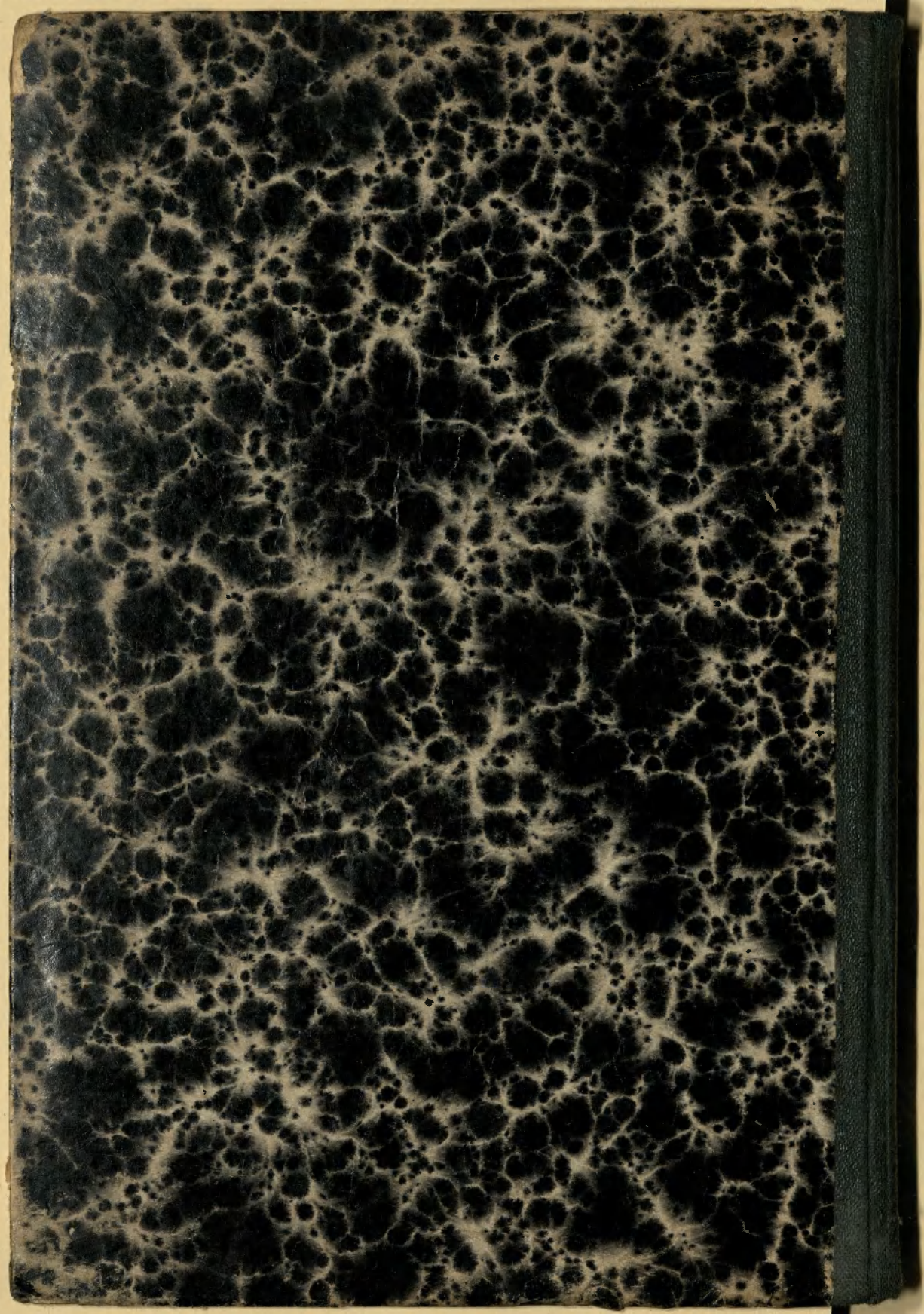
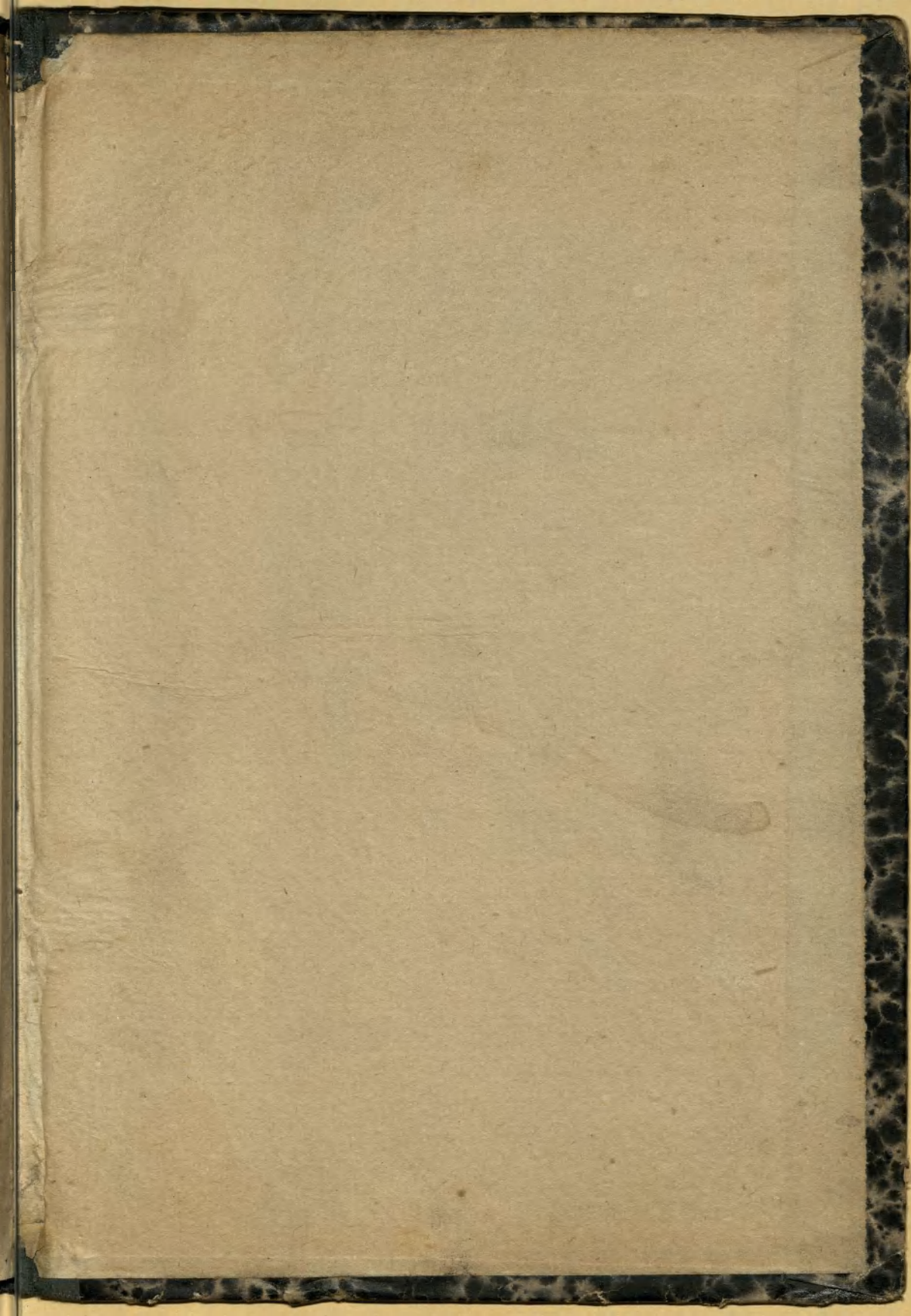
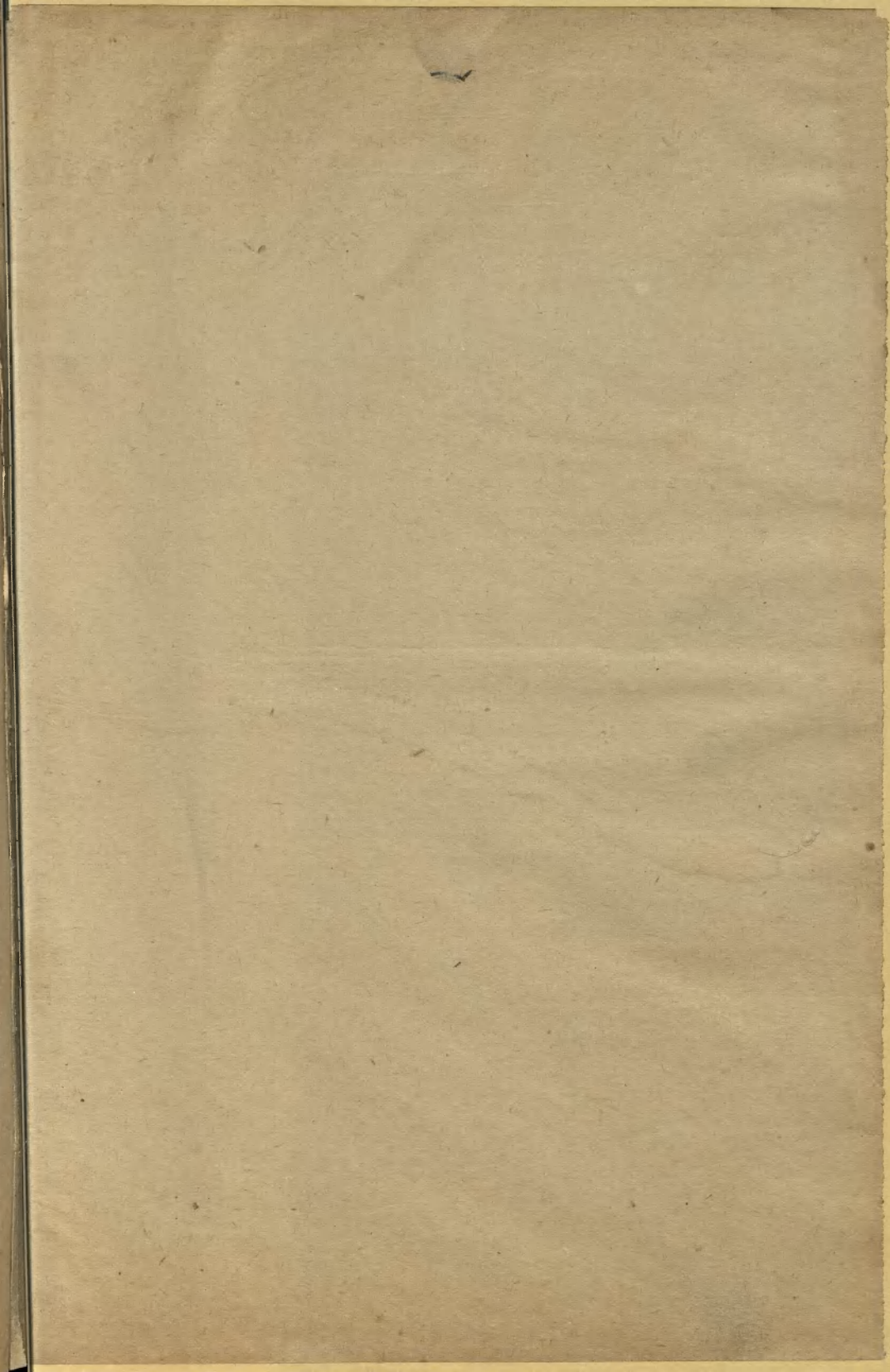

מטה עוז ישלח אלהים מציון

ס פ ר

מטה משה

זהו ספר תולדות אדם גדול בענקים. אשר הקים חוקים טובים ומשפטים צדיקים. בנוי לתלפיו"ת תל שהכל אליו פונים. על שלשה דברים שהעולם עומד על התורה יקרה היא מפנינים. ועל העבוד"ה שברב זו תפלה לאל חי. ועל גמילו"ת חסדים. רבים שמו מי ביאור"ו באר לחי רוא"י. מלמד שהלכה כמותו ובו הכל מודים.

ה"ה התייר הנדול ארי' דבי עילאי גאון דורו ומופתו איש קדוש וגורא רבינו משה זלח"ה מפרעמסלא. דין גלי רוי מאי דחוי הלכה למעשה מרבו המובחק רשכב"ה רבינו המתהרש"ל זלח"ה.

וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת שבה שפר שופרי דשופרי ספר זה יבוא בהקדמת המחבר באר הטיב :

הספר הנפלא הזה הוא סגולה יקרה מאד ומכמה דורות חפצו הספר הזה כמטמונים ולא היה להשיגו אף בכסף רב וממרחק תביא להמה חלל גדולי המחברים ולא נדפס רק פעם הראשון בק"ק קראקא שנת ע"א לפ"ק ופעם שנית בק"ק פראנקפורט שנת ח"פ לפ"ק ומאז ועד עתה מחפשים אותו בכל דור ודור. ועתה נדפס פעם שלישית בכל הוד ותפארת ומחדש בו כמה דברים למענומה.

ווארשא

יצא לאור בשלמות מחדש על ידי הר"ר
משה מענדל כהרב הר"א ז"ל וואלדען
מחזיק סקראד ספרים בעיר הפלך קערלין.

ברוך ה' אלהי ישראל אלהים מערכות ישראל אשר במחמרו ברא שחקים וברוה פיו כל צבאם השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה ימים וכל החומות שוף השמים ובהמות שדה חיותו יער ורמש הארץ כולם בהכמה עשמה ידו ברכותיו ה' בהכמה יד ארץ כוון שמים בתבונה וכוונתו ואלו כל אלה עשמה ידו ואחר כל אלה ברא אדם ועמו נגמר הכל ותפלים המלאכה. מערכה מול מערכה. זו לשונות זו עשה אלהים. בני אלהים מול בני אלהים. ואם הוא סוף המעשים הלא הוא מחלת טמאמפה בערם החלם. כי הוא תכלית הטובה בבריאת עולם. לכן קדמו לו כל שאר מיני הפעלים והוא היה אחרון במעשיו. להורות כי כל פועל ה' למענו. ותכלית הטובה בבריאתו. לדעת את אלהיו ולקדש שמו. ולהורות על זה הענין. רוב בניין ורוב מניין. כי ברא אותו מחובר בראשית האברים ובש"ס גידין וכנגדן ארץ ארצות בש"ס עשין ורמ"ח לאוין להורות כי לא נברא האדם רק לשמור ולעשות ולקיים את כל הדברים האלה ועל זה אמר שלמה פ"ה סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואם מלותיו שמור כי זה כל האדם ר"ל המצות הם כנגד כל אדם ודורו צמחם ברכות מאי כי זה כל אדם אמר ר"ל אמר הקב"ה כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה והנה לא כל אדם זוכה ללמוד וללמד אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה כאשר בתיבות שאין צעוריו ושוקט על שמרי. עליו הייתי צדיק ושאלן בדיקלי. מושב אלהים יושבתי בעיר בעל"ה שמה סבבתי הקפוני תלמידים רבים המקמיצים לקולי לשמוע דבר ה' ורבו כמו רבו על ידי היו נשעים. הנקראים לה' בני. הבנים בני. אשר לפני. על שלחתי זה הפלחן אשר לפני ה'. עד אשר ערדת הזמן ותלמות וסביבות המה הקפוני סבבתי רדפוני הציגוני גרשוני מהסתרם נהלתי ה' והנה סערת הזמן טלפלו הבחמי פה ולדמ"ר עיר ואם בישראל אל בית חמי דבי זקן וישא פנים נשיא וראש ישראל. כמר שמואל ישמרו הגיאל. גם פה לא שפתי לא נחתי ולא שלחתי כי לא יכולתי להפיק ראוי להגדיל תורה ולהאדיר. והנה בקפתי את שאלתה נפשי מלאה להללך מוהר"ר **בישה אלבושינו** שכתב טובה חכמה עם נהלה ויותר לרואי שמש כי בלל ההכמה בלל הספק מ' יכלה טובה היא. חכמה עם נהלה כאשר יחילו לאחרים ולחיות מהנחלה אשר ב' פנים הם בחייו מפני אל פי התלמידים ואם אחר מותו מפי ספרים אמר שיותר טובה היא מפי סופרים שחיה הנחלה בעולם בחיים חיים שם רואים השמש וזה אומרו ויותר לרואי שמש ויבאר הטעם למה תהיה ההכמה טובה עם נהלה ושחיה ותר טובה שחיה הנחלה מאת רואי השמש באומר כי בלל ההכמה בלל הכסף יכלה כי ההכמה יכלה זה נהלה שיוכלו לו להנחילה כמו הכסף שפוזזים אותו לאחרים ויהיו ב' בית"ה זה אחר זה כמו שני כפין' והוא כאלו אמר כי ההכמה הוא כמו הכסף והכסף כמו ההכמה כי שניהם שוים בניין הנחלה חמם ים הבדל גדול ציניהם כשההכמה כאשר נהול אותה בעל ההכמה לתלמידיו לא יחבר לו בזה כי ההכמה תהיה את בעליה במה שילמוד אותה וז"ל ויתרון דעת ההכמה תהיה את בעליה ונחתי אתי אל לבי מאחר כי לא חולל להוציא תורה מפי תלמידי אשר היא הנחלה היותר טובה אנהלנו מפי ספרים ויהיו לראון אמרי פי כאלו הוצאתים מפי תלמידים הבונים אף כי ידעתי נס ידעתי כי רבים אשר סביב פמו בשמים פיהם ולשונם חלוק בלחך לאמר ללשוניו נפשו פסחתי אתו מי אחרו ויהאמו **רבינו** מי שמך לאים שר ופועל עלינו להורות לנו דרך אשר נלך אף אתי שכן ואומר לכל אחד יפה דברת אמת דברת וצומת דברת כי מי אתי ומה מי אשר ערבה לבי לגשת אל המלאכה הזאת ואני בער ולא אדע אך יעזוני כליותי והלוקוני רעיוני לאמר קום מה לך נדס אף כי לא ישמעו לדברך ישמעו לדברי רבך כי שפתי ת"ח בפרט להרב הגדול מאור הגולה תפארת גאון וישראל מוהר"ר שלמה לורי"א אשר העמיד תלמידים לאלפים ולרבבות הייתי מאוכלי שלחן ורליתי ודקדקתי מהגוני ודיניו זה לבד יסיה לכם למנהל. והיה ברכה זאת אשר דברים טובים וטובים אשר לקטתי בתר לקטי מתוך ספרי רבותיו על כן לא יחא הקורא לא ברכה אשר יעוצב המקום הברא. וישב על המכה ובה יפירה. ובחסד האל בטהתי וחברתי ספר זה וקראתי שמו **בית"ה בישה** להרבע סיבות. הא' בעבור כי במקלי הזה עברתי את הים זועף העה"ז כי זה חלקי מכל עמלי. הב' כאשר אמרו רבותינו ז"ל במ"ק אשרי מי שבה לבאן ותלמודו בידו והיה כי יאמרו המפלים בזה חשבון מה זה בידך ואומר משה כמסה משה. הג' כי כל אדם צריך לרשום שמו בספרו כמו תנא דבי אליה מתחיל ויגמר את האדם כי ויגמר"ם גימ' תנ"א דבי"ה אלהים ומדרש תנ"א מתחיל תפארת הארץ דתא כי תנ"א גימ' ז"ה רבינו' פנה"ם ב"ן יח"ר ומדרש רבות מתחיל ואהיה אלון חמון ואהיה עשועים יום יום ואהיה"ם עשועים גימ' רבינו' תשע"ה רכ"ה ופרקי ר"א מתחילין מי ימלא גבורת"ה י"י גימ' תלע"ז ב"ן הורקו"ם וירמיו"ה התחיל אל"ה הגב"ה בגימ' ירמיה ור' אלעזר בן יהודא קרא ספרו רק"ה גימ' אלעז"ר גם אתי קראתי על שמי בטת משה להיות זה זכרי וזה שמי. הד' כי חלקתי ספר זה לג' עמודים עמוד החוכמה עמוד העבודה עמוד ג"ח. ועמוד העבודה ידבר בסדר הפלות וברכות ומועדות אשר הם עבודת השם ודיניו תסב"ד כמנין ז"ה מנ"ה מנ"ה במלוי ז"ה ה"א מ"ס מ"ה ה"א ת"ס ש"ן ה"א והנה ה' יהיה למשכן לי ובו אבטת. ובאלהי ישראל אשען ויהיה לי למשכן ואשאל מאל יוזה הרים. שדריני באורה יתרים. שלא אכלל במאמרים. ויעזרני לעשות עד חץ קץ ספרים. ולהיות מורב פריהם עד בא הגואל לשערים. ויסקע בשופר גדול ובנשוא גם הרים. ויקבץ נפשוים. אלה הדברים. אשר דבר

בישה בן הקד אברהם זל הי"ד

הסמכות וזיוס השבת בשבת ובראשי חודש
(ב) טעם שחומרים כרשח החמוד על פה וכן
פסוקי דזמרה (ג) טעם בקצתו לשונות משנת חיזורו
מקומן (ד) בשבת ברוך שאמר (ה) שיש לחומרו
מעומד (ו) שאל יקרה בשבת הכורה ומעשה על זה
(ז) שאין לומר אחר כך מי ימלא (ח) מזמור
להודים יש לומר בנגינה (ט) טעם למה חקנו יחי
כבוד (י) טעם למה מתחילין אשכרי קודם תהילה
(יא) טעם האומרו בכל יום שהוא בן העולם הבא
(יב) שיש להוסיף ולחזקו נכרך בכל פעם (יג) טעם
לפסוקי דזמרה ולמה נקראים פסוקי דזמרה (יד) טעם
אחרת ברוך ה' לעולם אחר פסוקי דזמרה (יז) טעם
שחומרים ויכרך דוד (יח) שאין לשמות שבתה אלהינו
מודים (יט) דקדוקים בענין הפירה (כ) אם יש
לומר פסוקי דזמרה אחר תפלת י"ח :

קצת דיני ש"ץ

(א) הרבה טעמים שקראים לש"ץ חזן (ב) אם הוא
צדיק ומתפטר צוים (ג) כמה ראוי להענינו
(ד) שיש לאלם להקטש בתפלה (ה) להיות ש"ץ
אחוב לציבור (ו) שיש לומר ישחבה מעומד
(ז) שאין לומר ישחבה אם לא שכבר אמר
ברוך שאמר ופסוקי דזמרה (ח) דאין לסבך בין ישחבה
לומר אור :

דיני קריש וברכו וק"ש וברכותיה

(א) שצריך להיות הקדים בעשרה (ב) דין ציור
הקטן וחומש בידו (ג) אם יש מנטרף (ד) ביאור
הקדים (ה) ביאור עניינת אמן בכל כח וטעם נכון
במה שחומרים ומה יגדל נא כח (ו) שיש לחשוך
חיבת רבה בכל כוחו (ז) ביאור כ"ח להיות בשלש
יהי"ר (ח) טעם שאין להפסיק בין עולמות לימנך
(ט) ביאור עשרה לשונות שבקדים (עו) שצריך למוקם
לכל דבר שבקדושה (עז) עניין ברכו (עח) מה לענות
בשעת שיאמר ש"ץ ברכו (עט) טעם למה חקנו ברכו
ולא נכרך (פ) מי שלא היה בבית הכנסת מה יש לומר
(פא) מה לומר במקום קדיש (פב) מה לומר במקום
יהי"ר (פג) לאמן (פד) לברכו (פה) לקדושה
(פו) שיש לומר מעריצים צמ"ס (פז) ביאור ברכת
אהבה רבה (פח) עניין ק"ש וטעם הוספת ג' חיבות
ומי שלא התפלל עס הציבור מאי הקתים בבורק
ובעבר (פט) אם יש לחזור ה' אלהים או אי ה'
אלהים (צ) יחוד הקירא ק"ש אם יש לומר אל מלך
נאמן (צא) כמה שצריך לכוין בק"ש (צב) כמה דקדוקים
יפים בק"ש וטעמים (צג) כמה שצריך ליתן ריוח בק"ש
(צד) שצריך למשמש בתפילין כשאמר ויהי לאות על
ידך יכן בלינות כשאמר ויהי לכם לזיוית וטעמו
(צה) גודל שגד המכוין בק"ש (צו) שיש להשמיט קול
בפסוק שמת ישראלי (צז) דין האומר בדרך והבא
לב"ם אמה ציבור קורין ק"ש (צח) דין קול באשה
ערה (צט) דין מי שאין ידיו נקיות או מוגד במקום
מקוץ

עמוד הראשון עמוד התורה ושערי חמשה :
השער הראשון ידבר במעלה הסורה
השער השני בליכות הלימוד
השער השלישי במאי זמן הלימוד
השער הרביעי בהנהגה לומדים
השער החמישי בגדולת לומדים ופראוי נכדס .

עמוד שני הוא עמוד העבודה וחלקיו חמשה

החלק הראשון ידבר בכדר היום ותפלותו .

(א) שצקב"ס חפץ בעבודת התפלה מן התורה מן
הנביאים מן הכתובים (ב) טעם נטילת ידיים בבורק
(ג) שלשה חלוקי ברכות בעניין נט"י (ד) שיש לברך
ברכת ענ"י בבית הכנסת (ה) שיש לרחוץ הפה בכל
בקר לפני הדין (ו) שיש להשכים לב"ה להיות מעשרה
רשומים וגודל שגד המעשים לב"ה ושיס להתפלל בב"ה
אף אם אין פס מניין עשרה (ז) שיש להניח טלית
ותפילין בברכת עומר ישראל :

דיני ציצית ותפילין והנהגתן

(ח) דיני טלית של משי (ט) אורח טלית קטן (י) מקום
הליצית בטלית (יא) לעשות חימרה סביב הנקב
(יב) עניין הכריכות וטעמים דלא בבית יוסף (יג) טעם
שמתחין ראשי החוטין בשנים (יד) אם אשה כשרה
לחקן הליצית (טו) לבדוק הליצית קודם עטיפה
(טז) טעם הנהגת תפילין בראש ובזרוע וטעם שבתפילין
של ראש ד' צמים ובשל יד בית א' וטעם הגעת
הרצועות עד הטיבור (יז) שיש לברך להניח במקו
ומעם שמברכין על של ראש כפי עממה (יח) ששמים
צריכין מהיו בלי הפסק (יט) שאין להוציא תפילין של
ראש מהחיק עד שחיה תפלה של יד מונחת ושל
לעשר מהחיק (כ) דין אם הוציא תפילין של יד
(כא) שיש לנשק התפילין בהנחתן ובחלפתן (כב) שצריך
פיהם של ראש מנוול ושל יד מכוסה וטעם שני"ץ
בל תפילין ולמה ה' של ג' ראשין וא' של ד' ומאי
זמן חליצת תפילין (כג) ציוס הכניסה מתי חולצין
(כד) שיש לחלוץ של ראש תפלה (כה) שאין לחלוץ
תפילין כפי ס"ח (כו) שיש לטורק בנגפים

דיני הנהגות בב"ה ודיני ברכות ופסוקי דזמרה

(כז) קבלת ר' יודא חסיד שיש לומר שמע ישראל
ובאלו מנינו (כח) שיש לרוץ לבית הכנסת (כט) י"ג
הסנהדרות שיש לומר בבורא לב"ה (ל) שיש לומר
אשרי פסוקים ראשונים ומו לא (לא) שגד האומר
לזון עולם בכל יום (לב) אם עזו אמן אחר ברכת
ענ"י אם יא' (לג) טעם ברכת אשר יצר (לד) טעם
ברכת אשר יצר (לה) נוסח החימות ברכת אשר יצר
(לו) טעם ברכת התורה בזה המקום (לז) דין
המפכים ללמוד ומי שקראו לו ל"ח קודם שצריך
ברכת התורה (לח) נוסח ברכת התורה (לט) אם
שומעים קודם ברכת התורה למנוב (מ) פסוקים
והשבתות שיש לומר קודם שיקהל ללמוד (מא) טעם

צפונה (ק) צפונה צרכה אמת ויזיב (קא) מ"ט צפונה
צפונה צרכה אמת אחר ק"ט וצפונה אמת (קב) עניין
המיוחד הצפונה (קב) אמת אין פניה להחלפה מה
דינו בק"ט (קב) זה חממה מן עליה ותפילין בין
הצפונה (קב) דין החממה אמת ויזיב והקבל
צפונה קדושה

דיני הפל'ה

(קו) דין אלוהי ושתיית מים קודם התפלה (קז) דין רעב ומצא ודברים שהם לרפואה קודם התפלה (קח) אם התחיל ללכת קודם עליית השחר (קט) בעניני כוונות התפלה (ק) ביאור מילות ברוך ביאור אלוהי התפלה (קי) שטעם נכון שמומרים הצרכה בזכות ונאסרה (קיא) ביאור כתיבת השם וקריאתו (קיב) ביאור רחב בתיקוד השם (קיד) בזכויו השם (קטו) מהי יקום להתפלל בבקר ובערב (קטז) שילך לפניו ג' פסיעות ומימינך רגליו וטעמו (קיז) שיכופ ראשו ושלח יתפלל בכוהל (קיח) שיש לנענוע עצמו בשעת התפלה (קיט) שיש לומר ה' שפתי קודם התפלה (קכ) ביאור הצרכה אלוהי ולמה אין שם מלכות (קכא) שיש לשנות בברוך ואופן הכריתה (קכב) שיש לזקוף בשם (קכג) שיש למיין הצרכה (קכד) בביאור צרכה שמיני (קכה) שיש לומר אחרי גבור בג' דגושה על פי התפלה (קכו) ומזכירין בה גבורה בשמים (קכז) אם טעה בימות החמה והזכיר אחר (קכח) המתפלל ואינו יודע אם הזכיר או לא (קכט) בצרכה אחרי קדוש (קל) בצרכה אחרי חזון (קלא) בצרכה השיבו (קלב) בצרכה סלח לנו (קלג) בצרכה ראה נא (קלד) בצרכה רפאנו (קלה) בצרכה השמים (קלו) ענין התפלה (קלז) למה חקנו גבורה בשמים מיום מוצא הארץ של הג' ולא כן השאלה (קלח) מהי המהולל והשלה ביום ס' (קלט) אם שאל מערב בימות החמה (קמ) אם שפוק אם אמר התפלה (קמא) אם טעה מח' מדרשוין ואילך (קמב) בצרכה חקע בשופר

(ר) טעם נפילת אפים (רא) שאין לדבר בין חפלה
לחמסה (רב) שאין מופלין הלל לפני ס"ח (רג) אם
יש ליפול בהצר ההיזון ומי שמספיל עם הציבור
ועומד חוץ לציבור אם יש ליפול (רד) טעם ההכרת
פנים בתחום (רה) טעם החמסה מיושב (רו) באיזה
דבר יש ליפול (רז) ציבור ואלהבו לו געש (רד) טעם
שחומרים אח"כ קדים קצר :

(קמב) צברתה השיבה (קמד) צברתה קללתה המינים
(קמח) צברתה על הנדיקים (קמו) צברתה בזה
ירושלים (קמז) צברתה את ימיה (קמח) צברתה שמוע
קולמו (קמט) צברתה עבודה (קן) צברתה הודאה
(קנו) צברתה הכסים (קנב) צברתה מים מלס
(קנג) דין ג' פסיעות לאחוריו (קנד) מעס למנהג
ישיד אומר ואמרו אמן (קנה) שרגל שמאל ירשיע
ותחילה (קנו) מעס שלשה פסיעות (קנז) את ויכל
להוסיף על ג' פסיעות (קנה) שימור צמקוס שכלו
הפסיעות ולא יחזור מיד (קנט) מתי יחזור קן ליחיד
הן צביור (קה) את כסים י"ח וחקך יושב ש"ן לחתינה
(קסא) ציבור רחב למה תקנו י"ח על זה הסדר
(קסב) לאחר שסיימו הציבור יחזור ש"ן (קסג) מעס
חוצה התפלה (קסד) מי שגזל זכ"ה אחר קדושה
(קסה) את התפלה והגיע ש"ן למידים (קסו) את
ישיד יגיע לקדושה והציבור לקדש דסדרה
(קסז) שטיח כל יחיד למה שאמרו ש"ן (קסה) דין
העונה אמן ושלח יסוה שיחא חולין (קסז) שיש לגבור

(רי"ט) טעם שמרבים בתחינות בזה"כ (ר"ך) דין והוא
רחום (ר"בא) דין אל ארך אפים (ר"בב) שים נהגים
לומר עוד אל ארך אפים :

(רבע) מעט קריאת התורה בזה"כ (רבע) הנהגת
בהנאות

(רפה) אם היה לפניו פת שלם וכו' דנוק פרוסה
(רפו) גלוסקאות הנושקות זו לזו היאך יבצע (רפז) אם
יש לאדם ב' חתאי לחם ואין לו שלם (רפה) מאן
דעשים בנו מילא (רפט) הוילא מסעודה להסיל מים
(רץ) ביאור נכון על מה שארז"ל כל מה שאומר לך
בעל בית עשה חוץ מאל (רצא) לא יכב בסעודה
אל"כ ידע מי מיסב עמו (רצב) אם יש לאכול דייסא
בפה במקום קף (רצג) דין מים אומרים (רצד) אם
יש לאכול בשר אחר גבינה (רצה) מה שאסור לאכול
עם גבינה אסור להעלותה על השלחן עמו (רצו) פנים
שואלין זה בשר וזה גבינה לא ישתו מכוס ח"י
(רצז) דין מי שאוכל בשר ואח"כ דגים (רצח) דין יין
שבתוך הסעודה (רצט) אם המסובים רבים כל א'
מבדק לעצמו (ש) על חוזה יין מבדק הסוב 'והמטיב
(שא) אם הביאו לו יין רע וקוב על איזה מבדק
(שב) אין לבדק הסוב והמטיב אל"כ יש אחר עמו
(שג) מ"ס מבדקים הסוב והמטיב על שמו יין
(שד) כמה טעמים שמכלקין הסבין בברכת המזון
(שה) שום לשייר פתיון ולא פת שלם (שו) דין מים
אחרונים (שוז) אם ימיד טעון כוס לברכה המזון
(שח) דייסי השייכים בכוס של ברכה (שט) שאין
משיחין על כוס של ברכה (שי) שערך לישב בשעה שהיה
מבדק (שיא) סדר ברכת המזון (שיב) שאין לומר
מטובו אלא בקובו (שיג) שאל"כ עמנו (שיר) אף
יאמר לא חסר כ' פועל או פעל (שמו) ביאור הפרש
שבין זן ומפרנס (שמוז) שיאמר זן ומפרנס לכל בחולם
(שיו) ביאור ברכת ההרץ (שירה) הפעם שאנו רביקין לזכור
שנה הארץ (שיט) טעמים שרביקין להזכיר בדין ומורה
(שב) שחזה זן השו"ן בקמ"ץ (שבא) אם יש לומר
בכל עת ובכל שעה (שכב) שום לומר כפי כל ולא
בפה כל (שכג) ביאור ברכת בונה ירושלים ביאור
רחב (שכד) דקדוקים במלת זונינו (שכה) נוסח
החומה ברכת בונה ירושלים (שכו) בענין אמן אחר בונה
ירושלים (שכז) בחורים העושים תקנה שלא לבדק
בברכת המזון אין רשאין לקמ"ץ רק עד אחר בונה
ירושלים שהיא סוף ברכת דאוריית' (שכה) ברכת
הסוב והמטיב על מה נתקנה (שכט) נוסח ברכת
הסוב והמטיב (של) שברכת הסוב נרביה ג' מלכיות
(שלא) שיש לומר אביו מלכנו אדירנו גאלנו (שלב) טעם
לג' מלכיות וג' גמילות וג' הגנות (שנג) נוסח
האמיתיה הוא גמילות הוא גמילות (שנד) ענין הרהמן
ואם יש לענות אמן אחר הרהמן (שלה) בהרהמן יבדק
אוחזו כ' אם יש שם עט"ס (שלו) נוסח האמיתיה כמו
שמתברר אבותיו (שנז) בכל מכל כל החז"ק הוא הרפ"ה
(שלח) שאין לומר וגאמר אמן רק ואמרו אמן
(שלט) אם לומר מעט ה' או מאת ה' (שם) טעם
שחומרים יבנו לימות המשיח (שמא) אם יש לומר
מגדיל או מגדול (שמב) טעם שאומרים עושה שלום
בסוף ברכת המזון (שמג) אם אומרים הוא יעשה או
והוא (שמד) יש מנהגים לומר סמוך לברכה שמבדקין
על הכוס כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא (שמה) דין
כוס של ברכת המזון (שמו) דין ברכת הזימון

בהנאות ס"ם (רכה) טעם למנהג שש"ן קורא לעולים
(רכו) העולה לקרות בזהם לז' ילך (רכז) איך ימנהג
הקורא (רכח) שום לומר זכרו בקול רם (רכט) שום
לחזור ולומר ברוך ה' המבורך (רל) דין ברכה שמייה
והחזון יענה אמן בקול רם (רלא) העולה לקרות
פומח בדבר פוז (רלב) כשישלים לקרות גולל ומבדק
ומטבע ברכה שמייה (רלג) טעם שמבדקים על המורה
(רלד) אם טעה הקורא וצריך אשר נתן מחילה
(רלה) שהמבדק בחורה טעלה צידו (רלו) צריך
לקרות מעומד ולא לסמוך אם לא זקן ובעל בשר
(רלז) סדר הקריאה (רלח) אם אין שם לוי כהן
קורא תחתיו (רלט) אם אין שם אוחז כהן או לוי
שקראו (רמ) ביאור אם אין שם כהן נאסרה חבילה
(רמא) אם היה חזו או הכהן כהן או לוי (רמב) אם
נכנס הכהן אחר שהתחיל הישראל לבדק (רמג) אם
קראו לבדק וכו' עומד בחפלה (רמד) אם קוראין
לבסוף סומא (רמה) אם הכהן אכל ואין שם כהן אלא
הוא (רמו) אם קורא הכהן מפסיק (רמז) אם מותר
לקרות הכהן לאחר שיעי' (רמח) שלא יד הקורא עד
יעמוד שם הקרא (רמט) שאין קורא בן אחר אביו
או שני אחים (רנ) איך ימנהגו הכוהן בשעת קריאת
המורה (רנא) ביאור אין משיחין ב' פחות מג' פסוקים
(רנב) אם יש לעמוד בשעת קריאת המורה (רנג) טעם
לקדים שאחר קריאת המורה (רנד) ביום שיש שני
ס"ם על איזה ראוי להקדים (רנה) בענין הגבחה ס"ם
(רנו) טעם על מה שחולקין פסוק יהללו (רנו) מנהג
שהגולל הולך אחר ס"ם עד לפני הארון:

הלך ב' מעיבור העבודה ידבר בענין נש"י וענין
הסעודה ובהם"ז ושאר ברכות

(רנח) ענין אזהרה בנש"י (רנט) מחי יצרך על
הנטיה (רס) שניגנעם היסד קודם שיבצע (רסא) מי
שנכל ידיו ואינו יודע אם צריך (רסב) דין נטיה מן
הכל (רסג) איזה כלים ראויין לנטיה (רסד) בראש
שנהציות איך ימנהג נטיה (רסה) אם יש ליטול
מים מן הנהר או הכלי ולשפוך על ידו האחרת
(רסו) השופך ידיו בנהר היאך יצרך (רסז) אם יש
ליטול מנהג וגוי (רסח) ביאור נוטל ידיו שהריח וממנה
עליהם כל היסד (רסט) מי שינא מביח הכסף ורואה
ליטול ידיו לאכילה (רע) בדבר שמיטביל במשקה לענין
נטיה (רעא) אם לא היה דעתו לסעוד ומלא אחר
נטיה (רעב) אם יש לחוש להספק בין נטיה להמוציא
(רעג) אם יש לחוש לבדק בלא חמורה (רעד) בענין
דיני גילוי הראש וכונשים הקלועים (רעה) איזה נקרא
מקום היפה שצפת (רעז) אם לחמור הפס קודם הצרכה
(רעז) נוסח ברכת המוציא (רעה) להביא עשר אצבעות
על הפס (רעט) להביא מלה על השלחן (רף) אם
ראובן נטל ידיו לאכילה ויעקב צירק המוציא ואח"כ
נגב ראובן ידיו (רפא) שיתן לכל אחד וא' ואם המסובין
רבים (רפב) שיאכל פה המוציא קודם פה אחר
(רפג) שלא להאכיל מהמוציא היה ועוף ועכו"ם
(רפד) דין אם היו לפניו חמיכה פה ופה שלם

(ח) טעם שאומרים מיימיו מיכאל (תא) טעם שאומרים
סיר המעלות (תב) טעם שאומרים רגזו ולא תהפלו
ואדון עולם ושלם לדבר ולאכול אחר ק"ם :

**חקק רביעי מעמוד העבודה ידבר בעניני שבת
וראש חרש וברכת הלבנה**

(תג) גודל שבת המשמר את השבת (תר) גודל שבת
המענג את השבת (תה) שימורו נצרכי שבת (תו) העו'
מלאכה בערב שבת (תז) פים לסייע שום דבר להכנת
שבת (תח) לטעום תבשילין בערב שבת (תט) להשחית
הסכין בע"ש (תי) לרחוץ גופו כמון לערב (תיא) ליטול
לפרניו (תיב) לחלוף שמלותיו וטעם לדבר
(תיג) להוסיף מחול על הקודם (תיד) דין הדלקת הנר
(תיו) טעם שהמים מוזהרות זו (תיז) ח"ך מזכיר
עובר לעשייתם (תיח) מה פים לאשה להספיל בשבת
הדלקה (תיח) ממ"ם להדליק (תיט) אם מותר להדליק
בבית ואוכל בחדר (תך) בלוי' נר מאס מן המזבח
(תכא) בק"ן ים לעשות נרות ארוכות (תכב) אשה
דלשחית ולא הדלקה (תכג) דין יולדת בשבת ראשונה
(תכד) למס אין מחפלין והוא נרחה בשבת (תכה) למס
אין חומשין שומר עמו ישראל (תכו) למס א"א כנרד
ה' לעולם (תכז) דין תפלת ערבים (תכח) דין ויכילו
(תכט) אם שבת ולא אמר ויכילו ב"ה (תל) דין
ברכה אחת מעין שבת (תלא) דין קידוש בבית
(תלב) דין במס מדליקין (תלב) מי ששהה להספיל עד
שענו הקהל ברכו ומי שבת סמוך לברכו (תלד) לקדם
על היין על שלחנו (תלה) כעדות ליל שבת (תלו) דין
קידוש וברכת המוליד (תלז) ביאור הקידוש (תלה) פיהן
שינוי נזר בשעת הקידוש (תלט) דין לחם משנה
(תמ) שאין להחיד קודם שיכרך (תמא) ענין עונה
של ח"ח (תמב) שאין להשכים כ"כ להספיל בשבת
(תמג) שאסור לבדוק הצינור לאור הנר (תמד) טעם
שאין אומרים מזמור לתודה (תמה) טעם שאומרים
נשמת (תמו) שאין לשחוט בלך לבדך אהנה מודים
(תמז) מוכה אל אדון (תמח) דין אם לא אמר לאל
אשר שבת (תמט) דין תפלת י"ח שהרית (תנ) מה ראו
לחקק ג' תפלות משוגות זו מזו (תנא) דין קריאת התורה
בשבת (תנב) טעם שאומרים אחר כל כוס הספר חזק
(תנג) ענין הפסוק (תנד) צ"ל סדרות יחד והפסוק
אחרים מות וקדושים (תנה) מתי יתחיל להפסיד (תנו) דין
ברכה שאחר ההפסד (תנז) למס נקראת הפסדה
(תנח) דין הזכרת נשמות (תנט) מה שנהגו לומר
מזמור הבו לה' בחזרת ס"ח (תס) דין תפלת מוסף
(תסא) דין קדושה רבה (תסב) דין אין כלהו
(תסג) שאין אומרים אותה בעל פה (תסד) להשלים
פרשיותיו שמו"ח (תסה) אם יולד בפי' כמו בחרגוס
(תסו) מיום ראשון ואילך חשב עס הנצור (תסז) מאס
מן המזבח שיליס קודם אכילה בשבת (תסה) אם
נריך לחזור להפסדה (תסט) דין סעודות שהרית
(תע) אם כאלו לא אכלה ממין (תעא) פים להכריז
בסעודות יום מבייל (תעב) פים להניח העלון מוכסה
והנריך ב' מטפחת (תעג) דין ביטול מלאכה (תעד) פים

למשט

(שמו) דין אם היו עשרה שאלו (שמה) כל זמן שאין
ג' מאס להקל (שמש) טעם שמסכרין על היין ומרשין
על הפה (שן) אם מזמנין בבית גוי (שנא) כוונה ארוכה
בעניני ברכות (שנב) שלא יתחיל לבד' עד שיחשוב
בלבו על מה הוא מזכר (שנג) אם צריך על הפרי
וחא"כ צא לפניו פרי אחר יותר יפה חיה יאכל
תחילה (שנד) על אנוח לא יבין קודם שיסגר אוחו
(שנה) השומה מים יספך וחא"כ יכרך (שנו) אם צריך
על מים ולא אמרו לו שהקופה נופלת צעת הזאת
(שנז) בענין פירות הסובים חיון מן מבושלי' (שנח)
בענין ברכה אנוח הממונן בדבש ואי כרי לאלול אוחו
הממננין גוים (שנח) בענין ברכה שהחיינו על פרי חדש
(שם) אם צריך על הענבים וזוהי אחר כך מירוש
(שכא) אם לא צריך כפעם ראשונה שאלל (שכב) אם
מזכרין שהחיינו על ירק חדש (שכג) אם שוחט יין
סרק בחוך הסעודה (שכד) האהל כדי למחק השתייה
(שכה) מי שאלל וקודם שצריך ברכה אחרונה שבת
והטיל מים וזכר חיה מהן קודם לבדך (שכו) דין
תפלת הדרך (שכז) דין ברכה הקשת ערבים טועים
בה (שכח) בענין הסבת הלום לדעת מורי ז"ל
(שכט) אם נאמר לאדם שמועה שצריך לבדך עליה
ואין המניד נאמן (שע) כשהוא מוכב לישן ביום י"ל
ויהי נועם :

**הלך שלישי מעמוד העבודה ידבר בתפלת
מנחה וערבית וק"ש שעל המטה**

(שעא) מהלך נריך ליכר בתפלת מנחה ומיד כשיגיע
זמנה יתפולל (שעב) מתי זמנה של תפלת מנחה
(שעג) שאין לומר אשרי אלא כשים מעין צ"ה ופיה מיהין
לומר פ' ה' תמיד (שעד) מי שבת לז"ה והנצור מחפלין
תפלת י"ח (שעה) מי שפכת ולא הספיל וקרוז טעובר'
השעה (שעו) אם צא לב"ה אחר ברכו ואחר שגמר
תפלת מנחה מחפלין הקהל י"ח דערבים (שעז) שבת
ולא הספיל מנחה ומי שלא הספיל מפני שסבור שעדיין
ישאר זמן אחר שיגמור העסק וצין כך עבר זמנו אם
נקרא מיד (שעה) אם לא הספיל מנחה ומחפלין ערבי'
שחים נריך לומר אשרי צין תפלת תפלת (שעט) זמן
תפלת ערבית (שף) שלכתהלה יתפולל בזמנה וביאור
הטעם דברי הכתובים דהו' חייב מיתה (שפא) טעם
שאומרים והוא רחום (שפב) טעם לבדכו (שפג) ביאור
ברכה ראשונה דק"ם (שפד) ביאור ברכה שניה ובלתי'
(שפה) ביאור ברכה השביעית (שפו) ביאור י"ח פסוק'
וי"ח אכריות (שפז) אם יש לעמוד כשאומרים י"ח
פסוקים (שפה) טעם לקדים שאחר תפלת ערבית
(שפח) ביאור ברכה ק"ם של המטה (שפח) שיש פרי'
שמה שעל המטה (שפח) בלוי' אופן אומרים ויהי נועם
(שפח) טעם שאומרים השכיבונו (שפח) שאומרים
ברוך ה' ביום (שפח) טעם שאומרים המלך הגואל
(שפח) טעם שאומרים אם שמוע תשמע (שפח) טעם
שאומרים ויאמר ה' אל השמן (שפח) טעם שאומרים
הנה מקומו וברכת כהנים (שפח) טעם שאומרים הנה
לא יעס (שפח) פים לומר ליטעוק בשהה פנים

למעט בשבת חולין (תערה) אם מותר לקרות מלחמות
הביתיים כל' למ"ז (תעור) לעסוק במורה (תעור) מקום
שנהגו לדרוש בשבת (תעור) מקום שנהגו של לדרוש
(תעור) מה שאין אומרים סדר קדושה בשבת
(תפ) דין ואין תפלין (תפא) דין קריאת המורה
במנחה (תפב) דין תפלה מנחה ואחרי אחר (תפג) ביאור
יוס מנחה למקד נחת (תפד) ביאור אברהם יגל כו'
(תפה) דין לזקק (תפו) טעם שאומרים פרקים
(תפז) עשרה טעמים לג' סעודות (תפח) מי שאל
הרבה ואין נפשו יפה ללמוד ג' סעודות (תפט) מהי זמן
אחילה סעודה שלישית (תיז) אם לריקן להם משנה
(תיצא) אם נשים חייבות בג' סעודות (תיצב) השוואה
מיס בין סעודות (תיצג) להוסיף מחול על הקדש (תיצד) טעם
סמאריקין יגון זכרו ערבות (תיצה) דין אשה
הזון (תיצו) טעם שתקנו הבדלה בחזון הדעת (תיצז) דין
ויחי נועם (תיצח) מהי אומרים ויחי נועם (תיצט) דין
סדר קדושה (תיק) טעם דכשאלין אומרים ויחי נועם
לז' ח"א סדר קדושה (תיקא) מה שנהגו לומר ויתן לך
(תיקב) טעם שאומרים אחילה במולאי שבת (תיקג) סדר
הבדלה וטעמה (תיקד) טעם שפועל מן הכוס
(תיקה) טעמים לבשמים במ"ם (תיקו) טעמים שמחכלי
בשכרניים לאור הנר (תיקו) של להבדיל על עץ ששמו קיין
בל"א (תיקה) שאין מחזיקין על האור (תיקט) ענין
שחית כוס של הבדלה (תיקי) שיש להבדיל ביום אע"פ
שמשו ביה"כ (תיקיא) שאין לטעום עד שיבדיל
(תיקיב) שיש להדליק נרות במקום אולם במולאי שבת
(תיקיד) ללוח השנה וגודל שנה (תיקיר) דין ערובי
חיות (תיקיו) טעם שמתקנים ע"י חזל (תיקמז) אם
בשנה הקורה או הלוי בשבת (תיקיד) אם שרי לטמל
החת הבליטה (תיקיה) אם רק בית אחד של ישראל
בעיר (תיקיט) מהי ים הכרזי ר"ה ערוב (תיקד) דין
יעלה ויבא (תיקבא) דין הלל (תיקבב) דין צרכה הלל
(תיקבג) שקורין הלל בדילוג (תיקבד) טעם הדילוג
(תיקבה) טעם שפועלי מאורד ואילך (תיקבו) דין הפסקה
בהלל (תיקבז) יחיד הקורא הלל (תיקבח) ענין קריאת
הפרשה (תיקבט) מהי חוללין הספילין ברה"ה
(תיקל) בענין סעודות ר"ה (תיקלב) בענין איסור
עשיית מלאכה חוץ ל"ה (תיקלג) דין קידוש הלכה
(תיקלד) עד מהי מברכין על החודש (תיקלד) שאין
מברכין אלא במ"ם (תיקלה) אם ירא שמת יעבר זמנה
(תיקלז) אחיה זמן מברכין (תיקלז) שאין מברכין חתם
הג (תיקלח) שאין לקדש אלא בלילה (תיקלח) נוסח
קידוש הלכה (תיקט) שיש ליתן שלום שלשה פעמים
(תיקמא) פסוקים שאומרים אחר קידוש הלכה :

למעט בו חסקה (תקנ) אם נופלת התקופה בליל
שאינה היום (תקנא) כשחל י"ד להיות בשבת
(תקנב) דין בדיקת חמץ (תקנג) בענין חמץ הרוזה
לאכול (תקנד) שיש להניחם במקום מיוחד (תקנה) בענין
החמץ שמיניהם לפני הצדק (תקנו) אותם המעבדין
היום קודם י"ד (תקנז) כשחל י"ד בשבת מהי בודקין
(תקנה) שאין מבעלין דבר שצריך הדחה ב"ד שחל
בשבת ומבעלין בבל יו"ט (תקנט) היאך יש להסוג
בחמץ אחר סעודות שבת (תקס) דין בכורים המתעני'
ע"ג (תקסא) מה שאין מתענים גדולי הבית (תקסב) מי
שהוא איסחיה (תקסג) ענין עשיית מלאכה בע"פ
(תקסד) אי שרי לעשות מלאכה בחסד (תקסה) איזה
מלאכות מותרים קודם חלות (תקסו) אם מותר לעשות
מלאכה ע"י נוי :

דין תיקון המצות

(תקסז) מלאכה זמן ים לשמור החבים למצות (תקסח) שאין
להניח השקים זו על גב זו (תקסח) שיש לזקק הריחוי'
(תקע) שישראל הולך עם העוון לשמור (תקעא) ענין
בביתם השקים לקחת (תקעב) שאין להניח השקים ענין
גבי סוס (תקעג) שאין לבין יותר משעור חלה
(תקעד) ענין ג' מצות (תקעה) שלא יגדוש המדה
(תקעז) זמן לישב המצות (תקעז) שצריך לומר לשם
מצת מצה מצה בכל עסק (תקעה) הרהקה שלא יבא
לידי חימוץ (תקעט) ענין ציטול פירורין (תקפ) לכבד
בית האופה אחר שגמלו המצות (תקפא) ענין
לישם העיסה (תקפב) איך לנסוג עם הכלים
(תקפג) שלא להתעסק בהם נוי חש"ז :

דיני חלה וברכותיה

(תקפד) ענין חלה וברכותיה (תקפה) המפריש חלה
ב"ט היאך יעשה (תקפו) שלא יקרא לה שם עד
שחפפה (תקפז) אם חפפה בשאר י"ט היאך יעשה
(תקפה) אם שמה ואלה הפנים (תקפח) אם ספק לו
אם הפריש חלה (תקצ) אם הפריש ממקלה וממקלה
לא (תקצא) נכון לעשות לה מדורה בפני עומה
(תקצב) ענין כיסא הסוד (תקצג) שלא להניח המלה
קודם אפייתה (תקצד) דין מלה שנקלה (תקצה) שיאמר
אדם לחבירו אם הוחלפו המצות יהיה חלוף גמור
(תקצז) שלא ליחם בלוי שיש בו קומה (תקצז) כשחל
ע"פ בשבת מהי אופין (תקצח) אם אופין מה שצריכי'
הכל קודם המועד (תקצט) אותן האופין בליל יו"ט
אי שרי לאפות מצות ספקות (תר) שחזור לאכול פסח
קודם מנחה (תרא) ביאור הנמ' האוכל מלה בע"פ
כלו בועל כו' (תרב) אי שרי להאכיל מלה לקמן
בע"פ (תרג) שלא לאכול חזרת בע"פ (תרה) שיש
למעט אחילה ביום ראשון של פסח (תרה) ענין הדלקת
נרות ותפלה ערבים (תרו) ענין צרכה מעין ז' אם
הל בשבת וענין קידוש ב"ה :

דין ארבע בוסות וכל הסדר

(תרו) טעם ד' בוסות על ד' דרכים ביאור רחב
(תרה) ענין סדר ג' מצות (תרש) ענין פני תבשילין
(תרי) כשחל פסח להיות בשבת לענין ב' תבשילין
(תריא) ענין פני ירקות (תריב) ענין מרסס (תריג) סדר
פסיון

חלק חמישי מעבוד העבודה דיני פסח והלכותיה

(תקמב) טעם שקוראין שבת הגדול (תקמג) של
אחד יחפה חלה ח' מקמה הנטמן למצות וענין שמתלקין
השיבוע (תקמד) הרבה דיני ציבור (תקמה) שאם בא
לדבר בנפח חוץ ל' יום (תקמו) דיני הטעיה בקורא
ובחורו (תקמז) דין שיש בה י' המצות (תקמח) שאין
ללוג במים שבו בלוי נחוש (תקמט) שלא ליקח כלי'

הלכות ח"ה וב' ימים אחרונים של פסח
(תרע"ד) שנין לומדים מזמור לתורה בח"ה של פסח

הפלה (תשצו) שיש לומר וכמוז לחיים ה' חיבוס (תשצח) שאין לומר המכרך עמו ישראל בשלום (תשצט) אי שנה זכרנו לו המלך וכפוב בספר (תת) טעה ואמר האל הקדוש ובסוף כדי דיבור חזר ואמר המלך הקדוש (תתא) דין אבינו מלכינו (תתב) טעם לקריאת הפרשה והפסוק :

דיני שופר ותקיעות

(תתג) מ"ט מוקעין שלש של שלש (תתד) שיעמוד הסוקע (תתה) שראוי להקוע להוציא כל השומע (תתו) ביאור מאמר ר' אבהו למה מוקעין בשופר של חיל (תתז) דרש נכון על ענין התקיעות (תתח) אם הסוקע אינו יכול להקוע (תתט) איך יעשה שברים והרועה (תתי) דבר שאסור לדבר בהם (תתיא) הסוקע להוציא ולילולת (תתיב) דין מילה בראש השנה (תתיג) אם חל ר"ה בשבת (תתיז) ענין הפלה מוסף (תתיו) שיש לומר ועקדם יאחזק היום לזרעו חזקו (תתיז) דין עליו (תתיז) ענין חזרת הפלה (תתיח) ענין וטמא מוקף (תתיט) אם חל בשבת (תתב) שיהיה לילך חלל ימים והרבות (תתבא) שלא לישן שינת לריים (תתבב) שאין לעשו' מלאכה לזכור הלילה (תתבג) בענין זמן בליל שני (תתבד) טעם הקריאה והפסוק ביום שני (תתבה) דין המהפנה חמית חלום בראש השנה (תתבו) המהפנה בראש השנה אסור לבשל לאהרית (תתבז) ר"ה שחל ה' ו' והביא דורן לישראל ביום ה' (תתבא) דבר שאין ציונו במחזור שה' לישראל :

הלכות עשרת ימי תשובה

(תתבא) ענין עשרת ימי תשובה (תתב) בעשרת ימי תשובה אין נותנין חרס ואין משפיעין ואין קובלים ב"ה (תתבא) שיש ליזהר מפה של גוים בעשרת ימי תשובה (תתלב) שיש ליקר' באלו יומין בספרי תשובה (תתרג) ענין שבת טובה (תתלד) ענין פרשיות היו"ו ל"ך (תתלה) דין ערב י"ב (תתלו) דין כפרות (תתלו) שיסמוך ידו עליו דמות קרבן (תתלח) עובדת איך תעשה בכפרות (תתלט) טעם שהולכים על בית הקברות (תתמ) ענין פצולה בעי"כ (תתמא) ענין מנהג בעי"כ (תתמב) ענין מלקות בערב יום כפור (תתמו) ענין סעודה המפסקת (תתמד) מזה להרצו' בסעודה בעי"כ (תתמה) אין להפעלות חמית חלום בעי"כ (תתמו) נשים שאוכלי' וטפות עד השיטה (תתמו) בלוי' איסור אמריקן מוטב שיה' שונקין (תתמו) דין שיבקשו נחילה זה מזה (תתמז) טעם שנהגו כל אחד לעשות נר :

דיני יה"כ

(תתנ) דברים האסורים ב"כ (תתנא) דין איסור רחיצה (תתנב) איזה רחיצה מותרת (תתנג) שאין לפרות מפה במים (תתנד) דין איסור שמשים המטה (תתנה) דין איסור נעילת הסנדל (תתנו) שישלוק מנעלו קודם שילך לב"ה (תתנו) דין מיה בנעילת הסנדל וענין כרים של עור אם מותר לעמוד עליהם (תתנז) אם ירדו גשמים ורועה לילך לביתו מנכס"ג ח"י

איסור מלאכה ב"כ באב (תשמ) איזה מלאכה מותרת (תשמא) דין יריד או שירא ב"כ באב (תשמב) דין הכנת סעודה למזל' ט' באב (תשמג) דין נחית' מ"ס ב"כ באב (תשמד) סדר מנהג של ט' באב (תשמה) אם אובלים בשר במזל' ט"ב (תשמו) מי שפועה ב' ימים ט' באב וט' באב חל בשבת ונדחה *

דיני ימי תענית

(תשמז) דין בה"ב שנוהגין להפעלות (תשמח) דין קריאת ויהל (תשמט) אם הכנימו הקהל להפעלות (תשנ) אין קורין ויהל אח"כ ים עשר' ב"ה שמהפיעין (תשנא) כהן שאינו מהפנה (תשנב) אי שנה עמנו הן ש"ן הן יחיד (תשנג) במנהג בנעית ויחיד המהפלה אם יאמר עמו עמנו (תשנד) יחיד המהפנה יאמר עמנו (תשנה) ליתן דאקד ביום התענית וטעם הפסוק ולמה מפטירין במנהג ולא בשחרית (תשנו) מתי זמן הפלות התענית (תשנז) דין תענית פחות בע"פ (תשנח) דין תענית יחיד בע"פ (תשנט) דין תענית חלום בערב שבת (תשס) דין תענית חלום בשבת (תשסא) פזריך למיכס תענית לתעניתו (תשסב) דין המהפנה תענית חלום ברה"ט (תשסג) היפן שינת נהרים בשבת והכל חלום ברה"ט (תשסד) מה שנהגו להפעלות יום שבת בו אביז (תשסה) שמהפני' יום המיתה ולא יום הקבורה (תשסו) שבת השיבוצ אם מהפיעין בלדור ראשון (תשסז) מי שאינו יודע יום שבת בו אביז (תשסה) אם חילקע יום שבת בו אביז בשבת (תשסח) אם חילקע יום שבת בו אביז גיטן (תשע) שנה ואלל כיום בתענית (תשעא) אם חילקע מילה בתענית בה"ב או בעי"כ (תשעב) אם קבל עליו תענית ואח"כ בורר יום ידוע אי מקרי יום זה או יום סהס (תשעג) מי שהיב להפעלות תענית יכול לדחות' עד ימות החורף (תשעד) שאין לומר לאהרית מתענה אני (תשעה) דין ט"ו באב (תשעז) ביאור מנ"י באב ואילך מאל דמוסף ט' :

דיני ר"ח אלול ור"ה

(תשעז) ר"ה אלול שחל בשבת (תשעח) טעם למנהג שמוקעין מר"ה אלול (תשעט) ענין המנהג לעמוד לסליחות (תשפ) ענין ברכת התורה בימי הסליחות (תשפא) ענין טיפת איזת קודם שיאמר היום (תשפב) מי הגון להפלה הסליחות (תשפג) ענין יום ראשון מהסליחות ומי שמתענה ג' ימים רנפים (תשפד) מי שמהפנה ג' ימים רנפים מתי יתפלל ענינו ואם התחיל במ"ה איך יתנהג בהבדלה (תשפה) טעם למנהג שמהפיעין בערב ר"ה (תשפו) אם חילקע מילה בערב ר"ה (תשפז) שנוהגין לסבול בערב ר"ה (תשפח) שנוהגין לילך על הקברות (תשצ) שאסור להפעלות ברה"ט ואם לאכול בדברים מחוקים (תשצא) שנוהגים לאכול רשע של חיל ברה"ה (תשצב) נוסדו חסם תפלו קודם שיפלה ברה"ה (תשצג) שמהפליין ברה"ה ובי"כ בקול רם (תשצד) הרבה דני חזן בימים נוראים (תשצה) מי שהיה רגיל להפלה ברה"ה ובי"כ (תשצז) עניני דקדוקי

מינים פסולים בינם (תתקבה) שיעור הדם וערכה
(תתקבו) סיון הלולב (תתקבו) שיעור של כדור
גדיל' (תתקבה) עיני נסילת הלולב (תתקבם) אי
צריך להסיר הרצועות בשעת נסילת הלולב (תתקל) שים
לכך מעומד (תתקלא) למה מברכ' על הלולב ולא
על שלר מינים (תתקבל) שיעור אחר הכרעה גם
זיוס ב' שמברכין ב' נכוח (תתקבל) סדר הנועונו
(תתקלד) שים להמוך האחרונ' לשאר מינים
(תתקלה) שצריך שיהא פני הלולב נד פמי הנוסל
(תתקלו) טעם דל' נעונון (תתקרו) דאין לאלול
קודם שיטול ואם שם ואלל (תתקלה) לולב הכא
ממין לחמוס (תתקלם) אדם שהי' רגיל חמיד בלחשוב
ולולב שלו ושלמו הליכר אחריו שאין להם (תתקם) עיני
חפלת ערבים (תתקמא) הכהנא ליל רלשעין
(תתקמב) ביאור נוסח נכנס לישב בנכנס
(תתקמג) למה מברכין על הסוכה כל ז' יוסר ממלח
(תתקמד) עיני חפלת שמרים וממילת לולב
(תתקמה) עיני קריאת הלל ויעושעים שבוודו ואלל
(תתקמו) טעם שמענונים ז"ס ל"ז כוחות
(תתקמו) שאין טעמים שבהם (תתקמח) עיני
קריאת הסוכה וההקפה (תתקמט) שים לאלול הלולב
בבואו לנ"ה ופלאו (תתקנ) עיני חוצת הלולב במים
(תתקנא) עיני נכנס לישב בנכנס בסעודה שמרים
(תתקנב) עיני חפלת ערבים וקידוש ליל ב'
(תתקנג) עיני זמן לולב ביום שמי (תתקנד) עיני
קריאת הסוכה ביום שמי (תתקנה) עיני חפלת
חולו של מועד (תתקנו) סדר הווענונו דמאל המועד
(תתקנז) עיני השענה רבה (תתקה) ימים שמשמין
לחפלה (תתקנש) שרגילין לטול בהשענה רבה
(תתקס) עיני חפלת הווענונו רבה (תתקסא) עיני
קריאת הסוכה בהשענה רבה (תתקסב) עיני
הקפה (תתקסג) עיני הווענונו (תתקסד) למה
לוקחין ערבה להשענה (תתקסה) שאין מקוין דם
בהשענה רבה (תתקסו) טעמים שלומר קהלם שבהם
ה"ה (תתקסז) אי מברכין על המגילות (תתקסח) עיני
הסעודה שבהם ח"ה (תתקסט) עיני קידוש וספלה
בשמיני עשרת (תתקע) עיני יציאת סוכה בשמיני
עשרת (תתקעא) מה שמחליין לזכר נכנס
(תתקעב) שים להכריז במוסף שמיני סעודה
(תתקעג) הא דנכנס מקלח בני אדם לאלול אי
סעודה בסוכה (תתקעד) שים לאלול סעודה שלשים
בסוכה (תתקעה) שאין לערוך שלמון על מוטע רק
בלילה (תתקעו) עיני שמתה מורה:

הלכות יוסי דחנוכה

(תתקעז) רמז' מעניי מוכה וימרוס (תתקעה) עיני
הולקס גרות בנכנס' (תתקעט) עיני הולקס גרות
בנים (תתקפ) נוסח סברכות וסימנה (תתקפא) דין
הגרות הללו ונוסחא (תתקפב) טעם ששים הינות
בגר חטכה (תתקפג) דין אורה בגר חטכה
(תתקפד) בענין ליסר שממין (תתקפה) אס הי'
גר בכהם לשם שם (תתקפו) בשיעור הד'
(תתקפו) אי שרי להדליק ענר לגר ע"י קידוש
עיני

(תתנט) איך לנהוג במוקוס ב"כ (תתס) חולס שצריך
לאלול (תתסא) אס שומכ' על רופאים גוים להאכילו
(תתסב) חולס שאלל וצריך נכנס המזון (תתסג) דין
יולדת ב"כ (תתסד) דיני כל מדרי (תתסה) שיאמרו
הקלל בנחה עם ש"ן (תתסו) מ"ס חקנו כל מדרי
ב' ארמים (תתסז) קודם שיפלו ממזין לכל
העבריינים (תתסח) שאומר בשכמל' נקול רס
(תתסט) עיני מי שרגיל לעמוד (תתע) שהשומדים לא
יעזרו וקביהם (תתעא) עיני הוהגוס ללון בנכנס'
(תתעב) עיני חפלת שמרים (תתעג) עיני קריאת
הסוכה והספירה (תתעד) עיני פסוקה נדקס בעד
מינים (תתעה) אס אירע מילה ב"כ (תתעו) עיני
השלם מוסף (תתעז) שח"ה אין כאלהינו ב"כ
(תתעח) עיני חפלת מנחה (תתעט) עיני הספירה
(תתעז) עיני חפלת נכנס הספירה (תתעא) עיני
חפלת נפילה (תתעב) למהר להחליט נפילה ב"כ
(תתעג) שאומר בשכמל' ג"ס (תתעד) שאומר ה'
הוא אליהם ז"ס (תתעה) טעם מקיעה שמוקעין
(תתעו) ממי מה שוקעין קודם שמדליין
(תתעז) עיני חפלת ערבים והבדלה (תתעח) אין
מברכין על הכשמים כהלל במ"ס (תתעט) דין העושה
ב' ימים י"כ (תתעז) עיני ימים שנין כשר לפטות
עיני סוכות

(תתעא) דרש נאה לסוכה והלכותיה (תתעב) דיני
מהלכות ויורם הפסח (תתעג) אין לשמוך על היריעות
פסולין (תתעד) אי שרי לפנות יריעות ששעם
(תתעה) העושה מחי' שנין כל דף פחות מ'
(תתעו) העושה סוכה בנים פחות מחת הנג
(תתעז) סוכה פחות הכנות העשין לפחות ולסגור
(תתעח) העשין הסוכה חת הנג ואין משרין הרעפי'
עד אחר הסיוך (תתעט) אומן סוכות שמתה הנג
ופעמים היריעים משופעים (תתעז) עיני נוי סוכ'
(תתקא) דברים שאסור לסכך בהם (תתקב) אי שרי
להצר כלונסות הסוכה בחסמיות (תתקג) הא דנהגו
לסכך בערב' ולא בנצרי' (תתקד) בענין עובי הסכך
(תתקה) לא יקא ישראל לסכך בעתון (תתקו) עיני
הסוכה במקום שבוכל להיות מדיר שם (תתקז) עיני
שמינו לעשות בסוכה (תתקח) המקויד מייב לאלול
בסוכה (תתקט) איזה כלים שיהיו חוץ לסוכה
(תתקי) איזה גר שיהיה חוץ לסוכה (תתקיא) אי
שרי לשמות חוץ לסוכה (תתקיב) אי פירות ובשר
צריכין סוכה (תתקיג) שאין לשון שמים ערבי חוץ
לסוכה (תתקיד) הא דלא מברכין אשיל' לשון בסוכה
(תתקיו) הא דמקליין עכשו בשניה (תתקיז) מהלכות
מועד לפנות מהסוכה (תתקיו) שגלילה ראשונה יאכל
ע"ס בית בסוכה אש' ירדו בשמים (תתקיה) עיני
נכנס המזון להיוולד מהסוכה (תתקיש) נשים שפסורות
מהסוכה (תתקיב) מי הם הפסורים מהסוכה
(תתקיבא) הפסור מן הסוכה ואינו יולל
(תתקיב) היולל מהסוכה ולא בנכנס :

דיני לולב וארבע סינים והושענא רבה וש"ע
(תתקנג) סדרה רמז' בעניי לולב (תתקנד) איזה

להודיע להחנן אם היא טהורה (ו) מחי מזכרין ברכ' אירוסין (ז) נוסח ברכת אירוסין ופירושם (ח) שם לגלות פני הכלה קודם הקדושין (ט) טעם שמשכרין הזמנים (י) שמזכרין ברכת החנים על כוס אחד (יא) אי ברכת חתנים לריבים עשרה (יב) נוסח ברכת חתנים ופירושם (יג) מחי מזכרין ברכת החנים (יד) שריבי' ב' משום לברכת המזון לחנן (טז) אם אובלים ב' ו' מקומות אם מזכרין ז' ברכות (טז) עד מחי מזכרין שהשמיחה במועדי (יז) שאין לעשות ב' חופות לב' אחיות ביום א'

הפרק השני בשמיחה חתן וכלה
החלק הרביעי' בדיקור חולים ופרקיו שלשה
הפרק הראשון במענות ביקור חולים
הפרק השני באיכות ביקור חולים
הפרק השלישי בענין רפואות
החלק החמישי בהלוואת המט ופרקיו שלשה

הפרק הראשון בעניני עסקי המט ודיניו
(א) הנוסח לין עושין לו שום דבר מעסקי המט
(ב) שמיטה לעמוד על הדם בשעת יציאת נשמה
(ג) טעמים לשפירות המים בשכונת המט (ד) טעם
למה שמתכרין המט ואף לנהוג (ה) טעמי' לתליפת
העשבים ועפר ולנ"י (ו) ב' צוהר הנפטר מן המט אל
יאלמר כך לשלום

הפרק השני בהלוואת המט וקבורתו
הפרק השלישי בעניני הספד
החלק השני לנחם אכלים
החלק השביעי בעניני מילה ופרקיו ארבעה
הפרק הראשון בגדול ענינים וטעמה על ק' פנים
הפרק השני בגדול ספרה
הפרק השלישי בשמיחה

הפרק הרביעי בהנהגתה ודיניו כ"ה

(א) סעודה שמופין בשבת ראשון הוא סעודה נוזא
(ב) שנהגין להקין בליל שמיני (ג) עניני סנדק (ד) אם
נותן לו להיות סנדק ואם יתנאו ללח' יהיה לאבי הבן
העני הנהגה מזה (ה) שלא תכנס האשה לב' להיות
סנדק (ו) דין אכל שהוא סנדק (ז) טעם שמופין כסא
לאלוהי (ח) טעם שמדליקין נרות (ט) אי צעקין עשרה
(י) טעם להנכה שהמולה יורד לפני המכה
(יא) סדר הנהגת המילה (יב) אי צריך לכסות ערות
הקטן בשעת הכרעה (יג) נוסח ברכת המולה וביאורה
(יד) ברכת האכל ופירושה עובר לעשייתו (טז) אם
שואמרי' העומדים שם וביאורה (טז) שיש לעמוד
בשעת המילה (יז) טעמים שזורקין הערלה בעפר
(יח) בברכה קיים את הילד ואם אינו הוריו קיימין
(יט) מנחמין מן היין על שפת המזמק כשחומר וחומר
לך דמיון חיי (ב) שואמרים הורו לה' כי מוצ כל"ח
(בא) מי שיש לו שתי חתונות' לימול (בב) דין האכל
ולא פרע וחזר ומל אותו (בג) אם ימולו שתי מוהלים
מילה אחת בשבת (כד) עניני תחיית ביום המילה
(כה) ענין מילה שחלף לנפלים

(תתקפח) ענין מדורה (תתקפח) באיזה שרבים נשין
להדליק (תתקצ) איזה דבר מותר להדליק
(תתקצא) זה כל שבת וזה כל חנוכה איזה עדיף
(תתקצב) מחי מדליקין בע"ס ובמ"ס (תתקצג) עניני
רביי הסעודות בחנוכה (תתקצד) ענין עשי' מלאכה
בעוד הנרות דולקות (תתקצה) ענין הלל ועל הניסים
(תתקצו) ענין ר"ח טבת ואם חל בשבת

ענין ארבע פרשיות ופורים וקריאת מגילה
(תתקצז) ענין ארבע פרשיות (תתקצה) החון שגר'
ופסק להגר הגר בחוס (תתקצט) שפ' זכור ופרשת
פרה הם דאורייתא (תת"ר) ענין הענינים אסתר
(תת"רא) ענין חפלה ערבית וקרי' מגילה (תת"רב) ענין
קדשה-סיוונין (תת"רג) שנהגין לומר ד' פסוקים של
באור בקול רם (תת"רד) שמועדים המגילה כשחומר
האגדה האחר (תת"רה) שגולה קודם שמזכר הרב
את ריבנו (תת"רו) כשזכר הקורא המן מנקי' הסיומק'
(תת"רי) דין הקורא להולה ולילולת (תת"רה) מי שהולה
איום קנה אי רשאי לשמוע מקרא מגילה ב"צ מבע"י
(תת"רט) ביאור מגילה בזמנה ביחוד ושלח בזמנה
ב' (תת"רי) ענין קריאת הפרשה (תת"ריא) ענין
סעודה פורים (תת"ריב) ענין שמיחה פורים
(תת"ריג) המזמק את חזירו מתוך שמיחה פורים
(תת"ריד) אי שרי ללבוש פרופים ובגדי אשה
(תת"ריז) ענין משלוח מנות ומתנות לאביונים
(תת"רזו) ענין מלאכה בפורים (תת"ריז) ענין
אכלות בפורים (תת"ריח) אי שולחין מנות לאכל
(תת"ריט) למה לין קורין הלל בפורים (תת"רב) אם
אורע מילה בפורים (תת"רבא) אם מותר לישא אשה
בפירים (תת"רבב) י"ד וט"ו שצאדר הראשון
(תת"רבג) עניני מענינים שמתענין בעיבור :

עמוד חג' הוא עמוד גמירת חסדים ויתחלק
לשבעה חלקים

החלק הראשון מדבר בעניני גמילות חסדים
החלק השני מדבר בלדקה ופרקיו שבעה
הפרק הראשון במעלת הלדקה
הפרק השני במהות ענין הלדקה
הפ"ח השלישי בזמנות הלדקה
הפרק הרביעי באיכות הלדקה
הפרק החמישי בשיעור נתינתה
הפרק השני בגבאי לדקה
הפרק השביעי בלדקות הנשים
הפרק השמיני בענין מעשר
הפרק התשיעי בהכנסת אורחים
החלק השלישי בהכנסת כלל ופרקיו שנים

הפרק הראשון בהנהגת הכנסת כלל ושעמם
ודיניו י"ז

(א) ענין קידושין (ב) הנהגות כשמוליכין החתן לחופה
(ג) שמומין אחר מקלה על רשאו (ד) טעם שמוסרים
הכלה ג"פ ושעממין אותה לימין החתן (ה) לריכין

יכוני כל מדותיו כי הוא דרך הישר ללכת בו. וזהו שהסופר ביאר ואמר אל תבי ימין ושמואל כלומר שילך בהמשע ולא יטה לאחור מהקלות. ועוד שהשמש עומד שתי פעולות זו הפך זו מלבין הכנף ומשחור פני הכוכב והכל לפי המקבל כן גוף האדם ענינו ים בו שתי פעולות רע לזה וטוב לזה וכל לפי דעתו של אדם שהרי ענינו במעשה בראשית שהיו כל המלאכים כלל ביום שמי קודם שנברא אדם על שני הלוקים שכלים הם הנברא' עליוני' שהם שכל גמור נבדל מן החומר הרציים הם החילונות והמלאכים ושאר בעלי חיים שהם חומר גמור אין בהם שכל ושני הלוקים אלו יעשו פעולותיהם שנתמזגו עליהם אלו בשכל ואלו בטבע וכל אחד מהם מוכרח בפעולותיו. זה בשכל זהו בטבע ואין מונע לאחד מהם. לפיכך חייבה ההכרח לברא ביום שמי נברא שיש מורכב מהם משותף משניהם והוא הסולל אותם בשכל ובטבע בשכל כמין השכליים הנפרדים ובטבע כמין הארציים :

וזהו

האדם הנדק זה המושל בברוה ויאל ונלח' מלחמו' ה' ומתגבר על יצרו לבלתי שמוע לו ללכת אחר תאוות השו' הוא במדרגה עיונה יותר ממלאך כמו שאמרו רז"ל גדולים דקיקים יותר ממלאכי השבת והרשע הזה הנמשך אחר תאוות הגופנים הוא במדרגות בהמה כמוה זה קו מות זה. ואף אחר מותו עוד די ה' נטויה לייסרו ביסורי שאל ואשדון. ואחר שזדעתיך שדמיון הגוף כדמיון השמש בכל ל' זה חסין יאמר הכחוש אל תראויה שאני מהרהרם ר"ל שבלבתי את נפשי בשפלות הקאזה כי אנינו טבע הנפש לך שפזחתי השמש רק בה מכה הגוף הדבוק בה. בני אמי נחרו בי זה אברי הגוף המה הסתווי כי כל אברי הגוף טבעם לימשך אחר תאוות העולם רק הנפש היא יחידה בגוף כגר באלף. כמו שנס הוא ע"ה פנה ליצ"ו ילד מסכן שאין האברים שומעים לו. וליצ"ה שאל זקן פשוט שלט על כל האברים וכל האברים שומעים לו כי כלם טבעם אחר התאוה. שמוני טערה את הכרמים כלומר הסתמי לנטור כרמי שאר התאוות אשר הנרמים שלהם היא חענוני עה"ל כרמי שלי כרם ה' זבאות בית ישראל והוא העה"ל המונע לילבדי ואין לזייס את לא נערתיו. וזהו ג"כ נקראו מעשה הנדקיקים שאינו' המשכים אחר התאוה אור ומשיכם של רשעים הנמשכי' אחר התאוה חושך כמו שג' ויאל אלהים את האור שראוי להשתמש בו הנדקיק הנקרא טוב של' אמרו דקיק כי טוב וכחיד אור זרוע לנדק זהו ויאל אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החושך ר"ל הבדילו לע"ל ופירש בין האור ובין החושך שג' הגמיה האור שגמיה לנדקיקים ומנעו מן הרשעים כדכתי' וימנע מרשעים אורם נה' הבדל בין בעלי האור שהם הנדקיקים ובין בעלי החושך שהם הרשעים וכך היה צ"ל. ואחר שזדעתיך שהאדם מורכב משני אשות מאת השחור הגוני' הסאוני כמו שאמר הנביא על אותם הנמשכים אחר תאוות גופני לנפחם ויגרם דוחקם את האכל בהם ואומר את האכל רשעים. וזהו הלבן העליון השכלי המקבלה שפע הש' הנקרא את שאל' הלא כה דברי כאש ועל ידו יודלח

יתברך זוריו מלכו הוא ה' אלהיו אשר הוציאו מארץ מצרים וקרבנו לפני ה' בני ונתן לנו תורת אמת באש לבנה הרוחה באש שחורה כדל' בירוש' דפיקים רבי פינחס בשם ר"ל אומר תורה שנתן הקב"ה למשה נחמה לו באש לבנה הרוחה באש שחורה. והבי אינא נמי בפסיקתא רלו בזה ע"ד שאמר שהשם"ה אל תראויה שאני מהרהרם שפזחתי השמש בני אמי נחרו בי שמוני נערה את הכרמים כרמי שלי לא נערתיו. אל תראויה שאני מהרהרם רת הלי שח' אדו"ס הוא ר"ל אל תראויה שאני מהרהרם בשחורות הגופני' התאוני' שאות' השחורות אינו טבעי שפזחתי השמש. השמש הזה ראה בו הנק' הדומה לשמש בכל ד' כי כמו השמש ההתקדרי' אלה לא טוב הוא לרוב חמימותו וקדרותו השמש והתחמק ממנה ג"כ לא טוב לרוב הקרירות ולזה באקלים האפני אין שם ישוב ואין לך חזיר ממוגז וישה כי אם לאותה הי שבים תחת הקו המשוו'. ולזה ארז"ל חזיר דא"י מהרים לפי שראו מונחת במזבח המקובלות באמנע האקלי' אקלים שהעולם נחלק בהם והיא מונגה יותר מקור וחות ומוכת לקבל המושכלות. כמו כן הוא גוף האדם כי כל המקרב עלמו אל הגוף וימשוך עלמו אחר תאוות הגופני רע לא טוב הוא נמשל כבהמות נדמה כי כן אדם הראשון עד שלא חטא והתאוה תאוה היה מלאך ה' זבאות כלו שכל גמור יפה ומוסר אין בו ויהיה ראוי שיחיה לעולמים כאחד מן המשרתים העליונים והוא נתן עין הארץ שהיא מבחר היקומות. וכיון שחטא ומשך אל התאוות נתפשט מן השכל והתלבש בחומר ואז גורם ימן הגוף ונתן לו העשב למאכלו כבהמה הוא שכתב בו ואכלת את עשב השדה תחת אכלו תחת פירות הן שהיה מטע ה' להשפיר. ועליו ובדומה לו נאמר כי בשבירו' לבי חלק למען שיה' אדם את האמאה וסופא דקרא לא יאבה ה' סלוה לו. גם מי שמרחיק עלמו יותר מדלי ומואס בגוף ופורש עלמו מכל דברי העולם ויבקר עלמו ברעב ובצמא ובחוסר כל כאלו הש' שוה את הגוף זהו גם כן דרך הכסילים ועל זה נאמר גם בלא דעת נפש לא טוב. והנה אמרו רז"ל בבזיר מאמר נבדל וכפר מאשר חטא על הנפש על חיזה נפש חטא אלא על שהזיר עלמו מן היין ומה מי שפירש עלמו מן היין נקרא חוטא הפורש עלמו מכל וכל וכלי' . ואחר שהיה אל חסידים הרבה ואל התחכם יותר למה השומע כי מי שרואה להיות נדק הרב' אוכל גופו ומי שרואה להתחכם יותר אוכל גופו והמבחר שפשוטות הוא הדק הממונע ויאל מה שיש לו לאכול בשו' וישתה מה שיש לו לשתי' בשווי ויבטל מה שמומר לו לבעול בשווי וישבן במדינות ביושר ובאמונה לא ששכחן במדינות ובהרים ולא שיענה גופו. ואמרו רז"ל בפ"ק דמסכת ארומותיו ומשניה בהם זוכה ורוא' ביושעו של הקב"ה שאל' ופס' דרך ארצו ציטע אלהים אל תקרי וסע אלא וסע הש"ן בימין והשמו' הוא השיעור שמשער פעולותיו שהיו דרך חילונות וע"ה אמר שהע"ה של יעל רגליך וכו' דרכך יכוני כיון בזה להזכיר את האדם שידריך ח"ל במלוע שתי הקלות שלפני הפלס שהיא ממונע בין שתי הכנסים יזה בשו' ואינו יואל לחון ואז

הראשונים הם רפואה לשלשה עקרים דהיינו מלאות
הש"י ותורה מן השמים. ובשר ועושר ואחר זה מונה
עביר' אחת כמעט היא דומה לאחד מהעקרים כי ממנה
באה רבות רעות האדם והיא מדת הקנאה שידוע כי
כאשר יקנא האדם במי שהשיג עושר ונכסים יוציא דל'ל
על דל'ל עד שישיג כמוהו ואם השיג יגיע מזה אל
ההבט הכבד ובקשת מיני ממסלה בקייני הש"י ומאכזב'
הכבוד ועלה אל הפררה ומתפירה יגיע מזה לעבוד ע"ז
ואם לא השיג יהיו כל ימיו מכאובים וחיי צער יהיה
וכף שימים את עלמו ואם היה חסיד. את עלמו שכן
אמר שלמה ורקב עלמות קנאה כל אחר אליפו ופוחה
חמיד קנאה מי שמתפחה אחר מדת הקנאה חמיתו. וכן
דרשו רז"ל הקנאה והתפחה והכבוד מוציין את האדם
מן העולם את הכינוי סברי מחור הקנאה יבא לידי שואה
ומן הפגה יבא לידי רעיה שכן כתוב ובי יהיה חיש
פוגה לרעוה וארצ לו וקס עליו וסכרו נפש ומח.
אמר שהע"ה ורלוי' כל על אל כל כשרו המעשה
כי הוא קנאת איש מרעהו גם אל הכל ורעות רוח. וזכור
כל עמל וחס קייני הגוף כגון עושר ונכסים וכבוד ושאר
כל מעלות הפררה כל כשרון המעשה תורה ותפוחה
ומעשים טובים כי היא קנאת איש מרעהו בין בעושר
בין בהכמה או אחר מעלה שהיה הלא הקנאה מלאה
בין אחר לחבירו. גם זה הכל גם בהפסד זה נכשל הכל
שמתקנא בקן אחר כשהביא מנהל לה' ועמל הוא ומהדמה
בקרבו לאביו שהביא בעל חי ומחור הקנאה בא לידי
שואה ורית' מריבה ביניה' על ירשת הארץ עד שנהרג. ויטה
המדה הזו הרבה העולם גם ממנה יבאו כל המהלוקות
והגנבה והגזילה והדומה להן. לכן אמר חש בעלמותיו
כלומר יש מי שמלאין ב' עקרים אחר הש' במדת הקנאה
וכנה לקנאה בעלמותו ורקב עלמות קנאה שבעלמות
מדת הקנאה בהם שמקנאים לעצם המוח האב באהרונה
ונפל חלק בראש גם לשנים הנשים אחריו' הם להם מעלה
שאינם מרובים עומתם לכן כנה הקנאה בעלמות יעקוב
באורה ר"ל ב' במדבר ויראה מהלוקת של קרן שנתקל'
במשה ובנשיאם של אליפן ומה היה סוכו שפחה הארץ
את פיה ובלע אותו וכל עדתו. ויראה כי אחר הכבוד
ולא ידיו בקרה וכעדתו. אחרת של להחיות מהלוקת.
ואם יתבונן בזה שהמלכות במדת הקנאה הוא בכלל
ההפגה בנפשו' מיד ישוב מדרך הרע הזה ויבד ורפא לו:
דכל גופו אחר זה ע"ד דל' במס' מכות דרש רבי
שמלאי תרי"ג מלות נאמרו לו למשה בסיני שס"ה
כמנין ימות המשיח רמ"ה כמנין אבריו של אדם שנאמר
תורה אור לנו כמנין תורה' גימ' הכי היו ארבע שית
מאה וחד סרי הוין. כמנין תורה אור לנו משה אהי ולא
יהיה מפי הנבזרה שמענו. בא דוד והעמידן על י"א
דכתיב מומור לדוד ס' מ' יגור בזהלך ומי יטבון בשר
קדשך הולך תמים ופועל זקק ודובר חמת בלבבו וגו'.
וגרלה שדוד העמידן על י"א כנגד י"א אברים שבגוף
המרגילים את האדם ומולידים אותו הן לטוב הן לרע
וכן המוח האב הכבד השייך האזנים הפה הלשון
הכליות הידיים הרגלים ורשם הגויה. ואמר כאן חש
בכל גופו ר"ל שהושב מאחר שפא דוד והעמידן על י"א
נמנה

במלת ויקרא בלשון שמיני בשכר ועושר דכתיב יקרא אל
השמים מעל ואל הארץ לדון עמו דרשו רז"ל יקרא אל
השמים מעל זו נשמה וכן השמים בגימ' נשמה. ואל
הארץ לדון עמו זה הגוף. והכונה הוא לתת דין ורשון
לע"ל. ועוד לפי שיש ב' שהושבים מיד בהפגה חטא
אחת זו און להם הקניא והומרים כאשר אכזתי אכזתי
באשר הזהירו רז"ל ע"א אל תהא רשע בפני עמך כ'ו' אל
השכוב בלבדך לומר רשע און ואון לו תקנה לכן בשכריו'
לבי אלק ואותן בני אדם הלא כופרים בשכר ועושר על
ד זה שהושבים שאין הסליחה אלא הש"י ואם יש לו
השם באופן זה יעקוב ב' ויתבטל הדעה הזו כי שם
הוא עניני הקרבות. ומעט הקרבות כתב הרלב"ג וז"ל
ההומלת להישר האנשים כאשר חטא' בישו בו אל הש"ת
והוא יכפר להם עוונותיהם. וזהו חטאת ופלה להניע
האנשים לשלמות האומה וזה כי אין לדיק בארץ אשר יעש'
טוב ולא יחסא ואם יחמיו האנשים שהטאו חטא הם
שיהיה נחתם עונם חמיד לפני הש"י ויסבו לחטוא עוד
להשכח שכבר אכזו בכתם מה שהטאו ולא יועילו השמר'
מהטא כמה שעתיד. ואנשים כאשר ידעו ששכחם מדרכם
הרעה וישו בו לדרכי הש"י יכפרו להם עונם און יהיו
מזכרים מהטא עוד וישו בו אל הש"י כדי שיהיה ויכפר
אליהם מה שהטאו בו. והנה ראה הש"ת שיהיה עם
השכחות הקרבת הקרבן כדי שיהיה יותר בלב החוטא
שכבר נתכפר לו אותו החטא כי לא ייורר אלל המון
האנשים שיהיה אדם רשע ואח"כ יתקנה מרשעו בתשובתו
בלבבו ואלת מעשה כלל. ולזה נזהר הש"י שיעשה אלו
הקרבות בבית הכבוד אשר בו שכינתו ועל ידי הכבוד
והנבדל והנבדל הש"ת להפלים הכפרה לחוטא עם
ההשכחות אזהר מפני זה שימחק שיהי ידיו על ראש קרבנו
ויחטא עליו עוונותיו לישב בלבבו שאלוה המוליד כללו
נעקבו ממנו וזכו על ראש הכעל חי. ורבינו בחיי כ'
פרשת שמיני ועל כן היה מקטיר ג' דברים הללו ההלב
והכבוד ויורה הכבוד לפי ששלשתן מכתיבים בחטא ומטין
האדם מדרך טובה לדרך רעה. ההלב הוא השומן
המציא האדם לידי גבות רוח והוא שנאמר וישמן יבורן
ויבעט וגו' שמת עניני מות וכתבי כי כנה פניו בהלב.
הכליות הן מקור העשה הוא שחמרו הכליות יועלו ולכן
גאמר חף לילות יכרוני ללוחי. הכבד משם הנפש
המתאווה המתפשטת באדם והיא המולידה החימה
והרעם והמבקשת הפררה והענוגי הגוף וכל זה היה
מקטיר ללפון כי משם תפחה הרעה והכל היה בא לכפר
על חטא החמה היואל משומן הלב והמתפשט הלב הרי
עיניו תהיה שספר מ"כ מורה הטאים בדרך השפחה
והיא רפואה לנפש החוטאה בעצירות הכליות בקרבי
האדם. ופ"ז הדרך היא האל"ף זעירא. ע"ד דל' באותיות
דכ"ט אל"ף אמת למד פ"ך והבטל השכח כל מקו'
שיבא לרד להגיד האמת אף אם לא שואלים אותו כדל'
בשכחות וזה דבר הרואה שגלה לעיר מקלטו וראו אנשי
העיר לבדו יאמר להם רוצה אני. ובספר הזה מורה
דרך ההשכחה ורומ בהחלטה שאריך להגיד האמת כדי
להקטין עלמו ולכן האל"ף זעירא כלומר "אמת למד פ"ך
בדי' להקטין את עמך שלא לכבד. הנה שלשה חומשי'

אחרי ולא הצבא וזהו כנגד כח השלישית האומרת דעה
השפעה את הערלים. כשעלה עמוד השחר ניוול מחיה
דעה ומלכטים. הנמשל לזה כיון שלמד משנה שהיא
דומה לשחר כי כמו שהשחר מאיר מעט מעט כמו
שפרש"י לפר' השירים בסוכו מי זאת הנשקפה כמו
שחר כן הלומד משנה מבין מעט מעט והוא מעלה
גדולה מהמקרא כדלית' בפרק אלו מציאות ניוול מחיה
דעה ומלכטים הוא הכת השנייה והיא כנגד מה שאמר
לעיל בשבכך תשמור עליך זה יום המיתה. ועדיין
אנו יודע בלחץ דרך מהלך כדלית' בסוכה פ' היה
נוטל דהמורה הלכה מתוך משנה הוא מבלי עולם
ופרש"י תמצילן העולם בבורא' טעות דכיון דלח' יודעי'
טעם המשנה פעמים שמדמים לה דבר שאינו דומה
ועוד ים משניות הרבה דלמרינן כא מי פלוגי היא
ויחידה היא ולית הלכתא כוותיה ועוד שאין יודעים
במחלוקת התנאים הלכה כדברי מי הלך מורים הוראות
טעות מנאל מי שלומד רק משנה אינה יודע איזה
דרך יסמן אור שבו ילך דרך עץ חיים לג"ע או איזה
דרך הוא רע אשר בו ילך ללמות וגיהנם כיון שהגיע
לפרשת דרכי' הוא התלמוד הספר'תפנה והיא היא'פרש'
דרכים יודע בלחץ דרך נלך בבור החיים ניוול מכולם
ע"ד ליתא' באלו מציאות השוכסן במקרא מדה
ואיזה מדה. במשנה מדה ונוטל עליה שחר. בתלמוד' אין
לך מדה גדולה מזו. וכנגדה אמר לעיל והקיומות
היא תשיך לעו"ב. מנאל העוסק במקרא במשנה
בהלמוד הוא הועלת לגוף בעולם הזה ולנפש בעה"ב:
ואמרו מי רז' במסכת סנהדרין פרק חלק וז"ל
אמר רבי אלכסנדרי כל העוסק בתורה
לשמה מפסי שלום בין פעולה כל מעלה לפעולה של
מטה של' או יחזיק במצוי יעשה שלום לי שלום יעשה
לי. רב אמר כאלו בנה פלמין שלמעלה ופלמין של
מטה של' ואשוי דברי בפיר' ר' יוחנן אמר אף מגין את
העולם כלו שנאמר וכל ידי כסופין. ר"י אמר כאלו
מקרב את הגאולה וכוותה ז"ל על השלום הרמוז
אליונו בלי ספק והוא שלום הגוף והנפש שנקראים פמליא
שלמעלה ושלמטה כי המשנה ההפוכה חוצה מחמת
כח הכבוד חלק אלוה ממעל נקרא פמליא שלמעלה
והגוף הגנוף הלז עפר מן האדמה נקרא פמליא שלמטה
והבית ראיה מסוכו או יחזיק במצוי יעשה שלום לי
שלום יעשה לי ר"ל המחזיק במצוה השם. והיא התורה
יעשה שלום בעצורו כי מלח לי בשמם כמו בחבורי
כמשנה בהרבה מקומות והוא כאלו אמר בשלח שנקן
לנו את תורתו היה שלום בינינו ח"כ הסבה הראשונה
מהשלום היה הוא השם יתברך. ואמר ב"פ שלום
לרמוז אל השני החלקים שלום הנפש ושלום הגוף אשר
הוא אחד לפי האמ'. או שהיה יעשה שלום לי הראשון
בעצורי כאמור. ושלום יעשה לי השני כמשמעו והכוונה
בפסוק שהשם יתברך נווה ואומר השם יחזיק במצוי יראה
אם יחזק האדם השלום במצוי ותהיה נולח או כמו או
מודע כי שור נגח הוא וכו' כמו שפרש"י בפי' הכתוב
היה בזה יעשה שלום בעצורי כי אני אני הוא הסבה
שמתה להם תורתו ואע"פ שאני הוא הסבה וגרלה בי

משל

הכס נכנס לב"ה נהגו בו כבוד וגדולי העיר מלוך
 אותו כשראו הסוחרים כך באו אליו ופיסחו אותו בבקשה
 עשה עמנו חסד ולמד עלינו זכות לפני בני העיר כדי
 שנפטרנו' ונחיה ולא נמות שכבר ראינוהו מה שאבדנו
 בספינה אחר להסוהאל אחריו לכס שלי גדולה משלכם
 שלכם אבד ועלי קיום ועוד כל העוסק בפרקמטיא לא
 כל שעה הוא משחקר פעמים שהוא עומד בידו .
 ופעמים שאינו עומד בידו . אבל הסורה עומדת לעד
 בעוה"ז ובעוה"ב היו אומר כי לקח טוב נתתי לכם .
 ועוד אדם שהוא לוח מצוי אדם ולוקח סחורה ויאלץ
 לדרך פעמים שהוא מפסד . אבל תורה אינו כן אלא
 למד אדם מבין פרק אחד ומבין פרק אחד מהפירות
 בה . כשהוא עמל בתורה התורה מזמנת פרנסתו
 כדאיחא בפרק חלק ר"ע אומר זמר בכל יום זמר בכל
 יום . כלומר היה מסדר תלמודך אחר ר"י בר אבדימי
 מאי קראה דכתיב נפש עמל עומלת לו כי חפץ עליו
 פיהו כשהוא עמל בתורה תורה עמלת לו במקום אחר .
 ועוד מי ששעה בפרקמטיא ספק משחקר ספק אינו
 משחקר אבל העוסק בתורה מוציאה הוא שהוא בן
 עולם הבא כדאי' בסוף מסכת נדה תניא דבי אליהו כל
 השונה הלכות בכל יום מוציאה לו שהוא בן עוה"ב שנה'
 הליכות עולם לו אל סקרי הליכות אלה הלכות :

וגם בזכות התורה אנו נגאלין לעתיד מן הגלות הזה
 כדאיחא במדרש רבין אמרין אור"ע של קבלו
 תורה משה מחוץ החושך עליהם הכתוב אומר כי
 הנה החושך יכסה ארץ וגו' אבל ישראל שקבלו את
 התורה דכתיב זה יהיה צעמכם את הקול מחוץ החושך
 עליהם הכתוב אומר ועליך יורה ה' וגו' אחר הקב"ה
 בזכות תורה שעשיהם לפני אנו גואל את ישראל ע"י
 משיח שהוא נמשל לנר דכתיב שם אלהים קין לדוד
 ערכתי נר לתפוחו :

שער השני באיכות הרימור

במדרש' משלי אמרו רבותם לחיל חכמות . רבי
 פלוני אומר למח"ד לתולדות של עפר
 הטפס אחר מי יוכל להסירו מכאן והפקה אומר לא
 אדם אחד נתנו כלן אי אסור משפלה אחד היום והלחנת
 למחר כו' . ואחרים אומרים לכבר תלוי בשמי קורה
 הטפס אחר מי יעלה הבמים . הפקה אחר לא אדם
 אחד תלש אקשור קנה על קנה ואוריהו . ואחרים
 אומרים לקרספל נקוב שמנים בזה ומזיח בזה הטפס
 אחר מה הנאה יש לי בזה והפקה אומר לא שבר
 יגיע אני טפל . רמז בזה המדרש ע"ד לדעת בנים
 קדושים האשה נקיים בנ' דרכים בבקב בשמר בביאה
 ותיחא עליה ר' שמעון אומר מפני מה אמרה תורה כי
 יקח איש ולא כתיב כי תלקח אשה לאיש . מפני שדרכו
 של איש לתזור על אשה ואין דרכה של אשה לתזור על
 איש . משל לאדם שהבדיל לו אבירה מי חוזר על מי
 בעל אבירה/מחזיר על אבירתו. מוסף על הפשט האמ"הויסר
 והלך רמז בזה על הבור' הנק' אשה ע"ד האמת נש'
 בנחת ביטה ואמת חול מי ומלא ראה חיים עם האשה
 תורה נזה לנו משה מורשה אל תקרי מורש' אלא מאורש' .
 נקבית

משל ומליה דברי חכמים ומידות אמרו כי כשהאדם
 נופל מן ההג כל גופו לוקה ולריך תרופה מיוחדת בכל
 אבר ואבר בפני עצמו כי לא יוכל להרפא בתרופה
 כוללת יכריח כל המכות והוא משל אל לימוד החכמה
 החיונית אשר חברו הפילוסופים שרבו מספרם להיות
 פקתם מיוחדת לעמוד על אמתות הסודות בהנהגת
 האדם את עצמו וביתו ומדינתו ורבו חלקיהן לחקון
 כל אבר אשר באדם ביחוד . וכן קנה מהחכמות יהיו
 במעלה השכל העיוני והוא בידע' מופשט מן המדות
 וגמאל החכם . החכמות הללו והמיישר את העם בהם
 שצריך לחקן כל פרטיות ופרטיות בפני עצמן ובידיעה
 פרטיות נבדלות מאחרת אבל הוא יפ' אינו כן כי
 הפילה חסדו עמו לתת לו חורו הקדושה אשר באמצעות'
 ישתלם כל הגוף . והיא תרופה יפה לרפאות כל חושים
 מיני חלקיהן . וזה הרמז באומר וכשהחזן שומעת כל
 הגוף מקבל חיים והוא רמז לשמיעת הירור אשר היא
 התרופה הכוללת וסם החיים כי הוא חיינו ואורזן מינו :

הנה רמזו רבותינו זכרונם לברכה ברמז' . שהתורה היא
 תופלת גוף ונפש בעוה"ז ובעוה"ב ובמקומות
 רבים אמרו כן בהדיא כדתינון ברים מסכ' פאה אלו
 דברים שאלם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקין קיימת לעוה"ב
 כיבוד אב ואם וגמילות חסד' והבאת שלום בין אדם
 לחבירו ות"ת כנגד כולם . ותניא בסוף מסכ' קידושין
 ובמסכת סופרים תניא ר' יהוראי אומר מיה אני כל
 אומנות שבעולם ואני מלמד את בני אלה תורה שכל
 אומנות שבעולם אין עומדת לו לאדם אלא בימי ילדותו
 אבל בימי זקנתו הרי הוא מוטל ברעב אבל תורה אי'
 קן עומד' לו לאדם בעת ילדותו ונות' לו אחרית
 וחקוה בעת זקנתו . בעת ילדותו מהו אומר וקוי ה'
 יחליפו כח יעלו אבר כדפריס . בזקנתו מהו אומר עוד
 יטובו צינים רשעים ורענים יהיו . וכל העוסק בתורה
 הקב"ה הפלים חפזו כדנרס' בפ"ק דע"ז ח"ד אבדימי
 כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו הפזו של' כ"א בתורה
 ה' חפזו וגו' ואמרין נמי הפס וכל אשר יעשה ילח
 חריב' ל' דבר זה כתוב בתורה' צמי צביו' ומשולם בכתוב'
 כל העוסק בתור' נכסיו מלוי' . בתורה דכתיב ושמתם
 את כל דברי הברית והאת עושים אותם למען תשכילו
 וגו' . שמו צביו' דכתיב לא ימות ספר התורה הזה
 חסיד וגו' כי לא תלוי' וגו' . ומשולם בכתובים דכתיב
 וכל אשר יעשה ילוי' . ואיחא במדרש כי לקח טוב
 נתתי לכם משל לב' סוחרים אחד בידו תפסכ' ואחד
 בידו פלפלים ההלוי' נפל זה פלפלים וזה תפסכ' כל
 אחד חסר מה שהיה בידו . אבל התורה אינו כן זה שונה
 סדר זרעים למי שבידו סדר מועד . וזה שונה סדר מועד
 למי שבידו סדר זרעים . וכל אחד ואחד מרובה ושאר
 לו מה שהיה בידו כבר זכר כי לקח טוב נתתי לכם .
 מנישה באדם אחד שהיה בספינה עם סוחרים הרבה
 והיו אומרים לו היכן פרקמטיא שלך אחר להם פרקמטיא
 שלי גדולה משלכם בידו כל הספיה ולא מלאו כלום
 התחילו שחקים עליו בידו להסכים עליהם כס' ושללו
 ונטלו כל מה שה' בספינה ואף ליבשה ונכנסו למדינה
 ולא היה להם לחם לאכול ובגד לבבש מה עשה אותו

עזאי הוא למחזיקים זה. לומר לך מה ען קטן מדליק את הגדול אף הלמודי הכמים קמים מהדדים את הגדולים ואמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבתי ומהבירי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולן. וכבר חפלינו בזו רבן שמעון בן גמליאל ורבנן דהאמר רבי עדיף והאמר עוקר הרים עדיף ופרש"י עוקר הרים הוא חריף ומשולפל. גם בן עזאי היה משבח עמו בחריפות ובפסול כדאיתא בפרק בתרא דבבבא תיבא בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומים עלי בקליפות השום הון הקרה הזה. כוונת בן עזאי היא מבוחר במה שידעו ממדתי שהיה פקדן גדול כמו של' בשיטה במסכת סוטה משמת בן עזאי בטלו הפקדנים. גם במה מקומות בחלמוד נאמר עליו שנפשו חשקה בחורה מגדול חשקו זה יש ספק בסוטה בפרק א' אם נשא בת ר"ע או לא חפילו למחן דאמר בשבא גרשה. וע"ס מדתי זאת כונתו בדבריו אלה מנארת ובוודאי שלא היטה כמו פנה הבכורה"ל בפי' למסכת אבות בפרק ד' שהיה כונתו להלשיב לבות האנשים שיקנאו בפסדו כי אין ראוי להסיד כמוהו ליהם לעמו שום כבוד וכל שכן במקום שיש ציון להחריס מלך כבוד זה חפילו שיהיו הדיוט'י וכל שכן כשהם חכמי ישראל ע"ה חלל ודאי רוח אחרת עמו וכל כונתו לא היה לרמוז להסד כלל אלא להלשיב לבות האנשים שיהיו דבקים בחכם המורה ושוקדים על דלותיה חמדי כל מה שחשבו כי הנה הוא להיותו שוקד יומם ולילה זכה להיותו גדול בתורה והיה בוטה בעמו שיש האמת בכל הדיוט'י וטעם ומלך שקידו יותר מכל חכמי ישראל זולתו ר"ע. והממיר גופא ודוכתא בגמרא בס' בראש דבבבא ויבדלו נמי הכי ר"ל דמסות שקידו אמר זה שב' הכי' הממיר דוכתא שלא היה הוא משבח עמו בחכמה ובבקיאות יורר מכל חכמי ישראל כ"ה בפסול והסדרה שהיה. ושוקד בחורה מולא אותה כדאמרין במגילה פ' קמא אם יאמר לך אדם יעני ולא מלאכי אל האמן כו' ולא אמרן אלא להדדיו חלל לאקומו גירסא סייעת' דמיה שגרה כן הממירא יבחר במשל שיש כי למה דמה חכמי ישראל לקליפות השום ולא בקליפות פרי אחר כגון קליפות גנוח' וכדומה וח"ל מוסד דקליפ' השום הוא יותר גרועה מכל שאר קליפות השירות כי אין השכל טוען דכולי הו' לחץ דומין כל חכמי ישראל קמיה וסיומן הוא להגדיל כבודו ולמעט בכבודם כ"ב. חלל נראה להפסד הוא מפני חריפות השום שהיה בו יותר מכל וזה היו כמו הקליפ' דעם היות שאין בקליפ' אותו החריפות כמו בפרי הרי הוא נעמדת הפרי ומקיימ' אותו. ככה הם היו בקליפ' והכמים בחורה ומעמידים חריביו ולכן כתוב כל חכמי ישראל דומים עלי שהיה שם אותם עליו לומר שלפי האמת הם עליו בחכמה חלל שהוא היה יותר חריף יותר מהם שהוא השום וזה הקליפה שעליו המקיימת ומעמדת השום. גם במקום שהוצא המאמר בגמרא על מצת הכורה היתוחו, להורות שהיה חריף ובעל הסדרה רחבה הוא דעלה להסיר מהמיומן דמי בן עזאי אומר האלוים מתעשרים בפני עמו קהמך בגמרא תיבא אמר בן

עזאי האלו והללו אומרים והללו אומרים כך האלוים מתעשרים לעמון. ומקשה עלה ולחזי טעמא דמחן מחסבר וכו' כ"ע לא מני קאי אשעמיהו והתירא ב"ע אומר כל חכמי ישראל דומים עלי בקליפות השום הון הקרה הזה אמר רבי יוחנן מפי השמועה אמרו מפי חגי זכריה מלכבי פרש"י האלו והללו אומרים כך דר"מ אומר בא' בחלל וכו' ר"א אומר בא' בחשירי אני חגי יודע הלהב כמו הלהב האלוים כו' הון מן הקרה הזה היינו ר"ע כו'. אלמא דב"ע היה חכם גדול והיה יודע להבחין זה טעם יפה וכו' הוה מני למיך' אשעמיהו הוה מסתברא שפיר מפי השמועה אמרו דבין"מ ור"א ור"ס אמרי מלחיהו מפי הכמופ' מפי חגי זכריה מלכבי ולכן לא היה רוצה ב"ע להמך על מעשיו ולקבוע הלכה בהכרעתו עכ"ל. הוה קמן דשח בן עזאי כפי מקומו הוא שהיה חכם גדול והיה יודע להבחין כי זה טעם יפה והמאמר עמו מורה על כך ח"כ אין לנו להסיק על המדה בכל השבח שהיה משבח עמו יותר מכל חכמי ישראל לא היה כ"ה בסדר' ודעת רחבה שזה יושב בודאי מלך הבקיאה. זה נראה אחתי ויפה להלל לב"ע מדבריו נאום חלל שחריף עם זה הוה מומרא דקאמר בצרכין פ' בתרא אמר חביי הריני כבן עזאי בשוקי טבירא ופרש"י הריני מדבח במקומי שאני דרשן ובקי כב"ע שהיה משבח בשוקי טבירא כדמצינא בבבבא פ' בראש ד"ע אמר כל חכמי ישראל לפני בקליפות השום עכ"ל. הרי נראה מומרא ומלשון רש"י כנגד מה שכתבתי מהגמרא שהרי חביי היה משבח עמו כב"ע ואינו יכול לומר שהיה מלך שקידו כמו בן עזאי שלא מנינו שהיה הוא פקדן יותר משאר חכמי ישראל ומהרש"י שהרי כת' בפי' שאני דרשן ובקי כבן עזאי משמע שב"ע היה משבח עמו גם בבקיאות על כל חכמי ישראל והוא הפך ממה שכתבתי : **ואני** אומר דלכאורה הכי משמע חלל כי מעייתים ביה פסיר הוא בבבבא פ' מקיים שכתבתי מההא ופסירא שיש במימרא והיה יתור ה'ל' שחם כונת חבליה שכתבתי לומר שהוא חכם כב"ע למה האריך לומר בשוקי טבירא והרי מן פה אל חכם מכל חכמי ישראל חלל העול' הוא חכם זה קשה לרש"י. ותקן שה"ל שאניי יפכה עמו ל' שהוא גדול כב"ע ומה שהזכיר ב"ע לומר שהיה לו מקום לשבח עמו במקומו אש"פ שאינו מדרך המוסר כמו שמינו ב"ע שהי' משבח עמו בטבירא שהיה מקומו ולא להשוות שבו לשבח ב"ע שב"ע היה חומר שהוא גדול מכל החכמים וה"ל שיהאמר חביי ופסירא שחם עם זה חסר ביהאמר במה היה משבח עמו הוסיף רש"י ואמר שאני דרשן ובקי כי זה הוא השבח האריך למנהיג הציבור שיקבלו דבריו בחקומו. וגם ב"ע ודאי שהיה דרשן ובקי חלל לא יותר מכל חכמי ישראל כי בבקיאות הם היו גדול' ממנו חפילו לדעתו ומה שהיה משבח עמו על כלם הוא בפסול והסדרה שזה אליה מתוך שקידו יותר מהם הרי שהמאמר הזה ודבריו רש"י חיים סוהרים דבריו. וכן משמע בפי' רש"י בערוצין וז"ל אמר רבה הריני כב"ע בשוקי טבירא ופרש"י הריני כב"ע בשוקי טבירא יומא דיתא הוא ליה לרצא ואמר להו להלמודיו

ומהודד דלי משכה מאן דהמי ליה מתינתא ומשעתתא
מתי ליה חדודיה ופלפוליה דיכול למידק מנייהו חב
פלפוליה כמה מילי דלא יכלי פאר חמי למידק. ולי
לא משכה מאן דתנא ליה מתינתא ומהדר קומה שמעס
מלי מתי ליה כלפול :

ובפרק מי שמת קרי ליה לבצל פלפול עתיר
כלתים. וקרי ליה לבצל שמועות עתיר
משח. ומסיק בה הכס הכל לרף למריה חטיא נמאל חף
שהלמוד עדיף אבל אחר ההלמוד והשמעיות ים לאדם
להדודי עמי כלפול והוא עדיף מנימוד אגדות מדקתי
בפרק מי שמת ברשא עתיר נכסי עתיר פמיני זה
בעל אגדות והדר קתי עתיר כלתים עתיר חקוע זה
בעל פלפול והדר עתיר משח עתיר כחוס זה בעל
שמועות שישע דבעל פלפול עדיף מבעל אגדות לפי
הסדר שהוא וכן כתב מהר"י קולון בחשובותיו סימן
קס"ט וכן נתינו בגדולי עולם בעלי פלפול שלא היו
בקאים באגדות כמו שתינו כמה פעמים בהלמוד. ולי
בפ' השפ"ח ח"א ח"א ב"ר ח"א לרבי הניח בר ענין
כלל לרבי תימא שיהי רגיל אלל ריב"ל שיהי בקי
באגדה שמשין מנא תרמי דרבי חייה בר אבא לא
היה בקי ריב"ל היה בקי. ובמסכת סופרים איתא
חמר ריב"ל חנא קן ימי לא חסכתלנו ספרא דאגדות
אלא חד זמן חסכתלנו ור' וסתיי אהדי אלל י"ל ה
דמכת סופרים חמר בזמן פיה שוסק הלמוד וכלפול
לא היה עסק באגדה ואחר שחילא כרסו מה היה
למוד באגדה היה גם כן בקי באגדה. והא דפרק
הפסח על סוף ימיו נאמר דלא כחוקן שאין להם סדר
למשנתן ומגלים ימיים באגדות וחושבים כשהוא יטל
באגדה לדרוש אין כמוהו מור"ם ומתנשא עמנו לכל
לראש. חף בשדה ההלמוד חיו יכול לרשע לחיות
ואחר לימוד האגדה יכנסו לפני ולפנים במשנה
ומעשה מרכבה כמו שכתב בעל עבודת הקדש מתוך
מדרשו של רשב"י ע"ה. וז"ל למדנו שרף האדם
להפער מעמנו להיות מחוסי המורה וחושק
ולשקוד על דלותיה יום יום. וזהו הכין עמנו לקראת
והוא בראותו טוב לבדו תהבנו ומתנשו ליה
ותעוררו מעט מעט למעט תהלת התעוררותו
התינו הקל קל תהלת דברים פשוטים דרד דרש שרף
בהם זולת פשוט בהרבה דרכות שגמו בהלמוד.
ובשפראש שעדין נכספה וגם כלתה נפשו אליה ופונה
תייד באהבה וחסן להיות מצני פיה ומשפחה
חשמינו דברים יותר עמוקין ברמז והמשילנו משלים
ומידות היו לו לוחות ומדנים אל דברים נסתרים
ונעלמים אשר בלבה והיא הנקראת אגדה בהרבה
דברים האלו בהלמוד ובמדרש ר"ל ומצדו בהספרי
מזכירי אותם במדרשו של רשב"י ע"ה ויאמרו ובספר
דאגדתא מהם ישמיד ההכס על סתרי תורה ותכמות
אלוהי אמרו בספרי חסר רועה להגיד את שאלת
והיה העולם יטבוק באגדה. הרי שמתוך האגדה ישמוד
ההכס על סתרי תורה שהוא מעשה בראשית ומעשה
מרכבה כמו שפרש"י ופרק אין דורשין ובפירושו
דמעשה בראשית ומעשה מרכבה ים דעות הנוקד דעות

שחא לאי דעתי ורמי מומי להסיב בהרפות לכל
זי שם חתי ככ"ג פיה דורס כפוקי סכריא ולא היה
ביומו שוקר הרים כחוחו עכ"ל. הרי דייק כל מה
שכתבתי כמה שכתב להסיב בהרפות וגם כמה שכתב
לכ"ג בשוקר הרים והו לא מדיי מה שפיה רש"י הלבוש
והפירות בשני מקומות חיו קשה כי כן דרשו בפעם
מאריך בפירות הסוגיא אחד ופעם מקצר בה בעלמה
או פעם בפירותה מכל מקום כוננו ב"ה המקומות
לחת כחבול :

גם במימרא גופא דאבי דעיל דליתא נמי בקדושין
פרק קמא האריך רש"י ופרש"י ע"ד שכתבתי
בביאור ח"ל שם חמר אבי התי ככ"ג כי הוה דריתא
דעתיא היה רגיל למימר הכי הריני פתוח ומזון להסיב
לשואלים דבר תורה ככ"ג פיה דר בספרות פיה
חריף ודרשן ואמר כל המי ישראל לפני קליתא האם
חון מן הקרח הזה עכ"ל. הרידייק בלשון ב"ה דברים
הא' ש"ה האם אביי ככ"ג פיה שעת שמעלת ב"ה היה
בפ' חריף ודרשן. ויתא חמר ב"ה פרק הפושלים
דאמר ר"ל על רבי חייא רבש"ע לא פלפלי תורה כמותו
הרי מוכח דכח פלפול חריפתא ודולי אותה המכלי
ימיים כלפול דבדי רוח חיוי רוח הכה אלל המהדש
בסלכה ומהדד לתלמידיו ואמר ראש זה חד"ש הוא
בזולת עכא הוא לא דבר ריק הוא כמו שכתב ר"מ
כנאיו נספר עבודת הקדש ח"ל וגם הדברים שהיו
עמידים החכמים והתלמידים לדקדק ולהשג ומהורות
עד סוף כל הדורות כלם נגלו למשה וקבלם בסני
לרועי נאמנה כי כל מה שחדשו הכהי והוילאו מפלגים
כל היה חקוק והוא בהכמה עליונה ובערורו כמו
פיה משער בריקס הוילא חין שוס דבר יולא
מתנה לחן כי ה"ל כלל ב"ה. ומסתנה מגלה פרק
הקורא מאי דכתיב ועליהם ככל הדברים מלמד פגלה
הקב"ה יתנה בסני דקדוקי צורה ודקדוקי סופרים
ומה בסופרים יתנו ומלי יסור מהרת מנה. ובב"ר
פ' אחרי פכ"ל כל מה שפליד יפה עמיד לחדש
הכל נאמר למשה בסני מוכ זה הוא שרף גדול לבעלי
פלפול. ומה דליתא ביקרא רבה נשל אלל בעצירה
אחד ומהחייב מנה לבניה מה יעשה ויחיה אם היה
רגיל לקרא דף אחד יקרא פני דפוס או לשנות פרק
אחד יפנה פני פירוק וכו' הוא מפני שהגורסא הוא
יותר מהפלפול דא תא שרף מ' דני מענות כי שחבולו
שעשה יך חתמה ז"ל חסר ברבי הניח ח"ר יוחנן צמי
חסר מזה מהחמה של תורה צמי פני פני חילול של
משנה. ויתא כפוק הוריות בלחן חיו ושוקר הרים
הי מנייהו עדיף בלחן להו סני עדיף הכל לריכס למרי
הפיה פ' דב"ר לריי ליה אפילו עתירי שלעין ודיקון
דמלי מתי ליה למרי חיוי חיו לא משכה חיוי למזון
בגווייהו אלל מרי הפיה לא לרף לכ"ג חלי התי דא"ל
לית ליה חיוי למזון בזה שער מילי דרביי ליה מאחר
דליתיה חיוי יכול למחיה בגווייהו. ושוקר הרים
דמי למהר בלעין דלית ליה חיוי דלי משכה מאן דמזון
ליה חיוי ביוי התי ליה חיוי ולי לא לא מתי ליה
ולא מיד. ופ' ח"ה הוה שוקר הרים דהוה מפולל

התורה ומשפטים שמור. כי זה ר"ל הלמוד הזה כ"ל אשר בשם ישראל יבונה אשר עליהם אמרו חכם קריים חכם מהויבים ללמוד אותו וזהו כי זה כל האדם. אבל החכמות הנזכרות אין מוטל על כל אדם ללמוד אותם דאלו לאותן החכמים שאמרו שהוא חכמת יוונים ואסור נמי איכא דאסור לבא בקהל ה' שפי' לאותן שאמרו שהיה חכמה מפורסמת אין זה לימוד כל העולם שהרי הרמב"ם בעלזא כתב בפרק ד' מספר המדע שאל יבנים בפרדם החכמה הוא חס לא מי שמיילא כריסו מבשר ולחם ויין גם כהן במגילת סתרים ששלה לתלמידו החשוב ו"ו ופתי האהבה הנמרצ' אשר נהיה בידך ויבין אצותך הקדשים כי רוב זמני היית נכון בחקירות הנמוגות ולדעת חוכן אחיטתן כפי הסולל מאד החקיר' הפלסופי' כי עד ויגני מעבידך שלא תגלה הסודות הדקים והסודות הנפלאות אלא למי שהוא דק בשכלו ובטבעו ונקי במעשיו ונזדכרו רעיוניו והלך בדרכי הלמוד והידיעה ע"כ. גם כתב באגרת ששלה למהר"ר יונתן ז"ל שלא לקח אלו החכמות ב"א לרקחות ולפזמות וכו'.

וכן כתב עליו הרב הגדול הרשב"א ז"ל בכתב שכתב להרב ר' אבא מרי ז"ל ומוי מהם ימלט את נפשו ואלתי מי שמיילא כריסו ממדני התורה וקדשי רבינו ורב אפי' הכרב ז"ל שלא לקחן אלא לרקחות ולפזמות ולפזמ' ומשידים ספריו על דבריו. ואשר לא ירקה במסור לא יוכל עשויה והרב ר' אברהם ביבא"ל בעלזא שחזר בגדר הלוי ואלא בכל מוקף ועזו ללחום מלחמות הפילוסופיה כתב בסוף דבריו ולזה הטיבו אשר עשו סע ואמרו שלא ילמד אדם החכמות העיוני' עד שידע דרכי האמונה. וזהו שאמרו אל יבנים בפרדם החכמות עד שימלא כריסו בלחם ובשר שהוא למוד התורה האלוהית קודם כל לימוד :

והתולדה ה' כי ראוי לכל אדם מעיין ומשתדל בהשגות החכמות העיונים שיבקש מלמד יודע ומשגיח אחיות ויודע ג"כ ספרי התורה האמתיות אל שיוכל לומר לתלמידיו כשיבא אליהם אחיה דרוש מדרשו? החכמה שהוא בלתי מסיים עש עקרי תורה וספרים זה הדרוש אופן ענינו וזהו כי הם לא יהיה המלמד בקי באלו הענינים אלא לבצוע מפי דרשו העיון והחקירה. ומשלו אלא לחולה מה אשר יבקש לו רופא נאמן והבס שידע לרפאות החולה ההוא ולא נאמר שיבקש לרופא חולה טוב שיבקש רפואתו אבל בהיפוך כי לא נאמר שיבקש למלמד אשר הוא רופא הנפשות תלמידיו טובים שיהי' חלולים הדורשים ברוח ושלם אבל נאמר יבקש לחלולים וזהו החלומים ברוח טוב ומלמד נאמן. ועשה בזמניו לא מיניו ה' מיני אלק שמיילא כריסו מבשר ולחם גם אם יחפש הפוס מחופש לא ימלא מלמד טוב שידע ומשיג אמתיות ושיודע סתרי תורה שיוכל ללמדו לכן אל יהי לו עסק עממן אם לא בתלמוד ובקיום מצותיו ויהי' הסודות האמתיות המשלמת אותו כמו שכתב הר"ן בדרשותיו ו"ל אחי ודעי הביטוי וראו הנחיה כדבר הגדול הזה אז הנשבע כמורה כי ארסטו' השתדל בספר הא חות לדעת מהו המסר ואופן היסוד ושיבטו השועלת וחקר עליו הקורות רבות והסוד

הרב המורה כי מעשה בראשית הוא חכמתו הטבע ומעשה מרכבה מה שאחר הטבע ורבים נחשבו אחריו. והרשב"א ז"ל בפ' היסן על מאמר דבר גדול זה מעשה מרכבה כתב ו"ל דבר גדול מעשה מרכבה פי' מרכב' העליונה הקדושה שלא נשתכלו בה הנביאים מעולם ואודה ידוע לבעלי החמה. ובתב עוד הויות אביי ורבא הם קישויות וסיוסויות וספקים שלהם שלא נזכרו להם משני שלא ירדו לעומקו של תלמוד בחכמים הראשונים לפי שהיה זה מחסרון ידיעה קרי ליה דבר קטן בערך חכמת המופת אבל גדול הוא מכל חכמת הנביא :

וזה הפירוש אמת הוא לכל המאמין ולא כמו שפי' הם האלהים וכפר בעדם עכ"ל. והרשב"א ז"ל בפ' האגדות האריך במאמר זה ובתב בזה הלשון ועל זה קראו דקדוקי אביי ורבא בסגולה המאות דבר קטן ומה יא' להם בחמה ביטול העשים בכלל המאות בתפלה וספלין ובהסר ואיסור ואין נותנין דעתם רק ללמוד ספרי חכמי האמונה פילסופי' ובעניי הכבדים וזהו לדעת' מעשה מרכבה שלא הנה ריב"ז וזה בחמה אבדון ומוט. וכל האומר כן בגדל מקל גולה ואין לו עסק במאות ע"כ. ור' מגנאי כתב בספר עבודת הקדש חלק ד' פ"א ו"ל בקפי להם השבועות רבים והכמות זרות נכריות ומשני אותן זרות לזרות לזרות ה' והמאני לעמם מעשה בראשית ומעשה מרכבה וספרי תורה וסעמי המאות אשר לא דבר ולא לזה עשה בראש' ולא עלתה על לבו אמרו כי מעשה בראשית הוא חכמת הטבע ליוני ומעשה מרכבה מה שאחר הטבע ומה יא' להם לומר כי אמרם ע"ה בסוכה פרק היסן ובכתר פרק יס נותנין אמר על ריב"ז שלא היה מקרא משנה תלמוד דבר קטן דבר גדול. דבר גדול מעשה מרכבה. דבר קטן היות אביי ורבא כי העוסקים בעניני השנעים גדולים מהעוסקים בתלמוד שהוא ביאר מצות התורה ומשפטים העיוניים עכ"ל. הנה דעת אלו החכמים שכתבת הטבע ומה שאחר הטבע הוא חכמת יוונים ונכריה וזהו הוא ואסורם אלא בקהל ה' ובקבל עדת ישראל כתבוהו רבמה מקומות בתלמוד בסוכה פרק עגלה ערופה ובבא קמא פרק מרובה אמרו שם בחזקה שיהי' אמרו חרור האים שיגדל חורים וארור האדם שילמד את בנו חכמת יוונים. ובמנחות פרק שמי הלחם שאל כן דמא כן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי את כל התורה כלם מהו שאלתי חכמת יונית קרה עליי המקרה הזה לא ימוש ספר התורה הזה: **וביש** ספרים והיות כי יומם וליה' איהם ודוקא לזה שעה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד זה חכמת יוונים וסנינו בחמ' פאה א"ר יהושע ששאלו מהו ללמוד חכמות יוונים ואסר להם אף ש"ר אברהם ביבא"ל בספרו דרך אמונה שער ח' דף ס' ומאמר ב' שער ג' דף מ"ד יא' לטע הפילוסופים והלכן בגד' והסירה לבא בקהל כי אמר שפין זה חכמת יוונים. הלא אלו חכמים שהבחינו לאו קטלם באגמא ויגהו ולהם רחיות חזקות ורחויות. סוף דבר הכל נשמע את אלהים ירא ואת מלכותו שמור כ"ל היות ח"י ורבא שהוא ביאר מצות

דברים ויאמרו כי היא דרך כלולה להשיג ידיעת הבורא ומינה המאכלים שהם התורה בכללה כמו שכתבתי לעיל בשם רב האי גאון ואם כשיעמוד הוא רשע ללחם זה לחמו של תורה. וזמא לחמו היא התורה הנמשלה למים גם מה שאלל יקרא ר"ל גם חממה זו לא יקום אלא כמו שאירע לבן וזמא במסכת תניינא פרק אין דורשין. וגמאל רק מכל כי וזמא חסר לב לא ידע מחממה. אבל ההסס אולם לשוכע נפשו הוא הדיוק אולם לשוכע נפשו וממלא רעבון של תורה מבשר ולחם ויין הוא המסנה והתלמוד והשמענות. ואחר שמיאל כריסו מהם יטעום מעט דבש ר"ל שלמד ח"כ ההכמות הללו אכל דוקא מרב מוביחן ובקו בחכמות הללו דלח פירושם דעת הרמב"ם שהוא המנהג הפילוסופי' הלא נכבחי לעיל שחין ללמוד אותם כ"א ממלמד שיוכל להשיג אותן על חמיתתן. ואם פירושם שהוא סוד הקבלה הידוע לבעלי החממה גם כזה כחב בצל עיקרים מאמר ב' פ"ה אסור ישיין בספרי הקבלה אלא על פי הקבלה חכם מפי חכם ואם הוא שבע ודשן ר"ל ואם הוא צל תורה גמור כמו שכתבתי לעיל בזה חסר מדרשו של רשב"י וטוב לב משהם תמיד ע"ד דאיתא ב"ב" וטוב לב משהם תמיד אלו בעלי תלמוד ואשרי מי שבא לבאן ותלמודו בידו זהו שיטתו מה שרצונו בזה השער:

השער השלישי במתי זמן הרימוד

הכריזה היא זמן מוכן ללמוד תורה לפי שפניו בה האדם יותר מעסקיו וע"כ אמר בפ"ג מחצות ר' חנינא בן הכינאי אמר הניעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמנהג לבו לבעלה הרי זה מתחייב בנפשו. ר"ל כי שעות הלילה והלילה הדרך יחידי הם לא יעזרו וכו' המון המונע מלהסתדר בתורה ה'. ואם כחבר אלו השעות המדורכות והמקום המוכן להסתדר בהם אדם שכלו לבטל ולא יסתדר במה שראוי לו. הנה הוא זה מתחייב בנפשו והוא כי אז ישוב במקום סכנה כי הלילה והדרך אשר האדם הולך בה יחידי הם בחזקת סכנה והוא אז בהיותו יושב בטל הוא סבת כל האריות הבלות עליו. לזה רצונו לו להסתדר במה שראוי לבעול ולהסיר הדמיונות הבטילות מעליו ותהיה אז ההשגחה האלהית עליו והזמן והמקום יותר בכל הלילה היא באשמוורת הבוקר לפיכך היה דוד קם בחצי הלילה לקרות בתורה כדאיתא בפסוקתם היות לילה חקוק להודות לך על משפטי נדקך ר' פנחס בשם ר"ה בר מנחם אמר מה היה עושה היה עוטה נבל וסכור ונותן במדרשותיו ועומד בחצי הלילה ומגן בשם וקורא בתורה והוא חסרי ישראל שומעין את קולו ואומרים ומה אם את המלך עוסק בתורה אנהנו עובדי' נמלאו חברי ישראל עוסקים בתורה. אמר רבי לוי חלקו היתה ע"ג מסתו של דוד פשוטה לנשון והיה הכיור תלויס כנגדה והיתה רות נפנית ויאלה בחצי הלילה ומנשם בו והיה הכיור מגנן מאליהם" והיה כגון המגן כמגן חין כחב כחן אלא כגון המגן הכיור מגנן מאליהם והיו כל ישראל שומעין אותו ואומרים ומה אם דוד מלך ישראל עוסק בתורה אנו עובדי' נמלאו כל ישראל עוסקים בתורה. הוא

ואמר נמי טובו לרוף אהבה וחסד הלמו' ואמר נמיאם יתן חסד את כל הון ביתו בזהבם והוא על דרך שאמר דוד אביו טוב לי תורת פוך מלפני זהב וכסף ומתוך שהיה אהבה לפני חקוק ונקרחת אהבה לומדיה גם כן הם אהבים כדאיתא בפרק במה אשה אמר רבי אבה אמר ריש לקיש שני תלמידי חכמים המדגלים זה את זה זה בהלכה הקב"ה אהבין שחמור ודגלו עלי אהבה ונקראים ג"כ אהביי הסי' כדנחיש להנחיל אהביי גם כן אהב"ה בגימ' י"ג רמז ל"ג מדות שהתורה נדרשת בה:

וזהו אומרו טוב שיחיה היו לעב בחרותה ירק ואהב' שם כלומר וילמוד התורה הנקראת אהבה משור אבום מהותן המתעדיין גופם כשור אבום ושנאה בו ולומדים החכמות השנואים לפני המקום וחרה וגכריה היא והסורה בקהל עדת ישראל. או יאמר טוב אהבת ירק ואהבה שם אמר טוב להשיג הסנה קלה עם אמונת השכינה הנקראת אהבה שנאמר את תעירו ואת תעוררו את האהבה עד שתחפץ וכתוב את יתן חסד את כל הון ביתו בזהבם והוא אומרים בזהבם תרים קרנו להודות לך וליהודך. וגם בזהבם נמ' אחד רמז לשכינה. שור אבום מן ההשגה גדולה המעשה את האדם כאותה השנה שחשבו ישראל בזכר ששמו את העגל והמירו את כבודם בשפניות שור ושנאה בו תהודת דיין. וזה שחזירי משה לזה ה' יתרה אףך בעמך. ויהיה פי' הפסוק הזה שיהיה לפי' הפסוק שאלפיו טוב מעט ביראת ה' וגו'. נמאל ששם מקרא ומשנה ותלמוד הוא העקר ומעשה בראשית ומרכבה הן לדעת הרמב"ם וסיעתו הן לדעת החכמים המפרשים שהוא הקבלה האמיתית חסד אלא כדבר האבאל לשוכע. ואמאל לך חסל למלך שזימן עבדיו לסעודה וניתן לפניהם לחם ובשר ויין לאטל לשוכע נפשו גם נתן לפניהם דבש ומיני מתיקות לקיטות הסעודה. השם החלום תלויס לאלול מיני מתיקות ומינה המאכלות כולם וכשהוא עומד משלחנו עדיין הוא רעב ללחם ולמא' למים גם מה שאלל יקרא אותו כמו שאמר שלמה ע"ה דבש מאלה חכול דייך פן תשבעו ונקטו וגמאל בטמו רק מכל. אבל החכם אולם לשוכע נפשו מבשר ולחם ויין ואחר כך יטעום מעט דבש ומיני מתיקות לקיטות הסעודה ואז הוא שבע ודשן וטוב לב משהם תמיד. המלך הוא ה' נבאית מלך הכבוד. שזימן לפניו עבדיו הם עמי ישראל כי לי בני ישראל עבדים. הסעודה היא התורה הקדושה שהיא מזון הכסף. ונתן לפניהם לחם הוא התלמוד כדדרשין בחגיגה כל משען לחם אלו בעלי תלמוד שנאמר לבו לחזו בלחמי. ובשר אלו שפועים כדאיתא בספרי חלב בקר עם חלב אלו עם חלב כרים אלו ק"ו וגו' ותשובות ודיין ויין אלו בעלי תורה כדאיתא ב"ס' סופרים. אבל אמרו נמשלה המקרא בחים והמנהג כיון כי דבש ומיני מתיקות הן מהה מעשה בראשית ומעשה מרכבה אשר גם הליון בן זמא כשכנסם לפרדס כשהיה חוקר ורואה שחדרי לבו והשיג יותר מדאי ונשבע לדעתה הסכם עליו הכחב ואמר דבש מאלה חכול דייך וגו' הרי החכמים הללו נמשלו לדבש. השם החלום תלויס לאלול מיני מתיקות ומינה המאכלים הים הם אהבם בני אדם המעשקים באותן

הוא גדוד חומר עורה כבודי עורה וגו' ואתה יקרי
מן קדם יקריה דבוראי. יקרי לית כלום מן קדם
יקריה אעורה הסחר אלא הוינא מעורר שחרא שחרא
לא מעורר ימי. והיה ית"ר מרנני ואל דוד דרכס
של מלכים לסיוחם יתנים שלם שעות על היום ואת
חומר הצות לילה חקום. והוא חומר על משפטי דרך.
וגרסא חסכ' מהמות פ' הרי עלי שערן פיר המעלות
ברט את ה' וגו' בבית ה' בלילה אלו תלמידי
החמים העוסקים בחורה בלילה. ואיתא נמי התם
בכל מקום מוקדד ומוגש לשמי. כ"מ ס"ד אמר ר"ם
בר נחמני אלו ח"ה העוסקים בחורה בלילה מעלה
אני עליהם כאלו מקפירים ומגשים לשמי. ובמסכת
חיד פ' לא היו כופין הנא רבי חייה כל העוסק
בחורה בלילה שכניה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי
חמיד וחומר קומי רוני בלילה וגו' נוכח פני ה'.
וגרסאן כ"ק דע"ז ובתנינה פ' אין דורשין ח"ר לוי
כל העוסק בחורה בלילה. הקב"ה מושך עליו חוט של
הסד ביום. שנאמר יומם יום ה' הסדו וגו' וגרסאן
במסכת שירובין פ' הסד לא חכרי סיהרא אלא לגירסא
וגרסא' נמי התם פ' עושין פסים אחר רבי ירמיה בן
אליעזר כל בית משמשים בו ד"מ בלילה שוב חינו הרב
שנאמר ולא יאמר היה אלוה עושי נסין ומוצות בלילה.
ואיתא נמי בפרק חלק כל בית שאין בו ד"מ משמשים
בלילה אם חובלתו שנאמר כל חושך טמון לנפיו
שאיתא אם לא נופח ירע שריר כהלו אין שריר אלא
התלמידי החמים שנאמר ובשרידי' אשר ה' קורא. ואיתא
במדרש ובי יחזיר אית את בתו לאמה. אמר הקב"ה
לישראל בת אחת היתה לי ומכרתיה לבס לאמה שאין
אתם מוצאים אותה אלא חנופה בדרך. לא תלא בלאת
העבדים והגו בה כבוד שביתתם אותה מהללי שנאמר
עליה למרום שבים שבי וגו' ע"כ. וקטור הכתובים
שחרז זה הוא בענין זה אם רעה בעיני אדוניה אם
ישראל רעים שאינם מקיימים את התורה. והפדה האב
כל' תסתלק השפינה מהם והרי בתמן תורה לפי נכרי
לא ימשול למכרה לא נתנה לאומה מאומות העולם אלא
לישראל וישראל בוגדים בה. ואם לבנו ייעדנה ר"ל מנהג
ליעדה ולנהוג בה מנהג אישיות. ואם הוא עצמו לא
מייעדה מנהג ליעדה לבנו ע"כ. ופננתם לבין זהו ואם
לבנו ייעדנה. כמשפט הבנות יעשה לה פינהג בה מנהג
אישיות. אם אחרת יקה לו אשה הוא ע"ד שארז"ל
יש תורה עם ד"א ועוד אחרו כל תורה שאין עמה
מלאכה סופה בעלה וזמן המלאכה הוא ביום כמו שאמר
דע"ה הכפירי' שוה"ג' לפרק ולבקש מאל הכלל תורה
השם יאספם ולא משנות' ירצין יא' אדם לפעלו ולעבודתו
פדי ערב. לכן אמר הכתוב פינהג בה מנהג אישיות
בזמנה והוא בלילה. ואם אחרת יקה לו אשה ר"ל
שחר' השמש ויבא הזמן לישא אשה אחרת והוא הפעולה
והעבודה להביא סוף לפעו שחר וכסות ועונתה וגו'.
ר"מ לא יחסי ויחמד למלאכתו מרס שיקרא הקרבנות
ותנין שפילין ויקרא ק"ש גדאיתא בצרכות אמר רב
אורי בר אבין אמר ר"י בר אשיאן אסור לאדם נתן
שלוס להבירו ולהלח לדרך קודם שיתפלא שנאמר יא'ק

כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה ועמל
והיא מעט. אלא חמל להם על תורה שבעל פה שיש בה
דקדוקי מלות קלות והמורות והיא עזה כמות וקשה כפאל
קנאסה לפי שאין לומד אותה אלא מי שפארב הקב"ה
בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו שנאמר ואתם אתם ה'
אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך. וממין אתה
אומר שאין אהבה זו אלא לשון תלמוד ראה מה כתבי
אחריו והיו הדברים האלה אשר אני אומר היום על
לבבך ואיזה זה תלמוד שהוא על הלב הוי אומר ונתתם
לבבך זו תלמוד שפריך סימן. וכחב עוד ובה' שניה
כתוב זה בכל לבבכם ובכל נפשכם ולא כתוב ובכל
מאודכם ללמוד שכל מי שפארב עושר ותענוג אינו
יכול ללמוד תורה שבעל פה לפי שיש בה עמל גדול ומאוד
שינה. ומאחר שצריכה מורה גדול ועיון רב לכן אמרנו
בליה ועל דא גרסינן בסוף מסכת תענית ובתנא דפרק
יש מנהלן תניא ר"ה הגדול אומר כיון שהגיע חמשה
עשר באב תפס כהה של חמה ולא היו כורסאים עליהם
למערכה וקרי ליה יום חצר מגל מכאן ואילך דמוסיף
יוסף ודלא מוסיף יוסף מאי יוסף חצר רב יוסף תקצריה
אמיה. וראה אמרו תקצריה אמיה לפי ששעה הניע
העת ללמוד בליה והלמוד השייך לליה הוא תורה שבע"פ
ודרשו רז"ל שמע בני מוסר אביך זו תורה שכתב.
ואל תפוס תורת אבך זו תורה שבעל פה והא אינו
לומד אותה אז היא גורמת שקיבר וזהו תקצריה אמיה
היא תורה שבע"פ. עוד נראה כי דרשו רז"ל עוד
אל תפוס תורת אבך זו כנסת ישראל וידוע כי כנסת
ישראל היא מדת הדין השולט בליה והיא השכינה
אשר תורה שבעל פה נמשכת ממנה בידוע להכמי
האמת. נמצא אם הוא לומד בליה אזי המדה היא
משפעת עליו טובה וצרכה כדאיתא במסכת תמיד הלומד
תורה בליה פסוקו כגדול אצל אם אינו לומד אז מדת
הדין שולט וזהו תקצריה אמיה והמפסיל יבין. ודרשו
רשומות נתן סימן משכבי עד קומי שכבי. ומקומי עד
שכבי קומי. ר"ל מזמן שזועות שקרין זה מגלה רוח
דכתיב זה שכבי עד הבקר עד השעה באב שקרין
איכה דכתיב זה קומי רומי בליה. שכבי עד
הבקר. ומקומי שהוא ט' באב. עד שכבי שהוא
שזועות. קומי רומי בליה לראש אשמורת. וזה שרשנו
בזה השער השלישי:

שער הרביעי בהנהגת לוכריה

הנהגת לומדי תורה נחלקת לג' חלקים דא' הנהגת
למוד. ב' הנהגת מדותיו. ג' הנהגת
מלבושיו. וזהו אדחא בשמות רבה ארשב"ג' כי הנהגת
הס כתר תורה כתר כהו"ל כתר מלכות. ומסכת אבות
מוסיף ואמר וכתר שם טוב עולה על גביהן ראו בזה
אלו ג' הנהגות. כתר תורה הוא הנהגת למוד. כתר
כהו"ל הוא הנהגת מדותיו שיהיה לו מדות טובות
דכתיב שמי כסן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו
אימתי אם דומה למלך ה' אצאות בדדדשו בהניגה.
והוא שדומה למלך ה' אצאות בהנהגת מדות טובות.
כתר מלכות הוא הנהג' מלבושיו שיהא מסולסל בבגדי'
נאים

וקודם שיחזק תפילין וקרא ק"ש ויחלל ידוהך אחר
דריפת קיימי העולם כפי יסור השנחתו מעליו והוא לא
תגלה וזהו סיומא דקרא ואם משלם אלה לא יעשה לה
ר"ל שאלה אלה מאלה לא יעשה כהנוג ואלא חכם אין
כסף ר"ל שיהיה שולל אדם לפעלו יהיה חכם אין כסף
כי לא תגלה דרכו. או על דרך א' והא משלם אלה
לא יעשה אלה והוא ק"ש שלא יקרא. ואלא חכם ר"ל
יאלא מארזו ע"ד לא תרצה ירושלים אלא ממני שבעלו
ק"ש כדאיתא בפרק כל כתבי וזהו חכם אין כסף על
דרך חכם נמכרו ולא בכסף תגלו:

יציא לנו גם מה שזמן תלמוד הוא בליה כי היום
הוא למלכה חכן מי שנתן לו אלהים ריוח
והוא שיש לו פנאי ללמוד יום ולילה לר"ל להתאים
שתי תורות תורה שכתב ותורה שבעל פה וללמוד
בשניהם שנאמר והיו תואמים מלמדם ויהיו יהיו תמים
על ראשו הוא החבור למעלה והמפסיל יבין. ועל זה
רמזו הכתוב באומרו ובתורתו יהגה ויומם ולילה. קרא
תורה שכתב ותורה שבעל פה ויומם ולילה שנאמר
ויקרא ה' לאור יום ולהפסיל קרא לילה אחר שפירא ה'
לאור הוא תורה שכתב כי נר מזה ומורה אור ויומם
ולאחר הוא תורה שבעל פה כמו שכתב התנחומא ע"פ
הדברים האלה כרתי אבך ברית ואמרו ההפכים לא כתב
הקב"ה שחורב למען דברים האלה. ולא בעבור הדברים
האלה. ולא בגלל הדבר אלא על פי. וזהו תורה שבע"פ
שהיא קשה ללמוד ויש לעבד גדול שהוא משולש
בחיוב שנאמר העם הסולטים בחושך ראו אור גדול
אלו בעלי תלמוד כו'. וגרסינן במסכת סנהדרין פרק ג'
במהפכים הוסיפו זה תלמוד בבלי זהו ולחשך שהוא
תורה שבע"פ קרא לילה. לכן מי שמתאים שתי תורות
שללו ללמוד תורה שכתב הדומה ליום ביום. ותורה
שבע"פ הדומה ללילה בלילה. וכן איתא בפירקא רבי
אלעזר כל אן ק' יום שיהיה עומד ממש בזה הוא קורא
בדת המקרא ביום ופוגה בדת המשנה בלילה. וכן
הרגס המתרגם בשיר הפזרים בפסוק דודי מה ואדום
בלשון הזה בכן שריאת כחשחא דישאל למתתני בשנהגה
למרי עלמא וכן אחרת להא הוא רענני למפלח
דעסיף בימא באיטל חור כחלגא וטסיק בעשרים
וארבע ספרי דאורייתא נביאה וכתביה בליה הוא
עסיק בשיתא סדרי משנה וזו יקרא דאפסוי זסרין
במורא מסגולות הכמות וסברא דקרא מחדות שמועין
חדותן כל יומא ועמד לפרוסותין לעמיס ביומא רבא
ט' והטעם מבוחר להכמי האמת שפריך האדם לתת לכל
מדה ומדה כפי הראייה לה והסכס המפסיל יבין ויפסיל.
והטעם הנכון ר"ל כי התורה הנלמדת בליה מתחייבת
ומתקיימת יותר מהנלמדת ביום ותורה שבע"פ לריכה
ישוב יותר מתורה שכתב. כמו שכתב התנחומא בפ'
נח ור"ל לא קבלו ישראל את התורה עד שפנה עליהם
הקב"ה הר כניגות פל' ויתלוצו בתהיות הבר ואמר
רב דמי בר חמא אמר להו הקב"ה ישראל אם מקבלים
אתם את התורה מוטב. ולא לאו אם תתא קבורתכם
ואם על תור שכתב כפה עליהם את הבר. והלא
הטעם שאמר להם מקבלים אתם את התורה עמו

נאים בלבוש מלכות כדאיתא בגדרים אמר ר' חיימא מן
מלכי רבנן דמזוינים במלבושים נאים. ואם יש לו
אלו ה' הכנסות. לא כתר שם טוב עולה על גביהן ר"ל
שאין כתר ש"ט אם לא על גבי שלשון הכל אם יחסר
א' מהכנסים אזי גם כתר ש"ט לא יעלה עליו. וזהו
אמרנו שלש דברים מרחיבים נפש של אדם חשה
נאה ודירה נאה וכלים נאים. ר"ל שלש דברים מרחיבים
נפשו של אדם שיהיה לו נפש רחבה ודעת רחבה להביל
למודו ותיקויו בידו. חשה נאה. הוא הנחמנו למודו
שישפיע באלת האבים שהיא האשה נאה ויפה ונחמדת
מזכר ומפן רב. דירה נאה. הוא הנחמנו מדותיו שה'
לו דירה נאה עם הבית שידור בלתי נאה ובחיה
מחזק גודל מעלות מדותיו. כלים נאים. הם מלבושי'
נאים וזהו אצ"ל התלמיד מתוך דברי ר"ל:

הא' הנהגת למודו הוא שירחיק עצמו מתאוות
בגנות עולם ולא ילך במעירות לבו
שאין ד"ם מתקיימת בלימדה בעידון אלא מתוך עינו
הגוף כמו שפינו בפרק ה' מחצות כך היא דרכה של
תורה פת במלת תלכלל ומיה במערה תשנה ועל הארץ
מיין ומיין לער תחיה ובחורה אמה עמל ואם אמה
עושה כן הש"ך וטוב לך אשריך בעה"ז וטוב לך
בעה"ב. ובפ"ו הש"ך מ"ה דבר ש התורה נקנית ומיה
מיטע פיה מיטע פיה ומיטע פיה. וכן כתוב
התנחומא כל מי שחורב עושר ונענוז אינו יכול ללמוד
תורה שבע"פ לפי שם זה שער גדול ויודע פיה ויש
מכלה ומכלל עצמו עליה. לפיכך מתן סברה לעוה"ב
שנאמר העם ההולכים בחושך ראו אור גדול. איתו
אור שברא ביום א' שגמו הקדוש ברוך הוא לעמלי
תורה כו'. וגרסינן בגדרים פרק ה' חשה הס' ופמע
ישראל אמר להם חשה לישראל כתמו עלמיהם על ד"ם
דרשב"ל דרשב"ל אין ד"ם מתקיימים אלא במי שממית
פניו עליהם שנאמר זאת תורה אדם כי ימות בלילה.
אמר רבא מאי דכתיב אם נבלתה בהתפאה ואם זמות'
יד לפה. אם מכלל חשה עמלך על דברי תורה מתפאה
ואם לאו יד לפה. אמר רבי ינאי מאי דכתיב כי מיין
חלב יוציא חמאה וגו' במי חשה מולא חמאה של תורה
במי שמקיא עליו חש. שיק משדי אמו. ומיין חף
יוציא כל כל תלמיד שבעט עליו רבו פעם ראשונה
תנייה ושוק זוכה ומנחין בין דם טמא לדם טהור.
ומיין חש יוציא ריב כל תלמיד שבעט עליו רבו פעם
ראשונה ותנייה ושוק זוכה ומנחין בין דמי ממונו' לדמי
נפשות דתן הרווא שיהס יעסוק בדיני ממונות שאין
לך מקצוע בתורה ויתר מהם פסח כמעין הגזע.
גרסינן בהנהגה ברכ אין דורשין אשר קומי' בלל עת
נחר יונק יסודם אלו תלמידי חכמי' שמקמיים פיה
מעייניהם בעה"ז הקדוש ב"ה מגלה להם כוד הנדר
לעוה"ב פ' נחר יונק יסודם. ולא עוד אלא שנתפיהן
זכות בדבר דגריסין בפ' ה' מ"ד א' יתן לידיו
פיה אלו הן שותפיהן של תלמידי חכמים שמגדדים
פיה מעייניהם בעה"ז זכות לעוה"ב. וגרסינן בפרק
חלק דרש רבי יודא בר סימי כל המשחיר פניו על
דברי תורה בעוה"ז הקב"ה מביקו זו פניו לעוה"ב

שנאמר מראשו בלבנו. אמר ליה תנחומא בר חילאי
כל המרעיש עצמו על דברי תורה בעה"ז הקב"ה משביעו
לעוה"ב שנאמר יריון מדן ביתך וגומר וגרסינן נמי
במשכס עירובין ה' כיצד מעבירי' אמר רב הונא מ"ד
חיתך ישבו בה וגומר אם עושה אדם עצמו כחיה זו
שדורסת ואוכלת תלמודו מתקיים בידו ולא און
מתקין בידו ואם עשה כן ח"ר הונא הקב"ה עושה לו
סעודה בעצמו שנאמר תבן בטו תך לעני אליהם. ואל
ימנע עצמו מב"ה חשי' שעה א' כדאיתא במס' ביצה
פ' אן דין אמר רב לעולם אל ימנע אדם עצמו מב"ה
חשי' שעה א' כו'. ואפי' בשעת מיתה כדאיתא במס'
שבת פ' ר"ע לעולם אל ימנע אדם עצמו מד' חשי' חשי'
בשעת מיתה שאל' אדם כי ימות בלילה. וטוב להיות
תמיד בב"ה ואעפ"י שאינו מבקש מזון לבניו כדאיתא
במשכס עירובין פ' עיין פסין שחורות כעורב במי
אמה מולא ד"ם במי שמעיר ומעיר עליו בב"ה.
ושחורות דורש לשון שחירות רבה אמר במי שמעיר
פניו עליהם כעורב רבא אמר במי שמשם עצמו עליהם
אכזרי על בניו ובני ביתו כעורב כי הא דר' אבהו
בר מתנא כי הוי איזל לבי רב ח"ל דביטרו יומי מאי
אשכד לאו ח"ל איכא קרומי פ' ירק' בלחמא. וישתעבד
גופו ואיכזרי ליה כעור לעול ותמור למחוי ואשכזרי
דגריסין בפרק קמא דע"ז אמר רבי יוחנן משום רבי
בבא מ"ד אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל
השור והחמור. אשריכם ישראל בזמי ששוקים בתורה
ובמז' ובג' יתם מסור בידם ולא הם מסורי' בידם של'
אשריכם זורעי על כל מים ואין זרעים אלא דקדק שאל'
זרעו לשם לזרקה ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל
חמא לכו למים. משלחי רגל השור והחמור וגו' תנא
דבי אליהו לעולם ישם אדם עצמו לדברי תורה כעור
לעול ותחמור למחוי דכתיב שאלם לעמל נכרה טוב לו
פיה עמלו בתורה דגריסין בפ' חלק רבי הלעזר
אמר אדם לעמל נכרה ואין יודע אם לעמל ליהוה אם
לעמל אחר כעורב אומר כי. אף עליו פיו הוי חומר
לעמל פה נכרה ועדיין אינו יודע אם לעמל תורה אם
לעמל פיה כעורב אומר לא ימות ספר התורה הזה
משך כי חומר לעמל תורה נכרה אמר רבא כל גופי
דרופסקי אינון טבא לגופא דכי הוי דרופסקי דאוריית'
פ' כל הגופות טרהני' אכל טוב לגוף דכי ויהיה
טורחו בתורה שנאמר כי נעים כי תשמרה בצטק וגו'
אינתי תשמרה בצטק כשיכונן יחידו על שפתך.
והעיקר הלימוד המקיים ביד כל אדם הוא כשעובד
דבריו שמתוך כך זוכרין ורמז לדבר כו' תשמרה
"בצטק" ר"ת כח רמז אם כ טב דבריו שלמד אזי ישמר'
בצטק. גם אמר ר"ל בירושלמי פרק אין עומדין
ברית כריתת שלל היגע בתורתו בביה"ל לא בזהרה
הוא משכס. ואם הוא עמל בתורה התורה מונעת פרנסתו
כדכתיב לעיל שער א' וגרסינן נמי בפ' ג' מאבות ר'
נחויא כל הקטן חומר כל המקבל עליו עול תור' מעבירין
ממנו עול מלכות ועול ד"א. ע"כ טוב לו לאדם עולה
של תורה שהיא כבוד לאדם בעה"ז ועוה"ב ואפי' שהיא
בעמל וענוי מכל העולם כלו ואל יאמר בלבנו ח"ך
ללמוד

שליש מרשם חלל יחזור כבוד תורה לש"ס כדלמדי
בשום חמר ר' חייא בר אמי אמר רב ח"ה לריק שיהא
גלות ח' משמח בשמיים. ר"ל שיהא חלק ס"ד וזה
יגיד רוחו חלק מעט יותר נכנס בחלק ג"ס וקדש גס
רוח. חלל מעט גלות נהא לו דליתא נמי הסה חמר
רב הונא ברבי דרב יהושע ומעט לה כהאסא לשכלתא
ופרש"י גלות מעט גלות וסוגת לו לח"ה מעטתו
כסאס"ה הוצעתה לשכלתא. וליהא נמי הסה חמר
רבא בשמח' מהן דלית ביה. ובשמחא מהן דלית ביה.
פ' מהן דלית ביה פוראש' ואש"ל דחמר רב נחמן בר
ינחא לא מיהא ולא עקתה אכבר לענין זה הנהא
היה כדי שיהיה ממנו ויהיה לו כח להוסיף מנו שפרש"י
בדברי האמוראים הנזכרים בהא פליג רב נחמן. חלל
הס הגלות הוא עושה לכבוד תורתו כ"ע מורו דיהא לו
כדלמדין בדברים חמר רבא שרי ליה ליהא ללודי
נפשי כההה' דלא ידעין ליה דכתיב ועבדך יורא וגו'.
וחמר רבא שרי ליה ללודי מרבנן למיור לרעא מרבנן
אנא שרי לי תגריא בריתא ובכמה מקומות החמירו בדבר
זה שלא ליהנות מכבוד התורה כהמ' אל תעש' עמרת
להגדר בהם ולא קרדוס לחלו' כ' ואמרו בזמן בן
עמרם שלא רנה להתפרנס בכבוד התורה ור' מרשון
שליטער כל ימיו על שהלל עצמו בכבוד תורתו. וכבר
נשאל הרב הגדול רשב"ה על זה ונשיב ח' ו' דברים
שח"ה נוהגים לכבוד תורה והם מחקי כבוד לומדיה
וכל ח"ה שמומרת עליהם כמומרת כבוד תורה שלא על
כבוד עצמו ורקויו הוא מוותר חלל על כבוד תורה. וע"כ
חמרו שצריך ח"ה להיות נוקם ומוטר כהם כלומר אם
בזו אורו או הקלו בכבודו שמהלל בכבודו מכל בכבוד
תורה ואשר על לחמול על כבוד תורתו חלל ח"כ בקשו
ממנו מחילה לכבוד תורתו ומן הסד הזה הן כל אותן
שחמלא כי מחקי התורה להיות לומדיה כהמ' לטול
חלק בהם. וח"ה החומר שרי לי תגריא בריתא חקי
כבוד תורתו הוא שואל ושרי הוא כשואל חלק ירושתו
וגחלתו ובמקום שאין מכירים אותו שרי ליה ללודי
נפשי ואפי תמה אף לא חמרו הייב ללודי נפשי חלל
במקום שאין מכירים אותו לא יכדורו כדמי ונחלא
מקילים בכבוד תורתו שלא מדעת ועוברים כשנגיס או
חומר כהמסס וחייב תלמיד הבס עצמו להודיעם כדי
קלא ישנו או להסיר חונס מהם ויכדור תורתו. והיינו
דלמדי ליה לרב פסא חמר ליה רב פסא ופאלו
והכתיבו יתלבר ו' חלל פוך. ואמר וסא אין ר' פוך.
והיינו כל הני דריש פרק קמא דב"ב שכלן חקי כבוד
התורה הן ואין ראוי לוותר עליהם חלל להגדר בהם
שלא במקום הראוי לכבוד התורה אסור וכן חמלאם
כלם עב"ל הרב ז"ל. והרמב"ם כהב בפ"ז דת"ח ח"ל
חלל ח"ה כהמסס או הרפרוה חסם כההה' חסור לו
לחמול על כבודו ואם חלל נעשם מפני שזה התורה
חלל וקם ומוטר כהם עד שיבקם ממנו מחילה עכ"ל.
נחלא במקום שהוא בזון התורה אם ישאל עצמו מהייב
להיות קהת גלות לכבוד התורה חלל חלל. כהמסס
הזהה שומר נפשו ורחק מהם ולא יהא חמר שרי
מאי דכתיב ביה תועבה ה' כל גסה לו. ואפי' אם

ר"ל יחמור כבוד הנקרה כבוד שחמר כבוד חכמים
יחמלו וכתיב ולפני כבוד עוה. ר"ל מי בוש בו תורה
הנקרה כבוד העוה קדמה לו כבר דאס לא היה
ענין לא היה זוכה לכבוד התורה. ולא עוד חלל חפי'
אם קרא ופנה ולמד אס מהנשא עצמו על ד"ה סופו
להתחלל בהם שלא ידע להשיב על שאלה כדלמדין בירוש'
דיבמות פ' י"ב בני סמוניא חמו לגבי רבי אמרו ליה
בעין חסן לון חד בר נש דריש דלין וחון וסובר ומחנין
ועבד לון כל דרשין וישיב להון לוי בן סיסי. עשו לו
צימא גדולה והוסיפוהו עליו. חסון ושאלון לון הגידמת
במאי היא חולסת ולא חניון. ריקקא דס מהו. ולא
חניון. חמרי דילמא ליה הוא חמרי חלפן. נשאל ליה
הגדת' שאלין בהגדתא חמו ואמרין ליה מהו הדין דכתי'
חלל חמר לך חס הרמס כהב חמס. אס חמסתמה
רשוס ואס רשוס למס חמס ולא חניון. חסון לגבי ר'
חמרין ליה הדין פורס דפי סיך. חמר לון חייכוו בר
נש דכוויי יסביס לכון. שאל חיסתב ושאל ליה ח"ל
הגידמת במה היא חולסת ח"ל בשמיס ריקקא דס מהו.
ח"ל אס יס בה לחאוי של רוק כשר. מהו הדין
דכתיב חלל חמר ונומר ח"ל עד שלא נהחם גזר דין
רשוס. משנחם גזר דין חמס. ח"ל ולמה לא חיסביון.
ח"ל עשו לי צימא גדולה והוסיפו ע"ה וספס רוחי
עלי וקרא עליה אס נכלל בהנשא ואס חמס' יד לפה.
מי גרס לך להסתכל בד"ת. על שנשא בה עצמך ע"כ
בירושלמי. וגרסי' במס' פסחי' פ"ו חמר רב יודא
חמר רב כל המוסיף אס רכס ה' חכמות מבהלת
ממנו חלל מי שהוא ענין וישאל חס עצמו הקב"ה
מגביהו. וכל המגביה חס עצמו הקב"ה מפילו כדלית'
הבי בפ"ק דטריובין.

והדריא נמי הסה מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה
כמותן מפני שנוהגים הו ועלוב' הן הרי
שויסה לגדולה בע"ז ויקבל סכר טוב לנפול' כדלית'
בהם' בב"מ פ"ז ח"ל ר' ירמיה לר' זירא מ"ד קמן
וגדול סס הוא ועבד חשפי חיד מו חסו לא ידעי' דקמן
וגדול סס הוא חלל כל הירקטין עצמו על ח"ה כהמ'
נעשה גדול לעב"כ וכל המסס עצמו כעבד על ד"ת
כהמ' נעשה חשפי יפה"ב. הרי הוכחתי מן המקראות
ומתלמוד בבלי ומירושלמי דכל ח"ה הוהה שיתקיים
חלמודו ביזו לריק שיהא ענין ופסל רוח. ולא שיהא
ענין עם חבירו כלבד חלל חף עם בני ביתו ואפי' עם
בני בנות דר' בהא דבי חללי' חמר חללי' חמר
חמי עלי שמים וחרץ כל ח"ה שהוא קורא ופונה לש"ס
ואוכל וסותה משלו וסהה מיניעו ומעמלו ואינו נהנה
משל חסרים עליו הסחוב חומר יניע סכך כי חלל
חמרץ ועוב לך. לעילס יהא חסר ענין כהמסס וסירא
שמים עם חביו ועס חמו ועס חסו ועס בני ועס בני
ביתו ועס סכניו ועס קרוביו ועס רחוקיו ואפי' עם הגוי
בשוק כדי שיהא חסוב למעלה ונחמד למטה ומתקבל על
הבריות וממלא חס ימיו וחס שמוטו כהם טוב. וזה
חמרו ובני ביתו וסכניו יחליס ממנו ס' ורלו כל עמי
הארץ כי סס ה' נקרא עליך וירלו ממך ע"כ. ועכ"ז
לא יפסיל חסר עצמו יותר מדאי לעשות עצמו כהמסס

3

החלק הרביעי אדבר גם ואם הם משאר החלקים
אשמוך מהם. ואמר על זה בעלי המדות כהן זה האיש
וחכמתו שהוא חכם ג' רביעי הדיבורים וזאת החכמה
פזרין ללמדנה לכן הוראה לקחה מוכר השכל יתקן מן
הדבור שאין לרין וימנע בדבור אפי' בדבור הצריך ויעש'
עלמו בזה כשועה ותינוק כללו לא יוכל לדבר דבר
בטקני עיני עולם וכללו לא יבין מתימה מנ' חלקי
הדבורים כמו בועה ותינוק ובעה התורה שילמוד תפיו'
ידיו כמו שחמרו שהתורה נקנית בניועוט שיחה. ועל
דא' כוונת רז"ל באמרים ב"ב מיום שהרב בית המקדש
נטלה הנבואה מן הכהנים ומתנה לפוטם ולהקוות.
והנבואה ירעה בזה תורתנו הקדושה שמי שלמד אותה הוא
במודגת הנביא כדאמרי נמי הסם חכם עדיף מנביא
ואותה נבואה נתנה למי שבעשה עלמו כתינוק ופוטם
וק"ל. וגם התורה שילמד אל יאחז בזה דרך חרובה אלא
יתקן שהיא יותר טובה דרך קצרה כדי שלא יניחה
לגדול האריות ועל כן אמר רז"ל לעולם ילמד אדם
להתלמוד דרך קצרה :

הג' שישי ויסן באמונה. ר"ל אחר שלמד תורה
ישא ויסן באמונה כדאיתא בפרק במה
מדליקין אמר רבא בשעה שמתניסין אדם לדין אומרים
לו קבעת עתי' למורה נשאת ונתת באמונה אף שביש
ספרים הוא באמונה הניכר נבונה היא כמו שכתבתי
דב"ק דהנהדרין ובפ"ק דקדושין איתא אין תהלה דינו
של אדם אלא על דברי תורה וכן סדרם הטור אורח
ימים סימן קנ"ה ולכן סדרתים גם אני בזה הסדר ואף
לניכרת הספרים דהספרים נמי ינחא דודאי אין תהלה
דינו של אדם אלא על דברי תורה כדאיתא בסנהדרין
ובקדושין והא דפ"ב לא נחית אלא לזימור על כמה
דברים שפולסין עד דק סודרה. או י"ל כמו שחתי
התוספות בפ"ק דקדושין דהא דב"מ היינו דוקא לענין
שאלה שפולסין לו על משה מתי תהלה אצל מ"מ נפרעים
ממנו תהלה על שלא קבע עתי' לתורה. ואמ"נ דכל אדם
מאזה בזה מ"מ מאחר שהחכמים הם עיני כל ישראל
וכל שחר בני אדם משגיחים בזה אם יראו להם מדה
גרוע כדי שיעלילו להם תואמים וידברו עליהם דופי ע"כ
הם זריכים להיות פרושים עד קצה האחרון ורחוקים
מכל חטא לפי שיהא נקדש ש"ס על ידם צפי כל אדם
ויבטחו הכל ללמוד תורה וללמדה ויאמרו על לומדיה
אשריהם ואשרי ילדיהם ויהא ש"ס מתאבה על ידם. לכן
אם משאו ומתאו באמונה אז הוא ש"ס מתאבה על ידו.
אבל אם אינו באמונה אז ש"ס מתחלה על ידו כדאיתא
ביומא דה' חילול הכ"ב כו' עד הני אמר כדאיתא והנה
את ה' חלוק ש"ס ש"ס מתאבה על ידך שיהא אדם
קורא וטובה ומשמע ח"ה ודבורו בנחת עם הבריות
ומשאו ומתאו בשוק נאה ונפש וטוב באמונה מה הבריות
אומרות עליו אשרי פלוני שלמד תורה כמה יפין
שילמוד תורה רחיק פלוני שלמד תורה כמה יפין
דרכיו כמה מתקנים משעו עליו הכבוד אמר ויאמר
לי עבדי אהא ישראל אשר כך אחפזר. ובזמן שאדם
קרא וטובה ואין דיבורו בנחת עם הבריות ואין משאו
ומתאו בשוק נאה ואינו נפש וטוב באמונה מה הבריות

ה' שידקדק בדבורו ולשמו ולא יבנה בדבורו. שידקדק בדבורו ולשמו כדליתא בפ"ק דפסחי' תנא דבי ר' שמעאל אומר לע לם יספר אדם בלשון נקיה שהרי בזה קראו מרכב ובאשה קראו מושב ואומר' ותבחר לשון ערומים ואומר ודעת שפתי ברור מללו. מאי ואומר וכו' ה"מ בדלור יתה אהל דדרבן לא פי רש"י בדלוריתא הקפידה על לשונה שיתא' מפי הגבורה אהל הפמים במשנה ובכ"י א"ן להם להקפיד על לשונם ח"ם ותבחר לשון ערומים. וכו' ה"מ דדרבן אהל בימילי דעלמ' לא ח"ם ודעת שפתי ברור מללו. וגרסינן במסכת עירובין אמר רב יוד' אמר רב בני יהודה שהקפידו על לשונם נקיימ' תורתן בידן בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נקיימ' תורתן בידן. ולא יבנה בדבורו. כמו שפסק הרמב"ם בפ"ה מכל' דעות והעיקר יסודו הוא במסכת יבמות פ' הבא על יבמתו רב הוה קמאמר ליה דביטחוהו חמ' לה עבדי לי טלפחי (פי' עשוי) עבדי ליה חמתי (פי' מין קטנית) עבדי לי חמתי. עבדי ליה טלפחי. כי גדל הייה צריה אפיך לה. ח"ל איעלאי חמתי. ח"ל הנא הוא דקא' תפסכה לא היינו דקאמרי אינשי דהפך מיך טעמ' מלפך ברם את לא תעביד הכי שגאמ' למדו לשונם דבר שקר העוה ללחם. וגרסי' במס' סנהד' פרק חלק אמר רבי מרש' ה"ל דליתא קושטא ח"ל ההוא מרבנן ורב טביומ' שפיה דאי הוה יבני לי כל הללי דעלמא לא הוה מבני דביבורי כו'. ולא זו בלבד אמרו אלא כל מי שירא שמים ים לו לקיים צפיו מה שמחשב בלבו כמו שמצינו ברב ספרא שאמרו עליו בכוף מכות ובב"ב פ' המוכר את הכפוי' שקיים ודובר אמת בלבבו. וכחזו בפרש"י שאמרו עליו על רב ספרא שפעם ח' היה לו הפך למכור והוליווין אלא אדם ח' שהיה הפך לקנותו היה מבקש רב ספרא עשרה והיה מותן הקונה שמונה בזה' היכול להסיר דעתו ליתן עשרה. ולא רב ספרא ליכול שמונה לאחר זמן גמר רב ספרא דעתו ליכול שמונה שהיה צריך להם וגם הקונה גמר דעתו ליתן עשרה מפני שהיה צריך ההפך. הלך הקונה לרב. ספרא ומלאו שהיה קורא ק"ס המתין עד שסיים אמר ליה רב ספרא כלום אתה צריך אמר ליה תן לי אדוני ההפך והנה לך עשרה כדצריך אמר ליה רב ספרא לא יכול אלא ח' שצבר גמריה דעשתי ליכול ממנה שמונה ולא יותר. שוב מעשה ברב ספרא שיאל יום אחד הוין לעיר לטייל עם תלמידיו פגע בהכיד אחד שמים בא מן הדרך אמר ליה לרב ספרא ולמה טרח מר כל כך כסבור שיאל לקראתו להציל פניו אמר ליה רב ספרא לא היית' כוונתי להקביל פניך ולא יאלתי אלא לטייל אמרו ליה תלמידיו לרב ספרא למה אמרת לו כל כך אמר להם ולמה הייתי משקר ח"ל היה לך לשחוק אמר להם אלו שחקתי לא הייתי מקיים ודובר אמת בלבבו. ועם כל זה אם יש דבר דרכי שלום מותר לבנות בדבורו כדגרסינן בס"פ הבא על יבמתו אמר רבי אלעאי ממוס ר"י בר שמעון מותר לשנות מפני השלום שנאמר כה תאמר ליוסף הנה את נא וגו'. רבי נתן אומר תאמר לשנות שנאמר ויאמר שמעאל

אמר' וכי אילן שמעאל למחשבותיו בכולהו כהוב בכו לא בזה בחר ה'. ובאלאב כהוב ויאמר ה' אל שמעאל אל תבט אל מראהו ולא גובה קומתו כי מאסתיהו מכלל דמשקרא הוה חזי. גם משה רבינו ע"ה נענש על שרשם בשמחו נא המורים לדעת הרמב"ם בהקדמתו למסכת אבות. ולא עוד אלא כל מיני פורענות של גיהנם שולטים בו דגרסאון בפרק שלישי דנדרים ח"ר שמואל בר נחמתי ח"ר יונתן כל אדם הכועס כל מיני פורענות של גיהנם שולטים בו שנאמר והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשריך וגו' ואין רעה אלא גיהנם שנאמר כל פועל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה ולא עוד אלא סתחנותיו שולטים בו שנאמר ונתן לך סם לב רגז וכליון עינים ודלחון נפש חיזהו דבר שמכילה עינים ומדליב בנפש הוי אומר אלו סתחנותיו. ולכן אמר אליה לרב יהודה אחוה דרב סאל חסידא לא הרתח לא תהטא כדליתא בברכות פ"ד ואע"ג דליתא בפ"ק דהעניות אמר רבא הוי אורבא מרבנן דרתא אורייתא הוי דקמרתתה ליה שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה'. היינו דרף לפלוגי ואף גם זאת מסיק התם אמר רביא אמר הכי מבטי ליה לאויס למילף גפשיה בימותה שנאמר והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך:

ה' שידא חזר מדברים המסבחים הלימוד. כדאי' בהוריות בפרק כהן משיח הוה רבנן חמשה דברים מסבחים את הלימוד האוכל מה שאכל עכבר וממה שאכל החול והאוכל לב בהמה. ומכ"ס ז"ל היה מונע עלמו אפילו מלב העוף בהשג"ך בסיומן תקס"א. והרגיל בזמים והשוסה שירי רהייה והרוחן רגלוו זו על גב זו ויש אומרים אף המניה כליו תחת מרשאותיו:

חמשה דברים מצינים את התלמוד האוכל פת הקים וכל שכן הקים עלמן. והאוכל ביהה מגולגלה בלא מלח. והרגיל בשמן זית. והרגיל בזין ובשמים. והשוסה מים משירי עיסה. וי"ל אף הטובל אצבעו במי מלח ואוכל. הרגיל בשמן זית מבייע ליה לרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן כשהו משהה את התלמוד של ע' שנה כך שמן זית מחזיר התלמוד של ע' שנה. הרגיל בזין ובשמים מבייע ליה לרב' דאמר חמדה וירתיה פקדון. הפ' כל אצטו במלח אמר ריש לקיש ובאמת כחמתי ר' יודא אמר אחד ולה שמים רבי יוסי אמר ב' ולה שלם:

ג' שירה דברים קשים לתלמוד העובר תחת אפסר גמל וב"ש תחת גמל עלמו. והעובר בין ב' גמלים והעובר בין ב' נשים. ואשה שגזרת בין שני אנשים. והעובר תחת שני שלם עברו תחתיו מים מ' יום. והאוכל פת שלא בישל כל לרבו. והאוכל בשר מזהב' ליספרון פי' אותו כף שנותנים את הקדשה קרי ליה זוכמה לספרון ע"ש שמועצת הזוכמה לפני גדדים. על שני אדוני חגיגה על הרין כסוריהו והשוסה מאמת המים שגזרת בין הקצרות. והמכהכל בפני המה. ויש אומרים אף הקורא כתב על גבי הקבר. ויבטיחו מהרים בדברים אלו ה"ה יגדל מורקן ויהדיר:

הלכך כי שקול מנייה טפי לאו רביה הוא והוא מפני
שהוא דרך ציון וכן ממנו כפ"ו דבורות דרך ח"ת
להיות מוט בזכילה. ולהפיל מים חין להמטין משום
לניעות. ולא יחלל חלל עמי הארץ כדליתא בפרק כ"ד
מזבכין ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם אחד מנייהו
שלא יסב במשיכה של עמי הארץ. ולא יחלל כלי
בציה המפארת חפ"י בין החכמים כדל"ה במ"ה
כתוב בספר בן סירה ג' שנאמר וד' לא תהיה ער
הגרנל בציה משפחות כו' (ופרש"י שר הגרנל
ח"ת הגרנל) וגרסינן בפסחים פרק חלו ועזרים אובלי
כרים מלאן ועליו מרבץ אמר רבי יוחנן כל הנהגה
מסעודת רשות לכוף גולה שנאמר חולב כרים מלאן
וכתוב לכן עשה יגלו בראש גולים. שו"ר"ל כל המרהב
סעודת בכל מקום לכוף מחריב את ביתו ומאלמן את
אשתו ומייתם את בניו ותלמודו משפחת ומחוקות רבות
באות עליו ודבריו אינם נשמעים ומהלל שם שמים ושם
אביו ושם רבו וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד
כוף כל הדורות אמר חז"י וקרא ליה בר מיחס תנור
כו'. ועל זה אמר ר' עזר' במזמור יגיע כפך כו'
החלל אשריו וטוב לך עד כוף המזמור אמר יגיע כפך
כי תחלל. ר"ל כאשר החלל יגיע כפך ולא תהיה
מסעודת הרשות רק מייגע כפך לבד ולא מהללים וגם
כי תחלל יגיע כפך אחת לבדך ולא תתחבר עם אחרי'
לחלול ולבטות כי לא טוב להתלוות אתם בחזיון ואי'
זרעו להנות מסעודת הרשות. וכמו שהקדמוני הרשות
המפורש' בהנהגה מסעודת הרשו' ולפי שאמרו על הנהגה
מסעודת הרשות גורם שם רע לו ולכל משפחתו עד
כוף כל הדורות כמזכר לפיכך על זה הפורש ענינו
מסעודת הרשות יאמר שיהיה מאוחר צפי הכל והוא
אמרו אשריו וטוב לך. ולפי שאמרו על הנהגה מסעודת
הרשות מתלמודי משפחה לכן יאמר על זה וטוב לך
אין טוב חלל תורה שנאמר כי לקח טוב וגו'. ולפי שהמרו
עוד על הנהגה מסעודת הרשות מחריב את בית
ומאלמן את אשתו לכן יאמר על זה אשכך כגפן פוריה
צירכתי ציחק. ולפי שאמרו עוד ומייתם את בניו כו'
ואם יהיו בניו יתומים הם סמוכים על שלחן אחריים לכן
יאמר על זה בןך כשהלי זמי' כביד לשלחןך ויאמר
עוד אשר מרוב הטובים שיהיה לו עד שכל ירחי ה'
יברכהו בו בענין כך יצרך ישראל וגו' זה אמרו הנה
כי כן יצורך גבר ירחי ה'. ולפי שאמרו עוד כל הנהגה
מסעודת הרשות לכוף גולה שנאמר עשה יגלו בראש
גולים וכו' כמזכר לעיל לכן על השלש יצורך בפרק
ממנו והוא שיחה לרבות הגולה וטוב ירושלים והוא
אמרו יברכך ה' מאין ורחם צבוע ירושלים. ולפי שאמרו
עוד על הנהגה מסעודת הרשות מחוקות רבות בזה'
עליו לכן יאמר על זה כי לא לבד יבא שלום ימות על
ראשו חלל בזכותו יהיה שלום על כל ישראל. והוא שיהיה
דבריו ואמר שלום על ישראל. וכמו שהיו ליבד בסעודת
הרשות כך יש ליבד בסעודת מצות כדליתא בפרק ע"פ
שמונה כמנוד' לשמים כו' עד וי"א מי שאינו מוכב
בהצורה של מצוה וכתבו הור' ודווקא כשים שם בני
אדם מהוגני' כדליתא' בזה פורר נקי העטם מציושל

שמואל איך הלך ושמע שאלו הרבני ויאמר ה' עגלה
בקר מקה צידך והאמת לזכות לה' באתי חנא דבי
רבי ישמעאל גדול השלום שהפילו הקב"ה שיהיה זו דמשיקרא
כחיו ואדוני זקן ולבסוף כחיו ואני זקנתי ואמרנו מותר
לשבת הכלה ולאמר עליה שהיא נאה וחסודה בפני
ההקן אע"פ שאינו כן ליתן לה חן בעיני בעלה. ועוד
שגרי ההנפה שהיא מדה הרעה שכל המדות והקב"ה
שנאלו כדליתא בערבי פסחים ואינו רואה פני השכינה
כדליתא בסוטה. ובענין ההנפה הקב"ה שופך חממו
על הארץ כדליתא במסכתין פרק זה בורר. וכל מי
אדם בו הנפה נופל בניהם ועזרים שבעני חמ מקללים
אוחז כדליתא בסיני פרק חלו נאמרם חפ"ה מותר
להחזיק מפני דרכי שלום כדליתא בפרקי ר"א פרק
ל"א ולקח יעקב את כל מטעני קניינו ושלח ונתן לעשו
בית עבדיו אמר להם אמרו כה אמר עבדך יעקב. ח"ל
הקב"ה שפיתם הקדש חול אמר לפניו רבונו של עולם
אני מהניף לרשע בשביל שלא יכדני מנאן אמרו מהניפי'
לרשעים בעוה"ז מפני דרכי שלום. וסימך מההנה
רשאי סיבות "מהניפים" חת "הרשעים" בשלום "הזה".
ר"ל הסימן מההנה כדי שיהיה חי לקיים מצוות של
צורלו. ואם בהנפה ההמורה אמרו מותר להחזיק מפני
דרכי שלום ק"ו בדבור הכל שיוכל לשנות מפני ד"ס.
ועוד יש שפשה עניינים שדרכם של תלמידים הממים לשנות
דיבורם כדל חת בפרק חלו מציאות בהני חת מולי
עבדי רבנו דמשי בדבוריהו במכתב' בפיר' בלחופיאל.
וסימך ר"ל רשאי סיבות "לחם" למד "פך" לבד
מחל"ק רשאי סיבות "לחופיאל" לומד "פוריא כדכאכתי
בשער ח' :

הו' שרא חלל ענינו בין הצדיות. כי"ד ח"ה לא
יהא גרנל חלל חולב מאכל הרחוי
להצרות גופו. ולא יחלל ממנו הכילה וכה ולא יחל
רודף למלואת בטנו כחלו משתמלא' ממשל ומשת' עד
שחיתת כריסם ועליהם מפורש בקבלה וזריתי פרש על
פניהם פרש חניכס אמרו החמים חלו ב"ה שאוכלים
ושוחים ועושים כל ימיהם כהנים והם אומרי' חלול
ושפה כי מהר נמות וזה מחלל הרשעים ופולחנות חלו
גנה הכתוב ואמר כי כל בשרות מלאו קיף נואה
בלי מקום. חלל הכסם חיו חולב חלל השביל אחד
או שנים ואוכל ממנו כדי חייו ודיו. הוא שאמר שלמה
המלך ע"ה לדיק אוכל לשובע נפשו. כשהכסם אוכל
מטע זה הרחוי לו לא יחללו חלל בביתו על שלחנו
ולא יחלל בחנות ולא בשוק חלל מפני אורז גדול כדי
שלל יתנה שפני הצדיו' כדליתא בירושלמי ר"ס ב"ר הוי
אוכל בשוקא חייא ר"מ אמר ליה חין שנה לת"ה לאכול
בשוק ודייקי הור' כפ"ק דקדושין דגנאי הוא לת"ה לאכול
בשוק אבל לאחר חין קפידא והא' דליתא כפ"ק דקדושין
האוכל בשוק דומה לגב' פר"ה שחוטף ואוכל לכן חיתא
נמי חסם ד"ה דפסול לעדות אבל בשלו חין קפידא
חלל ב"ה וגרסינן נמי בפרק חזיה נכך (דף ס"ז ר"ט
ע"ב) ח"ה לא ליכול בבכיהה (פרש"י שיהיה לו מן
החוב דבר קצוב לשנה דנראה כמזכרו לו ויורד בפרק
דלפילו חלקה ולא יחזי כה פירות יטעה לו אוחז קצבה

לחיות יחדיו ולמנוח. עד כה דברתי בהנהגת מדותיו :
הנהגת מלבושיו. הוא שיהא משובלל בצנדים נאים
 כמו שכתבתי לעיל בתחלת השער מה דלות
 בגדים ובקדושתו וכבוד הרמב"ם פ"ה מהלכות דעות
 מלבוש ח"ח מלבוש נאה ונקי ואסור לו שימלא בצנדי
 כחם או שמונח ויפוצץ בזה ולא ילבש מלבוש מליץ
 כגון בגדי זהב וארנמון שהכל מסתכלים בהם. ולא
 מלבוש עמיץ שהוא חצוצה ללבושיו חלל בגדים ביומיו
 נאים. ולא יקח בשרו נראה מחמת בגדיו כמו בגדי
 פשתן הקלים ביותר שעושה במלרים. ולא יהיו בגדיו
 סחובים עלו על הארץ כמו בגדי גסי רוח חלל עד עקבו
 וביט יד שלו עד ראשי אצבעותיו. ולא ישלש עליו
 מפני שגורם כבדות ורח חלל בצבצב חלל לו להחליף.
 ולא ילבש מעלים המעלולים טלאי על גבי טלאי ביומיו
 החמה חלל ביומיו. אצבעים מותר אם היה עני. ודבריו
 הללו מבוטלים בתלמוד בבבלי פרק כ"ד מברכות
 ובשבת פרק אלו קשרים ובבבלי בתרא פרק חזקת
 הבבלי. והענין הזה שלא יתגנה בעיני הבריות מפני
 כבוד החורה. גם שיהעורר עניונו אם לבוש הנוף
 נרדף להיות זך ונקי בלי לכלוך קל וחומר לבוש הנפש
 שהוא הנוף נרדף להיות זך ונקי בלי לכלוך ההפך
 כמו שאמר שה"ה בכל עת יסור בגדיך לבנים ושמן על
 ראשך אל יחסר ודרשו בפרק השואל על גוף האדם
 שיהיה תמיד זך ונקי בלי לכלוך הפה ופ. וזה שביטוי
 לדבר הזה השער :

השער החמישי גדולת לוטריה ושראוי לכבדה

גדול מעלת הה"ח עד שאמרו כל הצידיים לא נתבטאו
 חלל למשוא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקציות
 לה"ח ולמבאניו ח"ח מוכסיו חלל תלמיד חכם עניו עין
 לא רחמיה חללים ח"ח. מאי עין לא רחמיה אמר ריב"ל
 זה יין המצומר בעניו מששת ימי בראשית וביאור זה
 כי כמו שהחולל ענינים הוא מתענין באכילתו ואם לא
 ראה יין מימיו לא יוכל לשער שיגא מהענינים דבר
 יותר ערב ומענינו מועיל יותר מהן. ומי שיחלל לו שישג
 בעבודת הגוף יותר ופלא מאכילת הענינים ופלא
 מה ולא יאמין שיהיה כן אבל כשישקוהו מן היין יכיר
 וידע שהיין הוא מהענינים יותר משובה ויותר ערב
 ויותר מועיל מן הענינים ופלא איך דבר מופלג התענוג
 כזה יואל מן הענינים. וכן ההפך לא תוכל לשער
 שבעשיית המלכות תשיג התענוג הרוחני המיטב עד
 שחפר מן הגוף. ולא תכיר וטעם איך התענוג ההוא
 יושג בעשיית המלכות כמו שיושב היין בעבודת הכנס
 ושהוא כנס בתואר עשיית המלכות כיין הכנס בענינים
 והאצטני' בעבודת הכנס. ולזה נקרא יין התענוג
 בענינו לומר כי כמו שאין דמיון בין תענוג העניני'
 לתענוג היין כן אין דמיון בין תענוג עה"ז לתענוג
 עה"ב ולא שכן ההוא מעשה להחלל הכל הלא ח"ח כי
 כל ח"ח מהלך עניונו מכל תענוג עולם הזה כי
 זולת זה ח"ח להקדים התורה בידו כמו שכתבתי בשער
 שלפני זה ואין נכר אלא שום תועלת בעה"ז כלל -
 ואדרבה הוא גרע משאר בני אדם כמו שאין היין נכר
 בענינים

לא היו משובלים למעשה ח"ח כן יודעים מי
 מיטב עמיה ואף אם הולך למעשה ח"ח בתקופת ש"ח
 משובלים יקרות' היה ללא לילך בפעם ראשונה כדאיתא
 בארבע רבתי בני יוון היקרים מה היתה יקרות לא
 היה אחד מהם הולך למעשה עד שנקרא ונכנה. אבל
 עם עמי הארץ לא זו שלא יטעו עמיה למעשה ח"ח
 בכל ענייניו ודבוריו ורחיק עניו ממנו כדגריסין בפרק
 ארבע מיתות אמר ר"ח למה תלמיד חכם דומה בפני
 עם הארץ בתחלה דומה לקיומן של חרם כיון ששכר
 חין לו חקקה. לכן יחזר ה"ח שלא ליהנות מהם ואפי'
 מכל אחד מהם דאמרו בכתובות פרק בתרא כל המביא
 דורון לתלמיד חכם חללו מביא בכוזבים היינו בדורותינו
 קטנים שכן דרך ב"ה להביא דורון קטן לאדם שהביא
 חפ' הוא עם הארץ. ועתה בזמן הזה שנגאיו הוא לת"ח
 להיות עושה מלאכה יש מקילים דומה לחכם לקבל
 הספקות מן הנוטרי' כדי להחזיק ידיו לומדי תורה שעל
 ידי זה יכולים לעסוק בתורה בריוח. והרב רבי ישראל
 כתב בפסקי אבות נד - הרמב"ם דבריו' גיטות מוריס
 היחזר למקבלי פרס להורות ולפסוקי העיריות דרך
 ילכו במשפטים ולהורות את בני ישראל באיסור והיתר
 ועל פי האמת לא חסרה תורה חלל אם יאמר הרב
 לתלמיד ח"ח יין מזה והזבים ויפוצץ בזה ולא למדך אבל
 מה שמכלכלים תלמידים הכמים או נוטים להם חילוי
 חרץ להם לחלול ובגד לבדו ח"ח בזה איסור. חלל יס
 בזה טובה רבה לנזקנים כמו שאמרו חז"ל ומספרים
 בשבת ומחללים ברוב ההשכחות במחזיקי לומדי תורה
 ומפליגים בשכרם כמנה דוכתי כמבאר בפרק של אהר
 זה. וכי יעלה על הדעת שמוא עניו יתן ויהא חסור
 להם לקבל הנאה והלא אמרו שמוא עניו כל מי שאינו
 לומד שיעשה מלאכתו לא יתלמד. ואמר ר"מ אומר
 כל מי שיש לו בעירו תלמיד חכם ואינו משמשו חייב
 מיתה שנאמר כי דבר ה' בזה. וראינו בתלמוד כי
 שופטי ישראל היו לוקחים שערן מהדיוחם השלשם גם
 מי שהוא שופט ודיין העיר שקבלו לדיין עליהם מותר
 לקבל חפ' יותר מכדי לרבו כדי שיהיו דבריו נשמעו
 כי עמי מוכן בזה ודבריו אינם נשמעים כדאיתא
 במסכת סוטה אימנו רבין עליה דרבי אבא למנוייה
 צרים מהיבחה חייב לרבי אבא דמן עכו דהפסי ליה
 בעלי חובות אמר להו איך לכו רבם פ' רש"י אמר
 רבי אבא חיה לי רבה חכם גדול וראוי לישב בראש
 יותר ממני כדי שישמרוהו בראש וימנעו לו מחמת
 ומעשרים אומר כדי שיהא השוב ושמע דבריו. וכדאיתא
 במסכת הוריות והכין הגדול מאחוריו מניין שחל ח"ח לו
 שאם חייב לגדלו משאר אחיו ח"ל הגדול מאחוריו.
 גדלוהו משאר אחיו. וכן מצינו בדורות אחרונים בסדר
 הצידיים בשעת מניניה היו נוטים להם דורונו ומתנו'
 הביאו השבט יורא כימן מ"ז תראנו משם והצטרף לבית
 הלא יודע העלמות לב המקבל אם רוממו לבס שמים
 כדי שיהיו דבריו נשמעים. ולפי האמת מי שיוכל
 לעסוק בתורה תדיר ואינו מקבל הנאה חלל משלו כי
 חנו השם יתברך כמה שיוכל להתפרנס אחריו ואשרי
 בלוקו ומעשים הם האזורים לשתי שולמות השם למען

בענינים אלה השמר הוא כמוהו בלוא המלך ה' גלות
וכמו אלו כיין הזה הכנסו בענינים ונכנסו תלמידי
הכמים להשכיל של ענינים גדולים בחולין פרק גיד הנשה
אמר רשב"ל חומה זו כגון נמשלה זמורות שבה אלו
בעלי בתים השכילות שבה אלו התלמידים הכמים כו'.
לאו זהו כמו שהשכיל היין כמוהו בתורה כן תלמידים
הכמים השכר עה"כ שהוא יין המסומר בעניניו כוונס
אלו ולא יושב עד שהפרד הנפש מהסוף. כמו שהשכיל
השכיל לא יושב עד שהפרד היין ממנה כוונס.
וגם גם כן המורה נמשלה ליון כמו שהיין כוונס בעניניו
כן שכל המורה כוונס בלומדים והוא היין המסומר בעניניו
וק"ל. ועוד מעלתו גדולה שטעם"י שחטף נזיל ממונשה
של גיהנם וקל והומר מהלשע החר שאלמו עליו במסכ'
הגינה פרק חין דורשין ק"ה נפיש דלחר שמיניהו
למלכתי השתר דהוי אמרילא מידן נדייניהו ולא לעלמ'
דלחי נתי'. לא מידן נדייניהו משום דגמיר אורייתא
ולא לעלמא דלחי נתי' משום דחטא כולי האי.
דגריסין נמי בפרק חומר בקדוש אמר רבי אלעזר
ת"ח חין חש של גיהנם שולטת בהם ק"ו
מסלמגדרי' מה סלמגדרי' שהוא תולדות חש הסך מדימה
חין חומר שולטת בו. ת"ח ככל גופן חש כל חתם כמה
וכמו. והטעם. שהמורה מנינה לו מנונשה של גיהנם
כי יניד עליו רשעו מעשה דהלשע חמר. וכמו שחמר
היב ואף הסוף מפי נר ודמיו רבותיו ז"ל במנהות
אף הסוף הקב"ה ללמוד תורה כדי להנלל מניהם שפיס
זו. ולזה אמרו בירושלמי דשבת ובמסכת הוריות מומר
תלמיד חכם וסכן גדול עם ההלך ת"ח קודם שחלמר
יקרה הוי ממונים מבין גדול המעשה לפני ולפנים
ועל דרך זה חמר שנינו עליו השלום טוב שם משמן
ביום ויום המות מיום הולדו. טוב שם ר"ל מי שלמד
הורה וזכה לשם טוב משמן טוב מבין גדול עם ההלך
המנוח משמן המנוחה שכן גדול חש חפה אור של
גיהנם שולטת בו ות"ח חש חש נזיל מדינה של
גיהנם ואם לא חש יזכה לרב טוב האופן והוא היין
המסומר בעניניו מה שם ההלך חף חש הוא נדיק לא
יזכה כזה וזהו ויום המות מיום הולדו כי אותו רב טוב
האופן לא יושב כי חש ביום המות כאשר הפרד הנפש
מהסוף כחכר לעיל:

לז"ל זו שהח"י לבי יו של מעלה חלף חף כל המהדבק
בשם והמנהיג אותם וזהו המעלה גדולה כמו
בשבתה לעיל כל הענינים לא מנבא חלף למביא כמו
לתלמיד חכם ול וזהו פרקמטיא לת"ח ולמנהיג ת"ח
מוכסיו. וגריסין במסכת כתובות פרק בתרא והתם
הדבקים בה' אלהים חיים כלכם היום ובי אפר
לדבוקי שבקיה והכתיבו כי ה' אלהיך ואם אכלה הוא
חלף כל ה' חלף בתו ת"ח והטעם פרקמטיא לת"ח
והמנהיג תלמוד חכם מוכסיו מעלה עליו הסכום כאלו
מדבק בדיניה וגריסין בפרק חלק אמר ר"ל כל שאינו
מזהה תלמוד חכם מוכסיו הוי חסר חסר דבריה לעולם
שנחמר חין שריר לאוכלו על כן לא יוריל מונו ואין
ביד חלף ת"ח שנחמר ובסרידים אשר ה' קורא. ובפרק
קמא דברכות חר רבי יוסי בר חנינא משום ר"ל

ר' קליה אמר מי הוא זה שבא לרדותינו בתוך ביתנו שמע ר"מ קליה דר' ועבר נפקי פריי' אצתרי' אפרח רוחא פקלי מעל קליה דר"מ אוריק רבי מן כות' והמה קדליה דר"מ מן האורוי. א"ר לא זכירי לתוכה אלא על דחמי קדליה דר"מ מן האורוי וגרסין נמי בפרק קמא דעירובין אמר רב האי דמחזיקה מהבזריה דחזיתא לר"מ מאחורי' ואלו חזיתא מקמים מחזיקה טפי. דכתיב וזיו עיניך רואות את מוריד. ואחויב כל אדם לכבד לת"ח ולהדרו ולקום מפניו כדגרסין בפרק קמא דקדושין תנו רבנן מפני שיבה תקום יכול אפי' מפני זקן אשתאי ח"ל זקן ואין זקן אלא רכס שנאמר חכמה לי שבעים חים מזקני ישראל. רבי יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא זה שבודק הכמה שנאמר ה' קניי ראשית דרכו וגו'. יכול יעמוד מפניו במקום רחוק ח"ל תקום והדרת לא אמרתי אלא קימה שיש בה הידור. אי הידור יכול יהדרנו בממון ח"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כים. אף הידור שאין בו חסרון כים. יכול יעמוד מביט הכסא ומביט המרחק ח"ל והדרת לא אמרתי אלא קימה שיש בה הידור. יכול ישלים עיניו כמי שלא ראהו ח"ל תקום ויראת דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהך נאמר דים לקום בפני ח"ל. אף אם הוא בעל מחלוקת אין לקום מפניו (כדגרסין בגיטין פ"ט) רב הונא ור' הודא הוו יתבי חליף ואיל גביה אמר ליה חד לחבדרי ליק' מקמים דבר אוריין הוא ח"ל ומקמ' פלגא ליקום. דיו מה שרצו בוה השער החמישי ובוה נשלם עמוד התורה והס' יתבצר יראנו נפלאות מתורתו אמן:

כל אחים שדרבת' מה תהא עליהם אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי שכר על הפרישה עד בבא ר"ע ודרש את ה' אלהיך תירא לרבות ח"מ. ומניי שחכמי ישראל וגדוליהם היו מבקשים לראות כל ח"מ שימנלו ומכבדים אותו. מה ים לעשות בזמן הזה שנתמעטו בעשותיו ולא נשאר מהם בכל ישראל אלא ח' משיר ובנים ממספחה. ויש לנו ללמוד מביטוי הקדוש שח"מ פסיה נפיה יבר. ולגדול הדור בכל מקום שהיה הולך היה שואל אם היה ח"מ בעיר לראותו כדגרסין בפרק קמא דהגיגה רבי ורבי חייה הוו אזלי בלורחא כי מנו להביא מתא אמרי איכא צורבא מרבנן הכא דניזול ונקבל אחיה אמר להו איכא ומאור טינים הוא אמר ליה רבי חייה דרבי איב אחא דא חולא דנשיאותך איזל אגא ואקביל לאפיה. תפסיה ואזיל בדיה כי הוו מפטרי מיניה אמר להו אחא קבלתם פנים הנראים ואינם רואים י"ר שחזו ותקבלו פני השכינה שרואה ואינה נראית. אמר ליה רבי אי לא אחינא השתא מנעתן מהאי ברכת' אמר ליה מנא לך הא. מפרקיה דרבי יעקב איה כפר חניה שמי' לי דהוה רגיל דהזיל ומקבל לאפי דרבי' בכל יומא כדקא ח"ל לא ליטער מר דלא יכול ח"ל מי זוטרה מה דכתב בהו ברבנן ויחי עוד לנאח כי לא יראה השתא כי יראה חכמי' וימורו הסתא ומה רואה חכ' ב' במיתתן כך בחייה' עא"פ:

וגם מנינו על ריינו הקדוש שאמר ששה תורות לפי שראה את ר"מ מאחוריו וכו' אם חס זכה לראותו בפניו כדגרסי' במסכת ב"ה בפרק חבילי' בירושלמי בבבלי דר"מ בר רבי הוי מטפח' אחורי ידיהן בשבחת עבר כ"מ ושמע קליהן אמר רבתי הוהר השבחת. שמע

עמוד העבודה ויתחלק לחמשה חלקים

וי שאמר ויהי העולם:

ב וביד כשיקום נעשה ככריה חדשה דכתיב חדשים לבקרים רבה המונקח ואריך להודות לו ית' על שצברנו לכבודו לשפרנו ולבצר בשמו ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן הצרכות שאנו מצריכים בכל צורך ובצור ולפיכך הנו ירישים להחזקת צדקתו ולטוב לידינו מן הכלי ככח שמקדם ידיו מן הכיור קודם עבודתו כן העלה הרשב"א ז"ל שאריך כלי. וכן כתב הר"ד אבודרה"ו ז"ל נהגו לבדך עני' ואשר יר בין עשה זכריו בין לא עשה זכריו מפני שרוה רעה שורה על הידים ועוד בדידים עסקניות ואי אפשר שלא נגע בדבר משוקף בלילה ועוד דומיא דהבן גדול שמקדם ידיו קודם העבודה וכן לריך אדם שיקדם ידיו קודם שיעבוד את הבורא יתבצר כדי שיעבדנו בידים נקיות עכ"ל:

ג ח' חלוקי' צרכות בעיניי נע"י. בשחרית אש"י שלא עשה זכריו מבצר עני' ואשר יר. ובשחר כל היום אף אם עשה זכריו אפי' אם יראה להסתכל אחר כך היוו מבצר עני' רק אשר יר. כמו שכתב בתשובת הרשב"א סימן ק"א. והאגור סימן ד' בשם תשיבת הרשב"א וכן כתב מהר"א בשם ר"ח ז"ל הוה הכבד' מהר"י קארי. ולאכילה אפי' אם אין הידי' מלובליות מבצר עני':

בתב

חלק ראשון עמוד העבודה

א מה מנוו להליך יעקב אשריך שזכית' להסנח חתת מפני השכינה להיות לעם כגולה מכל העמים ואחא ישראל ומשכח ליוצרך בעבודות עבודת האהבה לעבוד בור'ך ויוצרך בכל לבבך וכל נפשך וכל מאודך. והעבוד' והזאת היא ההפלה הנקראת עבודה שבלב ובעבודה זו הפך הקדוש ברוך הוא. וזה מנינו בצורה בגימטריא ובכחוצים בצורה מניין דכתיב ויהי אם שמוע השמנו ולעבוד בכל לבבכם ובי ים עבודה שבלב אלא זו חפלה. בגימטריא מנין דכתיב קרו עמכם דברים וכו' חל ה' ונשלמה כרים שפתינו ר"ל נשלמה לאל בפתלה שראו ימי שפתינו מקום קרבתו פרים. מן הכחוצים אלה ד' חת מלה ליה כחידוהי הוא יבוציק. ובי ים פולחן שבלב אלא זו חפלה. ע"כ תהא בן אדם איש ישראל אשר כך אחאמר אל תהא עובדת בורחך קלה בעיניך ותהא זריז וחזיר ומחיר לקום בבוקר ממטתך בלי עלנות להודות לאל וכל אברי גופך ועשך יכנימו כולם כחחד לעבוד שבת אחד. ואל ישיאך יצרך הולך חמור ועדיין לא שבעת ממטתך שם נא על לבך שאת יקראך אדם להודות אפי' זהב ח' היית מומה בצורך השכם בלי עלנות מה ים לך לעשות לעבוד'

אמר רש"י ע"ה כשאלם משכס בבקר ומחטפך צליית
ומניח חפלין בחרונו ובדאשו. וכל ללח מפנה ביתו
ומנוע במחזה רשומה בשם הקדוש. ד' מלכים מזדוני'
עמו ויואלין עמו ומלווין אותו עד בית הכנסת ומכריזים
לפניו חנו כבוד לכן המלך רוחה הקדוש מכבד עניו
ואומרת ישראל אשר כך תחפדך. ואינו רוח הקדוש
מעיד עליו לפני הקב"ה ולא מזוים לכתוב לפניו על בני
היכלו כל אותם הידועים לפניו הה"ל ויכתב בספר זכרון
לפניו לירחי ה' ולחושבי שמו כדאמר בהשג האפוד לוחם
העושים לשמו חומות בכל אומות של חפלין בנתיים.
ברעויותיהם בבתי צהים. אומות של ציית בהוסיין.
אומות של מחזה ואלה הם חושבי שמו וכחזי והבנו
מחשבות ולא עוד חלל הקב"ה משתבח בו ומכריז עליו
בכל העולם ראו בריה זו שבראתי בעולמי. והנכנס
לביה"כ ואין חפלין בראשו ואין ציית בבגדו ואומר
אשתחיה אל היכל וגו'. הקב"ה אומר היה מוראי וברי
הוא מעיד עדות שקר בעלמו. וכך הם דברי הר"ר
יונה בספר היראה שכתב ויהיה לו טליט קטן ילגש אותו
מיד בלא ברכה אם לא רחץ ידיו ואחר כך כבד וינהיך
בנקיון כפיו ויברך מיד על מצות ציית בטליט שלגש אם
לא בירך בהעשפו. ואח"כ יניח חפלין ויבא לביה"כ
וישכ במקומו. אם יש לו עוד טליט יתכסה בו ויברך
להעטף בציית ומ"ם אם יש לו עוד טליט יתכסה בו כ'
אף על גב שכבר הניח חפלין. ואח"כ דליתא בספר
הזוהר שאיכר גדול מי שהניח חפלין קודם לבישת ציית
היינו שמי שאין לו טליט קטן ודלי יניח טליט ואחר כך
חפלין. אבל מי שלגש טליט קטן יניח חפלין מחלה
ואח"כ יתעטף בטליט גדול פהרי כיון שלגש טליט קטן
ואח"כ הניח חפלין כבר קיים דברי הזוהר. ואם היה
רואה לקרות קריאת שמע ומפלה בלא עטיפת טליט
אחר היה רשאי שפרי כבר מצות ציית וחפלין עליו ואם
אח"כ מתעטף בטליט אחר או בכמה טליטות אינם

ענין למצות חפלין :

אבל הרא"ש היה מניח בין אחר ישראל ובין עוטר
ישראל בהפארה כי חפלין נקרא ס פאר דכתיב
פארך צבוס עליך. ויש נהגים להניחם קודם ברוך
שאמר ומניחם טעם מאחר דלריים גוף נקי אין להם
להיות עליו יותר מן החוב. ומחלי טעמא מלאחי בשם
מהר"ם מרפורק שכתב וי"ל מה שראיתם ממני שאני חולך
חפלין מיד אחר הקדושה כן נהגו רבותי קרובי מהר"ם
ודודי הקדוש מהר"ם ז"ל דאפשר משום דלריים גוף נקי
לכן אין להשהות יותר מן החוב ע"כ. ולענין לבישת
ציית רחמי ימי ימי אדם מוסיגם להעטף קודם בגד
מלבוס ערומים והמה ערומים מדעת ואיריד להלביש
במעיל ההכמהכי אותה ברכה לא נחקק על זו רק דבי
לבס מלבוסים. ומי שרואה להעטף בין הבזכות הללו
יתעטף גם קודם עוטר ישראל בתפארה דלוחה ברכה
נחקקה על פריסה סודרל כדאי בברכות פרק היראה
ויפריס סודרל על ירישיו לימא עוטר ישראל בתפארה
ועטיפת המליט מלוא הוא כפריסה סודר מלא וכן מוכח
בסוד ח"ח סימן ה' שכתב ח"ו ודרך עטיפתו פריסה
לקומת האדם ומחזה ב' ציית לפניו וב' ציית לחתני
ופריסה

ד כתב הכלבו בסיון כ' בשם הר"ם שאינו מצדק
בבוקר בשמוטל ידיו ע"י. ואשר יצר עד
זואו לבית הכנסת. ואם בירך קודם לכן אינו מצדק
פעם אחרת בצואו לבית הכנסת ותופס במקום שהניח
פכ"ל. וכן כתב האגור בשם מהר"ם מולין וכן מורי
מהר"ם ז"ל וז"ל בשב"ב כשהוא קם ממעטיו ורוחן ידי
תקנו כמו שכתוב האשורי שבבוקר לירך נטילה ורחייה
כמו לארילה אבל מכל מקום אינו מצדק כ"א אשר יצר
ופע"י מניח אי עד צואו לבית הכנסת להטפל כי שם
מקומה ובעצורה נחקקה עכ"ל :

ה כתב הר"ד אבודרהם נהגו לרחוץ פיהם מפני
הכריס שכתבו שפריך להזכיר את השם הגדול
נקדושה ובעצרה וכן כתב הכלבו סימן ח' וכן מלאחי
בשם אורחות חיים :

ו ואחר הרחי"ה והקנין ומרר להשכים לביה"כ
להיותו מעשרה ראשונים כדאי בפרק קמא
דברכות אמר ריב"ל לעולם ישכים אדם לביה"כ כדי
שומנה עם עשרה ראשונים שפילו מזה באים אחריו
מטל שבר כנגד כולם. והטעם דהבאים אחר עשרה
ראשונים אינם חלל משום ברוב עם הדרת מלך שכבר
שלמה הקדושה בעשרה ראשונים. ואמר ריב"ל לבני
אקדמיו ואשהיכו לבי כנישתא (פי' הסיכמו והעריבו
לבית הכנסת) כי יסיי דתוריתו חיי. ואיתא במדרש
משנה בראשית היתה שוקקיה ובתהא לפני רבי יוסי בן
הלפתא אמרה לו רבי וקנתי יותר מדאי ומעבדתי חיים
של יוול הם שאינו טועמת לא מאכל ולא משתה ואני
מבקשת ליסטר מן העולם. ח"ל במה האררכה כ"כ
ימים. אמרה לו למודה אני אפי' יש לי דבר הניב אני
מנחת אותו ומשכמת לבית הכנסת בכל יום. אמר לה
מנני עמך בבית הכנסת שלשה ימים ואחר זה.
הלכה ומשמה כן וזוים השליח חלה ומהה לכך אמר
שלמה אשרי אדם שומע לי מה כתיב אחריו כי מואלי
מלא חיים. ואפי' אם ידוע לו שלא יהיו שם ימיו עשרה
מ"מ לא יתפלל חלל בבית הכנסת כדאיתא בפ"ק דברכות'
אמר רבי יוחנן חין חפלו של אדם נשמעת חלל בבית
הכנסת שחומר לשמוע אל הרינה ואל התפלה אשר
עבדך מתפלל בבית הזה במקום רב שם תהא תפלה
וכבד הר"ר יונה בשם הגאונים שאפי' בשאין הצבור
מתפללים יש לו לאדם להתפלל בבית הכנסת מפני שהיא
קבועה ומויחד לתפלה צבור. ואיתא נמי התם אמר רבי
לוי מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל
נקרא שכן רע ולא עוד חלל שגורס לו גלות ולבניו
משמע נמי אפי' אין שם מניין עשרה דלא תמא קמי
מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס. ועוד ראה
לזה שפרי דניאל ע"ה התפלל ביהודי מ"מ התפלל במקו'
רבה והתפלה ורמז לדבר מן הכתוב וע"ד אל' מדב"ר
בתפלה והוא"ם בגריה"ל חב"ר רחמי"ה בזה"ל בתחל"ה
סופי חיות דיר"ה ש"ל ריב"ל :

ז והמודקדקים קודם שילאו מפנה בית הכנסת
מתעטפים בציית ומניחם חפלין
יש להם על מי לחלוט והוא האופן הגדול מנורה
הטבירה הקדוש רש"י דליתא בספר האוהר פ' ואחנה

הנקב שהצליח תחוב בו בחושי משי צבועים שאין לבני אפי' כשהצליח גם הוא משי כגון בטלית של משי מחחר דאין אנו רגילים לעשות צליח רק לבן עכ"ל וכחב עוד דאם הטלית של זמר מותר לתפור סביב הנקב אפילו במשי לבן. ואם הטלית של משי צ"ע אם הצליח של זמר חס מותר לתפור דליבא למיהם שיחפנו או יאמר דלמא מפסקי צליח של זמר ויעשה צליח של משי ויזכרו: **יב ויתחוב** החוטים בנקב ויעשה הקשרים והכריזו וכחב הב"י לברך באויר הראשון ז'

ובשני ט' ובשלישי י"א ובדבישי י"ג שטלים כל הכריזות מ' כמנין ה' אחד שטולה ל"ט ועם השם שטולה מ' ובאויר הראשון אל יאם פחוטה מ' דליתא ברם ברכ התכלת שפוחה אל יפוחה פחות מ' כנגד ז' רקיעי ולא יוסף על י"ג כנגד ז' רקיעים ושם חוירים. ואם הסובב שמעתי בעיני אחר בתהלה ז' כנגד ז' רקיעים ואח"כ ה' שהוא צניקו י"ה ואח"כ י"א שהוא צניקו שם של ד' ואח"כ י"ב צנימ' אחד וזה ה' אחד ונכון הוא דאין צריך לזכר השם וגם אין שטולה שג' מ' שצריך שטולחו שיהיה כנגד ה' אחד וכמו כן מלאכי בשם רבי אבן לפי שהוא כמנין כו"ו שהוא צנימ' של וסמך לדבר של אורות טליך אורות צנימ' צליח וס' קפרי' וס' חוטין וכן ראיתי מאדוני מורי הגאון מהר"ם ז"ל:

יג ויזל יתחוך רחשי החוטין בסכין שנאמ' לא תחף עליו בזרל ויפסוק אותם בשמים שם ל"ב ויעסקו בחוטים שהן ל"ב מלאכי בשם ר' דוד בר מנחם:

יד ברת רבינו הם דכל מאה שאין אשה חייבה כגון לובב וצליח איהם יכולה לאוגדה הלובב ולתקן הצליח וראיה מהא דפרק השולח כל שגזו בקשירה יטו בכתיבה וכן היה מעשה בטרויות בצבאם שהיה רגילה לתקן צליחם בעליהם ופסל ר"ת כו' ע"כ בסו' גמין סנה מיימוני צהל' צליח. וכן שהאגור כתב בשם ר"י דלית' דמדפסול גוי אלמא נשים כשרות. מכל מקום לכתחלה יש לחוש לדברי רבינו הם וגם האגור כתב דמהר"ם היה מקפיד בנשים:

טו ברת הרא"ה בסוף הלכות צליח וז' והחדד אל דבר ה' יבדוק הצליח קודם שטולה כדי שלא יברך בזרע לבטלה עכ"ל וכן כתב הג"י דף כ"ו ע"א וכן ראיתי מאדוני מורי מהר"ם ז"ל בכל פעם שהי' קורין אותו לקרות בחורה היה בודק הצליח קודם שיתעטף ובשעת הבדיקה צריך להכריז הצליח כי ע"ש זה נקראים צליח ע"ש חומים הנפרדים וסומך צליח ר"ס ד"ק "פירד" צליחתי "המזל":

טז ואחר שמתעטף צליח יניח שפלין ויכוון בהנחתו שטולה במקום להניח ד' פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מזרים על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח ח"ו על הזרוע כנגד חוש המשיש שחלה ביד ולכן בתפלין של יד אין בו אלא בית ח"ו ועל הראש כנגד החושים שבראש. חוש הראות. חוש השמיע. חוש הריח. חוש הטעם. וכנגדם יש ד' בתים בתפלין של ראש וזה כדי שתעורר אדם בחמשה חושי ויזכר חסדי אל ית' ציוותא מזרים ע"י נסים ונפלאות שטעם עמו שיהם מורים על יחודו שהוא יחיד בעולמו ואשר לו

הכת

ויהיה מסובב במלות ומכסה ראשו שלא יהא בגלוי הראש וגרסה דלחו לנימרח שיכסה ראשו שלא יהא בגלוי ראש לגמרי שאין זה ממאז צליח ועוד היאך הילך לעשות לרכיו בגלוי הראש אלא שיכסה ראשו בטלית של מאה בדרך הצבועים שהיו פורסין ראשיהם כסודרה כדליתא בפרק קמא דקדושין כי אחא רב המונא לרב הונא אמר ליה אחאי לא פריסת סודרה אמר ליה דלא נסיבנא ופרש"י דלא פורס סודר בדרך הנשואים שהיו רגילים לבסות ראשן עכ"ל ופשיטא שלא היו נהגים להולכים בגלוי הראש ממש אלא ודאי היינו סודר שהיו פורסים על הראש לציועות ואיחא גמי הכס רב הונא שקול סודרה מבי פדיון הבן אמר לדיוי חזי ה' סלמיה אמר רב אשי לא אמרן אלא כגון רב הונא דנכרה רבא הוא ובעי ליה סודרה חריבה אבל כ"ע לא ופשיטא שלא היו כ"ע הולכים בגלוי הראש אלא בדרך צבועים היה לפרוס סודר על ראשיהן וזהו שאמר ויכסה ראשו בטלית של מאה בדרך צבועים כמו שהעמיס היו פורסים סודר אשר על דא נתקנה ברכם שיעור ישראל בתפארה:

דיני ציצית ותפלין והנחתן

ח כתב האגור בשם מהר"ם מולין שנשאל על טלית של משי מחחר מין מוכנים לעשות הצליח. והטלית שהפסיק פסקו והערב זמר גפן מה דינו. וסוף דבריו אל ולמד ממנהב אפסמיה שנהנו חיסור גמור לעשו' טלית מבגד שהוא מעורב מפשטן ואמר גפן ולכן הירא שמים ויציא נפשו מפלוגתא ולא יעשה טלית אלא ממזר ע"כ. ועל הטליתות של משי כתב האגודה פ' התכלת שנהנו העולם שאין מזכרים עליו אלא מזכרים על של זמר ואחר כך מסיים אותו ומניח של משי כי הרי"ף והרמ"ם פסקו דכל משי אינו חייב צליח. והמדקדקי' נהנו לברך תהל' על טלית קטן ואח"כ מניח הטלית' של משי: **ט צורת** טלית קטן כתב האגור בשם מהר"ם מולין דיש לדקדק לעשות הכהנים רחבים מכאן ומכאן דלא אחי חוירה דהאי גיבא ודהאי גיבא ומבטל ל': **י עושיין** נקב באורך הטלית בתוך ג' אצבעות סמוך לקרן ומרוחק מן הקרן כשיעור שיש מקשר אגודל עד סוף האצבעות וכלמעה מנ' אצבעות איתו נקרא כנף. למטה מקשר אגודל נקרא תחת הכנף והסחוב אומר על הכנף סמ"ג ומעטע זה כתב מהר"ם סג"ל דאין לתלות הצליח למטה לנד הארץ אלא על דא הכנף ש' על כנפי בגדיהם וכן משמע בזה"ל בגמרא ב' התכלת דף מ"ב צליח לרכיה שיהא מוטפה על הקרן סנה' על כנפי בגדיהם וכן דייק הרא"ה. אבל לפי פרש"י ז"ל אין להוכיח מהבגד ע"ש. וכשהוא מורד ומדוד ביושר. ואם מדד מקרן זוית ח' באלכסון הצליח פסול עי' בב"י סימן י"א:

יא ונוהגים לעשות אימור' סביב הנקב שלא ינתקו חוטי הערב. וסוף דאמרו נקדעה

הטלית תוך ד' אצבעות לקרן איתו רשאי לתפור' ופרש"י דילמא פוש מידד מחוס התפירה ויוסף עליו ז' חומים לשם צליח ואיכא תעשה ולא מן העשוי כתב מהר"ם בחרומת הדסן כו' רצ"ו דהאידנא פרי לתפור סביב

בזה והמחשבה בעליונים ובהחיותם לעשות בהם כדעו
 וסוף משהו על כל בדידותו ורמזו זה יעלה הרעיונות
 פסוקי תולים לפניו ויבנו על ימין עד הסבור נחמנו
 מהשפעתהם השל במות בורח. סיפור העולם
 לחפוקי חלוקת של חומרים שהנחת המשימה מגעת עד
 בלגלג הכבד ולא יוסר:

יו יניח על יד החלה ויבדל אשר קדשנו במחשבותיו ולונו
 להיות תפלין בקרן משלון הכתוב להיות
 צרכה אל ציור ואחר כך של ראש ויבדל אשר קדשנו
 במחשבותיו ולונו על מנת תפלין מאחר דים בה בנים הרבה
 מברכין עליה צרכה בפני עמלה:

יה וישרתי הברכות לריבים פסוקי בלי הפסק. ולא
 יפסקו בריבים לזכר אפי' לעניות חמוי יס"ר
וקדושה. והרש"ל לא היה כורך הרעיונות עד אחר
 קבירת הראש ממש הפסק:

יו ישי ויהיו לתקן ההפלה של יד וקודם שיומחו
 לוקחים של ראש ומתקנים אותו כדי שלא
 יאטרו להפסיק בין הנחת הפלה של יד להנחת הפלה
 של ראש במיקון הפלה של ראש וכחבו מהר"י אבוב"ב
 ז"ל ומהר"י חביב ז"ל דעמות הוא צידס לפי פהם
 מעבירים על המלוא ויבדל למחשבות צידס וללמדם שאחר
 שיומחו של יד יקחו של ראש ויתקדשו וימחו וימחו
 סיוקו כיון דלורך הנחה היה לא היה הפסק. ורש"י
 במשנה הר"י יוסף גיקטלי"ו ז"ל שפ"פ הקבלה אשר
 להוליא התפלה של ראש מהמחוק עד פהיה הפלה של
 יד מונחת עכ"ל ב"י צמור ח"ה סי' כ"ה. ולא יעשר
 מהמחוק אלא יתפסם בידו ויולאם כפר הסודים כי רע"ג:

ב כתב במורחות חיים ח"ו"ל כתב הרשב"ד בחפזיה
 ששם הוצר של יד קודם הנחת תפלין של ראש
מהדקן וא"ל לחזור ולבדל עליהם אבל היות של ראש
 ואפי' הוצר של יד מהדק ומבדל עכ"ל:

בא כתב הר"ד אבדוריהס מנהג חכמים לנפק
 התפלין בשעת ה' חקן ובשעת הליכתן וב"ס
 האורחות חיים:

בב כתבו מהו' צפ"ק דברכות דס"י יד לר"ך להיות
 מכוסה דכתיב לך ללות וכן כתב האורח'ו

חיים וכתב עוד דשל ראש לר"ך להיות בגלוי דכתב ור"ו
 וגו' ע"כ ומ"ם דכתיב ור"ו וגו' הוא דכתיב ור"ו כל
 עמי הארץ כי הם ה' נקרא עליך ודברו רז"ל אלו תפלין
 שבראם ורמז לדבר כי הם "ו"י "נקרא ר"ת ש"ן שאין
 גראה מבחין אלא השי"ן והיו כאלו אמר ור"ו כל עמי
 הארץ כי ש"ן עליך ויר"ו ממך. והענין שמופין ש"ן
 יאמר ויחבר היותו כתב ב"ח"ו כדי לרמזו הימים שהם
 מניחם בשנה שהם ש' וכו' רבינו בחי' צפרנה כי
 סוף ונראה לי שזו טעם מספיק לבני אשכנז שמוניחם
 תפלין בנ"ה אז כשהסיר ר"ב שצמות וי"ג ימים טובים
 נשאר ש' ימים שמוניחם אבל לבני א"י שאין מניחים
 בנ"ה כדעת הוזהר וכן נוהגים אנשי ספרד אם כן
 לדידהו הקבוצה במקומה שומדת וכתב הר"י אלכסנדרי
 ז"ל הדיקטט הגו' לש"ן של תפלין ומת ששם הו"ה
 של י"ה ג"ג עולה ש"ן והיינו מלפ"ן וע"כ נאמר ור"ו
 כי שם ה' נקרא עליך והענין הזה כתבו גם כן רבינו

בחי וכל אלו המעשים לריבים הו' לדעת מהו' והרש"ל
 והמדרשו והסמ"ג מסבירים דל"י וי"ד של תפלין לאו
 אמות גמורות הן ולא השיבו מחלוקתם בהם. אבל
 לדעת המור סבור שכן היותם גמורות עיקר הענין
 להסלים בהם של שדי כמו שכתב הכור ח"ה בנפח סימן
 ל". ועדיין לריבים אלו למודעי מהו' הטעם בל' הכ'
 ש"י"ן דל"י של ג' ראשיתו' של ד' ראש'ו ונמצא כתיב
 בהג"ה בנ"ה שהוא כנגד ב' כתיבות שיש לנו ב' היותם
 וכתב הספר תורה כתב היותם היה כתיבה שוקעת
 הרי שכל היותותיו היו מן החזיר נמצא שיש לש"ן ד'
 דפנות לב' אורים וכתב ס"ח פירשו משה היה כתב
 בולמות פהיה בולט על הקף לפיכך ש"ן של ד' ראש'ו
 כ' ש"ן של קודם הוא ראשונה לבחוס כמו שכתב
 היותות קודם לכת: ס"ח ועוד שהוא כתב הבורח ראוי
 להיות ראשון ע"כ. ועל דעת חכמי הקדמון הוא פהיה
 שחברצ ביום המקדש כתב הכי הקדמון רשב"י של
 התפלין נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ששבתם
 הקב"ה משרה שכינתו בישראל לפי שהוא סוד המרמזה
 ובוד האבות ולכן יש בזה ש"ן של ג' רגלים מלך ימין
 כנגד אברהם יצחק יעקב. ומלך במלך ש"ן של ד'
 ראשית כנגד ד' היות נוסף המרכבה. לכן רחוק מלל
 יסורם עד שיאמר קדים תתקבל שחבר כדן קדושה
 בענין פיענה עם התפלין ג' קדישין כנגד ש"ן של ג'
 רגלים שבתפלין. וכן יענה עמיהם ארבע קדושות כנגד
 הפ"ן של ד' רגלים שיש בזה לזכר שמהל. הקדושה ה'
 ברכו את ה' המצורך שהוא דבר שבקדושה. וקדושת
 בשם בבורה. וקדושת העמידה וקדושת ומקבלין
 דיון כך מלאה. דלא כהרמ"ם פירגה ב"ג א' קדושה
 וד' קדישים דהיינו לאחר קדים יסוד הדא דכא ברכו
 נמי דבר שבקדושה הוא ולאו אן לנו להבחינה אלא ב'
 קדושות ועוד לדידה לא תמצא ז' לפי מנהג האשכנזים
 דלא אמרי קדים אחר פיענוי כי הם בשם ונעלה
 ככתבו בן ר' חיים הכותב:

בג כתבתי לשל בשם מהר"י ד' ירדק פהיה מהג'
 לתפלין תפלין אחר קדושה ויהיה עמל
 דתפלין לריבים נוף נקי לכן אן לנו להסדור יותר מן
 החוב וג"ל דלאו מנהגה הוא שהרי כתב שכל ספר המצו'
 ובעל כפר מובד כי מה שחמרו רז"ל תפלין לריבים נוף
 נקי כאלו שיש בעל נפשו מלא ימן בהם שלא יבדל בזה
 מדבר בלוחם שמוניח כל היום כמלכותן סן יבשרם בלוי
 ויעשה בהם דבר שאינו הגון אבל בשעת תפלה אן לך
 רשע שלא יהא ראוי להיות התפלין וזה מה שכתב תורה
 שהוא מקודש יותר שיש בה כל הטוהר טהר ונחמין
 אן בהם כי הם ד' פרשות בלבד והם בחור השער
 והכל אוחזין בס"ת בשעת תפלה שהכל יכולים להבחינה
 במסירה בשעת תפלה עכ"ל ומשעמ מדבריהם דלון לך
 רשע בעולם שאינו מתקרב ענינו צריכה אפי' עד אחרי
 קדיש של קדושה דבורה. ובינים שיש ס"ח מלפ"ן
 לא יולאם עד שיאמרו ס"ת להיכל דעת ב' ויבדל ב' וכן
 לריבים וס' בראשם. ומלכס הוא הכסר פהיה דכתיב
 ביה כי מלכס ימלכו:

בד אדר טעה של יד כסוי והיו לטופפות בן עמר
 ואר"ז

אלהינו והשטחחו להם קדשו כי קדוש ה' אליהו. ויזכר וישבו אל ה' כל אפסי הארץ וישתחוו לפניו כל משפחו' גוים. כל הארץ ישתחוו לך ויזמרו לך ויזמרו שמך סלה. ויבטו כל עובדי פסל המסהלים באלילי השתחוו לו כל אלהים. אכלו וישתחוו לו דשמי ארץ לפניו וכעשו כל יורדי עפר וגפשו לא חיה. כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך חזני ויכבדו לשמך. הבו לה' כבוד שמו שמו מנחה ובואו לפניו. השתחוו לה' בהדרת קודש הילר מלפניו כל הארץ אף הכון חבל בל תמוט:

ל ואחר כך כשיש יאמר אלו ב' פסוקים אשר יושבי ביתך מזהם דילפיק מניה שזריר אדם לישב שעה ה' קודם שיחלל ומוסיפו אשרי העם שכה לו כו' וכו' וכן היה מזה מורי הגאון ז"ל דאין לנו לומר שהיה לזרד רק ג' פעמים בכל יום ולא ד' פעמים:

לא ואחר כך מתחיל השליח ליצור ארון עולם והוא שיר נהאומעולה ומאליה כתוב כל מי שזוכן בעת ההתהלל ארון עולם כתב רבי יודא הסהיד ורבי האי גאון ורבי שריה גאון ערב חני דבדר שספלתו בשמעת ואין שטן מקפריג על תפלתו ואין לו שטן ופגע רע ברה"ו וביה"ב כשתפלתו ואויביו נופלי לפניו ו"א אף ית"ר משלים אהו ועליו אמר שלמה המלך עליו השלום בדרת ה' דרכי איש גם אויביו יתלים אחר ע"כ ואפשר שמה נקשט המנהג שזומרים אותו קודם כל ברכה ותהלה:

לב ואחר כך מתחיל הש"ל לברך ברכת עני' בקול רם והקהל עונים אמן ואח"כ מברכין גם הם ומשאל גדול הדור מהר"י מולין לקהלת אשכנז שנהגים הקוסים בהשכמה בבבב"ל לברך ברה"י עני' בקול רם ואחר הוא המבדק והגביר עונים אמן ואח"כ מברכין האחרים ג"כ פעם אחרת עני' בקול רם למה לא יאמר בפעם ראשונה בלחן שטן. השיב כי הע"ש שטן אמן יכולים לחזור ולברך מאמר שההנהגה שהיה מתחיל לברך אינו מכון להוציא כי לרבי טוונת המבדק והשומע אבר' אש הפליח ליצור יכוון להוציא מי שאינו זקן מב"מ המברכים אחריו ח"ק מכוונים לאלה ידי חובתן בברכתו עד כאן לשונו:

רג ואחר כך מנהגים לברך ברכת אשר יצר ואפשר שמוש דמנהגים לברך עני' ואשר יצר בין עשה רכיו בין לא עשה רכיו וכמה שזכרנו ש"י ממתינים לברך אותה בב"מ מפני גמי הארצי שח"ס יודעים לברך כמו שכתב האגור בשם מהר"י מולין כך ממתינים ג"כ בברכה זו לברך אותה בב"מ וכן היה נוהג מהר"ם ז"ל שלא היה מבדק בזבור עני' ואשר יצר עד בואו לב"מ. ח"ק מורי ז"ל היה מבדק בביתו ברכת אשר יצר. וברכת עני' היה ממתין לברך עד בואו לבבב"ל ומי שנוהג אחריו לא יברך אשר יצר בבית הכנסת:

לד בברכת אשר יצר לא היה אומר מהר"ם מרומנובורג אפי' שעה ה' כי אפי' שנכתבו יכול להיות יותר משעה ה' כמו שכת' החשב"ן וסר"ד לאזכרהם והכלבו שנו. אבל דעת הטור דש"ק אפי'

ואח"כ כל זמן שהיו צעירי יהיו שמים ולכן כשהולך חולץ של ראש תהיה ויניחם בזיק ואח"כ יחולץ של יד ויניחם על של ראש ועמה כשירצה להניחם ומאלי של יד תהיה שאם יניחם תחת של ראש היה נרץ להטביר על המות ובתב בספר מערכת אלהים שזרץ להלון תפלין של ראש מעומד:

כה אמר רבא אסור למחלץ תפלין קמיה רביה דכתבי וירס יד במלך ואמר ר' יוחנן שהלך תפלין לפניו ופרס"י פסיה לו לפנות ללד אחר מפני חימות מלכות ולהלון שלא בפניו. וכ' עוד דטעמא מפני שהוא מגלה ראש והוא זלזול לפני המלך ויזהר העם אמרו בשימושא רבא שהתלמיד עושה חוצפה כשמגלה ראשו ומאלי טעמא מיחה לנו התלמידים חזוני מורי הגאון מהרש"ל ז"ל שלא להלון תפלין בפני ס"ת לפי שהוא זלזול לס"ת שמגלה ראשו כנגדה אלא מי שרוצה להלון תפלין זה לסלק עצמו ללדידים ויהללם:

כו מעשה וגזרו על ישראל שלא להניח תפלין והיה אלישע בעל כנפים לנפש. פעם אחת אחזרו השומרים והיה תפלין בידו ובראשו כיון שראה אותם ונולן מעל ידו ומראשו ומוחק בחרק ח"ל מה בחיק' אמר להם כנפי יונה ועשה לו כס ונראו להם כנפי יונה ומלמס מידם וע"כ קראוהו אלישע בעל כנפים וככת מוסר על כן נהגו לכורסם בכנפים זכר למעשה אלישע בעל כנפים:

דיני הנהגות בבבב"ל נודיני ברכות ופסוקי דמרא: **כו קברה** הוא מר' יהודה הסהיד ז"ל אדם היואל מצויה פירות קודם שיחלל ים לו לומר פסוק זה שבע ישראל ה' אלהיו: **כה וכשיכנסו** לבבב"ל ירון כדאי' בברכ' אמר רבי חלבו אמר רב הונא היואל מו"ה לא יפסיע פסיעה גסה אמר אביי לא תמין אלא למיפק חל למיעל כ"ש דרשינא שגאמר ונדעה נרדפה לידעת את ה' אפי' אחר גמי הכס אריב"ל לעולם ירון אדם לדרר מזה ואפילו בשבת שגאמר אחרי ה' ולכו כהרי' ישאן:

כז ובבואו לבבב"ל מנהגים לומר מה מוצו כו' כדכתב בסידורים ומאלי כתוב שסגנו רבנן י"ג השתחוותו כמו שהיו במקדש כנגד י"ג פראות שפרטו יונים כדאי' במס' ק"ל אבינור ק"ה א' ז"ל מה מוצו להוציא יעקב משכנותיו ישראל לכן כה אמר ה' הרהקתי' בגוים ופי הפיוטם בחרויות ואהי' להם למקדש מעט בחרו' אשר בלו שמה' אהבתי מעון ביתך מקום משכן כבודך. ואני תפליתי לך' עת רגון אלהים ברוב חסדך עניי באמת ישתד. אני קראתי כי טעני אל הס אלק לי שמע אמרתי. אני בלדק אחזה פניך אשבעה בזהקן תמונהך. ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך. אשתחווה אל היכל קדשך ואודה את שמך על חסדך ועל חמיך כי הגדלת על כל שמך המרתך. בוא ושתחווה ונכדעה נברכה לפני ה' עשיתי. נבזה למשכנותיו נשתחוו להדוס רגליו. רוממו ה' חלסו והשתחוו להדוס רגליו קדוש הוא. רוממו ה'

ראון שאין חמירה יהי ראון אלא תחנה. ואם לא תהא
הא קריאתה כקורא בחורה וקבל עליה שר כקורא
בחורה. אלא אם יאמר יהי ראון כ' משמע כאלו הביאו
דווקא וכדי הביא חולין בעצרה אם לא תהא עכ"ל תהא.
ולפי לא כן יתשוב דה"ב הוה ליה לבעל הטורים לכתוב
סמ' ואחר כך' ההפכה לא יאמר. ומדכח לא
יאמר כן פירשו כמו ששמעתי מפי מורי הגמון מהר"ם
ז"ל לא יאמר כן ר"ל בזה הנוסחא אלא בנוסח אחרת
(רש"ע) אם אני חייב הסתא יהי ראון מלפניך כאלו
הקרבתי הסתא בזמנה) וכן הוה חמת וטון:
בר ואומרים ברוך שאתה וצריך לאומרו בניגון
ובנעימה כי הוא שיר נאה ונחמד
למעלה ונמלא כמוז בשם ה"ו כי שבה זה תקומו חשבי
כנס הגדולה על פיטקא שפגל מן השמים ומאלוהו
כחוב זה ויש בו פ"ו תיבות וכן כתב בספר סילות
וסימן ראשו כחם פ"ו וכחם מהר"ם דלן חומר ברוך
עושה ברהמים ולא ברוך עושה מעשה ברהמים כדי
שלא להוסיף על פ"ו תיבות. ויש בו עשרה פעמים
ברוך עד ההחלת הכרחה דסימן בל"י הלא אז כו'
זולת ברוך הוא בנחמה וברוך שמו ברוך חיה מן הכתוב
שם נגדירם אחר הכרחה לשבח להזכרת שמו המיוחד
שצריך לומר בכל פעם ברוך הוא ברוך שמו. וכחם הכל
בו דהיי עשרה פעמים ברוך כנגד עשרה מאמרים שבו
בכח העולם. ומורי ז"ל כתב שם כנגד עשרת הדברות
ולכן היה חומר עשרת הדברות בכל פעם קודם צריך
שאתה ופניהם לדבר ה' תכונות דמיון באלהם ש'
דברות כלולים ב' מאמרות :

מה נמצא כתוב בשם ה"ו שכלו אבני הקבלה
שבה זה צדד לאומרו מעומד ללמוד
צ"ח כנגד הצד העליונה הה"ד שפרים עומדים ממעל
לו וכן נהגים :
בו עור כתב בספר ה"ו ח"ל אני הכרתי ויודי ה'
מוורמיו"ל והיה קורין אותו ר' בונים והיה
זקן וקובר מזהו ושמעתי על האמת שפעם ה' השפיע
השם לב"ה ורחה אדס יושב לבני ב"ה ובראשו כתר
של עשבים ונחפדה השמש ממנו וכבוד שהוא עד ה"ל
וכי חוקר פלוגי שמה אשכול ה"ל הן ושקצרתו אשכול
ה"ל הן ח"ל היאך תהא בזהוה עולם ה"ל כסוב. ח"ל
מה זכות היה לך והלא אחת אדם קל ה"ל רק בזכות
שהיה חומר ברכות בקול נעים ב"ה בזהוה שהיה חומר
לג'ע ומכבדים אותו זה הן הכימון שאני חומר שקצרת
אותי כי תראה בית הלוקי קדושה לפי שקצרת לי
כשהלצחתי תכריכים ושלל לו מה זה שצדקתך וטנה
ואמר לו הן עשבים בגב"ע שבמתי בראשי כדי לנטל
ריח רע שבעה פ"ו. ובכן שמעתי בשם ר' יודא חסיד ז"ל
שאתה בצימח ההורף שהוא קור גדול מוטב שילוב
לזיתים חותם שאינם מלוכלכים כסוב ואל יקרא שבחמות
של הקב"ה וגם ששמעתי מפיו שהיה רב ח' גדול ומובהק
לרבים והיה גוער בבני אדם שהיו מאריכין בברכות
ונעטם על ככה בזהוה עולם אע"פ שהיה דעתו ללמוד
על כן ראה שיהיו ממנהרים. הלך כל אדם יקח אל
לבו ויאמר בברכות אלו בקול נעים ובכונה ויחזק לג'ע

ש' שבת ור"ח משום דסמיכי לפ' הסמיד והגו לאומרו
אבן ריה"ט ח"כ משום דחודש ושבת תדירי תקנו לומ'
פרשיותיון בזכר הקרבנות ולא עמי דסמיכי וינחו.
ומהרמ"א ז"ל הנה דמוהיה לומר פ' ר"ה כדי לתקן
שהוא ר"ה והגיון העיני דפ' המועד שפיר דמי דלא
אמרינן חותם לבי שקורין חותם בחורה אלא ר"ה שהוא יום
מלהכה ואין ממסיתין פ"ע עד קריאת הכורס לכן תקנו
לאומר בסד' הקרבנות:

כב בזה שקורין פ' הסמיד על פה וכן פסקו דומרא
הע"ז דק"ל דברים שבתם ה' אחת רשאי
לאומרו על פה כתב העור בשם חזונו הרא"ה דלא
אמר' דברים שבתם ה' אחת רשאי לאומרו על פה
אלא להוציא אחרים ידי חובתן אלא כל ח' לעצמו שרי
לכן נהגים בשלשום כשמעתי פ"ן לפסוקים שבתם על כוון
מי כוון בלויס ה' ה' ימלך לעולם ועד שהוא שותק
יהיה"ל חומרים אותו כל ח' וא' בפני עצמו ע"כ. וכל'
מהר"ל מפרש ח"ל וק' לדבריו השם נפשו בתיים וגו'
בזמנא ס"י שות' חותם הש"ן. ולי הכותב ק' יומר
דמה שות' פ"ן ונאמר כי פדה וגו' אמנם אם נדקדק
בזה דמורה פ' יש בקרבנות אשר יסודו של הרא"ה
בניו עליהם לא ק' מידי דכתבו ח"ל וזה"ל היבא אמרי'
נחמורים על פה וי"ל דלן להקפיד רק מה שכתב
בהמה וזה"ל היבא קריין ויושע וזה"ל דלן להקפיד
אלא בדבר שמוציא אחרים ידי חובתן משמע דלן
להקפיד אלא מה שכתב בחורש ודווקא בדבר שמוציא
אחרים ידי חובתן אך מפסקי מ' דפ' ולד הסתא משמ'
דכי מסר' דלן להקפיד אלא בדבר שמוצי' כו' הדר
מפסקי קמא וזה"ל הדרי קפיד לדומ' ומה' מוצי'
והמ' מפסקי לה שכתבו דלן להקפיד אלא בדבר שמוצי'
אחרים ידי חובתן ומה' והגו לומר ק"ל ומי כוון וה'
ימלך בלש. וזה"ל כאמור לעושה אורים גדולים
זל"ה בלהם כיון שאין בו אורח חין לחוס עכ"ל וזה'
יתיישבוב"כ קושייתו וק"ל :

בג אע"פ שקורין פ' הסמיד וכל יום קענו רז"ל
לשמות משנה חזירו מקומן השמיים במסכ'
זבחים וצדיקה דר' ישמעאל משום ה' דאמר רב ספרה
לעולם ישלם אדם שחוטט שלים במקרה שלים במשנה
שלם בתלמוד ופריך מי יודע כמה חיי לא צריך' אלא
לומר' שצריך בכל יום ללמוד משלשון ומדרש רבי ישמעאל
היה מבקש תלמוד ויהא חתלת ח"כ שהוא ראש לכל
קרבנות כשעשו אלא קרבנות. ומשנה חזירו מקומן ג"כ
מיירי בקרבנות וכתב הרא"ה שנקנו לשמות משנה חזירו
מקומן לפי שאין בכל חותם פרק מחלוקת ויהא משנה
ברורה למשה מסמי עכ"ל. וטוב לומר פ' הקרבנות
כגון פ' העולה ומנחה ובלמים והטעם והאם וכשיסיים
פ' העולה יאמר (ר"ע) כי ראון מלפניך שיהא זה השב
ומקובל לפיך כאלו הקרבתי עולה בזמנה) וכן יאמר
בפ' המנחה והשלמים והאשם. ואחר פ' ההטעם לא
יאמר כן זה ל' העורים. וכתב הכס אחד בספרו דמס'
מהם ח"ל וזה"ל שהקריאה היא בהקרבתי מ"מ יכול
לקרואה ממ"מ שחם חטא חטא שחייב עליו חטאת תכפר
עליו הקריאה כמו ההקרבתי ואפי' בלא חמירה יהי

עכ"ל ואף מי שמקל צברית שיר זה כל אפי בוי שים לאומרו בנינו ובענינות :

מו ואחר זה כח מורי ז"ל פלה לומר מי ימלא כ"ל מיד הדור לה' קראו ויש להפסיק בין וחליים וכן וה' שמים עשה שלא יהא נר' כחור למעלה : כספר ח"ה שממור להודע מזה למשך אותה צנינה ולגן כדאמרין כל השירות עמידות ליבטל הון ממוצור להודע וכן כח הכלבו וכו' סמך לדבר שאמר דוד עמו לה' כחור כמו וגו' הלוי : **כח ונתנו** לומר יהי כבוד והפסקים אחרים קודם תהלה לדוד ויש בהם כ"ה חזרות כנגד כ"ה פסוקים שבתלה לדוד :

ג ואומר תהלה לדוד ונהגו לומר קודם לכן אשרי יושבי ביתך משום דהיא פ' אין עומדין מציא המחלל לר"ך שיהיה שער השם קודם שיתפלל דכתיב אשרי יושבי ביתך עוד יהללנו כלה. וכתיבו החס' ולפיכך תקנו לומר כסוף זה קודם תהלה לדוד לאפקוד מהני דאמרו אשרי הרבה וכן היה נוסח מורי ז"ל בעת המנחה היה לומר דק אשרי יושבי ביתך ומדלג אשרי העם שככה לו בשחרית היה מדלג שיהיה ומתחיל תהלה לדוד כי מתחיל שלא נתקן אלא כדי שיהיה שעה אחת קודם שיתפלל לכן לא היה לומר אותה אלא בעת המנחה קודם התפלה. והשולש נוסחים לומר אשרי העם שככה לו יהיה דכתיב ג"כ אשרי לרמז מי שאמר ג"פ תהלה לדוד בכל יום מוצתה שהוא בן עה"ב : **בא רביא** אמר ר"א ברבי אביוא כל החומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מוצתה לו שהוא בן עה"ב ואוקמינן משום דהיא פ' אל"ף ג"פ ומשום דכתיב ביה פותח את ידיו. **וכתב ר' ישעיה** ז"ל שפיעי סעם בדבר שכל ההרים ים ויו"ן באומצ' הון מב' פסוקים שאין בהן ויו"ן הון ורחום ה' ארך אפי' וגדול חסד. קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת סימן לדבר בר"ה ח"ה ה' מהגוף ק' מקור"ב הרי ח"ה. ה' מהגוף למ"ה מלכ"ה הרי ז"ל לומר חק אל ה' לאומרו בכל יום. ועוד הלוי אומר שהוא חק אל חק בגימ' גיה"ס ורמז לך שכל האומרו ג"פ בכל יום חינו רואה פני גיהנם וחיו חק אל. וכתיב מהר"ם מרקנטי דמתאשרי עד לעולם ועד חרי"ג אריות ללמד בכל האומר תהלה לדוד בכל יום כאלו קיים חרי"ג מוא'. ולא דק בחשבון כי הם פ"ה אריות מן ארוממך אלהי וכתיב הרוקם פסול כנגד חרי"ג מוא' וב"ז אריות הבור :

גב ונתנו לומר אחריו ונחמנו נכרך ים וכתיב רב עמרם לפלפולי הללוים בשר הללוים. ומה שאנו מוספים ונחמנו כו' חף אס אומרים אותו בלא שום מוזרים י"ל ביון כשאמרו עס הללוים תקנו לומר פסוק זה. נכ באמרו לבדו לא ראו להסיר שלא לחלק בקריאת המוזמר זה בין עס לבטל. והכלבו כתיב בשם חר"ן הלוי העם איש בחרו בל אומר תהלה לדוד בכל יום ג"פ מוצתה לו שהוא בן עה"ב לפיכך אחר שאמר תהלה לדוד אלו אומרים ונחמנו נכרך ים תפלה ועד שיהיה כעשר פסוקים לתומר לשה"ב עכ"ל. וכו'

סכמט אפי' רבינו ביה שים לומר ונחמנו נכרך ים. וכן כ"ל ויחמנו דהר"ך השכל כל נכרה מחיב נעבוד בוראיו ולשבה אותו אצל לא כשרהל. הוא שאמרו ר"ל הללו חס ה' כל גוים שבתוהו כל האומם כ"ל אלו שנבר עלינו הסדו וכן שאנו פשה"ס חנים רחום להסיר הכס המיוחד ולא לברך אותנו כי הם יברלנו וזהו שאנו אומרים תהלה ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו ונחמנו שים לנו ידיעה בשם המיוחד נכרך ים לומר בשם הנסתר והמיוחד. ומה שלא הזכירו שם הסנוה בו שאמנו נכרך אותו בעולם הזה ובעולם הבא שנברכו ביו"ה ה"ה ועל כדרך אומרי' מעשה עד עולם **גב ואומר** פסוקי דזמרה וסם הללוים בשר הללוים ועשה אבאר לך למע נקראים פסוקי דזמרה' וסם אלו אומך ושמעו והנה דע לך כי מן הארץ ועד לרקיע אין פס מקום פניו אלא הכל מל גדודים והמונים ים מהם עהרים ובעלי חסד וים למעס כמה צריות עמאלות המיוקס ומקטרגים וכל עמודים ופזורים באויר ואין מן הארץ עד לרקיע מקום פניו א' הכל מלא המונים המונים. מהם לשלום. מהם למלחמה. מהם למנוח. מהם לרעה. מהם לחיים. מהם למות. ועל דבר זה מוסד שיר של פגעים יושב בכתה עליון גו'. כי הוא יעלך מפע יקום באצרתו יכך לך לא תירא מפחד הים מדבר באופל יסכון כי מלאכי יאס לך וגומר. וכל המהמות האלו בין פגעים ואחר דומה הארץ בדרך מקום סכנה. כך תפלוט של אדם עוברת בין אלו הכחות ועולה לרקיע אס ים בו זמזם לא יפגעו לסכס בתפלוט. ואס אין בו זמזם כמה פגעים ומשפחות פגעים בהם בדרך. לפיכך על דרך זה חק דה"ס הזמירות כדי לפת' דרך לתפלה לעבור כי כל אותן הכחות אן כמו עין מעבדים לעלות התפלה ועל זה אמר הכתוב סכורה בעין לך מעבור תפלה. ובשפת דה"ס והחקן הזמירות סכיות חס מסדר אן קו הזמירות חזי מסתלקים והולכים להם אותם המשפחות והמזמירות ונקראו זמירות מלפון מזמר שאלמר וכיר' הו זמיר במזמרות ועל זה אמר דוד המלך ע"ה זמירות היו לי חקך בבית מגורי. לומר ב' חו המקומות שאני הייתי מתיירא בדרך והנה לי פחד ומגור אותה הזמירות כזמרים אותה והצרחים. ולפי דרך זה יומר ברוך יחד ככני בוקר ויריעו כל בני אלהים וענין כנה הם הזמירות הנאמרים בבוקר ואו יפאזרו ויתנשלו כל צללי הדן הקסה כהנאראים אלהים. ולשו ריעו מלפון רועה המרועעם הארץ לכן לר"ך לומר ש' לא לדבר ביו הזמירות הללו עד אחר תפלה י"ה ולמון מחשבנו כראוי שלא יתעבב תפלתו. ואס כח צנתיים ותפלה הסוהר ומחיר' אותה גדודים לערוך מלחמה אחו לעבב תפלתו. וזה שאמרו בירושלמי שם בין יתחבב לומר חור עגורים הוא בידו וחוררים אותו ממערבי מלחמה ר"ל אותה גדודים אשר היה חרבי מלחמה שכבר התפזרות פסוקי דזמרה ואס כח חוררים חריבן מערבי מלחמה לעבב תפלתו מספיק למבין :

גב ואחר פסוקי דזמרה אומרים ברוך ה' לעולם סמן ותמן מפני שכלו המזמורי' שלמעלה

וכן הוא ככלבו ביום ד'. והר"ר משה קמחי כתב בספר הדיוקנוס שיסד ש"ל גם כי באה געה הגימל דגושה ואלו סינאים מן הכלשהם דגושים חתר חותיו' יהו"ת נח בלא מבטל :

נה בעניין חס לומר פסוקי דזמרה לאחר שמה עשרה כת' הרשב"א בסומן קפ"ג וז"ל זו מחלוקת הגאונים ורבותינו הגרפתי' ז"ל שהגאונים ז"ל אמרו שנה הקט' חלה קודם התפיל'. ורבותינו הגרפתי' ז"ל אומרים דבין כך ובין כך חומ' חותו' ואף רז"ל רשיתי חולקים בדבר הזה שמורי הכב' ר' יונה ז"ל היה מנהיג בשחרם נכנס לב"ה ואשיראמר פסוקי דזמרה ל' היה יכול להתחיל ולסיים ולהתפלל עם הצבור מתפלל עם הצבור ואח"כ חוזר ולומר פסוקי דזמרה. ומורי הכב' רבי משה בר נחמן ז"ל היה חומר כדעת הגאונים ז"ל והרב ר' יהודה אלברגלוני ז"ל חלה שאומר שחם חינו יכול לאומן כלן חומר מהם חומר אחד או שנים ויעלה ויעלה כדי שתהא תפילתו עם הצבור ואזו נהגים כדעת הגאונים ז"ל שקבלתם תורה היו עכ"ל גם כתב תשובה זו בקיטור בס' השג"ה וחומה תשובה הוא בסוף ספר כלבו. והסבולי לקט כתב ג"כ גם בעל הערוך שכ' בשם ר' משה גאון ז"ל דדוקא קודם תפילתו תקנו חלל חתר תפילתו לל' הוא בסמ"ג ובלקוטי פירש. וכן היה נהג מורי משה"ם ז"ל וכבר שכן קבל מאביו חמו מהר"י ז"ל. ומהר"י קארו כתב דבג' זכרה לפניהם ולאחריהם יכול לאומרם וימנעם דפשוטא היה הלוי שיאמר כולי יומא שירות ותשבחות. ומהר"א כ' דלדברי כולם הברכות שהיו מזכרין בבוקר יטל לאומרם חתר תפילתו והיו חומר דללו הוא חלה חיופה :

קצת דיני שליח צבור

גם ש"ץ נהגים לקרותו חזן ושקרו מלשון שזירה הוא דלמדין בשלי' פ' השוכר את העובדים עד מהי שומר שכר חייב עד כדי הייתי ביום אכלני חורב ואחריו עלה הם חזני מתא ומקמי ויעקב חוגל דמתא הוא חלמא לשון יחיוב ומישרה הוא לסיכך המנהיג בית הכנסת בשמירתו נקרא חזן. וגם נהגו לקרותו חזן מתרגום וירא וחזא מפני שהוא נריך לראות הא"ך יקרא והא"ך קורא בני אדם לקרות בתורה ובדשכחן לענין שליח שהוא עומד בין הקורא למתרגם דלומר ש"ץ עומד ומחזין ביניהם. ודע כי ש"ץ הוא עומד בזמן הזה בתקום כסן המקריב בזמן הכות. ולכך נקרא גם ש"ץ קרוז כמו שאמר במדרש שיר השירים כד דמך ר"ל בר' שמעון היה דורו קורא עליו מקושרת מור וגבוה מכל אבקת ריכל דכו' ר"ל קרוי והגוי וקרוז וסוין. ובברכות ירושלמי ר' זעירא הוא כמין לקרובה כדי שיהא שורה חתלה וסוף. ועוד אמרו שם ר' יו כן בשם ר' מנחם דמן גילא זה עשיר לבני חיופה חזן אומרים לו בא והתפלל חלה בא וקרב עשה קרינתו עשה לרכינו עשה מלחמותינו פייס צעידנו ומזה הטעם נקראו הפיוטים שאומר ש"ץ בחומה תפלו' קרובין ואפשר שנקראו כן מפני שאומרים חותם בקרב התפילה ובחומה עשה :

כתב

הוא נשאל ספר חתלים לכך תקנו לומר אחריהם ברוך ה' לעולם וברוך ה' מזיון וברוך ה' אלהים וברוך שם כבודו שאלו הפסוקים הם סוף ספרי חתלים כאלו אמרו כל ספר חתלים. וז"ל למה לא תקנו גם כן לומר סוף פסוק של ספר ראשון שהוא בסוף חומור מ"א ותקנו לומר ברוך ה' מזיון שאלו סוף ספר למה הכניסו זה תחת זה. ושמה נסתלק בפי האחרונים. ויש מי שכל דים ליתן טעם למה תקנו פסוקים אלו על סדר זה כי רמז לפסוקים אלו על ברכו וקריאת שמו ותפלת י"ח כי בפסוק ברוך ה' לעולם ים בו ה' חיות כנגד זה תקנו ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ברוך ה' מזיון ים בו שם חיות כנגד שמו ישראל וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שכל אחד ים ו' חיות ובשני פסוקים האחרים ים בן י"ח חיות כנגד י"ח ברכות וברכת המזיון והר"ם מרומנובורג כשהיה נריך להפסיק בין ברוך שאמר לשתפה היה חומר קודם שידבר אלו הפסוקים ברוך ה' לעולם כו' עד חמן וקאמן. ובשחר להתחיל ממקום שפסק אמר גם כן אלו הפסוקים לפי מהן כמו ברכה :

נה ואומרים ויברך דוד עד ומהלל' לשם תפלתך כאשר הוא בספר דברי הימים. ויברכו שם צבור עד שירת הים כאשר הוא בספר מנחם. ושירת קים. והטעם לפי שכל חזן כו' לשונות של שנה הסדורים בברכה ישתבח דורש במלמין מתוך שירת הים ומתוך חזן פסוקים של ויברך דוד. ובספר הוצר הוא סד נפלא על שירת הים וכבר כל מהן דחי לומרם הוי שירתא בכל יומא בעלמא הדיון זכי בה בעלמא דאחי וזכי לשבחה לה ביומי דמלכא משיחא בהדוואת דקודשא בריך הוא. וכופלין בסוף שירת הים פסוק ה' ימלגן משום דבסדר בשלח מן פרשת קריאת ים סוף משבוק ויהי באשמתם הבוקר עד ה' ימלגן ים שם י"ח חזירות של ש"ץ חזירות וחס עולים בזמין בין הכל ע"כ חזירות נגד שם של ע"כ ובפסוקי דזמרה מתחילין מיושע ומכארו ד' שמות מהפסוקים דקודם ויושע. ולכך רופלין ה' ימלגן ומוסיפין עוד פסוק כי לה' המלוכה כו' שם בהם ד' שמות להשלים המזין והחמשי חינו מן המזין רק מפרש ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד כן הוא במחזור ויטרי :

נו כתב הר"ד יונה בסוף פ' חזן עומדין דחין לשמה כשאומרים בנשמה כל חין וכל לבדך אנהו מודים שחין לברכו חלה דדוקא בתקנותם שמתקו הכמים ע"כ ומטעם זה גם כן חין לשמות כשאומרים בויברך דוד ועשה אלהינו מודים אנהו לך :

נז כתב באורחת חיים כשיקרא השירה יחבר לומר מי כמון נאדר בקודש דגושה דחל"כ נמלא מהרף ומגדף כחומר ה' מיכה ומיכה הוא הא"ת שנגד שם גים ועשה העגל שחומר ועבר בים צרה. ואין להקשות בפסוק כל עצמותי שתאמרנה ה' מי כמון שיהא רפויה שזה לא נאמר על הים ואין חושפין להזכיר עליו מיכה. וכן ידמו כחבן הקד דגושה חלה יהי נראה כחומר ידמוך חבן. וכן ע"ז גאלת ה' דגושה שאם שהיה רפויה נראה כחומר ל' מגולל ונמלא מגדף ע"כ

במקדש כחציו שבת צויה הנהגות מובנות שיהיה כל ש"ן.
והמינה קצת מהמי מעליהם לחבר אותם אל הכפר
ההוא לקיים ברא מזה חבל. וכל ש"ן *היראה ויקדם
כזה. וזה למחזה שדי יחזה:

הוי עז הנבר וקר כנשר רץ כצבי וגבור כארי
לעשות רצון אבינו שבשמים

(ב"ה סי' ה') יתגבר כארי לעמוד לעבודה בוראו.
כל תוכחה מוסר פסויו הכמים ז"ל במסך דברים
כל חס יתגבר לעמוד נגד יא"ה. ויך מיד ממעברו
לבה"ב נשבה לרומם לפאר את בוראו שהביע עס
האדם על הכרת נפשו. ויסיקו משמו. ויבקש
רחמים על עצמו ועל נפש ביתו. להטיב לו צעה"ל
ובעה"ב ועל פרנסתו ופרנסת ביתו. והנה עיניו ראו
לא זר בעולותיו מתוך רצון המעוותה עליו. וגדל
הרפתקאות דערו עליו. וקיוו המעוותה נגד שמו.
הנזמה לעפפיו לגימס כסם שיתן ישימן והחשיב
על משכבות לפעול מעשה מחייתם אך ומה למעול.
וכאור הבוקר יעשה וכן כצבי לפעול מעשה מחשבות
הלילה חלו ימנה ערך זמון לבנו וצני ביתו יסוף
עליו לילך ולרוץ אחר מחייתו כי קשה מונומיו של אדם
עקריות יס סוף בעתים קשים הללו אשר בכל יום
מתחדשות ומתגברות על כל ישראלי מסים וחרגויות
אשר נלוו מהביל המבשות הכבדים ולא במרד ולא
במעל הוכרה להשליך מעליו עול מלכות במים לקיים
לפי חזרת ה"ל. וקף שלבו מקשה עמו להוויכו לבית
התפלה כי רחשית חכמה ירח"ה'. וימנע את העל
באמרו רשבו דרכי תחילה לילך בעסק וזה"ב
רגני אל עדותיך. וימנע חס קל אל מקום מציאת
מחיתו המוטל עניו בהכרה אשר יעשה אותם האדם
וחי בהם ומה יעשה האדם הרוה וידל קף חס הוא
נדיק והביד ביותר לא יוכל למנוח מזון ותרופה. לנפשו
החומלה ולילך בדרכי ה' המוטל עליו ולא יוכל לטון
בשפלותו כמי קניי בעבוד כלכלת נפשו ונרעו
רשעו וצני ביתו ופדאלי חטום הוא. ואמרו אשרי
האיש ירח"ה' בלבו רחמנא ליבא צני במלותיו חפץ מלוא.
אך חטום הוא ולא יוכל להיות מתממי דרך ההולכים
בתורה ה' :

ובלתי ספק הוא הדבר וההנהגה בין אחיו ב"י
בכל עיר אשר אשר נמצא שם מיני עשרה
מהדירים מיד להיות להם ש"ן שיעמוד תמיד על עמדתו
הקודם. ויפנה הש"ן ויטון לבו בכל מהשבותו שלימה
בלי שום פגול ערב ובוקר לעמוד והתפלה בעדו ובעד
קהלו אשר הוא שם. ויכין בתפלתו על כל אשר ישנו
פה ואינו פה בבית התפלה אשר הלך לדרשו כל"ל.
ובפרט בידעו ומכירו בליח חס שדרו תמיד לבא
לבה"ב ולא יעטל התמיד והשבו הש"ן שהלם האדם
חטום הוא ובדלי יעריה במונותיו ויכין הש"ן שהוא
שלומו ומחיו לדבר בעדו במליה יסרה נגד רבון עולם
והתפלה על כוונת זו :

אמנם ים צני חסם ההולכים בעינים ואין להם שום
עסק בתוך. קלחם מרוב עפרם ח"ל וקלחם
מרוב דמקס בבוטל והולכים ומפילים ברחובות
ובחצרות

ס כתב הסוד בשם אביו הר"ה ז"ל שם הש"ן
הוא נדיק אף חס הוא ממספה ביויה אין
צדק כלום שאלו שלום לרחוק ולקרוב פי שלום
לרחוק ר"ל שהיה רחוק שהוא ממספה ביויה ונעשה
קרוב להש"ן במעשים טובים. ובתנ מורי הגאון ז"ל
חבל מ"מ טוב לחזר אחר יחוס המספחה כי אינו
דומה תפלה נדיק בן רשע לתפלה נדיק בן נדיק כ"כ
בהסתיו לטור אורח חיים. חבל בהסתיו סומן ק'
בזה שחין חילוק לבן נדיק חלא תתפלה עצמו שזומה
חזותיו וייעורו. חבל המסתלל בעבור העם ואין בו
עילה ומרמה אדרבה חשונה היא לפני המקום שמינה
מעשה חזותיו והלך בדרכי הש"ן ועליו נאמר שלום
לרחוק ולקרוב. ועכ"פ נריך לחזר אחר חסן שם לו
קול געים כמו שכתב הוזהר פ' ויחי חלני קולך בת
גלים מההוא הליכ' כל דעשי בשבחו ליה לקב"ה בקלה
צני ליה קלה שיעות דיערב לאוהרין דשמעין ליה וחי
לאו לא יקום לארמא קלה :

סא יי"ן שמרניס עליו העם שנתפס עם הנכרים
חס ומגבר דבר זה צ"ב עדים כשרים
שנתפס עמי תפיסה שהיה חייב עליהם מלקות ועדיין לא
לקה ולא נבע ולא עשה תשובה או שסגר אדם מיער
ולא שב מרשעו או שחזר ליודי חזר אל לפופי העיר
לגוים ואומר להם כי כל הנמיות שנגבו בעיר חלל פלוגי
יודי הם או שחזר ליודי הכני הו"ך לבית דור ואומר
לו אחי נכנסה מפלוגי ותלה חוקך עד העיר חעפ"י
שלא עשה דיבורו כנון פיוול הנמסר מחמת שעמד לו
רוה והללה ממקום אחר הרי הוא נפסל ורחיו להעבירו
חבל ברגה שמרניס אחריו שלא בעדים חיו נפסל
והמאיים על חזירו למוסרו לגוים ולא מסר חעפ"י
שמוסר הדבר חפי' לשקר אדם בחיו ש"ן חיו נפסל
על כך להעבירו חלא שמוסרים בו ומתירים בו שם
יוסף לומר כדברים הללו שיעבירוהו מתעלתו ואם
יוסף במרדו רחיו להעבירו. וי"ן בשותם ובדקולאחר
הבדיקת רוחן וזר עו מלכלך מבטן הבהמה
ומסריוס בגדיו חס רוחן ידיו ומחליף את בגדיו קודם
התפלה להתפלה בנקוה חין אתם וקוקס לו חלא להוכיחו
שלא יסא מכלל המשג חס פלאח כל משגלי חסבו מות.
ואם חיו רוחן ידיו ולא מחליף בגדים הוואים קודם
התפלה כדי להתפלה בנקוה רחיו להעבירו ח"ל צ"ו :

סב אף אדם בחיו ש"ן ים לו להקטף בגדים

נאים להתפלה משום הכון לקראת ה' אלהיך

כמו שכתב הסוד אורח חיים סומן ל"א. וכתב הר"ר

יונה בכפר סיראס ויבדוק מעליו פן יכיו מטופסין וכן

אמר שלמה בתחמתו שומר רגליך באשר חלך אל בית

האלהים :

סג מצאתי כחם צם ר' יודא חסוד שצריך להיות

ש"ן אכוב לניבור דחם לא בן בכנה

הוא למי שקורא ה"ה וזהו וכשיודע שההון חיו אוהבו

חס יקרא חסא בתוכה יסר שאל יעמוד פן יפסל

הלך חין וכן שיהא ש"ן חס אל בהסכמ' כל הניבור :

ויען שלמה זלמן גונדן ויהאמר גם הפעם חודה ה"ה

חדוני ח"פ ע"ר מאור' חנה רפאל ז"ל שמהלתי

דברתי ויז"ה מתגבר עליהם להלך אחם לבסלה ועליהם
באמר הוי על כל סכני הרעים מי שיש לו בזה"ב בעיר
ואין בזה לבסלה. ויש קאס ימשיכו ויחזרו וימתו
בכיוון לבא לבזה"ב בזה"ב הפילה כי למשא עליו לקום
בזי כמישחא ונבזה עליו זמן משך התפלה ורחק בכיוון
לבא בזה"ב התפלה וימחר ללאת חם מהר. על בני אדם
זכה חסור להסתכל עליהם כי הם בעצמם אינם מכוונים
התפלתם ואף כי כל אחד ואחד מחויב להסתכל בבני
עמלו ואינו יולא בתפלת הצירי. ואמר מה שכלתי
לפטר לבין בעמלו מחמת חובם כנ"ל. ויחזר בלבו הלא
סלחתי בקשתי ע"י שורתי הש"ן שיעשה בקשתי :

בכ"ו באשר בכל ש"ן הוא שליח ומופטר לכך לעמוד
תמיד על משמרתו הדש מהראוי הוא יכל ש"ן
הירא והחרד על דבר ה' להיות תמיד רץ כלפי להשגי'
ולהעריב לבא לבזה"ב ולהכניס בתפלתו טרם שיאספו
הקהל ויפאר בני אדם. כמו שבידנו בעל קצור רשית
חכמה על פסוק אם תבטון בעיני פיר' אם תחשטון
לבקש ש"הכס מחת הש"ה להסתכל טובו בשמחה קודם
וחא"כ יתפלל שהסתכל בלא תשובה עליו ואמר מי בקש
זאת מידעס. ואם אפשר לו ללמוד בצורה קודם
התפלה טוב לו יותר שאז תפלתו ומהשבתו מקובל יותר.
כמו שבידנו הקצור ר"ח על פסוק השיבו למורקן ואמר
קך וקרבנו לעבודתך והתפלה במקום עבודה :

ע"ב טוב הוא הש"ן יבטע לבו בתפלה בנודדים טרם
שיתחיל להסתכל עם הצבור ויכוין תפלתו בבניה
ובדמתי כי גדול המוריד דמעות בתפלה ששובר כל
בצורות רעות. ותמיד טרם שיתחיל להסתכל יבטע
ויתשוב בלבו למח הוא בלא לבקן ועל מה הוא בא.
ולפי מי הוא בא. ויחלק ויפנה מהשבות זרות מלבו
ויכוין אל מה שיוצא מפיו. ובפרט החון העוסק במשא
ומתן בתוך לא יחזר תפלתו בשביל עסקיו ואף שיהי' לו
חיה עסק חיו. רשאי לבטל תמידו כי סביר הוא ואילו
הוא מנשא את נפשו. ויבטל רצונו מפני רצון האדמים
שלא יהיה ח"ו בצארו עושה מלאכה ר' ברמיה להשיג
את עמלו מלבד לבזה"ב להסתכל על קולו כנ"ל. ואף
אם אין רצונו לעבוד לפני הויכס להסתכל כי גללה הוא
או יחזר גרורו או שארי טעמים עמו. מ"מ דרך נכון
הוא להש"ן שלא לעמוד אחר לפני הויכס :

בקוב"מ מתחטף ילך לנקיבו שיהי' גופו סגור לתפלה
ולתפילין ויחלה שלא ידבק בו מחלומה דבר
שחא ומיחוס ושחור רגילך באשר תלך לבית אלהים גם
בגדיו יהיו נקיים מואסה ומימי רגלים ומה ת"ח הנמא
רוב על בגדיו חייב מיהם בדברי חז"ל ומכ"ם שומד
לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ומתפלל שישמור את
עמלו מכל דבר :

ומוב פיה' החון מכסה תמיד את ראשו במלית שלא
יבטע ללדדן ולא כמנהג החז"י שמשליכין העלות
מעל ראשיהם על כהפיהם ועל אילני זרועותיה' ומשכנלי'
בעניהם על כל צדיקן לראות את כל מה שנעשה
בזה"ב. ובגלל הדבר הזה הוצב הש"ן הכל במחשבתו
ומתפלל תפלתו ולא לו כי במחשבות עמלו אשר בהסתכל
על צדיק. כמו שבידנו קצור ר"ח בשער קדושה פרק

י"ב מכלל כח החניפים הוא שיעשה מעשה מלא לא
יתבקר וכוונתו שיכבדוהו בני אדם כמו מי שתכונן בתפלתו
למלא חן בעיני ב"ה. שתפלתו חיו' מקובלת חלל הבור'
ית' כי חיו עושה רק להשמיט קולו הערב ואינו מכוין
לכבודת יתבקר ואינו עושה חלל בשביל כבוד בני אדם
או מיראתם וחזו. נקרה עובד לבני אדם עכ"ל. ה"כ
מהראוי שלא להסתכל על צדיק לראות את שישבחוהו
מחמת קולו ע"כ יכסה ראשו בעלית תמיד ואז יגלל
מחשבות זרות כי לא יכול להביט חוץ מלפניו. ולפי
דעתי מזה תפסץ המנהג שהחזיקו לוחזים פניה' בשמי
ידיהם בעת התפלה שלא להביט חוץ בזה"ב וייתר
מחשבתו לפניו ויחלה תמיד בסדור התפלה אשר לפניו
ויקיים שוית' ה' לנגדו תמיד. ולא יסרסר בלבו בשעת
התפלה כמה קול ערב וחזק יס לי וכמה בני אדם
נכסים ממני שמועטים ואחי. כי כן דרכו של יצר הרע
כדי להפיל את האדם בראשו ושלא יהיו מעשיו לש"ם :

ג זה שם פרק ו'. וז"ל לריך האדם שידבק באהבה
יתבקר תמיד ויהיה האדם כסא לשכינה שיקדש
מחשבתו תמיד ואז כשיהיה כל אבריו סתורים בתפלה
ובתשובה הראויה. אז ישרה השכינה על הכסא. חלל
בהיות שמה' נד פנים באבריו הרי יש שם מוש. וכל
אשר בו מוש לא יקרב והשתחוה שסלקת. וסלקת
הוא שורה שם. ובגלל מחשבתו של אדם בתפלתו
ובחורוהו אי אפשר שיהיה לו דייקות בשום פנים. ובפרט
אם לשמו פנים בלשון הרע או בגלות פה ח"ו. וזה
סיבה שיבלבלוהו הרחשבות רעות והזרות כדי שלא
יעשה ייחוד עליו ואי אפשר לו ליחד בתפלה. כי ע"י
התפלה הוא מקרב אל המדות. ואם מחשבתו שיגל
חיו יכול להיות כסא לשכינה ותפלתו יגובל. ע"כ
יחזר לבסות בעלית שלא להביט חוץ מלפניו :

ג זה שם בשער היראה וז"ל ביוצא התפלה ובחמא
שוסק אפי' בזמירות מכש"כ אם הוא בתפלה י"ח
בהשאי ובחמא תפלתו מחזיר פניו להסתכל כחן וכאן
בצרכי עמלו. ודאי שנעב כבוד השכינה עכ"ל
ג זה שם בשער האהבה כי מכלל אהבה המלך הוא
לכבדו ולשורר לפניו בזה"ב כמו שדך הוא לשורר
לפני מלך בשר ודם והללו של מלך זהו כבודו. אמנם
הש"ן לא יעשה להתפארות כמו שמביא בקצור ר"ח פ'
י' וז"ל השמחה יהיה לו לפני יתבקר. שזכרה להיות
משבדיו המיוחדים מה שלא כל בתפלה וזכר לקך. לפרק
השמחה כזו שחורר האדם בתפלתו ובפרט בזה"ב או
בזה"מ בחמא התפלה כי התפלה היא לזורך גבוה
והעד שנעשה ממנה כתר למלכו של עולם עכ"ל :

ברק העולה מזה שכל העובד את ה' בשמחה זו
שזכרה ה' להיות לו עבד ולעמדו בכתר התפלה
שלו עליו ואמר עבדו את ה' בשמחה זו בלב. בוא
לפניו ברגנה זו בקול. דעו כי ה' הוא הלהים זו
בכוונה. וכל אדם מחויב לבין זה ומכ"ם ק"ה הש"ן
שחלק לו ה' מחלקו באמר קול ה' בכה ונתן לו קול
נעים זמירות ובשיעמוד להסתכל בקולו הנעים והסדר
ואז עיני כל ישראל עליו ונהנים ממנו. אז ש"ן מחויב
לבין השמחה שזכרה השם להיות לו לעבד ונחר בו מכל
עם

דני קדיש וברכו ודין ק"ש וברכותיה
סו ואמר קדים וז"ל אותם בפחות מי' דכל דבר
 שבקדושה כגון קדים וברכו וז"ל אותם
 בפחות מי' כמו שאמר בברכות אין דבר שבקדושה בפחות
 מעשרה שאתם ונקדשתי בתוך בני ישראל וכמו שהם
 הדלו מן הדין העשר מה להלן עשרה דלא ילאו יאושע
 וכל פשו לאו עשרה חף כאל עשרה . ורבינו יעקב
 כתב שאין נוסח זו מדוקדקת שאין להביא ראיה מעשרה
 מרגלים לדבר שבקדושה אבל עיקר הנוסח הוא כן
 אחיה מן הדין כחיה הכה ונקדשתי בתוך וכחיה הדין
 לשבר בתוך הכחיה מה להלן עשרה חף כאל עשרה .
 ועכשיו יבא ראיה מעשרה חף יוסף חיי' לדיקוס לדבר
 שבקדושה . ורמז לדבר עשרה במילואו ע"ל דל"ט ה"א
 בגימ' עשר . ואם השמולו להשפיל יוצר ב' ואח"כ
 ילאו מקנאן . לא יחול הש"ן להשפיל השפלה בקול רם
 דכבר נשאל תפלה יוצר לאחר שהתחיל תפלה בקול רם
 וקדושה יכולין להשלים כל סדר קדושה ולומר קדיש
 שלם שלאחרים דשיק לתפלה שפירי חמר תשקבל לזוהרן
 כי' אבל אין קורין בתורה דבר ע"ל . ותפלה
 ערבית וקדים שלאחריו לא שיק לק"ש וברכותיה עיין
 בתרומת הדשן :

סו ואמר כי' לריקן שיטיו כולם בני תורין וגדולים .
 ולענין הקטן וחומש בידו נחלקו בזה קטאי
 ובמראי ים סוברים דמלפנים ויש סוברים דאין מלפנים
 כל עיקר והר"ר פרי בהגהה בשב"ץ הכריז במחזיקי
 דקד ובזה דלכתחלה אין לעשות כן כי אם בשעת הדחק
 שאין מגיין בכל העיר עד כאל לשני :

סו כתב מהר"ר יעקב ביר"ב דאם א' יסן מאמר
 עם מ' לקדים ולקדושה דיין דלכתחלה עשרה
 דבני קדושה נינו שפיר שרי שנתניה עליהו וכן כתב
 האגור בשם מהר"ר מוליין בסומן רכ"ב :

ע יתגדר ויתקדש הבודד לו פי המקרה וההגדלות
 והתקדשתי במלחמת גוג ומגוג שאין יתגדר
 שמו של הקב"ה דכתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו
 א' . שמים רבה י"ג שמים רבא שמו מתפלים ע"ש יא
 שאינו שלם שיתגדר ויתקדש ויתחזר להיות' שלם והיינו לעת
 הגאולה שניק' מעשו שנתפס שאין שם שלם עד שניקוס
 ממנו דכתיב כי יד על כס"ה שאין הכסף שלם ואין השם
 שלם אלא לאחר שניקוס ממנו וא' יהיה השם שלם וגם
 הכסף דכתיב האויב תמו תרבות לגמ' וכתיב וז' לעולם
 יש כון למשפט כשאו הרי השם שלם והכסף שלם .
 והשעם זה הוא על דרך שאמר הנביא הצינו אל אברהם
 אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו כי כמו שלם
 חלקי האדם לפי שם שתייחסים כלם א' ענין אחד
 ואל תכליות אחד חיבורן יחד נקרא אחד על דרך אחד
 היה אברהם . כן הפי חלקים שלו שהם אדם ואשה
 אחד שתייחסם יסודר ענין אחד להשאר המין ולכלל
 וההגה הבית מה שז"ל לזולת חיבורן להם נקראים אחד
 ידוע כי כל זמן שזרעו של עשו קיים אין האדם הוא
 ה' אדם תלחמה מזדווג בל' חמו נכסא ישראל אלא כמו
 אדם ואברהם דכתיב במדרש משל למלך שקדש אשה
 וכזה לה מתנות מועפות כיון שנתאה כתב לה מתנות
 מרובות :

עם הקבל . ויכין שפלתו מקובלת ויעשה ממנה כתר
 לה"י וישלם על אוהבו ופוגעו בשם שיהיו טובים לפני
 ה' בעבודתו . וכל שלם ליצור ירגיל עמו להנעים בקדש
 קפיוול תהלים טרס שיתחיל להשפיל תפלתו להנעים
 הקליפות המעכבים את התפלה לעלות לרקיע כי שהם
 נקראים זמירות מומרים ומכתרים המקטרים שאתם
 מכף הארץ זמירות שפגמו וא' תהיה תפלתך נבי
 ללדיק הקב"ה :

ע"ב הירא וחדר על דבר ה' יעשה הכל מאהבה ה'
 יתברך להללו ולכבדו בציור כפי חילו וקיו' קול
 ערב ולא להשפלותו ה"י . וא' יקובל ה' לנו ויעשה
 פירות לכל קולו לשבע עינינו מ' טוב וא' הטוב
 ייטיב לסובים ולפנים בלבות ע"כ ה"א ז"ל :
סו ועומר שלם ליצור ומתחיל ישפחה וכזה הגהות
 מיימיו בפי' מהל' תפלה התפטר בין
 ישפחה לומר עבירה היא בידו ולכן נהגו לומר ישפחה
 מעומד כמו יוצר שפירי חסור להפסיק בנתיים . וכן כת'
 הכל בו בסומן כ"ז בשם רב עמרם שיש לחזן לומר
 ישפחה בתפלה שפירי לפי הדין מעומד כדי לומר
 עליו קדים . ומעט זה חז"ל שאין לברך על עמיסת
 זינים בין פסוקי דמזמרה לישפחה אלא בין ישפחה לומר
 אור . מיהו הש"ן אם לא היה לו שלם תהיה יתעקף
 בצינת קודם שיתחיל ישפחה כדי שיאמר קדים מיד אחר
 ישפחה ולא יפסק . וכן אם אין שם מגיין אחר
 שיימו פסוקי דמזמרה נוס מהר"ר מוליין שיתחיל השלם
 ליצור עם ישפחה וישתוק עד שיבא מגיין ויאמר
 ישפחה וקדים :

סו וער זה דעומד שלם ליצור ומתחיל ישפחה כתב
 מהר"ר' הציב ז"ל ובתנאי שכתב בירך הש"ן
 ברוך שאמר וגם קרא פסוקי דמזמרה וכ"כ מהר"ר דאם
 לא כן היך יאמר בדרה זו לבדה והואמרה לבדה אינו
 אלא טועה דמאחר שהיה סמוכה להברכה היך יאמר
 אותה בלא הברכה וגם היך יאמר אותה בלא פסוקי
 דמזמרה שעליהם נתקנה וכן כתב מהר"ר קארו . ומעט
 זה מי שכתב בזה"כ בשעת שהשלם יוצר מתחיל ישפחה
 ואם יאמר ברוך שאמר ותהיה לדוד לא יוכל להשפיל
 עם ליצור וישפחה לבדה ג"כ אין לו לאומרה טוב היא
 שישתוק וישמע ישפחה מהש"ן ויעשה אמן וישפיל לו
 עם הליצור :

סו ואין לספר בין ישפחה לומר אור אמנם בעניני
 מזה כגון לבסוף דדקא לו לדבר מזה אחרת
 מותר להפסיק . ומה שתפס מה שהגה בהרבה מקומות
 לברך חלה או לקבל ביום הברכה לטוב לו דין בין
 ישפחה לומר דכל זה מקורו לזכר מזה . ולאחר כך
 כשהחזיר להשפיל יאמר השלם ליצור מקל' פסוקי
 דמזמרה ויאמר קדים עליהם כי לעולם אין אומרים קדים
 בלא חלה שלפניו ולכן מתחילין ערבים בלא קדים .
 וכן מי שלא היה לו זינים ושליח והציאו לו בין ישפחה
 לקדים יוכל להניחם ולברך עליהם . אבל בין קדים
 לברכו לא יפסק בשום דבר וכ"כ שהתחיל הש"ן ברכו
 שלם יפסק בין ברכו לומר אור כמו שכתוב בסומן בשם
 הגדה אחת :

הייב במלוא שכנגד כ"ם שזכר שמה מזה גדולה ממדת פורענות. גם מה שאמרו אפי' יש בו שמן ע"י מוחלין לו שבין מטעה כי תקן מעוהו ביהוד השם שהוא הפך ע"י. והר"ם ז"ל נזכר כי כח כל הנהגה אמן בכל כח ר"ל כח כל אמן והם הדברים הרמוזים בו כאמרם ז"ל גדול העוה אמן יותר מן המצד והעטם כתבו רוב המפרשים דהמבצר חזק שם אחד והעוה אמן שמים דאמן בגימ' יוד"י אדנ"י אכל הפי' הנכון הוא אמן בגימ' ה"ה והר"ם ויה"י אה"ד. והנה העוה אמן מודה שהבורא יתברך וית' היה קודם בריאת עולם ובראיו מקי' וישיבו למה ובעו ולאחזותו אין סוף. ולכן גדולת העוה אמן מן המבצר כי המבצר ממשיך הברכה והעוה אמן מייחדו ומודה על. ודע העולם כראונו ושהעולם המקיים במאמרו וישיבו למה ובעו שיש על הכל ראשון ואחרון יתעלה שמו לעד עד ולגלג נאחם אמן. זהו כל העוה אמן בכל כח ר"ל כח של אמן כי כח גדול הוא. עוד ז"ל לומר על דרך דחיית הכסף הוהר כפי ישראל מבטלים יודעים כוד השם הנכבד ומופאים נפשים מיד הם נענים הרי כוונת השם הוא נשיאות כפיס זהו שאמר העוה אמן בכל כח ר"ל בכל כוונתו ואמר בכל כח ולא אמר בכל כוונתו לרמוז אל נשאות כפיס כי ב"פ יד בגימ' כ"ח:

עב אמן יהא שמים רבא גם בכל מפרשים שמים רבא על השם שיהיו. שלם. וכמה הכל בו שחייב אדם למשך רבא בכל כח כדי שיהב לבו לבוון במשיכתו רבא כל אופן מדרשים שכתבו לימלא: **עב מצאתי** כתוב שפניתי הקדים י"א שאין אנו מחויבים לענות אלא עד עלמיה ולזה אמרו יש בעניתי הקדים ז'. חיות וכו' האותיות כמו שיש בספוק ראשון של בראשית ובספוק שלפי עשרת הדברות. ועל זה סמך בדרש כל העוה אמנה שמי' רבא כלול נעשה שוקק להקב"ה במעשה בראשית וכמו ששמע עשרת הדברות מפי הדבור לקיים מה שאל' כח מעשיו הגיד לעמו וע"כ ארז"ל כל העוה אמן בכל כח לכוון בכ"ה האותיות שבו ומנין האותיות כ"ה. ע"כ לריך לאמרו בכת ורע"פ שיש בו כ"ם האותיות בזה רבו כמו רבו הדעות י"א ש"ל ולעלמי עלמיה וי"א לעלמי עלמיה בלא וי"ו וי"א שאין לשנות ממבצע שפצעו קדמונים וי"ל ולעלמי עלמיה ויש מקויון גרסא זו עס מה שאמרו שלם יהא יותר מכ"ה ואומרים כי שמה הכר יוד"י כי כן הוא בדגל יליוי שמה די אלה מבצר מן עלמיה ועד עלמיה וכן עיקר:

עד ער אופן שאמרו שאין לענות אלא עד עלמיה הקשה מהר"ק קהרו מהא דחיית במדרש אמר ר"א בר יוסי פסח אחת הייתי מהלך בדרך ומלאתי אליה ז"ל ועמד ד' אלפים גמלים שפונים אחרתי לו מהא חלו טעמים אמר ליה אף והמה למה לעשות נקמה בך? והמה מי שמשכר בין קדים לבדו בין בדרה לבדו בין פרק לפרק בין יהא שמים רבא ליתברך. ומאחר שאמרו לסכר בין יהא שמים רבא ליתברך משמע שצריך לומר יתברך וכן כתב הר"ר יוסף גיקמלי"א ז"ל שאלת' מה שכתבים

מחזירות כך בעה"ז הקב"ה ארם את ישראל דכחב והרשתי לי לעולם ולא חסר לה אלא הלבנה בלבד שנ' והחדש הזה לכם חג לילמות המשיח והיו נשואים שנאמר כי בועליך עושין ה' צבאות שמו ובאותה שעה מוסר לכם את הכל במאמר והמכילים ויהיו כזוהר הרקיע ואם ביהמיו על אדמתנו אדמת קודש הוא לא היה ציווג ויהי אף כי ביהמיו על אדמת נכר שהפדרה אשה מצעלה לגמרי. וידוע כי כל דבר שצריך חיבור כל זמן שאינו מחובר אינו אחד כמו שא"ס והשם על ידי חיבורן ויוונו יחד נקראים אחד וכשאלו ביהמיו אינם נקראים אחד כך הפ' בריך הוא כל זמן שאינו ציווג עס כנסת ישראל לא נקרא אחד וגם שמו שמורה על יחוד ועלמותו אינו אחד ובמדרש הגעלם דבר בלא נוקבא פלג גופא אקרי ופלג לאו אינו חד וכל אהבהבן כחדא הרי פלגא אהבהבן חד גופא ודין אקרי חד. ורזא דמילתא כיון דכנסת ישראל בגלותא וקודשא בריך הוא בליק לעילא זוגא אהבהבן לא אקרי חד אימתי אקרי חד בשעתא דמטרוניתא איסתכחה גבי מלכא וישתכחון כחדא דהא הוא דכחב ויהא לה' המלוכה מלך מלוכה דא כנסת ישראל דמלכו דהא אהבהבן כדון ביום ההוא ויהא ה' אחד ושמו אחד. הכס ורזא פייין זה המלך הנפלא מאד לענין כוונתו ושבאותו גדול וקידוש שיתגדל השם מליוה בגלותו וישועתו בלה לן מתפללין שיתגדל ויתקדם השם שהוא חסר בגלותו וישועתו זה אנו ואומרים שמתחיל ש"ן קדים ונחה יגדל נא כח ה' ר"ל שיתמלא השם שהוא חסר עתה וי"א וכשא' שהכר ה' ויורשלו חסר י' ואליה חסר ו' עולה כ"ה כ"ח וכולם יתמלאו לעמוד וזה ונחה יגדל נא כח וק' ואומרים זכור רחמך ונומר על שם מדת הרחמים שזכר צבאות שעה:

עא ויענין הציור בדרוש שלימה אמן יהא שמים רבא כבול לעלם ולעלמי עלמיה כדחיית צפ' כל כחצי העוה אמן יש"ר בכל כח קורעים לו גזר דיו פי' בכל כח בכל כוונתו כך פירש"י צפ' כל כחצי. והר"ר יונה כתב לפי שיש בני אדם שאין הכוונה שלהם מתעוררת אלא על ידי הכח אמר בכל כח אכל אין לריך להת קולות גדולות שיתלוצצו ממנו בני אדם. והנה כתבו שם ר"י אמר דים בספיקא דר' ישמעאל בן אליעזר כשישראל נכנסים בצחי נכנסות ואומרים אמן יהא שמים רבא בקול רם מבטלים גזירות קבות עד כאן. ומאחר זה נראה שצריך לענות בקול נ"ט וכן הוא בספר הזהר צפ' תרומה שיש לענות בקול רם ולפטר כשמגזיז קולו מהעוררת הויה. וההכס ר' יעקב בר ש"ת כתב כי בכל כח חסר ולא הכס ר"ל שיוון את השם בכל מה שראוי לו בצחותיו ובפירושו ובציונו ובניקוד המקובל והסימן שלו לעולם ה' דברך נאב בשמים זהו בכל כח בצחותיו ובניקוד ובכל מה שישן לנו רשות להסבוק בשעה שאומר יהא שמו הגדול מצורך על כל פנים יהא כח ידו לבטל גזר דיו ובלבד ש"ה חסד בנצח וצריך לכוון ואחר כך מתברך. וספר ז' וקבץ בן הדשה הישראלית זה הכס ויקלל שפ' ואח"כ קלל ולפיכך נהחייב. ואם לעבירה

אנו אומרים בדרו בתעשה והוא אם לא מטעם שחמרת
דכיו כמו נבדק עכ"ל הרב רבי מנח :

פ כתב הרוקה בסימן ש"ך ים בני אדם כפלה היו
בז"ה כשמו יח"ל וק"ל כל דבר שבקדוש'
לא יהיה פחות מ' וקורין ברייתא פ"א דבריתא אמר
רבי יוחי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכסתי לחורב'
כ' וכן כתב בהגהות מיימונים פ"א מהל' תפלה דים קורין
ברייטא זו בשאין מחפלים צ"ל לפי שיש בה קדוש
ומתחילין דב' שאלו שיש בה בדרו וברייטא דריש פ'
גיד הכפה שיש בה קדושה ויש קורין פ' בשנת מוש
המלך עזיזו עכ"ל והרוקה בסי' פס"ב כ' כמה ברייתא'
שמוכר בהם קדוש וקדושה וברכו ואמן לומר אותם מי
שמתפלל ביחוד ואני נכחו לך קת מהם ויש בהם דו :
פא לקדיש (קדוש מנחה ואמר . את זה אני

לומר במקום קדוש קודם מנחה) חומר
רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך והגיע זמן תפלה
מנחה ונכסתי לחורב' חורב' אחת מחורבות ירושלים
להפלה בא חליוה זכור לפז וזמר על הפתח אמר
לי מה קול שמעת בחריבה זו חמרתי לו שמעתי בת קול
שמעתי ויונה ואומרתי אף שמרתי את ביתי ושרפתי
את היכלי והגליתיו את בני לבין חומות העולם חומר לי
כל יום חומר לי קדש ישראל נכסות לבתי נכסות
ולבתי מדרשות ועומים יהא שמים רבא מבורך לעלם
ולעלמי עלמא הקב"ה מנענע בראשו ואמר חשרי המלך
שמקלסות אותו בביתו כך מהלך לאז סגלה את בניו
ואני לו לבנים שגלו מעל שולחן אביהם :

פב ריהא שמים רבא . אריב"ל כל העוהה אמן יהא
שמים רבא מצדך לעלם ולעלמי עלמא
כל כהו קורעין לו גזר דיו שחומר בפרוט פרעות
בישראל בהתנדב עם בדרו ה' :

פג ראבן חומר רבא יהושע בן גדיא כל מי שטוה
אמן צבא"ה וצוה ומיהו לעב"ז ש' ברוך
ה' לעולם אמן ואמן אמן צבא"ה ואמן לעב"ז :

פד לברכו (נריך לומר מקודם . את זה אני לומר
במקום בדרו של שחרית . או ערבית)
בספרי כי שם ה' חקרא ר' יוסי חומר מנין לעומדים
בצבא"ה ואומרים בדרו את ה' המבורך שטוים אחריו
ברוך ה' כי שם ה' חקרא לעולם ועד ח"ל כי שם ה' חקרא
הבו גודל . ומנין שאומרים ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד ח"ל כי שם ה' חקרא . ומנין לחומר יהש"ר
מצד שטוים אחריו לעלם ולעלמי עלמא ח"ל הכו
גודל לאלהיו :

פה לקדישה פ' גיד האשה (נריך לומר מקודם את
זה אני לומר במקום קדושה) חזיבין
ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת בישראל אומ'
שירה בכל עת ובכל שעה שיראו ומלאכי שרת אין
אומרים אלא פעם ח' ביום ישראל מזכירין את השם
אחר ב' חזיות שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ומלאכי
שרת אינם מזכירין את השם אלא לאחר ב' חזיות שנא'
קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו
והיחיד ברוך כבוד ה' ממקומו הוה חופנים הוה
דקאמרי לוי :

בברכת

שכותבים קת פוכקים בעניות קדים שאין עניות אלא
עד ע"מיה ולא עוד אם אמת אתם ורחמי לעשות כך או
לא מפני שיש חתמים אחרים שבמקום עלמא ליחברך
חזיה בת מאלו נודקת . תשובה חזי להם לפתחים אשר
עברו ועשבו ודאי המפריד בין עלמא ליחברך כהלו
הפריד וקצן במקום דליכא קיטין וא"ל להפריד ח"ל אלא
מדבק עלמא ליחברך והאריך בעטעם הדבר וכן כתב
רבינו צחי"פ שמוח שגריך להבר מלת עלמא ליחברך
ואין להפסיק בהם כלל . והר"ם זרקנו"ה כתב גם כן
בעטמי מלות שלו ח"ל ואסרו ח"ל להפסיק בין קדים
ליחברך ושלשון אלו כולן אב אחד להם ומצטן ח' יאלו
הקבלה האמתית . זולת טעם שלהם מלאכה דיתגדל יהא
יתברך חלו ג' יודין"ה שם אחד משם המפורסם היואל
מוי"ט ע"ב ויב"א וי"ט שם זה יואל מוצרך"ה ח"ל ים"ה
לפיכך המפסיק בין חלו ג' יודין"ה פוסק את השם ע"כ :
עה כתב השבילי לקט ח"ל ים בקדים' ל' לשונות של
שצח ואלו הם יתגדל ויתקדש יתברך וישתבזה
יתפאר ויתרומם ויתגשף ויתסדר ויתעלה ויתהלל . וי"ה
שהם כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם והיו
שואמרים בעלמא בדרא כרעותיה ומפני מה הפסיקין
בין יתגדל ויתקדש לשאר שבתות מזיו האגדה שפער'
דברות כלולים בין י' מאמרות ובקדים' ל' שבתות כנגד י'
מאמרות וכשם שהיה הפסח ב' דברות ראשונות לח'
החרוה"ה ש' ראשונות מפי הגבורה נאמרו וח' מפי משה
לכן הפסיק בין י' שבתות ראשונות לח' החרוה"ה ע"כ :
עו ירושרמי דבר שחר לו חלק המלך ויקס מעל
כסאו מכאן ח"ל חלעזר כד עני אים
יהא שמים רבא וכל דבר קדושה צבי למיקס על
רגליו ע"כ :

עז ומתחיר הש"ן בדרו והקבל עומים ברוך ה'
המבורך לעולם ועד . וכתב מהר"ם
בן גבאי בספר חולעת יעקב ח"ל ואנו מברכין להקב"ה
בחתמה חזיות על שמחיר לנו נשמחנו הנקרא בה' שמות
קר רחמי במדרש רות . ומכאן רחיה שגריך ש"ן לחזור
ברוך ה' המבורך לעולם ועד . וב"כ הר"ר יהודה ברוזילי
בראזלי ע"כ וכן כתב האגור סימן ז"ה שנהגו לאומרו :
עה כתב מורי הרב הגדול מהר"ם ח"ל ח"ל כשחומר
ש"ן בדרו חומר אני יתברך כו' עד כל
צרכה וההלה . ובשמגיע לשם חומר חזי ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד . ובשמגיע להמבורך חומר
אני ברוך ה' המבורך לעולם ועד בעמידה קודם שח"ב
והדמים מקרוב בוא לומר את ה' אלהיך חירא כשיגיע
ש"ן לאת ודע שאינו מקבלה ולא מיוסד החכמה ט"כ :

עש יי להמוה היאך הקנו לומר בדרו דבברכו שמע
שמואל עזמו מן הכלל והזינא דחמר שמואל
לעולם אל יזינא אדם עזמו מן הכלל ח"כ היה לומר
בדרך כמו בברכת המזון שחומר נבדק . והרב רבי נתן
ז"ל כתב בהשבה לזו שחמר שאני הכא דכיון דחמר
מבורך לאת עפיק נפשיה מן הכלל והיו כמו נבדק .
ומהלי טעמא הוה חומר ב' צרכה בדרו בתעשה והוא
והלי דלמירין בברכות פ' ג' שאלו דלינו חומר בברכת
המזון בדרו חלל ח"כ יהיו כדי צרכה בלא הוא והיאך

אמר ליה צמיני דק"ם הכי והכי אמר יהושע יוקא .
 אמר ודלי הכי אמר רבי יוחנן בן נורי ורבי יוסן בן
 דורמסקית משמיה דרבי עקיבא הסוים הראשונים חקנו
 ק"ם כנגד עשרת הדברות . וכנגד מנין אצביו של אדם
 והא חסרו מהם למנין שלש אצביו של אדם חקנו שיהא
 ש"ך חוזר ומפלים אותם ומאי ניזיל ה' אלהיכם אמת .
 בתפלה חקנו שלש דברות ראשונות ובי' דברות אחרונות .
 בק"ג ג' שמות בראשונה ה' אלהיו ה' אחד . ג' שמות
 באחרונה ה' אלהיכם אמת . וכל האומר ק"ם כה"ג
 בידוע שחינו ניזוק כל אותו היום . וכל האומר ק"ם שלא
 עש הצבור חינו מפלים אצביו מפני שחסר בה' תיבות
 בשליה לצבור חוזר . ומאי תקתיס יכוון בכו"ו ווי"ו דבגמיה
 ויציב ועם כל דא הוה קורא עליו אבא מעוות לא יוכל
 לתקון והסורון לא יוכל למנות . אחא ג' תיבות דק"ם
 ששליה לצבור חוזר לא יוכל להמנות ואוס להשפיר רמ"ה
 כשאר הצבור ע"ל וכחב מהרי"ק פעמין הכוונה בכו"ו
 ווי"ו הוה לפי שכו"ו פעמים וי"ו עולה ז' ושם הוי"ה
 עולה כ"ו ושם ד' אהיושיו עולה ל' . ג' פעמים ל'
 עולה ז' הרי שמונת בכו"ו ווי"ו חלו לג' שמות ומהר"ר
 מאיר בן גבאי כתב כי כו"ו ווי"ו שניש אמן עם המלה
 ואמריקן בכו"ו כל כחבי מאי חל"ל הוי"ה חל"ל מלך
 נחמ"ן . ומהר"ר משה ז"ל כתב כי עולים ז"ל עם המלה
 והוא כמנין השם בקריאתו ובכתיבתו והיו כאלו אמר ה'
 אדני אמת ואני מלאכי כי כו"ו ווי"ו עולה ז' וז' הוא ג'
 למדין' ואורת הלמ"ד כ"ו כזה ר' הרי ג' פעמים כ"ו
 כאלו אמר ג' פעמים שם של הויה ששולה כ"ו והלו ג'
 בשמות הם כנגד ה' אלהיכם אמת . וכחב הצבור האמר
 פרשת בראשית ופי' תבא כנגד שם ה' שהוא נאמן בלח
 ההמשיה ווי"ו הראשונים והם ויציב וכוון וקיים וישר
 וגמל"ן . וכנגד אלהיכם שהוא מורה תהלות בלו ה' ווי"ו
 האמנעים והם והאוב והביב וגהמך וגעיש ומור"ח .
 וכנגד אמת סיפוי כל הדברים הוא האמת בלו ה' ווי"ו
 האחרונים והם ואדיר ומתקון ומקובל ועובד וכו"ה בלחור
 בן דברת יפה דברת אמת שלא אוסיף עוד ראות פיך .
 והאחזון בזה כאלו אמר ה' אלהיכם אמת . ובגמיה שלא
 ים ווי"ו חקנו בפסוקים שה כיפו בידך חפיקי רוחי פדיתי'
 אומי ה' אל אמת שהוא במקום ה' אלהיכם אמת ע"כ .
 ובספר מהם שפרים מלאכי דעצמית יכוון בוי"ו דואמנו'
 דוח"ו מלא ג' אומות וא"ו וא"ו בכלל ר"ל מל' ועד
 וא"ו בגמ' אהיה ב' ווי"ו ב' פעמים אהיה ואורת ההל"ך
 כ"ו כזה א הרי בלח ג' שמו' וכחב מהר"ם בן גבאי דכן
 מלא בספר קים . ואי לא מסתפיה הייתי אומר דיכוון
 במלת אמונה שהוא מלבון אמן ואמן בגי' ה' אדני כאלו
 אומר ה' אדני אמת :

הבב נא וראה כמה צריך להזהר להתפלל עם הציבור
 ולכוון בזה שמחר ש"ן כדי להשלים אצביו
 ומי שהוא חסר מהם הרי הוא פגום בגופו ואין ברכה
 שורה על דבר פגום . והמתפלל יחידיו אפי' יכוון בכו"ו
 ווי"ו שאמר קרי' ביה ותסרון לה יוכל להמנות . ואריך
 אדם להמליך מלכו של עולם על כל אצביו ולא יהיה
 אבר מאצביו פגום מעול מלכות שמים . ודע שכל תפילה
 מכל תיבות ששע דמיון נר לפי שהם כנגד רמ"ה
 מלות

פז בברכת יוצר אור ו"ל מעצבים ומקדשים כליהם
 במ"ס ולא בכו"ו וראוי אמת פכתב
 בכו"ו שם להפסיק בין ממליכים ובין חת מסתמא כוליה
 נמי במ"ס וכן כתב מהר"י ויול דמיון סומן ל"ד . ויש
 מהנים לעמוד בשליה לצבור חוזר וממליכים את שם
 ההל' (המלך) הגדול ויש מהנים לעמוד עד והנורה כי ההל'
 המלך הגדול הנצור והנורה ר"ת בגמ' כ"ו כמספר
 שם של הויה וי"ו למנהג הזה יסוד ויעקר :
פז ואח"כ מתחיל ארון למנהג שיהא של ק"ם אהבה רבה
 ואינה פותחת בצורך לפי שהיא סמוכה
 להצרת' וענין ברכה הסמוכה להצרתה ענין לקמן דמיו
 הפלה . וכחב הרב רבי אשר ולפיכך סמכו אהבה רבה
 ליוצר המאורות שבה מזכיר יהוד שמו של הקב"ה ונתינת
 התורה המאירה מכל המאורות שהשם אורה מאירה רק
 ביום והתורה מאירה ביום ובלילה ואחרי ההמשור
 בזמנור השמים מספרים כבוד אל שהזכיר יצירת המאורות'
 והמך ליה תורת ה' תמימה ואח"כ עדות ה' נאמנה ש"ו
 חייבים להעיד על ימורו האמתי כ"ו מל' הרב ר' אשר ז"ל
פז גרסינן במדרש סתומא אמר רבי חמאי לא תהא
 ק"ם קלה בעיניך מפני שיש בה רמ"ח
 תיבות כמנין . אברים שצדקם ומהם צורך שם כבוד
 מלכותו לעולם ועד . אמר הקב"ה חם שמרת את שלי
 לקריתם בעונתם הני אשמור את שך לכן דוד מקלם
 במרני כהיון בת עין אמר ליה הקב"ה שמור מותי
 ואמי וכתב הכותב על כן מלרפי' אל מלך נאמן וצורך
 שם כבוד מלכותו להשלים רמ"ח כי בתורה ששע עד
 בפעריך מ"ח תיבות . והיו חם שמוע קב"ב . לויית
 ס"פ הרי רל"ט כנגד אברים שבגוף . ובדאש ט' אברים
 כי מוסיפין ט' תיבות אל מלך נאמן צורך שם כבוד
 מלכותו לעולם ועד ע"כ . וזהו לפי מנהג קדמונים ה'ל'
 אח"כ בטלוהו כדי שלא יפסיק בין הבוחר בעטמו ישראל
 לשמע והקנו במקומו שיחזיר ש"ן ה' אלהיכם אמת דהכי
 אומא בספר התקונים חקון ו"ל ואיכו כליה' אמת פרישית'
 דק"ם דמיון רמ"ח עם אל מלך נאמן ובגין דלא עבדין
 הפסקה תקינו לאחזרה שליחא דצבורא ה' אלהיכם אמת
 ע"כ . וכן כתב בספר הזוהר פ' וירא דבק"ם חית רמ"ח
 תיבון עם ה' אלהיכם אמת :

וכן כתוב במדרש העולם פתח ר' יודא ואמר
 רפאות תהיה לשריך וגו' הדורס הוא רפוא' לגוף
 ולעצמות בעה"ו ובעה"ב דאמר רבי והורא' אמר רבי
 נהמיה בק"ם רמ"ח תיבות כמנין אצביו של אדם והקורא
 ק"ם בתקנה כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת ומתקרא
 בו ודא רפאות תהי לשריך . אדהכי משא הוה יוקא
 להי מאורחא ויסיב קמיהו ששע חלין חלין קם על רגליו
 ואמר סלא חין בקריאת ששע שם אלה רמ"ח תיבות אמר
 ליה ר' חייא תיב בני . ותיב אמר ליה בני ששעת בלחי
 מידי . אמר כך ששעתי מאבא בק"ם ים רמ"ח תיבות
 חסר תלם למנין אצביו של אדם מאי תקתיס תקינו
 שיהא שליח לצבור חוזר ג' תיבות ומאי ניזיל ה' אלהיכם
 אמת כדי להשלים רמ"ח תיבות על הקהל וכדי שלא
 יפסיק לאמת לא פחות ולא יוצר משלם . אדהכי חתי
 רבי יודא בריה דרבי יוחאי אמר ליה במאי עסיקתו

בעל ספר הפליאה ולוחו המקובל בספר מלח שטרים.
הרי דמדינה אין שום תפיסה על רבינו הגדול מורי
מהר"ם ז"ל. אך שהמנהג נתפשט על פי האחרונים
ז"ל והמה האבודרהם והגורר המור פרשת תצו לאויני
פרשת וחתקן והספר מוסר פרק רביעי בבה"ה
והתולעים ועקב וטעמי מלוח רקנטי כבול כחב סגנון
אחד ה' חלויכס חמת. ומה שכתב מורי ז"ל חבל לה
שמלת חמת שאינו מקריאת שמע ימלא חיבות של ק"ש
חירן אותו מהר"ר משה אלפקר ומהר"ל לוי בן חביב
בהשבוטו דחשפ' שחמת הוא מזכרת ק"ש ולא מק"ש
מ"מ חשיב"ל (להו) ליה כללו הוא מק"ש גופא כיון שחית
יכול להפסיק בין חלויכס לחמת דכתיב ו' חלויכס
חמת. ומה נתפשט לומר ה' חלויכס חמת. ומי
שחמתו חמת. וידינו בדרכי חמת ויפתח לבנו בחורו
תורת חמת:

צ בתב מהר"ם ז"ל בש"ע דכל הקורא קריאת
שמע ביחיד יחמר אל מלך נחמן שמע וגו'
כי ג' חיבות חלו משלימים המעין של רמ"ה והוא
במקום חמן שיש לעשות אחר בדרך הבוחר בעו' ישראל
בזהב וכן מנהיג ונראה לי עכ"ל. ומורי מהר"ם ז"ל
לא היה חמר אל מלך נחמן לא בציבור ולא ביחיד
והכי נכון דאם הקפידו שלא לומר אל מלך נחמן פשוט
הפסקה מה לי יחיד מה לי צבור. ועוד דכל חומן
השבוטו דיכונן כפ"ו ווי"ן ביחיד קמייור שמע מיה
דכולס סברי דחפ' יחיד אין לומר אל מלך נחמן:

צא צריך להפסיק בפסוק ראשון בין ישראל לה' ובין
חלויכס לה' השני כדי שיהא נשמע שמע
ישראל כי ה' שהוא חלויכס הוא ה' אחד. ולדעת
הרב ר"ח מגרמניה"ל כדי שיהא נשמע ה' קידס העולם.
חלויכס בעולם. ה' לאחד העולם. אחד בכל העולמים.
ולחומר מלת אחד צריך לבין חלויכס שהוא אחד.
ובחי"ת צריך להאריך כשעור שיחשוב שהוא יחיד ב'ו'
רקיעים ואין ה' הרי ה' ודל"ה צריך להאריך כשעור
שיחשוב שהוא יחיד בד' רוחות. ויש מנהיגים להקטין
הרחל כפי המחשבה מעלה ומטה וגד' רוחות. ואריך
להפסיק בין ה' אחד לצורך כי עיקר קבל' עול מלכות
שמים הוא פסוק ראשון ואריך להפסיק בין קבלת מלכות
שמים לדברים אחרים. ובדרך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד חף שאינו כ"כ קבלת מלכות שמים כפסוק
ראשון מ"מ גם בכלל קבלת מלכות שמים הוא. לכן
צריך גם כן להפסיק בין לעולם ועד לואהבת. כן

משמע. בנראה ובמדרש פרק היה קורא ובלבד:
צב צריך להפסיק בין היום לעל לבדד הוא יהא
נראה היום ולא לחמר ומהי עמלתי נמי
צריך להפסיק בין אשר חנני מאד היום ובין לאהבה.
ירושלמי צריך להפסיק בין נשבע לה' כדי להשטיש יפה
העין שלא יהא נראה כה'. וצריך להחין וי"ל דלחשן
תזכרו דלא ליסתמע תשקרו לו תזכרו דמשמע לשון
סבר כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס
והטעם היה נראה עיקר דאלו למעט הראשון ק"ל למע
הזכור על תזכור ולא הזכירו על וזכרתם חבל נמנע
הראשון לא קשה דאלו גבי וזכרתם דסמך למלות ה'
לא

מלות עשה שנחמר עליהם כי נר מלוח ותורה חור
וחופש כל חדרי בטן לריות חס אדם ממלך עליו
אם יצאו בלי עיבור מחשבות והכרורי' אחרים ולסוד
זה עי"ן שבשמע ודני"ה שבהחד מלותיו גדולות
והסוד ע"ד ה' בכה וגברא פס משמע וס"ה מאחד
לה חמר דוד חנני בשמה ברה'. ה"ה מאחד ש"מ
משמע ליותו חמתה כך מלחתי ברעי' מהימול':

פט כתב מורי מהר"ם ז"ל בהשבוט וז"ל כשחני
מתפלל ביום פטירת האב וז"ל חוזר אני

בסוף חני ה' חלויכס ביה ג' חיבות ביחיד חמת להפליס
רמ"ה חיבות שבק"ש ולסמך אות' לחמת חבל לא שמלת
חמת. שאינו מק"ש ימלא חיבות ק"ש וכן מלחתי בספר
ק' שטרים בשם מקובל ה' עכ"ל. ומהר"ר קארו ב'
זו"ל וגמול' ב' בס' הפליאה שש"ך חוזר אני ה' חלויכס
והיה במורים מי שהיה מנהג כדבריו גשור בו הנניד
הגדול כהמ"ר יצחק הכהן ז"ל ומורי הרב הגדול
מהר"ר יעקב בי רב ז"ל וכל גדולי הדור הנמלאים בעת
היה וגם בקוסטנטינ' גער הרב הגדול מהר"ר אליה
פזריני ז"ל וכל גדולי הדור כמי שהיה מנהג כן. ואחר
כך באיתי מי שהיה חומר שספר הפליאה יש לנהוג
בשפסרי מדוקים מהזוהר מלא כדבריו וזה קשה
גמור שבג' מקומות שכתבתי שהביאו ג' חיבות הללו
בפולן כתוב בסגנון אחד ה' חלויכס חמת. וכן הוא בכל
הנפשות שראינו וששמענו וכן כתב גם כן מהר"ר
הצודקס והביא מלחמ' שם שבמדרש רות וכתוב בו
שחזר ה' חלויכס חמת וכן מנהיג העולם לכן כל

המסנה ידו על התחשבות וגוערים בו ומבטלן את דבריו
ומקיימן מנהג חבוינו שהוא ע"פ ספר הזוהר והם
שקבעו מנהג זה ודאי דקדקו בדבר ומלאו שזכו חמת
וי"ב. והנה מי שראה דברי הגאון מהר"ר קארו שהפליג
כל כך יתבאר ח"ו למורי הרב הגדול לטועה. לכן
עשה יחשין להלך בעדו כי מנהג שלו ג"כ יש לו שורש
ועקב ויסוד מוכח כי חשפ' שכתב מהר"ק שבג' מקומות
שהביאו שלם חיבות הללו והם ספר הזוהר וספר החינוך
ומדרש רות בפולן כתב בסגנון ח' ה' חלויכס חמת.

חמת וי"ב הוא דרך הוא דעת חבויני דהקדוש רשב"י
חבל דעת הקדוש עמו הוא לומר אני ה' חלויכס
חמת. דליתא כספר הזוהר ולקבל חיון שבעין ומרין
היבין דחיון בי דינה דיליה ישראל לחמת משלימים לה
בחי"ן שבעין ומרין חיון דכפשתא דתלת ומיהרין
החמת חיון חני ה' חלויכס. חני נקבלים להברכה.
ה' לקבלים דוהק. חלויכס לקבלים דיעקב. והביר'
חיון ה' חלויכס חמת. ה' לקבלים להברכה. חלויכס
לקבלים דוהק. חמת לקבלים דיעקב. ובפיר' וכוין
דשתלמת לחבן דקין טלמא שדחוחא דהא סיהרר
המהר"ר ביה מוסף דמוסיפס ישראל בגין דלית
ליה נהורא מדיחא בני בר נס לכתבה להו לחמת חני
ה' חלויכס חמת דקין טלמא עילאה שדחוח ב' ע"ב.
גם מה שביא ממהרש רות הוא קצת הר"מ מרקאנטי
בפירוש הסודות במלך מוסף חמת שדחוח רות שכתב
בה ומתי מיה חני ה' חלויכס והוא דעת הקדוש ר'
משמע כן יוחי שכתבתי ולפטר שחיותו מוסף מלא ג"כ

ק"ם במונה יוצא מאם כהונה משאל עזרתי ודעל :
צו כתב הכלבו מדרש חברים מקצבים לקלק
 השמימי. מאלן לש"ן שריר להשמע
 קילו בשמע יבראל כדי שישמע הקהל וימליכו ש"ס יחד.
 ואם חומרו יחד כבד. חייב לחזור ולחומרו עם ש"ן וכן
 גמי הם לא חמרו עדין וסכור ראשון בלבד עכ"ל.
 וטעם דעיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון ולכן נהגים
 לקרות פסוק ראשון בקול רם כדי להעיר הכוונה בפסוק
 ראשון שהוא עיקר מקום כוונת הקריאה :

צו המורה בדרך לרד לעמוד בפסוק ראשון כן הוא
 דעת רוב הפוסקים וכן אם קראה כדור
 ונכנס לבית הכנסת ומלא ציבור שקורין לרד לקרות
 עמם פסוק ראשון שלא יהא נראה כאלו חיו רואה
 לקבל עליו עול מלכות שמים עם הצירוי ה"ח סימן
 כ"ה. וכבד מהר"ל בתרומת הדפן סימן ג' שמי
 שעוסק בברכות שיר ופזח כגון מזמור שחמר עד
 יסבב חין לרד להפסיק כדי שיקרא פסוק ראשון עם
 הציבור. וראינו מהדקדקים בשעת שעוסקים ק"ם
 ובברכותיה שהיו עומדים מוסיקס והיו מנגנים בחציה
 אחד או שתיים שהיו חומרים בללו הכי באתו פעם
 בנינו הציבור בפסוק ראשון כדי שיהא נראה כאלו קורא
 עמם ע"כ. והרמב"ם כתב בסימן ש"ך אם קרא ק"ם
 שהתפלל בביתו או בבית האל וזא לבית הכנסת
 יקרא כל ק"ם עם הציבור ויקרא שבר קבוצה בזהרה
 ונראה דהיינו דרך עשה טובה הכל לענין שלא יהא נראה
 כאלו חיו רואה לקבל עול מלכות שמים עם הצירוי.
 בפסוק ראשון כ"ז :

צו הגיה מיימיו קול בלעה עורו חט"ג דהן
 נראה לעינים. הירבור מיהו איכא
 ואכור לקרות כנגדה. ודווקא שאין רגילים צו אלל
 רגילים צו מותר וכבד הר"ר יונה ה"מ בשעת שמנגנים
 אלל בשעה שמדברת כדרכה מותר ואף בשעה שמנגנים
 אם הוא יכול לכוון לבו בשלשון בענין שאינו מומע אותו
 ואינו מוסר לב חלום מותר עכ"ל :

צו כתבו תלמידי הר"ר יונה במהבט ברכות
 סניצ הר"ף דף י' ו"ח ואמר מורי
 הרב גר"י שמי שמתחייב ברכה ואינו יכול לאחזר שחין
 ידיו נקיות או שעמד במקום שאינו נקי כגון המול'
 שחין ממשו נקיים ואינו יכול לבטא בשפתו התפלה.
 יש לו להכיר הכתוב אז התפלה מתחייב בה ואע"פ
 שאין לה שבר כבאמירה ואינו יוצא ידי חובתו כי אם
 באמירה יש לו להכיר בלבו ה' יראה לבד וימן לו
 שבר המחשבה להמריץ הכי במדרש אמרי חלומים ה'
 ובשעה שאינו יכול לדבר בינה הגוי והגוי ר"ל המחשבה
 ע"כ. ומה שכתב שעומד במקום שאינו נקי מ"ל לרד
 להיות שאינו מתוקן לגמרי לחזור להכיר בדברי תורה
 במקום השומע :

ק ורתקנו לומר חמת ויציב שחרית על החסד שפעה
 שמו הקב"ה שאלנו והעצירו בים וקטע
 צרינו בחובי ואיתא בירושלמי לרד לחזיר חמת ויציב
 יצאת מארץ ומלכות וקריעת ים סוף ומכאן בזהרים
 וצור ישראל וגואלו. וחקנו חמת ואמורה שרבים על
 הגבולות

לא היה למטעי למומר ושכרתם את כל מנות ה' דהיינו
 משמע השכר הוא כל מנות ה' והמאות הם הפעולה לקבל
 שכר וזה שהמה הם השכר אבל למען שחזרו דכתיב
 גבי ועשיתם את כל מנות אתו למטעי למומר למען
 השכרו בשעית המאות שחזרו שכר על עשייתם. ורב
 ה"ה גאון ז"ל פ' הכסף חזקוני בניה' תר"ג כנגד תר"ג
 מנות נשאר הכ"ף ועולה למנין עשרים דל מייחור י"ה
 כנגד י"ה חזקונות שצ"ס פשו להו' ב' כנגד ב' פעמים
 הני ה' חלוקים. ולי הכותב נראה דחזקוני יס האותיות
 שהם חמשה בגי' ז"ך תר"ל לרמוז על תר"ל מנות
 המעשיות הכלולים ב"ך האותיות החסרות וזהו למען
 חזקוני ועשייתם דמאות המעשיות קמיינו שהם תר"ל
 אלל הפנים שמי הגבורה שמעום הם עיוותם בחלוקים
 בשון המחשבה וכנגד אותן שתי המאות אמר חת"כ ב'
 פעמים הני ה' חלוקים וזהו דבר נכון :

צו וצריך ליתן ריוח בין ומהר לאף דלא לשחמט
 ומהר וצריך ליתן ריוח בין עיבד שחמטא
 בסוף האות שלפניה כון בלל לבד. שבת בשבד.
 ואזכרתם מהרה. הנה פתיל. חתכס. מארץ. וכבד
 הרבי דוד קמחי בספר מכלול מה שחמרו רבוינו
 שצריך ליתן ריוח בין הדקדוק כגון בלל לבד. בלל
 לבדכס. לא חמרו להפסיק שלא לתת מקף בין שני
 המלה"ן כאשר הוא. אלא חט"י שיקראם במקף יתן
 ריוח והבדל בלשון שדמה כשני למד"ם קרא כי הנה
 בכל היה נקד כמקף שמי המקף ואם יקרא אותו
 בלא מקף יהיה נקד בחולס וזה לא חמרו ר"ל להחליף
 התנועות אשר נתנו למשה מסיני וכתבו הכר"ד
 אבודרהם ז"ל :

צו ובישיאמר והיה לאות על ידך ימשמש בחפלין
 של יד ובשואמ"ל מוטפות בין ענין
 ימשמש בלל ראש ויש נהגים למשמש גם בליות כשואמר
 והיה לכם לליות וראיתם אותו וכבד מהר"ם מרקנטי
 בסוף פ' שלא לך כשתסתכל בליות או כשתכל ב' ליות
 שלפניו כהר"י קשרים רמז להיות. ואני שמעתי עוד
 בכל ה' מהליות יש בו ה' קשרים וח' חומים כמניין
 אחד וכשתחבר ב' ליות שלפניו להסתכל בהם עולים
 כ"ז כמנין כון ההיה כ"כ הכ"י :

צו ורבי שמכון בענין זה שכתבתי ומיחד השם
 בכוונה אלל בודאי שברו הרבה מחלוק כמו
 שכת' רבינו בחיי פ' והתקין ז"ל וזע כי לא נברא גן
 עדן וכל מעלותיו כי אם לאותם המיוחדים בכוונה כי
 המורה בייחוד כושר בע"ז וכל המורה בע"ז כושר בייחוד
 וגיבור וז' מורויו לא נבראו אלא לעבודת זכר
 ומפני זה תמלא בפרשת בראשית י"ג פעמים גן ובפ'
 בבלה י"ג פעמים את וזה למען הודיעך כי כל
 שמכון באלל שחזבונו י"ג כמספר י"ג מדות נאל
 מאשה של גיבור וזכר לן עדן ולכל מעלותיו שהם
 י"ג כמו שחמרו ר"ל ריב"ל אכחיה לרבי שמעון דהוה
 יחיד חלוקי חתקני דפיהו וכוונה על י"ג מעלות של
 גן עדן ע"כ. ואני שמעתי סימן לדבר ש"ג שמעתי וז'
 מאחד הוא ה"ם נשאר מ"ע שמעתי ה"ד מאחד ראשי
 ציבורם "המיה" משאל "שורא" דניאל לרמוז מי שקרא

הנאולה שלעמוד בלתי מאמינים ומקוים שיקים לנו
הנפחתו וינאלו בקרב. ויש אומרים דליתא דברכות
כל מי שלא אמר אמת ויציב שהרית ואמת ואמונה
ערכית לא יאל שנהמר להגיד בבוקר הסדר זה אמת
ויציב. ואמונתך בליתא זה אמת ואמונה. פי' דברות
אמת ויציב מספר ומאריך בהסדיו בלי הקב"ה. אבל
בליתא ים להגיד אמונתך ולפיקר אומרים אמת ואמונה
ערכית כמו שכתוב ואמונתך בליתא. והר"ן ופי' אזה
אמונה ים כאל לפי שאדם נפשו כו' צדק עליו בליתא
מפורח המלכה שפעה ביום וכשמן בליתא נשמותו עולה
לרקיע ואינו רואה לשוב בבוקר ואומר לה הקב"ה שובי
אל גוייתך שאינו רואה לאבד אמונתו כנגדו שהיה האמין
בי שהפיקר אותך צדי כי אמר צידך הפיקר רוחי
ועשה הקב"ה אמונה ומחירה אלו. ובבקר עושה לו
כס ומחשד כמו ואלו מרגיש בכל מה שפרח אסתמול.
וזרזו בבקר הסדר ואומר חדשים לבקרים רבה אמונתך.
ומאחרי לנאונים וזכרונם לברכה מאמת ויציב עד הדבר
הזה אגרת א' הייתה לפי ששייכו מהם ברכות שלהם
לגולה לרונם שתקבלו מהם ברכות שלהם להם אמת
ויציב וטוב וקיים וישר ונאמן ואחוב וחביב ונחמד
וטוב ומרץ ולדיר ומתוק ומקובל וטוב וישע הדבר
הזה. פי' ווי"ן זה אחר זה עולים להשכון א' ופי'
הה"ן הרי מהם כנגד מהם ברכות. וכן תחשוב מאמת
עד אמת ועד בכלל המנה מהם אלויות לא פחות ולא
יותר. ובסם רבינו שלמה מלאכי שמונה עשר קיומים
ים בליתא ויציב שחקקום נכחי ארץ ישראל ושלחום לאגבי
יבנה בשפס שחקקום שמונה עשר ברכות של תפלה.
וגאנו רומי פרשו דליתא ויציב אק"ש דקאמרי קאלי
ויבז וישע הדבר הזה שחמרת' לקבל מלכותך. וכחז
הכלבו סימן מ' שזאת הכרעה נחקקה על דרך שלשה
פרשיות של ק"ש. אמת אלהי עולם מלכו. כנגד פ'
ראשונה שהיה קבלת עול מלכות שמים. אשרי איש
שישמע לחצותך. כנגד ויהי אש שמוע שהיה קבלת עול
מלכות. אמת ממארים גאלתו. כנגד פרשת של איתא
שהיה להזכיר שאלו עבדיו שפדלמו מצות עבדים ולקחמו
לעם כולה ונקח איתא לאלו ולהזכיר כמנהג היום
שנותנים אות אל העבדים הקנאיים :

קב כתב הרקוב בסומן שכל' וז"ל קבלתי מן ריב"ק
משפיר"א אש אף אף לאדם להפלה אקרה
ק"ש בעושה עד אי ה' אלהים אמת ולא יאמר
אמת ויציב אחר שאמר אי ה' אלהים אמת מתני
שעה הדחק מוטב להרחיק כדי לסמוך גאולה לתפלה
דאמר בירושלמי של תפלה השחר רבי יוסי מלני בתלה
שער בירמיה וכן רבי חייא בר אבא וכן רבי ברכיה ומקשי
ואמר כבר קבל עליו עול שמים בעושה ומשמע ברה
אחרונה לא צריך ובפרק תפלה השחר מ"ס נוסמן
גאולה לתפלה עריך משומד עכ"ל :

קד צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסוק אחר
שאמר גאל ישראל רק אש אירע אונם
שלא הניח תפילין וזכרמו בין גאולה לתפלה מניה
אז ולא יצרך עליהם עד אחר שיתפלל אבל מלית לא
יניח אז ואש עד שלא אמר גאל ישראל מדמנו עליות
ותפילין מניה ולא יצרך עליהם עד אחר התפלה כך
היה מסקנת מהר"ק בטור אורח חיים סימן כ"א. אבל
בטור עצמו משמע דקודם גאל ישראל יכול להניח תפילין
ולצרך עליהם אבל על מלית לא יצרך וכן הדיון בין
ההב"ה לק"ש אש הוא אונם יכול להפסוק להניח תפילין
ולצרך עליהם אבל מלית לא כמבואר באורח חיים סימן
פ"ה ובהגהות מהר"ר אברהם ז"ל שם :

קה כתב רבי שמעון דכשעומד באמת ויציב
שממחין בסוף עד יכול לומר עס
האיבור קדושה וזכרו ויהי יהא שמים רבא מא"י
פ"ב דמנהל ורבינו חס ויהי רגיל שמים ממחין
בעושה פלא כדי לומר קדיש וקדושה עס האיבור במרדכי
פ' ב' דברכות :

דיני תפלה

קו כתב התשנ"ז ואסור לאדם לאכול או לשנות
בבוקר קודם שיתפלל כדליתא בפ"ק דברכות

הנאולה שלעמוד בלתי מאמינים ומקוים שיקים לנו
הנפחתו וינאלו בקרב. ויש אומרים דליתא דברכות
כל מי שלא אמר אמת ויציב שהרית ואמת ואמונה
ערכית לא יאל שנהמר להגיד בבוקר הסדר זה אמת
ויציב. ואמונתך בליתא זה אמת ואמונה. פי' דברות
אמת ויציב מספר ומאריך בהסדיו בלי הקב"ה. אבל
בליתא ים להגיד אמונתך ולפיקר אומרים אמת ואמונה
ערכית כמו שכתוב ואמונתך בליתא. והר"ן ופי' אזה
אמונה ים כאל לפי שאדם נפשו כו' צדק עליו בליתא
מפורח המלכה שפעה ביום וכשמן בליתא נשמותו עולה
לרקיע ואינו רואה לשוב בבוקר ואומר לה הקב"ה שובי
אל גוייתך שאינו רואה לאבד אמונתו כנגדו שהיה האמין
בי שהפיקר אותך צדי כי אמר צידך הפיקר רוחי
ועשה הקב"ה אמונה ומחירה אלו. ובבקר עושה לו
כס ומחשד כמו ואלו מרגיש בכל מה שפרח אסתמול.
וזרזו בבקר הסדר ואומר חדשים לבקרים רבה אמונתך.
ומאחרי לנאונים וזכרונם לברכה מאמת ויציב עד הדבר
הזה אגרת א' הייתה לפי ששייכו מהם ברכות שלהם
לגולה לרונם שתקבלו מהם ברכות שלהם להם אמת
ויציב וטוב וקיים וישר ונאמן ואחוב וחביב ונחמד
וטוב ומרץ ולדיר ומתוק ומקובל וטוב וישע הדבר
הזה. פי' ווי"ן זה אחר זה עולים להשכון א' ופי'
הה"ן הרי מהם כנגד מהם ברכות. וכן תחשוב מאמת
עד אמת ועד בכלל המנה מהם אלויות לא פחות ולא
יותר. ובסם רבינו שלמה מלאכי שמונה עשר קיומים
ים בליתא ויציב שחקקום נכחי ארץ ישראל ושלחום לאגבי
יבנה בשפס שחקקום שמונה עשר ברכות של תפלה.
וגאנו רומי פרשו דליתא ויציב אק"ש דקאמרי קאלי
ויבז וישע הדבר הזה שחמרת' לקבל מלכותך. וכחז
הכלבו סימן מ' שזאת הכרעה נחקקה על דרך שלשה
פרשיות של ק"ש. אמת אלהי עולם מלכו. כנגד פ'
ראשונה שהיה קבלת עול מלכות שמים. אשרי איש
שישמע לחצותך. כנגד ויהי אש שמוע שהיה קבלת עול
מלכות. אמת ממארים גאלתו. כנגד פרשת של איתא
שהיה להזכיר שאלו עבדיו שפדלמו מצות עבדים ולקחמו
לעם כולה ונקח איתא לאלו ולהזכיר כמנהג היום
שנותנים אות אל העבדים הקנאיים :

קא שאר רבי יוחנן הגרמא נשתנה בקר מן הערב
שבערב אומרים שני ברכות לפני ק"ש
ושמים לאחריה ובבוקר רק אחד לאחריה. והשיב לו
רבינו תם לפי שבעשר ים מזה איתא מה שאין כן
בערב וכן הוא בהדיוא במדרש תהילים סימן א' :

קב ויסמוך גאולה לתפלה דכתיב יהיו לרגל אחרי
פי' רגיון לבי לפניך א' אורי וגואלי
היינו גאולה וסמוך ליה יעקב א' ביום צרה היינו
תפלה. וכחז בהגהות אשירי פ"ק דברכות ובשפת און
צריך לסמוך גאולה לתפלה דנפקא לן מיעקב א' ביום
צרה דכתיב בתריה יהיו לרגל ובשפת לאו יום צרה וכן
הוא בתשנ"ז סימן רל"ג בשם ר"ם. מיהו ב"ש מוכח
באשירי פ"ק דתענית דים לסמוך שכתב ופרקי בירושלמי
והזכר משיב הרים וכו' משהחריט ומשיב אסור להזכיר
לימוד עד ביצור ש"ן פירוש שחמ"ר קודם מוסף משיב

גולה ונסתר וזה שאמר מיד כבוד מלכותך יאמרו והוא
 מוכה וסדר חמור להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד
 הדר מלכותו הוא נסתר והטעם הכון הוא מפני שהוא
 יתבדק ונסתר ונעלם מהשגת כל משיג וזמורים ברוך
 חסד למטה לבשר שפע"ם שהוא נסתר ונעלם גולה הוא
 ונמאץ בלבוש כ"כ רבינו בחיי בפי' בשלה. ולי הכותב
 גרסה כי הוא יתבדק מנאץ לכל ונסתר לכל. נמאץ לכל
 מיד פעולתו ומלכותו. ונסתר לכל מזה מהותו ועצמותו
 כמ"ם שהע"ה כבוד אלהים הסתר דבר וכבוד מלכים
 חקוד דבר. גלה לו ההכס ז"ל בזה על ידיעת השני"ת
 שהוא ב' הלקים נמשע ופספר. הנמנע הוא החקירה על
 הסגנון מזה עצמותו ומדותו ועל זה אמר הסתר דבר.
 הסגנון הוא חקירה מלכותו מזה דרכיו ופעולותיו ועל
 זה אמר וכבוד מלכים חקוד דבר. לכן תקנו ז"ל גבי
 מלכותו שהוא גולה לכלל לומר בלשון מוכה ברוך חסד
 ה' אלהינו מלך העולם. ואחר כך תקנו אשר קדשנו
 במצותיו לשון נסתר כלומר הסס הנסתר ונעלם מזה
 מהותו ועצמותו קדשנו במצותיו הסגתים ועלמיו מהותן
 ועצמותן כי כמו שפירסם הכלית לחקירת עצמות השני"ת
 כמו שגמאר לאיוב החקיר אלוה ממאץ חס עד תכלית
 שדי ממאץ כך אין תכלית מושג לנו למצותיו כמו שאמר
 דוד ע"ה לכל תכלית ראותי קץ רחבה מנאץ מזה. ביאור
 כי כל דבר יש לו קץ ולמאץ אין קץ וזה הטעם המהימני
 על לב המון זולת השעשים הגזומים והתומים באורות
 ספרי הקבלה :

קרב בתיבת השם וקרייתו : כהצדיות השם יכוון
 פירוש קריאתו בחל"ף דל"ה לשון

אדמות וכוון עוד פירוש כסודו ביד"ה ל"ה לשון הויה

שהוא הויה הויה הויה הויה חיים סימן ה' :

קרב בקדוה כ' הויה פרשת שמות וז"ל וסוד המקובל

במקוד זה שמי יעקב"ה הם הנקודות של

שם הגדול והסימן כי בשחק יעקוב לה' ע"כ

פי' "שח" הולם "קמ" ר"ת שח"ק וזהו יהי שם ה'

בב"ב קד"ר"י יהי ביונת בניקוד השם בב"ב קד"ר"י יהי

בנקמ"א קד"ר"י ולא בפחה כי הפרש גדול יש

בניהם אד"י בקמן הו"א קודש בפחה הוא חל כמ"ם

רבינו בחיי ע"ה וירא ולא יקרא בפחה חסד חסד גדולה

לפחה חסד רובין כי בחל"ף קודש בחול והטעם דקמן הוא

קודש כ' רבי' בחיי כי הקמן בחיבה יורה על מעלה גדולה

ועל דבר שהוא עומד בפ"ע אינו נסמך לאחר. חסד שהוא

קמן ומליו חסד הכרית שהוא פחה וכן הנה אגבי שולה

נמאץ וישלה מלך שהוא בקמן ומלך הכרית שהוא

בפחה כי הפחה נסמך נעלם למע שחצרו ולא כן הקמן

כי הוא עומד בפני עצמו ומטעם זה כל חתמחש וסוף

פסוק הוא בקמן כי שם עומד לא יסמך ומטעם זה

בניקוד זה השם לא ממאץ פחה חל"ה קמן. כי המעלה

העליונה הגדולה הנמורה עליונות ושהוא בלתי נסמך

לאחר דבר הגדול ע"כ. ולי הכותב נראה כי אדוני

בחורק הוא משמע אדון שלי חל"ה אין בנשמתו שהוא

אדון העולם ואדני בפחה פירוש אדוני רבים כמ"ם

גבי לוח הדי' נא אדני בפחה ופרש"י הנה נא חסד

אדונים לי וסקמן הוא פחה וחורק מרמז אדון על

מלכות בכל חלו י"ט זכרות שח"א מלכות חלל על זכריות שולש ועל המלכות כמו מלך שגורר ועשית הכל בדבריו וגורר עלינו לקיים המלכות חלל חלל י"ט זכרות אין להזכיר שום מלכות רק שמתחללים להנמי לפניו ומצטקים רחמיו על כל מה שצריך לנו לחיי עה"ל כך מלכות. ועוד יש טעם אחר מפני מה אין מלכות מפני שעדיין כשבא אברהם לא ידע מלכותו בעולם ולא היה רק אלהי אברהם לבד עכ"ל:

ענין

שם ומלכות הואיל ואתא לידן לא אבד ממך אמרי קדוש מהר"ר אליעזר מגרמז"א שכתב בספר הדוקה סימן פס"ג וז"ל לרב דאמר כל זכרית שאין בה הזכרת השם אינה זכרית ולא צריך מלכות ולא יוחנן דאמר זכרית מלכות לעבד ואע"ל דעיקר דבריו רב מ"מ כל פתחי זכריות אנו עושין כר' יוחנן וכל חומתי זכרות כרב. ופשוטה שאין פותחין בצדקת מלכות השם חלל מלכות לפי שאין לשנות ממעט הפסוק בלשון שהודם אליעזר עבד אברהם ברוך ה' אלהי אדוני אברהם עמדו ותקנו אותו לשון בלשון מלכות. ולפי שהפסוק בברכות גם אנו שוח' בה מלה וסוף כדרך טעמה אליעזר ומלכות לא הזכיר שהרי הקב"ה עדיין לא הודיע לביתו מלכותו ופוחי' לא נודעתי צימיה. אבל בשאר זכרות צריך להזכיר לפי שכל הזכרות לבד מן התפלה עניי' הודאה וזכרית לצדק על מה שחנו כהנין מהן ועל המלכות להודות למי שגורר עליהם. לכן תקנו מלכות בהנחל' לה' הארץ ומלכות על המלכות כמו שכתוב אני ה'. והשם הזה הוא מלכות כה אמר ה' מלך ישראל וגו' וזאתו וזאתו וז' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם. לכן תקנו שבע ישראל וידעת' היום בפסוקים של מלכות לבד על כל מלכות תקנו מלכות לצדק למי שחנו עליהם. וכמה פסוקים של שם של ד' אותיות סמוכים למלכות ה' מלך ה' מלך ה' ימלך לעולם ועד והיה ה' למלך ה' מלך עולם ועד מי הוא מלך הכבוד ה' שיחזר וגבור ואומר ה' צבאות הוא מלך הגבור. לכן פשוט כהן גדול מזכיר את השם הנכבד והנורא הכהנים והם משתחווים ופורעים ופולשים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הלבך צריך לר' יוחנן מלכות. ובסוף כתב בכל הזכרות שהן הודאות להקב"ה יש בהן הזכרת שם ומלכות. אבל בתפלת י"ח שאינו הודאה על שום הנאה ואף שחזו על צדיקים ארצו של אדם ולשולש יסדיר מזה שחזו של הקב"ה ואח"כ יתפלל הלבך לא תקנו בה מלכות עד כאן לשונו ומכלל דבריו יתבאר ה' טעמים שכתב הכל בו:

קבא ב' שאומר ברוך יסחה דמניא חלו זכרות ששוח' בזהבית תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף וגרסינן בפרק תפלת השחר אמר רבי תנחום אמר ריב"ל המתפלל צריך שיערע עד שיתפסקו כל חוליותיו שבשדרה. ומעט זה סבר נמי ר' תנחום בשם ריב"ל תנחום דהי' י"ח זכרות תקנו כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה. וכן חית' כהני' בתנחומא פרש' וירא וז"ל למה תקנו שמונה עשרה זכרות כו' עד ור' סימון אמר כנגד י"ח חוליות שבשדרה שבשכס שמתחלל

צחי' מסכים לזה שכתב להרבות כאלו רגליו כאלו אין חפז חליו בטלמו ואין בידו להפסיק רגליו אם אין הקב"ה מסכים על ידו וכענין שכתוב לא לאדם דרכו. והנה האומות מראים הסוטה האלה כיוון ידיהם בזקפת תחנונים והם עומים אינם יודעים למה הורגלו כך. והטעם בזה הוא להראות כמול כה עמלו כאלו רדיו חסריות והוא מוכר עמלו אותו למי שמתחנן אליו. ולפי שתנועת הרגלים גדולה מתנועת הידים לקרב תועלתו ולדחות חזקו לכך נהגנו כיוון רגלים ולא הידים עכ"ל ב' קרה:

קיו צריך שיטק ראשו מעט שיכיו עיניו למע' לארץ שנאמר והיו עיני וגו' שם כל הימים. ואנו מתפללים כנגד בית המקדש ולכן צריך שיטק עיניו למע' כנגדו ונחשב כאלו אנו עומדים בו ומתחללים. ובלבו יכוין למעלה שנאמר נשא לפניו אל כפי' אל אל בשמים. וכן כתב הארור המור סוף פרשת חיי שרה וז"ל כתב הקדוש כי המתפלל תפלת עמידה שכינה כנגדו ולכן חסור לו לפקוד עיניו להסתכל בכותל וכמעט אמר שצריך להשפיל:

קיה צריך חלש לנעונו עמלו בשעת התפלה שח"א כהן עומדו ופוחי' אתמרה ה' וגו' וכל הרור המור פרשת יתרו וכן כתב הר"ר יונה בספר היחל' וכן עשה מהר"ל שהיה מתנועע בעת תפלתו:

קיש סדר התפלה בפרק ה' דזכרות אמר ר' יוחנן בתחלה הוא אומר ה' שפתי פתחתי כיון דתקוהו רבן בתפלה כתפלה אריכתא דמין. ויש נהגים לומר קודם פסוקים כיון שומע תפלה עדיף כל בשר יבואו כי שם ה' אקרא וגומר ואין לומר דהו' הפסק ח"א סימן קי"א ובבלשו סימן י"א בתפלת' סימן רכ"ל:

קר ומתחיל ברכה ראשונה והיא האבות דמניא ברים פרק ב' דמגלה מנין שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים פרש' וזכירו לפניו את אילי הארץ. ומנין שאומרים גבורים שנאמר הבו לה' כבוד ועוז. ומנין שאומרים קדושות ש. אמר הבו לה' כבוד שמו פירש' וסיפא דקרא בהדרת קידוש. ופוחי' חלש אלהי אברהם דלאיתא צערי' פסחיה ואשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם. ואברך זה שאומרים אלהי יצחק. ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב. יבול יהו' חותמין בכולם ח"ל ויהי ברכה כך חותמין ולא בכולן. ובמציאות ב' תפילין מנין שאומרים ב"א ה' אלהינו אלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק אלהי יעקב שנאמר ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם. אלהי אברהם אלהי יצחק אלהי יעקב. ופוחתה בברוך ואין בה מלכות. ויש אומרים אלהי אברהם הוי כמו מלכות שאברהם המלך אותו על כל העולם שחזרו מלכותו ואלהותו על כל בני עולם. וז"ל האל הגדול הגבור והנורא הוי כמו מלכות דלאו דווקא לשון מלכות בעינן כדאמר בפ"ק דר"ה שם ישראל וגו' הוי מלכות טור ח"ת סימן קי"ג והוא מדברי התו' והרמ"ה ב' כ"ה מזכרין. והכלבו כתב בסימן י"א וז"ל ולא תמלא

יהא נשמע חיל"ל כדרך הגוים והשומעאלים הקוראים
לגמיל יומ"ל ע"כ. ויאל לנו מזה שיש לקרוא אתה
גבור צב' דגופה :

קבו ומזכיריכם בה גבורת גשמים והכי דינו קודם
שתחיל ש"ץ מוסף בשמיני עשרת
מכריז הפתח משיב הרוח ומוריד הגשם כן קיימא לן
לנהוג כדי שגם הגבור מתפלל במוסף משיב הרוח כן
מסיק באורח חיים. ובמנהגי מהר"ק ז"ל. והבא לבית
הכנסה והגבור התחילו להסתפל ולא שמע ההכרזה
מזכיר אע"פ שלא שמע ואין מפסיקין עד יום ראשון של
פסח דלא הש"ץ מפסיק במוסף והקטל מזכירי ואין
פוסקי' עד מנחה השמעו כבר מה"ץ שפסק בהפלת מוסף
כן מסיק במנהגי ולא נהניו באורח חיים שכל להפסיק
הקהל גם במוסף :

קבו מצה בימות ההפלה והזכיר גשם מהזכירין אותו
וחזור לראש הברכה. ולא כיום הברכה
חוזר לראש התפלה ובימות הגשמים אם לא הזכיר גשם
מהזכירין אותו וס"מ שגם טל לא הזכיר אבל אם הזכיר
טל אין מהזכירין אותו. במה דברים אמורים שמהזכירי
אותו בשלל אמר בימות הגשמים מוריד הגשם היינו
כשמים כל הברכה והתחיל ברכה של אחרים ולא חוזר
לראש התפלה אבל אם הזכיר קודם פסחים הברכה ואמר
במקום שזכר כך הוא דעת הרמ"א. ואם התם מחי'
תמים ועדיין לא פתח באתה קדוש ביה"כ כ"ע מודו
שיאמר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא תהימה :

קבה ירושלמי בהתפלל ואינו יודע אם הזכיר או
לא כל ל' יום חזקה מה שהוא
למוד מזכיר מבין ואילך מה שצריך מזכיר. הלכך עד
ל' יום אם ספק לו אם הזכירו אם לאו לריך לחזור
דמסתמא לא הזכיר והוא הדין גמי ל' יום אחר הפסח
מסתמא הזכיר וליריך לחזור. והר"ר יצחק מרונסבורג
היה רגיל לומר בשמיני עשרת ברכת אתה גבור השמי'
פעמים עד משיב הרוח מוריד הגשם כנגד ל' יום
שלאמר אותו ג' פעמים בכל יום ועליו אם היה מסופק
אין לריך לחזור. וכן אם אמר בפסח ברכת אתה גבור
עד מכלל חיים תשעים פעמים אה"כ אם הוא מסתפק
אין לריך לחזור :

קבט ברכה שלישית היא אתה קדוש ואף שלמה
ברכות חובשים כחמ"ד וכל מקום
שפסח זה חוזר לראש ל"ט יחיד ל"ט זכור :

קל ברכה רביעית אתה חזק ומה ראו לומר בינה
אחר קדושה דכתיב כי בראיתו ילדיו כו'
עד והקדוה את קדוש יי"אל וסגור ליה וידעו מועי
רוח בינה. ועוד מפני שמצאת האדם מן הבמה היא
הבינה והשכל קבעוהו ראש לאחשיות. ועוד אם אין
בינה אין תפלה ומבדיל בין צמ"ט ויו"ט מפני שהוא
חכמה שמה שאדם מבדיל בין דבר לדבר חכמה הוא לו
לכן קבעוהו בברכת חכמה ורמז לדבר בינ"ט ר"ס
"בשמים יין ל"ר ה"בדלה :

קלא חמישית הצינו ומה ראו לומר השוכה
אחר בינה שנאמר ולבבו יבין ושב
ורפא לו הרי שפסח מביאה לידי תשובה

ששית

בהתפלל ועוד לריך שיכרע עד שתתקין כל חוליותיו
שבעה של כל עצמותי האמרינה ה' מי כבוד עד כאן.
מסתמא נמי הלא ענינו הוא לריב"ל כי יגיד עליו רע"ו.
עולא אמר עד פיראה חיסור כנגד לבו פרש"י שיכרע
עד פיראה בני קמטים אחד למעלה מן הלב ואחד
למטה וכרוכב חיסור ביניהם. ורבינו האי פירש שיקוף
ראשו כלגמון שאר רואה חיסור שמונה כנגד לבו ולא
שפסח גופו וראשו זקף. ורבי יונה בשם היראה כ'
דזכר צמר ברוכב חיסור בין פרק חוליות השדרה כנגד הלב
וכשארם זקוף מובלע ואינו נראה וכשהוא פונה אז
יתפרדו החוליות ונראה אותו בשר. ר' הנינא אומר כיון
שענינו בראשו שוב לינו לריך. אמר רבי והוא דמאמר
נפשים פירש ניכר שהוא חפץ לברוע חלל שמתער עלמו
ואינו יכול כגון שהוא חולה או זקן. וכתב הגאון אשרי
שם הכורע כיון שסרקיין ראשו ומראה כורע דיו וייהיו
מלאן דמרה וכורע טובא פפי עדיף. ואין לשון ה"כ
עד פירא פיו כנגד הגור של מכנסיים עכ"ל. וגם את'
כתבו בסוף פ"ק דברכות בשם הירושלמי שלא יפוח
יותר מדאי וכן כ' ספר מאן גדול וספר מנחם קמן
והנאו' מיימוני פרק ה' :

קבב ובורע בברך וזקוף בשם שאל' ה' זקוף
כפפים וכשהוא כורע יכרע במהירות
וכשהוא זקוף יזקוף בנחת ראשו תחלה ואח"כ גופו שלא
סרסא עליו כמפוי כמו הנחת ששהוא זקוף מבזה הראש
וזקוף מעט מעט חזרת חיים סי' קי"ג :

קבג יכוין בברכה זו כדאיתא בפרק אין עומדי
ה"ר המתפלל לריך כיוון בכל הברכה
ואם אינו יכול לכיון כיוון. לפחות יכוין בראשו' והמתפלל
שמה עשרה ברכות בדרך ים מהמזרח לעמוד בראשו'
אורח חיי' סי' ז"ד והאגור סימן קמ"ב :

קבד ברכה שנייה אינה פותחת בברך מפני שסמוכה
לחברתה שנייה שהחית הברכה שלפניה
באלו היא משמשת את כל לבסוף הברכה ותחת הסמוכה
לה. ויש לשאול מאחר שהברכה הסמוכה לחברתה
אחתימה ברכה שלפניה קלי והתחיתם אין בה מלכות
נמלא בברכה הסמוכה אינה מתהלה במלכות וכל ברכה
שאין בה שם ומלכות מתהלה אינה ברכה. וי"ל שיון
שחקנו בפסחה כל הברכות בהתחיתם לא תאריכי חלל
ברך אתה ה' דבהתימה כרע פזדיקן לדליל לפי
שהתחיתם אתהלה ברכה קלי אתה הוא בנחתם כך וכן
ברוך אתה ה' שגזרת כך נמלא התימה אפתימה' כל
הברכות קלי הכי כולוהו מעי' הפסחה דמלכות הכולוהו
קלי וכן הוא ברוקה סמן שס"ג :

קבה והברכה זו מתחלת אתה גבור לעולם ה'
וכתב הלויי בפרש' ויחי פסח'
יהודה אתה יודוך אהך וז"ל בכלן סוד אה"ל אתה
יודוך. גור אריה לא יסור' אשתי לנפן ר"ת הפסוקים
אגלא ולא יהרהר בו אדם אה"כ יהיה טבור מאד
מכל שוממה ובגדים נקיים וכאשר בירך יעקב ליהודה
מסר לו זה השם וכמו. והוא יולא כמו כן מן' אתה גבור
לעולם אה"ל. והשם הזה הוא מבורר לבעלי הקבל'
כאשר נרמז בתורה והקורא יורר מיהא' נדגשה שלא

לא נעשה עד עת האורק ע"כ :

קלח מבקנת הפוסקים דלא אמרינן מעט למט חלף ק"ל לעולם בערבית יום ס' מתקופת השני מתחיל' לשאל ויום התקופה היא בכלל הס' ויום ס' כלומר שנים ומתחיל' לומר וכן על ומסר בערבית שקודם יום ס' מלא שמונים ג"ס ימים ומתחיל' יום ס' היא התחלת השנה. וס' תז"ל כט' אמרתי ר"ל לאחר מנין כט' ימים אומרים וכן על. ואם יבא יום ס' בשבת מתחיל' בליל ה' שח"א בשבת וכן על ומסר: **קלט א**ם שאל מטר בימות ההמה מחזירין אותו וכן אם לא שאל בימות הגשמי מחזירין אותו אפי' שאל על. אבל אם שאל מטר ולא על חין מחזירין אותו. ואם לא שאל מטר ומסר קודם שזמנה און מחזירין אותו ושאל בשומע תפלה. ואם לא מטר עד אחר שזמנה תפלה אם עקר רגליו חוזר לראש. ואפי' לא עקר רגליו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר שזמנה עשרה חוזר לראש ורקח ס' ש"כ. ואם לא עקר רגליו ספק בהלכות גדולות שחוזר לבדעת השנים וכן כתב הרמב"ם ז"ל והרשב"א ז"ל וזהו הסכים הרמ"א ז"ל וכן במדור ה"ה סימן ק"ו. ואם מטר קודם שהתחיל חקע בשופר אומר וכן על ומסר וזה"ל חקע או"ה ס' קו"ד. וכן אם מטר בין שזמנה תפלה לראש חזרונ' במקומו דכל שאל התחיל ראש חללו לא מסיים שומע תפלה :

קמ ולענין אם מסופק אם אמר השאלה אם לאו דינו כמו בהוצאת הגשם. ואם אמר ג' פעמים אז אם הפך אם אמר אם לאו אינו חוזר לראש וכן כתב התשב"ץ סימן רכ"א.

קמא כתב הסוד בס' ק"ו וז"ל שוהלים עד תפלת מוסף של יו"ט ראשון של פסח כל זמן שמוכרי' הגשמים ויחיד' הנריכים למטר ח"כ שוהלי' בשומע תפלה. אפי' עיר אחת גדולה כעיר ביחודי' דמו ושוהלים אותו בשומע תפלה. אבל ארץ אחת כולה כמו הפרד כללה או חשכנו כללה אם לריכים למטר ח"כ כתב ח"ה הרמ"א ז"ל בתשובה שאלה שיעולים לשאל אחר כך בצרכה השני' כפי האורק להם. וכתב מהרי"א שמתאר שהרמ"א ז"ל כתב בלוחם תשובה שאף עפ"י שהוא יחיד הים יכול לשאל מהאר שזו הדבר הוא לזרכי רבים חלף כדי שלא יבא נראה פהם כלגודות הגודות נראה מכאן ראה שאם היחיד טעה ושאל גשם בזמן שס' מן הדין לשאל מלא יחזיר מאחר שהזמנה נר' כדברי הרמ"א. ואפי' ביחוד ים לו מקום להתפלל חלף מהסגה המזכרת היכא שהתפלל בדיעבד שאין בלאן זאת החודרה נראה שאין לו לחזור ולדקדק עיון עכ"ל. וכן הסכים מהר"ם שש"ע שכתב ח"ל ומיהו אם בלארן אחת כולה הנריכים מטר בימות ההמה טעה בה יחיד ובאל מטר בצרכה השנים אינו מחזיר לחזור ע"כ. ונראה מזה ג"כ שאם טעה מז' במרחשון עד ס' אחר התקופה שח"א לחזור כי כל הארצות לריכים מים בהיותה שזמנה כמ"ס הרמ"א שכתבם ביחודי' הסוד. או"ה סימן ק"ו ויש לסמוך בדיעבד אסגרת הרמ"א. ומאחר דליבסק הלכתא נרצון גמליאל בלארן דמתחילין ד' במרחשון כדי הוא לסמוך עליו בדיעבד אף בהארצות הללו מאחר

קלב שישית סלח לנו ומה ראו לומר בלוחם אחר תשובה כי ע"י התשובה הקב"ה סולח דכתיב וישוב אל ה' וירחמנו ואל חלהינו כי ירצה לסלוח. ואע"ג דכתיב נמי ושב ורפא לו ח"כ הוה ליה לחומר רפואה אחר תשובה היא רפואה לאו בהתלוא' חלף בסליחה וח"כ היא תשובת סיועה חלף. ויש זה כ' תשובה כנגד כ' פעמים שכתוב בתורה וסלח וסלחת: **קלג שביעית** ראה נא בעיניו דלחתלת' דגאולה בשביעית ובמוחלי שביעית בן דוד בא. ו"ה תשובה כנגד פסוק ונשק אל ה' :

קלד שביעית רפאנו ומה ראו לומר רפואה בשמינית ח"ד מתוך שיתנה מילה בשמינית וזריכה רפואה קצתו בשמינית. וכתב מורי מהר"ם ז"ל דחין לומר רפאנו ה' חלשינו כמו שכתוב בסידורים קדמונים חלף רפאנו ה' ונרפא כי פסוק הוא בירמיה רפאני ה' וארפא וגו' רק שזמן מיוחד לרבים. וכן חין לומר ראה נא בעיניו מלשון הכתוב ראה עיני ועמלי ע"כ. וזה שכתוב שם לא רפאנו ה' ונרפא בן פ"א רפא כח ה"ה ויחיה בן רח נרפא ומחור הכ"ל פ"א כח רפא ש"ו ה"ה ה"ה ח"ה לפי ה"ה רפאנו ה' ונרפא וכן הוא היסוד בסידורי הסדרה ה"ה ר"ה שכתוב ב"ל ראה בעיניו בכל נסחי הסידור הדרוש גם ימים לא מלאנו רק ראה נא וכן בסידורי ספרד וס' גם הכלבו כתב שם בו שזמנה עשרה תשובה ואם לא נאמר מלת נא יהיו רק פסגה עשר תשע שנים בעל הסדר הוה סדר כנ"ל שכתב נא חלף כדעת מורי. ומהר"ן בדקדוק תפלה שחבר הסכים לדעת מורי ז"ל שכתוב ג"כ שח"ל ראה נא :

קלה תשיעית ברכת השנים ומה ראו לאומרה בשמיני אחר רבי אלכסנדר כנגד תפסקי שנים דכתיב שזר וזרע רשע ודוד אמר בתשיעית. וכתב מורי ז"ל ש"ל ונשבעו מתוך לא תשובה כי השביעה שיתבדק המזון בבני מעיים אינו חלוי בגידול הארץ חלף בצרכה' שישפיע השובע מאלו דכתיב יבשם גבולך שזר חלב חסיד ישיבך. וגם ברכת הטוב ש"ך בהקב"ה דכתיב ויפתה' לך את אורחך הטוב עכ"ל: **קלו ואומרים** השאלה וסבי עיני' לעולם כמה ימים שחיה תקופה שחבר' כדברי ח"ה היתה שאלה בבסליו אך כשהשנה שלימה אז היתה השאלה יום ח' פחות בבסליו מההיום התקופה בשני וס' שפ"י "שלימים" שפות"ו וס' העשם לפי שזמנים מיום ב' של ראש חודש ואין מן התקופה ועד השאלה חלף ס' וס' לכן פחות יום. עוד סימן לשאלה בזה יום שפלה תקופה בשני ממנה חמ"ל ארבע ימים ונחמנו יום רביעי היתה השאלה בבסליו כגון אם נפלה התקפה ביום ח' אז היתה השאלה ביום ד' וכן לעולם וס' וא"ד יעל' וגו': **קלו ברתב** הרב בעל האשכול העשם למח תקנו ז"ל נצורת בשנים מ"ח אחרון של חג ויום השאלה אינו רק ד' במרחשון או ל"ס בתקופה. אפי' שמי"ח אחרון וילין זמן בשנים אט"פ שאינו לריכין ביון מהג זמן בשני שנה ושינוי השנים חורף מן הקיץ לריכ' אזו להודות לפני הכ"ה בעת השני חלף השנה

דכתיב ושמתים ביות תפלתו עולותיהם וזכריהם לראות על מזבחי כי ביות ביות תפלת יקרא. ובמדרש יש שמיהל שר הגדול מקריב נשמתו על לדיקוס על מזבח של מעלה ועל זה חקו ואפי ישראל ותפלתם. לכן יש ספרים דלא חמיקין ויפלתם במהרה בזהבם תקבל כי מיהל מקריב נשמת לדיקוס אין ראוי לומר במהרה. אבל לפי מניין הציבות נריך להיות ל"ד חיות שהיו ל"ד כהנים מציחים פר ושעיר והכסן המקריב נגד החזן. וכן הוא גרסת הרמב"ם במהרה"ל הלוי חנניאל מיהל לומר מהרה לפי שכל נשמת הלדיקוס קאי וגרס והשם את העבודה למלכות את החשבון וכן מלכות בסידורים ישנים:

שאלו ענין להלך בין ארצות הללו לה"י שבבל היה מליה היו עושי' כפי הצורך להם. אבל ארצות הללו שצריכי' מים כמו ח"י למה לא נסמך לדברי רבן מיהל לכל הפחות בדיועבד כך נראה לו:

לומר אלהי נאור עד וקלקל מהשפעת מלכיו ואלהיו
ואלהי כל בשר יחד שמך בעולמך בזה עיך יסד ביתך
שכלל היכלך קרב קן ביתא משיחך פדה עמך שמח
עדתך עשה למען שמך עשה למען תורתך עשה למען
קדושתך עשה למען גלגלי מרומים עשה למען ימין
עשה למען דקתך עשה למעןך אס לא למעניו למען
יחלוקן הנשעים ימין ועניו ימין לרצון אמרי פי
וגו' ע"כ וכן היה ניהב מורי ז"ל :

קנב ובורע ופוסע ג' פסיעות לאהריו בכריע' אחת
ובעורו כורע קודם שיוקף ויה בראשו
לד שחאלו כמי שצא לפטר מרבו ואחר כך לימיו
דאמר רבי יהושע בן לוי המהפלי לריך פיסעט ג'
פסיעות ואחר כך יתן שלום. ואס לא עשה כן כאלו
לא התפלל כן נראה מדבריו שאין ליתן של' אלא לאחר
עלמה פסיעות וכן כתב בהדיא בתרומת הדטן :

קנר ונוהגים לומר ואמרו אמר אפי' יחיד. ושמעתי
ע"ש רבי יודא ההסיד דהוא כמו
שארמירס ניחיד ברוך היושבים הוא כנגד המלחמס
המלוים אח האדם בכל יום כן יאמר ותאמר אמר לנגד
אוחן המלאכים המלוין לשומרו :

קנה כתב בהנחות מיימיו פ"ס מהלכות תפלה
שרגל שחאל יסיעו תהלה. דלחמין
בשחר טוב בפסו' כל עצמותי תאמרנה אמר דוד כו'
עד רגל שחאל לג' פסיעות שחאלה הפנים וכן כתב השבילי
לקט בסמוך ח' :

קנו כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב שאלו הפסיעות
לריך סיחיו עקב צדד הגדול ואגדול צדד
עקב ככהס. ועוד שם טעם לשלשה פסיעות שחאלה
תפלה כנגד שלשה מילין שרחקו ישראל מהר סיני בשעת
מתן תורה. ועוד נמצא בהגדה שמרע"ס כנס בחופך
וינו וערפל לפני הקב"ה ובשאל יאס מחלו שלשה ולבך
אנו עובדים שלשה פסיעות ע"כ. ובבילי לקט כתב
בסג הגאון' טעם לג' פסיעות. מפני כפאדם עומד
בתפלה עומד במקום קדושה וסכינה למעלה מראשו
וכיון שנפטר מתפלתו לריך לפסיע שלשה פסיעות
לאהריו כדי שלא מתקום קדושה ועומד במקום חול.
ורא יס לדבר שכן כיון כחזירס לאהריו שלשה פסיעות
נוחלים שלום זה לזה כלומר עד עכשיו היינו במקום
קדוש וינאלו למקום חול עכ"ל. נמצא כתוב משם רבינו
האי שטעם שלשה פסיעות משה דתפלה כנגד תחיתים
תיקנים וכשהסכן עולה למזבח עם איברי התמיד היה
עולה דרך ימין ומתקף ויורד דרך שמאל וכן כשב למזבח
היו שלשה ריבזים של אפן ויורד כהן שלשה פסיעות
על עקב ואזו עופים כמו שהיו המה עופים :

קנו כתב ה"ל ו"ל שאל לגאון ז"ל אס יבול אדם
להסוך על שלשה פסיעות אס לאו. והסיני
למה הולך לבך כבד נתנו חכמים ביעור בשלשה וז"ל
להסוך ומי שהוסך ייהרר הוא עכ"ל :

קנה ובמקום שכלו כפסיעות ועומד ולא יחזור
מיד למקומו דלחמך משמיה דרב
מרדכי כיון שפסע שלשה פסיעות לא וריו הכס מצעי
לוי למיקס. מל לאתמיד שנפטר מרבו שאס חוזר מיד
ממני

קסא ער כן הוא ו"ח ברכות על דרך הפוסקי'
וגריסין פ"ב דמינה תיזא ק"ך זקונים
ומהס כמה נביאים תקנוס ו"ח ברכות על הסדר.
וכתב בש"ל מנחם אברה מאי על הסדר זה סדר מילס
סך מניו ו"ח ברכות של תפלה מעולה היו מתקנות
זו אחר זו כיון שצאו אנשי כנסת הגדולה כללוס ותיקנו'
כסדרס. כשנלל אברהם מלור כסדים פתחו מלאכי
השרת ואמרו מנן אברהם. כשנעקד יתכן אמרו מניה
מחיס. כשבא יעקב ופגע בשערי רחמים והקדיש שמו
של הקב"ה אמרו האל הקדוש. כשלימד גבריאל אס
יוסף ע' לשון אמרו מנן הדעת. כשעסה ראוין מעשה
בלהס ונקססה עליו מיטה ופג כפסובה ומיה דכתיב
יהי רחובו ואל ימות אמרו הרגה כפסובה. כשעסה
יהודה מעשה דממר ואמר הוילתיה ותפער ואמר לקס

לומר אלהי נאור עד וקלקל מהשפעת מלכיו ואלהיו
ואלהי כל בשר יחד שמך בעולמך בזה עיך יסד ביתך
שכלל היכלך קרב קן ביתא משיחך פדה עמך שמח
עדתך עשה למען שמך עשה למען תורתך עשה למען
קדושתך עשה למען גלגלי מרומים עשה למען ימין
עשה למען דקתך עשה למעןך אס לא למעניו למען
יחלוקן הנשעים ימין ועניו ימין לרצון אמרי פי
וגו' ע"כ וכן היה ניהב מורי ז"ל :

קנב ובורע ופוסע ג' פסיעות לאהריו בכריע' אחת
ובעורו כורע קודם שיוקף ויה בראשו
לד שחאלו כמי שצא לפטר מרבו ואחר כך לימיו
דאמר רבי יהושע בן לוי המהפלי לריך פיסעט ג'
פסיעות ואחר כך יתן שלום. ואס לא עשה כן כאלו
לא התפלל כן נראה מדבריו שאין ליתן של' אלא לאחר
עלמה פסיעות וכן כתב בהדיא בתרומת הדטן :

קנר ונוהגים לומר ואמרו אמר אפי' יחיד. ושמעתי
ע"ש רבי יודא ההסיד דהוא כמו
שארמירס ניחיד ברוך היושבים הוא כנגד המלחמס
המלוים אח האדם בכל יום כן יאמר ותאמר אמר לנגד
אוחן המלאכים המלוין לשומרו :

קנה כתב בהנחות מיימיו פ"ס מהלכות תפלה
שרגל שחאל יסיעו תהלה. דלחמין
בשחר טוב בפסו' כל עצמותי תאמרנה אמר דוד כו'
עד רגל שחאל לג' פסיעות שחאלה הפנים וכן כתב השבילי
לקט בסמוך ח' :

קנו כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב שאלו הפסיעות
לריך סיחיו עקב צדד הגדול ואגדול צדד
עקב ככהס. ועוד שם טעם לשלשה פסיעות שחאלה
תפלה כנגד שלשה מילין שרחקו ישראל מהר סיני בשעת
מתן תורה. ועוד נמצא בהגדה שמרע"ס כנס בחופך
וינו וערפל לפני הקב"ה ובשאל יאס מחלו שלשה ולבך
אנו עובדים שלשה פסיעות ע"כ. ובבילי לקט כתב
בסג הגאון' טעם לג' פסיעות. מפני כפאדם עומד
בתפלה עומד במקום קדושה וסכינה למעלה מראשו
וכיון שנפטר מתפלתו לריך לפסיע שלשה פסיעות
לאהריו כדי שלא מתקום קדושה ועומד במקום חול.
ורא יס לדבר שכן כיון כחזירס לאהריו שלשה פסיעות
נוחלים שלום זה לזה כלומר עד עכשיו היינו במקום
קדוש וינאלו למקום חול עכ"ל. נמצא כתוב משם רבינו
האי שטעם שלשה פסיעות משה דתפלה כנגד תחיתים
תיקנים וכשהסכן עולה למזבח עם איברי התמיד היה
עולה דרך ימין ומתקף ויורד דרך שמאל וכן כשב למזבח
היו שלשה ריבזים של אפן ויורד כהן שלשה פסיעות
על עקב ואזו עופים כמו שהיו המה עופים :

קנו כתב ה"ל ו"ל שאל לגאון ז"ל אס יבול אדם
להסוך על שלשה פסיעות אס לאו. והסיני
למה הולך לבך כבד נתנו חכמים ביעור בשלשה וז"ל
להסוך ומי שהוסך ייהרר הוא עכ"ל :

קנה ובמקום שכלו כפסיעות ועומד ולא יחזור
מיד למקומו דלחמך משמיה דרב
מרדכי כיון שפסע שלשה פסיעות לא וריו הכס מצעי
לוי למיקס. מל לאתמיד שנפטר מרבו שאס חוזר מיד
ממני

הפלה ותו לא צריך לעשות אמן כמו ש"ן עזמו דאמן דהאל הקדוש ודשומע הפלה דינו כקדושה. וגם יכוון כשיגיע ש"ן למודים יגיע גם למודים או להטוב שפרך ולך נאה להודות כדי שיפחה עם ש"ן כן מסוק מוצא"י בתרומת הדפן:

קסד מי שצא לבית הכנסת אחר קדושה אם יכול להשתחיל להשתחיל ולגמור קודם שיוגיע ש"ן למודים יתפלל ואם לאו לא יתפלל. וה"ה אם יכול להגיע למודי' או לא' מהזכרית ששוחים בהם כשיגיע ש"ן למודים יתפלל ואם כבר קרא קריאת שמע וצריך להשתחיל י"ה כדי לסמוך גאולה לתפלה וזדמן שחילת ליצור הגיע למודים והוא עומד בצלמנו ברכות יפחה עמו אבל אם הוא נתחלטה או בצופה שאין שוחים בהם אין יכול להפחה ש"ה סימן ק"ט:

קסה וההיא דפשה דיה בשחיה לבדה חבל אם קרא ק"ס והגיע ש"ן למודים יפחה ויאמר מודים. וכן ברכו וקדיש וקדושה ואמן ית"ש ואמן דהאל הקדוש ודשומע הפלה. ואם יאמר מודים דרבנן ויתברך וישתבח בשעה ברכו מסקנת הפוסקים שאין לאומר' עיין בב"ב נ"ח ס' ס"ו:

קסו כתב הרשב"א יחיד העומד בתפלה וכשיגיע לקדש' הוא היצבור אומר קדוש' דהידרא. דבר ברור הוא שאין אומרים קדושה עמהם שאין סדר הקדוש' אחת. אבל אם היחיד מתפלל תפלת יוצר וכשיגיע לקדושה ואמר שלח ליצור תפלת מוסף נמצא בשם הגאונים דיאמר עמו דשניהם קדושת י"ה וקדושות שוות הם:

קסו צריך שיכוין כל יחיד ויחיד למה שאומר ש"ן ובתב הר"ר דוד אבודרהם בשם הר"ר אברהם שופן שג' תפלות שאלו מתפללים בכל יום יש בכל ה' י"ט ברכות ועולין ז"ן ברכות. וראה כמה גדול סכר המתפלל עם היצבור כי בתפלה ח' שהתפלל עמכם והשג' לו סכר מתפלל ערב ובוקר וצרי' ביחוד כיצד תפלתו בלשם י"ט. וחיי' אדם שלא לדבר בעוד שמחזיר ש"ן התפלה ושיכוין לשמוע ברכותיה ושומע בגוניה הרי י"ט ברכות אחרים. והייב האדם לעשות אמן על כל ברכה וברכה ואז"ל גדול העוה אמן יותר מן המבצר הרי כאלו בך י"ט ברכות אחרות. נמצא שבתפלה ח' עם היצבור כהקנה נתינת לו סכר ז"ן ברכות. ובתפלת ערבית שאין ש"ן מחזיר התפלה לפיכך תקנו לאחר השיבנו י"ט פסוקי' וחסומי' בצוף נמצא בהם בין ארבות ואין אומים לא". וי"ט ברכות של תפלת להם הרי ז"ן ברכות בערבית ע"כ:

קסח כתב אורח חיים וז"ל כתב הר"ר יונה שוטה אמן אחר כל ברכה הרי כוח מתפלל ב"ס. ואז"ל מי שהתפלל ולא כיון וחרז והתפלל מובטח לו שהתפללו נשמת. וז' ימים שיחה חולין בשעה שש"ן מתפלל. ואם פה חוטא וגדול עומו משוב וגווערין אותו עכ"ל:

קסח כתב הרא"ה בשו"ע כל ד' שיש לגמור בחזקת המגביהים קולס ואומרים עם החזן תפלת י"ה וקדושה. והמזמרי' עם החזן נראה בקלות

שמי ונכלה לו אותו עין אמרו חזן המרצה לסלוח. בשאמר הקב"ה במזמרים לישראל וגאלתי אתכם אמרו בלא ישראל כשיפחה רפאל את אברהם אמרו רופא חולים. כשצדק יצחק ומצא משה פתחים אמרו מבצר השמים. כשצא יעקב למצרים ונתקבלו השבטים עם יוסף אמרו מקבן נדחו כדמי ישראל. כשאלר הקב"ה למשה והלה המפציץ אמרו מלך אוהב צדקה ומשפט. כשמשכו המצרים בים סוף אמרו שובר חייבים ומכניע זדים. כשאמר ליעקב יוסף ימות ידו על עיני וצפה על דברו ואחר כך נתקיים אמרו משען ומצבה לדיקי'. כשכנה שלמה בית המקדש אמרו בונה ירושלים. כשעברו ישראל בים סוף ואמרו שירה אמרו מלחמה קרן יפועה. כשנאלחו ישראל ויצחקו ושמה ה' את נחמקם אמרו שומע תפלה. כשירדה שפינה במשכן אמרו המחזיר שכינתו כשהביא שלמה הארון לפני ונפתי' ועשה נקח הודאה ופנה אמרו הטוב שמך ולך נאה להודות. כשנכנסו ישראל לארץ ונתקיים להם ונתתי שלום בלבך אמרו המבצר את עמו ישראל בשלום ע"כ. והנה אנוי נכנס הגדולה תקום שלא על סדר המאורעות רק כפי מה שהסמיכות על המקראות כדכחתי לעיל והוא מוצא בתלמוד בפ"ב דמגלה. ומלאחי במדרש ותתפלל חנה מקבן אנו למדין שנשים חייבות בתפלה סכן חנה הייתה מתפללת י"ה ברכות. רמה קרי' בה' מן אברהם. ה' ממים ומחיה ממים ממים. ה' קדוש. כי אל דעות ה' חזק הדעת. ונכשלים אורו חיל הרואה בשפוכה. מוריד שאלו ויעל המרצה לסלוח. שמתחי ביפועתך גואל ישראל. מקימי מעפר דל רופא חולי. שבעים בלשם מבצר השמים. רגלי הסידוי ישמור מקבן נדחו עמו ישראל. ה' ידן אפסי ארץ אוהב צדקה ומשפט. ורשעים בחושך ידמו מכניע זדים. וירס קרן משיחו את אמן דוד. ואין אור בלחיו שומע תפלה. אל הירבו הדבורי נבזה שאורך לבדך בירכה. ולא עסק מפיקס הטוב שמך ולך נאה להודות. ויחו עוז למלוט עושה השלום. גם מתוך מדרש זה שמענו שברכות הללו היו מעולם ואנוי נכנס הגדולה תקום על הסדר:

קסב ולאחר שביימו היצבור תפלתו יחזיר ש"ן התפלה. ובתב מהר"א בכתביו סימן ק"י החזן כשמתחיל י"ה בקול רם גרפה שיש לו להזכיר ולומר ה' שפתי. אבל שומע הפלה חוצל ככבר אמר קודם תפלתו אין צריך לחזור ולומר אפי' במהנה ומוסף מתחמא"ה שחרית וערבית שלא אמר תפלה קודם תפלה עזמו דלא מפליגין:

קסג מעם חזרת התפלה שאם יש מי שאינו יודע להתפלל יכוין למה שש"ן אומר ויואל בן. וגם כדי שיענו קדושה אחריו וע". צריך שלא יתחיל יחיד להתפלל אלא ח"כ יכול לגמור קודם שהגיע ש"ן לקדושה. ואם האריך להתחיל מכה שהפעה עוברת או כדי לסמוך גאולה לתפלה חזי יאמר עם הש"ן מלה במלה כל הקדושה כמו שהש"ן אומר וכן יאמר עמו מלה במלה לדור ודור וברכת כריע תפלה ואז תשיב כאלו הוא עזמו חזים בהאל הקדוש ובשומע

עושה כחפלה שהרית ומנהה בשעת שאומרים ק' ק' ק'
ולמדו אותם שיפלו עיניהם למרום וירימו עקביהם עם
גופם בשעת שמקדישים אותי כי אין לי הנאה בעולמי
כאורה פשה שעיניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם
כאורה פשה אני אותם כשאל כבודי בדמות יעקב
ומהנקה ומנשקה ומזכיר גלותם ומתה' גאולת' ע"כ :
קעג כתב מהרש"א בתרומת הדפן דשפיר דמי לטון
אח רגליו בשפה שאומר ש"ן קדושה
דכיון דאמרין בשם שמקדישין בשמי מרום ומקדישים
ברגל ישרה יש לנו להסתדמות להם בכל היכולת ואין צוה
מבוס ויהרר ע"כ :

קעד בשמיני' ש"ן למודים פוחים עמו האבנר
דנרס' ביר' הכל פוחים עה ש"ן
בס' דא' ונרס' בשפס בשפס ש"ן ונרס' מרס' השם מה
אוי מודים אהנו לך כו' ופליגי בה גמורקי עובד
ואסיק' אמר רבא הלכך נמריהו לכולהו גמורקי כחוב
שנקרא מודים דרצון לפי שהם סיקוק הרבלי והשם
קעה ובשמיני' ש"ן לנרס' כהנים חס' יש שם
כהנים נשאים כפיהם. ואם אין
שם כהנים יאמר הוא ברכת כהנים ובמס' הר"ר דוד
אבנר דה"ס ששאל הר"ה דא' לריס' הקהל לעשות
אמן כשלאומר ש"ן ברכת כהנים. והשיב דה"ס לעשות
אמן אלא כשנשא כהן את כפו ע"כ. והשעם מפני שהין
עושים אמן אלא כשנשאים מפי המבורך. ולכן יש
מקלף יחידים ששנים כן יהי ראון במקום אמן עד
כאן לשומר ומסר' ז"ל לא היה עונה כלום לא אמן
ולא כן יהי ראון :

קעו ואין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו כו'. רק
בזמן שראוי לנרס' כהנים ולישא כפיהם
ונהנו כ"ז שאומרים אלהינו לומר אלהינו שים שלום.
ומלאתי כתוב על שם הדוקה ויש שים בור' דברים
ש"ס שלום טוב' וברס' ה"ן וחס' ונחמ' מול
ו' דברים שבברכת כהנים. ולי נראה שים בו משין
ברכת כהנים שים שלום כנגד ויש' לך שלום. ברכנו
אבינו כנגד וברכך. בזהו פניך כנגד יאר' ה' פניו.
לכן נכון לאומרו בשאומרים ברכת כהנים אצל בללו הכי
מתחילין שבורכב. ויש מתחילין שים שלום במנהג בשבת
הואיל וכתוב צוה בזהו פניך נחם לנו תורת חיים ואהבת
הסד שהיה התורה שקורין במנהג בשבת וכן הוא בשבס"ך
(וכן הוא מנהג השכנ')

דין נשיאת כפים

קעז בשמתחיל ש"ן רזה כל כהן וכהן שצב'ם
עקר מחקמו לעלות לדוכן
כדאית' ב' אלו נאחרים והביאו הר"ה ורס' ב'ם
הקורא את המילה עימד הר"ב כל כהן שאינו עולה
בעבוד שוב אינו עולה שאל' וישא אהרן את ידיו אל
העם ויברכם וירד מעשות החטאת כו'. מה נראה
בעבודה אף כהן בעבודה. וכיון בעקר רגליו כשהתחיל
אף אף לא ינוע עד פסוקים ש"ן רזה ש"ס כדאית'
נמי הכס על הא דר"ב כל חני רבי חושב לא שו
אלא שלא עקר רגליו אצל עקר רגלי י"א :

בקלות ראש ושמעתו מאבד מורי שהיה אומר על כל
ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום ברוך הוא ברוך
שמו וזהו מה שאמר משה רבינו כי שם ה' אקרא
הבו גודל לאלהינו ועוד אפי' כשמזכירי' דיק' לר"ך לברכו
שאמר ז"ל ע"כ :

קע ויעני אמן אחר כל ברכה וברכה בין אותם
שיאלו ידי חפלה ובין אותם שלא יאלו.
ובטוהה שיכון לבו אמת היא הברכה שניך המבצר
ואני מאמין בזה כי אמן הוא לשון האמנת דברים.
ולא יענה אמן חפופה פי' באלו האלף נקוד בהקף וי"מ
שלא יחטוף אותו שלא ימחר לעשותו קוד' שאין המבצר
לשון המור'. ולא אמן קטופה פי' אמן בשתי חיות.
וי"מ קטופה שיחבר קריאת הנו"ן שאינה מוסיפה בפה
שחבר חכמה. מרדכי ש"ק בברכות. ור"י א"ז כתב שלא
הזכיר האלף אלא מן. ולא אמן יאמר' שלא שמע
הברכה מפי המבצר כור'. והר"ד אבנר דה"ס כתב
ש"מ אמן יאמר' שלאחר זמן מרובה שסיים הברכה ענה
אמן על דעת אותה ברכה. ולא יורקנה מפיו פי' שלא
יאמר לאומרה שלא בטוהה. ולא יענה אמן קריה
דאמר כן עזאי העולה אמן קריה יתקבלו ימיו. ארוכה
מתריבין ימיו. ובלבד שלא יאריך יותר מדלי דאמר
רב חסדא כל העולה אמן יותר מדלי אינו אלא עושה.
וכתבו התוספות דטעמא לפי שאין קריאת התורה בשמחה
כשאר מתריב יותר מדלי. וכתבו בהנהגות מיימוני פ"א
מהלכות ברכות בשם הירושלמי העולה אמן ארוכה
יאריך ימיו בטוהה. כמה שיעורא כדי שיוכל לומר אל
מלך נאמן ונחמד פרק כל כהני מבטח שרך להרבה
בשעה עיית אמן אל מלך נאמן :

קעא ירגיר את בניו הקטנים שיהיו עושים אמן
בזה מציא אותם לעוה"ב. כדאית'
במדרש קטן לימתי הוא בל לעוה"ב הנא משם ר"מ
משער שיאמר אמן שאלמר פתחו שערותי וישא בני דיק'
שומר האומרים אל מלך שומר האומרים אלא שאומרים אמן
וכן כתב הכלבו סימן י"א :

קעב וראתה פסיים ברכה שיהי יאמר וקדש את
שחך בעולם כו' ובני השכנ' ורס'ם
וזהו שם עיניהם למעלה ופסוקים נופם כלפי מעלה וסמך
למנהג מספר היכולת ברוס' אף לא' שמים ויררי
מרכבה אף התארו וסמך לבני מה אלו עושה בשעה
שמקדיש' ושאומרים ק' ק' ק' יאמר אית' שיהי עיני'
נושאים למרום צ"ח תפלה וישאיהם עיניהם למעלה
כי אין לי הנאה בעולם כדאית' ש"ס שיהיה נשואות
בעיני ועיני בעיניהם. וז"ל ש"ס בסימן ס' כתב רבינו
שלמה ז"ל בשער שאומרים קדושה לר"ך לפסוק ג'
פסיעת לפניו ע"ס מלאכי בללות יודוין יודוין. ידוין
כהיו יודוין והלכות יודוין וכתב ג' פרסאות
כנגד מהנהג ישראל וכנגדו יהנו ג' פסיעות. ועוד כתב
מה שנהגו העולם לנענע עיניהם בקדושה כהיו ויוענו
אמות הסופים מקול הקורא היו מתנועעים ומזדעזעים
מפני לימת המלך ק"ו מה אף אף אף אף אף אף אף
מכירין שם דבר. אלו עאלו והמהנהג מרכבה ברוס'
לש' שמים וארץ וירדו מרכבה אף תמיד לבני מה אף

קעה ונוהגים מיד כשמתחייב ש"ץ ראה כל כהן וכהן עוקר רגליו ויך מחזן לב"ה ושם יתלון מנעליו שזו היא מהקנה ריב"ז שלא יעלו לדוכן כשנעלים כדליתא בפ' במדבר דר"ה ובפ' חנוכה נאמרים הציבו הרי"ף בפ' הקורא את המגילה עומד ומפרש בגמרא טעמה שמה חפסק רצועה מסדלו ויחיד למקשרי מבצקין וחתו למימר שזו גרועה בן חלושה הוא ולפיכך הלך וישב לו. וכחצו בהנהגות מיימוני בסוף הל' תפלה דמהכא מוכח דבצתי שוקים שרי לישב כפיו ע"כ כלומר דליכא למיחש בזה שחפסק רצועה ומשמע דלפי' בתי שוקים של עור קאמר דכיון דליח בזה רצועה כי הוה של עור מאי הוה. אבל סגדלי' ומנעלים חפשי' שאין בזה רצועה האור דלא פלוג רבנן ופסח גזרו בכל מנעלים וסגדלים ופסח הב"י באורח חיים סימן קכ"ה דיותר נראה לומר דבתי שוקים של עור אסור דבכלל סגדלים ומנעלים הסולא התיורא חלל בצתי שוקים שאינו של עור:

קעט לאהר שחלן מנעליו יטול ידיו כדליתא בפ' חנוכה נאמרים הציבו הרי"ף בפ' הקורא את המגילה עומד אחר ריב"ז כל כהן שלא נפל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר שזו ידיכם חודש וזכרו את ה'. וכחז האגודה וז"ל יש מהגאונים המזכירין לזכר עני' ולא ראיתי נוהגים ע"כ. וכן כתב האורח חיים הובא בב"י סי' קכ"ה שכתב הר"ר אברהם בן הרמב"ם ז"ל ה"לכא למעשה לפני ח"מ ז"ל חולתו ממורי הסורה שכל כהן השומע דכפלה יגש לזכרה כהנים סומך עני' לקריאת שמע ולתפלה עכ"ל וכן מסיק מהר"ם מירצבור"ק דלא באורה חיים:

קפ ובר יטול ידיו לא יטול ידיו כ"ה מלוי כדליתא בספר הזוהר פ' נשא ח"ל תני כהן דבעי לפרכא ידיהו צעי ליחוסף קדושה על קדושה דליה דבעי לקדשא ידיו ע"י קדשים' מאי קדשא דה ליחוסף דבעי כהנא ליטול קדושה דמיא מן ידיו דכחזי וקדשת את הלויס ה"א ליטול קדשים וכחז בלויס וגם את אחיך משה לוי כו' שבת אביך כלל. מתקן כל כהן דפרים ידיו צעי לחאקדשת ע"י קדושה ליחוסף קדושה על קדושה ולא יטול קדשה דמיא מבר נש אחרת דלא הוא קדשה ע"כ. וז"ל הרק"ק שם בשם מדרש רות ע"ש:

קפא ואח"כ יבא ויעלה לדוכן ויעמוד פניו כלפי הסיכל ואחוריו כנגד העם ואומ' יהי רצון מלפניך יי אלהי שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה ולא יחיה בה כבשול ועון מערתה ועד עולם כדליתא בפרק חנוכה נאמרים כי עקר כרעיה מאי אומר יס"ר כו'. ופרש"י כי עקר כרעיה בעבודה למיסק והוא מחזר פניו כלפי חיצה מאי אומר ומשמע מדכריו שאינו אומר תפלה זו עד שמיגיע לדוכן. וכ"כ שם בסדר נשיאת כפים עובר רגליו מתקומן ובה לפני החיצה ומתפלל יס"ר וכו'. וכן כתב התוס' בפרק חנוכה נאמרים והר"ן בפרק הקורא עומד בשמו. וכחצו עוד שם התוספתא זכר"ן בשם רש"י שכן שמתחייבין שיתפלל זו עד שיתפלל אח"כ חזן של הודאה מפי האביר

קפב ועומדים שם פניהם כלפי הסיכל ואחוריהם כלפי העם ואצבעותיהם כפופים עד שש"ץ מסיים מודים. ואח"כ הם שנים קורא להם כהנים ומחזירי' פניהם כלפי העם כדליתא בפרק חנוכה נאמרים כה חזרו פנים כנגד פנים הציבו הרי"ף פ' הקורא עומד. ואח"כ הוא ח' חזן קורין לו חלל הוא עצמו מחזיר פניו כדליתא שם אחר אב"י לשנים קורא כהנים לאחד חזנו קורא מ"ט אומר להם לשנים ולא לאחד:

קפג יי"ט שכתובים שאין אומרים חללינו וחללי אבותינו חלל מיד כשמתים מודים קורא כהנים ור"י כתב דוקא להם שלא היו קורין חללינו וחללי אבותינו אבל עכשיו שש"ץ רגיל לומר חללינו גם כשהכהני' נוסחי' ידיהם כהן לומר. וכן כתב מהר"ם שיש לומר חללינו בלחש עד שההנים ואח"כ אומר בקול רם כהנים כדי לקרות אותם ומסיים ואומר בלחש עם קדושיך כו'. וכן נוהגין ולא יתחיל הש"ץ לקרות כהנים עד שיכלה אמן דמודי' מפי האביר כדל"ה בהדיא בפ' חנוכה נאמרים וזכר"ף פרק הקורא ובסור אורח חיים סימן קכ"ה:

קפד וכשמתחזרים פניהם כלפי הפס במצרכין אשר קדשנו בקדושתו של אהרן כו'. ואינו נשאי להתחיל הכרעה עד שיכלה דבור קריאת כהנים מפי הקורא:

קפה ומגביהין ידיהם כנגד תחפיהם כדחן בפרק חנוכה נאמרים במדינה כהני' נוסחי' את ידיהם כנגד תחפיהם ובמקדש ע"ג ראשיהם. ופרש"י טעמה מפני שכתובים במצרכי' את העם בשם המפורש. ושכינה למעלה. וכחצו בהנהגות מיימוני פ"ד ויש להגביה הימנית קצת למעלה מן השמאלית כדכתיב וישא אהרן את ידיו ידו ימינית וכן ויהי ידיו אמונה וכן נהגו על פי הקבלה עכ"ל. וכן כתב האורח חיים ז"ל נשיאת כפים של כהן' אצבעות להמשך מן האמירות ויד ימין גבוהה משמאל וזהו רומ ידו נשא עכ"ל וכחז המהרי"ל דיותר שלא יגביה כל כך עד שמתפרסם לגמרי מיד שמאל כדי שלא יפסד החלון רק יניח אצבעות הימין על אצבעות השמאל:

קפו ופושטים ידיהם. וחולקים אצבעותיהם עכ"י המדרש מציין מן ההרכים שפניהם למעלה מראשיהם ומציין מן הרכי אצבעותיהם ומכוונים לעשות ה' אצבעים. בין ב' אצבעות לב' אצבעות אורח ח' ובין אצבע לגודל ובין גודל לגודל. לקוי' מציין מן ההרכים ה' חרכים בן כתב הרא"ש. והמהרש"י פ' הקורא עומד כתב חז"ל כ' הראשונים מה שהכהני' פותחים אצבעותיהם דבר זה לא מצינו חלל דרשנים אמרו פסעם אומר מלא ברו"ק קח אותו וי"י ושים אותו בכתך כה ויהיה כו"ה לפון חלון כשהכהנים נוסחים בפניהם הנהגה לחלק אצבעותיהם וזהו מציין מן ההרכים מציין אצבעותיהם של הכהנים שפניהם מידם חלונות עכ"ל:

קפו ושרירין אביר מקרא אותם יצרכו ואין המקרא נשאי להתחיל עד שיכלה אמן מפי האביר שפניהם אחר ברכת אשר קדשנו. ואין הכהנים נשאי להתחיל חיצה עד שיתפלל החיצה מפי התקרא. ואין המקרא מתחיל אחרת עד שיתפלל חיצה שלפניה

זה אלו עושים ג"כ כי האי גוונא בהסתר פנים כלל
כל א' אינו רואה ויודע זה שהתפלל חבירו גי' :

רה כתב הב' בסיומן קל"א דלפי דעת חכמי הקבלה
שים להקפיד שתראה החסיד מיושב דוקא.
והמהרי"ל כתב כשמישים שמונה עשרה שלו חתך וס"ן
יושב חתך לתהנה וכן בערבית כשיאלו עושה שלום והחן
רואה להסגיל ברכו או במוצאי שבת ויהי נועם היה
כשר עומד במקומו וכסה פניו ואמר חסדה. וכן במוצאי
שבת ויהי נועם פרס חזר למקומו כדי שלא יהא נראה
ככלב ששז על קיאו ואפשר דכי האי גוונא מודים בעלי
הקבלה דאין להקפיד :

סנופרין בתחנתו על דא ימין אס ים תפלין בזרועו
משום כבוד הפלין. ואם חין תפלין
בזרועו יפול על דא שחלל לפי שחלל אינו בעקרה
שכז על דא שחלל. ועוד משום הסיבה שחלל הוא
דרך חירות לכך נכנס באתה יד לפני הקב"ה. ועוד
שנאמר שחלל חתה לראשי וימיו וגו' והר"ר ביומן בן
הר"ר אברהם הרופא ז"ל כתב לפי שמצינו בשא"ד
מתפלל שכינה צימיו שנאמר ה' לך על יד ימין וכתיב
שמי ה' לגדי תמיד כי מימיני כל אמוס. נמצא כשהוא
נוטה על שחלל פניו כלפי שכינה ואלו היה מוסר על
דא הימני היה הדבר הפוך ולא יתכן לעבד לחזר
לאחוריו כנגד רבו ע"כ. וס"ן היושב ואחוריו ללד
דרוס כתב מהרי"ל דיפול על דא ימין כדי שיכפוף
ראשו ללד הקיבה וסיומן וימיו"ו תחבקי :

ה. ואומר ואמננו לא דע וגו' והטעם לפי שהתפלל
בכל ענין שיוכל אדם להתפלל אדם בשיטה
ובעמידה ובשפלות אפים כאשר עשה משה רבינו דכתיב
ואשב בהר וכתיב ואמני עמדתו בהר וגו' ואמננו לפני
ה' ומאחר שאין צונו כה להתפלל בענין אחר אנו אומרי'
ואמננו לא דע :

רה ואומר הס"ן קדים קצר וכתב הר"ר נתן ז"ל
ובדין הוא לאומרו שלם אף משום דלא
אחי לזולתי בתהלה לדוד ולמנחת וסדר קדושה ממתינים
להשלימו עד לקהריהם. ומכל מקום אומרים שם קדים
קצר להראות ששם מקומו בלתי לשונות בתפלה ערבית
שים קדים אחרים וגם בשביל תהנון שאומר. והיכא
דאיכא מוסף משלים אחר שם דלא היי"ש לזולתי
בתהלה לדוד וסדר קדושה שפיר יש לו עדיין להתפלל
תפלה המוסף הבא אחרים

דין אשרי ולבנצה

רש אמר רבי אבא בר אבינא כל החומר תהלה
לדוד ג' פעמים בכל יום מוצתה לו שהוא
בן ע"ה ג' פעמים ג' תפלות ומשום דאית דאמרי
תפלה ערבית רשות ופעמים ששכביל נזרץ היו מבטלין
אותה התקינו לאומרה פעמים בשחרית בן כתב הכלבו
סי' י"ג. ואם יש להוסיף ואמננו נבדק יס ע"ל במקומו:
רי ואומרים למנחה מוזמר לדוד והוא המזמור כ'
ולכך תקנו לחזרו בכל יום מפני
שים בו תהנה ותפלה יעקב ה' ציוס נרס וגם יזכר כל
מנחותיו ועולותיו. גם לפי שאדם נרד לפרנסה ולמנוחה
בכל

שהוא מנחם עשה. והשיב מפני שמנהג הכהני' לטבול
קודם כמו שכתב בהנהגות מיימוני ובכל יום קשה להם
לסבול בחורף. ולכן עלה המנהג דוקא צו"ט וגם
מטעם ציטול מלאכה וכשהכנה אינו נקרא אינו עובר
ע"כ. וכתב עליו מהר"ק בסיומן קכ"ח בלו"ח דמה
שכתב מפני שמהרי"ל לטבול קודם. האי תומרא דאחי
לידי קולא הוא ותלי תיחא בללא תיחא שפיר טבילה
לנשיאם פנים לא הוכרח בתלמוד. ואם היה נהגו
להחמיר ולטבול לתה יבטלו בשביל כך ג' עשה בכל יום
ואע"פ שאינו עובר אלא ח"כ נקרא מ"מ מוטב להם
פיקיומו ג' עשה בכל יום ולא יבטלו כיון שאין מחויבי'
משבטלו ועי"כ ינחו מלקיים ג' עשה בכל יום ע"כ.
ולי הכותב ק' על טעם שני שכתב מטעם ציטול מלאכה
התינה בחול בשבת מאי איכא לחומר מאי טעמא לא
יברכו את העם. ואפשר ליישב דבשבתות השנה ג"כ
סרודים בהרהורי' על מחייתם וצטול מלאכתן אבל צו"ט
שלא שריו' בשמחה ובטוב לב וטוב לב הוא יברך את
העם. שכתב מפני הגוים כי שם מקומות אין מניחין
שם גוי בעת הדוכן :

דין תרגון

ר לאחר התפלה נופלים על פניהם לתחינה דכתיב
ויהי ככלות פלמה להתפלל אל ה' את
כל התפלה והתחנה הזאת אלא תהנה אחר תפלה בן
כתב הרוקח בסיומן שכ"ד :

רא כתב תלמידי הרשב"א בס' הזהב גני עובדא
דרבי אלעזר בן הורקנוס הוה מדקדק
רבינו ז"ל מכאן שאין לדבר בין תפלה לתהנה. והיינו
דאמרינן כל יומא לא הוה שבתא ליה למיפל על אפיה
וכי חעלה על דעתך שלא היטה זזה ממנו שעה א'
אלא היטהה מפסקת מכוונה תפלתו להפסיק בשאר
דברים. ושוב אס' היה נופל על פניו לא היטה תפלתו
כ"כ נשמעה. אלא לא דאין להפסיק ע"כ. וכ"כ
באורחות חיים בשם הגאונים וכי כתוב בס' אהל מועד:
רב כתב הרוקח אין נופלין אלא לפני ספר תורה
וסיומן דכתיב בתלמדה עי ויפול על פניו
אח"כ לפני ארון ה' וכן הוא במהגים :

רג כתב מהרי"ל בשהנהגה דמנהג פשוט דנופלין
בבית הכנסת החיונה לומר תהנון ובית
הכנסת של נשים תורני. ובדרשותיו כתב המתפלל בהגדר
צוה"ל כל זמן שפתח בית הכנסת פתוחה נופל ומכסה
פניו כשאומר תהנה ואם הפתח נעולה יאמר תהנה בלתי
כיסוי פנים דלא לא מצי לקיים ויפול על פניו אח"כ
לפני ארון ה'. והאגור כתב שישנו ששאל אס מותר
לאדם ליפול על פניו ולומר תהנה עם האגור כשהוא
עומד חוץ לגבור או לא. והשיב דפשיטא הוא דיכול
ליפול על פניו כי אפי' מחילה של ברזל אינה מפסקת
בין ישראל לאביהם שבשמים ע"ל. וכן כתב מהר"ם
בהג"ה בש"ע :

רד הא דמהכתי' פנים כשאומר תהנון לפי שפשיטא
היו משתחים בעזרה היה בין כל אחד ד'
אמוס כדי שלא ישמע ודוי חבירו ויתבייש ממנו. וע"כ

מקיים עליו חי. אפשר לחלוץ ביה עד כאן :

דין עריו

רב ואחר כל התפלות אומר עליו לשבח צפרק רבי אלעזר אומר שבה גדול ים בעליו לשבח ע"כ ים לאומרו מעומד ומחלל עליו גי' ומעמד ז' התפלות וכשהוא מתפלל עליו לשבח אומר והוא כורע ומשתחוה. ואין אומר אבל אנו כורעים לפי שהיוסע יחד עליו לשבח והוא רמוז בו למפרע "הוא חלשנו". ואנו כורעים. "שלא פס". "עליו לשבח". הרי רמוז בו הו"ע. וכן הוא עכשיו סימן י"ז. וי"ח. והוא ולא ואנו שיהיה לזון ואנו הדייני' לזון חרמי' וכן אנו מהגים. עוד בתפלת אומר ומושב יקרו לפי שכן הוא בספר היכולות האומר בענין אחר כוונה ע"כ ובי כחב העור אורה היים סימן קל"ג. וי"ח. וי"ח. וכחב כבודו בשמים ממעל ואין לומר כן אלא ומושב יקרו וכן הוא הנוסח בספר היכולות. וגם לפי קבלת מהר"ם נכון לאומרו כי כח' יקרו ר"ס ירה קדוש רש' ובשאל עוד בתפלת שם לומר אין עוד שכן בשבט וכן מלאכי שחמך מהר"ם. שיהיה כחב' שאין לומר ואין עוד אלא אין עוד בלא וי"ח. וכן חסם עליו ולא ואסם עליו דללו היה אומר ואין ואסם הוי משמע כאלו עופה ב' רשויות שהיה אחר שהיה שמו אין. או אסם וכן הוא ברוק"ח. עוד אמר מהר"ם שם להפסוק בין חמך וכן מלאכי. דללו היה מחברו פעמים היה מכלול הוי' מאמת והיה מהר"ק ומגדף. ואין כורעים כשומר כי לך קברע כל כך וכן בויכחעו ויפולו וכן חבב המהר"ל וכן כתב הר"ר יונה צפרק אין עומדין שאל לברוע רק במקום שחקנו הכמים. ומלאכי כבוד וקבלנו שם לומר שבה זה של עליו ומשתחוה חלימה וזכירה ביהם בזיעה בשפיך ראש כי כל צד השמים שומעים והקב"ה עומד עכ"ל שפליא שלמעלה וכולל ענין ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם פ' אלהי אשרי העם עוז לו כך מסלות בלבים. מאי מסלות כד"ל סולו לרובב בערבות ביה שמו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה בכל מקום חמך מולך השתחויה לפני ה' ועכשיו לפני כתר עליון כתר הסתרים שאין ראוי לדבר בפה כי כבר נתעלנו בשאר התפלות ושירות ותושבחות ואנו במדרג' עליונה לפני גנוז הכסא מלך עליון נחתר אין נמלא ומחזק בשם ד':

דין קריש יתום

ריב ואחר כך יאמר קריש ומלאך בזה רשות שם לזון לומר ברכו ולהתפלל בציבור וזהו מילל את אביו ואת אמו מדינה של גיהנם כדליתח' בתחומות פ' נח ובמסכת כלס פרק ר' יוחנן ובשביל קמים ובשביל מי שאינו יכול להתפלל תקנו לומר קדים זו בימי אבנו לך קרא קדים זו קדים יתום. ואם אין בבית הכנסת אבל על אביו ואמו. אומר אותו קדים מי שאין לו חב ואם צד כל מתי ישראל כמו שכתב בתימון זכר סימן רנ"י. ואף חס"ס בזה"כ כולל מהוריקן בחיים מכל המוס לא ישתכל הדיו וזו ואין להם ליורש ללאות

כל יום ומזמור זה אמר דוד כל ישראל כשהיו זריבי' פרכסה וסיון פושטים בגדוד והיה דוד מתפלל בסיביו בשלום. לפרק תקנו לאומרו בכל יום סמוך להתלה לדוד דלית ביה עיני' דפרנסה. וזירות'מי ובמדרש האלים אמר ר"ם בר אבא את מיאל"ח מזמורי' מראש הס' עד הפסוק הזה כי אשרי אדם ולמה נרפו גוים חד הוא כנגד י"ח ברכות: כשהוא מתפלל י"ח ברכות אומ' לו תתענה ללוקח כך דוד המלך לאחר ששר י"ח מזמורי' א"ל ועד ה' ביום נרס. לכך אומרי' אותו בסוף התפלה. גם מזמור זה מדבר בענין הקץ שנא' יעקב ה' ביום נרס וכתיב בדניאל והיתה עת נרס ישלח עורך מקדש משיח בן דוד אלה ברכב גוג ומגוג ויכר נהגו לאומרו סמוך לזבח לזון גולל.

דין סדר קדושה

ריב כתב שצ"ל לקט בשם רש"י אחר התפלה היו קורים מקדש ומשנה ושמעוה כדלמדין לעולם ושלום אדם ימיו כו'. וסיון פרכס' העניות ולא היו יכולין לנסוק כ"כ היו קורים בציבור' פסוקים ובה לזון ואני זחה בריית. ובשבת וי"ט שם בו ציטול מלאכה לעם החצירו עשרה ליוספה לקר' בתורה ולהתרגם מעין היום. וע"כ אין אנו אומרים ובה לזון שחרית שהרי כבר קראו בציבור ואף על פי כן אומרים אותה במחנה כדי שלא ישבח מימות החול. עוד הוסיפו לומר ואזה קדוש וכו'. לפי שהקב"ה משרה שכינתו בחורבנו לשמוע תפלות ישראל דלמדין אמר רבי מיאלה על כל קילוס וקילוס משבחתי ישראל להקב"ה משרה שכינתו עליהם ות"ס ואחר קדוש יושב תפלות ישראל עוד הוסיפו לומר וקרא זה אל זה כו'. שלא היו יכולים לומר קדושה בתוך התפלה שגזרו שלא יענו קדושה והיו אורבים להם אם יענו קדושה ולאחר תפלה כשהיו חוצים הולכים להם היו קורים וקרא זה אל זה ואמר דהיינו פילוט קדושה ותרומתו איתו מפני שהנה הרי הוא פועל קדושה דיותר ותפלה ואע"כ דבזמן הזה אנו אומרים קדושה בתפלה ה' בתוך התפלה לא בעלו קדושה דלמדין קסברי שמה יגרום התעל. וכן אומר וספאני רוח כנגד ברוך כבוד ה'. ימלך כנגד ומלך. וע"כ אנו מסיימים ברוך אלהינו שבראנו כבודו והבדילנו מן העושים ע"כ. עוד מלאכי כתוב שחקנו סדר קדושה זו בדרך משום עמי הארץ הנחלשים לבא לתפלה שלא יפסידו שמיעת הקדושה כדלמדין שפליא כוונה אמאי קאי שלמה דלמדין דקדושה ואיהו שמייה רבא דלגדמא ותקנו להם כלא כמו הפלה קטנה בתפלה אשרי ואחר כך קדושה וחרון לזון ות"ס. ולכן ים בסדר קדושה י"ח חזרות כנגד י"ח ברכות וע"כ אין אומרם אותה בשבתות וי"ט בשבתות מפני שכולם באים בבית הכנסת בתפלה ראשונה. ומה שנהגו לאומרו במנחה לפי שהיו דורשים קדם תפלת מנחה ורגילות היה לדבר בסוף הדפסה בפסוקי גאולה וקדושה וגם עמי הארץ צאין לשמוע הדפסה ע"כ. וכתיב רב עמדת גאון אסור להדם ללאת מבי' קדם קדושה דלמדין שחייב הוא לומר קדושה דלמדין דלבר ששולש

רחוקן שהוריקן בחיים מלומ' קדים זו כמו שכתב מהר"ל
 בטה' טי' ס"ד מיחו אס' אביו ואמו מקפידין שמע להם
 כמו שכתב בשב"ל:
רוד אס ספק לו שמת אביו יכול לומר קדים בשאין
 יסוס בעיר לומר קדים דמה בכך אך אל
 תפוג גבול ודלי תשובת מהר"ל סימן ל"ו וכן הורה
 לי מורי מהר"ם בעניין יאר' זינץ כדכתיב לקמן
 בדיני העיני:
 רבו ייט' מוהגים בדני צום אורחים קדים בשביל
 זקנו או זקנתו בדני צום הרי הם כברים
 וכתב מהר"ל קלון בסימן ל' דמכל מקום לא הו
 כברים ממש ויש לו לבן ליטול יותר מכן הבן ועשה
 פשרה שהאומר על אביו יאמר ב"פ והאומר על זקנו
 יאמר פעם אחת:
ריו נאחר הקדים מוהגים לרדון עולם ושמימי
 העולם דכיון דמתחילין לרדון עולם אז
 החר שמימימין התפלה חחרים ומתחילין שלא יקשר
 השמן כמו שכתב שמימימין חחר' חחרים ומתחילים
 בראשית מהאי עומח:
ריו נאחר כך ישב מעט דגריסין בפרק אין עומדין
 שהסדימ' הראשונים היו משאין את
 התפלה דכתיב אך לדיקים יודו לשמן וישו ישרים את
 פניך. ומורי ז"ל כשהיה יושב אחר התפלה היה אומר
 פסוק זה אך לדיקים וגו' וכשקם ללכת היה משתחוה
 פני ההיכל ואומר כי כל העמים הולכים בשם אלהיו
 ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד וכן הוא
 ברוק"ה. וצויתו מנ"ה היה חוזר ומשתחוה בפתח
 ב"ה והיה אומר ה' נהני בדרקתך למען שוררי ישר
 לפני דרכך כמו שכתב הר"ר יונה:
ריח וביטוי מצינו הכנסת אל יא' במסירות כמו
 שגורה בנקום הרי או כמו שפורק
 מעליו משא אלא כמו שפטר' מלח' המלך והוא קשה
 לו על שלא נתעבד עמו יותר כדגריסין בפ"ק דברכות
 אמר רבי הלבו אמר ר' הונא הו"א מצינו הכנסת אל
 יכסיע פסיעה גסה כ'. וצויתו אל יחזיר אחוריו מיד
 לשכינה אלא כמו שפטר' מלפני המלך ב"ו או מלפני
 רבו שיש לו לילך כנגד אחוריו ופניו כנגד פניו עד שירחיק
 ממנו כדגריסין במסכת יומא פרק הו"א לו וכן כהנים
 לעבודת' ולוים לדוכן ישראל למעמדן כשנפטרים לא היו
 מחזירים פניהם והולכים אלא מתדדים פניהם והולכים:
 דין שני וחמישי ושני
ריט ב'שני והענין אחר שמה עשר נוסגים בכל
 המקומות ישראל להרבות בתפלה
 ובתחנונים. לפי שבהן צחי' דנים קבועים בין למעלה
 ובין למטה וליהם נמי בתחומה פרה וירה מה שנהגו
 להתענות צב' וצב' לפי שבעשו מעשה העגל עליה משה
 צב' וירד בה' ומתלה להם הקב"ה וכתב כי ביום הזה
 יכפר עליכם הוא יום כפרה וזה אלה תולדות השמים
 והארץ בהבראת צב' רחם ראה הקב"ה לב' וה'
 ומתם לבדיו להתכפר בהם יסור דרשו ה' בהמלוא
 ב' ה' מלוא:
רוב ב'שני המקומות חומרים עוד אל ארץ אשם אל
 הסהר

רך ב' זקנים תקנו יהוה רחום כל אחד חלק וכל חלק
 י"ה הזכרות כנגד י"ח זכרות על כן חומרים
 אותה צעמידה ובלתם מלאכי ואומר הרי ה' אלהי
 ישראל כתב רבינו יהודה החסיד ז"ל שחפלה זו חזקה
 מלך יהודה יסדה כשאר סנהרב על ירושלים ובקש
 להחריב' עמד צב' שעות בלילה ועלה בב"ה חפל' זו.
 ויש בה תיבות כמניין חזק"ה ועוד ב' תיבות יותר ע"ש
 אותן ב' שעות והחס בה שמו למשרע בראשי הרמות
 מרוב עגור יתירה פיהם צו "חוסה ה'." ארס
 חומרים. "קוליו תשמע." "י אלהי." "הבט משמים
 הרי חזק"ה. ומה שהקדים יי אלהי ישראל ואחריו הבט
 משמים לפי שיוון לכבוד השם יי ליסדו בתהלה פיהם
 נראה בעיניו גבאי ליסד השם בסוף ומה שנהגו לומר יי
 אלהי ישראל בין כל חרזו וחורזו ובסופו ג' פעמים. כי
 כשהחל אומר הכל עס הכפל שר פליס תמלא חיותו כמות
 חזקה בן אמו לומר שהו"א את' אביו מדינה של גיהנם
 בתפלתו. והגרסתי דמוסי' חרזו אחד נתן בעשר פינ. לא
 עוב דכבר אשר המה עושים ועומדין ליתן עליהם את
 הדין על החו' תפלת' כל זה דברי החסיד ז"ל. וכן כ'
 מהר"ה בנקדמת ספרו שאין לומר נתן בעשר. ומה
 שאומרים אותו בשני וחמישי כי לא יום הכניסה שמקבלי
 יחד מבני קריאת התורה וגם כל דיון יושבים לפסוק
 הדון ובכל מקום שישאל מהקבצים נאמר יי אלהי ישראל
 כמו פני האדון יי אלהי ישראל לפי שמתקבצים שם
 לעלות לרגל. יי אלהי ישראל ז' פעמים שימוב הקב"ה
 מתרון אפו שבלחם בשבעה כמו שגמר צורמים ונהמתי
 אני אתם ביד נפויס ובזרוע חזקה באתי חזקה ובקף
 גדול. ודר"ל ביד נפויס פתח ובזרוע חזקה פתח הרי
 ד'. וקף וחומה וקף הרי שבעה וגדל ז' לשונות
 ש' חריכה צמורת כהנים ואם לא תשמעו לי. ואם
 בחקותי תמלכו. ואם את משפטי העגל נפסד. ואם
 עד אלה לא תסורו. ואם צואת לא תשמעו לי. ואם
 תלבו עמי בקרי. ואם תבלה לא תסורו לי. ואם
רבא ואומרים אל ארץ אשם לפי שעתה קריין
 בתורה ואנו עבדנו עליה והקב"ה
 מאריך אפו עמו כרוב רחמי וחסדיו ע"כ אנו אורח
 אלה' קודם קריאת התורה. ומה שהתחיל באל ומסי'ם
 באל כנגד ב' אל קנה דברות ראשונות ואחרונות. ויש
 בו כ"ד תיבות כנגד כ"ד ספרים כלומר אל עבדנו על
 כ"ד ספרים סלה אל כרוב רחמיך אל. וכנגד כ"ד שעות
 צום ובלילה לומר אס עבדנו על תורתך בכל כ"ד
 שעות של יום ולילה סלה אל צומת התורה שיש בה כ"ד
 ספרים. וכנגד כ"ד לשון כפרה שהתורה משפחה על
 העצירות מיסוד מהר"ר יהודה חסיד ז"ל. ושמימי
 ממוי ז"ל שיש לאומרו משומד שאומרים בו חתמו לך
 אדון ויהי עיקר הידיו כדליתא ביומא דעיקר הידיו
 הוא אצל אנהו חתמו אע"ג דשם מפרט החלום סוף
 סוף הכא נמי ידיו הוא ונריך לאומרו משומד ואפי' כד
 שמי ליה חס"ן כדליתא נמי ביומא אמר בר המדורה
 הו' קאמינא קמיא דשמואל והוא יתוב ובי מטי שיתא
 לציבור ואמר אצל אנהו חתמו קס:
רבב ב'שני מקומות חומרים עוד אל ארץ אשם אל
 הסהר

הסדר כ'. והללו מכל רע והטעם שאומרים בראשול' וכושיטנו ובחורונו והללו כי נחתה מן הקשים על הגולה מכלות והיא הישיבה השלימה ואח"כ מן הקשים דמחסי כי גם חזק זמן היותנו בגולה ילנו מכל רע ומלכות האויבים וגזרותם. כלנו כ' י"ט :

דין קריאת התורה

דגו ואח"כ מוציאים כ"ח וקורין בה ג' בפרש' השבוע כי כן תקן משה לספרה לפרוי' קורין בתורה בשני וחמישי שלא היו עומדים שלשת ימים בלא תורה שכל העומד ג' ימים בלא תורה אויבים גופלים עליו מהלך וילכו שלשת ימים במדבר ולא מלאו מים ולא ימים הלל תורה שנה' היו כל נפש לכו למים. וכתבו בתרים ויבא עמלק וילחם עם ישראל כדאיתא במדבר. וגרסי' בפרק הקריא את המגילה בשני וחמישי ובתורה בשבת קורין בשלש אין פוסקים מהם ואין מוסיפין עליהם ואין מסימין בגימ' וגרסי' פ"ב דמגילה בשני וחמישי ובמנחה בשבת קורין בסדר' פי' בסדר של אותה שבוע ואניא בברייתא מקום שמסבין בשבת בשהרי' פס קורין במנחה בשני וחמישי ובשבת' בשהרי' **רבי ויעתה** אכחזי משפט קריאת התורה בכל יום קריאת ספר למען יתבאר לכל קוראי משפטי קריאת התורה ומתבטחים בכל יום הקריאה. הנהיה כפשוט לקנות הולאה והכנסה כדאיתא בתוספתא ב"ז דבית מקומות ונהגים לקנות הולאה והכנסה משפט ברוב עם הדת מלך וכן הוא במסכ' ל' והמוציא הס"ט לרץ לטעם בדרוש המין שאלה מיימין את דת לנו. ומוחזק להחזן ביומן כן איזה בשר' וספרי'. ויחזקו עומד בפסח הסיכל ואומר גדלו וקבלו עושים דוממו. והחזן אומר תגלה. הכל. הכו. והקבל עמי' ברוך בנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו. ו' תיבות **עגד** ו' ימים משפחה משה ענק ערס נכנס במקום קדושה כדי שיתעלה כל המלכל במשמיו. תורה ה' הנומיה עד כל החוכים בו והם מ' תיבות עגד מ' יום שעמד משה בזה לקבל התורה :

רבה ואין חסד רשאי לקרות בתורה אם לא יקרא בשם שאלו חסד מבזבז לו. ועוד דלמריק בירושלמי כל הקורא בתורה ולא אמרו לו קרא דומה ואלהם שם לו בה בוגרת שכל הולאה לקחת ליקרה. וזהו מהנהגים ש"ן קורא לעולם ואח"כ ראה הכנסת לו חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמר לו קרא. והכי אית' בתוספתא ראה הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו קרא שאלו חסד מבזבז לו :

רבו כשהורדק לקרות אז הולך מלך הקרובה אל הבמה וסבחרה למקומו מהבב מלך השני שנה' הוצא דרך פער לפני להשתחויה ויזא דרך פער נגב בהפטרס דפרשת ר"ח. וכפסח שוין עולה בפסח שהוא לו דרך יומן משום שכל פגומת שאלהם פוגה לא יהא אלא דרך יומן כחזי מהרה"י סימן ק"ט : **רבו ועומד** הקורא ופוחה הספר לראות מה יקרא בו כד"ה רבי יודא בפרק בני העיר שאמר פוחה ורואה וקורא ואפסח' הלפתה כוונתה :

וכתב הכלבו ד"ה שם לו להפך פניו שלא יראה כאלו הצרכות כחצות בתורה. ולא יחירא בעיני שהרי מסובב בגמרא עלה דפגומת דרבי מאיר ור"י דשמיים דר"ח דלמך פוחה ורואה וגולל המדבר דבי שלח ואמרו ברכות כחצות בתורה ור"י דלמך פוחה ורואה כו'. אשר תרגום איכה למישי ברכות איכה למישי ואין האק"ל כר"י דסבר בצרכות איכה למישי וא"כ למה לו להפך פניו **רבה ופוחה** ברכו את ה' המבורך וכתב הכ"ר נתן ז"ל וזריך שיאמר ברכו בקול רס כדי להווצא לחזקו שנה שמעונו. ועוד שאלו לחזקו כי אם בשערה ואם אמרו בלהם היו יחיד ולא הוציל. גם הנהיג שאלו שמעונו ופומשין אומרים ברוך ה' המבורך אין להם לומר כך מהלך שלה. פשוט הברכה אלא כפסיים ההון לעולם ועד אומרים אמן כדאמרי' גבי ברכה המזון שאם ב"ה אחד ומואל שמכרין נכר שאלו אומר ברוך שם כבוד מלכותו וכו'. בלא כשהוא אומר ברוך הוא שאלו אומר אמן ע"כ טוב לחזק בקול רס : **רבא ואעפ"י** שאומר ברכו הוי כמולא עלאמו מן הכלל כיון שאמר המבורך וס"ר יודא אברללו' כתב בשם רבי' סעדיה גאון אשכ"י שאומר המבורך ולא הוציא את עלאמו מן הכלל. לרץ להחזיר עלאמו לכלל לגמרי ולומר ברוך ה' המבורך מידי דהוה אברכת המזון שאשכ"י שאמר נכר שאלו משלו לרץ לחזור למקום שפסק מלומר ברוך הוא שאלו משלו ובטעמו חיינו :

ולאחר כך חוזר ומברך אשר נתר פנו ומנהיג שהחזן יס' את אמן קורא סימחיל לקרות בקול רס כדי שיבינו הקהל וישמעי כשהתחיל לקרות מהר"ס : **רלא ובר** השולח לקרות בתורה פוחה בדבר טוב ומסיים בדבר טוב מיימיו פ' בלשה פשר : **רלב ובשי"ש** לקרות גולל ספר תורה ומברך מי מוני פ"ב ובמדרשו ובכלבו ומשפט של ברכה אחרונה כך הוא. אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בחוכנו. פי' תורת אמת היא תורה שבכתב וחיי עולם נטע בחוכנו היא תורה שבעל פה דכתיב דברי הפנים כדרכותיה ובמסורות נטועים לאפוקי מאותן האומרים ולהיי עולם נטעה בחוכנו. ובתי ברכות אלו יש בהם מ' תיבות עגד מ' ימים שעמד משה בזה. וא"כ למה ברכה אחרונה פוחתה בברוך כיון שהיא סמוכה לברכה ראשונה דקריא' התורה לא הוי הספק כדאשכחן בצרכות ק"ס ובברוך שאמר וישתבח. מלכותו הורכבות בפ"ג שאלו שהטעם לכו שהיו רגילים שלא היו מברכים רק הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה ואיכה הפסק גדול בין ראשון לאחרון שוב תקנו לכל אחד ואחד ב' משום הכנסתם והוציאים לא זזה ממקומה :

רלב ברכת התורה ילפין מק"י מברכה המזון שהוא חיי שעה. וגם על שם הפסוק בח"י **למנו הקדק**. ובצרכה שללחריה גם כן מוכה בטעם דכתיב בסוף התורה עדי תמונה ואת הברכה **רלב פער** אחת טעם הקריאה ונכר אשר נתן חמלה וגענו בו וחזר וסתחיל אחר בחר בזה ונעדר

כאן לשונו. והר"י דקרב"ל הוא צעל עמודי גולה כחצו
ובשנפתח ס"ת האור לספר ים גרסינן חטיו לדבר הלכה.
ואם ים שם עשרה בני מרים חטיו לחורב מותר
לגרום בנחת שאין לבטל מצות הקריאה. וגם מותר
לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום שהייב אדם
להפלים הפרשה עכ"ל. וכן כתב המרדכי והגהות אשרי"ל
פ"ק דברכות בשם ח"ז לקרות שמו"ה בשעת קריאת
הטורה שרי לבולי עלא. וכן מובא הר"י"ח וכן
כתבו הגהות מיימוני בפ"ב ומה מלאך נחלו לחבי בזה
אמרי פי חכ' ר' אברהם סב"ע בספר צרור המור
פרשת פקודי וז"ל מה שחז"ל ועוצי ה' יכלו. זה המניח
ספר תורה ויוצא וכן רגילי בשעה שמוציא ס"ת מן
ההיכל מיד יוצאים רובם למלאכה או לדבר בל"ה.

וזהו על עזשם את תורתו אשר נחתו לפניהם והיא
מוצת בתורה. ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה ימינו ולא
שמעו בקולי ולא הלכו בה. אבל זאת רעה שנייה
שעושים ישראל בשעת קריאת התורה שהדין הוא שיש
להם לשמוע לדברי החזן שהוא קורא בספר ולכוון
לדבריו לראות הדברים שאומר אם קיימו אותם אם
בעלו אותם לשון בהבזזה. ויש להם לכוון לדבריו
כיום ימן תורה שהיה יושב דבר שהוא כמו חציצה
ואומר אנכי ה'. לא יהיה לך. כמי שקורא בספר
ובל העם תחת הכר שומעים ומכוונים והם אין עושים
כן אלא כולם מספרים אלו עם אלו בדברי מהתלות
ותעמומים ודבריו המלאכות חדשים גם ימינים ואומן
שאין עושים כן קורין בחומשי' בקולי קולות והרי אמר
מרי קולי לא משמע. ואלא זה אמר לא שמעו בקולי
ולא הלכו בה עכ"ל. ועדיין שחי אלו רעות לא זור
מסוך עמינו ובודאי נכון הוא שיקרא כל ה' מסוך
ההומש בלחש כי הוי"ו דיוכל לבזוז למה שקרא פס"ץ
כי אי אפשר לבזוז לכוין היטב בשמירה כמו שכתב המור
ח"ה סימן נ"ט בשם אביו הרא"ה צענין שפלת ערצות
ושחרות. אבל עם כל ביומם הנה לא יראו ולא יבזו
והשבו בלבך ים לכל אחד חומש לפניו כדי לקר' בדרך
הקוראים ומגביהים קולם כל אחד יותר מחבירו עד
שיבלבל אחד את הציור. ועליהם נאמר נחמו עלי בקולי
על כן שנאמרו. אבל השותקים ומקשיבים לקול
השליה ליבור עליהם נאמר לו הקשב למאמתי והיה
כנשר שלומך וגו'.

רנא איין משיירים בפ' פחות מג' פסוקי'. פי' הקורא
במורה לא יקרא עד סוף הפ' צענין שלא
ישאר ממנה אלא ב' פסוקים משום היוצאים שיאמרו
העולה אחריו לא יקרא אלא ב' פסוקים הנשארים.
וכן לא יתחיל בה פחות מג' פסוקי' שאם יתחיל בה ב'
הכנסה ושומע אומר שלא קרא עם הראשון אלא ב' פסוקי'
שמראש הפרשה. ואין חילוק בין פרשה פתורה או שומע
ואם סיים פ' אין קפידא אם משייר פחות מג' פסוקי' קדים
פ' אהל' תרומת הדשן:

רנב כתב רב ש"ר שלום ס"ת בין בשמוציא בין
בשחזרים אותו למקומו עומדים מפניו
לאחור ויוצאים לאחור ואין לריקים לעמוד עד שעומים
הציבור יס"ר. ולא רצונו מי שומע כן דמה שכתב
צנחנאו

אלא הוא. ואע"ג דעל שעת פורס כן הוא דעת
הפוסקים. אך האגודה פ' ההובל החיר א"ס אין שם
כסן אלא הסומא. ומהר"ל כתב דמגנין לקרות סומא
לס"ה דלא כדעת הרא"ה. וכן הצנימן זכר האריך
בראיות ברורות ובדברים נכוחות ח"ס לסומא לקרות
במורה עי' בתפוצותיו סימן רמ"ה:

רסה כהן אכל האור לקרות במורה אפי' אין
שם כהן אלא הוא וב"ש אכל שאינו כהן
שאין קרבא בחור ז'. וז"ע א"ס ר"ל אפי' בשבת ואע"ג
דהוי דבר של פרהסיא ואסור בשבת ואפי' האור הכהן
לקרות ואע"ג דאין אחר אלא הוא ועיין צ"ד סימן
שפ"ד. ונראה לי דטוב לכהן שיהא מצית הכנסת לפני
הקריאה וכן מלאכי אחר כך צהדיק בשעת שובת מהר"ס
וה"ל י"ד סימן ט' ואם קראו את האכל לעלות למורה
צריך לעלות שם היה נמוע היה דבר של פרהסיא.
ותמעתה שר"ת היו קורין אותו בכל פהם בלישי ואירע בו
אבל ולא קראו הכהן ועלה מעלמו. ואומר כיון שהורגל
לקרות בלישי בכל שבת היה נרא' כמו דבר של פרהסיא
עכ"ל ע"כ מלאכי:

רמו בתשובת גאונים ז"ל כהן קסן מהו שיקרא
שמיני ויפטור צניח' מי חיישין
לפגמא או לא. כך רחינו שמינה לקרות במורה
פסוקי דהפטרה ולהפטור צניח' ואין בזה פגם
כל עיקר. ומעשים בכל יום שהכהנים מפטירין
ומהר"ל סב"ל ענמו היה עומד למפטיר ב' א"ס הוא בעלמו
קרא כבד ללוי:

רמו נשאר מהר"י ווי"ל ז"ל א"ס מותר לקרות
כהן או לוי לשביעי. והשיב מההר
שהוא ממנין שרובם לקרות אסור עד כאן לשונו צנחנאו
ג'. ומשמע דאחר שפילס המניין מותר לקרות וכן
הורה מהר"ס צנחנאו:

רמח במהא דליתא בפ' תמיד נשחט מקבל את
המלא ומחזיר את הריק פסק המרדכי
הגדול שלא ירד הקורא כבר עד יעמוד שם אלא התורה
הנכרה לעלות אחריו:

רמח במזב יטולין לקרות לה"ת הבן אחר אביו
או שני אחים אלא בשביל עין הרע
אין עושין תשצ"ן. וגם מהר"ל הקפיד עין העומד
למפטיר בשבת ואחיו כבר קרא בתורה משום שיהא
בישא. עוד טעם שאין לקרות למורה הבן אחר אביו
או שני אחיו בזה אחר זה. לפי שהמורה נקרא עדות של
עדות ה' ואין לקרות למורה שנים הפסולים עדות
ה' נאמר זה:

רו גרסינן בפ"ק דברכות ועוצי ה' יכלו זה
המניח ס"ת כשהוא פתוחה ויוצא והפי'
בין פסוק לפסוק אכל בין גברא לגברא ר"ל שהספר
טורה אינה פתוחה שפיר דמי. וכתב הר"ר יונה שם
דאע"ג דמותר למופק בין גברא לגברא לדבר האסור
כהאמרינן כיון שפגמא ס"ת אסור לספ'. ואע"פ שהגורמים
הספר צנחנאו אפי' אסור. שלא אמר כל זמן שהיה
פתוחה אלא כיון שפגמא דמשמע דמשמע שפגמא הפעם
דאשונה אסור לספר כלל עד שיסימו כל הפרשה עד

נפתחו עמודי כל העם. אומר עמדה שתיקה היא. אכל לעמוד ממי ס"ת עד פטורים חזק י"ר לא שמענו ש"כ. אכל מהר"ם היה עומד לפני הפסע שמענו עמודו בעמדה ממש. וכן ר"ת היה עומד בשעת קריאת התורה והציג ראוה מן ועמוד העם בצריה וכן מהגים :

על מחלקים פסוק זה יהללו שם ה' כי נצבב שש"ן אומר הני והקהל משימים אומר וגומרים פסוק אחר עמו וירם קרן לעמו וגו'. ואומר הני הלא בפסוק וקרה זה אל זה ואמר כמו כן עובים. וגם בצרכה מילה אומר ש"ן הורו לה' כי טוב והקהל משימים כל"ה. וטעם כולם אפרס לפי קם דעמי לפי שהפרס קוראים זה לזה להקדים לומר יחד ומקדישים אהרי כן כולם יחד כמו כן ש"ן אומר וזה"ל מקדישים הקהל עמו לפי שאלו אומרים בב"ר ויפתחו לעם הארץ מכלל שמורים על בשורות. ובידידות זכר מלינו בשורה כדעת המצפירי אל לידה אשתי זכר. כי טוב על בשורת זאת אשר בשר בו'. לך אומר כדור לה' כי טוב על בשורת זאת שגור זכר והצור אומרים כי לעולם הסדו ולעולם מודה לו. אף כאל לפי שאמר בשחלה גדלו לה' אמי וגם הכל הבו גידל לאלסיו ואומר בסוף חזן אתם צריכים רק לגדלו ולהללו לפי בגדול ונצבב שמו לבדו שכל בשמים וד"רן משבצות ומגדלים שמו. והצור משימים גם אלו יודעים שקורו ופיוטו ששמים ובארץ. ואמר למעלה הללו את ה' מן השמים והצור משימים גם אלו יודעי ומשימים את המזמור ואומר על שבהרם קרן לעמו ישראל מהללים אותו על חסדיו. ור' חזקיה מפרש שלפניך אומר פסוק זה בשמחיון ס"ת למקומו. לפי ששם השמים אומר רוממו ה' אליהו והסתחו וגם בצרכה התורה משתחוים לכבוד התורה. כשמחיונים אומר אומר יהללו. להודיעך שלא בשביל אלהות שהתורה הוה משתחוה אלא להקב"ה משתחוה ששימיו שורם עליה. ולא בשביל שם היא אלה חלה משבב שמו לבדו. וכן שאמר יהללו ולא אחר המזמור שמתעלה הללו את ה' על השמים הללו את ה' מן הארץ. משימים הקהל חזן אלו לבדיו מהללים אותו כי גם בשמים ובארץ מהללים אותו. אותן דברים שמהללים האומרי במזמור ואומר כי נצבב שמו וגם משבצות אומר שהרים קרן ישראל במתן תורה שמתהבצו אותם נקן להם היו עולם שבה מרומם קרנם על כל העמים דכתיב כי היא הכתובת וביצותה על זאת מהללים אותם כל חסדיו שאר בני ישראל עם קרבו עכ"ל. ומתוך דבריו אלו נשמע שהמנהג קדמונים הוא לכרוש בצרכה התורה ולא כהיום האומרים שאינו מנהג :

רנו במהרה שהללו הולך אחר ס"ת ועומד לפני הארון עד שהתורם ס"ת למקומו הג"ה מיימנו". וכן לכל אדם לעמוד מתקומו וללוח עד לפני התפסס קן עשה מהר"ם כג"ל :

רנה ואהר שקרני בתורה מוצת היום אומרים קדים בין וזהל בין בשבת בין ב"ט חזן משבת במנחה ותענית שחן בה הספרה במנחה שחן אומרים קדים בכן מהרי ארץ לו להקדים מיד בהנעת התורה בעמוד להפלת להם. אכל שני וחמישי שקדושה דסידרא מפסקא אומרים קדים לאחר קריאת התורה : **רנה וברוך** שם ב' ס"ת על אחת מהם ר' י' להקדים דיעה הכי הולבב"ב שם ב' ו' : **ה' ואחר** קדים עד שלא יקרא המפסיר לפי שחן המכניס ממין העולים. ונשים ב' ס"ת אלו קורין ברהבונה. וזה היום וממין השנייה אלה ואומר קדים על שתיקן. וקורין למפסיר בשנייה. וחזן להבטיח הס"ת שקרה בו כבר עד שהפלא ס"ת במיה קודם כדי שלא יעמוד החזן בשל בלא מלאו כן מסוק בסוף תמיד שחזן מקבל את המלא ומתאר את הויקס בפ"ב דשפה הוא בשמיר"י בשם ר' יונה. והר"ם ע"ג כתב שמומנים הס"ת השנייה לחזן לקרות אילו רשאי לפסחו ולהסיר ממנה המפה עד שיגלוו הרהבונה במפה וזהו במשפ"ן ס' קפ"ז ובגללו סימן '. וזה חזן שם רק ב' ס"ת קורין קריאת השלישית ברהבונה בגלל כבר ולא קורא בלוחו שלכנו מהר"ם :

רנה ואהר קן מנחה הס"ת ומראה הכתב לעם דהיינו אחר מנחה סופרים. וכן הרמב"ן פ"י כי הלא בפסוק אחר אחר לא יקום את דברי התורה הזאת וז"ל ולי נראה על הכון שמינו מקיים ס"ה על הציבור להרחות מני שהכחו לכל היוו שמשפס מנחה סופרים שהצביעים אותו ומדלים פניו שהכחו לעם השומרים ליינו ולפאולו ומחזרו לפניו ולאחריו שמינו לכל האנשים והנשים לראות הכתב ולקרוע ולומר וזאת התורה אשר שם משה וגו' וכן נהנו עד כהן לבנו. משמע שחן לכרוש ולומר וזאת התורה אלא כנגד הכתב וכן הוא בה"ה מיימנו וכן עשה מהר"ם וכן ראיתי מהדוג"ט מו"רי הגאון מהר"ם ז"ל :

רנו ואהר אומר החזן אהרי יהללו וכתב הדוקת בם ר' אש"ן וז"ל תמה הני ר' חזקיה

הרב השני בעמוד העבודה

ואעפ"י ששעורם ברביעיות יוסף ליוול בשפע דאמר רב הודא אנה משלי מלה השני מייא ויהבי לי מלה השני מייבוצה :

רנו ויברך עני' על שם שמנחה ידיו כמו וינחם. וי"מ הכלי הנקרא ממנו ואעפ"י שהיה מדרבנן שייך לומר וזונו דאסמיהו אלאו דלא הסור. ולא יכרד עד לאחר הנקילה אע"ג דכל הכרבות מצריכים

דין במילת ידים
בשבת אכול יכול ידיו קודם וצריך לאחר בנטילת ידים שכל המזלל בנטילת ידים חייב נדיו בדאמריקן אומי נדיו את ר' אלעזר בן הגדל שזולל בנטילת ידים וכל המזלל בנטילת ידים באל ידי עניות וכו' לזה "על" בנטילת ידים ר"ת עני. ואמר רב חזקיה אחר ר"ה כל המזלל בנטי"ל נשקק מן העולם.

הכלי אלף על שפיסת ידים דע"ש נטילה תקנו חכמים לבדך ענ"י. וי"מ דנין הנוטל מן הכלי בין הנוטל מן הגהר מברך ענ"י והוא המסבב שביצעו חכמים ז"ל שכלי לקט ובתשובת הרשב"א סימן תשנ"ד שיש לבדך ענ"י. אבל התשב"ץ כתב בסי' ר"ף שמהר"ם היה מברך על שפיסת ידים וכן מהר"ל ה' מברך על שפיסת ידים וכ"כ האגור ז"ל משמע ממורי אפי מהר"ר יודל לנד"א ז"ל שהיה נוהג לבדך על שפיסת ידים כשנוטל ידיו בים או בנהר וכן קבל מרביתו ענ"י :

רסו בעניין אם יש לטול מדה גווי יש בזה פלוגת דרבנות' איחא בתוספת' דמס'

ידים כל שאינו מטמא במשא כשר ליתן לידים. ודקדק ר' משון דלפיז' אסור לטול מים מן הנהר. ומהר"ם מרזנובורג דקדק מהוספת' היות דאסור לטול מן הגוים דעשו אותם כזבים לכל דבריהם. והא"ח כתב בשם הרמב"ם שאין נוטלים מים מן הגוי. וכתב עליו מהר"ק זצ"ל ששעטות סופר הוא שהרי לא מצינו להרמב"ם שכתב כן ע"כ. ולא גלה לנו הרב מהר"ק מי יוצא תמיהו. ואפי' תאמר שיש להכניס מהר"ם במקום הרמב"ם שכן כתב הרשב"ץ ומהר"ל זצ"ל. הן הנה' בסוף מסכת נדה כתבו שיש ר'א"ס לדקדק מדהניח' בתוספת' דמס' ידים כל שאינו מטמא את המים במשא כשר לנטילה ידים. משמע מטמא במשא אינו כשר לנטיל' ושיבות הוא דהא נדה ויד דת נוטלים ידיון אע"פ שמתמאות במשא וכ"כ עכשו שאנו נוטלים כליו ממים טמאים. וגרסא דהתם איירי לתרומה או לחולין שיעשו על סדרת תרומה ענ"ל וכ"כ מהרדכי פ' אלף דברים ו"כ הרא"ש. בפ"ק דמס' ידים וז"ל והאידנא שכל המים טמאים יכול לטול מים מן הנהר דכלא הכי כל המים טמאים וא"ל בענין א"ח ע"כ. הרי דעור דעת התוס' וכ"כ בנו אחריו א"ח סימן קנ"ט ודעת הסמ"ג כדעת התוס' והר"ם וכן העלה הרשב"א בזה' וכן כתב בתשובת להרמב"ן סימן קנ"א וכ"כ האגודה בפ"ק דמסכת ידים וז"ל כל שאינו מטמא במשא כשר ליתן לידים ו"מ דהבא נוטל ידיו לתרומה איירי דאי לחולין כשר חף מגוי וגדה ויולדת עיין בספר התרומה ובתו' נדה פ' התנוקות ענ"ל. וכתבו הש"ל והאגור בשם ספר התרומה שהיו לטול מים מגוי ומאשתו נדה ודבריו תמוהים בעיני שהרי איחא בפ' אע"פ אמר רב הונא כל הללכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חון ממינות הטוב והרעה המטה וההלכות פניו ידיו ורגליו. וכתב הרא"ש בפ"ק דתשובות דהרח"ט פניו ידיו ורגליו שאמרו אפי' הוא רוחן והיא מונקת דאלו ליגע היא בידה אפי' בלא רחילה אסור להאחז קרובה בשר ואסור ליגע אפי' באצבע קטנה וכ"כ בנו אחריו בסור י"ד סי' קנ"ה וכ"כ הסמ"ג וסמ"ק והגהות מיימוני וכן כתב הרשב"א בתורת הבית וא"כ איך הותר בעל התרומה לטול מאשתו נדה. וגרסא לי ליישב דכל אלף שאסרו לנדה לעשות לבעלה כולם לא אסרו אלף מה שהיה דרך ריבוי כמו מינות הטוב כגון הרשב"א בתו' הקלר שמיירי בכום של יין שהוא המרגיל לדבר עבירה. ובהלכות המטה כתבו התוספת' והר"ם ז"ל ברי' כתובות

מזכרים עליהם עובר לעשייתן שאפי' הכא שפעמים שאין ידיו נקיות ואינו יכול לבדך קודם. הלכך תקנו שלטול יבדך א"ח"כ. ועוד כיון דמברך קודם הניגוב הוי שפיר קודם לעשייתן שבה הניגוב הוא מן המטה: **רס ויגב** ידיו היטב קודם שיבצע דמא' רבי אברהם כל האוכל בלא ניגוב ידים אסור אוכל להם טמא שח' ככה יאכלו בני ישראל את להם טמא בגוים וכתב הטור להם טמא בגוים בלא "ניגוב ידים". ובה"ג להם טמא "לח"מס' :

רסא מי שנטל ידיו ואינו יודע אם בידך אם לא בידך כתבו הגאונים ז"ל שאינו חוזר ומברך דהוי ליה מדברין. שכלי לק"ס :

רסב אין נוטלין מים אלא מן הכלי. וכלי אפי' הוא מחזיק רבועים אם אינו יכול לעמוד. על עזמו בלא שיסמכו אינו כלי. ואם תחלה תקוני כדך שאינו יכול לעמוד בלי המכה ואין משתמש' בו אלא ע"י סמיכה חשיב שפיר כלי. אבל מנפת חזית שהוא חדה וכן כסוי של כוס ושל קנקן שמושפעים למעלה אע"פ שמתחלה נעשים לכך להשפיעם בו כך פכא"ס דלא נעשים מתחלה לקבלה. אבל אם מחזיקין רבועים כשיושבים אפי' בשלה מסומכים או יכול להיות ששברים לנטילה מן המים שיוכל לכתוב בהם כשיושבים בלא סמיכה כן גרסא מפור דברי הסורים והשכל"י לק"ס :

רסג שכן וקופה אע"פ שתיקן שמקבלים אין נוטלין מהם שאין דרך לעשותן שמקבלים. וכתב הסמ"ק וכן ז"ל בזהו כובעים של לבדים אפי' בשרם קפי' כ"כ שמקבלים המים שאין המים זכ מהם מ"מ אין עשין לקבל המים כגון שק וקופה. ומכל מקום על ידי הדחק מותרים שגוברי דברים רגילים לשמות מן עכ"ל :

רסד כתב הפור אפי' היה צרוא בנקב החצות והסורו לקבל המים על ידו חשיב שפיר כח גברא ונרין להחזירו ולהסירו בכל שפיה ופיה. וגרסא מזה כשנוטלים מן הכיור שיש בו תרנגול של תופת שיש להחזירו ולהסירו בכל שפיה ופיה. וכן כתב הש"ל וז"ל ומה שמקדישין ידים מן הכיור כגון שהיה צרוא בכיור ופיהו מושך הצרוא היה מקלה על ידיו ורוחץ בקולות ראשון ואם לא די בקולות ראשון עוד היה תוחב הצרוא ומתסכה דלעולם הוי מכה גברא ענ"ל וכ"כ מהרדכי פ' אלו דברים :

רסה לא יטול מהגהר מים בידו אחת ויטול על ידו השנית לפי שאין כאן לא נטילה ולא נטילה כ"כ הרשב"א בפ' כל השבר בשם ה"ג. ובתורת הבית אבל אם נטל ידו אחת מן המטה וספק ממנה לידו אחרת הותר ר"ת והביא מן התוספת' הנוטל והנותן להצירו בחשיו ידיו טמאות שמה מתחלה לא נטל מן הכלי. משמע אם נטל מתחלה מן הכלי היו ידיו טהורות. ויש חוסרים גם בזה וגוה"ס להקל כדברי ר"ת אבל לבתלה יש להחמיר :

רסו הורה ר"י ז"ל והיה ז"ל מי שהיה הולך בספינה ואין לו כלי ורואה לאכול שופך ידיו בנהר ודיו ואינו מברך ענ"י הו"ל ואינו ושל מן

מבוארים במקומה הביאם הכ"י סימן קכ"ח. ואמרתי
בחיפוי כי זה נתפס מהרז ר' מאיר מרומנברק
שהביאם שם הכ"י והטור הביאם סימן תע"ג שכתבו
שהאידנא אין לריך נטילה. עם כל זה יקשה בעיני
שהרי ר' שמואל בר זדוק תלמיד מובהק של מהר"ם
ודקדק בההגותו כתב בספר חשבון סי' ל"ט שמהר"ם
האריך נטילה לדבר שמיצולו במשקה רק שלא לברך
עליה וטעמו הוא מבואר שם בטעם הסו'. וכן כתב
הכלבו בשמו נמא' שגם מהר"ם לא עלה על דעמו
מעולם לבטל נטילה זו לא כמ"ם הטור בשמו ואף אם
נאמר שדברי הטור עיקר מ"מ אין נראה להניח כל
הסו' ובעלי הוראות וליג' אחר שחיים להקל לכן נר'
שאין לזלזל בנטילה זו וכל הזכיר בה יחזה לרב טוב :
רעא כתב הש"ל סימן ל"ו וז"ל אם לא היה דעתו
לסעוד תוצר וטפל ומבדק עמ"י וכן מלאתי למפרש אחד
ז"ל וכו' האגור בשמו סימן ר"ז :

דיני סעודה

רעב כתב ר' יואל דאין לחוש להפסק בין נטילה
להמוזיא. והיהו דחקו לנטילה ברכה
מוקד לה בנים אחרונים וכן כתבו הכ"י והרמב"ם.
והתשב"ץ כתב בשם מהר"ם דאמרי ראשונים קאי וכן
הרמ"ם תלמידו נהג שלא להפסיק בראשונים וכן מתוך
הירושלמי שמעין דהיהו דחקו לנטילה ברכה אחרים
הראשונים קאי. וכתב מורי הגאון מהר"ם ז"ל דעל בעל
הסעודה הוא מוטל לכבד הגדול הביא מים לפניו
באחרונה. אבל אם מביאים לו ליטול ידיו בראשונה כמו
שנתפס המנהג וסוף מונע מלקבל עבירה היא בידו
והוא בזיון המורה שהוא רודף אחר הכבוד אפי' לפי
בכרם הרמ"ם אין ראוי לומר אי איהו עמנו בטירה
ובקדושה ובפרישות ולא אפסיק ואחרים יפסקו. אדרבה
היה לו ליטול ולזרז שלא יפסק ואז אחרים ילמדו ממנו
וק"ו לפי מה שפרשתי דאין בו חשש הפסקה אלא דרך
כבוד שלא יהא עליו למשא פניו וישמור ידיו ומ"מ טוב
שישמור ידיו שלא יפסק בדברים אחרים שמה יפסק
ויגע בדברים האחרים נטילה דחסם ידים עסקניות הן.
ומ"ם מי שעושה גדר וסגי שאינו מפסיק בדברים שמתוך
קך יזרז שלא יפסק בדבר אחר מים טוב ויפה ויזרז כחו
ומש"ל ראוי וכוון לכל ירא שמים ליטול ולשמור ידיו
ואף אחרים בהפסק יפה לו לגדר ומ"ם אם שאל לו
אדם בד"ת ואין משיב לו עון הוא בידו מאחר שהוכחתי
שיטל להפסיק אלא משום גדר ופרישות יכול לעשות.
ומ"ם אין ראוי שיעשה גדר לבטל ד"ת שכל העולם עומד
עליהם ואורז סעודה הוא שכל שלחן שאין עליו ד"ת הוא
כשלחן של מים. ובפסד לפי מה שאין ד"ת מנחם
בשראלי ויפסיק על השלחן וממתיין זה לזה עד שיטלו
ידיהם והם בלא מנחם שהשטן מקמרג עליהם לכך
הזכיר להביא מלח על השלחן שאז ברית מלח מגין
עליהם. וז"ל לעסוק בתורה אין לך ברית ומורה יומר
ממנה. ולכן אומר אי שטוב הוא שירגיל עמנו שלא
להפסיק בפרשות בטילות שמתוך כך ישמור ידיו. אבל
בד"ת

דדוקא פריסת הסדינים והמכסה שהוא דרך חיבה.
אבל הצעת הכרים והכסות שיש בו מורה ואינו דרך
חיבה שרי וכו' הטור וז"ל והמרדכי בשבועות והגהות
מימיו בשם ר"ת ורש"י הכי נמי הרמב"ם פיו ידיו ורגליו
היינו דוקא מה שהוא דרך חיבה אבל נטילת ידים גזרת
המלך הוא ואין זה דרך חיבה נראה לו לבעל התרומה
דשרי יד לא איפתת שום מחבר שכ' אשם נדה אלא
טלס כה' עונים ואומ' דמותר ליטול מנדה סתמא משמע
אבל מאשמו נדה לאו מ"ם הרגל דבר. וכן מלאתי
משם חדושי מהר"ל וז"ל אטור לאשה נדה לזקק מים
על יד בעלה וכן גוי וכן אשה אים וכן נדה ע"כ. ואף
ע"כ דלא קיימא לן כוותיה כמה שכתב דאין ליטול מגוי
ומנדה אלא קיימא לן כדברי המעריך שם ברכה הרובה.
מ"ם שמעין מדבריו דיש לחלק בין נדה ובין אשמו נדה
מדלגניהו וכתב אטור לאשה נדה לזקק מים על יד
בעלה ואח"כ כתב וכן נדה ש"מ דה"ק אטור לאשה נדה
לזקק על יד בעלה ולא תאמר דוקא אשמו נדה שהיא
אטור משום הרגל דבר אלא אף נדה אטור ליטול ממנה
ששום מומחה ואע"כ דלא קיימא לן בנדה כוותיה באשמו
נדה ים לנדה כוותיה דמשמעות הפוסקים כוותיה :
דסה אמר ר' טול אדם ידיו שחרית ומתנה עליה'
כל היום דעת הפוסקים דוקא שחרית
וה"ם כמתנה שלא בשעת אכילה מתנה שחרית קרי
ליה. אבל אם נטל לצורך אכילה לא מהני בו תנאי
ומאחר שנטל ידיו לאכול לריך לאכול מיד כדי שלא
יסיה דעתו בנתיים. אבל זה שאינו מחויב ליטול בשעת
אכילה שהרי שחרית אחר המבוקר והתנה עליהם לא
אחריו חק לנטילה סעודה כ"כ הר"ר יונה בפי' אלו
דברים וכתב המרדכי שם דדוקא כשזמר כל היום שלא
סוגסם אבל אם סוגסם לא מועיל התנאי כי אם היכא
שאין מים בעיר ואיכא מורה לבקש ע"כ וכתב הכלבו
שאם היה ידיו אחר נטילה בבתי ידים שפיר דמי :
רסט מ'י שילא מביא הכסף ורגלה ליטול ידיו לאכילה.
שאלו לרש"י על לריך ליטול ב"פ והשיב שאלתי
אם פי' ר' יעקב בר יקר והשיב שריך ליטול ב' נטילות
על הראשונה אשר יזר ועל השנייה על נט'. ולי נראה'
שנטילה אחת עולה לכהן ולכאן. ומהר"ם היה נוהג
ברבי יעקב בר יקר וכן הרמ"ם דאין בנטילה אחת מבדק
אשר יזר ואח"כ על נטילה חיו הפסק ורי"ף כתב דלא
היו הפסק והטור הכריע דלאחר שברך פסג על ידיו
ימשיך יברך אשר יזר ואחר כך בשעת יגוב ידים
יברך על נטילת ידים ובהכרעת הטור כן מלאתי בשם
מהר"ם פולק שבה כן :

רע בדברי כל הפוס' הראשונים והאחרונים קמאי
דקמאי ובתראו דבתראו נר' פשוט שדבר
שכתבו בזה מ' משקיעד מיהו מופת ע"מ להטות לריך
נמ"י אפי' האידנא. רק שהמו' וטעמו כתבו שלא
לברך על תורה נטילה אבל עכ"פ לריך ליטול. ופליאה
דעת המנהג ממי על מנהג העולם שמתעט בטלס
שחם וליה דחפזה והוא דבר מפורש בתלמוד בפרק
פ"פ. ואם כתבו קאת הפוסקים שלא לברך עליה וטעמו'
ומעוקא עמם מי בטילה. והנה בנדה הפוסקים

בד"ס שהיה יעלה חן ראוי שיפסק רק שיראה של
1 יאה זה יוהרא חלל בנחת ולחץ עם חצירו עכ"ל :

דעג הגה"ה מיומני כתב ב"ה מהל' תפלה בשם
סמ"ק דהא דהמרין חסד' להתפלל בלא
הגורה. ה"מ תפלה כגון י"ח חלל לעיניו ק"ס ופחד ברכות
ליון לחום בחגורה רק שלא יאה לבו רואה ערורו שיהא
לו תכנסים כדמשמע פ"ק דשבת שהיו רואים להסיר
הגורותיהם בשעת העודה חש"כ. שמצרכים ברכת המוציא
ועהמ"י. מיהו לבו רואה את הערוה חף בבטן ברכות
חסור דלא כפרס"י דפי' בברכות דמוחר ע"כ וכ"כ הר"ן
בפרק קמח' דשבת :

דעג ורענני גלוי הראש יס' בו מחלוקת במ' סוכרי'
שכתב פומח הגרואים כרעיו או בגדיו
פרומים או מי שראשו מנוול פורס את שמע יו"ח בברעיו
ובגדיו פרומים פורס חלל לא בראשו מנוול חיוו רשאי
להוציא הזכר' מפיו ע"כ. ור' ירוחם בסוף נחבי' י"ז
פסק כמ"ד חסיר וכן דעת מהרש"ל ב"ה. וכתב עוד
שכובעים הקלועים מקח השיב כסוי לראש להתפלל בהם.
חלל הנהג יד על הראש לא השיב כסוי. וכבר דשמח
מבוס דהראש ויחד דוד גופא ואין חסוי יכול לכסות ח"ע.
ולפי דבריו משמע שאם חסר הניח ידו על ראשו של זה
השיב ספיר כיסוי. ומורי מהר"ש בשהבוחיו כימן ע"כ
כתב דכאי יד חסוי כסוי חסיו ב"צמח :

דעה ייבצע ממקום היפה שכתב במק' שנאסר טיטב
ח"ד סווא מוולי הלחה. וי"ח לפק' .
הלכה לנחת ידי ספיקא יבצע מן האדמים שיהתוך מלגמלה
ומלמטה כחמד הגה מיומני :

רעו יש שאין רוצ' להתוך הפס כלל קודם הברכה.
והרא"ה כתב דהשיב הפסק מה שמחלח'

להתוך הלחה ופוסה עד ברכה לאכילה חלל חסך
ואינו מפרדי הפרוכה בין לאחר ברכה וכן כת' ר"י.
ואריך להתוך מעט שאם יאחר בפרוכה שיעלה שחר
הכבר עמה דחל"כ חשוב כפרוס :

דעו ויברך המוציא לחם מן הארץ ודע"ג דמוציא
עדיף ספי דכ"ע מודו דלשעבר משמ'

ובשהמוציא פליגי חפ"ה פסק תלמודא שיאמר המוציא.
וכתבו מהו' בפ' כולד מצרכי' כדי שלא לערב ראשי
האבותיו כגון העולם מוציא. ודע"ג דבלחם מן חסוב
עירוב שאני הכא דקרא כתיב המוציא לחם מן הארץ
ע"כ. ומ"מ יתן ריוח בין לחם ובין מן שלא יבליע המ"ס.
ומה שתקנו המוציא לחם מן הארץ חף שהקב"ה חיוו
מוציא לחם כ"א תבוא' האריך בזה המולדת יתקן פ'
בהרמ"ס תרמנו חף כי העיקר הוא שתקנו עשר הכתוב:
דעה ויתן עתי ידוע על הפס שיש פסן לאצבעות
כנגד עשר מצות התלויות בכת לא תחרום

בשור וחמור. כלאים. לקט. שכחה. פאה. ביכורים.

תרומה. מעשר ראשון. מעשר שני. חלה ולבך יס

עשרה תיבות בברכ' המוציא. ועשרה תיבות בשבוס

מלמית הוצר לבהמה. ועשרה תיבות בשבוס עיני כל

חלני' יעברו. ועשרה תיבות בשבוס חן חסד ושעורה.

ו' חסוד' כפס' ויתן לך.

דעג ואע"ג דעת שלנו מלוח ואין לריך להמתין

למלה מ"מ מזה להביא מלה ענ השגחן קידס שיבוצע
כמ"ש מהו' בפרק כולד מצרכים ר' מנהס היה מדקדק
מאוד להביא מלה על השגחן כדליתא במדרש
כשישראל יושבין על השגחן וממתינים זה לזה עד שיעלו
ידיהם והס' בלא מצות השגחן מקטרג עליהם וברית
מלה מגין עליהם. ובש"ל כ' מה שנהגו לבצוע על המלה
פרשו הגאונים לפי שהשגחן דומה למצוה וכתיב במצוה
על כל קריבך תקריב מלה :

רפ כתב בל"ח חס רחובן כשהוא נוסל ידיו לאכילה
יעקב בירך המוציא ודח"כ נגב רחובן ידיו
ובירך על נתינת ידים לא היו הפסק כמו מול ברוך
וחל"ל רחובן לחזור ולברך המוציא :

רפא ואחר שיבצע יתן כלל ח' וח' כמו שכתב
הרמב"ם בפ' ה' הנוגע נותן פרוס'

לפי כל ח' וח' והא' נוסל פרוסה. ואין הנוגע נותן
ביד האוכל חלל ח"כ היה חלל. וכבר הר"ד חזו"ה דה"ס
ואפשר השעם בזה פסוק שג' פרשה ליון בידיה והוא
רמז לפריות המוציא. בתשובת הרשב"א כתב פסוק זה
בשם בעל ה"ג. ואם היו המצובים רבי' היה נהוג
מהר"י בג"ל שהוא היה הנוגע והניע לאחד מן
המצובים לחלק בג"כ להבדילו והוא חלק שאלו ואם לא
הספי' לכוין שאל מן החתיכה האחר' חס נשח' כי
הוא עיקר הבציעה ולא נטל מן הלחה שנשח' שם בידו
שבצע ממנו בציעת המוציא :

רפב כתב האנו' בשם הר"ר חזו"ה שכת' בשם
הר"ר שמהס ררי' אדם לאכול פת
שבצע בזה המוציא קודם שיאכל פת אחר כדי שיאכלנו
לחמנו וכו' מדברי שובלי לקט. וחולי הסעם הוא
משום תבוצי מזה :

רפג כתב הכלנו בשם הר"ר אשר נהגו כל ישראל
שלא להחיל בהמה חיה ועוף ולא
עכו"ם מחתיכה שמעט בו חסוד' המוציא וכן כתב הר"ר
דוד חזו"ה דה"ס :

רפר הי לפניו חתיכה של פת ופת שלם הכל ממין
ח' מצר' על השלם חפי' הוא פת קיבר
וקטן והחתיכה פת נקיה וגדולה. חלל חס השלם
שעורים והחתיכה מחסוי חפי' היה קטנה מניה הפרוכה
תחת השלימה ובוצע משתיקן יחד. וכל זה כ"הרואה
לאכול משניהם חלל חס חיוו רוצה לאכול חלל מאחד
יבצע עליו ואין לחוש לשני חע"פ שהשוב חו חביב
עליו. ודלוי מורי' מהרש"ל כתב בהנה בל"ח שלו
שחם יס אחד חללו נכון לחלק שחמד יעשה על השלימ'
וחמד על הפרוכה של חסוי. וה"ה בפת ישראל ובפת
נקיה של גויס חס יס ח' חללו שחלקו יתן לו לברך
על הפס של ישראל והוא יברך על פת גויס דכבה"ג
כולי עלמא מודו דמוציא לחלק וכן ראינו חסוד נהוג
על שלהנו :

רפה כתב בכתבי מהרש"י סי' ק"י לחם שלם ובו
דב' פרוסה חוף לעשות לברכ' המוציא

חס מוב יוחר להניח בו מחובר שיהא הכת גדול או

קוב לפרוס הפרוכה של השלם כדי שיהיה הכבר שלם

לברכת המוציא לא באלו יפה דעתם חס הא' זה כשני

גלוסקא' הדבוקים יחד שנאפו וגדקו בתור כך
 ונחקק מן האהם והשניים נשרה שלימה כ"ג ודאי
 טוב יותר להפריד החתיכה מן השלימה כדי שהיא תראה
 שלימה ממה שיחתו דבוק בה כדי שהיא נר' גדולה דק"ל
 שלימה קצת' עדים' לענין ברכה מפסיקין גדולים ע"כ :
 רפו **אמר** מהר"י סג"ל שאביו למדו ביוקמה על
 הגלוסקא' הנוסקים זו אח זו ונחבדו
 הרבה יחד בעת חפייקן. הנושט אחד מהן אל יבצע
 צמקום שנושקים בחברת' כי השו' כאלו יבד נחקק'
 שס. רק יבצע מלד החיוץ שלשם הוא שלם. ומוכח כן
 מפ' חלק גבי רב אפי' דשאל ליה משה ברוח' מהיפא
 בעית למישרא המוציא ח"ל לא ידע' ואל' משה מהיב'
 דקד' בשול' ברכת' ופרש"י ממקו' שנקרמו פניה של
 פה בתיור דריוס מלמטה או מהציבו' הפה או משוליו
 אבל באמצע לא. מומלא ה"ה מקום שנקו נניי לא :
רפו כתב הדוקה אם יש לאדם ב' הגאי' להם ואין
 לו להם שם יחב' יחד בעץ או בשום דבר
 שלא יהא נרא' ודיוו דקין שלם ואפי' בשעת יכול להכנס
 כדמשמע בפ' הלון וכו' האנו' בסיוע' ק"י :
רפה ארן משויין בספודא וחיאת בירושלמי אפי' ירין
 דעשים בצו' עיבל' חסור למימרג'א הסותא
 משום סכנתא :
רפט גרסינן בפ' אמר להם הממונה הלכה בסעודה
 חס' יוצא להטיל מים מוטל ידו אח'
 פי' אות' ששפספס בה. דבר עם חברו והסליג. מוטל
 שתיים כיוון שהסור דעסו. וכשמוטל חס' בפני כול' שלא
 יחשדוהו שלל מוטל :
רץ כתב הטור חז"ל גרסי' במסכת דרך ארץ כל
 מה שאומר לך בעל הבית יעשה ע"כ
 וכן הוא במסכת דרך ארץ. אבל במס' פסח' בסוף פ'
 ציד' חז"ל הוא דבר הטומא כל שאומר לך בעל הבית
 עשה חזק מנא. ורבי' מהבטו בפירוש' להבוא מנא'
 והבטו חז"ל הוא מה דחיאת בערבי' בפ' ים בערבי'
 עד היכן לא יפנה אדם מאכסניא שלו רב אמר עד
 הכהא ושמואל אמר עד שיפסילו את כליו ויטרושו דאסור
 לאדם לאחא מאכסניא שלו דפגום את בעל הבית שיוצא
 ממנו שאומרים בני אדם כמה רעים עסקין של בעל
 הבית שאין זה אכסניא יכו' עמו לזה אומר כל שאומר
 לך בעל הבית עשה מיד באמירה בעלמא חזק מנא חס'
 אומר לך בעל הבית לא לא חס' חס' לא בהפאה
 או בהפאה כל' וכו' :
רצא גרסינן בפ' זה בורר קניי העד' שבידועים
 לא היו מוכרים בסעוד' חלל ח"כ היו
 ידעו' מי מיסב עמיהם ע"כ ור"ל אפי' בסעודת מנא
 כדכתבתי לע' עמוד ההורה שער ד' :
רצב כתב הרמ"ם ז"ל יש מנהיג לאכול דייסא
 בפת במקום קף כיון שאוכלין הפת אח"כ
 כו' עד ואני ראיתי גדולים שהיו אוכלין בכל פעם מעט
 מן הפת עם הדייסא ע"כ. ובלקוני מהר"ל כתב
 דכלל פעם יאכל הפת דחוששים שם' לטון יניה הפת
 והיו עובר משום ממאס באוכלין דאסרו הכהנים ע"כ :
רצב ביה אמנעים רשות אמר ר' נחמנו ל"ם חלל ביו
 קטנות

הכשיל לחשול חלל בין חכשיל לגבינה חובה
 וכשבו הסוס' והרה"ם שי"מ בין חכשיל לחכשיל
 שניה' של בשר או שניה' של גבינה. אבל בין חכשיל של
 בשר לגבינה שלפסו חובה. אבל בין חכשיל של בשר
 לגבינה שלאחריו לא קאמר דאפי' בטיילה חסור עד
 סעודה לאחר. והא דקאמרי חלל בין חכשיל של בשר
 לגבינה שלפסו חובה לאו דוקא גבינה חלל ה"ה לחכשיל
 של חלב שלפסו נמי חובה. והא דנקט גבינה לרבותא נקט
 דאפי' לגבינה שלפסו דאיכא למימר דלא נדבק בידיה
 אפי' חובה ליטול מה"ם חכשיל דנדבק יותר מגבינה .
 וכן כתב הסה"ם פ"ד דבענין בין חכשיל לחכשיל נטילה
 אפי' ביום דנדבק בידיה יותר מגבינה עממו. ונדע דאם
 נאמר גבינה דוקא קאמר ואחר חכשיל של חלב אין לרין
 נטילה כיון דאין חלל טעם ח"כ נמא' דבריהם סתרי ההדדי
 השני אין בו חלל טעם ח"כ נמא' דבריהם סתרי ההדדי
 סתרי פרשו ל"ם חלל בין חכשיל לחכשיל שניה' של
 בשר או שניה' של גבינה. משמע אבל אם אחד של
 בשר ואחד של גבינה בכל ענין חובה ליטול. חלל ע"כ
 למד דגבינה לאו דוקא קאמר ולרבותא נקט כדכרסית.
 ח"כ י"ל דלכדי נקטי גבינה משום סיפא דמילתא דבין
 חכשיל של בשר לגבינה של אחריו דאסור אפי' בטיילה
 וזהו דוקא גבינה דאלו אחר חכשיל של בשר מותר
 לאכול חכשיל של גבינה בטיילה לכ"ע. דלא דעת
 מהרמ"א שכתב בתורת חטאת חז"ל בהנה"ס פ"ד כתב
 דבענין בין חכשיל לחכשיל נטילה אפי' ביום דיותר נדבק
 בידיה מגבינה עממו וכן כתב בש"ד ובה"ז וכן כתבו ההו'
 והרה"ם בשם ים מפרשים והכי נהוג חס' חלל חלל
 חכשיל של חלב ואח' חכשיל של חלב חלל חלל לא מהני
 ע"כ. ולא נסירה סתרי המהמרים עממו כגון המרדכי
 והח"י החרקין והב"י לא הזכירו בדבריהם רק שאין
 לאכול גבינה אחר חכשיל של בשר אבל חכשיל של גבינה
 מותר. ונדע שיהי' הב"י שהבוא מן המהמרי' כ' בטור
 ח"כ ס' קט"ז חז"ל וכן נהגו העולם שלא לאכול גבינה
 אחר חכשיל של בשר כלל ואין לפרוץ גדר ע"כ. ובש"ע
 ב"ד סימן ע"ט כתב בהדיא חלל חכשיל של בשר מותר
 לאכול אחריו חכשיל של גבינה והנפילה ביניהם אינה
 חלל רשות. ומהרמ"א הניח ויש מזכירין נטילה וכתב
 עוד בהנה"ס והנהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבי' אחר
 בשר עממו ואין לשנות ולפרוץ גדר והוא ל' ב"ז שהבאנו
 הרי שהרב ז"ל בעממו הסכים בש"ט בהגותויו שמוסד
 לאכול חכשיל של גבינה אחר חכשיל של בשר רק שהרד"ק
 נטילה. ובתורת חטאת לא ביאר דעתו יפה וילמוד
 סתום מן המפורס. ומרמק יש לה דין חכשיל של בשר
 הכולל והוא דבר גלול. אבל אם הוא עב כגון
 ירקום יש לו דין בשר כך העלה הבית יוסף :
רצד כתב המרדכי ריש ברכ' כל הבשר דמורס"ס
 מנא פסח ח' גז זה בין שינוי גמ' :
 לסעודה ולכן החמיר על עממו שלא לאכול בשר ארץ
 גבינה כמו גבינה אחר בשר. ודוקא בשר בסתם או ח'
 חלל בבשר עב' הדין. ונאמרו ויחזק כתב כלל מ'
 דאח' חלל גבינה שאינו ים ו' חדשים או שאר מימי חלב
 יש לנהוג כהכרת הסוקים לאכול מיד בשר אחריו ע"כ

על היין ושטה אח"כ משקי' אחרים ח"ס לבדך עליהן לא לפניה' ולא לאחריה' שזכרת היין שזכר חתלה וזכר' כבו' פומר אותן כמו שמינו פת פומר כל מיני מחללים יין פומר כל מיני משקי'. וחשפ' שאין הלכה מהפס'. הלכה היא מהיין. וי"מ גורם זכרה לעצמו שכל שאר הדברים אין מזכירין בזכרה שם האילן המגד' אותן אלא בפ"ה סתם היא כללות. ועל היין מזכירין הגפן שלא ממנו היין וזכו חשיבות ומעלה שיש לו על שאר פירות. וי"מ גורם זכרה לעצמו שמזכירין עליו בפס"ג האילן ונשתנה לעליו. ובענינים מזכר ז"פ העץ:

רצש אב המסובים רבים כל א' מזכר לעצמו והאין הא' יכול לפסוד את האחרים כמו בזכרונה הלחם וזכרנה המזון לפי שאין בית הבליעה פנוי. פי' שמתוך שאוכלים אין מכוונים להם לבדקה שזה מזכר זכרין דעת שומע ומשמיע. וי"א אין בית הבליעה פנוי. אינן יכולין לעשות אמן בפה מלא וכתיב ימלא פי תהלתך ולפיכך אינן יוצאין. והגיון שאינן יכולין לעשות אמן מפני הסכנה. וכן נראה מהירושלמי ששנינו כל אחד מזכר לעצמו שאין בית הבליעה פנוי ח"ו מונע הדא אחר אחר דעשים בגו מילכל האור וממיר ליה אסות' מבוס סכנהא. ואפי' אם שומע כעונה ויוצא בלא עניות אמן הייב' שחא יענה אמן וכן הוא דעת הרא"ה. והפ"ה הראשון הוא פ. ס"ו ומחזור ויטרי. ולפירושם אם אחר המזכר כדרי רבותי וזה מפנין בית הבליעה פסיר דמי. ול' המרדכי בפרק כ"ד מזכרין דכן גורמים:

ש הביא להם יין אחר מזכר הטוב והמטיב. ומשמע מדברי התו' בפ' הרוואה והמדכי' פ"ה ע"פ דבמשפך אם האחרון טוב יותר לד"ה מזכר הטוב והמטיב ואם הוא גרוע יותר מדאי שאין יכולין לשמחו אלא ע"י הדחק לד"ה אינו מזכר הטוב והמטיב וכשהאחרון גרוע מן הראשון אכל יכול לשמחו שלא ע"י הדחק פליגי בה רמב"ם. הראשון אינו מזכר. ולר"ת מזכר וכ"כ הכלבו בשם ר"י. ודעת הר"פ בהג"ה בשב"ז ס' רנ"ז כדעת ר"ת ור"י שכת' ח"ל ומיהו אין להלך בין יין יסון ליין חדש כי לעולם מזכרין הטוב והמטיב אפי' גרוע רק שלא יאסא גרוע יותר מדאי. וכן נראה שהוא דעת המרמ"ה בש"ע שכתב בהג"ה ח"ל וי"א ששם שמה טהלה יין חלוד והביאנו לו יין לבן חשפ' שהוא יותר גרוע מזכר הטוב"ה לפי שהוא צריך לגוף יותר מן החלוד. וכן הס' דברי המרדכי שכתב כן בפ"ה ע"פ לדברי ר"ת עיין מהו זכר' וכתב ולענין הלכה סוגי"א דעלמא לבדך על כל בניו יין פ' שאינו יודע שמהאחרון גרוע מהראשון:

שא כתב המרדכי פ' הרוואה בשם אב"ה העזרי שחם הביאו לו יין רע ויין טוב כאחד. שיש לו לבדך מיד בפס"ג על היין הטוב ופומר את הרע ולא יזכר על הרע טהלה כדי לבדך אחריו הטוב"ה כדי להרבות בזכרותו כי לעולם יש לבדך על העיקר ועל החביב טהלה כדאמרין בפרק כ"ד מזכרין עד כאן:

קטנה והדחה ונחילה. אבל אם אוכל גבינה ישיה' ו' הדפ'. או המוחלע מנהג הסיוד להניח כחומר' מוהר"ם כי נדפך בין השניים עכ"ל. וכן נהגו רבים שלא לאכול בשר אחר גבינה קשה כמו שאין אוכל' גבינה אחר בשר. וב"י כתב בה"ה ס' קע"ג בשם הוהר"ם דים להחמיר בבשר אחר גבינה אפי' בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר וכתב אלו ראה מוהר"ם דברי הוהר"ם לא היה מיקל בבשר עוף וי"ל דאפי' מי שנהג בגבינה אחר בשר להמתין ו' שעות. בבשר אחר גבינה אין לזכר' להמתין רק ששה אחת. דהא אפי' בגבי' אחר בשר כ' בהג"ה ש"ד דרבים נוהגים להקל להמתין שעה אחת ע"י התו' והרא"ה"ה. רק הנוהגים משיבים וייתם עד ו' שעות. אבל בבשר אחר גבינה עכ"פ די בשעה ח' דלס' החמירו בגבינה אחר בשר. בבשר אחר גבינה די בתומרה זו שאינו אוכל עד שהיה שעה:

רצה אמרי ר"פ כל הכשר כל הכשר שאסור לאכול עם גבינה אסור להעלותו עם הגבינה על השלחן שאיננו עליו שלא יבאו לאכול ביחד. דווקא פני ז"ה המטיב זה את זה. אבל הכסנא' שאין מכייר' זה את זה מותר. ואפי' המזכירין זה את זה אם עשה שום היכר כגון שכל אחד אוכל על משה שלו או נותנים ביניהם פת להיכר' מותר וכן נהגו וז"ל פ"ה בה"ח סימן קע"ג. וכתב הא"ה הארוך שאריך להיות להיכר' דבר גבוה קצת להפסי' ודבר שאין אוכלין ממנו כגון מורה או קנקן עכ"ל. וה"ה פת פשאין אוכלין ממנו וכן הוא בהג"ה אשירי. מיהו בקנקן אפי' ששותין ומקל היו הכירא אם אין רגילות להניח הקנקן על השלחן ועשמו שמוהו אין לך היכר גדול מזה. מה פה"כ בלחם שדרבו להיות על השלחן:

רצ כתב הנחום אשירי שר' קלוימוס ור' יהודה לא היו שותין מכוס ח' כשאלו בשר וגבינה על שלחן ח'. ומיהו אסור' לזכר אלא משום כדקדק היו עושין. וכתב בה"ה הארוך לכן יש לנהוג אפי' פני הכסנאין דאוכלין על שלחן ח' לא ישמו מים ח' משום שזרי מאלל הנדבק' בזום ע"כ:

רצ כתב ה"ד ואריך לזכר שלא לאכול בשר ודג יחד. ויש מחמיר' להיות להם כלים מיוחדים לכל ח'.

וה"ה הרא"ה ז"ל היה נוטל בנתיים וכו' היה עושה הדעה לפיו בנתיים עכ"ל. ובש"ד בהג"ה כ' מוהר"ם חזבני הרא"ה דלא ראה רבנ' קשימי דנטוה הכי רק עשו קטנה הפה בנתיים והדחה ע"י בתיים וכן הוא בהג"ה מרדכי דף תפמ"ב דאין סכנה לאכול זה אחר זה אם אינם מבע' ביחד:

רצח יין שמתוך הסעודה מזכרין עליו בפס"ג כלומר ואלא אמרי' פת פומרנו כדאיתא דברי' הכחוס מזכרין שאלו את בן זומא מפני מה אמרו דברי' הכחוס מהמא' הסעודה בתוך הסעודה היין טעוין זכרה לא לפניה' ולא לאחריה'. אמר להם הואיל ופת פומר' ח"ה יין נמי נפטרית פת. שאין יין דגורם זכרה לעצמו כלומר היין יש לו חשיבות שבה על ידו זכרה אחר' ענין קדושתו והבדלה ופ"ה דרבי'. משא"כ בש"ד דברים וי"מ גורם זכרה לעצמו שפומר בשר משאי' שחם זכר

של משה דכתיב המשמה אלהים ואנשים ועתה האדם
 נחה הימנו מידי דהוה אלוהים בית חדש וקונו כלים
 חדשים פלרך לבדך על פנים שקונו ואפי' יש לו כיוצא
 בהם. אבל על הפת מאחזים מעט יצרך על פני הפת.
 ועוד משהבדל שמזכר' על פניו יין ואין מזכרין על
 פניו הפת לפי שהפת אינו נחלל אלא לעתים קבועים
 ובשאר רוב לפיכך אין מזכרין הטוב והמטיב. אבל
 פתיים יין אין עתה קבוע ורוב בני אדם אין שולח
 אותו מהמת אלא מהמת הדיבסו ותשיבסו לפיכך
 מזכר' על פניו היין הטוב והמטיב. והאמר המור
 כ' בפ' מטות וז"ל לפי שפירעו פהיין בוגד ומות יין
 וקירוס יקה לב. ולפי שבשמות היין יתפתו בני
 האדם לעצת נחש הנחשט לזה העורס כי בכל מקום
 שיש בו שני היין שיש בו רבוי פמחה פאלמו הטוב
 והמטיב בעינין שזכרו האנשים ואלמרו על פיהם נתקנה
 ברכה זו ואלמרו להם על הרובי ביתר פהיו הכידיס
 גדולים ונהרגו כמה אלפים מהם עד שבזרו הכרמים
 בהם ועשה השם עממם נס שלא הסריחו ובגתו
 לקבורה וזהו הטוב שלא הכריחו והמטיב שיתנו לקבור'
 ואלמרו בלבם ברוך דיון האמת איך נהרגו הכרידיס
 אלו ופסכו דמם כמים וזבזו בהם הכרמים ופמס' גדר
 לכרמים מה ועשה חוזבי קיר ומתוך זה יתעצבו אל
 לבם וישבו אל ה' ולא יתפלו ברכוי פמחה והיין:
 שר **לאהרר** שגמר הסעיד' מנהג לסלק את הסגן מעל
 השלחן בשעת ברכה. ויש מזהי' לפרש
 עליו מפה ונותני' טעם לדבר כדלמרי' כל המאריך על
 שלחנו מאריך' לו ימיו ובטויו. ואמר בזמן שב"ה
 קיים היה מנהג מכפר על האדם ומשהבדל ב"ה נעשה
 שלחן של אדם כפרה עליו של המנהג עין פלג וגו'
 וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. פחה במנהג
 וסיים בשלחן בלדנו ששלחן נקרא מנהג וקבץ במנהג
 לא תיקף עליו ברזל. והטעם במנהג מכפר על האדם
 ומאריך ימיו והברזל מקצרן אחרת עורה לא יבא
 המקצר על המאריך ה"ל השלחן מאריך ימיו של אדם
 והסגן מקצר אינו דין שיבא מקצר על המאריך. עוד
 מלמדי בספר שבזלי לקט בשם ר' שמחה פפעס ח' היה
 אחד מזכר ברכת המזון וכשהגיע לבונה ירושלים נזכר
 לו חרבן הבית ולקח הסגן ותקעו בלבו וע"כ נהגו
 לסלקו מעל השלחן בשעת ברכת המזון. עוד מלמדי
 בשם בן דינאי לפי שברכת יעקב אינו הוא מעל
 השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוס וברכת עשו
 הוא על חרבץ תחיה לכן עשה בברכת המזון שמוזכרין
 ברכת הארץ פהיא ברכתו כי יעקב מבטין הסגן שהוא
 ברכתו של עשו כי לא יותה פבט הרשע על גורל
 הצדי'. ואע"י ואומר חף אלו טעם לדבר כי ידוע
 שכל אלויות של אל"ף ב"ה יש בברכת המזון הוין מן
 פ' ובכת הרקוק בשומן ש"ל והשפ"ץ סימן פס"ו שכלו
 להודיענו שאין מלאך חף שף קלף חף זף נף רשף
 וכלם כלל סעודה שמזכרין ברכת המזון בשעתה
 ובטויה ע"כ. הנה התבאר לך שאין חרבז בשעת
 המות שולט בזמן שמזכרין ברכת המזון לכן מנשך
 הסגן לרמוז לזה דבשעת ברכת המזון אין חרבז של

מלאך

שב כתב הסור ח"ה סי' קע"ח וז"ל ואין לו לבדך
 הסור ח"ה ח"כ ים אחר עמו חבל אם
 הוא לבדו לא. וז"ל כיון שאין מזכרין הטוב וזכר
 אפי' פניו פמתוך הסעודה כל ה' מזכר לעצמו
 הטוב ח"ה מזכר לכולם פהם היה ח' מזכר לעצמו
 הוא כל חד וחד יחיד. ולא נהירא לי דמטעמא
 דלמריק בפ"ה כל ה' מזכר לעצמו פמסו פלון בית
 הבליעה פמו האי טעמא נמי שייך בהטוב והמטיב
 פמס' שכל ח' ח' מזכר לעצמו כיון שח' פיהה ונהרג
 גמז מלחוח המין קריין ביה פסיר הטוב לדודיה והמטיב
 ללחרינו ע"כ. וכ' הכ"י פס וז"ל והר"ר אבודרהם
 ב' פאלמר ח"ה כשהוא לבדו דהא דלמריק הטוב
 נדידיה והמטיב ללחרינו אינו ר"ל שפסיר אחר' בברכתו
 אלא הוחל והאחרים פותים ונהיין ג"כ מלחוח יין
 קריין ביה המטיב ללחרינו ע"כ. ונהרג לפי שברא
 זו לירך לפרש דהא דלמריק בגמ' דליכא בני הבירה
 דשני ביה' היינו לומר פלחריס פות' מלחוח יין
 ח"ה פלח' ביהד עמו. ואינו נכון. ויותר נראה
 לומר שנתנוין לדמות סברת ח' שכתב רבנו בשמוך
 ומתעבד באלו הדברים ולא כתבם כקנס עכ"ל הכ"י.
 ואי' לא רלחתי בוס עירוב דברים ככאן כ"ה דברים
 ככוחם וישרים וכן מהם דברי רבנו יהואל ביה' פה'
 פ' ללד מזכרין דף מ"ד הכלבו סימן כ"ד והשפ"ץ
 ביומן ר"ט ובידו רחיים מן הירושלמי דלחיה פהם
 חמר לו ילדא פשתן זכר מזכר הטוב והמטיב ומיירי
 פהם ח"ה ח' אינו צעיר פלחחו פס והטעם הוא
 כהנה מדבר פהיה נהיה מזכר הטוב והמטיב. וכתב
 עליו מהר"ם דלא נהירא לי כלל. ולענין דיעא נ"ל
 פפוט פמחוי' ופירי דאם חמר סברי רבוי דלחד
 מזכר לכולם דהא י"ה דע"פ ברכ' הטוב והמטיב ח'
 מזכר לכולם ח' חמר סברי רבוי עת דין סברי
 בשם. והא דלין לבדך אלא ים. אחר עמו ככתבו פה'
 והרשב"א דה"ה פלחחו ובניו:

כתב הר"ן פ' ע"ה פהרפ"ד אחר דעל פניו
 פת נמי מזכר הטוב והמטיב. אבל חכמי
 הרפמים אומרי' דלא מזכר' על פניו הפת הטוב
 והמטיב דלחריחו דלחשי למיכל מיניה מחרי מיני וכו'
 בדרך מעיקרא יהיב דעתיה אכולכו ייני. אבל יין לפי
 שאין דרך לפתות בסעודה אחת משני מיני' מזכר'
 הטוב. והר"ה פ' כתב בפ' הרוחא פהטעם שמזכר'
 על פניו יין הטוב והמטיב ועל פניו פת אין מזכרין
 מזה' דיון פמחה ואפוד אלא פת סועד ואינו פמחה.
 ועוד דלא פלחחן פירה חל"ה על היין. ועוד כיון
 דיון פשוב פקובע ברכה לעצמו רלחז לבדך עליו הטוב
 והמטיב. ח"ה הטוב והמטיב ביבנה פתקוהו הטוב
 שלא הסריחו והמטיב פתחו לקבורה לפי שבזרו כרמייהם
 פבט פהים והקיפו כרמייהם מהרובים תקנו לומר על
 היין פהא כמו דהם עכ"ל ובשם הגאונים מלמדי
 פשהבגמרי בידי אדם והיין נגמרי בידי פמים. ובשם ר'
 פנימין בר ר' אברהם הרופא מלמדי לפ' פהייניות פשוני'
 פכעמסו ובמלחיהם ים מהן אדום וים מהן לבן וים מהן
 פכמה פוויס מה פה' פסת. ועוד פהיין הוא דבר

מלך המות שולם :

הגרסין

בפרק חלק אמר ר"א כל שאינו משייר פס על פלגו אינו רואה סימן ברכה לעולם של אין שירד לאוכלו על כן לא יהיה טובו . והאמר ר"א כל המשייר פסיתין על פלגו כאלו עובד עבודה זרה שנאמר העורכים לגד פלגן וגו' לא קשיא הא דליכא שלימה בדיה הא דליכא שלימה בדיה . ופרש"י כל שאינו משייר פסיתין דלרף לשיר כדכתיב אכול והסוד . הא דקאמר אסור דליכא שלימה בדיה שמביא שלימה לאחר שאלל ונזקין על השלחן עם הפסיתין ששיר דמחוי דלפס ע"ז עבד הכי . הא דליכא שלימה בדיה דמזומים לעני . ומשמע מדברי רש"י דאינו אסור רק להביא לחם שלימה על השלחן אבל אם כבר מוצא א"ל להסירה וכן פסק הצ"י בדברי רש"י . אבל ליפא דתלמודא משמע סתמא דאסור היכא דליכא שלימה בדיה . וכן כתב מהר"י וייל דביוני סימן ת' וז"ל מכאן נראה שיש להסיר פס שלם מן השלחן כשהצרכין ברכת המזון . ועוד דלוי ברכה מצויה בדבר שלם דהוי כמו דבר שנמדה שאין הברכה מצויה ע"כ ונכון לחוש לדבריו :

דין מים אחרונים וברכת המזון

שו תניא והתקדשתם אלו מים ראשונים . והייתם קדושים אלו מים אחרונים . כי קדוש זה שמן הטוב . אינו ה' אלהים זו ברכה . ויש מתקדקים מכאן האולי ומים אחרונים מן הסורה עשויים ברכה . וכן מלאכי בשם בעל יריאים ז"ל ככתב למדנו מצרייתא זו שצריך לבדוק על מים אחרונים שמוצאין הן אפי' שלא במקום מלח סדומית מזה ופרישות ליטול ידיים אחר אפילה . וכן מלאכי בשם רבי יוחנן בר מלבי ז"ל שצרכין על מים אחרונים . ובעל הלכות גדולות כתב כיון שאינו אלא לזרז האדם משום מלח סדומית אין טעמו ברכה וכו' רב עמרם שאין לבדוק עליהן לא בלשון נמילה ולא בלשון רחיצה ולא בלשון שטיפה ונמן סימן לדבר בשעשאו ר"ם וכו' הרמב"ם בפ"ו מהל' ברכות . וכתב הא' ב"פ אלו דברים וכו' כל הבשר מה שלא נהנה בהם האידנא אותן שאין מצרכין מפני שאין מלח סדומית ביניהם . והמצבר גמי כיון שאין אנו עושין כמו שהתם הפסוק כי קדוש אני זה שמן הטוב גם בנמילה לא נכחו ולא מקרי לידון ידיים מזומות . פי' ויהא פסול לברכה דאמרין כשם שמזומים פסול לעבודה קים מזומים פסול לברכה . דודאי בזמן שהיו דגילים מים אחרונים אינו זה נמשך מזומים קודם נמילה אבל עכשיו לא כיון שאין אנו רגילים ליטול ואין אנו מקפידים בכך . הנה נבאר מתוך הא' בזמן טעם ודעת למה נהבטלו מים אחרונים הן לדעת האומרים שצריך היה משום מלח סדומית הן לדעת האומרים שהי' מלח מכה הפסוק אך לדעת חכמי האמת שכותבים מים אחרונים חוצה בלחמ חוצה ולמקום חוצה הלכ' כדי שלא תתקבצו עליו מדת הדין צריך ליתן לה חלקה וע"כ הא"ל מים אחרונים צריכים כלי כי מן הטעם שצרכנו יוכל האדם לזקק בזה . ע"כ לא ידענו למה זה

ועל מה זה נכתבה נמילה זו לפי טעם זה פד שצרכנו את שאלה נפשי מלאכי לרבי קלוימוס ז"ל שכתב מים אחרונים להבי בשל דעיקר מחילתן לא נתקנו אלא משום מלח סדומית ועכשיו שאין מלח סדומית כמו כן אין רגילים במים אחרונים . ועוד להבי בשלם משום דאמרין מים אחרונים צריכין כלי ואם נשפט לארץ רוח רעה שורה עליהן ועל כן מצינו אותה ברי אדם לפי שאין יכולין ליהרר בזה . ומיהו אם יש אדם שהוא איסענים ורגיל ליטול ידיו אחר הסעודה לדידיה הוי ידיו מזומות ואריך ליטול קודם בהמ"א אבל לא יבדוק עליהן כולל ב"ל הא' והא"ל והמדרכי פי' אלו דברים :

שו ואחר כך מציאין לו כוס של מין לבדק עליו . אם אין מין מצי' בואתו מקום יכול לבדק על שער . ודעת רוב הפוסקים דברכת המזון טעונה כוס אפי' ביחוד . ובמדרש רות הנעלה כתיב ברכת המזון ב' צריך כוס שלא ב' אין צריך . וראינו מהמדקקי' ששאלים ג' חופשין לדב' הפוסקים דאפי' ביחוד טעונה כוס מין ומודדין כוס לברכת המזון . וכדי לחוש לדברי המדרש הזה מצינים אותו על השלחן ואינם חופשים אותו בידיה' עכ"ל הב"י :

שח כוס של ברכה צריך שלא יהא פגום וכשהחזיר מבוס פגום לבקש שפיר לבדק על היין שצרכין דקמא קמא במל . וטעמו הדמה מצפנים ושפיתן מבחון . גם צריך שיהיה חי פי' יתן הדין לחבוש חי עד שמגיע לברכת הארץ ואז מוצו להודיע שזה הארץ . וי"א דאם היין אינו חזק אין צריך לתמונו וכן נוהגין בחלו הארצות . ויציאות מן החבית לשם ברכה . וגרסה לידון שאין לנו הרבה מין אין צריך רק לשפוט מן הקנקן ששומרים בו היין לשם ברכה ואפילו לא דווקא וכן נוהגין . וי"א חי על הכלי שיהא שלם כדאיתא בב"ק על הכלים שצירתן זו היא מיתתן . ומהר"י מו"ל הקפיד אפילו אם רק הכוסים שצור אף אם גוף הכוס שלם . וצריך שיהא מלח דאמר רבי יוחנן כל המצריך על כוס מלח מתינים לו נהלה בלי מניסין ג' ומלא ברכת ה' יס ודרוס ירשה . ורבי יוסי ברכ חמינא אומר נוהל ב' עולמות אחז עור"ה ואחד עור"ה ג' יס ודרוס ירשה . וכתב הכלבו וז"ל ויש שואלים היך נלמד מזה הפס' עור"ה דהי' אינו מדבר רק בעור"ה והוא אומר יס ודרוס ירשה . והר"י רבני גרפס ז"ל שער עור"ה לא צריך קרא לפי ששכר רוב המינא לעור"ה אבל להודיע שכר בעור"ה הוצרך הכתוב לפי שאין רוב פני המינא בזה עכ"ל . והרב רבי יוסף קארוש"א פי' מדה"ל יס ודרוס רש וכתוב ירשה דהי' יס ירשה וכו' נבראו ב' עולמות' כדאמרין בהשכלת כי ב"ה ה' צור עולמים אל תקרי צור אלא צר . ומקבלו בשתי ידיו דאמר רבי חיינא בר פפא שמו ידוכס קודם וברכו את ה' . וכשהתחיל לבדק מוטל בימין . אמר רבי יוחנן ראשונים שאלו שמהל מהם שחסיים לימין . פירוש לאוכחי בשמאלו . אמר רב אשי הוואל וראשונים מצביא להו חי לא נעביד בהו עובדא . וכתב בש"ל כתב רבי צימין דוקא למינקט ליה כולה בשמאלו אסור אבל לסייעו בשמאלו תחום

מגורא אח עיין במרדכי בסוף ברכות:
שמו כי הוא זן ומפרנס לכל פי' זן בארלה ומפרנס
בשאר ירכיב מרדכי סוף ברכות והטעם כי
אין פרנסה האמור כאן מעיין מזונות ממש דא"כ היינו
זן היינו פרנסה אלא מעיין עשיית שאר ירכיב הוא
וכן פרש"י פ' התקבל כל לשון פרנסה לשון עשיית ירכיב
הוא כמו לפרנסה שמין באב (בפ"ד דמנוחות ע"ב ופי'
רש"י) אומדן והרמב"ם של אדם לפי קמאנתו (כו')
וכמו מוילאין לפרנסה ואין מוילאין למזונות ע"כ:

שיו זן ומפרנס לכל ומטיב לכל אלו שני לכל מוקדים
הכ"ף בחולם לפי שהם מוכרחים ואינם במוכר
אבל לכל בריאותו שהוא סמוך נקוד בקמן כי כל שהוא
סמוך נקוד בקמן ואם הוא מוכרח נקוד בחולם
כמו שכתב הרמ"ק בספר מכלול:

שיו ברכה שיהיה זה הוא ברכת הארץ. ואינה פוחתת
בברוך דבין ברכה הסמוכה לחברתה
וגרסין בפ"ג שאלו יהושע תקן להם לישראל ברכת
הארץ כשכנסו לארץ. ומכ"ס היה אומר נודך ולא
מודה לך דמשמע מודה לך את פלוני. וב"כ התפ"ך
סימן שצ"ו שאמר נודך. וכבר עליו הסוד ח"ח סי'
קפ"ג שלא יהא קן כבוד קרא בכוז מודה לך לשולש
לדור ודור וגו':

שיה ארץ חמדה טובה ורחבה פי' שיהו בברית'
פ"ג: שאלו ר"ל אומר כל שלא אומר
ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ לא יאמר יד"ה
וכבר הר"ר יונה שהטעם הוא מפני שמליו ששבתה
א"י בזה הלשון דכתיב אל ארץ חמדה טובה ורחבה
וכתיב בפסוק אחר ואמן לך ארץ חמדה ורחבה
בבאות גוים וכיון שמזכיר ברכת הארץ על ארצות ים לו
ב"כ להזכיר שבה ע"כ. והכללו כבז' כ"ה שכתב
זה הזכר למדע"ה כשנגלה לו הפ"י בכהו כמו שכתב
וארר להללו מיד מררים ולהעלותו מן הארץ ההיא
אל ארץ טובה ורחבה וגו' הוסיפו לומר חמדה שפ"י
שהוא זאת חלב ודבש הוא ארץ חמדה. וממלא שבה
הלשון כללו כל שבה' אשר בכתוב ע"כ. והרמ"ד
בזוהר"ס כתב לפי שאנו ירכיבם לספר שבה הארץ
כדי שישמקוקו לה הנפשות ומה שלא הצריכו להזכיר
ארץ זאת חלב ודבש לפי שאין כל הארץ כן אלא מקומות
ממנה ע"כ. ובצבולי לקח כתוב פי' הר"ר במוילא לפי
שראה יהושע את מרע"ה שהחזיר ליהם ארץ ונפלא
עליה וגם אבות העולם חמדו ליהם שם וליקבר שם
כיון שזכה הוא ליהם שם הן בברכת הארץ ארץ
חמדה ע"כ:

שיט ועל ברייתך שהחמת בשריטו ועל תורמך
שלאמדתו יתאב בברית'ה פ"ג: שאלו נחום
המדי אומר לריך שיזכר בזה בריית ר' יוסי אומר לריך
שיזכור בזה תורה פלימו אמר לריך שיקדים בריית לתורה
שזו נתנה בשלש ברייתו וזו נתנה ב"ג ברייתו. ופרש"י
לריך שיזכור בריית בברכת הארץ שפ"י בריית נתנה
הארץ להצריכה בפ' מילה ונתת לך ולזרעך אחרית את
ארץ מגורך. ולריך שיזכור בזה תורה שפ"י בריית
סמור

דא ימינא שפיר דמי דק"ל מטיב אין צו ממש. והא
דאצני להו לרשעים היינו כשופם הסוס גם ביד שמאל
אבל כשאין נוגע בזכר אלא יד ימין אם הניח יד שמאל
פתחיה לסייע אין בכך כלום. ומנביהו ספח דכתיב
טוב יעזובו אשך ובשם ה' אקרא. וזמן עיניו צו
דלא לנסח דעתיא מיהי:

שם אמר רב אשי אין משיחין על כוס של ברכה.
פרש"י שלא ישה המכרך משנתנו לו כוס
לברך. וכן כמי המסובין אין להם להפית משהחיל המכרך:
שיוצריך לישב בשעה שהוא מברך בין אם היה
הולך כשאלו או עומד או מיסב כשמגיע
לברך לריך לישב כדי שיוכל לכוון יותר. וגם לא יהא
מיסב דבר גאון אלא ישב באימה כבז' א"ל הרא"ש ז"ל
הא דלמריקן אבל כשהוא מהלך לריך לישב ולברך מיירי
כשהוא הולך בצינו אבל מהלך בדרך ואולי א"ל לישב
ולברך לפי שאין דעתו מיושבת עליו אם יאחר דנט
דלמריקן בני ק"ש ל' מורים:

ענין ברכת המזון

שיא גרסינן בפ"ג שאלו ת"ר סדר ברכת המזון כך
הוא ברכת ראשונה ברכת הין. שיהיה
ברכת הארץ. שלשית בונה ירושלים. רביעית הטוב
והמטיב. ויש רמ' לשלש ברכות הללו של ברכת המזון
מן התורה ממה שכתב בשלח ואפית אותו זהב סמך.
ומלא זהב מטריקון ז"ן "הארץ" בונה ירושלים. ועוד
גרסין ההם אמר רב נחמן משה תקן להם לישראל
ברכת הין בשעה שירד להם המן וממלא בפ' המן
רמ' לברכה המזון כמן עלמו שאלמר ובבקר תשבעו
לחם וידעתם כי אני ה' אלהיכם. וכבר רבינו בחיי
שם בפירושו ובשלח ארבע שער א' שידע' זאת הוא
שכתבו את שם בברכה על אכילת מן כענין שכתב
ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך:

שיב במובו אין אומרים מסובו אלא כסובו כדי
להורות שזן את העולם כלו בשפע
סובו והטובה מרובה יותר ממנה אבל אם אמר
מסובו משמע דבר מועט מקלה סובו וממעט בתגמולו
של הקב"ה:

שיו נוהגים לומר בברכה המזון נותן לחם לכל
בשר כל"ח עמו. וכבר הסוד בסי' קפ"ו
שכיוו הרא"ש לא היה אומר חיות עמו ומעט פי'
חסדיו הם עם כל חי וגם המרדכי כתב בסוף ברכות
גם ספר הפרדס שאל"ה עמו שהרי אילו פסוק
זאין לאומרו שלא למעט ההסד כי על כל בשר הוא
משבח שנותן להם לחם כי חסדו עם כולם ע"כ וכן כתב
התשב"ץ סי' שיו':

שיר רא חסד לנו ולא יחסר לנו יש ויהיין לומר מלת
חסד הדי"ה בקמן והסמ"ך בפחה על משקל
פעל קל כמו פקד פעל ודומיהן ויש נוהגין לומר חסר
הדי"ה בחי"ק והסמ"ך בפחה על משקל פיעל כבד
כמו חיבד שיכר. ולחון שנוסחה לומר חסר על
משקל חיבד שיכר אומרים ב"כ ולא יחסר היו"ד
בשב"א והדי"ה בפחה והסמ"ך בלוי"ה כדי שיהיו שניהם

ובכלם יש כ"ה עמים והם כנגד שבעה ימות השבוע
שם בכל יום מהם ד' עמים וכלם יש כ"ה עמים ע"ל:
שבת יתברך שבת כפי כל חי . במקום וסמכות
שזידינו כתיב בפה כל חי בזה"ל
והסמכות משבשפת היא כי הוסיפה האמתיות היא בפי כל
חי ביו"ד ממה שכתב הראש"ל בפי' ויגש וכן שבת
מדקדקים כי מלת פה מוכרזת וכאשר יהיה סמוך ישוה
ה"ל העולם וי"ד נעלם כמו פי לדיק וכן בלשון רבים
כמו פי רשעים וכו"ל הרד"ק בשורש פה שבסמוך הומר'
הה"ל ביו"ד כי פי ה' דבר ע"כ . אף כן שיהא
סמוך לר"ד להיות בפי כל חי . ועוד פסוק מלא הוא
בספר מלכים ה' סימן כ"ב רוח שקר בפי כל נביאיו
וכן בזה"ל סי' י"ה לרוח שקר בפי כל נביאיו הרי לך
שבת בפי כל חי ולא בפה כל :

שבג ברכה שלישית בונה ירושלים ונרסין בפי"ג
שאלנו דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים
דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך שלמה
תקן על הבית הגדול כו' ולא לו למימרה שלא בדרו אות'
עד שבת דוד ושלמה דהא דריש לה כולו מקרא אלא
הם תקנו המצב לפי מה שנתוסף מוצה לירושלם .
דודאי קודם הכיבוש וציון הבית לא אמרו כמו אחר
הכיבוש והבנין כמו שאין אנו אומרים מצב ששבו
דוד ושלמה . שאלו מבקשים להחזיר המלכות וגבשו
הבית והם היו מבקשים להמשיך שלום הארץ והמלכות
והבית . ומשחיל רחם ה' אליהו על ישראל עמך ועל
ירושלים עירך ועל מלכות בית דוד משיך דאיתא בפי"ג
שאלנו כל שלא אמר מלכות דוד בבוני ירושלים לא יא
ידי חובשו . וטעם הדבר כתב הרמב"ם בפי"ג מהלכות
ברכות מפני שהוא ענין הכרזה שאין מחמה גמורה אלא
בחזרת מלכות בית דוד והמרדכי כתב מפני שעל ידו
תקדשה ירושלים . וע"ל כתב הטעם פירש הר"ר
בנימין לפי שארצות אנו להזכיר מלכות שמים ומלכות
בית דוד ובית המקדש . לפי שאמרו רז"ל ביום שחלק
בית דוד ככרו בג' דברים שהקב"ה ובצמח"ק ובמלכות
בית דוד ואין גמולין עד שיסודו ויתבטו שלשון . וגם
בתפלה מזכירין שלשון משען ומצבתי ללדיקים זו מלכות
שמים . בונה ירושלים זו המקדש . מאימ קרן ישועה
זו מלכות בית דוד ע"כ . וה"ל כי זה היה ראוי להזכיר
גם מלכות שמים . ובלאו הכי איתא בפי"ג שאלנו אידי
דאמר מלכות בית דוד לאו אורח ארעא דלא אמר
מלכות שמים . אלא שלא ראו להזכיר מלכות שמים אלא
מלכות בשר ודם דהיינו נראה שדומה מלכותא דארעא
למלכותא דשמיא . ולכן תקנו להזכיר בשבוע והמטיב
כמו שאבאר הלכך אין להזכיר שום מלכות שמים בבוני
ירושלים כי הם מלכות בית דוד . ואין לומר ח"מ
רועיו רק אביו רועיו וכן אין לומר מלכותך ומלכות
בית דוד כן הכנינו הפוסקים כלם :

שבר גרסינן בירושלמי בפי"ג אלו קשרים והפוסקים
הביאורו תיאר חסור לאדם לתבוע
זרכיו בשבת . רבי זעירא שאל לרבי חייה בר אבא
מהו לימיר אביו רועיו זוננו ח"ל טופס הכרזה כך
הוא . משמע דסבירא להו לרז"ל שכלת זוניו אינו שם
התואר

ההוא והמאות ירשו את הארץ שאלו למען חמיו ורצית'
שכלהם וירשם את הארץ . ולר"ד שיקדים ברית למור'
בגון על בריתך שהחמת בבשרינו ועל תורכת שלמדתנו .
והרד"ל הצדירה כתב עוד טעם ח' בשם הר"ר אשר
מלוי"ל על מה שאמר שאכיר בזה ברי' ותורה
וכתב שהטעם הוא משום דלמלא ברית ותורה לא
תתקיימה שמים וארץ שנאמר הם לא בריתו יומם ולילה
דהיינו תורה שנאמר בזה והגית בו יומם ולילה ובריתו
דהיינו המילה ג"כ כפשוטו שנאמר ברית חקת שמים
וארץ לא שמי כלומר הם לא היה הארץ קיימת ואם לא
היה קיימת לא נתנה להם הארץ ע"כ . ועל מה שאמרו
שאכיר להזכיר בזה ברית ותורה . כתב הסור ח"ה סי'
קפ"ו שנהגו לומר שהנחתם לאבותינו ארץ חמדה טובה
ורחבה ברית ותורה חיים ומנוח . וה"ל הרמב"ם ז"ל לא
היה חומר אלא שהנחתם לאבותינו ארץ חמדה טובה
ורחבה ועל שהנחתם מארץ מצרים . שהרי אומר ח"ה
על בריתך שהחמת בבשרינו ועל תורכת שלמדתנו ודי
בטעם אחת ע"כ . וכן כתבו שם הסו' והשפ"ן סימן
שיו' וכ"כ המרדכי בסוף ברכות שהאומר ברית ותורה
לא תה לקמחיה שלא ראה התלמוד לומר שזכור התיבו'
משום אלא מענינם שעל בריתך היינו ברית ועל תורכת
היינו תורה ע"כ :

שב שאתה זן ומפרנס הסו"ן של מלת שאתה לריכה
שתיבה נקודה בקמן גדול שכן שאתה
מדבר עמי בספר שופטים סי' ו' היא נקודה בקמן .
והטעם כתב שם הרד"ק שנקממה סו"ן של שאתה
להרחיב את הא"ל . וכן כתבו שבת המדקדקים וה"כ
מה הטעם גם פה לריכה שתיבה קממה וכן בשאר
תקומות כמו בתפלה י"ח מודים אהנו לך שאתה הוא
כו' כ"כ מהר"ן בברכה המזון שלו :

שכא בבר עת וכל שעה קד היא הוסיפה בכל ספרי
ברכת המזון אשר נזידנו ובסור ח"ה
ובכלנו סימן כ"ה . ובמרדכי סוף ברכות בשם ספר
הפרדס אינו רק בכל עת וכן היה נוהג . מורי מהר"ם
ז"ל לומר בכל עת וכו' לא . וכתב מהר"ן בברכת המזון
שלו וז"ל ראויים רבים שמוחקים ואמר וכל שעה ואות'
שטעות נפל בזה שכתבו בכל הוסיפהו המזכירם בכל
עת וכל שעה ומומים טעם לדבריהם משום דהיינו עת
היינו שעה והכל ענין ח' הוא . ואינו אומר הכפריים
הראשונים והאחרונים יוכיחו שבכולן כתבו וכל שעה .
ואפי' לא היה נוסחא אחת שאין בה וכל שעה לא
היינו שומעים לא וכו' שכל מחקי' שבספרים חדשים
אין למדים מהם . ועוד שהרי גם בתפלה י"ח תקנו
לומר וטוב שיעיף לברך את עמך ישראל בכל עת
ובכל שעה . ועל הטענה שטוענין ים להשיב ולומר
דהפסד גדול יש בין עת ובין שעה . כי עת הוא שם
שעות . כי ארבע עתים משתנים כל יום לילה. המבוקר
עד חצי היום עת ח' . ומחצי היום עד הלילה עת
שני . ומתחלת הלילה עד חציה עת שליש . ומחצי
הלילה עד הבוקר עת רביעי . ויש רמז לזה ממאמר
הש"ס שכתב בספר קהלת סימן ג' ז' פוסקים מעת
ללגת עד עת שלום ובכל פסוק מהם ארבע פעמים עת

וגו' ונאמר בזכריה ויאמר המלאך עד מתי לא תרשע את ירושלים ונאמר עוד בזכריה כיון א' שבתו לירושלם ברחמים בימי יצנה בה. ועוד עיקר פשוטו ליון במשפט חפזה בעבור המשפט שיטעה בה :

שבו אדר כיון הברכה אומר חמן דמיטא האומר חמן אחר ברכותיו הרי זה משוכח ומחיל הרי זה מגונה. ל"ק בשאר ברכות מגונה. ברכות ירושלים משוכח מפני שהוא כיוס הברכות דטוב והמטיב לאו דאורייתא. ופזב לאומרו בנחם שלא יזלזלו בברכת הטוב שמחך כך יביטו שמינו מן התורה. ונראה דדוקא בשמך לבד ואין ענין חמן אחר שאר ברכות. הכל כשמומנים ענין עליו כשאר חמן שענין על ברכו ראשונות. והע"ג דהמבשר עונה ג"כ מ"מ חינו ניכר כ"כ הוולא ואחרים ענין ג"כ עמו. וכן המנהג במדינת חלו לאומרו בקול רם אפי' המבשר עצמו כשמומנים. וחלי מהאי טעמא כ"כ מהמ"מ ח"ל בהג"ה בש"ע. ומורי ח"ל הסכים עמו מדיוא חל לא משמעיה דהיי' טעמא לדבר דהידידא ליכא למיחש לזלזולא חלל דוקא בימיחש שהרי הין בליס להסמיר הדבר שלא ידעו הכל שעונים חמן אפי' בפני התלמידים לא ראו ללנות דהיי' מקצת נוסח דגברי כי היכא דלא לזלזלי רבין בטוב והמטיב. וכן הביאו מהרה"ר בטרומה הדפן שאף נפל הספק הי' הטוב והמטיב דאורייתא כדליתא בלוחות ברכות לשם. ומש"ה הסבירו עניינא חלל אפילו בפני התלמידים שלא יקילו. ולגירסא שלנו בפני המון חלל הידידא נחפשא' בישראל שפ"ע מברכין אותה חלילו הפועלים שאי' חייבים כמו שכתוב בהג"ה מיימוני בשם מהר"ם ח"כ ליכא למיחש למדי. וגם מאחר שכל העולם יודעים שפזב' חמן אחר בונה ירושלים מאי מושיל לעשות בזה מאחר שכל יודעים מזה ואין בזה הסתר דבר והאריך בתשובותיו כיון מ"ד :

שבו כתב מהרה"ר בטרומה הדפן ח"ל שאלה בחוריי' בני די רב היו רגילין לדבר בשפת ברכות המזון ועשו תקנה בקצם שלא ידברו כדי שיכוננו לשמוע הברכה ויס' שרנו שלא לתקן חלל עד אחר בונה ירושלים שהיא סוף ברכה דאורייתא כו'. תשובה לא שפיר דמי ודלוי לתקן עד לאחר ברכה רביעית דהיינו עד שיחיל הרחמן. וכן שמעתי אחד מרבוות' שהקפיד על ככה והביא ראיה מפ"ג שאלנו רב אשי עני ליה לחמן בדונה ירושלים בליחשת כי היכא דלא לזלזלי בי רבין. ונראה כ"ש חס יתקנו שלא לדבר עד אחר בונה ירושלים יביטו הכל דמכאן וחילק לא קפידא אפי' חלל לא יסוונו לשמוע משום דהיא דרבין ויזלזלו בצרכה רביעית והע"ג דכל דוכתי אשכחן דעבדין ספי לדאורייתא מדרבנן מ"מ כיון דאשכחן דהכל קפיד תלמודא כה"ג חמו כמי נקפיד ע"כ :

שבה ברכה רביעית הטוב והמטיב ולאו דאורייתא היא כהנמים תקומה על הרוני ביאר שנתנו לקבורה. כדליתא בפ"ג שאלנו הטוב והמטיב ביבנה תקומה כנגד הרוני ביאר דאמר רב מתנה אותו כיוס שנתנו הרוני ביאר לקבורה תקומה ביבנה הטוב והמטיב. הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה

האומר חלל שאלת זכריו הוא שמחלל לפני הקב"ה שיון אותנו. ל"ז זה יס' לנרום זונינו שבורק על משקל שובנו חללי ישימנו כמו שכתב הראב"ע בפרשורו לספר קהל דהשתא חינו פס האומר חלל מתפלל לפניו שיון אותנו. וכתב הכ"ז בעור ח"ח סימן קפ"ה ש"ל שכן יס' לפרש פרשנו וכללנו שהוא מתפלל שפירסם ויכלל אותנו. וגם רוענו היה ראוי לפרש לפי זה רעה אותנו בחרסון וי"ו ובש"ח תחת הרי"ש. ובימי חורפי שמעתי מהמדקדקים שהיו אומרים כך. חלל בכל הספרים כתוב רועינו ומכ"ן כתב עליו ח"ל וחללי לא ידעתי מי הגיד למדקדקים ההם שהיה ראוי לפרש מלת רועינו ע"ד חפלה ובקשה כמו מלת זונינו שלאחריו כי למה לא נאמר שהוא פס האומר כמו מלת חללינו שלפניו. ואחרי לא אדע ולא חבין דברי פי הכס מהר"ן למה לא יקשה מה ראו המדקדקים לומר זונינו במלתאפ"ס חס ממאי שכתב הראב"ע והנכון לומר זונינו כמו שובנו חללי ישנו חלל כל עצמו של ראב"ע לא בא חלל להוסיף שכן לומר זונינו שש"כ כי זנו מן זונה וכן כי ענינו מן ענה ומגזרת זן לא נאמר זה כי חס זן או זון כמו מן דן דון וכן קס קוס וכן שז וזמן חן חון וכן שובנו חונינו חף כלן זונינו זן אותנו או זונינו חון אותנו ח"כ נובל לומר זונינו בחולם שפי' חון אותנו רק שיש רואים לומר אותה דרך בקשה ותפלה ואומרים אותה בשב"א כמו עינו רפאלו לזה כתב ראב"ע שפושם הם כי חס נאמר אותה דרך בקשה חון הנכון לומר זונינו במל"פוס. חלל לפי הדקדוק י"ל זונינו שפירוש חון אותנו או זונינו שפיר' שן זן אותנו. וכמו כן משמע בס' תיח' ס' כ"ז. ולפי זה מ"מ דהמדקדקים האומרים זנו. חלל ע"כ לומר שיל' אותה דרך בקשה כמותה רענו בשב"ל חון הוא כדליתא בהגהות שסביב המרדכי סוף ברכות. ותמתי על הגאון מהר"י קארו כי יותר היה לו לתלות הדבר בהג"ה זו ממה שחלל הדבר במה שמע מהמדקדקים כי חינו דומה שמיעה לראיה. וחלוי לא ראה אותה :

שבה ברוך חתה ח' בונה ירושלים כך הוא הנוסחא נחמקא ספרי פוסקים ופסוק הוא בספר חללים סימן קפ"ו בונה ירושלים ה'. וכל ספרי ברכות המזון כתוב בונה ברחמינו ירושלים. וכ"כ המרדכי בסוף ברכות בשם מהר"ם ועטעם לדבר מאחר שמתחיל ברכה ח"כ חותה נמי ברחמים. והכלבו כתב שאין הנוסחא מדוייקת לפי כלל חתנה ירושלים כ"ל במשפט שנאמר ליון במשפט חפזה ע"כ. ומורי הכ"ז ח"ל כתב שניין הוא לומר ברחמים. דדוקא הפדייה חתיה במשפט חלל להיותה מבונה ומתוקנה בכבודה יותר מכבוד הראשון הוא ברחמים להיות שביטונו פס ככרשפוסה. ופסוק מלא הוא בירמיה שז שבת חללי יעשה ומשכחותיו חתה

בבית כמזבח צב ה והתורה בסידור הפרשיות של הקרבנות החמ' לו בקרבן שלמים הוא שכתוב זית התורה לעולם למנחה ולהלחם ולשם וגמולתם וזבח השלמים ודרשו רז"ל למה נקרא שמו שלמים שממנו שלום בעולם:

שמו הוא יעשה שלום עליו כתב מהר"ר היר"ן ז"ל בסדרו ז"ל הגאון מהר"ר שלום ז"ל מו"ק גורם והוא יעשה. ואם ראיתי בת-לה מדויקם בק"ק ורמיי"ז כתוב הוא יעשה ע"כ:

שמו י"ש נוהגים אחר ברכת המזון סמוך לברכה שמצריים על הכוס לומר כוס ישועות אשא ובסם ה' אקרא לסעודה שיעשה הב"ש לעתיד לבא ללדקים ודוד יברך ויחמר כוס ישועות אשא ובסם ה' אקרא כדאמר' בפ' ערכי פסחים: שמה **ואח"כ** פסחים הכל יברך פסח"ג דין של ברכת המזון נריך לברך עליו. ואין

לברך עליו בתחלת ברכת המזון כדרך שמצריים פסח"ג בקידוש ובהגדלה תחלה לפי שברכה המזון הוא סילוק והיסח הדעת למה שלפניו הלך חס היה מברך פסח"ג תחלה היו ברכת המזון הפסק בין ברכה לשתייה. ויעשו המברך וזה"כ יעשו מאחרים. ויברך ברכה אחרונה כפי המסקה שפסח"ג חס יין או שבר או דבש. ואם דעמו לשמות עוד לא יברך עד לבסוף. ועניין שיפור שתייתו שחייב בברכה אחרונה היא ר"ל מהפסק חס הוא בכזית או ברביעית לך כתב טעם לזכר לשמות פחות מכזית או רביעית להסתלק עצמו מן הספק. והבא ח"א לשמות פחות מכזית דכל דבר שנריך כוס נריך לשמות ממנו כמלא לוגמא שהוא רוב רביעית ה"כ יתה רביעית לצורך שלם:

שמו ואם המכובד' ג' אז תוסף עליהם ברכ' היזמן כמו ששנינו ג' שחלו חייבים לזמן ובגמ' יליף לה מקרא'. וענין היזמן פרש"י והמרדכי לזמן להזדמן יחד ברכה בלשון רבים כגון בברך ע"כ ח"ל הכלבו בס' כ"ה והר"ד לזכרהם בלכות ברכות וענין היזמן הוא רבוי שכן וגדולה לבורא ית' ומתקין זה את זה ומתקדש' יחד להודות לו ולשבחיו. ופירו' על פסע טובתו כמו שנחמד וגדומה שמו ויהיו ע"כ. וסדר היזמן כתב הטור בסיון ק"ג שחומר ח' מהם שלמים נברך שחלו משלו. והם עושים בדרך שחלו משלו ובטובו חיינו. והוא חור ויחמר בדרך שחלו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא ברוך שמו ברוך חס ה' אליהו מלך העולם הן את העולם כו'. וכך היא הוספת כלל ספרי ברכת המזון אשכנזים שם בירדני היום שכתב כתוב מאמר ברוך הוא ברוך שמו. וראיתי רבים שמוחק' מאמר ברוך הוא ברוך שמו ומתנים טעם לדבריהם משום דדוקא השומע ברכה מפי ח' הוא שח' ברוך הוא ברוך שמו על כל ברכה וברכה שהוא שומע כדלפי' ממה שאמר מרע"ה כי פס ה' אקרא הבו גודל לאלהינו כמב' בטור ח"ה ס' קכ"ד. חל על ברכת עצמו הן שייך לומר ברוך הוא ברוך ושמו והכלבו ג"ל לא כתב ברוך הוא ברוך שמו וכן מהר"י קארו לא כתב בש"ע וגם מהר"ל לא הביא

פסח' בתחלה הוא חומר הרחמן הוא יברך כו' וכשחומר פסח' כמו שצריך הקב"ה את אבותינו כו' הרי הוא כאלו אמר ראוני יברך את כלנו כמו שצריך שמעון את כלנו:

עלו בברך מכל כל פי' הצדקה בכל שנה' וה' ברך את הצדקה בכל. ויחזק בברכה מכל שנה' כו' והכל מכל. ויעקב בברכה כל פי' כו' כי חנוי אלהים וכו' יפ' לי כל. ומורי הרב ז"ל היה חומר כל הפך רפוי ואלו דגושה כי כו' הוא לבסוף הכתוב. ונר' דדוקא בקרא דסעודה ליהו"א נה לך משפטה שפסח' דפייה חל בברכת המזון שאינה סמוכה הן לחוש החז"ק הוא או הרפ"ה:

שלה כתב המרדכי בסוף מסכת ברכות והתשב"ץ בסיון פי"ו שחן אומרים וגאמר חמ' כ"ה ואמרו חמ' זכ"ב מור"י ז"ל. וכבר הטעם כי לשון אמרו הוא אחרת למצרכי לכבוד בעל הבית כביכול כמו בסוף לכבוד המקום עושה שלום במרומיו כו' ואמרו חמ':

שלם י"ש שחן אומרים מזה ה' לפי שיש לחוש שמה יבליע הכל"ף של מזה וגמלא מהרף ומגדף ח"ו חלף אומרים מעט ה' במקום מזה ה' וי"א מה'. והכינו שלם לשמה לשון הפסוק ויומר מזה ה' וידקדק בדיבורו שלם להכליל:

שם הרהמן הוא יזכנו לימות המשיח כתב הרוקח בס' פל"ז לפי שכתוב בשר המעלו' וידע ברך אברך אבותיה אשביע להם וכחיו אחריו שם אלוהים קרן לדוד ערכתי נר למשיח ע"כ:

שמה במגדיל ישועות מלכו ה' פסוקים הם ה' הוא בספר תהלים ס' י"ה מגדיל ישועות מלכו וגו' והדלית של מל' מגדיל נקודה בחורק והסר יו"ד והיה תועה קטנה. והפני הוא בספר שמואל ס' כ"ב מגדול ישועות מלכו וגומר והדלית של מל' מגדול נקודה בחולם ומל' וזהו תועה גדולה. וכתב הר"ד אבודרהם ח"ל קצלי מרבתי כי שבת י"ל מגדול ישועות בוי"ו ובחול מגדיל בוי"ד וז"ל הטעם מפני ששבת הוא מלך גדול כנגד החול ומגדול הוא מלך בוי"ו וחולס בוי"ו הוא מלך גדול. ועי' מגדיל הוא בתהלים ועדיין לא היה דוד מלך ומגדול הוא כביחוס וכבר היה מלך ע"כ. וסיומן לדבר שבת' וה"ש קרא ח"קרא:

שמו עושה פיוס במרומיו פ"ה בספר חיוז ס' כ"ה המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו. והטעם שחקנו לנו רז"ל שפסח' ברכת המזון תוספת שלום. וז"ל להם זה ממה שכתוב בפ' בחקותי ונתתי בשמיים בשרם וגו' וכתב אחריו ונתתי שלום בארץ. ופיוס בשר' שמה האמרו הרי מאלל הרי משתה אס' חן שלום חן כלום ח"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ מחלן שהשלים שקול כנגד הכל וכן ה"ה עושה שלום וזכרה את הכל. ועוד טעם אחר שחקנו להחוס ברכת המזון שלום וכן התפלה תקנו להחוס שלום המצרך את עמו ישראל בשלום לפי שאלל להם זה מפ' הקרבנות פסח' הפלות כנגד חמירים תקוה וכן בשלמי

ליום מעל. נפי שכל מי שאוכל בלא ברכה לשם נראה שהוא חושב שבהם לי בחריו. ואינו כן כי הכל בלא מאת הש"י וזוה מועל. ועוד שקודם ברכה הוא קודם ומושל בה כמו בקודם. ולאחר ברכה זהו נז' מאת השלחן ה' בנותו לו ונעשה לפיכך הנהגה בלא ברכה מעל כמי שאוכל קודם בלא פדיון. והכי מסתברא מדאמרינן עלה אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהגה מן העה"ז בלא ברכה מעל כאלו נהנה מקדשי קדש' שנאמר לה' הארץ ומלואה ר' לוי רמי כהוב לה' הארץ ומלואה. וכתיב והארץ נתן לבני אדם לא קשיא כלן קודם ברכה כלן לאחר ברכה. ועוד כי הברכות חנין לורך גבוה חלל לורך הדיוט כי כיון שהוא ית' מקור הברכה וכל הברכות כן מבחשלות ממנו. כל הגמול' המברכים אותו חלל בברכות כס' גדלו לו כי הוא הגמול' הקדמון שהמלא' הגמול' כלם ומצייתים אותו חלל מציאותו ומציאותו ספקין לעצמו לא יצטרך לזולתו כלל. ח"כ אם יברכנו כל היום וכל הלילה מה יתברך בך ה' מה יתנו לו או מה מידם יקח כמו שאמר אליהו אם ידבק מה תתן לו או מה מידך יקח אם תשתה מה תפעל לו ורבו פשעך מה תעשה לו. חן והעולות והרצוי כי אם חליו כי כל המבדק על מה שנהנה הוא מעיד על ההשגחה שהוא יתעלה המלא' מוזן לשפלים כדי שיחיו ונצותם התבואה והפירות מתברכ' ומתבררים וברכת ה' היא תעשיר. ולזה רמזו חז"ל באמרים צ"ב פרק לא יחפור הדגה שיתעשר יאסף והדגה להסמך' ידרים וסומך שלהן בלשון וטורה בדרום. ראו בזה הדגה שיתעשר יאסף ר"ל יתן הודא' ובהם להש"י על מוצו ועשור שנתן לו הש"י וזה יאסף כי העשור הוא לפיו. דרכיו מלפון זהב יאסף וכתוב נמי לורך ימים צימיה ובשמחה עושר וכבוד. וידוע כי יד לפון היא שמאל' כדכתיב לפון וימין ובזכות זה שיתן שבת והודאה על מה שנתן לו הש"י ברחמינו וברצו חסדיו והוא בברכות יזה לעושר כי ברכת ה' היא תעשר ר' כחבר. והרועה להתחבב ידרים ר"ל יתן הודאה ובה על הכמת התורה שנתן לנו הש"י. ואמר ידרים ביהב' היא דרומי כדכתיב לב הכס ליומיו וכתוב לורך ימים צימיה. והיא ההנאה שתייה את בעליה וכו' הכמת התורה דכתיב ב' דרים חיוך ואורך ימים. ובזכות שיתן שבת והודאה ויברך ברכת התורה ביום לבנו יזה להתחבב יתח' כי כשם שברכות ברכת הנהגה' התבואה והפירות מתברכים ומתבררים ואם חינו מהר בברכות בעון זה נפסדים ונחמנו' כאשר אבאר. כן ברכות ברכת התורה. התורה מתברכת חללו ולזרעו ולזרע זרעו. ואם חינו מהר בה פוסקת מברכת כדל' בדרים פ' ואלו נדרים מפני מה ח"ה חין מפני ללאת מצייתים ח"ה רבינו אמר מפני שלא ברכו בתורה חלה ואמרו וסומך שלהן בלשון ר"ל העושר אשר השלחן רמזו לזה באמרים זר שלהן רמז לבאר מלכות ובפרט השלחן אשר לפני ה' שהוא מקור הברכה. ועל כן נקרא שלהן שם ה' שאלה ברכתו בלשון שאלו ונעם הברכה משתלחת בכל המזונות היה בלשון לרמז שהעושר בא מלפון. ואמר ונפית אותו זהב סהור ר"ל אם תראה

לשפוח

דעמו עליו על כן אמרו סברי כלומר חנו דעתכם להבין מה יין הוא זה שאלו שותין שמה ש' בו דבר של טירוף. וכן מוכן לו לחיים כלומר שמה בלב טוב כי יין זה יין של חיים הוא. ובכס רבינו יאסף בר יהודה ז"ל מלאחי למס אמרו סברי על היין לפי שהיין הניח קללה לעולם והזקק צימיו נח ששחבר מן היין וקלל בעצמו ע"כ אומרים סברי מורי כלומר חביו שיש בדעתי לשחות מדבר שילא ממנה קללה וגם אתם בדעתכם לשחות מיינו ואולי שלא יזיק לי כלום וע"כ בני אדם רגילין להשיב אחריו לחיים תהיה לך אותה שתייה ולא להזיק. כוף כל אלו הטעמים והפירושים נראה שלפיכך חנו' סברי מורי ורבותיו כדי להסמיך המסוב' ויענו אחריו חנו. ומה שמשמים לחיים כהדם המשיב דרך כבוד להבירו כשהבירו חומר לו רצתי לעשות כך וכך והוא משיבו חטבה לחיים ולשלום. בל להם יין בתוך המזון חין לריך לטול רשות ולומר ברשות רבותי שהרי כל אחד מבדק לעצמו לפי שאין בית הבלועה פתוי וכל ה' טרוד בחילתו ואינו נותן דעמו לשמוע ברכה לפיכך חין נפטרין בברכה אחד חלל חלל יתנו חכילות בששם שיה מבין שהיה בית הבלועה פתוי. לכך הוא ח' סברי רבותי כדי שיחיו את חכילות ויתנו דעתם לשמוע את הברכה ויענו אחריו חנו. וח"ה הרי קידוש הבדלה וברכת המזון שבת הבלועה מני ח"כ למס חנו אומרי' סברי מורי. כדי שלא לחלוק בברכת היין כי לא תקנו מתחלה חלל בברכת היין שבתוך הסעודה ושעמא כדאמרינן. וח"כ נהנו לאחר כלל ברכת היין כדי שלא לחלוק:

שן כתב מהר"ם בהגה"ה בש"ע סימן קצ"ג וז"ל המנהג שלא לזמן בצי' עכו"ם וג"ל הטעם משום שלא יוכלו לקצוץ עצמן בבית עכו"ם משום יראת השכ"ס והיו כאלו חללו בלא קצו. ועוד דיש לחוש לסכנה אם יפנו בנזוח הברכה ולא יאמרו הרחמן ויברך את בעל הבית הזה לכן מתחלה לא קצו עצמן רק לברך כל אחד לבדו. ולכן חין לשנות המנהג חף אם לא היו טעמים אלו מספיקין מכל מקום מאחר דכבר נהנו כך היו כאלו לא קצו עצמן ביחד עכ"ל. ומורי מהר"ם ז"ל היה מוזמן בבית עכו"ם. ובהרחמנו הוא ישלח לנו ברכה מרובה כו' היה חומר ישלח לנו ברכה מרובה במקום הליכתינו ובמקום שיביחנינו עד עולם ופעם ח' היתה על הסעודה פדיון הבן בבית עכו"ם והיו שמה כמה גברי רבניו והסכימו דעת כולם יחד לברך את בעל הבית דקלוי על בעל הסעודה ומסתבר טעמיהו:

קצת דיני ברכות

שנא ב'האדאם ונהנה מן העה"ז בשום פעם חייב לברך לאחון הכל אשר כל ההנאות באות מטובו. ואם נהנה בלא ברכה מעל כדגרסין פ' כיצד מברכין דף ל"ה ח"ה אסור לו לאדם שינהנה מן העה"ז בלא ברכה וכל הנהנה מהעה"ז בלא ברכה מעל מאי תקמינה ילך חלל חכם. חכם מפני עויד ליה הא עבדיה להיסורא. חלל אמר רבא ילך חלל חכם מעיקר' וילמדנו ברכות שלא יבא לידי מעילה. ואמאי קרי

הראות הם השמים וסירה במידותיה ועל ים גדול ויחולל
בסם המזכרים ב' הוואה. הרים כמו שחמרון ב' ה
כילד מזכרון מיינן שחמרון על הרים של כל הנשמה
הכלל ים הים דבר שהנשמה נהנה ממנו ולא הגוף
היו אומר זה הרים. השמיים כגון שמועות וכוונות זה
שמועות רעות. וכבר שאלו למה לא חקנו ברכה על
שמיים קול כיור ועונש שהנשמה נהנית ממנו דכתיב
השמיים את קולן כי קולך ערב. והשפחה כי הקול
אין בו ממשות. כגוף הפרי ממש. וה' ים בכוור או
בשוגב או בחדש ממש. אילו דומה כי הרים יואה מגוף
הפרי והקול אילו חלל מן האויר הפועל בשכל הוואה
מן הפה והכרון. השפחה כגון כי לבוש לימא ברוך מביש
ערומים. וכי מנה ידיה חשינים לימ' פוקח עורים
וכי חרין ויחב לימ' חסר אסירי. וכי זוקף לימ'
זוקף כפופים. וכי נחית לארעא לימ' רוקע הארץ על
המים. וכי בים מסחמי לימא שיעשה לי כל דברי. וכי
מסני לימא המצין משערי גבר. וכי אש' המייני' לימ'
אחר ישראל בגבורה. וכי פרים סודרה על רישיה לימ'
עוסי' ישראל בחפזיה. כי משי ידיה לימ' עני'. וכל הני
בכלל המשום הם:

וְיִצְחָק רמזו ר"ל באמרם במסכת ברכות הני ה' דברי נפשי כנגד מי חמרון דוד לא חמרון אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה מה הקב"ה מלא כל העולם. אף הנשמה מלא כל הגוף מה הקב"ה רוח' ואמר ר' אף נשמה רואה ואלי' נראית מה הקב"ה ז' את כל העול' כלו. אף הנשמה זרה את כל הגוף. מה הקב"ה עהור. אף הנשמה פהורה. מה הקב"ה יושב בחדרי הדרים. אף הנשמה יושבת בחדרי חדרים. יבא מי שיש בו ה' דברי' הללו וישבה למי שיש בו ה' דברי' הללו ע"כ והנה גלה לנו המחמיר הזה הכלל. אכן בפרטיו לא ידענו להלם הני ה' דברי נפשי כנגד ה' דברים שאמרנו ובודאי המחמיר הזה אומר דרשני. גם ק' למה חשב כגון רק חלל חמשה ובמדרש כתב עוד מה נפש יהודה כגוף והקב"ה יחיד בעולמו. הגשם אינו אוכל ושותה והקב"ה אינו אוכל ושותה וכהנה רבות. ונראה לפרש שרמזו להני חמשה חושים אשר עליהם נרץ האדם לשבח להקב"ה כחמיר זה אמרו כנגד הקב"ה וכנגד הנשמה אשר ממנה חמשה חושים יודעים. אמר מה הקב"ה מלא כל העולם אף הנשמה מלאה כל הגוף זהו כנגד חוש המישוש שהוא בכל שטח הגוף. וידוע כי כלל המלאכה הכל עולם המלאכה ועולם הגלגלים ועולם השכל. וזה חכמה זו הוא חכמה בני אדם על ג' חלקים דוגמא בניין המלאכות ומפני זה נקרא האדם עולם קטן לפי שהוא כנגד עולם הגדול וזה רמז איוב בחמור ובישעיה חזקיה חלום. ואמר כי מתוך חלקי גופו שיש ג' יראה ג' חלקים המלאכות שבמשנה הראשית שיש משנה חלום. כי הראש בחדש שיש השכל שופע הוא כנגד העולם העליון שיש השכלי הנסתר. מן הזוהר עד המתמים הוא חלק אמצעי בחדש ומשם יואה ב' שרעים והם יד ימין ויד שמאל ובהם נכללים ז' שמוות והם האמצעים יד והקף והנפח והזרז וההמה והזרוע. כנגד העולם האמצעי הוא עולם הגלגלים אשר בהללו

לעשות שמירה לעוסקר כאדם שעושה אפי' לדבר להסתמר מקלקל והפסד זה ולפיה אומר זהו סטור כ"ל הזכר בברכות והן המה האפי' שיתקיים בידך ויתרבה ויתגבר העושר האוה וזהו ולפיה אומר זהו פסוק רמז לג' ברכות של ברכת החמון מן ההורה זה"ל. זי"ן "ן. ה"א הארץ. ב"ת בונה ירושלים. וכן זהב בגימטריא י"ד לרמזו אומני מחיוב אדם לבדך חלו ג' ברכות ו"ד פעמים בשבוע שרי בכל יום ים ב' שיעור. ואף שבבית הם בלשם עבודות. העדה שלפיה יואה' מיני תריגמא. ומאחר שמתל זהב רמזו לברכות לכן אמר זהב פסוק כי הברכות אחרות ה' טבורות. וממנה בדרום לרמז כי הברכה הטובה שהיא מבורה זהב פסוק כי נר מזה וסירה אור הוא דרומי וימני: **בכר** הנין שמשין דמאסר בברכות עושמו והיו מתקיים ומתברר. חלל מי שאינו נזהר בזה אפי' עושרו נפסד ונתמעט כחמיר ודומה לשכל הפקדון שנתן ה' הפקדון לאדם ומרשכו לעשות עם הפקדון הזה כראוי וליהנות ממנו כפי מה שיראה רק בחפון בכל פעם שיהיה מן הפקדון הזה ימן לו הודאה וזכרה על זה. ואם כה יעשה אפי' יוסף פקדון על פקדונו. חלל לא ימן הודאה וזכרה על זה אפי' הוא כחש בפקדונו אפי' הוא מחויב להחזיר לו הפקדון דכתיב בפרשת ויקרא נפש כי תחטא ומעלה מעל ב' ובהם נעמיתו בפקדונו או בחפזות יד או בגזל וגו' והשיב את הגולה אשר גזל או את העושק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אמו. כי בעל הפקדון זה הקב"ה שנתן פקדון לאדם כי כל קיימי עה"ל שיש לו לאדם אינם המינים לו קנין עולם רק הם בפקדון חללו ותלוים בראון עה"ל שהוא בעל הפקדון. ומרשכו לעשות עם הפקדון הזה כראוי וליהנות ממנו כפי חפון ותאמת נפשו. רק בכל פעם שיהיה ימן ברכה והודאה להפ"י והם ברכת ההנין. ואם כה יעשה אפי' יוסף פקדון על פקדונו כי עושרו והיו מקרבה דכונות זה הפירות וההנאות מחברבים ומתבררים וכל אשר יעשה ילאו כחמיר. ואם אינו מודה ומבדל לו ומחשכו בפקדונו אפי' שהוא בעל הפקדון טובע את פקדונו וארץ להחזיר לו ולוקח את כל הפסד מידו כאומרם ז"ל כל הנהיה בלא ברכה כאלו גזל להקב"ה ולגנבה ישראל שנאמר גזל אציו ואמו ואומר אין פסע ח"ר הוא לאיש משחית. ופירש הכהן והואת לפי הפסע שפיל ממנו את ההנהגה חללו אף. אלו מודים כי מימי הכל ומידו חמור לו חלל מן השמים והמזלות. וגזל לנשמה ישראל הפירות כי בעון זה הפירות נפסדים ומתמעטים כמו שכתוב כי זמנה אדם הוציאה כורחם כ' לן אשוי ולקחתי דני בשעו והרשעי במועדו. נמלא שהנהיה בזה"ל בלא ברכה מחשכו בפקדון שנתן לו עה"ל גם גזל חללו. ואם המנהג בעמיתו בפקדון או בגזל חלל מעל דכתיב ומעל' מעל ב' ובהם נעמיתו כו'. קל והומר לשכונה. זהו שראו באומרים כל הנהיה בשולם הזה בלא ברכה חללו מעל **י"ש** לך לדעת כי מה שאמרנו ח"ל אסור ליהנו' בלא ברכה לא על האכילה בלבד אמרו חלל גם על שאר חושים חוש הראות והעטם והריח והשמיע' והמשיש

אסור בריאה. ואם יחסר חיש בלחם מהמאכלנות האסורות בודאי לא יועיל לו שום רפואה אם לא ישיב בשבועה שלימה ובשבוע מרשעו ה' יסלח לו ושב ורפא לו ויגל מהחולי ההוא בזה מעושה עון המאכל האסור ההוא. שהוא חולי רשימים הנמשך על הרוב מכה המחזיק. ועל זה אמר הסולה לכל עומכי וכנגד המעכל אמר הרופא לכל חתולאיכי שאם ישנה הדם ויחל אכילה בזה ממאכל רע אעפ"י שהוא מותר מן הסורס אבל הוא רע ההכונה שהוא גם וקשה העיכול ולא יוכל כה המעכל לעכלו וממך כך יחלש ויחלקלך הכה המעכל ויבא אדם לידי חולי הנמשך ממנו. לכך אמר שם מזה ירפאו ה' כי יחזיק כה המעכל וישיב אותו לאימתו הראשון ויתרפא מחליו וזה אמרו הרופא לכל חתולאיכי :

וכנגד הדוחה למותרות אמר הגזל **חייבי** לפי שמה הוא משפיל להוציא המותרות לשלם מגוף האדם ומציאה לפעמים דרך זיעה. ועל הרוב דרך נקביו וזהו בהתמדה וחלמלא זה לא היה אדם אפשר להקיים כי הוא מת. וזהו כוונת רבותינו ז"ל בלמסר קשים נקבים של אדם יותר מהמיתה שג' מהר זועה להפכה לא ימות לשחת. והוא בעצמו הלשון שאמר כאן הגזל משחת חייבי :

וכנגד הדוחה לדומה אמר המעטרי חסד ורחמים לפי שמה הכה הפרטי הנמשך גם הוא מכה הזן ממנו נמשכה הסורפה לחיש ולאשה להוליד בדומה והנה הוא הנותן לו אותו כה להזריע לחיש ולאשה כשדמוזוגי יחד שיפרו וירבו ויולידו בדומתם בלחם. וגם לפעמים שיהיה האיש עקר או פסיה אשה עקרה שדבר הטבע לא יוכלו להוליד הוא ימסר על דרך הפלא ויוליד ויתן להם בנים וכמו ששעה לאברהם וליתקח אבנאיו. ולשרה רבקה רחל אמונתו. ולמרים ולאשה מונה וחולקן. וזהו אמר המעטרי פי' יתן לך אשה שתפרה ותרבה עמה שחוליד ממנה בנים זרע אנשים שעליה אמר הכתוב אשה חיל עפרת בעלה פי' האשה שעשתה בנים רבים שהם רבים בדרבי ובמעלה. כי משמעות לשון חיל הוא מורה לב' דברים לרביי האנשים כמו חיל גדול מאוד ולמעלתם כמו חנני חיל יראי אלהים כו' אשה נזאת שילדה לבעלה בנים רבים ומשוליים היא עפרה שלו כי עפרת אקיים בני בנים. ואמר עוד חסד ורחמים על דרך וארשתך לי בחדש ובירחמו. כי יסיר פריטו שאם יהיה הוא עקר הקב"ה יולידו ויעשה עמו אותו חסד ששעה לאברהם שעליו נאמר חסד לאברהם. ואם אשתו תהיה עקרה ה' יפתח רחמים בין בשעת הריון בין בשעת לידה. ולכן אמר רחמים בלשון רבים ויהיה פי' חובת רחמים מלשון פטר רחם ויפתח ה' את רחמים :

וכנגד המבדיל בין הסוב להזהר ובין הרע אמר המעביע בשוב עדיך פי' שהע"י נותן כה לבח המבדיל להבדיל בין טוב המאכל היותר ראוי להזנות בגוף לרע כדי להשביעך מהטוב שבמאכל להושיבך רענן כדברי ובריא חלום. וזהו אמרו המעביע בשוב עדיך ובית"ם של בשוב יהיה במקום מ"ם כמו לנו להטות בלחמי

ז' גלגלי התנועה אשר ז' ככבי לבח קבועים בהם. ויש בכלל החלק האמצעי הזה הלב בלחם אשר המהפך בזה ממנה. והג' הוא כמלך יושב בהדרי חדרים. והלב יושב איברי הגוף חתם ממשלמו והוא בלחמי הגוף כנגד כוכב חמה שהוא בלחמי הגלגלים ממנו בזה האורה בעולם השפל הזה אשר בנסתה יעשה כל פעולותיו. וממנתיו ולמס' הוא החלק השלישי ויש בכלל החלק הזה פעלה התולדה והסוים וההפסד כנגד העוה"ז שהוא בעל היום וההפסד. וכנגד שהקב"ה מלא את כל ה' עולמות וכנגדו הנשמה מלאה כל הגוף אשר הוא דמיון ג' עולמות אמר דוד ע"ה אותו ברכי נפשי האמור אחר ברכו ה' כל מלאכיו כו' כי אמר ג' ברכו ה' כנגד שלשה עולמות. והאחיל מעולם המלאכים וכ"ז אמר כל מלאכיו. וכנגד עולם הגלגלים אמר כל ברכיו. וכנגד עולם ההתקון אמר כל מעשיו. ועל חוש הראות אמר מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף הנשמה ממי חוש הראות רואה ואינו נראה. ועל חוש הזה שהוא אור של אדם אמר דע"ה אותו ברכי נפשי האמור אל עוטה אור כשלמה. ועל חוש הטעם אשר בגללו הוא הכה הזן אמר מה הקב"ה זן את כל העולם אף הנשמה וזה את כל הגוף וידוע כי כחות הפרטיות הנמשכים מן הכה הזן הם ז'. המושך. המחזיק. המעכל. הדוחה למותרות. המוליד בדומה. המבדיל היותר. המגדיל. ועל הכה הגדול הזה שהוא כה הזן אמר דע"ה ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו כו' המעביע בשוב עדיך כו' התחדש כשר נעוריי :

ועתה אחשי לבב שמעו ותמי נפשיכם טעמו וראו כי אמר ז' דברים כנגד הז' כחות הפרטיים האלו הנמשכים מהכה הזן אמר ואל תשכחי כל גמוליו. וארז"ל שאמר זה דע"ה על יקוק שדי אמו לשבח להשם יתעלה ששעה לה דין במקום בינה ומבשרין גמוליו מלשון גמולי חלב. והכוונה אללס לרמז לנו שהע"י נקן אותו הכה המושך בדדי אשה למשך ראשית כל חלב מהדס מנסתה ממאכל וממשהה שאוכלת ושונה ואכלו מהורדיו וממקומות הרחוקים ואכלו משלמם מהם :

וכנגד כה המחזיק אמר הסולה לכל עומכי. ואח"כ אמר הרופא לכל חתולאיכי כנגד המעכל. ומסכן יחד זה אמר זה לפי ששני הכחות האלו הם סיבה לחלואי הגוף ומכל אחד מהם נמשך חולי הסכוי מתבדלו. כי מקלקל כה המחזיק המחזיק המאכל וסותם המצאות פתחי הורדים ונקבי הורדיו יבא לאדם הסיוס. ומקלקל כה המעכל שאין לו כה לעכל יתגר לשלם ולהוציא המאכל בלתי מעוכל וכל ה' משניאלו החללים הפכים באים לאדם ממאכל הרע והמאכל הרע הזה הוא לשתי סיבות או שהוא רע מפני חיסורו שהוא מהמאכלות האסורות ואלו האסור. או שהוא רע עמו שהוא מאכל גם קשה העיכול ומוליד רוע התכונה בגופו וחללי' בגוף האדם. והנפש האוכלת אחד מהמאכלי האסורות עשה הוא לבא לידי סיוס. כמו שדרשו רז"ל ביומא על הכתוב שאומר ונפשתם בם אל חקרי ונפשתם הלא ונפשתם והסיתפוס הוא הסיוס כה

ולא היה לפניו פרי אחר ואחר שבידו כל לפניו פרי אחר
 יוהר יפה לא יאכל אלא על מה שבידו. ואם יאכל לו
 פרי אחר שבידו על הראשון וכבר אכל הראשון שכבר
 בידו עליו כיון שלא היה דעתו על זה בידו גם על
 האחרון ע"כ הוא בספר חסידים. ועל דיון האחרון
 עיי' בב"י פסוק א"ה סי' קע"ז קע"ח ר"ז :

שנר אדם שם בידו אגוז אחד אל יצרך ואח"כ
 יסבר האגוז שמא התלעה הנרעין אל
 נקבך ונמלא שבידך לבטלה :

שנה הצמא לשמות מים לא יצרך ואח"כ יספוק.
 אלא אם חפץ לשמות מים מן הכלי
 יספוק ואח"כ יצרך :

שנו אם יאמרו ללמד אל השעה עתה מים כי
 התקופה נופלת ושמא עתה עת נפילתה
 וכבר צריך. יתכן ולא ידבר עד שידע בטוב שעתה
 התקופה ולא יפסה ולא יצרך פעם שנייה. ואם צריך
 על המים ושמע שמה יש בעיר יספוק מעט מן המים
 ויפסה השאר. מספר חסידים :

שנו איסקנא צ"ל כולל מברכין דכל פירות שפונים
 חיים ומבזלים כגון פסחאים ואח"כ
 ציון חיים ציון מבזלים מברכין בפה"ע. ואם אין דרך
 לאוכלים חיים אלא מבזלים אכלם כשהם חיים מברכין
 שהכל. כשהם מבזלים בפה"ע. ומלאה בגיליון בספר
 אגודה צ"ל במה מומין וז"ל פסחים יער אין חלקן
 חיים וצריך ללכתן מצטד יוס"ע. ולפי זה אם
 אובלן חיון מברך שהכל :

שנח אגוז הממונן בדבש מברך בפה"ע כ"כ הו"
 והרר"י והרא"ש צ"ל כולל מברכין. וכ'

מהרי"ק דנראה דהיינו דווקא באגוז גמור שמטנין
 אותו בדבש ונקרא טו"ל יבד"י ר"ל טו"ל אט. אבל אבות
 רך שמטנין אותו בדבש ונקרא טו"ל מושקאט"י פסיקא
 שאין מברכין עליו אלא שהכל שברי קודם שיטנינו
 אותו בדבש אינו ראוי לאכילה דמר הוא וצריך
 מציא וז"ל ה"ל דבש עיקר ע"כ. ולפי זה ה"ה אומר
 אגוזים שמטנינים בדבש כשהם ירוקין מברכין שהכל
 שברי קודם שמיטנינו אינו ראוי לאכילה כלל מחמת
 מריבותא. ומשום זה כ' בהג"ה סניז המרדכי פ'
 אין מעמידין בשם רבי צרכים מיקאל"י שאותן שכבשו
 גוים אין לאוכלם משום ביטול גוים שברי חיון חלקין
 כמו שהם חיון אלא ע"י ביטול שבטלו גוים. והא'
 דכתבו הו"א דאגוז הממונן בדבש כו' הוא דרך ל"ו
 ע"כ ובראש דף פ' ע"ב ומה שבספר מהרי"ק דלא חייבי
 בזה"ל מושקאט"י שאין מברכין עליו אלא שהכל. שיהא
 דמר לא ידענא שברי בדיה ככתב הו"א דף ל"ו ע"ב
 דבש על יו"ל מושקאט"י ים לברך בורה פרי העץ
 בנס מיהני לאכול אותו ביוצא. אבל על האגוזים ירוקי'
 שאין אוכלין אותן כלל קודם הטיגון למה מן דפליג
 דמברך שהכל :

שנח ירושלמי דפ' עשרה יוחסין ישמעו עמים
 וישמחו ה"ל בון בבש רב עמוד
 אדם ליתן דין והשבון על שחזו עמיו מיני מגדים ולא
 אכל.

בלחמי שר"ל מלחמי. ועדיין יהיה משכן בצוקר יאכל
 עד. או יהיה עדיין משכן הסרה והעברה משכן ולא
 עדם עליו שחל כלומר שמציע אומר המכה והטוב
 ממה שמסיר ומעביר ומבדיל הכה הזה שבנפשו שמבדיל
 בין הטוב הרצוי להטוב הגוף ובין מה שרצוי לזמות
 ולהסיר ולהעביר ממנו :

וכנגד המגדל אמר תתחדש ככר נעוריי. שאין
 צעל חי פהיה לו כח המגדל לחדש נעורים
 ולגדל אבר ונמלא כשר שנאמר השך גדול הכפיים ארך
 האבר. ונאמר וקווי ה' יתלפו כח יעלו אבר כשרים
 שהשך מתחדש כפיים וזאת משנה לפניה. ויש מדרש
 אגדה על מין נשר שבשמן חוזר לעצמותו לכן אמר
 בה שהם יחברך נתן חיל וכח לכה המגדל לגדלו
 ולחדש נעוריו גם כי יוקץ יגדל ולא ידל ישמח וימח
 וכאור צוקר יורח :

מה הקב"ה טהור אף השמה טהורה אמר זה כנגד
 חוש הריח אשר פעולתו הוא טהורה ורוחני
 משא"כ בשאר החושים שפעולתם הם גופניים אצל הריח
 אינו גופני שברי אין הגוף נהנה מהריח רק השמה.
 ומאחר שאינו גופני רק רוחני נקרא טהורה וה"ק
 מה הקב"ה טהור וזך ונקי ורוחני שאינו גשמי. אף
 השמה ר"ל הו"א הריח הנמשך ממנה טהורה וזך
 ורוחני. ולפי שהריח הוא דבר טהור ורוחני. לכן במי
 שמלכלך נפשו בפשעים וחטאים ומביא קרבן על
 חטאתו אשר חסא ונראה לו לכפר עליו לזכר נפשו
 ולטהרו מלכלכל עונות ואמר לריח ירחיק לה' כלומר
 בקרבן זו מזדקך ונטהר נפשו. ולכן הזכיר בו לשון
 ריח ירחיק שהוא לשון טהרה. וכנגד הרשעים שאינם
 משמרים עולם בטהרה ומלכלכים שומרים ג"כ טהרה
 ופשעים אמר יתמו חטאים מן הארץ צרכי נפשי את ה' :

מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף השמה יושבת
 בחדרי חדרים אמר זה כנגד חוש השמיעה
 שפעולתו אף הוא בחדרי חדרים שברי אף אם יושב
 בחדרי חדרים הוא רואה דבר אדם שומע את קולו
 ועל זה אמר צרכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם
 קדשו. וקרבי הם האברים הפנימיים היוצאים בחדרי
 חדרים ואמר על פסוק לו הש"י חוש השמיעה שפעולתם
 בחדרי חדרים אברך אותו באברים הפנימיים היוצאים
 בחדרי חדרים. יבא מן שם בו ה' צדיקים הללו וישבה
 כו'. ר"ל יבא האדם שם בו ה' חושים הללו וישבה
 להם"י על הנחת חמשה חושים על כל חוש והוש פני
 שיהי' כמזכר. הרי ביארתי לך ענין צרכים בכלל.
 אכן פרטיו הצרכים כבר נדפסו שמיים וטלפיו וכמה
 חכמים וגדולים האריכו למעט' בהצוריהם. לכן לא
 אכתוב רק קצת חידושים מה שראינו ממורי הרב ז"ל
 וקצת מה שחמא מחודש מפזר בכפפים חלקקס נא
 ואינאם הנה :

שנב ל"א יתחיל אדם בל"י עד שיחשוב בלבו על מה
 יש לו לומר הצרכים כגון אם התחיל
 לומר בל"י ויחשוב לומר פוקח עורים לא יאמר במקומו
 זקק פסוקים :

שנב ל"א לפי האדם תפוח וצריך עליו בורא פרי העץ
 6

אבל ור' אליעזר חש להחליט שמתחתה והיו מתחמס פרימי למיכל כהן מכל מיני חרחה בשבא. ור' הסב"ץ דמסר"ס לא היה מנכר זמן על שום דבר בראייה כי אם בשאלתו וכן כתב הכלבו בס' פ"ז בשמו וכו' כהנ"ס בפרק בכל מערבין ור"ל ונהגו העולם לקבוע בזכרונה בשעה שאוכל ממין הדג כמו שהחיינו דעמי' סוכה ולולב שקובעים בשעת קידוש היום :

עם בתב בתרומת הדגן מי תאכל ענבים חדשים וצירך עליהם שהחיינו. כשישנה חמ"כ סירוס צריך לצרך פנים. וכן אם תאכל וצירך על גביהם וצירך קושי' חוזר ומצריך זמן על אותן שקורין ווינקליין. וכן תאמץ לבנים ותאמץ שחורים חרי מיני וינהו לענין העלאת תרומה וה"ל לענין זמן. ועיקר יסודו כיון על ספר הסודים והוא מה שכתב בס' תה"ל. וכתב עוד בספר הסודים דין אם קדם וצירך על השחורות וחמ"כ נודעו לו אדומות קטנות וצירך שהחיינו חמ"כ שפעמן שום. והאגור כתב שמהר"י מול"ן כתבתי במי שצריך על הענבים אם חוזר ומצריך על יין הדג וכזה האגור שאין לצרך מהפיקא. ואפי' מלאמי בתשובה מהר"י מול"ן סי' קפ"ג לדעתו נוטה לצרך דעת בעל תרומת הדגן. ובסוף כתב ומ"מ אני מונע לאכול ענבים קודם ליל חמיצה דר"ה עכ"ל. לכן ב"ל דמוכר וכוון הוא לעשות כדעת החסיד מהר"י מול"ן שלא לאכול ענבים עד ליל שנייה דר"ה. ומאן דאכיל ענבים וכוונתו ליה חמ"כ חירות. יהיה מהדר אחר פרי הדג או דבר שצריך לצרך עליו שהחיינו ויפסור גם את החירות. ואם לא אפשר ליה ימשה החירות בלא זכרונה שהחיינו דהמיקל בזכרונה לא הפסיד במקום דאיכא פולגתא דדרי דעת הרשב"א שאין צריך לצרך :

שםא בתב האגור בס' ש"ח בשם מהר"ל חמ"ג דבעל סמ"ק כתב שאל כל צירך זמן על פרי הדג בשעת ראשונה שוב לא יצרך. אין נראה לו. כמו מאן דנפיק ביומי דמסין ורואה אילנות מלכלבי' דאפי' אם לא יצרך בראשונה מצריך בשנייה ה"ל ל"ס עכ"ל והוא בתשובה מהר"ל סימן קמ"ג :

שםב בתב מהר"י דרבינו סימן ל"ח הא דאין מצרכין שהחיינו על ירק הדג משום דעומד על הקרקע כל ימות השנה ואין יוכר בין הדג שגדל בשנה זו למה שגדל אחרת :

שםג מורי מהר"ם ז"ל כשהיה שותה יין שרק בתוך הסעודה היה מצריך דדוקא שחר המשקים שותך הסעודה אין צריך לצרך דתשובה כדאם מהמת הסעודה לפי שאין דרך לאכול בלא שתייה משא"כ ציין שרק. ואף מי שרגיל לשותה בתוך הסעודה בעלה דעתו אלא כל הדג כמו שכתב בזכרונה מהר"ם על אופן שאוכלין שומים ובאילים ברטון יותר מבושלים מחיין דבעל' דעתו לענין זכרונה ההגיון וכמו שכתב מהר"י על אותן שאין רגילין דבעלה דעתו הוא הדין בנדון זה :

שםד איתא בפרק כילד מצרכין כל שהוא עיקר ועמו מפילה מצרך על השיקר ופוסר את הפילה. ואיתא נמי התם היה לפניו נזון וזית מצרך על הנזון ופוסר את הזית. מכאן היה נוהג מורי

אמרין שבע זימניו ג' פעמים בדרך כל להם .
שם כתב בספר הסידים סי' תתנ"ד אדם שנאמר
 לו שמועה שפירך לדרך עלזה המוצ
 והמטיב או שהחיינו לו בדרך דין האמת אם אין
 המניד נאמן או ששמע שמועה בעלמא מן מגיד שלא
 ראה דבר לא יברך . או אפי' אם שמע מפי המניד
 נאמן כגון ראובן בגול ממנו ושמע שנתפס הגזלן וישיב
 הכל אל יברך עד שישוב לו . ומעשה דעבד אברהם
 הנבואה אברהם סמך :

שע מהר"ם כשהוא שוכב לישן ביום אומר ויהי
 נועם כדליתא במסכת שבוטע רבי
 יהושע קרי להי פסוקי וגוי . וכן היה מנהג מהר"ן
 וכשב דשמע כן משאירו הה"ח יוסף שאמר לו בשם
 מהר"ם ז"ל עיין בדיוטו סי' י' :

אחרת ב"ל . ששמע משאן אם הוא יוצא לדרך כמה
 זמנים צריך להסתכל אהיה כל יום ויום היה נוהג מורי ז"ל
שם איתא בפרק הרוח . הרוח קשת אומר
 ב"א איהו זכר הדברים ונאמן בדבריו
 וקיים במאמרו . וכן כתבו הר"ף והרמב"ם והטור .
 וכתב סב"ל לדבריהם אין החיות בבע"ח . וי"ט דשע
 ששמע דכן יש לאמרו ברכה בתחלה בלי החיות וכן
 היה נוהג מורי ז"ל דלא במהפכי ולא ידעי טעמא :
שם בהמבט הלום היה אומר מורי ז"ל הלמא
 סבא חזאי ז"ס . ואחר כך שבע
 זמנין יגזרון סי' ג"פ . לפי שהיה בפרק הרוח כתבו
 שבע זמנין לגזירה עליה כך היה הלחש . וי"ט דשע
 זימנין צריך לומר הלמא סבא חזאי וכן לענות אחריו
 ע"כ . לכן א' עבדין כדמיווייה דאם פירשו ד"ל
 הלמא סבא ז"ל הא אמרין ז"ס ושמא הוא להם לכן

חלק שלישי מעמוד העבודה

אין להסתכל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה . ואם
 בדיעבד הסתכל תפלת ערבית מפני המנהג ולמעלה יא
 ובשעת הדחק יכול להסתכל תפלת ערבית מפני המנהג
 ולמעלה . ולדין במדינות אלו שנהגין להסתכל ערבית
 מפני המנהג אין לו להסתכל מנהג אחר כך . ובדיעבד
 או שעת הדחק יוצא אם הסתכל מנהג עד אלא הכוכבים :

כר תפלות מנהג בצבור

שע מהחרי"ן אשרי ואחר כך קדים . ואין לומר
 אשרי אלא כשים מנין ב"ה כדי
 שיאמרו עליו הקדים לפני תפלת מנהג כ"כ הכלבו .
 וכשב הר"ד אבודרהם בשם הר"ר יונה שוהבים לומר
 פרשת החמיד קודם אשרי של תפלת המנהג . והטעם
 שהוא כנגד תמיד של בין הערבים ומנהג יפה הוא :
שער הר"ם כשבא במנהג לב"ה סמוך לחשכה סי'
 מתפלל י"ה ואח"כ אמר תהלה לדוד כדי
 להסתכל עם הקהל ארכי"ר :

שעה ברתוב בספר הסידים סי' תתנ"ד מי שעבד ולא
 הסתכל מנהג וקרוב שגזרת השעה .
 מוטב שלא יאמר תהלה לדוד ויסתכל י"ח כדי שלא תצבור
 השעה . ואח"כ יאמר תהלה לדוד . ואם עכבו הצבור לא
 יתפלל הב"ץ בלחש אלא יאמר בקול רם קדושה וכל
 הסתכל ושאר הקהל יאמרו בלחש כל מה שהוא אומר
 קדושה והכל ע"כ :

שעו אם בא לב"ה אחר זכרו ואחר שגמר תפלת
 מנהג מתחילין הקהל ערבית מוטב שיסתכל
 י"ה דערבית עם הצבור ואח"כ דקול"ן כר' יוחנן דסמב' .
 גולה לתפלה גם בערב . מ"מ עם הצבור מעלי ספי
 כדמוכח ב"ה סי' פ"ט דאפי' משום עמידה בעליין
 סמיכה דשחרית . (ומקדימין להסתכל מעמוד בזיתו
 קודם ק"ש ויקרא ק"ש אח"כ כשלא לדרך) . ועוד הא
 ר' יהושע ב"ל סבר תפלות בלחש הקיום וכן פסק
 רבינו האי גאון . וכשב הרשב"א בתשובה שלא אמר
 הגאון אלא בתפלת הערב הואיל והיא רשות אבל בשחרית
 משמך

דיני תפלות בנחה

שע בשניניע זמן תפלת מנחה יסתכל ומאל צריך
 לזכור בה ד"ר חבנו אמר רב
 הוצא לעולם יזכר אדם בתפלת מנחה שהרי לא נענה
 אליהו אלא בתפלת מנחה שנא' ויהי כעלות המנחה ויש
 אליה . והטעם מפני שתפלת הערב זמנה ידוע בבקר
 בקומו ממסתיו יתפלל מיד קודם שיהא ערוד בעסקיו .
 וכן של ערב בלילה זמנה ידוע בצואו לביתו והוא כנוי
 מעסקיו . אבל של מנחה שהיא בלחש היום עבוד שהוא
 ערוד בעסקיו צריך לשים אותו אל לבו ולפנות מכל
 עסקיו ולהסתכל אהיה . ואם עשה כן זכרו הרכה מאל
 וע"כ מנעו החמים ל"ל אדם לעשות מלאכות הקבועות
 במוך לזמן המנחה דחנן לא יבא אדם לפני הספר סי'
 להספד סמוך למנחה עד שיסתכל . ולא יבא למהרץ
 ולא לבורסקי ולא נדון ולא לאגול י"מ אפילו סעודה
 קטנה סמוך למנחה גדולה . ויש חולקין וסבירא להו
 דסעודה קטנה מותר ואינו אסור רק בעסוד שפואים
 או מילה . וי"א אפילו סעודה גדולה סמוך למנחה
 גדולה וי"א דסעודה קטנה אפי' סמוך למנחה קטנה
 פרי . ונהנו להקל כב' סברות אלו דהיינו בסעודה גדול'
 סמוך למנחה גדולה . ובסעודה קטנה סמוך למנחה
 קטנה . וכשב דהדושי אגודה ב"ה שבת דאולי סומכין
 על קריאת השם לבית הכנסת ולא מיישקין דלמא אפי'
 למחשע וזימיהא לא היה כן :

שעב ב"י שהסתכל תפלת מנחה לאחר ו' שעות ומנחה
 ולמעלה יא . ועיקר זמנה מתחשע שעות
 ומנחה עד הלילה לרבנן . ולרבי יודא עד פלג
 המנחה שהוא עד סוף י"ח שעות חסר רביע . והסיקא
 דעבד כמר עבד דעבד כמר עבד והוא שיעשה לשנים
 אחד מימיו . שאם עשה כרבנן ומסתכל מנחה עד
 הלילה שוב אינו יכול להסתכל ערבית מפני המנהג
 ולמעלה . ואם עשה כרבי יודא ומסתכל ערבית מפני
 המנהג ולמעלה צריך להזהר שלא יתפלל מנחה בלוחה
 שעה . ועכשו שנהנו להסתכל תפלת המנחה עד הלילה

הדין כיון שנדרו הם והוא פורץ גדר יעשכנו נחש עכ"ל:

סדר תפלת ערבית

שפא מתחיר והוא רחוס ותקנו לאומרו לפי שבשחרית ומנחה יש תמידים שמכפרים אבל ערבים שאין תמיד לכפר תקנו לומר והוא רחוס. וי"א לפי שנהגו ללקות ערבים לאחר שהפאול היום ובשלקות מתכפר להם לכך נהגו לומר בתפלת ערבים שהוא אחר המלקות פסוק והוא רחוס. ועוד מפי שמומרים אותו ג"פ בשעת המלקות כי יש בו י"ג תיבות הרי ג"פ ל"ס תיבות כמות המלקות ולכן בתפלה שהוא אחר המלקות תקנו לאמרו. ולקצת בהלכות שבת חסכוני עוד מזה:

שפא ואומר ש"ן צרכו על פי המדרש חיה אהת צדקע כשהוא יושב אף אמת במנחה ויודעי' המלאכים שהוא יושב. ולערב חנוכה במנחה ויודעי' שהוא לילה ובכל פעם אומר צרכו אף ה' המבורך לאומר עת לבס לומר שירה ולפיכך אומרים צרכו בלילה כמו צוה:

שפא ואח"כ מחביל ברכת ק"ם והדאשונה היא אשר צדכרו מעריב ערבים ס' וסוסה אשכנז ומבדיל בין יום ובין לילה ה' נבואות שמו אלא וקוס תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד. והקשה הר"ד יחיאל שאין זה מעין החתימה סמוך לחתימה. ולישב המנהג היה אומר הרא"ש ז"ל שאנו מתפללי' ה' ימלוך לעולם ועד ויקיים הפסוק ויהי לעת ערב יקרא אור ויאר לנו ויחשיך לשונאיו והיו קצת מעין החתימה סמוך לחתימה. וה' נבואות שמו מלאכי שהוא גם כן מעין החתימה דכתיב עופה עופה וסחר ה' נבואות שמו. ועוד ע"פ הפסוק ציפניו וצפה החמה כי מלך ה' נבואות שמו ברוך אהה ה' המעריב ערבים:

שפא שנייה אהבת עולם ואינה פותחת בברוך לפי שהוא סמוכה להצרכה וקורין ק"ג ופסח לארריה ראשינה אמת ואמונה. והם לא אמר אינו יואל ידי חובתו כדגרסין בפ"ק דברכות כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה טרידת לא יא' ידי חובתו שנאמר להגיד בצוקר הסדר ואמונה בלילות. ואינה פותחת בברוך דהוי סמוכה להצרכה דק"ג לא הוי הפסק. ומתחת ברוך אהה ה' נאל יברכה שנתקנה על הגאולה שעבר:

שפא שנייה השכיבו ותוסה שומר עמו ישראל לעד מפי שליל לריב' סימור מן המזיקין. ואע"ז דק"כר' יוחנן דאמר שצריך לסמוך אף גאולה של ערבים לתפלה של ערבים. השכיבו לא הוי הפסק כיון דתקינו ליה רבנן בגאולה כגאולה אריכות' דמי'. ובזה הרב בעל השפסול בשם הר"ר יואל בן מר"ץ הלוי ז"ל כי השכיבו מעין גאולה כי צות יואל ישראל ממזרים ואכלו הפסח ואמר להם לא האלו יא' שפסח צונו עד בוקר וגם הצפיהם שלא יתן המזחית לבא אל צהינם לנזוף היו מתפללים זאת הצרכה ואמר השכיבו ה' אלהינו למנוח וסכר שכן מלפנינו ומאחרינו ושומר אלהינו וצוהינו מעתה ועד עולם שהוא מן

מסמך גאולה לתפלה מפי עדיך וכן נהגו בכל ישראל ע"כ וכ"כ הלבו ס' כ"ח בשם הרא"ש ז"ל:

שעו שבה ולא התפלל מנחה מהשכל ערבים שחיס הראשונה של ערבים והשנייה לתשלומי מנחה ודוקא שבה אבל היד ולא התפלל אין לו תשלומין וכחז' בפרק כולד הרגל דמי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל מפני שסבור שעדיין יבא לו זמן אחר שיגמור אותו עסק שהוא מתעסק בו. ובין כך ובין כך עברה לו השעה שאינו נקרא מזיד ופושע. אלא הרי הוא בכלל טעם ולא התפלל שמתפלל שחיס ח' לתשלומי"ע"ה: **שעה כתוב** בכתבי מהר"א סימן ק"ט שזה עבר זמן המנחה והוא לא התפלל ערבי' שאינו

אומר אשרי הוואל וכבר עבר זמן המנחה ח"כ היום כלל וה"ל לו ולא מצינו תשלומים לאשרי. והריב"ש כ' בתשובה שכן הדבר לומר אשרי אחרי תפלת ערבים קודם תפלה שהיו תשלומין לתפלת המנחה כדי שיהא בזה סיכור שהתפלה היא תשלום תפלת המנחה ואין בזה משום עבר וזמן כמו שאין כן בתפלה עליו וכן הוא בסמ"ק: **שעו זמן** תפלת מעריב כתב ר"ת דמפלג המנחה ואיך חשיב לילה כר' יודא ויואלים מאז

ידי קריאת שמע ותפלה של ערבים. ובזה המרדכי ובכנה"ם מיימני ורבי"ה כתב דדברי ר"ת עיקר הם. והבא להחמיר על עליו ולתמך על דברי ר"י מחזי כיוהרא וגרסא דריוס' אם לא הוהגל כדבר' כדשות. וכזה מהר"א בכתובות הדשן סימן א' וז"ל בימי חורפי ראיתי בכו' ברכות פרק קמא דיש רוצים לומר דבימי הקץ שהימים מאריכים אין מתחבין שעות הלילות לשעות קטנות ושעות היום לשעות גדולות כדרך זה שלעולם יעלו י"ב שעות ללילה וי"ב שעות ליום. וכן הוהקל לי תשובה מאחד המגדולים שהציב ג"כ להפז היום לעולם רק י"ב שעות אפי' לימים ארוכים לענין פלג המנחה. ובכו' פרק כולד מעבדין מדקדק בזה לענין התקופ' היות מתחבין השעות ליום ולילה בימים ארוכים וקאריס ע"ש. ולפי חילוק זה היה ליישב אם באנו להקדים יותר משעה ורביע לפי אורך הימים כגון בצמח"ע הקין שהיום מאריך בים ארצות כמו י"ח שעות מעלות השחר עד אמת הכוכבים וגמול' בכל שעה יתירה שליש מלבד וא"כ משעה ורביעי העשה שתי שעות כחות שמינית השעה ציונות:

שפא תניא לא יבא אדם בא מן השדה בערב ויאמר ח"כ קומעא ואישן קומעא ואקרא אח"כ ק"ג והתפלל וגמול' הטפתו שיה' ויש כל הלילה אלא אדם בא מן השדה ונכנס לב"ה הו' לבית המדרש אם רגיל לקרות קורא. ואם רגיל לשנות שונה. וקורא ק"ג ומתפלל ואח"כ אכול פתו והעובר על דברי חכמים הייב מיתה. וכתב הר"ר יונה מ"ט אמרו בזה חייב מיתה יותר משאר מקומות שאסור הכמים סמוך דברים וי"ל מפני דבא אפי' חכמים מורים דמן אומר ומהה כל הלילה אלא שעשו סייג כדי להרחיק האדם מן העבירה ואולי יאמר בלבו כיון שאין זה אלא סייג בעלמא לא אהות לזכר. משום הכי הוצרכו בבואו להזהיר יותר ולהודיע שהעובר על דבריהם אפי' בדבר שמוחר מו

סדרו ברכה זו קודם הכל וכל הכלב סי' כ"ט ו"ל
קודם שיקרא את שמע על מטתו ואומר ברכה זו בל"י
אמ"ה המפיל חבלי פינה כו'. אשר היות הבניה חלק
מהמיתה בהעדר הרגשות בה אשר ע"כ ארז"ל פינה
שנים מומתה. מברכים עליה מכני שהיא מוצרי בני
אדם כדאמרין בב"ר אמר רשב"ל והנה כוז מאד זה
פינה שמתו' פחדם יבן קימעה עומד ויגע בחורה ע"כ.
והנה לדעתו רמזו בסדרי הברכה הזאת אל מחת' ר"ש
הנזכר באומר המפיל חבלי פינה על עיני ותמונה על
עפעפי ומח' לחשן בת עין וראה שמתו' מפיל חבלי
פינה על עיני נמשך מזה שמח' לחשן בת עין שאם
לא ייבן האדם חשבו עיניו מראות עד שישן קימעה
ומח' כך עמד ויגע בחורה :

שין ואדור כך פ' שמע והוא מתקין רז"ל בסוף
פ' הרה"ה במדובר וגרסין בפ"ק דברכו'
ח"ר יתכן אמר ר"ל כל הקורא ק"ש על מטתו בליל
אומן חרב פסיות בידו שמתחבר יעלזו חסידים בבכוד
ירננו על משכנותם ויחזיבו בתיים ויזמזמו אל צברונם
וחרב פסיות צידם. ופי' בהלכות חז"ל אע"פ שהדיוקים
הינם רודפים אחר הכבוד כי הקנאה והתאווה והכבוד
מוזילין את האדם מן העולם והוא משה"כ חז"ן זה הכבו'
שלהם לאל' המבורא ית' כמו שאמר בסוף החומות
הדר הוא לכל החידיו'. והנה אותה הרוממות הוא להם
כמו חרב פסיות לשומרים מן המזיקים ולעשות נקמה
בגוים ע"כ. ולא יקרא לאל' עד ובשערך שהוא פ'
ראש נה כדגרסין שם בברכות אמר ריב"ל אע"פ שקורא
אדם ק"ש בב"ה מזו' לקרותו על הכטו ודוקא פ'
ראשונה ע"כ. ועם שר"ח גרים הנכנס לישן אומר שמע
והיה אם שמע כו' לפי שיש בו כשכך ובקמך ובה
הטור דהר"ש ז"ל היה נוהג כר"ח והכלבו כחב דית
קירין כל ק"ש דיש בו רמ"ה חיות כנגד רמ"ה אצרים
של אדם יתירם השם ביות הקריאה וכן היה נוהג
מורי מהר"ם ז"ל. עם כל זה פשט המנהג שלא לקרות
רק פ' ראשונה והשנים הוא מזה שחיות נק' לשם הוצח
ק"ש לנאת בה כלל שהרי אם לא קרא ק"ש בב"ה
או בביתו אחר לאם הסוככים לא יסמך על ק"ש שעל
המטה מכמה פעמים שכתבו תלמידיו ר' יונה שם בהלכו'
בברכות פ"ג. והכלל העולה כי פ' זה הוא נאמרה לשמור
ממזיקי גוף וכשם כי בנאמנה יגן ה' בעדו לשמור
מכל פגע ופשיט ושמן ששן מוזיק הנוף ומכל
מהפצה רשע ומכל חלומה רחב' ששם מוזיק הנפש.
וגם זה רמזו בברכות האמורה במוסר רב עמרם והן
חלקי בחורתך לא תביאני לא לידי חטא כו' ואל'
יבהלני חלומות ובהרורי רשע וזה מוזיק הנפש וכנגד
מוזיק הנוף אמר ג"כ והלילי מפגע רע ומחללים
רעים ומלחסי ע"ה המאור הקדום ע"ה דעה דאמרין
כל הקורא ק"ש בלילי אומן חרב פסיות בידו חרב
הזאת משל על שם בן ד' הוי"ד ראש החרב שהיא
הוי"ו ושני הוי"ו סוד שתי פסיות. והקורא ק"ש ומיחד
שם זה בסוד פסוק ראשון כמו שכתבנו למעלה הרי
הוא מעביר כל דב' מוזק ממנו והוא מניח החר' הוא'
מעלה ארבע רוחות כדי להברית המזיק' מכל דב'.

ולסוד

פסוקי שאלו תריכוס הלך בדיון הוא שיהיה כגאולה
אריכתא וכ"כ הר"ר יונה :

שפו ונוהגים ואומר ברוך ה' לעולם אמן כו'
יראו עינינו לפי שביום הראשונים
היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתאחר שם
עד אחר זמן חפלה ערביה ונקנו לומר פסוקים שם
בהם י"ה אזכרות כנגד י"ה ברבות שם בחפלה ערביה.
והי"ה אזכרות המה. ברוך ה' לעולם א. ברוך ה'
מזין ב. ברוך ה' אליהם ג. יהי כבוד ה' ד. ישמח
ה' ה. יהי שם ה' ו. יהי יעוש ה' ז. יהי הוליל
ה' ח. ה' הוא האלוהים ט. והיה ה' י. ביום ההוא
יהיה ה' יא. יהי חסדך ה' יב. וישמחו לפניה ה'
יג. ברוך ה' ברוך ה' ברוך ה' ברוך ה' יד. ה'
אל אמת יח. וזהו לפי אותן הגורסים פעם ה' ט'
הוא האלוהים. ולגירסת הירוק שגורס ב"ה ה' הוא
ה' להים וכן הוא בסידורים אפשר לומר כי ב"ה ה' הוא
האלהים חשוב כאלה. או י"ל כמו שכתבתי לעיל בשם
מחזור ויטרי לענין אזכרות שביוסע דשם של ביום
ההוא יהיה ה' אחד חינו מן המניין רק משרש ביום
ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד כמו בן הכז. ורחימי
מקלם מוטחאזא שכתוב בה הושיענו ה' אליהו וקבלנו
מן הגוים הכתוב בספר תהלים ואל' הוי"ו שמוות.
לך תריכוס להגיה פירק של ד"ה הושיענו אלהי יעשונו
וקבלנו והלילי כו' שאין בו שם של ד' :

שפו יי נוהגים לעמוד כשה מרים הי"ה פסוקים
ומשם שלהם כי נתקנו כנגד י"ה ברכות.

יש שאין עומדין וישעמי העם שכל דבר שאין אדם
מחויב בו לעמוד ועומד מחזי כיוהרה. וי"ל שאין בזה
שם יוהרה מאחר שמתפשט ברוך העם לעמוד. וכן
משמע מדברי ר' גערגלי גאון שכתב על האי דלוחו
אדם הלוי' בידו השמאלית בשה ק"ש וכל העם חנים
עושים כן מחזי כיוהרה. משמע הא אם מתפשט ברוך
העם חו לא מחזי כיוהרה. וכן כתב עליו מהר"ק
האפשר שפעם שאין לעמוד כדי להרמזו שאין רואה
לנאת בו ידי חובת תפלה י"ה. ונמצא כתוב בשם מהר"ל
שלא היה עומד להתפלל חפלה ערביה עד שתפלל
ש"ן קדים וכן היה נוהג מורי ז"ל.

שפה תפלת ערביה חין הש"ן חזר לפי שהוא רשות
מיימוני. ומזה הטעם אומרים קדים
להכנסק בין גאולה לתפלה לזכרות לערביה אל' סמיכה.
וכן הקדום שבין התפסיר לשפעה קראוהו להורות
שאין ממניין הקדוהין ואף כי קולין דעולה למניין
ז' מ"ק :

סדר ק"ש שעל המטה וביאורו

שפט ראשונה יאמר ברכה המפיל חבלי פינה.
וברכה זו תקטור רז"ל בסוף פ'
הקורא הנכנס לישן על מטתו ואומר שמע עד והיה אם
שמע. ואומר ברוך המפיל חבלי פינה על עיני כו'
וכן הביא ברכה זו הרמב"ם ז"ל בהלכות תפלה פ"ז
והטור ז"ל בזה"ה סי' רל"ט. ועם היות שלפי פשט הגמ'
שמע שפ' שמע קודמ' לה. הנה רוב הפוסקים
קריין

נתהוו מזה אדם הראשון בלחץ ק"ל מה שנפרש מאתו
ונתהוו מהיצבה שלו נקראו נעמי בני אדם. ולכן יש בזה
המזמור ק"ל חיות עם פסוק אורך ימים שבנישבו
שכופלי' אותו לעמוד כמד המזיקים שנתו זו מהרש בלח
ק"ל מה ולכן ראוי לכופלו בכל פעם שאומרים אותו
להגדיר המזיקים. וכן מהר"ם היה כופלו לעולם. וכן
ה' מה רבו ארי נחפשת המנהג לסיים המזמור.
ואפשר לפי שדבדב ספרים הוא יושב בסתר עליון עד
לה' מחסיו ואומר ה' מה רבו ארי עד לה' הישועה וגו'
מדאמרו וגו' משמע שיש לסיים הפסוק. ומה שלא אמר
עד סוף המזמור ואמר עד לה' הישועה וגו' להורות
דעד מלת הישועה הם ה' חיות שהשבעה היא על
ידי ה' חיות. הלא מ"מ גומרין הפסוק:

ולסוד זה אריב"ל לר"ך יאריך כדל"ה שיעור שילובו
מעלה ומטה וד' רוחות והפעם כדי להעביר שכן של
מזיקים מכל הרוחות הללו:

מכל חושה המהלה היה ראוי לזה על כל עיניו ראונו
כאשר בזה על מנרים שלח שמעו חליו. וזה דרך
והיה כך כל מדות מנרים אשר יגורם מפניהם ודבקו
בך. ואמר כי אני ה' רופאך אם אמר לא אשים
למה לי הרפואה. הלא בא לומר אף הם את והמאורעות
המוזמנים בשעת הכנה וזלילה שניתן רשות למשחית
וכיון שניתן רשות למשחית להשחית חינו מבחין בין
טובים לרעים ותאמר בלבד שזו חינו בידי להיל. לזה
אמר כי אני ה' רופאך לשמור חוקך אף מה דאם
העסק בבורה מציקם בדלין ממך ולא יכלו להזיקך.
לזה אמר מתלהל לא אשים ר"ל לא אשים שום מחלה
ובסיף אמר לבון רפואה לפי שניתן רשות למשחית לא
שייך בזה לשון לא אשים כיון שצרכים המשחית הוא
רק לבון רפואה שיתן לו רפואה שגל ממנה כדרך
הרופא ליתן רפואה לחדש שישמור בריאותו ולא יזה
לידי חולי. כגד אר הקב"ה אני ה' רופאך יזה
שחם עוסק בבורה ובמנות מלל. לזה הקמו לומר
פסוק זה בק"ם שהוא מדבר מכללה של תורה ושהיא
מלאת מהמזיקים והמשחיתים :

שצו ואמר ויאמר ה' אל השכן כעבד הרוקח
סימן שמה"ה. חשב"ן סימן ר"ם. טור
ח"ה סימן רל"ט. כלבו סימן כ"ב. והצינו כהר"ד
אבודרסס ואמר שהוא ראוי לאומרו שהוא מסוגל
מאוד לשמירה :

שצו ואמר הנה מטעו בלשמה והם פמליא
שלמעלה. והם מגבורי ישראל המלחמי
המלמדים זכות על ישראל והם מקסר' דימי'. אים
הרבו על יריכו לשמור את הארץ הישראלי מפחד
בזילות. ובמדרש הנה מטעו בלשמה שנים גבורים
שביב לה מגבורי ישראל וכי שמירה היה לרץ שלמה.
הלא שחקק הביב למטעו ברכת הכהנים שהם ששים
אחריות. כלם אחיו חרב כל אחד ואחד שמו של הקב"ה
זכר בו יצחק ה' יאר ה'. ישא ה'. אים חרבו
על יריכו הנה ראה ירד לסימותו מר כחן. הלא אפילו
רודף אותו בחלומו והחרב שלופה בידי וקוטע את יריכו.
משכ' בבורק והולך לכהכ"ל מפחד בזילות מפחד שראה
בחלומו ורעה הכהנים נשאים כפיהם וההלום רע מהתגל
ממנו. נמלא פסוקים אלו מסגולים לבטל חלומות רעים.
לכך היו חקוקים הביב למטעו בלשמה. ועוד יש
בפסוקים אלו סוד של לוי' ג' יוד"ן "יברך יאר
"ישא זהו למ"ד של לוי' ו' כנגד ו' ברכות שבה
יברך. וישמך. יאר. ויחק. ישא. שלום. "השל
לוי' כנגד ים באלו הפסוקים ט"ו היות. ולכן מסיים
וישם לך שלום כי מתוך הליה הוא הפלור. וכן
בויצרך ה' וישמך ט"ו אחריות כנגד י"ה. ובפסוק
השני עשרים כנגד שם של אה"ה שטלה כ"ה ועם
השם הם כ"ה. ובפסוק שלישי כ"ה ו' תופת כנגד שם
של ד' שטלה כ"ו ועם השם הם כ"ו. וכן יש באלו
הפסוקים עשרים ובמיתר היות ה' ר"ל. והה"ן
והיוד"ן והויו"ן של ג' פסוקים אלו של יברך יאר ישא
הם כנגד יגדל נא כה ה' ויהי כח מטעו הגיד לעמו
בברכה זו שנים לכהנים לתת כח ופלו לעמו כי בברכה

יקרא ק"ם ש' על משכבם והפסוק הזה כל עמנו הוא
ההנהגה י"ט על י"ה כדאמרת בספר הכהני ויאמר אם
שמעו שמעו לקול ה' אליהם המקרה היר נדרש על
י"ה"ר לפי שההלוי' שהזכיר למעלה מלך יאר הרע היתה.
ולכן אמרו שם הם שמוע לקול ה' אליהם והאזנה
למאמיו ולא מלך יאר הרע. כל חקיו ולא חקי י"ה"ר
וימה פתיו של י"ה"ר מלך"ד למל' שהפיר פקודי' על
מלכותו ועל חבורתו כל ה' וא' ממונ' על חור' ה'
ממונה על חבורת המהלל הקוב. וא' ממונ' על
חבורת האשים בלו כל העולם לקנות מחלוצות המהלל
השבו. בזה זה ממונה על חור' האשים ראה שאין
קונו ממנו קח מה עשה שלחיו להרוס הבתים
ההגרים כי בחזקים לא יוכל אמר בין כך ובין כך
שישתדלו. להרוס אחד מהבתים החזקים יסרום עשרים
האשים ויבאו כלם לקנות אבני' ממנו ולא אהיה פתוח
מהצרי וייוו דשבי מנפון הפתח הרעש על כל יופי
האך וגו'. לכך אמר ושמרת כל חקיו משתמור כל
חקיו כל המהלה אשר פתחי למה אמר כל. הלא לסגור
כל הדלתות כי כאלה ימאך פסם אחד כך ופעם
אחד קשה בשמך כל חקיו כל המהלה אשר פתחי
במנרים על ידו לא אשים עליך. מאי כי אני ה' רופאך
ומה הכנו הלא כשיבא הוא ויכה אני ה' רופאך ע"ה.
ועוד שמו פק"ם מלי מן המזיקים כן העוסק בבורה
והיא היא כמו שהבאנו לעיל אי חיל מוטב ואי לא
יעסוק בבורה. אי חיל מוטב ואי לאו יקרא ק"ם הרי
השם עסיקת התורה למ"ה. ואיתה נמי בפי' דברכות
אמר רבי יוחנן כל הקורא ק"ם על מטעו מזיקין בדלין
ממנו שנאמר ובי רשף יבציהו עוף. ואין עוף הלא
תורה שנאמר הסעף עיניך בו וחינו ואין רשף הלא
מזיקים שנאמר ולוימי רשף וקטב מריני. פחה בק"ם
אסים בבורה פ"מ דעסיקת התורה וק"ם חדל הוא ולכן
איתה בברכות אם תלמיד הכס הוא אין לרץ לקרות רק
בידך אפיקוד רוחי. אבל חזון העניינים שהומרים
לשכוח אין לקר' דהתורה שממרתו. ופשיט דהאי מר
כוללת כל התורה ויאמר אם שמוע השמע לקול ה'
אמר אם תקיים את התורה לא תחלה לעולם שום
חולי. לא בלוי' הטבע שהם מזה המהללים הנכססים
גנוף ולא בלוי' המקרה שהם הבאים מחוץ לגוף. ומה
שהזכיר קול ה' אליהם הכוונה בזה על עשרת הדברות
שבו כולן קולו נעמן כפסוק קול דבר' אדם שומעם כי
כל העשרה ששמעו מפיו שמיעת אחין כעמין שנאמר
וידבר אליהם את כל הדברים האלה לאמר. ואח"כ
הזכיר שלמה חלקי מות שכן המושכלות והמקובלות
וההקסים. והישר שצונו חשפה אלו המשפטים שהם
המית' המושכלות וכן כרזי וחקן להם משפטים ישרים.
והאזנה למאמיו אלו המצות המקובלות שכל ימלאם
שום אדם בשכלו וארץ הוא להתפונן בהם ולהטות להם
אחין ולכן אמר והאזנה למאמיו וכתיב חזון שומע
תוכחה חיים. ושמרתם כל חקיו אלו החקים שאין טעם
גגלה לכל. ויאמר הכחז אים אהם מקים כל זה
ההים נמך מכל חולי וזהו כל המהלה אשר פתחי
במנרים לא אשים עליך כלומר כי בשומעם בקולו יגלו

קויתו. קויתו לישועתך ה'. קויתו ה' לישועתך. ה' לישועתך קויתו. ה' קויתו לישועתך. ואפשר שהטעם הוא להבדיל המיוקס והמפחיתים מכל פשה קאוור העולם שהם מעלה ומטה וד' רוחות :

ח ואומר מיוקס מיוקס כו' וכן כתב הכלבו סי' כ"ט ואפשר להורות כי לאחר שהמר כל הדברים לשמירה מראה שהוא מוציא שהוא שמור מכל דבר : **תא ואח"כ** חומר שיר המעלות אשרי כל ירא ה' וגו' וי"ל דליתא צפ' הרואה הרואה

גפן בחלום חין אשהו מפלת נפלים של' אשך כגפן פוריה . הרואה חילן זית הוין ליה צנים מרובים שג' צינך כשמיני זמס . ומאחר דליתא צים עניינים המורים על חלומות מוכים גם יש בו זכירת חיון וירושלים ובכל מה ששאל הדם נצטוו צריך להזכיר ירושלים לכן נכון לחומרו צירוף שמאים בשלום שלום על ישראל : **רב ואומר** רבו ואל תתפאו ט' כי מהדין קרא למדין שאין חולקין ופשוט ומדבר' אחר ק"ש כמו שכתב הכלבו הגו כל ישראל שאין חולקין ופשוט ואין מדברים אחר ק"ש שאומר' על מפתח . וסמכוס דמאי קרא חמרו כלבבס על משכבס ז' ק"ש . ודומה בזה כ' רבני ירושה ב"ב ח"ב כ"ב הרוקה . ומאחר שלמדון חממו שאין חולקין ופשוט ואין מדברים אחר ק"ש חומרים אותו בטרף ק"ש . והגו לומר חזון עולם בזהרונה לפי שמכיים בידו אשךד רוחו . ואח"כ בן הדם אס תפסה כן אס תפסה לא תפסה ופכסה וערכה שנתק :

הקד' רביעי מעמוד העבודה

הוא מזמנו לשבת ואס דלא כלבסא ד"ל משום דליתא במכילתא שמאי חזקן חומר זכירה עד שלא חבא . שמירה משפחא . ומשום בשמאי חזקן שלא היה זכרון שבת זו משום לקח חזקן טוב חמר זה לשבת כלי הדם חמר זו משום חבל הלל חזקן אחרת היתה בו היתה חומר כל מעשך יהיו לשם שמים ונראה לו לרש' שלא נחלקו ציט שמאי וצית הלל חלל בענין המאכלות שהרי קודם שהביא התלמוד הצרייתה של מחלוקת ביה שמאי וצית הלל הביא הצרייתה של מחלוקת שמאי חזקן והלל חזקן שהיה על המאכלות . ואחר כך הביא עוד הצרייתה של מחלוקת ביה שמאי וצית הלל משמע שם המחלוקת היתה בענין המאכלות הוה שמים . ולכן אס יהיה הלכה כצית הלל חזקן חלל בענין המאכלות שהם דברים המצויים תמיד וראויים לומר עליהם כבוד ה' יוס יוס . הכל הצרייתה של מכילתא האחרת שהמחלוקת שבין שמאי חזקן והלל חזקן היא על התפסית האסס והכלים שהדשים שמיים מזויים תמיד ולל מזיוו שנהלקו בזה צית שמאי וצית הלל נמצא בזה הלכה כשמאי חזקן וזה הנראה לי על דרך הפשט :

ועד דרך השכל נראה לי כי ידוע שכל יום משפח ימי בראשית הם כנגד שית חלפי הוי עלמא ודרשו רז"ל יומו של הקד"ס אלף שנה של' כי אלף שני' בעיניך

זו היא הכח להחלל מכל פגע . וכן יש צפ' ופשוט חת שמי כ"ח חומות להורות על זה שאמרנו . וכן יש ציבדכך ה' ז' חומות של הויה כנגד זיו"ן לפי שכל חומה ושמירה של ישראל חת הצרכה . ובפסוק הבטי עשר חומות של הויה כנגד עשרת הדורות ועשרה מאמרות ועשר ספירות ובהם יגלו ישראל מעשרה הדרי כמות הטומאה כי שמעתי ממקובל אחד פחותן פחותים שכתוב הטומאה הם סביב הכרית או בצקס אחר בלד שמאל . עמידן ליתן את הדיו וחלילה לומר כן מי יתן טהור מטמא רק שיש מקום חתה מלכות שם עשרה חדרים דוגמה עשר ספירות וכשנפסק הפעם חזי הכחות הטומא' השם ימרנו כנכחות . ובפסוק בלטי ים י"ה חומות להורות שמתוכים יגלו אדם מכל פגע ונגע כדכתיב ויפול מדרך חלף ורצבה מיומיק לא יגש זהו יו"ד חלף יו"ד ורמו לרצבה חלף הוא חלף ר"ל מתוך ברכה זו יפול מדרך חלף ורצבה מיומיק לא יגש הרי עינך מחינה שם סודות כפלאות וטעמי ניומוק' פראוי הוה לשלמה לחקק סביב למטמו ולכן ג"כ חומרים אחר הנה מטמו וגומר ברכה כהנים :

שצח ואח"כ חומרים הנה לא יגש ולא יישן חומר ישראל כלומר חפי' בעת השינה והוא פשט הסכנה הנה לא יגש ולא יישן חומר ישראל ומשמר בעת השינה :

שצט ואומר לישועתך קויתו כמו שכתב הרוקה סי' שצ"ה . והשפצ"ן כתב שמהר"ס היה חומר בששה פנים לישועתך קויתו ה' לישועתך ה'

דיני שבת והלכותיה

תג גרסינן צפ"ב דמסכת ביצה תיג' חמר עליו על שמאי חזקן שכל ימיו היה חולל לכבוד שבת כולד מלא בהמה נאה חמר זו לכבוד שבת . מלא אחרת נאה הימנה היה חילל אס הראשונה ומינה את השמיים . אבל הלל מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו היו לשם שמים של' כבוד ה' יוס יוס . תיג' נמי הכי צית שמאי חומרים מחד שך לשבךד וצית הלל חומרים כבוד ה' יוס יוס . וקשה מאי חולמא דהאי צרייתה מהסיח דלעיל מיר' הרי הראיה חונה מחזקת הענין יומר דכמו שצבצרייתה דלעיל חמר על שמאי והלל כמו כן הכא צית שמאי וצית הלל חומרים וסם תלמידיהם ולא המה בעצמם . ור"ל ע"ד הפשט שצבצרייתה קמיי' לא הוה שמעיק דהלל היה עושה כן מדגה רק ממדת הסידות והכי דייק ליתא חלל מדה אחרת היתה בו ולא חמר דלפניו הצדיק משמע דמדת חסידו' היתה בו . חלל אס יתאל השואל להורות לו דת מה לעשות היה מורה לו כשמאי לכן הביא עוד צרייתה דלפניו בזה צדיק . ועוד דמצרייתה קמיי' לא משמע רק דלפניו הלל ושמאי ואין הכרח הלכה כמי . לכן מביא צרייתה זו דנהלקו בזה צית שמאי וצית הלל ומשמחא הלכהא כצית הלל . ואין להקשות לפרש"י שפי' צפ' החומה צפ' יסרו זכור את יום השבת שאס חזקן לך חזקן יפה

שני אלפים של ימות המשיח כדאיתא בעבודת זרה שש
אלפים היו עולא: ב' אלפים תהו ב' אלפים תורה שני
אלפים ימות המשיח ודאיתא בנתיביו ז"ל המורה קדמה
אלפיים סנה לעולם שנאמר ואהיה אללו חמין ואשתבע
יום יום. ה' ב' אלפים כי חלף שנים בעיניך כיום
החמול. חף כאן ברוך ה' יום יום כלומר ויבדך ה'
בני כל כשיבאו כל הסובות והנחמות יום יום בשני
אלפים של ימות העשיה. כלל דמילתא השוה התנאים
אללו השבת לעולם הבא מכל ד. וכן מצינו בהדיא
בעבודה זרה מי שפרח בערב שבת ר"ל בעולם הזה
יחל שבת הוא עולם הבא. לכן הדעת נותנת שמי
ששומר השבת כהלכתה זוכה ומוחל לעולם הבא.
חיבשים לימא קרא. חיבשים לימא סברא. חיבשים לימא
גמרא. ח"א קרא ש' כי כה אמר ה' לשריפים אשר
ישמרו את שבתותי וגומר ונחמי להם יד ושם טוב מבני'
ומצות. והזכיר שריפים' למען שבת לפי שמא' שבת נלשית
לדורות ש' לדורות ברי' עולם והשריפים כיון שאין
מולידים ואין בהם דורות יחשבו עמלן פסורי' מן השבת.
לכן הבטיחום שיממרוהו ויטן להם לעה"ב יד ושם טוב
מבנים ומצות. ח"א סברא כי מאחר ששבת לכבוד השם
ומענג גופו ונפשו בשבת לשם פנים יוכה לשבת אחר
שבת ממנו והוא יום שכלו שבת כזכר. ח"א גמרא
כדאיתא בפרק כל הכצי אמר רבי חייא בר אבא אמר
רבי יוחנן כל המעמר שבת כהלכתה אפי' עובד עובדי
זרה כהז' מוחלים לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת
כל שומר שבת מהללו. אל תקרי מהללו אלא מחול לו.
ואם כן לריכס אנו לקיים השבת כהלכנו ונריכס אנו
לדעת הדברים שיהקיים בהם השבת כהלכנו והאני
חסרים חסרת אחת למלאה השבוע:

א עניין עונג שבת: ב שיעור בצרכי שבת: ג לרמוץ
גופו: ד ליטול לפרניו: ה לחלף שמלותיו: ו להוסיף
מחול על הקודש: ז הדלקת הנר: ח תפלת הלילה:
ט לקדש על היין: י סעודה ליל שבת: יא עונות של
תלמיד חכם: יב תפלת שחרית: יג תפילות מלשנים
שמו"ט: יד סעודת שחרית: טו ביטול מלשנים:
טז לעסוק בחוריה: יז תפלת מנחה: יח עניין שלש
סעודות: יט להוסיף מחול על הקודש: כ תפלת מוסף:
כא ללנות השבת: כב עירובי תולדות והאני
נכנס בציואר כ"ב דבריהם הללו והימך נגיל' ונשמח ב"ך:

תד א' עונג שבת. דגנרטיק ב' כל כצי אמר רב
יוחנן מוסר ר' יוחנן כל המענג את השבת
נותנים לו נחלה בלי מלרים שנאמר אז תענג על ה'
וגומר וכתבו והאכלתך נחלה יעקב אביך. לא כהדרה
דכתיב ביה קודש ההלך בצדק וגומר. ולא כיהק
דכתיב ביה כי לך ולרעך אתן את כל הארצות האל.
אלא כיעקב דכתיב ביה ופרצת ימה וקדמה וגומר. רב
נחמן בר יוחנן אמר נטול משעבוד מלכותי סביב
הבא והרעבתיך על צמותי ארץ וכתבי השם ואתה על
צמותיך הדרוך. אמר רב יודא אמר רב כל המענג
את השבת יתנים לו משאלות לבו שנא' והמענג על
ה' ויטן לך משאלות לבך. עיג זה אינו יודע מה היא
כשהוא תומר וקראת לשבת עונג הוי תומר זה מענג
שבת

בעיניך כיום החמול. וכמו שכתבתי ימי השבוע הוא
יום השביעי והוא השבת. כן שבת ימי העולם שש
שבת אלפים הוא חלף השביעי והוא העה"ב יום שכלו
שבת. כדאיתא במדרש שבעה רקיעים ברא הקב"ה
ומכלם לא בחר אלא שביעי והוא ערבות שנאמר סלו
לרובך בערבות ביה שמו. שבעה הארצות ברא הקב"ה
ומכלם לא בחר אלא ח"ה שנאמר תמיד עיני ה' אליך
בה. שבעה מדברות ברא הקב"ה ומכלם לא בחר אלא
מדבר סיני שנאמר הנהר חמד אליהם לשבחו. שבעה
ימים ברא הקב"ה ומכלם לא בחר אלא יום כרת
והנחילו לנפשי שנאמר נפתי שבע ראין גוי'. שבעה
עולמות ברא הקב"ה ומכלם לא בחר אלא חלף השביעי
שכן אמרו ר"ל לעולם שכלו שבת וממנה לחיי העלם.
שבעה ימים ברא הקב"ה ומכלם לא בחר אלא יום
השביעי שנאמר ויבדך אליהם את יום השביעי. הרי
כמו שכתבתי הימים הוא יום השבת כן שבת שנות
העולם הוא עולם הבא יום שכלו שבת. והנה המאמר
זה כולל ענייני הגוף והנפש וביטא שמהי אומרים כהם
שראו להיות עיני הנפשות נזופות בכל שבת הימים
לשבת שהוא יום השבת ולהנציח מנה יפה וחלק יפה
לצורך שבת. כן עיני השבת נזופות אחר שבת שנות
העולם שהוא יום שכלו שבת. וכשיבא לידו שבת מענג
יהיה מנע עמלו מהם ולא ימלא חסורו בבעיותו עולם
הזה חף ינעמו לעולם הבא. וכמו שהצינו לאבסגדו
מוקדון כשהלל לחמיו הנגב מה יעשה אדם ויחיה
ואמרו לו ימות. מה יעשה אדם וימות והשיבו לו ויחיה.
והכינוהו להם לחמיו הנגב כי בהמים אדם חלקי הגוף
בעולם הזה. יהיו חלקי הנפש לעולם הבא והנפש
להפך. והוא הרמוז בסיבת אבות במסנה הילודים
למות והמתים להחיות. ר"ל המתים בעולם הזה
במורסם הם להחיות בעה"ב. וב"ה תומר ברוך ה'
יום יום ר"ל אם תבא לך שום תענוג בעה"ז אל תמנע
טיב ואכול בשמחה לחמך בעה"ז כי לא יתפון השם
בהאבד הגוף רק ויחל מה פסל לו בשום יחמה מה שיש
לו לשמות כמו שכתבתי בתפלת שער ה' מהתורה
אלא יחסר כלום ממה שמוזמן לך לעולם הבא אם כוונתך
לשם פנים. והכי איתא במסכת אבות תלמידיו של
אברהם אבינו לכולן בעה"ז ויחליץ בעה"ב וזכור חתי
ספר דהלכה בזה הלל:

יער דרך המדרש נאמר דפניו ביה שמהי וביט הלל
במתי דפניו רבי יוחנן ונחמל דליתא במסכת
ברכות אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל
הנביאים לא תנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם
הבא עין לא ראתה אליהם זולתך. ופניו דשמואל
דמסר שמואל חין בין עה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד
מלכות בלבד שנאמר כי לא יחל חזיון מקרב הארץ.
והנה ביה שמהי אומרים מחד שכן כל שיעקב
התבלית הוא ליום שכלו שבת כזכר שהם סוברין
כשמואל דלן בין עולם הזה לימות המשיח כו' וכל
הנביאים לא תנבאו אלא לעולם הבא. וביט הלל
אומרים ברוך ה' ויום יום ר"ל כל הנביאים לא תנבאו
אלא לימות המשיח. לכן אמר ברוך ה' יום יום ויהי

שלו שבתאי שנעשה בהפך מכל זה. כי הכחמה הזאת
סבה גדולה לתחלואי הנפש. והכחמה הסורה להם
הנפשות ידעו. ההכחמה הזאת השרה הטובה הכפר
ביום שבת ולמעט במחללים ואזו נפשונו נשתעבד ביום
השבת לחטא כשר ולפשות יין וכל דבר שיטור לו של
וקרחה לשבת עונן. ההכחמה הזאת השרה השמחה והזו
טקד עונה בשבת שנאמר אשר פרצו יתן בעתו. והכחמ'
הזאת תלבים שחורים ואזו נלבש ביום השבת בגדי מילת
ולצענון שנאמר וכבדו מעשות דרכך והם המלבושים
הנכבדים שכן רבי יוחנן קרי ליה למאני מכבדותיה.
ובדרך אל עליון אשר הן חותמו דעה והשכל בדיעת
חורו ומוטותיו ומעט איהו מלפניו אחר הכבד' והחול'
הוא שאמר וכן תשא עניך השמחה ורואית את השמש
ואת הירח. והחוליו המצות לזכותיו בהם ולהיות להם
בשמים עקב דב ע"כ. ולפי מה שכתבתי שמעט עונן
שבת שיש להסדמות בשבת זו ליום שכולו שבת. אלו גם
המלבושים נאים הם להסדמות בעמוד החלבים הנפש
במלבוש גופני נקי וזך ולכן מצלי לכלך הטא והכן זה:
תיג' ל' להסוף מחול על הקודש. כדאיתא בפרק כל
כתבי אמר ר' יוסי יהא חלקי עם מכניטי שבת
בטבריא פסיתא יושבת בעמקו בעור היום גדול היה
גדלה להם ערב. ובכחו התוספות שמפלה המנהג
ולמעלה יכול להדליק נר ולקבל השבת בשפתו ערביה.
ואיתא בפרק בתרא דיומא ימים מוציא בשבת מוציא
מחול על הקודש וילין מערב עד ערב השבתו שבהם.
ובמילתא זכור מלפניו ושומר מלאתיו. מכאן אמרו
שמוכסין מחול על הקודש:

תיר' ו' הדלקת הנר. דגרסין בפרק במה מדליקין ה"ר
הוא הרגול בנר פ' להסתדל בו לשמור יפה
היון ליה תלמודי חכמים שאלמר כי נר מלאה וסורה
אור. ויש שמכונין לשפות שני פטילות אחד כנגד זכור
ואחד כנגד שמור וכל' ההשכ' בסימן ז' בשם מהר"ם.
וכן כתב הרמב"ם בסימן כ"ו וז"ל בתחומות מלאה כל
מילי דשבת שנים ככסוס מזמור ביר ליום השבת. להם
משנה זכור ושומר. וגרסה דמנהגה על זה להדליק
ב' נרות עכ"ל. ואפשר שזה עושין ב"ב נרות כרובים
בשבת לבית הכנסת רחם לזכור ושומר בדבור ה' נאמר.
ויש אומרים נגד חוש ואשה כי כ"כ כ"ר כמנין אברים
שבתים ואשה כי בשבת יש ד' אברים יותר מבאדם ב'
אברים וב' דלתות כדאיתא בבביות פרק מומין אלו.
ר"ב' להשם. רמ"ח לאות כ"יין נר נר. ולפי זה נמי
מיושב שמוכסין הנרות כלומר הכור ארץ ואשה ע"ד
עונת ח"ה כו'. עוד טעם לב' נרות כנגד ב' נשמות
שיש לאדם בשבת והשמה נקראת נר שבת' נר הלאים
נשמת אדם ולכן עושין גם כן נרות כרובים רחם לב'
נשמות הכרובים יחד בנך האדם בשבת:

תמו והנשים מהסרבות בו יותר כדאיתא בירושלמי
דשבת ארבעה הרהטין גרו של של
היה הסוף דכתב נר ה' נשמת אדם וגרמה לו הוה
מיתה לפיכך נמסרה מצות נר לשבת. ובב"ר כוף פ'
כ"ו וחפזי מה ניתן לה נר שבת ע"י שבתה נרו של
אדם הראשון לפיכך ניתן לה מצוה נר שבת:

ובשעת

אלה מוטל הוזהר על הסדר שאמרנו עכ"ל. ההשכ' ו'
היון חק"א כתב במהר"ם ז"ל חינו חושב לטוב לפרטיו
כסדר. גם מה שכתב שמוס רביעי והלאה ים ליעול
לפרטיו מלאה בשם ספר הגן שהיה מקפיד ליעול ביום
ה' כי הוא מגדל בשבת וכן ראונו מוסין. גרסין
במועד קטן ב' ואלו מנהגין חנו רבנן ב' דברים נאמרו
בפארטיו קובדן לזיוק פירוש דאיתא למיהם דהדרי ומגלי.
בזרפן חסיד פ' עדיף מלדיק. וזרקן רשע וטעמא
מאי שמה תעבור עליהם אשה והפיל. והני מילי
בדוכתא דנפל. אלא ח' כניש להו לבתר דנפלי ושדי להו
לאחרתי לית לן ח' דכין דאשתי אשתי. ומה שאמרנו
רז"ל שמה תעבור עליהם אשה והפיל. אפס לומר כי
קודם שפחה אדם הראשון היה מלבושו לפרון וכשפחה
נחשפט ממנו אזהר מלבוש ולא נשאר רק האפריים.
ומאחר שאשה גרמה שיתפשט אדם הראשון ממלבושו
הקדים היה סבה שמה שישאר בו מהם יהיה נקוד
להחשש בו אשה. וכן כתב ר"מ בן נבאי ב' חולעת
יטק. ולא היה ל' ויהן זרקן ביום המדבר דלא
שכיחי נפי. ואחר נטילת לפרטיו לרץ נטילה כי הוא
אחד משבעה דברים הנזכרים נטילה אחרים כמ"ם
המדריכ' פ' אלו דברים. והכלבו א' כ"ב. והאבודרהם
בסוף פסרו ודברים הללו לא די בקיון בעלמא רק
נטילה גמורה במסן כן משמע במדרי פרק אלו דברים
ובכלבו סומן כ"ב:

תיר' ו' להלך שמלותיו. כדגרסין בפרק אלו קשרים
ובבביתא מעשות דרכך שלא יהא מלבושך של
שבת כמלבושך של חול כי הא דרבי יוחנן קרי למאני
מכבדותיה. ואמר שם עליה ורזחה וסבת ושמה
שיתאחד אמר ר"א אלו בגדים של שבת. וגרסי' בפרק
כל כתבי רבי הנינו מעטק וקאי אשתי מעלי דשבתא
ורבי ינאי לבית מלמי במעלי שבתא. ובב"ר בפסוק
ויבדך אלהים את יום השבועי ברכו בשמיים. חין לו
להתעטף מחליף. חין לו להחליף ושלשל. וכן איתא
בפרק אלו קשרים אמר רבי הוה' ים לו להחליף מחליף.
חין לו להחליף משלשל בגדיו ופרסי' ושלשל למטה
שיכא ארובים והיא מדה עשירית הישבים בבית ואין
לרץ לסיק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה וכבוד שבת
הוא. הכלבו פירש יתירם כדי שלא ילביש בדרך
שלגשם בחול מקופלים בחגורו כדי שלא יתלכלכו ביום
השבת אלא כדי שלא יבדו עליו במרומה הולכו בחול.
והשם ח' א' כמו שכתב רבינו בחיי בפרשת פסוקים וז"ל
ונלחתי בספר ידיעת הככבים ורומיות ש"ס הנקרא
הגרס גליאמ"ם כי מי שרצה להמשיך אליו רומיותיו
של שבתאי שהוא כוכב המשמש ביום השבת. שיש לו
למעט באפיקת הכפר ובשאר כל המחללים ושומות
משמשות המטה ובליבם בגדים שחורים ויעשה תמונה
אחרי של נחמה והשנה לפשתי והחול לגדי וישתה על
לוחיה תמונה החול שמור ואז יתקרב אליו לעבוד עבודתו
ויציד לו עשירות ע"כ באותו הגרס העתקתו משפת
הנרי אל פסה כדורה הוא שבת לשון הקודש:

והנה זה מחכמת הסורה העולה על החמת הככבים
והטולות במטה חותמו במלית השבת אשר מוכב

וגם האם יש לו רמ"ה חברים ואחשה :ל"ב בנים
צ"פ נר נגד חיבור חים ואחשה. ומעשה בשרוהם בנרות
בשם שיקדם יסא לו רפואה. ולפי זה מיושב נמי
המנהג שמורים שתי נרות בשבת כלומר חיבור חים
ואחשה על דרך עונת ה"ח כו' והשתתף משמע בזהו דלא
פרי לקדם חלה במקום הכר. ומשום הכי נראה מי
שם לו כמה חדרים והולך מן הבית לחדש שארץ להיות
לו נר אחד בכל הסיקומות שיש לחום שמה ויפול שם
וכן קבלתי מן הסמךדקס במנהג. ואפשר על זה
כוונת מה שאמרו חז"ל דהוי רגיל בשבת פוצה בלומר
במקומות הרבה. ע"כ השתקף מחבר הגדול הנקרא
יס של שלמה :

תך כתב בספר חסידים מעשה בחדש שהלך ימים
ולא מנאו לו שום זכות חלה שלא היה
מדליק בחלב צ"ש חלה בשמן זית ע"כ. ולדין דלון
במן זית מלוי מלוא מן המנחה בשאר שנים בלורן
ללול. ואעפ"י דלענין נרות חנוכה כתב מהרמ"ם
בש"ע ח"ה סי' תרע"ג בבה"ס דשעור חורא ללול כמו
שמן. שאני הכא דהגאונים חסרו נר של פועה חסלו
נר קד"ל לענין שבת. חף פרש"י ובר"ף והרמ"ם
הסירו מ"מ יש לחוש לדברי הגאונים למאן דאפשר.
אבל עכ"פ המעשה יותר מוכרח בשעור מנהג דחורא
ללול ויפה :

תבא ובקין יעשה נרות ארוכות שלא יכבו קודם
הלילה ואם לא יעשה הוי פירסא לנפשו
דשרגא בטיהרה מלי מהני הדוסי חגורה. ויציאו מהר"ל
בשבוש. ומכאן על זה ו מה פתמים שמעתי שקרין
תגר נר לחור מלוא ואמרתי דליתו מקום שדולקן שם
הוי קלם חושך שכן דרך צד"ב שמהפכים קלם בחורים
ומשתמש שם דבר לאור הכר. ולבסוף כו' והמךדקס
על ענינו ובס' אורחותיו יעשה חר כוח :

תבב אשה דאשתלי ולא הדליק נר בשבת. שהא
זהירה כל ימיה להוסיף על כל נר של
מאיה יותר ממה שביהר רגילה מהר"ל :
תבג בישא אשה יולדת בשבת רחשוה מדליק הבטל
חת הנרות ומבדק (מחורוס) וכן
נזי שאין לו אשה ודליק בעמנו :

תברך חפלת הלילה. נכנס' לב"ס ומתפלל חפלת
מנחה בשאר ימות החול. רק שאין גופלים
על פניהם. ומתפללין חפלת ערבית. ואין אומרים והוא
רחוס לפי טעם שכתבתי למעלה שחומרים אחרים בשביל
המלקות ראוי שלא לאמרו בשבת. וע"ד הסוד מה שאנו
אומרים והוא רחוס בכל לילה בחול ולא בשבת.
הטעם הוא כמו שכתבו החכמי הזוהר במדרש רות העולם
דע כי שלשה ממונים שולטים בניהם מתחת יד דומה
ובס' משמתי חף וחינוס. וכל החסידים ממונים תחתיו
ובכל אותן המדורות ראוי ונכסיו ודין שם נפשותם על
רשעים. וכל אותן כחות של מלאכי הצלה כלם מרעשים
בניהם וגשמע קול שארם לרקיש. וקולות הרשעים
בניהם אחרים ואומרים ווי ואין מרחם עליהם. ועל
כל אלה השלשה ממונים עש' שחר כחות של מלאכי
הצלה שמרעשים בניהם פתח קדש קל שאין מעיר

הרמז **ובישא אשה** הדלקה מזכרתי בל"י חמ"ה אקב"ו
להדליק נר של שבת. וי"ה דלון
לבדק עד לאחר הדלקה דלוי מבדק קודם הדלקה וי"ב
קבלו השבת ולא מלואו לא לוקי. וי"ה דים לבדק
קודם הדלקה דכל הצרכות לרימות ליתות עובר לעשייתן.
ולכן כתב מהר"ל בדיניו סימן כ"ט דמסיקן הכספים
שמדליקין הנרות וחמ"ב ישימום ידיהם כרונות כנגד
הנרות ולא מזכרין דהוי הגררה עובר לעשייתן ולא
מסלקין ידיהם :

היו כתב רבינו בחיי פ' יתרו ראוי האשה להשתלל
לפס יתבדק בשבת הדלקה הכר של שבת
בהיא מלוא מטלת עיניו סיון חליה ה' בנים מאירים
במורה. כי ה' לא יתיר במנחת בשבת עשית המלוא
ובזכות נר שבת שהוא חור חוכה לבנים בעלי חורה
שירגלה חור שחמיר כי נר מלוא וחורה אור. וכן
דרשו רז"ל האי מאן דרגא בשרגא הוין ליה בנים
תלמידיה רחמיס עכ"ל :

תיה כתב בהגהות דרבי וי"ל ובלבד שלא יקדים
ולא יאחר וי"ל שמאין סמכו קדמונים
לפני מוקדמונים מביט הכנס' לבת הס' להשיג הדלקה
הנר בזמנה לפני חמור ס"ף צירו שהוא קבלה קדום
היום. ולא יקדמו להדליק קודם חפלת המנחה ולא
יאחרו חפלת מעריב. נפס פטעה עכ"ל. אבל החו'
והר"ב וס' וס' וינה והמרדכי כתבו צריכ' חפלת השחר
שהא דרב עלי של שבת בע"פ מפלג המנחה ולמעלה
והיה מדליק הנר ומקבץ עליו השבת מעב"י. והא
דחמירין בפרק צ"מ גבי הדלקה הכר ובלבד שלא יקדים
אין זה הקדמוס כיון שמקבל עליו השבת מעב"י וכן
כתב הסור ח"ה סימן רס"ז :

תיט כתב המרדכי פרק צ"מ וי"ל אומר מהר"ם
דבארוס הכולס למדוד חון לביס
צריכים להדליק נר כל שבת בחדרם ולבדק עליו משום
דהדלקה חוצה משום שגוס בית שלא יכשל בעץ או בחבן
אבל מי חסד חלה חון דלוי להדליק בחדרו בדיק
עליו לפי שכתבו מזכרתי עליו בשבועה. גם אומר
שמותר להדליק בבית בע"פ בקון ואוכל בחדר ויהיה לו
חורה מן היום משום דנר שבת אינו חלה משום שלא
יכשל בעץ או בחבן והרי יש לו חורה גדולה. ואומר
בשם חביו רבי ברוך כי גדול ח' הנגיב כן בגרמיוח
עכ"ל. ודעיס הללו חן גם כן בשפ"ץ סימן ג' וסומן
ז' ובלבד סימן ל"ה. ובתשובת מהר"ל סימן נ"א וי"ל
חדוני מורי מר"ם ז"ל מנהגו בתוך הדוסי מרדכי וי"ל
שאלי חת פי מהר"ם הוהל וחוצה לאכול חלה הכר
ח"כ הילך רגילים להכות הכר בבית ולאכול בחדר.
והשיבוי שהנרות לעונג נלשו ולת' לעשר. ואם הוא נכסה
באור הסהר יותר פשוט דמותר והנהגה בשעור דלא
פרי חלה לאכול בחדר. אבל הקידוש הוא במקום הכר
מאחר שהדלקה לכבוד שבת. בפרט לפי מה שחלחתי
בהוב בשם שכל טוב טעם לשני הנרות על דרך מה
שאמרו פסיעה ובה טעם אחד ממשם מאות ממאור
עיניו ומסדר ליה בקדושה דבי במבא וצ"פ נר הוא
ס' ק ואף כשימתכנן בנרות בשבת שיקדם יסא לו רפואה

קול מסיבל קול ה' תשם גמול לאויביו כנגד ה' משחיתים הללו השולטים כל ימי השבוע מומן תפלת ערצית. כל הלילה דנין אותם אשר היה במחשך מעשיהם ומהרהרים בהורסים רעים על משכבותם ועליהם אחר הכתוב והיה במחשך מעשיהם וגומר. והנהיו היו חורשי און וחובשי רע על משכבות וגו' ויטון שהתחילו גומרים ציוס על כולם. אבל התחלת הדין בנפשעים צנייהם ממחשך הלילה. ועל כן נקראים לילות כדאמר מפחד בלילות ואמר רבי אלכסנדרא מפחד של גיהנם. ולפיכך תקנו בתפלת ערצית כל ימי השבוע וכו' רמז כי מלכות שעה מסתפק דנין הרשעים בניהם ע"י אותם ה' משחיתים שם משחית חף והימה וכלם נכללים בהאי קרא וכו' רחום יכפר עון וגו' משחית. דכתיב ולא יסחית. חף דכתיב והרבה להשיב אפו הימה דכתיב ולא יעיר כל חמתו. ולפיכך תקנו לומר וכו' רחום ציוס החול. כיון שזכרם שבת מחתלק דין העולם. והרשעים בניהם יש להם מנוחה. ומלחמי חבלה היום שלימים עליהם משעת שקדם עליהם היום. וע"כ ח"א בע"ה וכו' רחום להורות שכבר נסתלק הדין ואין רשות למהפלים להביל ולקבוע בלב בהרשעים י' להם מנוחה בשבת ושליח הממיתים שולטים בשבת: **תבה ואין** חותמים שומר עמו ישראל לעד כדאית' במדרש שבשבת אין לרבינו שמירה שהשבת שומר. מלחמי בשם רב שר שלום ז"ל בליל שבתות ובליל י"ט בברצית אין מנהג צנייהם וצניית רבינו שבצבל לומר שומר עמו ישראל לעד אלא חותמין פורס סוכת שלום. ואין שבגולה נקטעין כמנהג ציוס רבינו לפרס על השלום. משל למלך שנתהרק מחיליו וזה בתוך עט אחר שאין מגין עליו וזהו מחשבו. ולקח עמו כלי זיון להגן על עצמו מן מבקשי נפשו. אבל כשהגיע בחרק חיילו היתה כלי זיונו לומר שאינו לורק לשמור את נפשו שיהי כגניו ושריו אתו לשמרו. כך ישראל כל ימות החול מתעבדים לפי שברודין הן ואין יכולי לקיים דבר את המלות. ומפני שאין זכות ליתום החול כמו לשבת צריכין הם להסתכל שלא יורק מן המזיקין ואומרים ושומר לאהנו וכו' וזהו שומר עמו ישראל לעד והתפלה הוא ככלי זיון. הגיע ע"ה כולן פורחים לכבוד השבת איך לעבד את השבת ולומר זו וגדול זכר את יום השבת שמגין על הזכרים אותו לקדשו. ולכן אין צריכין שמירה ודי להם לפרס על השלום. ולכן אומר ושומר בני ישראל את השבת לומר שכל יממרו שבת אין צריכין שמירה. והוא ג"כ משני הגמול כדאית' בפ' כל כתבי הרשב"י חלמלא שמרו ישראל ב' שבתות מיד נגאלים:

תבו ומה שאין אומרים בדרך ה' לעולם וכל הספוקים כמו שאנו אומרים ציוס החול. כהר רב נמרוגלי גאון ז"ל שלא נהנו לאומרו מפני ג' דברים. אחד דשכיחי מיקין בלילי שבת יותר מחול. ועוד קודם שהכנה סדר. ועוד שיש בני אדם שלא אכלו בע"פ כי הם מעט צבור כדי שיכנס לשבת בתארה ע"כ לא רצו לאחר צד"ה ואוקמוה הדאורייתא שמים לפניהם ושמים לאהריה וכו' לא:

תבו ועומדים להסתכל. ומסתכלין ג' גמולות. ואחת קדשת. וג' חסדיות. ואחת טעם והסתכל תפלה של חול גומר אותה ברכה שזכר בה שטעה ומתחיל של שבת. ואם היה צבור שהוא חול והסתכל אדעתא דחול וימד כשאומר היום אתה נזיר קודם שאומר חוקן ה"ל ההתלה בשל חול וגומר אותה ברכה. אבל אם היה יודע שהוא שבת ושא"ר ציוסיה התחיל ציוס אתה חפ"י אם הוא בתפלה שחריה שאינה פותחה באתה חפ"י גומר ברכה אתה חוקן להשיגין ליה קטעה בתפלה שבת בין זו לזו דהיינו אתה נמי התחלת תפלת שבת הוא עיין בתרומה דהר"ק סימן ק"ד:

תבה ואח"כ אומר ש"ן ויכלו. חפ"י שחמור אותו בתפלה. תקנו לאומרו פניה אחרת בקול רם ועומד לפי שהוא עדים להב"ה שגילה שמים ואין בשם המים ויבוס השבועי שבת מו"ל אכזה. ועדות מעומד שנה' ועמדו בני האנשים ודבר' לור עדים שצריך שיעידו ציוס ומשימד ולכן צריך שחמור אותו ציוס ומעומד. וממיר' פ' כל כתבי אחר רב הסדר אחר מר עוקב' כל המחשכל בע"ה ואומר ויכלו בני מלככים המלוים לו לאדם מוסיף ידיו על ראשו ואומרים לו וכו' עורך והסביר תפוס. והענין שאומרים פסוק זה מפני שכבוד צענין עדות אם לא יגיד ונשא עמו זה שאמר ויכלו לא כשב עדות כמו שחמרו לפיכך יוכר אותו עון מעליו. ועוד ח"א ויכלו שחמור אחר התפלה לפי שצונו כהר ג' זמין אשר וכן בפסוק ראשון שפ' פרה הדומה כתוב ג"פ אשר לומר בשמים שקולים כהר דכשם שפרה מפקרת כך האומר ויכלו ג"פ מהפכר. ועוד ט"ה לפי שבתחיל י"ב בשבת אין אומרים חתום בתפלה וכדי שלא להלוק בשבתות אלו אומרים אותו תמיד גם בקדוש קטבוה כדי להוסיף בני ציוס ולא הקפידו בו כ"כ לאומרו מעומד כי ע"ה שיש עדים יקום הדבר. ועוד דממיר' פ' כל כתבי המחשכל בע"ה ואומר ויכלו מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שוקף להקב"ה צמעה ברהשית. וז"ע אחר מעלותיה קלמר דנעשה שוקף וזה גמלי הוא לויכר מעלה כל ציוס ושיוק. והפסד לומר שהכונה בזה כי באמרו ויכלו שמראה צענום שמעלה עליו כל הכתוב במורה לענין הדוש העולם ומלמין זו אמונה קיימת כאלו הוא ראה צעניו מעשה היצור וכמו שהוא עצמו היה שוקף להקב"ה צמעות המלכה לפי שאין לזו נוקבו בדבר קצין לא גדול צמעה ההוא ואלו נריכין לשקף כל ישראל גדולים וקטנים טף ונשים לכן אומרים אותו בתפלה ואחר התפלה ועל הכוס. והצור המור כתב בפרשם ברהשית כי רמזו בפסוקים אלו ג' עולמות ויכלו השמים כו' ויכלו אלהים כנגד עולם החסות. וישנות ציוס השבועי כנגד עולם האמלץ. ויכר אלהים את יום השבועי כנגד עולם העליון שיש בו ברכה ומוספה טובה וקדושה נוספת מנד המלכים שנקראים קדושים. ואומרים ק' ק' ק' ה' אהות להורות שהקדושה האמיתית היא קדושה חפ"י לפי שהוא קדוש וגורף עליהם. ולכן אנו אומרים ויכלו השמים ג':

שנהגו לעמוד על רגליהם בשעה שמקדש החן בבית הכנסת ואר"ל דמצינו לברכי כלומר לעשות הערכים ד' תרב ואה"כ חומר במה מדליקין. ואמרנו בהנחיות ז"ל דת"קו לאומרו כדי להמחך מחך דלא מלי משום הכנה דבי שמשי דשמימי מזיקים. ויש לומר שלכך תקנו אותה כדי להורות פסול שמעיס ופחיתו' ובהר' הלכות שבו. וזי"ט שכל להיות בערב שבת או בשבת חין חומר אותו. דאם חל בערב שבת לא יבול לומר עשרתם ערבכם. ואם חל בשבת גורקין אכור ע"פ ג' :

תלג כתב במדרכי פ' ז"מ ובנהרות מיימוני פ"ה דמי שלא התפלל מנחה ועשה ברכו עם הקהל כבר עשהו קודם ושבו לא יעשהו חל להתפלל תפלה של חול אלא יתפלל ערבית שמים. ומכתב מהרה"י בתרומת הדשן סימן ד' ובכתביו סימן ק"ג במנחה בתשובת מי ששהה להתפלל מנחה בערב שבת עד ששנו הקהל ברכו ועדיין לא עבר זמן המנחה שאל יתפלל מנחה בחולו ב"ה שבו הקהל והס"י מהתקין אחרי שהקהל קדשו היום לא יעשהו חול תלס. אלא יך חזן לאתו ב"ה ויתפלל תפלה של חול וכן הורו כמה גדולים. ובכתב הוא ז"ל דלא פליגי הנה שכתב בסמוך בשם המרדכי והנהרות. דשמי חסם שכבר עשה עם הקהל ברכו כולו עמו שאלו קודם צעניית ברכו ומ"ה לית ליה תקנה. אבל היות בשלח ענה עמדת כגון שלא היה בבית הכנסת ומ"ה יכול לעשותו חול שלא בפניהם. ובכתב עוד ויראה לי פלס יבא אחד לבית הכנסת סמוך לברכו לא ימחין מלהתפלל עד לאחר ברכו בשביל עניית ברכו. דכיון דשעה עוברת להתפלל מנחה חסם צעניית ברכו. אין להפקיד חסם לא יענה ברכו. הכי חותה צהדיא בכמ"ג במנחה תפלה אעניית מודים עם הציבור. והע"פ שלא יוכל לגמור הני תפלת המנחה קודם ברכו ומנחה מתפלל. מקנה תפלה חול בלכותו בית הכנסת שבו הציבור ושלוחם ששנו כבר ברכו וקדשו היום. מכל מקום הואיל והתחיל בסיפור חין נראה דיש קפידא כולו הא"י. והע"פ דברק ע"פ פרש"ש דהיכא דידוע שאינו יכול לגמור בסיפור הנה כמתחיל בסיפור. דהן דין נראה דשין לזמנא להחם דללו אוסור וסיפור שייך ביה עכ"ל בתרומת הדשן והכי נהוג. דלא כמו שכתב בכתביו סימן ק"ג דאם יודע בודאי שלא יוכל לגמור אסור לו להתחיל. דיש לסמוך על מה שכתב בספר הרומה הדפן יותר מכל מה שכתב בכתביו דמה שחדס כותב בספר יותר מדקדק בו ממה שכתב בכתביו. ועוד דמה שקשה ממ"ס בכתביו כבר יסברו בתרומת הדשן :

תלד לקדש על היין דגרסוקין במכילת' זמור חס ויש השבת לקדשו צהרס בברכה מבחן מלחא בירוס שמקדשין על היין בנתינתו. חין לי חלל בלילה. ביום מנין. ת"ל ומתרתם חס השבת. וגרסוקין נמי בפרק ע"פ ח"ר זמור חס ויש השבת לקדשו זמור על היין בנתינתו. חין לי חלל בלילה. ביום מנין. ת"ל זמור חס ויש. והטעם הוא מאחר שאלו חומרים שבת וסירה לכבוד השם יתברך שנתן לנו חס ויש השבת ולכבוד :

ג"ס בליל שבת אחד בהפלת עמידה ואחד כשהחזר החן ואחד בקידוש להורות שאלו מעידים שה' ברא ג' עולמות. ולכן אלו חומרים אלוהו בעמידה כדכתיב בעדים ועמדו ב' האנשים וקבלו שהם העדים וכן אלו מעידים בעמידה לפי שהעדים על ה' ועל המנהגים שהם עומדים דכתיב בשה"י והוא עומד בין העדסים. וכן המלחמים נקראים עומדים דכתיב שרפים עומדים. ועל כל זה אלו מעידים וחומרים ויכלו השמים ויכלו הלהים ויסבות ביום השביעי עכ"ל :

הבט פעם אחת שבה דודי רבי קלונימוס בן רבנא יודא ולא חמר ויכלו בבית הכנסת. ולאחר שישב על השולחן הכזיר ועמד ולקח כוס ואמר ויכלו עד לעשות ואה"כ ישב במקומו וסיים הקידוש. ואמר לו בני היום למה עמדת. אמר שכתבו לומר ויכלו ויש לי לומר והיום בוחק להקב"ה ועכ"ל לר"ך חני לעמוד עכ"ל הרוקח :

תר ואה"כ ויכלו תקנו ביאמר ש"ן בקול רם ברכה אחת מקום ששע. מפני שרוב ולקח כוס ואמר בע"פ להתפלל בבית הכנסת ויש מתאחרין לבא ולא יספיקו לגמור תפלתן עם הציבור וישארו הם יחידים ויהיה הכנה להם משני המזיקין. לפיכך תקנו שיהאמר ש"ן ברכה זו שיוכל מי שהתאחר להסלים תפלתו קודם שליבו הציבור משם. והר"ר נתן ז"ל כתב עוד טעם אחר דמיום חול מחדים המשמש בע"פ תקנה בשבת ולא צי"ט שכל בחול משום הוצאת בנה מהלח ליכא דאבי נזר עלה שלא תראה כלל בשוב. ואף צי"ט שכל להיות בשבת שנה להלך. חס שמה היו ערודין באוכל נפש ומתאחרין לבא. חס כגון שומרי גנות ופרדס' וכן מזמירין עינין היום בברכה זו אבל חותמין בה לעולם מקדש השבת בלבד אבל בשבת שחל יוראחון של פסח חין חומרים אותה כלל דלילה משומר מן המזיקין הוא כדכתיב ליל שומרים הוא לה'. ויחיד חין לחומרה לפי שלא נתקנה חלל בשביל עם ששפדות מה שאינו ביחיד. שש"ן וכתב הר"פ בנהג לפיכך חין לו לפתוח ולהתקום בברכה חלל מתחיל מנן אבות בברכו עד מעשה בראשית עכ"ל :

תלג ואה"כ מקדשין על היין בבית הכנסת. והטעם למנהג זה מפני האורחים שאוכלין עם בחדר הסמוך לבית הכנסת. וי"א שהמנהג משום רפוא' לפי שאר"ל פסיעה גסה נוטל אחד חתמים מאות ממאור עיניו של חלס ומאחר ליה בקדושה דמי שישאף וואו הקידוש שששין בבית הכנסת. וי"א כי הטעם לפי שפעמים יש ציבור מי שאינו בקי בנחם הקידוש ובשמעו אותו וילמדו. חס אפשר לומר להוצילו בזה הקידוש אחר שדעתו. לחבול בציבור. והע"פ שהלכה רווחת שאין קדוש חלל במקום שטורה דכתיב וקראת לשבת עונג במקום עונג שם חס הקריאה. וכן כתב רבינו נסים ז"ל מי שקדש בבית זה ודעתו לחבול בבית אחר חין לר"ך לחזור ולקדש בבית אחר והציור רחיה מהא דאמר מי שכתב ע"ה עליו מקדש בליל ג"ט אחרון של חג בציבור ועולה ואוכל בכתבו כן כתב הכלבו בסיומן ל"א. ובסיומן ל"ה כתב דים מקומות

תלו ונחלקו לפרוס מפה על הכלן. וקאמר
צירושלמי של ויראה הפת בושמו.

פירוש סווא מקדש כפסוק וסיר רחוי להקיימו בצרכה
ומקדימין בפרס סיון. ויש אומרים שהוא זכר למן
שהם מונח בקופסה של למעלה של למטה. וזכר לזה
ומתים מפה מהת הפת ואחרת על גביו. והטעם הכון
הוא דלוק מצינן שלחן חלל הם בן קודש. ושעמא
כדשרים בשאלות דרב חללי גאון בפרשת יתרו וקרוני
מכא מקרי דלקדים קידושא דשבתא לא מקריבין. מאי
שעמא כי הויא דחתי סעודתא ביקרא דשבתא.
וכתבו המוספות בפרק כל כתבי חזו דווקא בימייהם
שהיו להם שלחנות קטנים לפני כל אחד ואחד. הכל
פלו גדולים הם וקשה לטמאם ע"כ. והם בן לא יבא
סעודתא ביקרא דשבתא. וכתב רשב"ס בפרק ערבי
פסחים דמטעם זה נהגו לפרוס מפה לנחם עד אחר
קידוש בשבת ובימים טובים. ולאחר קידוש מסורין
מפה העלויה והתא סעודתא ביקרא דשבתא. בן כתב
המרדכי בפרק כל כתבי. ומקדש על הסוס מלא יין
ומתחיל "יום השביעי" ויכלו "השמיים רחשי היום" כס
בל חרבע ומלא "ויכלו עולה מספרו" ע"כ רמז לטש של
חרבע מתגלגל בציורו ע"כ. ולרמזו בשם הזה נעשו
שמים וארץ להיות כסא ה' כלאומר השמים כסא ה' וזהו
הדר חמד חללים לבשרו כדכתיב וימתה כהאל לבשר.

ולזה אמרו כי ויכלו הוא לשון חמדה כמו וכספה וגם
בלה. ויכל חללים ביום השביעי ויחמד ה' ביום
השביעי ולכן נקרא חמדה ימים. ולכן מוסיקין לעמוד
במחלה עד מלת השמים שהוא גמר השם. וכתב הסכלז
סיומ מ"א שהיו לנו לקדם מעמוד לכבוד המלך שמו
ויזאים לקראתו. אך לפי שאין קידוש אלא במקום
סעודה לרין לישב דאי קאים ויסיב מחזי כחוכא
ואטילי ע"כ.

תלו ונחלקו לפרוס מפה פרי הגפן וקדוש זכרון
למעשה ברהשית. פירוש שאנו שובתים
ביום ששבת בו הקדוש ברוך הוא החר כחלית מעשה
בראשית תחלה למקראי קודש שהשבת מוזכר תחלה
בפר' המועדים קודם לכולם. וזכר לזאת מנרים חסר
לומר שהשבת תחלה למקראי קודש שהם זכר לזאת
מנרים והרמב"ן שבת שהשבת עמו זכר לזאת מנרים
כי בעבור היות זיאת מנרים מורה על חלוק קדיון
חמדה היות ויכל. על בן כתבו בדברות מויות וזכרת
כי עבד היות בארץ מנרים וגו' על בן לך ה' חלוק
לעשות וגו' שהייעל על לבך כפך על השבת שמורה
על החירות ועל ההפך ועל היכולת. תחזור מה ראו
עויר ביזאת מנרים שהוא לך לראיה ולזכות. והנה
השבת זכר לזאת מנרים וזיאת מנרים זכר לשבת
כי יזכרו בו ויחמרו. כי השם חמדה בכל עת ובכל
זמן חזקות ומופתים ועשה הכל בציורו הוא אשר ברא
את הכל במעשה ברהשית. והרמב"ם ז"ל פ"ד בספרו
הידועס כי בעבור היותו עבדים במנרים כל הימים
ולא היתה לנו מנוחה וחפילו ביום השבת. והנה רשבת
פני טעמים חמוות חידות העולם וזיאת מנרים ולכן
בא בדברות רשמוות בטעם השבת כי שבת ימים עשה
ובשמים

ולכבוד היום. לרין לאומרו על היות כדליתא בפ' כולך
מכרין ח"י שמואל בר נחמני ח"ל יונקן מנין סל"ח
פירא חלל על היות בראמר הרדלתי את תרופי המעשה
חללים וחללים. הם חללים מעשה חללים במה מעשה
מחלל שאין חללים פירא חלל על היות. ועוד טעמה
עת כניסת הכלל וארץ לקבלה בשמחה ובטוב לב
ולשמחה בדבר המעשה חללים וחללים. וקידוש דיום
הוא בין ח"י ח"ג דלא סיביר הוי טעמי. חינו חלל
מדרבן. וזו"ב ביום מנין ח"י ח"י חסכתא בעלמא
היא. דאי קידושא דיומא דאורייתא הויא לא חמרינן
בין חלל בפר"ג וזו"ל. והלא בפרק זו בפרק הנהנין
היא ולא מנין קידושא היא. חלל קידושא דאורייתא
בליל הוא היום בנתינתו. חלל מבור כבוד יום עדין
מכבוד לילה ראו חמדים לנשות ביום זכר לקידוש
וחינו בפר"ג וזו"ל לא שהוא תהלת קידוש לילה. ועוד
שלי שאין חומר פירא חלל על היות כיון שמכרין על
היות חלל. שאל כדרך פירא הכשרות הוי כיון שבה
והיה לקדושתו של יום. ומשום דלא הוי חלל מדרבן
לא ראו להקריב בו יותר כדי שלא להשוותו לקידושא
של לילה. וקראוהו קידושא רבה לבניו לפי שאינו עיקר
בקידוש לילה וחומר שיעורו דקריא לומר חגי
האורא. ורש"י ורשב"א פירשו בע"ה עיין בערבי פסחים
דף ק"ו.

הרהר סעודה ליל שבת כשהא חס לביתו לרין שימאל
נרות דולקות ושלחן ערוך כדאמרין בפ' כל
כתבי חינו רבי יוסף בר יודא חומר ב' מלאכי השבת
מלון לו ללמד בערב שבת מציית הכנסת לביתו אחד
טוב ואחד רע. כשהא לבית ומלא' נר דלוק ושלחן ערוך
ומטה מוצעת. מלאך טוב חומר יח"ר שיאל לשבת
האחרת כך ומלאך רע עונה חמן בעל כרחו. לא מלא'
נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת מלאך רע חומר יח'
דיון שיאל לשבת האחרת כך ומלאך טוב עונה חמן
בעל כרחו. ופי' הר"ר מאיר רובי כי זה הוא לפי
הדר החלוקת שמואל דלוק מעשה בשבת אחרונה של ערב
שבת ומלאך שלו דקראי שמו חזו מלאך טוב ומאדים
משמש בשבת ראשונה של ליל שבת ומלאך שלו סמאל
שמו חזו מלאך רע ומלא' ששייה פוגעים זה בזה.
זה נכנס בהכנסת שבת חזו יואל. ופניהם מלון לו
ללמד עד ביתו. ומליון במדרשו של רשב"י עליו השלום
כשאלם בא מציית הכנסת שבת בלוי עמו מלאכים
מלך רע ומלך רע ופניהם על כולם כולם על בנים
ובחלוקה שעה יפול מלאך וגו' רק בעיניו וגו' כי אתה
ה' מחזיק וגו' לא תחלה חלוק רשע וגו'. וכל זה כשאלם
בא לביתו ומקבל ארופיחא בשמחה. וכשהשינה רואה
נר דלוק והמלאכים שלחו ערוך ואיש והאשו בשמחה
פניהם חומרת זה שלי הוא יבראל אשר בך להפטר.
וחס לא שינה חלוקה ומלאכים עמה ויח"ר בא ומיליו
שמו ומתהבירים עמהם ואומר זה שלי הוא ומן חילי
היא. מיד רוח העומא שורה עליו ומתחלק וי"ד מן
האש וה"ה מן האשם ובשמים חס ואש ומלא' נקרא טמא
ועל זה חל חסאו למטעמושו של רע עין ושלחמו מלא'

קוח זואה ע"כ.

עונה. וישמרו משלשן ואביו פמר את הדבר ול' רז"ל
שומר לי על הפתח. השמר פתחם שיתן להם לעשות"ב
יד ושם טוב מצוי ומצונות שיתן להם צוה"א :

תבב יב תפלת שחרית כהן המזריז פ"ה דפנת מה
פניהו העולם שכל ימי השבוע מחשוררים

צוקר צבית הכנסת תפלה או ללמוד ובשבת ישנים
יותר בשחרית. וזו טעמה של דבר שכל ימי השבוע
נאמר בתמיד של שחר צוקר צוקר ובתמיד של שחר
בשבת לא נאמר קן חלל וציוס השבת ולבון זה משמע
לאחר דמשתע ציוסא. וטעם זה שמע הר"י בר יודא
צ"י רומא מפי רב האי גאון וכן הוא במהר"ל בשם
מהר"ם שפאל בן מרדכי מהר"ל יתחק מנטרהו"א ז"ל :

תמג מוצאתי כתוב דאמר לבדוק ציוס בשהמח
צ"ה בשבת לאור הנר. כי לפעמי

הם חסוכסכים וט"ס להפרידן ולבדוקן. ולא גריעי
מכלום הדומין זה לזה שאמר לשמע קבוע לבדוקן

לגורסת רש"י ולגורסת רשב"ה בשמע שאינו קבוע ט"כ :

תמר ומסדרין הכרתו ופרכת הקרבות ומוסיפוס
וציוס השבת כמו שכתבתי לעיל

בתפלה חול ואין חומרים חמור למורה בשבת לבי שוין
תורה קרצה בשבת ואינו טעם של עיקר כ"כ הנור

בסיומן רפ"א ז"ל. וכתב הכ"י ז"ל ומ"ם רבינו שאינו
טעם של עיקר נראה משום דמחמור זה אין לנו חומרי

לשם קרבן תודה חלל לשם תודה ט"כ. וק"ל למה
טרח הרב להדר למלא טעם לבאר והלא הכור עצמו

כתב בסיומן כ"ה למה אינו טעם של עיקר דליבא למחש
דלמא חלו להקריבה כשיבנה בית המקדש דלא עמי חגיגי

בכתי. ומי יודע לבאר דבריו חזן ממנו :

תמה ואומרים נשמת לרמוז שם לנו נשמה ויתרה
בשבת ובה לנו משיגוס הכמה ויתרה

בשבת לפי שהוא יום טובו לכל השנה ובפרט לדקדוק
שם חיים כענין שאמר רז"ל סוד אמרו ובמה בן

יהודע חים חי מפני שהוא דליק נקרא חי כמות תמיד
עליו הרוח וזהו נשמת כל חי :

תמו כתב הר"י צ"ס אין עומדין שאין נכון לשחז
בך לבדך לחננו מודים שאין לפתוח

חלל בפרומות שאמרו חכמים :

תמו כתב חבורה"ס ז"ל חל חלון על כל המעשים
חלל חבורו ראשון עשר חיות חל הדק

על כל המעשים הכי ה'. ברוך ומצורך צפי כל השמחה
הכי ה'. ואין לומר ברוך הוא ומצורך. וההחיות

החמשים מן גדלו וטובו עד שבה נתנו לו כל הדיו
ח' חיות ס"ה ט"ב. ומרזו החרות ים צו י"ב חיות

שבה ונחמים לו כל צא מרוס. תפלה גדולה פרכ'
ואופנים וחיות הקדש הרי י"ב לרמוז טע"ה שם על ט"ב

חיות מסר את החיות שיש בה עשרת החיות
לשנים עשר שבתי ישראל כמו שנאמר במזמן מורס הס

חגיז צא חליך צע"ב הענין ט"ב. וכן היה מורס מורי
מהר"ם ז"ל שאל היה חומר ברוך הוא ומצורך רק

ברוך ומצורך. גם לא היה חומר חסד ורחמים לפני
כסא כבודו רק חסד ורחמים לפני כבודו דלרין להיות

רקד' חיות. ועוד דכבר אמרו וזו מורס לפני כסא :

ואומרים

ובשמות מוסרף וזכרת כי ירד בן. וטעם בא
צבוע השני טעמים וזכרו נחם. וטעם להחריף
קדש. וטעם להחריף. וטעם להחריף. וטעם להחריף
במה בנו ישיבתם וישיבתם וישיבתם וישיבתם וישיבתם
עד שיהיה שבתה:

תלה וכשמתה הקדוש יתן עינו צור כמס"ב
לעיל בשם שכל טוב וכ"ב מהר"ם

בשם חזיו מהר"י יתחק ז"ל. ובשבת הקדוש יתן עינו צור
כמו ביום של זכרה. וטעם מלא לנחמו כמס"ב. וטעם

דכל דבר הענין כוס לרדף לשבת מלא לנחמו. ואחר
שפירש המקדש יתמו המאובין לא קודם :

תלש ובוזע על כפי כדורס דכתיב לקטו להם
שפניהם ואמר רב אשי חיותא לרב כהנא

דנקוט תרתי וצא חדא פ' אורח שמים בידו ובוזע
מחלח. ומלא לנאע פרוסה גדולה שפספס לו לכל

הסעודה מפני שפירא כמחצב סעודה שבת שפספס לחול
בה הרבה ולא מחזי כרעצמות' טון שאינו עשה כן

בחול. וכתב הכלבו ס' כ"י ים נוסגין לנאע השתתון
ולא העלין. ואני נוסגין לנאע העלין טכ"ל. וכן כתב

הס"מ פ"ה מהלכות חזן ומלא שכן הכבר העלין בוצע.
ויש נוסגין ט"פ הקד' לנאע השתתון ודוקא בלילי בשם.

חלל ביום השבת ובלילי יום טוב בוצעים על העריות.
והטעם ידוע להכמי החלח. ומורי הרב ז"ל היה בוצע

שפי הכבר ת ביחד. ובקשמו את שפספס נפשי מלאמי
הדומי רשב"ה במשכח דרכות פרכי בילד במצורן רבי

זירא נאע חלולא שירותא פרכ' ז"ל פרוסה גדולה
שפס די לו לכולה סעודה. ואינו מחזור צעתי דלא

ס"ל למורר חלולא שירותא חלל נאע בילה שירותא.
ועוד דלא קן יחי פרכי מחזי כרעצמותא אדרבה היינו

שיו יפה דעלה אמרו צעל הכי בוצע. ועיד דבר
הלמד מעניניו הוא דלאר צעל לנאע על שתי כדורות.

חלל ודאי הכי פירוש נאע על כל הכדורות השונות
לפניו לחלול והא ודאי מחזי כרעצמותא. ויחינו נמי

דלאר רב אשי בחר הכי כי הוינן צו רב כהנא הוי
שקול תרתי וצא חדא. וכן פ' רב האי גאון ז"ל

ז"ל חי מצורך חיות בשבתא אחרתי וצא חדא כרב
כהנא שפיר דמי. ואי נאע לה לחריותהו אפי' לכולה

שירותא כרבי זירא שפיר דמי :

תמ כתבו המ' והמרדכי בפרק כלא מצרכים
דבשבת נכון להחמיר ולבדך קודם

שיהתוך. שאל תשמע ידו לנאע קודם שפסל הכרסה
שאל לא יסיה לו לחם משנה וכן כתב הר"ר פרץ בהגה"ס

בהפז' ס' כ"ה :

תמא יא עונתן של ח"ה דרביסין בצא קמא פרכ
מכרזה אשר פרוי יתן צעמו זהו עונתן

של ח"ה מערב שבת לערב שבת. ושמשתי צעמו.
רואה לומר בעת ז'. ומי שחבר צוה יזכה להיחם כמו

במלאמי כתוב עושימי חיים זהו דואה לומר טועמי
טעם ביהא לילי שבת חיים וכו' ט"כ. ולא עד חלל

שפסר מרובש צע"ב דלוחא במדרס כה אמר ה'
לכריסוס הם המכרכוס עמם כל ימי השבוע. אשר

ישמרו את שבתותי שהם ממחמים לשבת שהוא עיקר

הרופא ז"ל קודם שצאו להר סיני במלחמה ובמלחמה
ומלחמה זו פירושה לשון הקדמה כמא דמלחמה קדם מפעליו
מלחמה כל המלחמות שיש בהן מן פסוקים של
קרבנות המושפס מלחמה להזכירם ואם לא הזכירם ולא
ידי חובתו בין ב"ט ובין בשבת. מה שנאמר ישמחו
במלחמה מלחמה בשם הר"ר חנינאל ז"ל פסמכו על
מה שנאמר וביום שמתהפך ובתעודים ואמר מר ביום
שמתהפך זה שבת :

תבא ודחור ש"ן תפלה ואומר קדושה רבה. ומה
פירושה לומר קדושה רבה מפני שיש בה
התחלת ק"ש וסופה פאנו אומרים זה שמע ישראל ה'
וגו' וזה התחלת ק"ש. וזה מ"ש חז"ל ה' אלהים
כמו בסוף ק"ש והענין לפי פירושו שזה על ישראל שלא
לקרות ק"ש תקנו שהיה אומרו ש"ן בהבטחה בעמידה
בכל תפלה שחרית בין בחול בין בשבת והענין שונים
אחריו כדי לאדם ידי חובת ק"ש. ובתפלה השמך
תקנו לומר כן בכל התפלות. ובקטנה לאומרו בתפלה
מוסף מפני ב' דברים. הא' לפי שאין בתפלה מוסף ק"ש.
והשני כדי שתתפרסם הנס לדורות ולהודות לשם על
ביטול השמך כך כתבו הגאונים ז"ל :

תבא ודחור לומר אין כחלינו וכו' ר"ת שלח
אמן. בדרך אלה היה לפי שאין
מזכירי כ"כ ברכות בשבת כמו בחול שהרי אין מתפללי'
י"ח ברכות לכן תקנו לומר אמן. בדרך אלה הוא.
ואע"פ שגבול יום אחד לאומרו שרי בכל יום מקטירי'
הקטורת. מיהו רגילים לאומרו בשבת וי"ט. רוקח :
תבא ודחור הר"ר מורקל שאותן שאלו פסוק
הקטורת היינו ממש דמיין דלמא מדלג'
אות ובתו ביה חס חסר אהת מכל תאמיה חייב
מיתה עכ"ל. וכן מלאה כתוב בשם המערי' אך כתב
ואין המערי' כן. וכן אנו נוהגים לאומרו. אכן עכ"פ
כתב מורי מהר"ם ז"ל שלא לאומרו בעל פה כי חס
מחוק הכתוב מהו טעמה שכתבתי דלמא דילג אות ח'
תבא ודחור י' להפליא פרשיותיו שיש מקרא ואחד תרגום
דגרסינו בפ"ק דברכות אמר רב הונא ברבי

דרב יהושע ח"ר יונה ח"ר חמי לעולם יעלים חדם
פרשיותיו עם הציבור שיש מקרא ואחד תרגום ואפילו
עשרת ודיבון. וכל המפלים פרשיות עם הציבור
מהריכים לו ימיו ושנותיו. אפי' עשרות ודיבון פרש'
אשפ"י שאין בו תרגום. ולפי זה אפי' ראובן ושמואל
ויכולא בו גריך לקרואו ג"ג. וי"מ דנק' עשרות לפי
שם ספרים שכתב בהן תרגום ירושלמי ונקטו עשרות
ודיבון אשפ"י שאין צריך כ"כ תרגום. ורבינו בחיי ב'
לפי שיש באלו עיריות פחות של ע"ז שלא תאמר כיון
שהתרגום הוא פ' שכתב אין לנו לתרגם הכתוב הזה
כי יש בהן זכרון ע"ז. ועל כן באלו הכמים ולומר שאף
בפסוק הזה ראו להזכירו ש' להקל בו. ולאנו
הטעם בראובן שמואל אין צריך לקרואו י"מ ומ"מ נהנו
להחמיר בפש"י. ושמואל השעם למה צריך להפליא
פרשיותיו הוא כנגד המורה שנתנה שלש פסוקים. כעם
ראובן בהר סיני. שיש בחולל מורה. שזכיה בהר
הסיני. מ"ה אנו קורין כל פסוק שני פעמים. והשני

תרגום כנגד בהר הסיני ודוק :

תבא ודחור הר"ם בפ"ק דברכות. נראה דהקרא'
בפירוש המורה יולא בו ידי תרגום
כיון שמשמע בו כל מלה מלה. וכן כתב הפוסק סימן
רפ"ה : וכן כתב הסמ"ג ז"ל ואפי' דנתי לפני רבותי
שהיו מושל יחד מהתרגום והודו לי רבותי. וכבר
המרדכי שם והגהות בפסוק י"ג מהל' תפלה דברי
סמ"ג. מיהו כתבו הסמ"ג והגהות דאין נראה לר'
ולרב עמרי' ורב נטרונאי שכתבו שהתרגום זכה מפני
שיוקן בסיוע ע"ז. וכתב מהרי"ק וירא שמים יולא זה
כולל ויקרא התרגום ופרש"י וכן הוא בשבולי לקט :
תבא ודחור השני מיון ראשון ואין ראשון עם
הציבור כיון שמתחילין הפ' ביום השבת
במנחה. וכתב המרדכי והגהות פרק י"ג מה"ש בשם
ח"י שכלמדי חינוקות אין לריבין לחזור ולקרות בפרשה
בשבת שהרי הסליחו בשבת פראוי להשלמה וכן כתב
בהגהות אשירי פ"ק דברכות :

תבא ודחור מן המורה שפליט אותה קודם שיהיה
בשבת מדאמרי' במכילתא פרש' ב'ה
שבתה דברים אור רבי חת בניו ואחד מהם לא תאכלו
בשבת עד שהקראו הפרשה. ואם לא תפליט אותה
קודם חזילה יפליט אחר חזילה קודם המנחה. אבל
משם ואילך כיון שמתחילין אחרת עבר זמנה של זאת
כן כתב העור סימן רפ"ה. והוא דעת מהר"ם ז"ל בעל
הגהות תשנ"ן וסמ"ג וכן כתב הכלבו סימן ל"ג בשם
הר"ר פרץ. אבל מהר"ם אימר דדיעבד יכול להפליט
עד דביוני בשבת כדאמר בהבדלה כן כתב התשב"ץ
סימן קפ"ד והגהות פ' י"ד מהל' תפלה והכלבו סימן
ל"ו כתבו כן בכמו :

תבא ודחור עוד הכלבו בשם מהר"ם דלחרא מיוחד
הסדרה בשבת אין צריך לחזור להשפיע
והפ"ר מוסדרה שנייה. וכן הוא בתשב"ץ ובמרדכי סוף
ה' מנחה :

תבא ודחור שערות שחרית. ימסר לאכול קודם ו' שעות
כדאמרינן בירושלמי רבי אחא ורבי אבהו
בשם ר' יוחנן ב' חזיה אסור להשפיע שבת עד
שש שעות. והדפוסים אומרים אסמכתא לזה ממה ש'
וקראת לשבת ענג כתיב חסר וי"ל לרמז שצריך לאכול
קודם ו' שעות. וכתב העור ח"ל גרסין פרק כל
כתבי וכדעתו רב אמר להקדים פירש להקדים למחר
לאכול בשעות שבת. ושמואל אמר לאחר. וז"ל דלא
פליגי חלל כל אדם לפי ענינו חס הקדוש עונג לו
כגון שנתעכל לו שעות הלילה יקדים. ואם האסור
עונג לו כגון שפדיין לא נתעכל (לא) יאמר. אמר ליה
בריה דרב פפא לרב פפא כגון הן דשיחא לן חמרא
ובשר כל יומא ב' נשיי'. אמר ליה אף רגילתו להקדמי
אחרו. ואי רגילתו לאחרי אקדימו :

תבא ודחור חבורה רב' אסור בשם הרב זר'ה
הני שמואל כל מי שאינו אוכל בשבת
חמין צריך לשמט בדוקה חס הוא מין. ואם מת
יתעסק לו עמיתו. ויש מן האומרים על שאלו שהוא
יתן. וכן המיטין. להשכיל והשמיין. הוא המלחין.
בה

צקן וזוכה ג'ראות צקן הימין. ע"כ וכן כתב הכלבו
 כי ל"ח חלה שדקדק בלשונו יותר בכתב כל שמינו
 מאמין ואומר החמין דר"ל שאינו אורלו מהמת מסובר
 שאיסור הוא בדבר להם יש לדקדק עליו במה הוא מין
 אבל מי שאינו אורלו מהמת שכתב לו איכות חמין.
 בקורין ואל"ט והעונג שלו הוא לאכול זון. קרוב
 הוא בעיני דחבור לאכול חמין דהא מותר ליה במה
 שאוכל. וגדולה מזו כתב השבולי לקט וז"ל בהגדה רבי
 עקיבא היה יושב וזוכה בשבת. אמרו לו תלמידיו
 למה שמו רבינו וקראת בשבת עונג. אמר להם זהו
 עונג שלי. יש מוכיחי' מכאן שחכם שמק' לו איכילתו
 דלז עונג שלו שלא לאכול וכמעט שהוא אסור לאכול
 דהא מותר ליה במה שאוכל כ"ל בסיומן כ"ה. הביאו
 האגור בס' ח"ב. ונהיות מיימיו כתבו כ"ה מהל'
 מענית אדם הם וענה בכל יום ואכילה בשבת לער הוא
 לו מפני שני וסע רחמי כמה חסידים ואמרי מעשה
 שהעניו בשבת מפעם ז' וכן משעתי על ר' יודא
 ההסוד שהיה עושה כן כו'. ואם חלו הגדולים כתבו
 דהא אכילה הוא לער לו ומוזיק לו יש לו אפי' להעני'
 בשבת כ"ה שם אכילה חמין מוזיק לו דעונג שלו
 לאשיל זון ולא לז ר נפשיה באכילה חמין. ומי שאינו
 אוכל כ"ה זון. עליו נאמר כסיל בחושך הולך ודברו
 לא יוכן. יטע כשיכור כנכר ציין להסוד ח"ה ח"ה בר
 בינת הוא ע"כ לא ירחם ויחזק. ועל מיסתו אין לקמן
 כי דמו בראשו ומה יחזקו. גבר חי על הכליו יצחק.
 והמכבדו כראוי צל שדי יתלוק. ובככת דוד יגון:
ענין יישי להרצות קלם שבעות היום יותר מסעודת
 לילה דגמ' צ"ה השולה ח"ה ח"ה בר
 אבא ח"ה יוחנן שמי משפחה היו צירושלים אחת
 קבעוה סעודת' בע"ש ואחת בשבת פי' בשע' בית
 המדרש ופסחיה ועקרו. ופסח'י צדק לישראל בע"ש
 צלילי שבת דהיו עוש' סעודת לילה עדיפה מסעודת
 יום והניח נמי כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם
 לכבוד הלילה. ודווקא בשר אורכי סעודת. אבל אין
 לו חלל כוס ח' של יין לקידום כבוד לילה קידם לכבוד
 היום כדכתבתי לעיל:

העב כתב

הטור ח"ה סימן קכ"ט ובאשכנז מניחין
 השלחן ערוך כל השבת לכבוד שבת
 כן כתב המדריש פרק כל כתבי ומורי מהר"ם ז"ל
 היה לו שמי משפחה על השלחן וזאת המנהג שכל
 הדא כשמעירים המפה שהובלי' עליה לא יאה השלחן
 שגולה. ועו' דכל מפה תלויה מעל השלחן טפה מכל
 ד' ואי מעשר' המפה והחזיר' ופורסין אותה על גבי
 שלחן הוה עושה אוהל ערמי ואין עושין אוהל ערמי
 לשתחלה בשבת. אבל אם כבר נאמר משפחה על
 השלחן חס פורסי' המפה עליה היו מוסקי' על אוהל
 ערמי דשרי לשתחלה:

תעג מן

ביטול מלאכה' נחייב בדברות ראשונות וזכור
 את יום השבת לקדשו שבת ימים חשבו
 ועשים כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' חלילה לא
 תעשה כל מלאכה אחת וכן וכתב עבדך שדך ומהמך
 ובמהמך וגבר אשר בשעריך כי שבת ימים עשה ה'

את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר צם
 וינה ביום השביעי ע"כ בדר' ח' את יום השבת ויקדשו
 ויש להתבונן בכל הדברות הקדמות והמאחרות לא
 נאות' תורה אותם רק בצחינת פטר ועונם שהטילה
 עליהם כמו שכתב בראש' בזה אחריו למען יתירין
 ימיהם אבל שכולם לא נהנה טעם למנוחת' כ"ה צדו יבדה
 וזו נודתי אינה בקרי והזמן כ"ה בהשגחה. וז"ל
 לפי דחייתו במדרש שבשעה שיהא משה הל החיו ורחם
 בסבלות' ולא היה להם מנוח' נתקפה לו הדבר הרבה
 והלך ואומר לפרעה דלוגי המלך דרך עולם לדון שיש
 לו עבדים הוא רוצה בקיומ' ואמר רוצה לבנות את
 עבדיך. ח"ל האיד. ח"ל מחוך שאתה משעבד בהם
 חזיר ואין להם מנוחה שיוכלו לעמוד. חלל קן להם
 יום אחד שצבוע שימורו בו ויחמקו ויוכלו לכבול
 השיעבוד. ח"ל בחר להם חיה יום שתרצה למנוחה
 בכל שבע ח"ל קן להם יום השבת מפני שכל
 מלאכה שיעשו בו אין בו כ' ברה לפי ששולט בו שבתאי
 והיו מוח' בו בכל שבע מסבלות. וכשילאו ממארי'
 ניתן לה' יום השבת. וכיון שראה רעה שהכניחו
 דעתו לדעת וילדו שמה שמה גדולה. ולפי שלא יתעצו
 קטני אמונה שכונת יום השבת הוא לתועלתם מפני
 שכל מלאכה שיעשו בו אין בו חסד ברה לפי שברא
 בו שבתאי לכך חייבה התורה להסיר עינים ולבטל
 מהשבותם ונתנה טעם כי שבת ימים עשה ה' וגומר
 להודיע כי טעם שבתו זו הוא לרבוץ בנפשותיו חמומת
 חידות העולם שהוא יחד ששכר ועונש שכל ראות התורה
 חליתם תלויה בו. ובשבתים זו הוא מעיד על החידות
 כדאיתא במילתא זכור את יום השבת לקדשו וכתוב
 לא תענה ברעך עד שקר מניד שכל מי שהוא מנבמר
 את השבת מעיד לפני מי שאתה והיה עולם שברא
 את עולמו בשהם ימים ונה שביעי שיהא ואתה עמי
 נאם ה' ואני אל. ועוד גרסין במילתא ושמרתם את
 השבת כי קדוש הוא לכם וגומר מניד שהשבת מוס'ם
 קדושה לישראל. מה לפלוגי הוות מניד לפי שהוא
 משמר את השבת. מה לפלוגי בטל ממלאכתו לפי שהוא
 משמר את השבת. ומעיד לפני מי שאתה והיה העולם
 שברא את עולמו בשהם ימים ונה שביעי וכן הוא
 תומר ואחש עדי נאם ה':

ורא

דקדק בזה דברי החכם רח"ט שכתב בשם
 זולמו דבור שבת כנגד שבתאי וזה אין ראוי
 לעשות בו מלאכה כי לא ילית רק יתעסק ביראת ה'
 לצד. וזה הדבר קשה בעיני כי למה לנו להם טעם
 לדבר על שהחורה צעמיה נהנה טעם למיזוהו והיו
 כיודא ועוד לרע. ועוד הלא הכמה התורה חליתם
 מנע ואתה תמיד מלבושך חמר הכבדים והמחלות וכל
 מה שאותה היא להמנע נגד המחלות כאשר כתבתי לעיל
 צדין חליפות שמלות בשבת ואין תאוה שלא לעסוק
 במלאכה מפעם שמוזל שבתאי שולט בו ולא תלית
 במלאכה. ועוד אי כוונת המורה שיהא לעשות מלאכה
 כי היא לא תלית ותתקלקל המלאכה היתה כ"ה שהיה
 מחוק התורה למייד המקלקל צדיים. ולחו ברימור
 מאינו התקלקל צדיים פעור. לבורות כי לא התפירה
 תורה

וגם הוא רמז לעולם הנשמות שדק"י יושבים ועשרותיהם בראשיתם ובהם חזיו השכינה והולכין מה שהיו בע"ס. ובשבת שבתים. והרואה להיות בתורתם לריך לשבות מלאכתן בשבת ימי המעשה ולשבות ביום השביעי:

תעזר יי' לו למעט משיחת חולין בשבת דגריס' בירושלמי ח"ד כתיב שבת לה' אלהיך שבות כה' ומה הוא שבת ממלך. אף אתה שבות ממלך ח"ד הניח דוחק השירי שאלה שלם בשבת חמר הייב בר חב"ה רש"י כד היו חמי לאומיה משתעי כגון (פי' שהיה מרצה לספר) הוה חמר לה חיות שבת היא והיא בתק. וכתב בת"ס סימן ס"א דלכבר שמועות מענייני מלכים וסרים וערך מלחמות וכיוצא בזה הם הלא מחשג בסיפורים שרי דשירי לרזן בחורים המהמגעים בריאותם ובקפצותם. אבל הם המספר חינו מחשגו כך חלל שעיפה כן לראון חבירו יש חשב חיסור לרועה שאינם מחשגים עכ"ל:

תעזר ברתבו הו' פ' כל כתבי דחוקן מלחמות הכתובים בלשון לע"ז נראה לרבינו יודא דאסור לשון כזה דלא גרע מכחך שחתח האורח ואפילו בחול לא ידע ר"י מי התיר דה"ל מושב ללא ונראה מדבריהם דחוקא הם כתובים בלשון לע"ז אבל בלשון הקודש שרי:

תעזר לעסוק בחורה. כדחיתא במדרש אחרה תורה לפני הקב"ה רש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לשמו וזה רץ לשירי ואפי' מה חלל עלי. חמר לה ים לי זוג שלי מווג לך ושבת שמה שיהם בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק כך. והיחא בתחומות ויקהל משה צעלי אגדה היו אומרים מתחלה התורה ועד סופה ח"ן פ' שנאמרה בה קהילה בראשית חלל פ' או בלד. ולמה כך. חמר הקב"ה למשה רד ועשה לי קהלות גדולים על דבר שבת כפי שלמודו זה הדורות תבאים אחריו להקחיל קהילות בכל שבת ולכנות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמד בהן תורה בדרים. ד"ה ויקהל משה חמר להן הקב"ה לישראל חס חסם וקקלים בכל שבת ושבת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין בחורה ובציאות מעלה חמי עליוס כאלו המלכה' אחי בעולמי. פק יעשה הביא חפס והחם עדיי נאם ה' ואפי' חל. חסם תעידים עלי שהני חלום בעולם והיחא בירושלמי ר' חגי בר שמואל בר נחמן חמר לא נחמו שבתות וי"ט חלל לחבילה ושתייה וע"י שהיה זה טרם חמרו לו לעסוק בדברי תורה. ור' בריה דר' חייא בר אבא חמר לא נחמו שבתות וי"ט חלל לעסוק בד"ח. מחיאת חסייע בין לבין בין לבין כייל הוא עושה או יושב אוכל או יושב ועוסק בד"ח. בתחומות מפ' ולא שליון מה דאמר ר' בריה דר' חמא חמר חלו הפועלים פקן עסוקין במלאכה כל ימות השבוע ובשבת הן מתאספין לעסוק בחלמוד תורה. ור' חני לחמנו חלו ח"ח שיה יעני' בחורה כל ימות השבוע ובשבת הם מהמגעים ובתי עמיה לדבר. הא' מה שכתב הרב בעל עקדה בשער נ"ה ח"ל. הוקבע יוס' ח' בשבוע בו יעוה מכל העסוקים הזמניים

חורה על הלל' המלכה צמורה זו שהרי המקלן עמור. רק כעס חורה זו לקבוע בנפש חינו חמורה חידות העולם בשבת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ויבנות ביום השביעי מכל וכלאכו חמר עשה. וכעס שבת הפ"י ממלאכתו שה' מלאכת מהשבת ולא קילקול כי פ' לנו לשבות ממלאכת מהשבת. ובזה יהיה קבועה בנפשותינו חמורה שיהיה בחידות העולם ולא יהיה שביחה זו חוטלת גוף ונפש. לא כהחובבים שהוא חוטלת גופי לבד:

וזהו טוונת החורה שהמרה בענין השמטה ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' ופירש"י לשם ה' כעס שנאמר בשבת בראשית. וזהו גם כן על דרך שכתבו ר"ל לא ביטשה שבתו להנחת טלמו שהיה חמורה לארץ שנה כדי שיהי להם כח לשנים הבאות כמו שפועין זה עובדי אדמה חלו שיהיה שביחה לשם השבת שבת זו הש"י בזמן הבדיחה. וזהו שחמר כעס שנאמר בשבת בראשית. ר"ל כעס שבת בראשית חינו להנחת טלמו חלל לשם שבת בראשית שנאמר בו כפי' ויום השביעי שבת לה' חללך כי שבת ימים עשה וגומר. והע"פ בזה המעשה בשנה השביעית ומנוחה הבדיחה ביום השביעי. מ"מ כדר ימי עולם רמז במקום הזה כי כל שביעית זכר ליום השביעי:

נאמר כי מה שכתבה חורה וצמורה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ ובענין היובל וכפרת לך שבע שבתות פנים וגו' וקדשה את שנת ההמשותף הכל שורש ה' להם ומצטן ח' יאלו והוא השנה של יום השביעי כי חסן הש"י שישבות בשבת חסם ובהמה ודמות וכרמים כי בו שבת מכן מלאכתו. ובהה בכל פה ים ב"ב שבתות נמלא שששפת השנים ים ש"ב שבתות בגדל בהן תבואת העדה וכרמים. ובנגד לריכין לשבות שנת השבע שנת השמטה שהוא עולה ש"ב ימים חון מן ב"ב שבתות שהן שנות השמטה לפי שהן שנת מו"ח שנת כי דיון שופקו את עמון. ור"ב ור"ב עולם שס"ד למיין שנת ההמה. וחזון ב"ב שבתות השמטה גדל בהן כפיה. כהספור שבע שבתות פנים ז' שנים ז"פ חזי יעלה שידך ז"פ ב"ב שבת' פקן דז' שני השמטה והן עולין למיין שס"ב שהוא שנה חמישה. לריכין לשבות שנת החמשים שנת היובל וחזון שבתות שביובל כן חלומין לשבתות השמטה לפי שנה היו בנה חס"י כפיה. אבל שבתות השמטה חינו חלומין לשבת שנתית השנה. לפי שכל בנה היה שיתוק"ל. נמלא שששפת יום השביעי ושנת השביעי שנת שבע שבת' כולם יהיו ללמודים והיו לחהדים. וסוד טוונת הוא יום השביעי. ולפי שומו של הקב"ה הוא ח"ף פנים יהיה ג"כ שנת הגדול בללף השביעי כאומרם ז"ל שיה חלפי שיהיו עמלא וזה חרוב שהוא חלף השביעי שגולו שבת לה'. כמו שחז"ל במסכת ר"ה פק' י"ט שבת חומר חמור שיר ליום השבת ועולם שגולו שבת ומנוחה לחי עולמים ואז כל מלאכות שבתות. ודוגמא זו חנו שבתים ממלאכה להורות על העבר שבת ה' מכל מלאכתו. ולרמז על העתיד חל הענין הגדול הזה.

לפי ערשו יעסוק בתורה אם במקרה אם באגדה אם
עמדרם. "ברוב" שרעפי "קצרי" תהומות יעששו נפשו
ו"ת בשבת. לומר בשבת יעששו עלמו באגדה רוקה:
רעש יין תפלה ממה. למנהג אשכנזי וכל ללון. ומה
ש"ה סדר קדושה בשבתם כ"א עד ממה לפי
שמסורת צדיקו שפוטני ישראל מוחים בשבת מדינה של
גיהנם לכן עמדו ודמו סדר קדושה של יור לומר במנהג
כדי ללון אש של גיהנם לפי שמה יום לעת ערב ע"כ
ללמות ולא סדרים כך מלאכי שם הרק"ח. והשבול לקס
כתב בשם רש"י עטס יפה לזה כתבתי לפיל בתפלת
חול בסי' ר"א:

תה ואומר ואני תפתי ט'. ונהגו לאומרו לפי
ש"י אומר במדרש ישיחו בני יושבי עפר
ונגינת שוטי שכר ואני תפתי לך ה' עת ראון. אחר
דוד לפני הקב"ה רש"ע אומות העולם כשפותחים
ומשתכרין יושבים ומנגנים ואין מזכירין שמך. ואני
אש"פ שאני אוכל ושותה אני באל להתפלל לפניך ואני
שואל ממך עת ראון לכפר על העולם. ודוד היה
מכנה הדבר כלפי ישראל ובשבורם היה מדבר. וז"ל
לא נתקן דיוקא בשבת דלא בני דלא חילי מכוס עונג
שבת חלל צ"ע דאי בני כולם לגבוי מני עבדי לך
לא סייך מדרש זה. ובשם הר"ר נתן בר מיר מלאכי
למה אומרים במנהג בשבת ואני תפתי לפי שמה
האחרונה שלא נתיסר כמות חסידים שיקרי הקן השעה
חדשים כמו שנאמר לכן יתכן עד עת וילדה ולד והיום
האחרון תכבד הארץ מכל שלימים. ויום השבת יהיה
וכל היום חסידים הארץ עד עת המנהג ואני יפ. אל יהיו
נענין בשמחה בשבת ממה ומיד יבא מביח וישיעו.
כיוון היא דכתיב שבת ראון ענייתך ובוים יעושה
עצרתך. והיינו דכתיב בשבת וגמח חושקני שבו
תאלו. ותפלת המנהג קורא עת ראון שברי חליהו לא
נענה חלל בהשלת המנהג שנאמר ויהי כעלות המנהג
ע"כ. ועוד פועמים אחרים בכלבו כימן מ'.

תפא ובוציא ס"ח וקורין בו שלש עשרה פסוקים
מפרשת הבאה דמיא במגילה פרק
בני העיר במקום פסוקין בו שבת שחרית שם קורין
במנהג במקום פסוקין במנהג. שם קורין בשני
במקום פסוקין שחרית בשני. שם קורין בהמי דברי
רבי מאיר רבי יהודה אומר במקום פסוקין בשבת שם
קורין במנהג בשני ובחמישי ובשבת הארץ וכן הלכה.
ולאחר פסוקין מחזיר ש"ן ס"ח למקומה ואומר קדים
עד לעילא. והשעם שאין ש"ן רגיל לומר קדים במנהג
בשבת אחר קריאת ס"ח וכן במנהג בחמישי. מפני
שאין אומרים קדים אה"כ אומרים שום דבר בתפלה
שך והגו לומר במנהג כל יום בתפלה אשכנזי ואח"כ
עומד ש"ן ואומר קדים. ובכאן חס אומ. קדים אחר
קריאת ס"ח נמלא גומר תפלתו. וכסודר לפני הציבה
להתפלל ויאמר קדים תחלה נמלא בגמח על חס.
א"ת יעמדו לצור ויהפלו ה' אך יתכן הדבר. לכן והגו
שלא לומר קדים אחר קריאת ס"ח בצורה עד שיאמר
התורה. ייעמדו ויאמר קדים ויהפלו ה' צור שהיה
כתפלה אחת הכל. חלל בשבת בשחרית וכן צ"ע ובר"ת
ובשעטות

האומרים אשר זה סבה חזקה שרמון עם יפנה לבצר
להקל ולעמוד על נפשו לשמוע מפי מלמד ולקרא כל
שם ה' מקרא משנה ותלמוד חס לפי ערכי. והמשכילי
ימלאו נחת רוח כי יבקשו מורה מפיס ויזהרו אותם
על ימאות ודורש' בכל הלכות יום ביומו וענין שבת
בשבתו כמו שנוא' בכל זה מנהג קדושה לכל בני
ישראל במשבותם. כי על זה אמרו בתלמוד ירושלמי
לא נתנו שבתות וי"ט לישראל חלל ללמוד בהם תורה.
וזה נד מיתרון הנפש שאח"ל שים לאדם בשבת כי
הסכנ' גדולה בו אם תלד המלמדים ואם תלד הלומדים:
וידרו אחת מהבונות שאמרו במדרש מלנו בצורה
בבבא'ם בצבובים ששקולה שבת כנגד כל
המאות. בצורה עד אלה מלאכה שחור מלנו ויתרתי
דלו כי ה' נתן לכם את השבת. בבבא'ם דכתיב
גומר שבת מהללו ויגמרו ידו מעשות כל רע. בבבא'ם
דכתיב ועל הר סיני ירדת ודברת עמם מן השמים
ותתן להם משפטים ישרים ותורות אחת חקין ומלות
עובדים ואת שבת קדשך הודעת להם. וזה כמה שבו
מהסכנה גדולה אל כל האומה ותחזיקה אל העסק
בספרים אלהיים עם פירוש ודקדוקיה אשר עם זה
ישמעו וילמדו האלפים והנשים והנפ"ח כל מלות ה'
יועשו אותם. והרי מלנו ששקולה שבת כנגד כל המאות
מלד מה שנמלא מועלה בהשעסקם בצורה בבבא'ם
בבבא'ם והוא כוונת האומה מלד ע"כ. השנית הוא
ע"כ שכתבו כמה פעמים שים לו לאדם להתדמות
בשבת זו לשבת העמיד. וידוע כל העוסק בצורה
למה מלך מעלנו כל ענייני עסקי עו"כ. רק כל
מהבטו ומנחתו להתבונן לחקת התורה האלהית.
ולרוב ההפסדות האומר בשבת עסק התורה והעיון
דמה למלך ה' צבאות דכתיב שפתי כהן יבשרו דעת
ותורה יבקשו מפייה כי מלך ה' צבאות הוא. ובמכת
קדושין הראה תלמוד חס שצבאל אחר ליה דומין
למלאכי הכהן וזה לרוב התבטות האומר בשבת עסק
התורה. והנה זה משין עו"כ ש"ן בו ענייני גופני
ההדקיקים וישיבים ועברותיהם צבא'ם ונהגו מיוז שניה.
וזה ההשגה בצבא'ם אחר ופלא מהם כל עוד היו
צבא'ם נפשו. והנה השבת דוגמא העולם ההוא לזה
דרך להשלים נפשות ביום זה. והבלימות הוא העסק
בצורה לשמוע ואז יהיה דמה למלך ה' צבאות ועליו
נאמר ויאמר לי עבדי אלה ישראל אבר כך תפסח:
תעו ובמקום נאמנו לדרוש בשבת אין להטח
הדרגה עצור הסעודה בלילות

בפרק הבאה והבא'ה לעיל בדין סעודה שבת ובמדרש
משלי בפסוק השם חיל מי ויאלף ח"ל הגי בר הניח
מפני מה נתחייבו שם ביום של כ"מ שמונה שנים בשבת
במנהג ביה. מפני שהיו רגילין להטח בית המדרש
במנהג ורובלן. כפי תחלת דעתיה צדוקי וירושלמי טור
דשמעון למה הרב מפני שהיו משתכרין בצדוק ובשם
מן התורה ומשמע להשחוק כבדור של זמן כה"מ
מומר וכ"כ הו' בפ"ק דביצה דמומר לשחוק כבדור
בשבתו"ט:

וכתובותיו בשחרית כיון שאמר אשרי בחצות לילה
שנכרך ס"ח אומר קדים אחר ס"ח לאחור. וקדים
שחור ואומר קודם להפלה אחר שהחיר ס"ח אומר
על אשרי שהוא תפלה אחרת. וה"ל יאמר גם במנהג
אשרי אחר שנכרך ס"ח ואח"כ יאמר קדים קודם להפלה
לפני התיבה. וי"ל שלא יתכן שהרי כבר פתרו לפני
התיבה באשרי שנכנסו ל"ב והיך יאמר אותה פעם
אחרת. ועוד כי לא נתקן לאומרו כי אם שלם פעמים
ביום ע"כ דברי האבודרהם. והרמב"ם כתב וי"ל ולאחר
קריאת התורה במנהג ה' אומר קדים מאחר שאין
מפסיקין דבר בין קריאת התורה להפלה ע"כ ממתינים
לומר קדים עד שמהחירין הס"ח למקומה ויאמר קדים
והתפלל. אבל אומר בשבתה וצ"ט ההפלות. ובהל
אומר תהלה ע"כ אומר קדים אחר קריאת התורה ע"כ.
משמע מדבריו מאחר שמפסיקין בתהלה לדוד בין קריאת
התורה להפלה ה"ל אם לא אומרים אותה בתיבה כמו
שאנו ס"ח אותה בתיבה. מ"מ מאחר שמפסיקין בין
קריאת התורה שלא יקום מיד להתפלל תפלה י"ה
אומרים הקדים על הס"ח. אבל במנהג בשבת שאם
יאמר הקדים על הס"ח אז יקום מיד להתפלל אחר הכנסת
ספר תורה בלי קריאת סוד דבר זה לא יתכן כנ"ל
לפי מנהגינו:

תפ"ב כתב הס"ח יום מנוחה וקדושה לעמך נחת
קך ראו לומר שהרי בסוף הלשון
אומר ימנו בו לשון זכר. ומו שאינו אומר יום
מנוחה צ"ל ימנו זה שכל הלשון שלמעלה הוא ל' נקבה
וכן הוא בתנא:

תפ"ב וכתב עוד בהנ"ל אחרים יגל. מליו צב"ר
גיל יגל אבי דק"ק זה אחרים בשבת
שבתצור לא יירשך זה כי אם אשר יאמר ממעין הוא
יירשך בזה שמה ויגלה בלבו שג' ויפול אחרים על
פניו ויחנק. שהיה שמה ועל בלבו על שהבטיחו הקב"ה
לעשות לו נס כזה. רנה בילחוק לפי שחלו בהגדה
רגו דקיקים בה' כשהלדקיק רואים שכינתו של הקב"ה
הם אומרים שירה. כשלאמר יחנק בלבו הנה השם
והעלם ואמר הנה לעולם הציב לו אחרים לעולם בני
מיד ריגן יחנק ואמר שירה. ומה שירה אומר. אחר
שיר של קרבן. יעקב ובניו ימנו בו לפי שחלו צב"ר
ויוק את פני השיר שנגזר עם דמיוני חמה וקבע
תחומין מוצ"ה הוא אחרים ששיר יעקב ובניו הם
השבת. וההב"ר' ציינו בר אחרים הרופא ז"ל כתב
יעקב ובניו ימנו בו ולא אחרים ובניו ולא יחנק
ובניו שהרי בני יעקבאל ובני קמורה ובני עפר
אינם נחם וזהו שכתב כי ה' נתן לכם את השבת לכם
ולא לאומות העולם:

תפ"ה ואמר דקדק וכתב מר שר שלום כי הוא
צידוק הדין על שמת חרש"ה בשבת
במנהג. וגם נהגו שלא לקבוע מדרג בזהות שעה
כי חכם שמת בתי מדרשות בטלים ומונח אבותינו תורה
הוא. וזכר לדבר מש"ס ע"ד מ"ח חזויות שניות
שצ"ח. ויש סוברים ומוציין מכדר עולם שמת"ה
מת צע"ש. וגם כפי צ"ק ועשרים שנה אכזר היום
ודרש"י היום מלאו ימי וימותו. והמריקין בו ביום כתב
י"ג תורות ואם היה שבת היך כתב. הלא י"ה שרגו
לאומרים כמו צידוק הדין על פושעים שמתים לחור
לגיוסם אחר השלמת הכדר מלדקיק את הדין על דינם
החוזר כדאמרין צב"ר מנאך הממונה על הרוחות מבי"ר
צע"ש לאו פושעים מניחם ומוחו כדרך שישראל שובתין.
ובח"ס מכריז ואומר חזרי פושעים לגיוסם כדרך שפלימו
ישראל את סדריהם שנה' לאומות ולא כדריים כיון שכלמו
סדריה לאו לאומות. וכל זמן שלא התפללו שלם תפלות
אלו אינם דוהנים ואומרים עדיין לא פנה השמש. אבל
כיון שהתפללו מנהג ורואו ערב דוהנים על הלילה
הצבה שמתים לחור לדנים ולפיקר מלדיקין עליהם.
את הדין במנהג. ועוד י"מ מהגו לאומרי לפי שאמר
סמונה

ובכתובותיו בשחרית כיון שאמר אשרי בחצות לילה
שנכרך ס"ח אומר קדים אחר ס"ח לאחור. וקדים
שחור ואומר קודם להפלה אחר שהחיר ס"ח אומר
על אשרי שהוא תפלה אחרת. וה"ל יאמר גם במנהג
אשרי אחר שנכרך ס"ח ואח"כ יאמר קדים קודם להפלה
לפני התיבה. וי"ל שלא יתכן שהרי כבר פתרו לפני
התיבה באשרי שנכנסו ל"ב והיך יאמר אותה פעם
אחרת. ועוד כי לא נתקן לאומרו כי אם שלם פעמים
ביום ע"כ דברי האבודרהם. והרמב"ם כתב וי"ל ולאחר
קריאת התורה במנהג ה' אומר קדים מאחר שאין
מפסיקין דבר בין קריאת התורה להפלה ע"כ ממתינים
לומר קדים עד שמהחירין הס"ח למקומה ויאמר קדים
והתפלל. אבל אומר בשבתה וצ"ט ההפלות. ובהל
אומר תהלה ע"כ אומר קדים אחר קריאת התורה ע"כ.
משמע מדבריו מאחר שמפסיקין בתהלה לדוד בין קריאת
התורה להפלה ה"ל אם לא אומרים אותה בתיבה כמו
שאנו ס"ח אותה בתיבה. מ"מ מאחר שמפסיקין בין
קריאת התורה שלא יקום מיד להתפלל תפלה י"ה
אומרים הקדים על הס"ח. אבל במנהג בשבת שאם
יאמר הקדים על הס"ח אז יקום מיד להתפלל אחר הכנסת
ספר תורה בלי קריאת סוד דבר זה לא יתכן כנ"ל
לפי מנהגינו:

תפ"ב וכתב הס"ח יום מנוחה וקדושה לעמך נחת
קך ראו לומר שהרי בסוף הלשון
אומר ימנו בו לשון זכר. ומו שאינו אומר יום
מנוחה צ"ל ימנו זה שכל הלשון שלמעלה הוא ל' נקבה
וכן הוא בתנא:

תפ"ב וכתב עוד בהנ"ל אחרים יגל. מליו צב"ר
גיל יגל אבי דק"ק זה אחרים בשבת
שבתצור לא יירשך זה כי אם אשר יאמר ממעין הוא
יירשך בזה שמה ויגלה בלבו שג' ויפול אחרים על
פניו ויחנק. שהיה שמה ועל בלבו על שהבטיחו הקב"ה
לעשות לו נס כזה. רנה בילחוק לפי שחלו בהגדה
רגו דקיקים בה' כשהלדקיק רואים שכינתו של הקב"ה
הם אומרים שירה. כשלאמר יחנק בלבו הנה השם
והעלם ואמר הנה לעולם הציב לו אחרים לעולם בני
מיד ריגן יחנק ואמר שירה. ומה שירה אומר. אחר
שיר של קרבן. יעקב ובניו ימנו בו לפי שחלו צב"ר
ויוק את פני השיר שנגזר עם דמיוני חמה וקבע
תחומין מוצ"ה הוא אחרים ששיר יעקב ובניו הם
השבת. וההב"ר' ציינו בר אחרים הרופא ז"ל כתב
יעקב ובניו ימנו בו ולא אחרים ובניו ולא יחנק
ובניו שהרי בני יעקבאל ובני קמורה ובני עפר
אינם נחם וזהו שכתב כי ה' נתן לכם את השבת לכם
ולא לאומות העולם:

תפ"ה ואמר דקדק וכתב מר שר שלום כי הוא
צידוק הדין על שמת חרש"ה בשבת
במנהג. וגם נהגו שלא לקבוע מדרג בזהות שעה
כי חכם שמת בתי מדרשות בטלים ומונח אבותינו תורה
הוא. וזכר לדבר מש"ס ע"ד מ"ח חזויות שניות
שצ"ח. ויש סוברים ומוציין מכדר עולם שמת"ה
מת צע"ש. וגם כפי צ"ק ועשרים שנה אכזר היום
ודרש"י היום מלאו ימי וימותו. והמריקין בו ביום כתב
י"ג תורות ואם היה שבת היך כתב. הלא י"ה שרגו
לאומרים כמו צידוק הדין על פושעים שמתים לחור
לגיוסם אחר השלמת הכדר מלדקיק את הדין על דינם
החוזר כדאמרין צב"ר מנאך הממונה על הרוחות מבי"ר
צע"ש לאו פושעים מניחם ומוחו כדרך שישראל שובתין.
ובח"ס מכריז ואומר חזרי פושעים לגיוסם כדרך שפלימו
ישראל את סדריהם שנה' לאומות ולא כדריים כיון שכלמו
סדריה לאו לאומות. וכל זמן שלא התפללו שלם תפלות
אלו אינם דוהנים ואומרים עדיין לא פנה השמש. אבל
כיון שהתפללו מנהג ורואו ערב דוהנים על הלילה
הצבה שמתים לחור לדנים ולפיקר מלדיקין עליהם.
את הדין במנהג. ועוד י"מ מהגו לאומרי לפי שאמר
סמונה

זיוס בל גוג וגו'. וא"ר יוכי יהי חלקי עם מקימי
 ג' סעודות בשבת. ומלאכי כחז טעם ג' סעודות
 פתח על ג' דברים בעבור שגורס שובע והשקל
 לכנסת ישראל מן המקור העליון. וגורס ברכה בכל
 ג' ספירות וקבל ה"ו מוספות ברכה. ובעבור יחברו
 כל ששת הימים בעבור שהמר מרע"ה חללוהו היום כי
 שבת היום לה' היום לא תמלאהו. ג"פ היום כנגד ג'
 י"ט שבתות עם כל שבת ושבת שהוא יום ז' דכתיב
 וישבות זיוס הו' לזכרון על ב' שבתות שבת הגדול
 ושבת בראשית ושבת מ"ה עומה נמלאו ב' שבתות. ענין
 שני כנגד ג' אבות העליונים וההטותים אברהם יצחק
 יעקב ימין שמאל וגוף. ענין שלישי כנגד ג' חומות של
 הסד שבת פתח א' יתאר סד כל הפותח אחת מן
 מונע ממנו חסד. ענין רביעי כנגד ע"ב ע"דן נכר
 ג'ן והפוחה אחת מן נפחת מהסד ומעונג. ענין ה'
 כנגד ק' ק' ה' אבות ה' קדושות שיש ביום השבת
 והפוחה אחת מן הרי זה מחבר קדושה אחת ה"ו.

ענין שבי כנגד בית המקדש כשהיה קיים היה מנוחה
 לנ"י ולישראל בכל שבת וכנגד בית ראשון ושני ושלישי.
 ענין שביעי כנגד חומות הסד יה"ו הגל בשבת לשמחה
 עם ישראל ולפ ק' יש בו קרבן מוסף. ענין שמיני כנגד
 ה' אחד כמתייחד בגויות ביום השבת. והס כתר.
 חכמה. בינה. והס אחד. ענין שמיני כנגד הסד.
 גבורה. תפארת. הענין העשירי כנגד נפש. רוח.
 ונשמה שיש בחדש כך השבת הוא נשמה לשבת ימי
 המעשה וכל הפוחה אחת משלש סעודות הללו כאלו ח"ו
 הורג את הנפש וטמא הללו תמלאם מפוזרים הנה
 והנה בספרי הקבלה ויבחר מהבדלים. ובסס ר' משה
 כהן מלאכי שכתב שזה חייבו לאכול ג' סעודות בשבת
 מפני שהאוכל חבילה גסה יתקד לזרחיק זמן חבילה
 שחריק. ושיטתה שהוא מלאך לאכול ג' סעודות לא
 יאכל בשום סעודה מהס כ"ל כשיעור שיוכל לאכול בהגיע
 זמן הסעודות שחריקו תמלא כל הסעודות לשם מנוחה
 ולשובע נפשו וישאר לבו פנוי לעסוק בד"ת. וגמלא כושב
 יצרו בסלקו האוכל מלפניו בעודו תאכל לו וכשיע' זה ביום
 המנוחה כ"פ שיע' ביום המלאכה שלא יבדל עליו לבטלו
 ממלאכתו. וכן אמרו בזכרונות על הכוס שיש עינוי בו שלא
 יסיה דעתו ממנו לזכרונות שצריך להשוב שותת לו לשתי
 הין לאורך המנוחה ולבדל עליו את השם. וכשיהיה בלבו
 קד לא יאל להשתכר ממנו עכ"ל.

תפח כתב ר' נחשון מי שאוכל הרבה ואין נפשו יפה
 לאכול ג' סעודות אם יכול לאכול כבינה
 ואין מלשער יאכל ויקיים ג' סעודות. ואם כשהכל
 כבינה מלשער הימנו פטור שלא תקנו רז"ל ג' סעודות
 בשבת אלא לזכור השבת ולענגה. ויזון מלשער אין
 לו עונג ופסיר. וכ"כ הרמב"ם ז"ל. וההכס ענינו בראשו
 שלא ימלא בטנו בסעודת הבקר כדי ליתן מקום לסעוד' ג'.

הפס וזמנה משינוע זמן המנוחה דהיינו מ' שעות
 ומחלה ולמעלה ולא קודם. הלכך תוחס
 שמססיקין בסעודת שחרית לחלקה לפניו ועדיין לא הגיע
 זמן מנוחה אין מקיימים מלאו ג' סעודות. אלא הגיע
 זמן המנוחה יכולין לעשותה מיד אחר סעודת שחרית

ואם היה עושה הרמב"ם ז"ל היה מוצק ברכת המוצק
 ויהיה נטיל ידיו מוצק עליהן ומצד המנוחה. והיה אומר
 שיותר טוב לעשות יותר כן כיון שמשמחה סעודת הבקר
 עד אחר המנוחה ואם לא היה עושה מיד השלישית לא
 היה יכול לאכול חמ"ב אלא חבילה גסה. וכ' בחשב"ל
 ס' כ"ג שמהר"ם בחורף שהמים קצרים היה עושה
 סעודה ג' על השלקן מיד אחר ברכת המזון. וזכרונות
 מהר"ל כתב דבשחרית כשגמר סעודתו זמן ויקום וילך
 וימזין מעט כדי להחשב ג' סעודות כאשר מסיה דעתו
 מסעודת ראשונה ויהזור ויטול אם ידיו ויצדק המנוחה
 לאפוקי מרות' אשר מומני' על סעודה ראשונה ושאר'
 שס במקום ורזרי' וסעודים שנית לסעודה שלישית ולא
 הסיוה דעסא מסעודה ראשונה ונהשג כסעודה אחת
 עכ"ל. וכ"ה שבבולי לקט בשם אביו דהיה מפליג קומע'
 בקריאת ממוזר קטן כגון ה' רועי לא אחרת וגו' :

הצ כתב ההשג"ח ס' כ"ב מהר"ם היה רגיל לבצע
 בסעודה ג' בב' להחיים כי אמר שכן כ'
 הרמב"ם ז"ל לפי שיש ג"פ בפתוק היום. וכן ה' נוסח
 הרמב"ם ז"ל. וכן הוא בסנהדות פ"ל. והמרדכי פ' כל
 כתבי ור' ירוחם בזה"ל ותשובה להרמב"ם ס' ר"ו וכ"כ
 הרב המגיד בשם גאון שכל זמן שהוא כועד בשבת לרדק
 לבצע על ג' ככרות. אכן מהר"ם כתב בהגה בתש"ן
 סימן י"ט ח"ל מיהו נסח העולם לבצע לעולם בלחש
 א' שלם עכ"ל. כן ראויה רבים נוסחים ואפשר שפעמי'
 הוא משום דאיתא במבילתא ביוז' ו' ירד להס ב' עומרי'
 לכל אחד ואחד. ומעומד א' עשו ב' להחיים הרי לב'
 עומרים ד' להחיים אחד חבלי צע"ס בצדק. והס' בליל
 שבת. והס' בצדק. והס' לסעודה ג'. מנחה מסעודה
 ג' לא היה להם משנה. וכן מלאכי שבבולי לקט
 בשם ר' בנימין דליכא קפידא לבצע על ב' ככרות
 דמיהי וליי ליה לקטו להם משנה שני העומר כיון
 שחלו סעודת שחרית לא היה להם משנה בלחיים.
 והמקפיד על זה שכרו אחר ופעולתו לפניו עכ"ל :

הצא כתב הר"ן והמרדכי פ' כל כתבי בשם ר"ת
 דנשים חייבות ב' סעודות וכן נמי לבצע
 על ב' ככרות שאף הם היו בגם המן. וכתב הר"ן ואין
 צורך שכל מעשה שבת איש ואשה בזון וכ"כ שבבולי
 לקט דנשים חייבות משום דעל כולם הוא חומר חללוהו
 היום ובין אנשים ובין נשים נחברו בחבילה זו :

הצב מצאתי בגלגל השמות מים בין השמות
 כאלו גזול את מחיו. מלאכי בשם
 הגאונים ז"ל קך שמענו מפי חכמים הראשונים כל בין
 השמות נותנים רשות לשממן של מחיס לשמות מים.
 וכל השמות מים בין השמות אין מניחים נמנה של מה
 קרבו לשמות מים. לפיכך אמרו חכמים כאלה גזול את
 מחיו. ודוקא ז' מחיס שאדם מתאכל עליהם כגון אביו
 ואמו אחיו ואחותו בנו ובתו ואשתו. ודוקא בתין י"ב
 חדש לפי שכל י"ב חדש גוף קיים ונשמה עולה וורדת.
 אבל לאחר י"ב חדש גוף בלוי ונשמה עולה ואינו וורדת
 עכ"ל. וכתב בספר אגודה פ' ע"פ ד"ו בין השמות
 של ערב שבת. וכן הכיו רבינו משולם לר"ת דבע"פ
 אמרו. והקור כתב בשם ר"ם דבשבת אמרו. וכתב

הידים ידי כשו אז יהיו קלום ידי עשו וכמוהו מקלו של יעקב. וכפל הלזון הידים ידי עשו ר"ל כמחל שרו של עשו ביצטרפה ק"ל ח' יומה וסוף יומה של י"ב שחן יכול לשלום. כדאמרין בגדרים השמן גימ' שס"ד ימים וי"ב חן כה לשלום בו וסוף יומה חפ"י מרצביתו דהיינו כחו של סמח"ל כי חפ"י גימט' הנה"י. וכלע המוט לילה. לסיכך סומכין לומר וחסה קדש יושב חסלות ישראל אז ימגדל ויתקדם בחבור רשעים כנה והאביד פריד מעיר וכו' סמח"ל ומהנה שלו עזה ועזאל הם השרדי' והפלוט' מעיר מגזרת עירין וישראל עושה חיל: **תקא ונוהרים** לומר ויתן לך לפי שנאמר כל דומר שבת מהללו ונחמתי צבית חסלותי וגו' שבוטלתי שבת לרדך לומר רנוות כמו ויתן לך. לפי שהשבע נכנס ואומרים פסוקים מביאים וברכות ושלמות. ועוד כתיב כי בנמחה חללו ובשולם סובלן ע"כ מנחתי:

תקב ומוכירין חליו. והטעם שתקנו להזכיר חליו במו"ח שבת כ' הנוכחיה משום דאמרין בעירובין מוצתה להם לישראל שאין חליו בא לא בערב שבת ולא בערב יו"ט מפני המורה וממ"ש והלשם הוא זמן ביחוד. וק' לו לזה הטעם למה חן מוכרין חליו ג"כ במו"ח יו"ט. ויש להבין מפני שדין יו"ט הוא יום ח' ולאו עשויים ח' ימים והואיל ונדחה נדחה. ומיחו חינו נכון זה הטעם. והנכון עשוי כי מה שתקנו להזכיר חליו במ"ש שהוא ע"ש דאמרין בשבת פסק כל כתיבי הקודש חמר רב וידה חמר רב אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא שילטה בהם חומה ולפון שנאמר ויהי ביום השביעי ילאו מן העם ללקיט ולא מלאו וכתיב בחרים ויבא עמלק ויהם עם ישראל ברפידים. ועוד אמרין הם חמר רשב"י אלמלא משמירין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין כי הם חמר ח' לכריבים חמר ישמרו חם שבתיו וכתיב בחרים והביאחוס חל הר קדשי ועל כן חמו חומרי' להקב"ה הכי שמרנו חם השבת כמו שזכרנו מעשה דלח לנו חם חליו הנביא. ועוד דחה חם במדרש בכל מ"ג נכנס חליו לכן ויושב חתם עץ החיים וכוחה זכותא של ישראל:

ני סדר הברלה

תקב סדר הדלה יין בשמים נר הדלה. ויבין בפה"ע על הכוס של יין שלא יבא פנים. ומזהו מן המוצק שבידל על היין כדאיתא בע"פ חמר ב' ויהן ג' מוחלי עולם הבא הדר בל' והמגדל בגיו לתמוד מורה והמגדל על היין במו"ח שבת וסוף דבור מקודשת לאבנתי. וחסה בפרקי ר"ל פ' כ' חמר ר' לזקק כל מי שחיו מגדל על היין במו"ח שבת או שחיו מושם מחתרים במגדל על היין רוחה סימן ברכה לעולם. אבל המגדל על היין או שומע מחתרים במגדל. הקב"ה קראו קדוש ושמו סובלנו מנאמר והייתם לי כגלה מכל העמים וחומר וחסה חסין לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וחומר וייתם קדושים כי קדוש חני ואומר ואבדל חסכה מן העמים. והמן מגדלין על הפה בו פומה חס"י חל

לכפול הכסות הראשון והסחרון בלבה והחשך כאלו מופלו בלו. ולכך תקנו לחומר במו"ח שבת שיהא חסות השבע כדי שחומר רמ"ה חברים. כדאמרין באלה הדברים רבה נמ"ה חיות שיש בקריאת שמת שומר מלחמו ומה שומר רמ"ה חיות שיש בקב"ה והקב"ה יסומר רמ"ה חברים שיהא עד כלן:

תצא בתב בתשובת הגאונים שאין חומרי' ויהי טעם חלה במו"ח שבת שכל שבת הימים הם פני חול. אבל במו"ח שבת שבת יו"ט בחוסה השבע ח"ל חומר ובי' לדבר וי"ו ימי טעם וי"ו מעשה ידינו. והטעם מפני שחומר ומעשה ידינו ענינו ב"פ מלאו ח' מוכריו פעם חסה חינו חומרי' בבהם רוב שבת ימי המעשה. אבל כיון שחומר ב"פ חנו לריבים סיהו שבת הימים כולם ימי המעשה. ועוד טעם חסר דאמר' בבכרי וירא משה חם כל המלכ"ה והנה עשו חוסה וגו' ויבדך חוסה משה. מה ברכה ברכה חמר להם חסרה פכיה על מעשה ידיהם. והם חליו ויהי טעם ח' חליו וגו'. ועל כן נהגו לחומרם בכל מוחלי שבת חון חסנה שבת יו"ט בחרים שחור מן המלכ"ה. ולכן נעלם יו"ט ביומי טעם כי ז' פטמים בשבת חון חומרים חומר חלון חן בשבע שיש בו פסה ח'. ז' חל פסה ב'. שבעות ג'. חסה חסרה ד'. יום כפרים ח'. סוכות ח' שחיו עולת ח'. והטעם בשבתה והדלה חומר בין יום ח' לשבת ימי המעשה חף חם יבא יו"ט בחוסה שבע. ח' חמרין פ' ע"פ סדר הדלות חור מונה:

תצא ואומר סדר קדושה והטעם שאין דרך לברך הסומד שלא יתבדק רבו עמו לכן מאחר שמתחיל בברכה ענינו יחמר ג"כ ברכה חס"י. ועוד כ' ו סכתה חרורה ח"ל חומרי' סדר קדוש במ"ש לפי שחוסה שעה נשעני ישראל מתחילין לורד לגיהנם וסדר קדושה חלון חומרים מושל להם ללון להם חם של גיהנם ע"י חלמות ולא סדר'. וע"י מחתרי' בעניני חסלות כי מוחלי' להם עד שיש ימים כסיה חרורה של ישראל חסות. ועל כן מוכנים במלכות מקומות להאריך הרבה ביומי טעם וסדר קדושה וכו' כרע עמרה זה שנהגו לומר ויהי טעם וקדושה דסדרה בענינה ובחריבות טעם בחפיקי שבתה. כדי שיתקו ישראל ששאלת כדריהם כדי להאריך להשעים מלחור לגיהנם. ד' מ"ש חוק הממונה על הרוחות חורו לגיהנם ככר כסנינו ישראל כדריהם. ומתחילין בזהה קדוש לפי שאין בחולה בלילה:

תק וביטוי חומרי' ויהי טעם שחל י"ט בחמט השבע אז חן חומרים ג"כ סדר קדושה. ומלחתי כבוד דהא חסה חליו לפי ש"י הקמת השמן חסיה שנינו על ישראל וחסה קדוש הוא כנגד חסרה פכיה שחמרה על ישראל. כדאיתא בע"פ ח' ח' חיונה על כל קלום וקלום שחשכון להקב"ה מברה שנינו ומ"ס וחסה קדוש יושב חסות ישראל. ר"ל חסרה פכיהו לשמו חסות ישראל. ועוד שהטעם הוא שאין דרך לבדק לתלמוד כי כדלעיל ובשבתה זה דחה גם זה. ועוד ע"ד דאמר בכחוב חקל קל יעקב בלומר ק"ל חיות שחמרי' חורו בני יעקב חקל קל יעקב

ההפך ע"ל. ומאחר שפסוק ויבדל הוא כנגד המבדיל מרומז בו ג"כ כמה הבדלות עושין בשנה והם כמחין מלת ויבדל כמו שכתב הכה"ק סי' פ"ד. והל"ס מרומזבוכר פשיה מנכר על השמים היה מוטל ההדס בימיו וכן נשמע בבדלות פקדו חלו דברים דבר שיש לו לכרך עליו יעול ציממו. שאל רבינו יודאל לרבינו אפרים למה מנכרין על ההדס יותר מכל מיני בשמים כגון עשבים המריחים או פירות. והשיב לו איני מנכר על הדם שזוהי בלשם שלבו יבש ואין בו להלוחית של ריח ויש לי זכרית קטנה של בשמים ועליה אני מנכר. והרב רבי ברוך כתב שאלוה מן המבדל לנכר על ההדס. וסמך לדבר תחת הכרפד יעלה הדם וסמך ליה שומר שבת מחללו לכן הרוצה ללכת ידי שמים יהיה לו כלי מיוחד עם בשמים וגם ימים עם עלי הדם. ועל ריח הפלפלים מנחתי בקובץ יום בשם מהרה"י דיווא"ש בהם כמו בשאר בשמים ולא כיום במפקקים בדבר. כתב הרב רבי במואל דבר גרשם מו שאין לו עליו בשמים ולא עשבי בשמים שיכול לכרך בריח הפירות פריהם מבושם ומודף. והטעם שפריהם השמים במונחי שבת כדי לעשות נחת רוח לאלהם על שכלה ממנו השמחה היתירה האבודה במו"ש של שבת ויפסד כיון ששבת וי אברהם נפש:

בשאר הכו"ה מכני מה אין מנכרין על השמים במונחי י"ט שאל להיות בדרך השבת כמו שמנכרים במונחי שבת שפרי ים נשמה ויתורה ביום טוב. ועל זה מנכרין ב"ש בחל להיות במונחי שבת יין קדוש נר הדלה זמן ואין מנכרין על השמים. והשיב נראה לי כי יורה ויתורה שאלוה הוא מפי שימיה נשפלים כפי ההחל בריאתם וכמו שאלוהו במחשבת תענית פה' בשלשה פרקים חנו רבין אשמי משמ' היו מתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל צדקו. אשמי משמך נכסתי לבית הכנסת ויושבי' ארבע תעניות בשבת. בשני ובשלישי וברביעי ובחמישי. בשני על יורדי מים כלומר מפני שבו נחלקו המים ועלול להיות זעז במים. ובשלישי על הולכי מדברות כלומר מפני שבו נראית היבשה. וברביעי אסכרה. שלא תיפול בחינוקות מפני שבה נבראו המאורות דמתיב בסי ויהיו למאורות למארת כתוב. ובחמישי על עובדות ומניקות. עובדות בלא ויפלו. ומניקות שינקו את צביהם כלומר שבו נבראו העופות והדגים ולפיכך כשנמרה מלכתם בבריאת עמוד השלש שלימותם ובריאתם בשבת. ובשליש השבת הוציא ימות השבת הלילה להיות נשפלים בתחילתם. ויום הראשון חלום מכולם שמונו ההחל. וענין זה אמרו שם עוד שצוים הראשון לא היו מתענין מפני שהוא יום שלשי ליצירה כלומר ליצירת האדם והאלה חלום בשלישי ליצירה כחמוקות שם הלחותו שלשי כמו שמוזכר בדברי חכמים. ואמרו ריחמו משום נשמה יתירה ופירושו כמו שאלמנו. ולפיכך לרך ריחמי להשיב את הנפש ולהחזק. אבל במונחי יום טוב אינו לרך ומ"מ כשנא י"ט במונחי שבת אין לרך לבשמים שעונג יום טוב עולה בבשמים לגמשה יתירה ויותר. וכו כתב רבינו בתיי בפרשת ויפלה:

ויש

אלו דברים. אבל מבדיליו על השכר אם הוא חמר מדוה. והנאמרים כתבו אש"י שאין מבדילין על הפת אם חל י"ט במונחי שבת מבדילין עליו כיון שמקדישים עליו הקדושה עיקר ואבב הקדושה מבדילין גם כן עליו. וההל"ס ז"ל כתב שיותר טוב לעשות הבדלה והקדושה שיהיה על השכר. ומי שאין לו יין ומנפה שיהיה לו למחר לא יאכל עד למחר שיבדיל. ואם אין לו אלא כוס אחד והוא מנפה שיהיה לו למחר ויהר מוטב שיאכל קודם שיבדיל ויבכר עליו ברכת המזון ואח"כ יבדיל עליו כסדר ההבדלה. ממה שיבדיל ויבכר ברכת המזון בלא כוס שברכת המזון טעונה כוס אורח חיים כיון רנ"ו:

חקר וכשנבדילין על הכוס שופכים מן הכוס פי' מן היין לנכר דליתא בב"ר כל בית דלא אשחפיך ביה יונא במו"ש כמיה לית ביה סי' ברכה. ג' במדרש ג' ב' שאלו. ועוד טעם לספיקה זו לפי ששבת שמבדילין כל משמרות החול אשר צו ריחוקמן ב"ש מוכנות לשב חל מקומן כמו שכתב הרקס פרשת קרח דסלקא מניהם חד כוסירא פשיג' ציפה דענא לשלמא בשעתא דלמורי ישראל ומעשה ידיו טוננו. ואיך נפיק מההיא דרגא דאקרי שחול ובטי לזעזעב' צורעה דשרא' ולשאר עליוהי וישראל עבדי עובדי ביהם ובין ואחרי הבדלה ואחפסר מנייהו. וציון מבדילי על הכוס מאך ההוא כוסירא ועל לדוכתיה לשאל רמר דקרה וסייעתיה חמן דמתיב וירדו הסוכל אשר להם חיים שאונה. ואינו לא נהנין חמן עד דישראל עבדי הבדל מנאון הבדלו מתוך העדה האת ע"כ. ומה הטעם היות הבדלה על היין כי היין עולה ע' וע' הם הפכים החיזוי' מאד ישמאל ועבו ויגיון מריהן דקיימורו ואנו שופכי' היין להחליט כהם לנכר גם טעם שפית היין ע"ד שהרמב"ם מביא משל למו שטעם הסודה למך ויזיה המלך להב לפלוני לחמלתו על בעל הסודה ראה שהיו כל עבדיו נהנין מן הסודה שישברו בשבת ולא בגנותו. לכן גם בבית ארי' ליתן לפדותו של קרה הלס כדכתבתי לעיל בענין מים אחרונים. ומנא כתוב בספר חסידים אחר שצריך על מיני שתייה אסור לשפוך הימנה ע"כ ים לדקדק לשפוך קודם הברכה. ויש מדקדקי' שמתחילין לערות למך הכוס כשמתחילין היה אל יפועתי ומערה והולך עד שגיע למעיי היפועי שאך שיוול היין על שפת הכוס על הארץ:

חקר ואח"כ מנכר על השמים ומנכר תחלה על השמים ואח"כ על האור וסי' לדבר "בשמים" ראש. וכן תנא' מנאור מוסדרים בסדר הזה ביצירת בראשית כמו שכתב רבינו בתיי ב' ויקהל ח"ל ברכת היין רמזה ה"ה ב' בראשית במלת הארץ שהוא הגן והגפן בגן והוא היין השמור בענבו משבת ימי בראשית. ברכת מיני בשמים רמזה במלת ורות אלהים כי היות במונחי' היות וכו' שאלו שישאר הכוס האחר ויכניסו בחוממו. ועוד ממה שידוע כי הרוחות מניעות הרים. מאורי האש האחר יסי אור. המבדיל ציון קודם לחול שחומר ויבדל אלהים בין האור ובין

מ"א ורצ עומד כחז חזר רצ נעורא צורה מאורי האש כך עושין בשני יציאות מצויים לנפות היודים כדי שיהיה מן הנר. ואמר רב האי ברכת האור חובה על כל מי שמכין בין ב' דברים שאין נערים. והגו הראשונים להביט בשרטוטי הכפי' עד שיסיר ציורים מפני שהן מאירות. וי"א מפני שיש בשרטוטי יד ס' להסתר' בו. לכן נהגו' הו' לבדק האצבעות לחזק כף היד כדי לנאת דעת כולם ולראות האפרים והשרטוטים ביחד. ובספר תניא כחז תהלה ויכנים האצבעות לחזק ידיו ומחשיך תחתיהן. ואמר כך פושטין והנה אור במקום מושך ומבקר כשבר הוא נאות מן האור:

תקו כתב בספר הסידים במ"ם לא יקח עץ ששמו ק"ץ בל"א להדליק ולבדק עליו מפני שריו רע ולא לרדק רוח טוב להיות כמו בכתוב בספר התשובה' ע"ל:

תקו גרסי' ב' חלו דברים אחר רב יודא אומר רבאין מחזיקין על האור כדרך שמהזיקין על המזוזות לפי שבזכרה זו חיה חלה לזכר בעלמה שנברא האור במ"ם. שם משום הנאת האור מבדק היה לרדק לבדק בכל פעם ופעם שיהיה מן האור וכו'. שאין מחזיקין על הבשמים שאין חלה להשבת נפש:

תקט ואומר המבדיל בין קדש לחול וזוהי מלת לגומין ומעשים בני ביתו ויהיגין לפסוק על השלקן לרחוק זו העינים כדי לחבב המזוזות וכן משמע במדרש. ואשכ' שנהגו באשכנז לעמוד בשעת הבדלה כמו שכתב האגור בסיומן ח"ך בשם הגדה וכן כתבו השו"ת מהר"ל סימן קכ"ד. מ"מ כתב במקום אחר שברצו מהר"א ז"ל לא שיהיה עד שיבט משום דת"ל לא יחל ולא יפחה מעמוד וכן נכון לעשות:

תקי נהגו העולם להבדיל בצית אשכ' ששמו כל בני הבית הבדלה בנ"ה. כתב הר"ן בסוף פ' ראובן ב"ד דאשכ' אי ק"לן מלות חזון לריבות כוונה ש"ד משום דה"א בכתבם חלל הם מהכוון שלא לנאת בהבדלה שמבדילין בצית הנכנסת לא נפקי והיו ליה חלל הבדילו כלל וכן כתב תלמידי הר"ר יונה בסוף פ"ק דזכרות. ואפי' חזן בבירך בבית הכנסת יכול לבדק פעם שנית בביתו בכה"ס בנ"ה פ"ב:

תקיא אסור לאכול שום דבר או אפילו לשקות יין או שאר משקים שמשתרש עד שיבדיל בין בליטה בין למחרתו ומי שפעם ולא הבדיל בחפלה ופעם גם כיום שפעם קודם שהבדיל לרדק לחזור ולהתפלל ולהבדיל בחפלה. אף על גב דקרימא לך טעם מבדיל פי' שיכול להבדיל על כוס אחר שאלל. מכל מקום כיון שאלל בציבור קריין ציה טעם ולרדק לחזור ולהתפלל כך מסיק הגמרא סימן רנ"ד:

תקיב וברוצאי שבת כשיולדו מביט הכנסת מביטין ליקח נרות בידם להאיר להם הדרך אשר ילכו לביתם ואומן נרות נרות של מזה הן. וכן מלאכי בפסוקי הדוגי מורי שכתב וי"ל מדליקין נר במלאכי שבת מזה בית הכנסת כדי ליקר לבית דהיו נמיו נר של מזה. כדלמרי' במדרש על

דיש מפרשים בשמה יתירה הוא המזוזות והעונג שהנפש מולאה בשבת כאלו היא בשמה יתירה. ובשבתם לילי הטורה והענוי כאלו אבדה ממנו בשמה יתירה ונחלש. ולפי פירוש זה בשבת נחוסה זו בשמה יתירה מפני שהוא יום מנוחה ואפילו ממלאכה חולל נפש מה שאין בו כיום טוב. ומ"מ כשבה יום טוב במולאי שבת אין לרדק לבשמים שעונג י"ט כבשמים. והרשב"ע פי' בשמה יתירה כי בשבת יתחדש בגופות יתרון כח והשמה יתרון השכל וזהו ויבדק אלהים את יום השביעי ולפי פירוש זה אין חידוש זה ביום טוב. ויבדקין און מבדקין על הבשמים במולאי. ובדברי רשב"ע כן משמע במדרשו של רבי שמעון בן יוחאי כדליתא במסכת ביצה פסק יום טוב בשמה יתירה נתן הקב"ה לאדם עשרה שבת ובמילאי שבת נוסלה ממנו. והיינו דלומר ר' שמעון בן לקיס מאי דקביו שבת וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש. והבי' אחרת במסכת הענין פסק ב' פסקים בשם. והקשו במדרשו של ר' שמעון בן יוחאי עליו השלום וי לגוף ריה לרדק לומר ששמו אבדה הנפש. והשיבו שהנפש מושבת אלה הרוח האור בנ"ם והיא נעשית דירה לרוח האור ודר בה כל יום ששבת והנפש במעלה ורצו גדול מזה שיהיה. ועל זה סינו כל נפשותיהם של ישראל מתעטרות בשבת ועטרה זו היא הרוח האור הדב בניהם כיון שיהא השבת וי לנפש שאבדה העטרה היתה זהו שבת וכוון שכתבתי וי לנפש שאבדה מה שהבדל ע"כ. עיין עוד מזה בחידושי פסקי ב' דמסכת ביצה:

תקו ומברך על הנר צורה מאורי האש. ומזה מן המובחר לבדק על האצבוקה הכי

אמר רבא בפרק ט"ם. ובכתב בהדושי אגודה אצבוקה להבדלה וה"ה נר שתי פתילות. וכתב כלבו מאחר שפסקו ז"ל שוטה הזכרה צורה מאורי האש שהוא לשון רבים לרדק להיות פס אצבוקה שגרא' זו מאורות וקודם שיבדק פושט ידו לאור הנר ומסתכל באפרים שנאמר וירא אלהים את האור והדר ויבדל אלהים ומה שנהגו להסתכל באפרים דליתא בפרקי ר"א לפי שהן לבנים ובכן נהגה האור הנר בראותם. והקו נמיו בפי' חלו דברים און מבדקין על הנר עד שיאורו לאורו. וארז"ל און מבדקין על הנר עד שיסיר בין מלחמה של טבריא למלחמה של ציפורי (פירש מלחמה יגיר) מלחמה של טבריא היתה מאוריית ושל ציפורי היתה חלקה. וע"כ נהגו להסתכל באפרים' לאור הנר מפני שהן חלקי' נגד מלחמה של ציפורי. ומסתכלי' בך כנגד מלחמה של טבריא שהיא מאוריית. ובאגדה שיהא אור מבין אפרים של חס הראשון. ויש הגדה אחרת על חס הראשון שכשראה שהשך היום במולאי שבת אמר חיי לי ששכחתי בשרחמי עולם חושך בעדי וגמ' הקב"ה ציה בלגו ונמיו רע"ט רע"ט והקישן זו בזו וי"א מן אור ובדק עליו. ובסתכל בגופו וראה ענינו ערום לבד האפרים. ועל זה יש שנהגו להסתכל באפרים כשמבדקין על האור. ויש שנהגו להסתכל באפרים ואומר מפני שהן פרות ורבות כלומר שיפורי ירבו לאפרים כמו שכתב הטור ביומן רנ"ה והכלבו ס' 28

שאר גרמון וכו' ליהי עיקר דגוס' וגופה חסבני מיה וכן כל הזכיר בסעודה זו ומשנה לעצם הזה יזכה שישבע בנחמיות נפשו בסעודתי רצ מוז האופן לנדיקים ולשבע ממחות אשר עליהם הסבל המפורר הודיענו אורה חיים שובע ממחות אם פניך נשמות צימק נח :

תקיד כב עירובי חירות . היתא בפרק קמא' דשבת שחקו חכמים לערב עירובי

חירות וכזה עושין גובין פת מכל בית וזית וזיתים אותו באחד מבין החזירים שעתה חנו רואים כאלו כולן דרין באותו הבית . וכזה האגור בסיומן חס"ה בשל גדול הדור מהר"ר יעקב מולין על מה שיש מנהג בקצת קהילות מאשכנז שעושין עירובי חירות בשבת ותולין הפת עשוי כמין מלא בבית הכנסת ומזיזין אותו שם כל הפנה . אך יואלם בו הא לא הוי מקום פיהא ולא מקום ליה . והשיב כי הרבה גדולים ערערו על זה ובסוף מלא בתשובת מהר"ם שיפז המנהג אבל לא נודע להרב הנזכר הענין עכ"ל . ומהר"ל לא היה כומך לבחלה על השיתוף שנעשה על היזבור בערב פסח אולי תקלקל והתי לידית לה . והיה רגיל להניח עירוב בכל ע"ס וס"ס וכן היה נהג מורי הרב ז"ל . ומי שמערב פה"ג לריך לזכות שבת על ידי חדר ולא יזכה לא על ידי בני הקטן הפילו חינו סומך על שלהנו . ולא על ידי בני הגדול הסומך על שלהנו . ולא ע"י חששו ובשמחין בו לריבין להגביר מן הדרך טפה ושללו לבני מהר"י סג"ל מתי שאוכל רפתא דעירוב . והשיב מנסי לטעין עירובי חירות ושייתק מבוהות בכל ערב שבת וערב שבת . ובלול שבת ובשחרות חני ויחיתו ללחם משנה תחת הפת שאני בוצע עליו וכן היה נוהג מורי הרב ז"ל :

תקפו ומה שנהגין האידען לתקן על ידי חז"ל הקשור לרובנו של מצוי דין חז"ל זו חינו קורה שהיה חין רחוק טפה . ולא מהני אלא מטעם אורח הפנה דמהני למעלה הפילו בגמ' כמו שכתב הטלבו שאם חין לו קמין עשה בהבלים וכו' כתב הרוקה בסיומן קע"ג . לכך יש לזהר להעמיד תחת הסבל קיס מכלן וקיס מכלן אפי' חינו נוגע בהן אלא ציניסם כמה אמות . ובכלל פיהא גובה הקנים שמאין ומכלן יטפחים ויהיו מבוהים כנגד הסבל . ולריך שיחיו הקנים שגדדים חוקים לקבל דלת כל שבו כמו שכתב הסור ס' ס"ב :

תקפו ומה שנהגין האידען לתקן על ידי חז"ל הקשור לרובנו של מצוי דין חז"ל זו חינו קורה שהיה חין רחוק טפה . ולא מהני אלא מטעם אורח הפנה דמהני למעלה הפילו בגמ' כמו שכתב הטלבו שאם חין לו קמין עשה בהבלים וכו' כתב הרוקה בסיומן קע"ג . לכך יש לזהר להעמיד תחת הסבל קיס מכלן וקיס מכלן אפי' חינו נוגע בהן אלא ציניסם כמה אמות . ובכלל פיהא גובה הקנים שמאין ומכלן יטפחים ויהיו מבוהים כנגד הסבל . ולריך שיחיו הקנים שגדדים חוקים לקבל דלת כל שבו כמו שכתב הסור ס' ס"ב :

תקפו ומה שנהגין האידען לתקן על ידי חז"ל הקשור לרובנו של מצוי דין חז"ל זו חינו קורה שהיה חין רחוק טפה . ולא מהני אלא מטעם אורח הפנה דמהני למעלה הפילו בגמ' כמו שכתב הטלבו שאם חין לו קמין עשה בהבלים וכו' כתב הרוקה בסיומן קע"ג . לכך יש לזהר להעמיד תחת הסבל קיס מכלן וקיס מכלן אפי' חינו נוגע בהן אלא ציניסם כמה אמות . ובכלל פיהא גובה הקנים שמאין ומכלן יטפחים ויהיו מבוהים כנגד הסבל . ולריך שיחיו הקנים שגדדים חוקים לקבל דלת כל שבו כמו שכתב הסור ס' ס"ב :

תקפו ומה שנהגין האידען לתקן על ידי חז"ל הקשור לרובנו של מצוי דין חז"ל זו חינו קורה שהיה חין רחוק טפה . ולא מהני אלא מטעם אורח הפנה דמהני למעלה הפילו בגמ' כמו שכתב הטלבו שאם חין לו קמין עשה בהבלים וכו' כתב הרוקה בסיומן קע"ג . לכך יש לזהר להעמיד תחת הסבל קיס מכלן וקיס מכלן אפי' חינו נוגע בהן אלא ציניסם כמה אמות . ובכלל פיהא גובה הקנים שמאין ומכלן יטפחים ויהיו מבוהים כנגד הסבל . ולריך שיחיו הקנים שגדדים חוקים לקבל דלת כל שבו כמו שכתב הסור ס' ס"ב :

מה זכה שאל במלוכה על שהאר חזיו במבואות האפלות במירות הרבה כך מלאה והח"כ עיינתי במגלת סדרים דר' נוס' גלון שכח וז"ל חר"ל שאל לא זכה למלוכה אלא על ידי זקנו שהיה מדליק נרות רבים . לכך נקרא ס"ו נר . כתוב אחד אומר נר הוליד קיס וכתוב אחד אומר קיס בן אביס הוא אביסל וכו' אלא על ידי שהיה מדליק נרות לרבי' נקרא נר ועוד האריך במבואות היה מדליק הפילו מבטו לבית הספר היה מדליק בזה נרות להאיר לרבים עכ"ל . ומציא דבר זה מן הידועלמי פרק ג' דשבוטות עכ"ל מורי ז"ל והמדרש הזה הוא בויקרא רבה פ' לו פ"ט . וראיתי מדקדקי' שמדליקין נרות בבית במקום אופל במ"ס . ומנהג נכון הוא שכשם שמדליקין נרות בכניסתו כך יש לעשות ביציאתו כמו שכתב הפ"ל והאבודרסס שנהגו לומר פיוטיו וחמירות ללות הפנה כדרך שמזיזין המלך בכניסתו וביציאתו כמו כן נכון שכל מה שישנו לכבוד שבת בכניסתו כך יש ללות ביציאתו :

תקפו כא ללות הפנה דגריסין בפרק כל כחצי הקודם חזר רבי הליעזר לטולס יסדיר אדם שלהנו במולאי שבת וע"ס שאינו לריך אלא כות כדי ללות את הפנה . והכח ש' חיות' מהל שמלין הם . הולך ביציאתו כשם שמלין איתו ביציאתו . ובסידורים מפרש חזר אחד יש באדם וגסבי שמו ולינו נהנה באיילה אלא במולאי שבת ע"ס . ומראה לי טעמא דמילתא כי ידוע שאותו ענין לא שמים והוא עומד ויטקור ופרשו וממנו נאסרם האדם בעלם השפה . וכזה ימות האדם הול' הווא חינו ימונה ולא נפחה . והלו יכנסו אותו בלש חינו שרף . ברחיים חינו נטחן . בפנים חינו מתכוין . והוא הענין שם בו קיום נהני וממנו יהיה האדם לעם החיים והוא המתקבל עונג ועונם אחר מיתת אדם . ועלם הזה שרפו ועקרו מעלם השמים . ומלאחי להכח אחד מקובל כי האדם מוטל השמים מהאר הכבד ולמעלה . ומשם ולמטה מיסוד ה' רן . ומיסוד השמים שפאר עלם אחד שאינו כלה י"ל שהוא עלם התחתון שבפגרה וקדוהו רז"ל מלא חרודו קרב . היתא בויקרא רבה מסיבן כבד אדם מלכו של פגרה במים חינו ימונה כו' והוא שאמר וינחן השקד . והוא הענין הנפאר עד התחתית ולמעלה התחיה נל עליו . ומאן דלא כנע במודים נעשה מהותו עלם נהש בריה מקלקלת ולעולם לא יכירם עם יושבי חלד . ובעת התחיה יתרעב העלם בצל התחיה ונעשה שפאר בעיניו ויפסעו לכאן ולכאן וימתחו מתוכו כל האידנים וכל הגידים ועור ובשר ויחגלגלו עד ח"י ושם יקבלו רוחם בארץ הסהורה . וכדי לקבוע בלב העם האמות שפר ועונם ואמונת התחיה לכולין מעט במ"ס להודות בשם ששם זה חין לו האה כי אם חר כלות שבעת ימי השבוע . כמו כן יקבל עלם הזה חטניו והנאה מתענוגי עה"ב אחר כלות ימי שנות האדם שם שבעים שנה . וכמו כן מלאחי במדרש היתא חר"ס היתא גרמא למה שמתאר יתורה מכל שאר גר מי משום דהויה גרמאה דלא כבול טעמא דמוזיו דבני נשא כשאר גרמון . ובבני עמא חקק מכל

פי סקרה והסקרה רחבה ד' או אחריון פי סקרה יורד וסוטה :

הקיה כתב ר"י אותם הסודים הדרים בנדרים המוקשים חומות שם בהם מהותות גמורות ודלותיות כעלות בלילה. דאין אריון לבסור השילו הרבה ישראלים דרים בבת אחד קרי למשל בכל העיר. כיון דלכתא שני ישראלים בשני בתים שאסורים זה על זה ויחיו מה שכתב ר"י ודלותיותן גמולות בלילה לא נראה לרבינו מאיר דאפילו אינן גמולות בלילה נמי מרדכי פ"ה דעירובין :

יני ראש חדש

הקיה בודדגין שהשם מכריז בערב בהכנסת ר"ה בקל רס יעלה ויבא. כתב מהרי"ל שים מקומות שהערים קורין כדי שלא יהא השם ארץ להפסיק בין גמולת לחפלה. והרשב"ה כתב שאין לומר להם מהער בתפלה ערבות רשות. ורמיהו כתב בספר שחיבר אדוני מורי אשר עדיין נאום באור המלך שדחה השוב' הרשב"ה ברחו' בורות וטעמו וימוקו צאו וקפיל וטרי עד דמס' שם לנאום שהשם העיר יתחיל להם לל"ה קודם הליבור וכשיגיע ליעלה ויבא אז יאמר בקל רס תיבוא יעלה ויבא :

הקיה שבה יעלה ויבא מחזירין אותו. והם נזכר קודם שמשכים ברכת רחם או אפי' אחר פסוקים כל שאינו מתחיל מודים אומרו במקום הנזכר. והם לא נזכר עד לאחר שהתחיל מדים חוזר לתחלת ר"ה. סיים חזר לראש והם דמחזירין על שכתב הזכרת ר"ה דוקא שחרית ומנוקף ומנחה. אבל בכה ולא יזכר בערבית אינו מחזירין אותו שאין מקדשין החודש בלילה ל"ב הם ר"ה יום אחד או חס ב' ימים. וכשם שחזר חזר ש"ק נמי חזר לא מועד. וכן מהחיתת שאינו חוזר הש"ק מפני שהתלה מוסף לפניו כך מוסף הה"ה סי' תכ"ב. והם דמחזירין דוקא בתפלה אבל ברכת המזון אין מחזירין אותו. מ"מ תפלה דלא מני פער נפשיה מחזירים אותו. ברכת המזון דמני פער נפשיה אינו צרי אכיל ואי צרי לא אכיל (פי' דבר שרצון ברכת המזון) שאפשר שיאכל פירות או ירקות. רק שלא יתענה ויפסיד להקטנות ביר"ה הלך לא מהדירין ליה. מ"מ כל זמן שלא פתח בסעודת והמעיב לאו חזרה היא. ואומרו ברוך שמתן ר"ה נעמו ישראל לערובין כו' וכשם הר"ד יוסף שאם נזכר קודם שפתח העובד והמעיב אומר ברוך שמתן אפי' בלילה אפי' דבר תפלה אין מחזירין אותו על שכתב החודש בלילה ה"מ להחזיר' אבל להוסיף ברכת אפילו בלילה נמי כך מוסק מהמרדכי וספור ח"ה סי' קפ"ה :

הקיה מזה שאנו קורין הלל בר"ה מלאהי בשם הגאונים ז"ל מניין שאומרים הלל בראשי החודש מנינו שרמזו דוד בתהלים הללו הללו אל בקדשו. י"ב פעמים הללו כנגד י"ב הדשים ומשמע הללו אל בקדשו על קדוש החודש הללו. ולפיכך חנו בראשין כל השנה תהלי יס הללו על שנה מעוברת שיש בה י"ב חדשים ועל חודש שני ימים כ"ב התקיה

וכשם עוד ומלאהי בשם הר"ר מאיר ז"ל שימות ההלל לקרותו מעמוד. והשם מלאהי בשם הה"ר רבי בנימין בר אברהם הרופא ז"ל ע"ה הכתוב הללו עבדי ה' שעומדים. לומר הללו את ה' בעמידה לפי שהלל עדות שבתו של מקום ונפלאותיו וכשם ששם לנו. ומזה עדות בעמידה שנאמר ונמדו האנשים ובעדים הכתוב מדבר. וכן היו קורין אותו בעזרה על שחיתת הכסחים בעמידה שהרי אין יציבה בעזרה. ומה שקורין אותו בלילי פסחים ביציבה מתוך שחולקים אותו ואין קורין אותו ביום כיזה אין משריח' אותו לעמוד. ועוד שהרי יושב על שלחנו וכו' כדו שחם ספרק דעמו מתוך שעודנו ויפיל הכוס מידו : וכשם הר"ר מאיר ז"ל מלאהי לפי שדקדק לילי פסחים דרך היסבה וחזירין אין משריח' אותו לעמוד ע"ל :

הקיה ובענין ברכת ההלל יש פליגות דרשותא. ומסקנת ר"מ ורמב"ם דבין יחיד בין צבור מברסין. ובהם העיר סי' תכ"ב דמברסין לקרא את הלל כלי' ואין מברסין לגמור וכן כתבו התוספות פרק יצי קורא והר"ר יונה והרמב"ם והר"ן. ובהם המרדכי פרק במה מדליקין בשם ראש"ה דהמברך בר"ה לגמור לא משתבש לגמור הברך משמע וכן משמע בל"ה סימן תפ"ה. ושבלי הלך כתב מי פשטם ופיכך בר"ה לגמור אין צריך לחזור :

הקיה וקורין אותו בדילוג דגרסין בנסתם עירובין אמר רבי יוחנן משום ר"ה בן יוחנן דלא שמונה עשר יום שבה יחיד גומר בזה את ההלל ואלו הן שמונה ימי חנוכה ויו"ט ראשון של פסח ויו"ט של עצרת ושמונה ימי ההג. ובגולה כ"ה יום שמונה ימי חנוכה וז' ימים טוב' של פסח וז' ימים טוב' של עצרת ותשעה ימי ההג. וכוונן בבת"ה שני ימים טובים של פסח. ז' ימים טובים של עצרת. תשעה ימים טובים של שמונה ימים דחנוכה. סי' תפ"ה שנים שנים שנים שנים. שני ימים טובים של פסח ושני ימי ימים טובים של עצרת. בלאו תשעה ימי ההג. א"ל ל"ה בנפשו' הנוכה. וכן ימים שאין גומרים בו הלל כ"ה וסימנך ח"ך טוב. ראשון ניסן. ששה ימי פסח. ז' אייר. ח' סיון. ז' תמוז. ח' אב. ז' אלול. ז' מרחשון. ח' כסליו כהשנה כעדרה. ח' שבט. ז' אדר. זהו כ"ה. וימים שנומדין ושאנים גומדין הם ב"פ ח"ה. וסימנך אפי"ה אשר אפי"ה שהוא ב"ה כ"ה והוא שם גמולת המרים כן יגאלנו ברחמינו שנים :

הקיה טעם הדילוג כתב הר"ר דוד אבונדרס ח"ל הרמב"ם כתב קריאת ההלל בר"ה היום מנהג ואינו מנהג ונאמר זה בצבור לפיכך קורין בדילוג ע"כ. ויש מי שכתב מכוס דהוי יום פליחה כיום כפורים ורחם הפסח. לכן אין לגמור הלל כדאמר זמן כפרה לכל חולדותה דמיים שנתהו המאורות נפלה אסברה בתמוקת שלא יטלו לסבול האור ומתבטלים בקרבן רחם חדש :

הקיה וכיצד מדליגן. תמוקות של בית רבן יודיע' ואין צריך לפרש. רק יש לנו לפרש למה עושים לסבול כל פסוק-מאריך ואריך. והשם הוא

והראשי חדישים לא נשחרו חלל ב' פסוקים. ומפני
 כך לרבי' לקרות ב' ב' ז' ואעפ"י שאין זה חלל ה'
 פסוקים. כדדולג האמנו פסוק ח' ה"ל פ'. וקורא
 השלישי ב' פסוקים הנשחרים וגם וציוס השבת.
 והרביעי קורא ובראשי חדישים ח"כ ה"ל סימון ח"כ.
 והוא הבני' ב' ה"ל קורא ובר"ף ופשיטא רב
 אומר דולג. ופ' ה"ר"ף והאמנו חמשי דולג
 בדכחציו. והקשה עליו הרמב"ן דה"ל מה הושינו
 בתקנתו והלא חתה השנה דכחציו בחרומו' עומדת
 שהרואה אותו מחיל בפסוק שלישי שפ' ואחר הראש'
 לא קרא חלל ב' פסוקים. ואי לא חיש' לנכסין
 בדלג אפשר. למה דולג יקראו השנים ב' ז'. והשלישי
 יקרא וציוס השבת ופסוק ח' מפ' ובראשי חדישים.
 דמאי ליכא משום דמתחילין ב' פחות מג' פסוקים.
 והא' היתה חיה חלל משום הנכסין וציוס דלפילו
 בדילוג ליכא להחיה השנה גופא למה ידלוג וקרא
 כדרכו ולא ניהוש לנכס' כיון דלא אפשר. והרשב"א
 ז"ל חירך דמשום הכי פסקין דדולג בראשי חדישים
 ולא אמרינן שיקראו כדרכו ובדכחציו. משום דאמנעי
 דולג דהיינו פני ליכא למיחש חלל אחד נכסין דהיינו
 אותן שיכנסו בתחלת קריאת השני. ואלו היו קורין כדרכן
 ויקרא השלישי פרשת וציוס השבת דהיינו חרי פסוק
 ופסוק אחד מובראשי חדישים איכא למיחש למיחש למיחש
 נכסין. חד לנכסין בשעת שהוא מחיל לקרות אותה
 פסוק של ובראשי חדישים שהוא סבור שמשם התחיל
 לקרות שאל"כ למה לא היה בסוף פ' ציוס השבת
 ואיכא למיחש לנכסין לתחלת קריאת הרביעי דכד היו
 ליה מחיל בפסוק פני כדרי דקרא לא קרא חלל
 פסוק ח' הלכך דולג עדין:

והר"ן כתב דאין אורך לכך חלל רביעי גזור דלעולם
 אין מתחילין ב' ואין מסיימן ב' פחות מג'
 פסוקים. והך תקומה לא מיערקא לעולם הלכך ח"כ
 שיקראו כדרכן בראשי חדישים דהיינו ליעבד כדלעל שאלו
 היו קורין כדרכן לא לנכסין וליוצאים בלגד חלל חפ'
 לעומדים שם מתחילה ועד סוף איכא למיחש לתורה
 שיהיו סבורים לומר שמתחיל להתחיל ב' בשמות מג'
 פסוקים וירגילו לעשות כן כשיזדמן להן ואיכא משום
 הנכסין או אם ישייר בשמות מג' פסוקים ירגילו
 לעשות כן בכל השנה ואיכא משום היוצא'. ולפיכך לא
 ראו הכתובים לעקור ח' מג' תקנות אלו עולם שאלו היו
 לא אפשר. שמה תאמר והא' חתה כי אמר' נמי דילג
 איכא למימנר שהעומדי' שם יהיו סבורים שמתחיל לדלג
 בעלמא ויבא לעשות כן בפסוק ב' שפ' ואיכא משום
 הנכסין. הא לא קשיא שאין הדילוג מצוי ולמה יבאו
 לדלג חרבה מי שהוא ב' מתחלה ועד סוף שאל נמה
 הוא דולג כיון דליכא פסוקי מוב' ומפשיטא ח' שלישי
 שאין מתחילין ואין מסיימן ב' פחות מג' ומהיך כך
 לא יבאו לדלג בעלמא כיוצא כזה כדי שלא יחשבו
 הנכסין שהתחילו ב' פחות מג' פסוקים. ועוד שאין
 הדילוג מצוי ואינו נעשה חלל מדוק וליכא למיחש ביה
 חלל אם היו קורין כדרכן העומדים ב' ח' אין רואין שגור
 כלל ואין סבורין דהכא שאני משום דלא אפשר חלל
 סבורין

הוא מפני שחתה פרשת חן המצר עיניה כפולים עד
 אורך כי עיניה. כמד עו"ל וימות המציה ולפיכך
 אלו גומרים אותה כפולים. וי"ל טעם אחר לכפולת
 פסוקים אלו מפני שחמורם יס' דוד ואחיו ושמואל
 כדגרסין בפרק ערבי פסחים אורך כי עיניה אמר
 דוד. אכן מאסו הבורים אמר יס' על דוד פסוק לעיר
 שבתאיו ורועה בללן ולא היה נחשב בעיניהם ולא עלה
 בלגד שיהיה הוא מלך. הבורים הבנים כחציו מהם
 ה' היתה זאת אמרו אחיו שהוא לשון רבים. זה היום
 עשה ה' אמר שמואל שהיה מתנבא להם בסופם לגול
 ולשמוע שישועם הקב"ה מיד חוביהם על ידו. אלא
 ה' הושיעה נא. אמרו אחיו. אלא ה' הליחה אמר דוד
 שהיה מלחמה ומהלל שילח במלכותו. ברוך הבא בשם
 ה' אמר יס' כשה' דוד מן האלן. ברנבוס מניח ה'
 אמר שמואל כשקרא אותם אל הצה. אל ה' ויאר לנו
 אמרו כולם. אסרו חג אמר שמואל שחמור להם שיהיו
 מקריבים זבח שלמים לשמוע ולזרוק על המזבח. אלי
 אחי ואורך אמר דוד. הדוד לה' אמרו כולם. ומפני
 כבודם אלו כפולים אותם להראות שאנו חושבים כל
 פסוק מהם כפרשה בפני עצמה. ולכך אנו פוסקים
 אלא ה' הושיעה נא חלל ה' הליחה נא לשנים וכפולים
 אותם חפ"י שהוא פסוק אחד כך כתב האבודרהם:
תקבו כיון שאין גומרים אותו ואין קורין אותו אלא
 בדילוג אינו חמור לענין הפסקה כפ"ש
 אלא חף בלמנע שאל מפני הכבוד ומצינו שלום לכל
 אדם. אלא בענין אחר אין לו להפסיק. ואם הפסיק
 ושהה בו שאלו שהה כדי לגמור את כולה אין צריך
 לחזור לראש ח"כ סימן תכ"ב:

תקבו ויהי שאל התפיל עם הציבור מוב' לו
 להתחלה לחזור אחר ב' שיהיו עמו
 כדי שיוכל לומר לשנים סודו וסם ועני אחריו. וכתב
 הכלבו בסי' נ"ב בשם הר"ר פרץ טעם לאומרו עם
 הציבור חף קודם התפלה ע"כ. והר"ם הוא בעל
 הגהות סמ"ק ותשנ"ן וכתב כן בהגה בשפ"ח סי' ר"ח
 והריקא כתב ראיתי את ר' שלא קרא הלל דר"ה עם
 הציבור וקרא מעצמו מיושב בשעת קריאת התורה:

תקבת בעניין קריאת הפרשה הלכת' כר' המאר
 דולג. בפרק הקורא את המגלה
 עומד. פ' כהן קורא ב' פסוקים ודבר לו ואומר.
 לו חזר וקורא ואמרת וזה פ' דולג שדולג לאחריו
 וקורא עד הסוף. וברא' עד ונסכה. רביעי עד ונסכו.
 והטעם שהוצרכו לדלג הוא מפני שפרשה זו אין זה חלל
 ח' פסוקים. ואם יקראו פנים הראשונים כל אחד
 ב' פסוקים לא נשחרו חלל ב' פסוקים. ואין מסיימן
 ב' פחות מג' פסוקים. ואם יקראו פ' ח' בשנים
 ונשחרו עדיין ח' פסוקים לקרות בקר פני אנשים. ח"כ
 לפי שהם נחלקים לב' פרשיות פ' וציוס השבת היא
 משני פסוקים. ופ' ובראשי חדישים היא מהחמה
 פסוקים. ואם יקרא חפ"ש וציוס השבת ופסוק ח'
 מפ' ובראשי חדישים אין מתחילין ב' פחות מג'
 פסוקים. ואם יקרא פ' וציוס השבת וג' פסוקים מפ'

לבעליהן חלף אמרו להם מה החכם רוצה לעשות פה
ומהכא שאלו בו כה להליל ונתן הקב"ה להן שכרן בעה"ז
ובעה"ב. ובעה"ז שכן משמרות ראשי חדשים יותר
מאנשים. ובעה"ב שכן עתידות להתחדש בראשי חדשים
שנאמר תהחדש כנגד נעורייך מכהן שכן לנשים שלא
לעשות מלאכה ברא"ה. ובמדרש אמר ע"פ שגדורו
הנשים למדת המשכן שנאמר ויבחרו האנשים על הנשים
והוקם באחד בניסן ולא ראו להבא נזמין לעגל נתן
להן שכרן שכן משמרות ראשי חדשים. והרב ר' יהודה
בן הרב"ש ז"ל כתב טעם לדבר לפי שהמועדים נקטנו
נגד האבות. פסח נגד אברהם דכתיב לוי ועשי עבות
ופסח היה. שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של
מחן מורד היה בשופר חפילו של יצחק. סוכות כנגד
יעקב דכתיב ולמקנהו עשה סכות. וי"ב ראשי חדשי השנה
שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים. וכשתאול
בעגל נטלו מהם ונתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו
הטא. ובתב הרוקח בסי' רכ"ח כפר"ה ב' ימים לא
ישאו מלאכה שבטים. ובתב רבינו ירוחם ל"ל דלחוקן
שניהנו שלא לעשות מלאכה חוץ להם לעשות שום מלאכה
כי ראשי כמה נשים פועות ואומרים חוץ לנו לטוות אבל
נעשה מלאכה אחרת ויהי להן או לאכור כל מלאכה
לפי מנהגן או להסיר כל מלאכה עכ"ל. והב"י כ"י שניסן
להם שאלו לתפוז אפי' בגדי כלי צים :

דין ברכת לבנה

תקבל גרסינן כשהדרין פ' היו בודקין ח"ר אחת
בר חנינא ח"ר יוסי ח"ר יוחנן כל
המירך על החדש בזמנו חללו מקבל פני שבינה כהוב
הכא החדש והכותב ההם זהו חלל וזהו חלל ח"ר יוחנן
אלמלא לא זה ישראל חלל להקביל פני אביהם ש"מ
די. אמר אבי הלך מברכ' מעומד. ועל הירא
דחנא דבי ר' ישמעאל כו' פי' הכלבו בשם הר"ר יונה
כל' שהוא נראה ע"י בבורותיו ונעלמותיו. ומהר"ר
היך כחב שמונת לומר כי זה דר' יצחק לא היה צריך
להתחיל המורה כי אם מהחדש הזה לכם כלומר זה
ישג האדם למנהיגו של עולם אפי' עולם שמונתו וכל
שהרי שמש בנבען דור. גם אפי' עולם שמונתו וכל
ומעמי את עמך גם ביום משיח אשר יתמלא פנימה של
לבנה ומלכות פרץ וחרה וסוד עמרת תפארת והמשכיל יבין
רקבל א"ר יוחנן עד מהי מזכרין על החדש עד
שהתמלא פנימו חלל מכהן שכן חלל כנגד
הוא יפן ואינו ראוי לכרך על חידושו. ול' חלבו טעם
כי ההמה עומדת כנגד הלבנה בפי' צהוד ולכן זיו
הלבנה בחזקת עומד על מילואה כי ההמה במערב ולבנה
במזרח רק המקום צינים ולכן מזכרין על ההוספת
ולא על ההכרין כי על הטובים יש לנו לבדך וזהו
שנאמר וכמה פי' מתי תתמלא פנים. מהרשי אמרי עד
כ"ז ולא כ"ז כלל כעשה כולו שלם. והבי ט"ז משנת
המולד מונין אותם ולא מקציעו החדש כ"כ הא"ה.
וישמעאל משום דאמרי עד שתתמלא פנימה וא"ה במלוי
תעל מילתא ולאו דוקא פי' וט"ז חלל הני כ"ז י"ב תש"ג
זהו מלמדה כ"כ בתשובת מהר"ל :

גרסינן

כדכין דכדן הן קורין שומרת להחלה ולביים פ' פחות
מנ' פסוקים עכ"ל :

אך עדיין ק' למה ידלג השני ואינו דולג השלישי
בקריאת הלוי שהוא אחרון ב'. ובתב כהנא
הניח דלן מתחילין ב' פחות מנ' פסוקים גזירה
משום הכנסים שחל יאמרו שהקורא קורא בפחות מנ'
פסוקים. והבא דלא אפשר לפרך דלג האנשי. דמשום
יואלין לנא למיהא. מתי איכא למיהא משום הכנסים.
מיו שזכנן לנ' יפאל היתה זאת הקריאה ושיבחו
ענינין עכ"ל. ולי נראה דהין אורך לך דהא דולג האנשי
איכא למיהא רק להנכנסים. חלל אם היה דולג הב'
איכא למיהא להנכנסים ולהיואלים. והיואלים באופן
שליש לוי שמשייר ב' פסוקים. ולהנכנסים בתחלת
קריאת שלישי דכד חזו מתחיל בפסוק שני כדרי דחד
מן חרי קמאי לא קרא חלל ב' פסוקים דהא לא
אפשר להם רק מיהא פסוקים. וז"ל יתחילו לקרא
למעלה מפ' זו או למטה מיוצראשי חדשים. כתב
ה"ר דלג קושיא היא שאלו לנו לקרות חלל בסדרו
של יוס ופ' זו סדרו של יוס הוא כדרי מקריבין תמידין
בראשי חדשים. ובתב נמי פעמים שהוא ברא"ה ולפיכך
דאיות פרשיות הללו לראשי חדשים. מה שאלו כן מה
למעלה ולמטה מהן :

תקבט ובתפרלן תפלת הוכף ונהגו השולס
להלן תפילן קודם תפלת

מוסף מפני שבתות תפלת תפלת ומומר' כתר כפי נוסח
ספרדים והין נכון להיות באותה שעה כתר דתפילין :
תקל מצוה להכרזות בסעודה ברא"ה כמו מועד
דליתקם בתורה וציוס שמהתבס
ובמועדיהם ובראשי הדיקים. ובנביאים ופי' מידו חודש
צדקו ומידו שבת בשבתו. ובתב מדוע את הארכת אליו
היום לא הדיק ולא שבת. ובתב והשכתי על המועד
הנה חדשה ופכהה וכל מועדה. ובתב גבי שאלו גם
היום אל הלהם והפיבו יונקן זכא משפחה לנו. ובתב
יוסי בחדש השני ב' ימים היה ברא"ה. ובתב ויבס
עלי מועד ודרשי' מיל' ב' כד זולין דר"ה חיקרי
מועד. ואיתא ב"ק דמגלה חלל סעודת פורים וסעודת
ר"ה חלל דמאור הירא דהיב ליה צדדי סעודת פורים.
ובתב ויתקל כל מונותיו של אדם קאבין לו מר"ה ועד
ר"ה הון ממה שמוציא צינים ופכח ור"ה כו' :
תקבל גרסינן ב' חין נערכין ר"ה חינו אכור
בשמיים מלאכה. והא דאמרי' במגלה
זכא שאלו בו צינים מלאכה למס כנון ר"ה והוא של
מועד חלל שפכור בשמיים מלאכה. והבי נמי איתא
קאמר שהנשים בטלות בו ממלאכה. והבי נמי איתא
צירושלמי הני שני דהינו דלא למיעבד עבדתא בריש
ירחא. מנהגא. פי' מנהג הוא ויש להן להתנהג כן שזה
המנהג מאלו חינו בנביאים שנאמר אשר נכרתה שם
ציוה המעשה וחרגוס יונקן ציומה דהואל משמע שום
ר"ה שחיו עומדים בו לא היה יום המעשה כ"כ כמו
שאר הימים שהנשים לא היו עושים בו מעשה. ואמרי'
בפרקי ר"ע פ' מ"ד ויאמר להם אהרן ברכו מתי זכב
אשר באצי נשים. ובתב הנשים ולא ראו ליתן חמיהם

ההלן נגד הלכנה וזיכר ברכת הלכנה וקדש :
תקלה כתב עוד בנהלות סניז המדני חין מקדשין
אלא עד פתח זריחת מרכס ע"ג
קרקע וכ"כ ח"ז דס"ג הוי לילת לכל דבר ע"כ
האומר פהין לקדש החדש חלה בליגה ומסתברא דשרגא
בטירה למחי אהני ע"כ :

תקלה בשמקדש הלכנה חולה פניו כנגדה
ומישר רגליו ומצרך וחומר
ברוך "יוצרך ברוך" עושך ברוך "קוץך ברוך" בוראך
כי יעקב ויהא רמז לו . ורוקד ג"פ ואומר כשם שלמי
רוקד כו' . ואומר תפול עליהם אימתה ופחד גדול
זרועך ידמו כאלן ולמפרע ואומר כן ג"פ כ' העור .
והזוקה כתב ד"ל בעניין זה תפול עליהם אימתה ופחד
גדול זרועך ידמו כאלן עד יעבור עמך ה' עד יעבור
עם זו קוית . קוית זו עס יעבור עד ה' עמך יעבור
עד כאלן ידמו זרועך בגדול ופחד אימת' עליה' פופול
וכן היה נוסח מורי הגאון מהר"ם ז"ל :

תקם ואומר ג"פ שלום עליכם . והם חין עמו ג'
בני אדם נזקן שלום ג"פ לאדם ח' .
והר"ם אומר דהמשיב כבאל ובשמיבי ג"פ די כן
בנהלות סניז המדני . וט"ס וחינה שלום זה כתב
מהר"ל בתפוצה מבוס שמחה האיל וקבלו השכינה
ומהר"ר הירץ כתב בשעת מומדכי לדיק קבלו מהמבונים
אהרי כי קל ואמר תפול עליהם אימתה ופחד רמזי לומ'
לחצירו לא עולך כ"ל שלום שלום :

תקבא קבריה מההסוד מהר"ר יודא מריגופפור
לומר קול דודי הנה זה בא מדלג
על ההר' מקבן על הגבעות דומה דודי לזבי או לעופר
הקולס הנה זה עומד אחר כחליו משגיח מן החלונות
מזימן את ההרבים עכ"ל :

תקדו גרסינן במסכת סופרים חין מצרכין על
היה חלה במ"ס כשהוא מבוס'
והגדיו נאלי . וכתב בנהלות מרדכי ז' חס מצרך בחול
הם לו ללבוש בגדי שבת . וכן הוא דבג"ה מיימורי
מהר"ם כשהיה מקדש לבדך בחול כן יעבור הזמן חז
לבוש הסנדל המכוסד שהיה לו :

תקלה כתב בתרומת הדפן הרוחה לכנה בחידושם
ביומי ההול ואומר ומחין מ.צרך על
הידושם עד מ"ס . חס ליל מ"ס הכא חינו לילות
הרב' בחודש כגון ז' חו ה' שפתי' חס יהא משוען
במ"ס וג' חו ד' לילות אחריו עדיון יס זמן לבדך עד
פ"ו כה"ג יפה להמפין עד מ"ס . חלל חס ליל מ"ס
הכא יהא לילות הרבה בחודש שסס יהא משוען בו וג'
חו ד' לילות אחריו יעבור זמן הכרעה . כה"ג חין להמחיה
עד מ"ס עכ"ל :

תקלו דרעת הר"ם יונה חין מצרכין ברכת הלכנה
עד שיצברו עליה שלשה ימים . לפי
שקודם נזקן חין אדם נהנה מאורה . והרר"י
ביקשלי"א עלל שטרי אורה כתב בתפוצה שעל פי
הקבלה חיו לבדך על חידוש הלכנה עד שיצברו עליה
שבעה ימים :

תקדו כתוב בנהלות סניז המדני מהר"ם שטע
בשם רבי משה מבוליי"ו פהין לעמוד
תחת הגג חלה בחצר או ברחוב במקום טהרה בשעת
יקדוש הלכנה . וכתבו החו' דלא נודע חללינו טעם
המנהג פהין לעמוד תחת הגג עכ"ל ההג"ה . ומהר"י
ויי"ל שטע ממנהר"א כ"ץ הכטע דהואיל והוא כמקבל
פני השכינה לריך ללאת מרבות בני אדם כי הוינא לקראת
רבו יולא נגדו מרבותו ע"כ . ואני ראויה מורי הרב
ז"ל שהיה יושב בהצורה שמה וכזב לב והגיע שעת
יקדוש הלכנה ולא היה רואה להזין וזיוס לשמות

הקדק חמישי בעבודת העבודה

הנה אנוי פולח לבס את אליה הנצח לפני בוא יום
ה' הגדול והנורא . ובזה ימורץ גם כן מוס שקורין
אותו שבת הגדול ולא בשבת גדול אך הקשה מורי ז"ל
הוי לכו לקדוש בשבת וערבה ע"ס התהלת ההפסדה כמו
שבת חזון שבת נהמו . וז"ל דהא וזה מרומן במלת
הגדול ההפסדה והנס . טעם אחר מלחמי בשם ביצולי
לקט לפי ששבעה שלפני פסח מחמרים הטע בזה"ל
לשמוע הלכות הפסח ולהפך בנסים ופלאות שטעם
הקב"ה עם אבותינו במצרים . ומפני האומר הזה
שמחמרים ציות כעבדה נראה להם היום גדול ועל כן
הרגילו לקדשו שבת הגדול . והחכם המקובל החסיד
רבינו שלמה מלכו היריך בקריית שם זה שוין בדרשתו
דף כ"ה :

תקבא כתב הר"ר אשר ז"ל בהלכות פסח נהגו
כל ישראל לעשות להם בערב שבת
הגדול . הגדול לפי גדלו וזקקן לפי קטנו וקורין אותו
לעת עמי ובזלע"ז להם ציות הנכונה ומחלקין אותו
לעמים ומיזם שזלזלו בו ושתלהם מאירה בתפוצה
עכ"ל

דיניפסח והלכותיה

תקבא שרת נלכתי פסח נהגו לקדושו שבת הגדול
טעם לפי שניסן שבו יולא ישראל
מחמרים חל ציות ה' בשבת כמו שמליו בסדר עולם
ומקחו של פסח מארס שהיה בעשור לאדם נפקה שלפני
פסח הים . אומנו וישראל מה נעשה הירך נפקה הפסח
לעיוי מארס חן חצה ולא יסבלנו . אמר להם
הקב"ה עתה חצרו חנס הגדול אשר נעשה לכם הלעו
ולקחו חיש פסחו להיות להם למשמרת עד ז"ל יום
לחודש . כשראו המחמרים קך חצרו חיש חרבו על יריכו
ויצקו להשמיד להכזב וללמד את כל היסודים . והש"י
ברחמיו הגין עליהם ותהלה את מארס בהחלואים כהוים
וגדורים ביסורי גדול' וגל יכלו להזיק לישראל . וע"ס שטעם'
גסס גדולים לישראל בשבת שלפני פסח נק' כל שבת שלפני
פסח שבת הגדול . יס מקסים מחמר שכל לבוש היה לשון
ארמי היה להו לקרות שבת רבה כמו אומ' רבה הושיעה
בה . וסורין מורי הרב ז"ל כי לכך קורין אותו שבת
הגדול ע"ס ההפסדה שקריי' בהיה שבת דמתיב בה

שבילת' רכס מאוד ויכנס כל הצבא בין הדתיים" שלא יבאצן לחן וחיבה למימר דבר"ג שרי הרמב"ם דווקא דלא חין לורס החמן עומדת והמחמיר לטותו בעיט מבחון תפ"ב עכ"ל :

דיני הגעלה בקוצר

תקנו אבנר המחבר הכתוב בקוצר דיני הגעלה . קצתם בראיות וקצתם בקבלה . וזאת לפנים בישראל לחורה ולתעורה . בתחלה מנקים הכלים מבפנים ומבחוץ מן החלודה . ואם יש בכלים כלים מדבוקים . איז תחת הפלחים הוא חמץ בחורים ובסדקים . ועי' הגעלה איז יולא . רק בסכרת הפלחים אם תחת רוחם . ואם יגעול הכלי וספלי קודם שמדביק אותו . איז לכלי חרס'ם לדמותו . והגעלה היא מועלת . דכבו עו כך פולטו ומתגעלת . וכלי שיש שם נקבים . או שפירו אר או שיש לו קנים קצרים ולא רחבים . ולשם יש חלודה או טיפות שה"ל להסירה . איז בפסחא היא חסירה . וסירה דבר ה' וחדל לדברו . יגעול הכנים מחמץ קודם זמן איסורו . וכתבו כמה גדולים וחכמים שיש לנהוג להגעיל קודם הפסח ג' ימים . ואז חין לדקדק אם שבו הכלים משם לעט או יום אחד . רק חין להגעיל כלי צפר וכלי הלז ביהד . ומביאין יורה גדולה ומגעילים אותו תחלה . ומשליכ' לתורו חן רותת או חור בגחלתו . כדי שיוכל מים על פסחו . ויפסד וימלא אותו כתפס הרשון . ואז מגעילים בו הכלים כפי תשמישן . וכלים מכלים שונים . ואותן שתשמישן צלון יהיו ראשונים . ואח"כ הכלים שנתחמם עליו רח הספעי"ר ש' זול' עליהן . ואח"כ כלים שמתחממן בהן בתמין כללי שני כגון קערות וכפות ודומיקן . ואחר כך קערות וירות ודוד' אשר היו ידם צמטל זה בראשונה . ע"כ יאסר יד כל הדם בהם בזהרונה . וגם הידות לריכין להדיח ולהגעילן ולנקותן . כאשר אמרנו כל הכלים ידועיקן כמותן . ואם הוא כלי גדולה שאין יוכל להכניסו בבת אחת . אז יש להכניסו בלד אחת בנחת . ואז יספור אותו ויכניס האחרת . אך זאת תאסר לכם להסתמרת . שלא יכנס הכלי לתוך מי הגעלה פעמים וגם לא יגלגל לסבבם תוך המים . ויש ליזהר ליקח שתי צמות . ואין להגעיל כלי בתוך כלי . גם לא הרבה כלים ביהד בכלים ובקלות . ובשמואל' הכלים מיד צמוד המים ורחמין עליהם . נוהגין לפסוק מים קרים על פניהם . ויזהר להרמיה היורה ולא ימות מרתחתו . אך תמיד יעלה אצטעו' על פני כולו או מרתחתו . ואחר כל אלה יגעול גם אותו . השפוד' והסכנאות לריכין ליצון עד שיהא הגאות נחזין מהם . וגם לא יפסד עד זמן איסורם כי לדון זה לכתחלה כל הכים דין אחד להם . הסבינים קתייהו בטיגא ופזליהו בצורה . וכן מחמיר' בכלי נפש הנו"ג' כבורה . אף שאדי ואדי ברותחין ובכלי ראשון היא הסלה . מ"מ המחמיר לנגס תא עליו ברכה . כי פעמים יש בהם גומות ואינו מועיל להגעלה . אם לא שישחיתו ופעמים ישנה ויבא לדי מקלה . והדגן שאין לו חקנס . כי החמץ שם עמוק עמוק מי ימלאה . המדורה ממלאים אותו

עכ"ל . ותעמתי ממורי ז"ל שהיה דורס כל אחד ואחד הלה אחת או תשיל אחת מקמה הנוהג לפסח כי שמה היה שם השם חמץ ויתלה אותו בזהרם כטל מהס ואפשר שם או הלה עני היה גם כן מקמה הנבחה לפסח וזה היה עירוב . וביש מקומות נהגו ליטול הערוב ולהקטס ערוב שפת . ואין זה מנהג נכון כי איהו שפת הוא בלא עירוב ואפי' המקום ההוא לא ישימו על לבם ויטלטלו בלא עירוב לכן נכון הוא לצלל המנהג הזה . וביום מהר"ל לא היה המנהג הזה כפסח נוהגין לעשות מזה השיוף בכל ערב פסח אף על פי שעדיין היטנה קיימ' :

תקמו תניא שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ואמר מהר"ל דמבוס האו סעמא דחייבין לדרוש בהלכות פסח שלשים יום מקודם כהנא בספר אגודה כל מי שממלא את הבית של יין מפירות עד פסח דלא מחמילין הפלחים יום . לריך ליה' למלחם עם כלים התיכים לפסח שאין בהם חמץ או בכלי ימן מורק ומוסף שלא יאסר נדבק בהם שום חמץ ויתערב ביין ויעשה ג' כ צרות הדשות בחביות פרוזה לפחות יין בפסח דחייבין חולי ידבק שום חמץ בישנות או יפספף את הישנות לזורך פסח . וכל מי שלשים יום מקדן ומבדקין הבית וכלי הבית מן החמץ ומגריין כל מקום שידבק החמץ דהיינו כל שחר כלי הבית . לכן צריכיות ויחיות ואלוהי שלמים שלמים עישה כל השנה חין מועיל בהם מריקה ושפיר דה"ל שלא ישאר כוים חמץ בשנים או שלמה מקומות ותיב לעברו לפי פס"ו וכן המכנה בשמ"ק . לפרך הרולה לאלה ידי הובתו לריך ליתן חותה לגוי בתחנה גמורה בלא להחזירה . ח"ג דככל מקום מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה בר מקודמו' השם כדי שלא יאמרו אלה יקניטו בחליפין . שמה גבי חמץ החמירו הערמ' משום דמלתא דקביע הוא וגוריקן במילתא דקביע דלמא התי למוסר . וכה"ג אסר ר' יוחנן צירושמי חמץ שצטלו ונמלא אחר הפסח מפני הרמחין אפי' דנפאר דמי הפקר לא החמירו כגון לפוטרו מן העמסר . ודוגמא זו בליסור בבימות שבת המפקד בהם . אלא משום דגבי חמץ חובה למיחם רמאות טפי והם ירע עינו לתת אותם לגוי ופמא אינו מחמיר אז ויחיהו בסיס ואז יצטל החמץ שבו . וכן המנהג לעשות לדכי מוליתא ועלי מגלגלין וכל כלי שמינשו בו בשנה מהא סעמא דפרישת וכן כהנא בזה דאס שום חמץ נדבק בחדק שאין יכול להטט אחריו יטיה עליו מעט מים . וכן הסל שמינשו בו הלהם כל השנה בעין ויחיהו בעיט ג' כ דה"ל לקר בין הפרצות עכ"ל . וכל דבר שרגלין לתת לגויים כדי שלא יעבור עליו בפסח כגון שכיב בקרין ביר"ל או הלה דבם בקרין לעק"ך . לריך ליתן בתחנה גמורה כדלעיל ואז הפ' אם מניד הגוי ההוא ויודע בו שלא יגע בכן כלל אלא יפסד לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנס לו פרי כמו שכתב מהר"ל בזה"ס ק"ך :

תקמה כתב בתרומת הדמן שאס בל לדבק שום דבר בצבץ חוך ל' יום . ידבק בצבץ

תקבץ צריך שלל ליקח כלי שהיה בו דבש או יין או מי פירות דהפי' למאן דחמר מי פירות אין מחמין הני מילי בלא מים אבל עם מים קדמי' ומחמין מלאהי בהלכות פסח להר"ר זעליג נ"ע :

תקן תקיפת ניסן לפעמים שחל בליל שאיבת מי המצות הורה מהר"י ב"ל אע"ג ד"פ דאין נפקותא בזה ואין סכנה במים רק לשומה אותן בשעת התקופה וכן כתב המרדכי והריקא דאין נפקותא במי המצות להשמר מסכנת התקופה דשומר מצוה לא ידע דבר רע. אכן לא יתבאר הכי דאין כוונתו על הכנס. אך יקח יחד ברזל חדש ויתלה במוט או משיח"ל אל תוך המים בשעת התקופה כמנהג העולם ואל יסליכו שם דכשנזילתו צריך להכניס ידו תוך המים ויתחממו. ודווקא יחד חד' או מחט וכה"ל גוונא. ולא ברזל חדש שאל ידבק בו מאומה ויבא סוך הים. וכן מסיק נמי במהר"ק"ל לתת ברזל אל המים כל זמן התקופה ואין חן רשות למזיק. הגה"ה במהר"ק דאין להקפיד על התקופה אלא בזהירות ולא בעירי חך גזרו שיר אמו נהרות וכן ר"ס בר מינן מה בזהירות דירה אין לשפוך את מי המצות דאין הובא חך הוא לפרסומי מלאכה **תקנא כשהר** ארבעה עשר בליל י"ג ולא בע"ש שחל מים ללוג בליל י"ג ולא בע"ש שחל יקדים קודם הערב שמש או יאחר ויחלל שבת מרדכי פ"ק דספחים :

תקנא זמן דביקא חמץ קצתו הכמים בלילה משום דלא בני חדש מצוין בזהמים וגם אור הכר יפה אז לבדיקה ולאוור הכר בעיני דביקה יפה הוא ואסמכוה קרא ואם לא בדק בלילה יבדוק ביום גם לאחר הכר ודווקא נר של שעור כדפירש הר"ם. ובפתיחה אחת כדפירש' בספר מצות קטן דאי הוא נעשה כקליעה דיו כבזוקק לאורו. ומיד כשגמר הבדיקה צריך שיבטל ויחמר כל המירא והמיעא דליכא ברשותי דלא חמית ודלא בערתי לבטל ולהי כעפרא. כך נמאל הנוסח בשם מהר"ם וכן הוא בזהירות במהר"ל. אבל רש"י ורי"ף והר"ם כתבו נוסח הביטול בפ"ק דספחים ולא כתבו רק כל המירא לאור. וכן רבי יוסף טוב עלם כפירושו וכן הוא באורח חיים וכן כתב מהר"ם בזהירות הדשן סימן ק"ד דאין לרדק לומר והמיעא ויש מסיימן כעפרא דארעא וכן הוא בספר הגורם והר"ר פרץ כתב דביטול הלילה יאמר כל המירא דליכא ברשותי דלא חמית ודלא בערתי. וכתב מהר"ם מפראג אבל אין לומר דחמית ודלא חמית כי שלא לצורך הוא כי מה מועיל מאחר שחזיר ויבכה זו. ומהר"ו כתב דאי חמר הכי ח"ל ביטל אפי' שחל ואם כן אינו שלו ואריך לקיים מצות שריפ' בהמן שלו מהכתוב מהר"ם א"י. ומאה"י ששם ל"ל דלהחרי אין לבטל עד לאחר שריפה דאי בטל קודם חס כן לא היו שלו :

תקנא כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' המן ומלא החמץ שמינה בליל י"ד כדי שיחלל ממנו למחר עד ד' שעות. אינו מניחו מפאר ומאורז ככ"מ אלא מניח בכלי או בצוות ידוע. ומלאהי כתוב בשם מהר"ם דא"ל להלכיע הכמץ שדורין לאכול חאף חס ימנא חסור הכורז ובמחנה נכר

אופו גהלים. ואם הקם נשקף מבחוץ אי הכבלין נמדוכו בו גהלים. הספסלים והשלמות יהיו קודם לכן מוקרין יח"כ מנעילן וזה הם מומרין. והשעלה הוא שהתחד יתסום האבן או הסוד וחצירו שופך עליהם. ואם ההפך בא ע"י מניסה. ואותן תיבות ומגדלים. שאזורים שם מלאים. אז הרוש לילך באורח ישרים. טוב הוא להניח שם שמרעופים או התיבה נסרים. ואין כחן להנעילן ולהפס החמץ מן הסדקין. כי א"א שלא כשאר מזומא בין הדבקות. ואנני דלישא על פן בעורכי עליו כל השנה. לאותן כלים אין להם הקנה. וצריך ליתנם לגוי במתנה. או לטות בטיט על פני כל המנא. כל או נפה או בורר או משמרת. אין להם תקנה וצריך ליקח חסרת. המרד' היתומן קשר צריך לקנות לפסח חדש. כלי עץ המופי' גם מניח דינס ככלי חרס. אך מנהיגין שלא להשתמש בהם אפי' המדשים וכן המהופי' צבדיל ועופרת. וכלי כסף המפוקדים דינס מכלי זכוכית לא נפרדים. ותמורי בית ההורק דינס ככלי חרס. ואינו יוצא מידי דפיו לעולם ובפסחא היא חוסרת. ועץ שחושנין בו ללוותה ששומין בו כל מיני מסך. אין לתחוב עליו ללוותה להדיא בפסח. וכלים שנתמטמו בו שבר בקרין ציר"א מאלד הקילו הכמים. עדי להם בעריו ג' ימים. והרוש להנעילן יפה בלחן רוחה ובמים. אז יותר טוב הוא כפלים. ויקבל שבר מרובכ שמים : חסרת דיני הגעלה.השם יצילנו משגיאה ותקלה.

דיני שאיבת מים למצות

תקמו ביום י"ג בערב מביאים מים למצות וישאנו המים בין השמשות פי' בין שקיעת החמה ללאת הכוכבים כן מסיק ב"ח יומי נהר טוב' ואם אין מי נהר יקח מי חדר וילינו כל הלילה ויכסה המים שלא יעבדו תחת הרקיע אפי' ביום מעונן דיומא דשיבא כולה שמשא ק"ל לא בזהם. ובעת הקור יפסי למעלה בחדר. אם עת שמים בחרק. ומזה הוא לומר בפה הני מים למצות ולא די במהפכה לבד. וצוב וכוון הוא שדווקא יודים ישאבו מי המצות ולא הגויים. וכן כתב הר"ר שמואל מפליז"א ואלוי טעמא כי דא"א בלתי מים מן העינים הם כמו שפירשו התוספות סוף מסכת ביצה בהסיר דמים ומלא לעיסה וקריין בזה ושמרת את המצות. ואלוי על כן נהנו ים קדמונים להיות להם כלי מיוחד למי המצות שהישראל בעלמו שואבם אמנם מאן דאפשר ליה משתכל שיהא כולל נפאבים על ידי יודים דהא חס נאצד האסיקומן כומצין על שאר המצות שאכלו. ואם טורח הוא לו שלא יוכל לשאוב כולן על דרך זקן או חולה. מ"מ יספיק את עצמו לשאוב מי המצות שצריך לסדר וכן המרדכי הוא בעלמו שיאבן וכן ראיתי מלדוני מורי ז"ל :

תקמא שמינתי שרי' הלכן לא היה מניח ללוג בפסח במים שהיו בכלי נחושת לפי שהנחושת מחמם ושמעתי שהיה מעשה ואחרו שאר רבנים כמו כן ויש קצת ראיה מפרכ' אלו טריפות משכיל חמיתו ופירש שרי' משם רבו חמיתו של נחושת ע"כ מלאהי :

בן שדרי וכולין חמץ אחר הבדיקה ע"כ :
תקנה ראש כשמא אוח הבדוק חין קפידא בכך
 מ"מ עכ"פ צריך להיטעם במקום מיוחד
 שלא יוליכו חנוקות למקום הצר ודרכה לפרר. וכן
 דלא חיישינן לגריעות חולדה חלל בפניו מ"מ אמרו
 חכמים ויחמו בצינעה ועלינו לקיים דברייהם ונכון להוציא
 אליו מקום מיוחד לחלול שם להשמר מלכנסל :
תקנה והמין שמא בבדיקה ישמיר עד למחר לבצעו
 ולא יבצר בלילה כל' מן הגוי' במרדכי
 משום שצריך לבטלו שנים למחר בשעת הביעור. ומאלי
 טעמא חמשה"י כג' הדגה לו טעמא דמיה פירורי
 חמץ לפני הבדוק בים ארצות ורשעים קת מדפריך גמ'
 בפסיקו' ובטלם בים דזמן שימור נראה לפרוף קלי
 דים ודלי ציור. ומאלי טעמא נראה לפרוף קלי
 לכל הפחות כדי לזכות ביעור חס לא מאל שום
 חמץ בבדיקה. ואמר מהר"י סג"ל המניה חמץ לפני
 בדוק יניה דווקא נוקשה שלא יכיר ובמקום משומר
 בפני חנוק' ועצברי :

תקנו כתב מהר"י פתרונום הדגן ס' קל"ג וז"ל
 שאלה הרבה ב"א נוהגים למאשח ולכבד
 כל חדרי בית ב' או ג' קודם י"ד וצ"ב י"ד מניחין לו
 ג' או ד' פתיון במהלך חדרים וכשבדוקין ומנאסין חלו
 הפתיון' הפתיון להם בני ביתם מפסיקין טוב לבדוק
 פסור דמי או לא. תשיבה יראה דמילתא דפשיעה הוא
 דלא ידעו אינון עבדין דבמ' פ"ק דפסחים ב' בדיא
 דאם כדור וט"טאו הבית קודם לכן אפ"ה צריך לחזור
 ולבדוק חלמא דביטוד לחודא לא מהני. והע"ז דמסיק
 הסם משום שלא חלק בין בדיקה לבדיקה מ"מ כתב
 כמי הסם טעם אחר דכידור לחוד לא סגי משום דילמא
 הפתחה לגמ' וא"כ במה ילכו החדרים ממוצת הבדוק.
 ואף כי אין להקל במוצת זו לחזור. בה רבין טובא
 וצריך לבדוק בדיקה גמורה לחורין ולסדקין בכל חדרי
 הבית שמכניס' בהם חמץ עכ"ל. וכן הוא דעת מהר"ם
 ומהר"י מ"ל"ן וכן הוא במרדכי פ"ק דפסחים :

תקנו ב"ר שאל בשבת בדוקין את החמץ בלילה
 שלאחר יום ה' שהוא חמלת ליל ו'
 ומבטל לאחר בדיקה וחמץ שממא בשעת בדיק' שורפי'
 אותו למחר בשפי בלחם שעה טרילה ואפי' לאחר שש.
 ואין מבטלין בלחם שעה בשעת שריפה כי עדיין צריך
 לחלול חמץ ב' סעודות בשבת בליל שבת ובסעודת שבת
 שחרית. והשאר מן החמץ אחר סעודת שחרית יבערו
 ויחמו לבטלים או לגוים קודם הסחלת ו' שעות ואז
 יבטלו פסח אחרת עכ"ל סמ"ק. ופ"י הר"ג כחל
 י"ד להיות בשבת שפירא חמץ ציט' ב' קודם
 הזאת גויים שמא יסבה בשבת האחרת לאחר הזאת וכן
 הוא בח"ח :

תקנה כתב הלכנו בשם רבינו האי מנהגא דחוי
 ללא דחין מבטלין קייסא ולא כל דבר
 שמבטלי' בצי' הדחה צי"ד להיות בשבת וכן אין
 טובין פת לזמנה בצערה מכיון שצריך להדיחו וכ"כ
 בשבולי לקי בשם הגאונים. ויש פרושים אחי מעשה
 בשבת ע"פ שבת משבלי כל התבטלין בבלי וי"ט

דפסחא לחדר ממשכול ובשיטא ע"פ ב"ם ונהגין מקצת
 בני אדם שלא לתקן ויורמו"ל סוף החמץ וכן אין לפרר
 מזה ברי"ב צי"ן וזמור פאסור לשבר המלה קודם
 הסדר. וז"ל הסעס דחיישינן דילמא אחי למיכל מיניה
 כיון שמתעסק בו כרחיק ר"ר צפ"ק דפסחים שלא יבדוק
 לאחר זמן ואסורו דלמא אחי למיכל מיניה עכ"ל מהר"י:
תקנו כתב מהר"י חמ"ד סמ"ד ח"ל אחר
 שאל בשבת זה סעודת שחרית. יעני
 הסעס שחלבו בה ויקנה הקערות שחלצו ויעמסו מ'
 העין עם שאר בלי חמץ. והם נשאר פת יכול ליתנס
 לגוי ע"מ שלא ללחם בו לה"ה דרך הערמה ודבר מוצע.
 ומה שכתב ע"מ שלא ללחם בו ללא דוקא חלל ה"ה
 כסחמא גמי מותר רק חין נותנים לו ע"מ ללחם כי כן
 הוא הכסמא הסוס' ודבר ליל' דהג"ה מיימוני נקט
 שכתב בש"ב דהלכות חמץ ומוסא ח"ל הרגיל לתת פת
 הנשאר לגוים ראוי לתת ע"מ שלא יוציא דרך הערמה
 ודבר מוצע. וכן רגילין יראי הנפש חלל לתת ע"מ
 ללחם בו אסור כדלעיל בפ"ו בהלכות שבת ומוסא מפור'
 דלאו דוקא ע"מ שלא ללחם מותר חלל ה"ה סחמא
 נמי דלי סחם אסור הוי דברים דסחרי אהדידי שחרי
 לבסוף כתב חלל לתת ע"מ ללחם בו אסור משמע
 דדוקא במפורסם הוא אסור חלל כסחמא מותר חלל ע"כ
 לומר שמה שכתב ראוי לתת ע"מ שלא יוציא ללא
 דוקא שצריך לפרס ולומר להגוי שלא יוציא חלל נותנים
 לו כסחמא על מנת זה שלא יחא נראה שנותן לו ע"מ
 להוציא וחל"כ אין נפל הגוי והוציא חין וצוקין לו.
 חלל לתת לו על מנת ללחם ר"ל חלל לתת לו בעיני
 שהוא נראה כנותן לו על מנת ללחם אסור. כמו שכתבו
 הסוססס וסר"ה"ס וסר"ן דרים שבת חמתי' דפשי עני
 חס ידו לפנים ונתן לחוך ידו של בעל הבית או שגבול
 ממוכה והוציא עני חייב ובעל בית פטור. דלפי' חס
 העני גוי אימורא דרבין מוסא חלל חלל כיון שגבול שנותן
 על מנת להוציא. ואף שהדברים הללו מיוסדים על
 אדני הג"ה זו לא קיל"ן הכי דבעל הג"ה זו אסור דחין
 חילוק שבת זו משרא שבתות בשבת שכומו ששחר שבתות
 בשבת אסור ליתן לגוי מוציאת ע"מ להוציא כמו כן אסור
 ליתן לו חמץ הנשאר בשבת זו כמו שכתב בסוף כדלעיל
 בפ"ו מהלכות שבת משמע שצריך שריס שור. ודעת
 הא"י אינו כן כמו שכתב המרדכי פ"ק דשבת ח"ל
 כתב בח"ו כש"ד ביטול חל להיות בשבת י"מ שאסור
 ליתן לגוי מותר החמץ שפולקו לחון. וי"מ דלג"ה
 לפינוי וסאז יקנה מותר. ונראה דלדידן דלת לן ר"ה
 דאורייתא מותר ליתן להם אפי' ביד ואפי' ידוע שיוצק
 חון. וכבר היה מעשה ברענא ציריג שחל שרון
 שחלס אחר מחלל יאדיו ושלתו לו ע"פ רוסאי שיער
 עכ"ל. והע"ז דהת' וסר"ה"ס וסבור סברי דאפי' לדידן
 דלת לן ר"ה דאורייתא אסור ליתן להם ביד חס ידוע
 שיוציאו. יש חלק ולומר דהיינו דוקא בשאר שבתות
 הפסח דהיינו דלית ליתן להם מיום חלל מיום דרבי
 שלום וסאז אפי' חל" מודה דאסור כמו שכתב בהגהות
 מיימוני בפ"ו דהלכות שבת בשם ח"י דהוציא דאיכא
 משום דרבי שלום או בגוי חלל מותר לתת לו או לשלוח

הוא כליו לשבת וי"ט. וכן מי שיתבט ספרים לעצמו דרך לימודו מותר כן"ה הוא הנוסחה החמישית. ויש נוסחאות שכתב בהן וכתב אבי העזרי כי' מיד קודם ובערב פסח ומשום דלא קאי שריותא דאבי העזרי רק אשאר ערבי שבתות וי"ט ולא אב"ט. ואינו כן דאין חילוק בין ע"פ לש ר ערבי שבתות וי"ט. רק דערבי שבתות וימים טובים מן המנהג ולמעלה הוא דאסור כמון למנהג לא. ובערב פסח מהות וההם נמי כיומן ברכה הוא דלא חזי. הא שמוציא לא משמחין ליה הכא נמי משמחין ליה אבל לענין שריותא חין חילוק שכמו שבשאר ערבי שבתות וי"ט מותר לתקן כליו לשבת וי"ט וכן לכתוב ספרים לעצמו דרך לימודו כמון כן בערב פסח שרי וכן מהר"ם לא מיהא לכתוב בערב פסח אחר הזות וכן הודם מהרי"ק :

תקשר איכא למידק מסוף דבריו של אבי העזרי שכתב אבל מתקן הוא כליו לשבת וי"ט. משמע אפי' אם אינו עושה להשתדל אם אינו עושה לנרץ שבת אסור. והכי דיוק הכור א"ה בסימן רנ"א וכן כתב המרדכי וז"ל ואפי' בהנח חין לישראל לספר לחבירו מהות ואליך. ואין לחלק בין בהנח בין בשכר כיון שהם מלאכות עב"ל :

תקשה וקודם הזות מקום שנהגו לעשות עושין שלא לעשות חין עושין. ולדיוק מקום שנהגו שלא לעשות דוקא מלאכות גמורות אבל שאר מלאכות אפי' מנהגא ליכא. ואף במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה החזיר קודם שם משום כבוד הרגל שלשה מלאכות והן לספר ולכתוב ולתקשר כן הוא דעת הרמ"ם. והעושים אחר הזות מלקין ומנדיין אותו וכן הוא במהר"ק אכן לרמון אחר הזות מותר :

תקשו כתב המרדכי משמע דאסור לעשות מלאכה אפי' ע"י גוי כמו מלאכה דחול המועד. ויש לתמוה על המנהג שנהגו לספור ע"י גויס בגדים חדשים בזיתו של ישראל כל יום וי"ד ע"כ. וכן משמע בהנהג מהר"ל שכתב וז"ל אמהר"ם ארז"ל כי מלאכה בערב שבת ובערב יו"ט אינו רואה כיון ברכ' לעולם. אך ערב פסח יש לו דין אחר ש"אסור לספר וגם לא לזיול צפרנים ודיוני ככל דין חמ"ם. וממ"ם ודיוני ככל דין חול המועד משמע דאפי' ע"י גוי אסור. והרובה כתב בסיומן ש"ד דע"י גויס מותר לעשות מלאכה אפי' בזיתו דלא שייך אחריות לגוי שבות כ"א גבי שבת וי"ט והה"מ וכן מנהגים. וז"ל דה"ה לספר ולזיול צפרנים ע"י גוי שרי דלא מסתבר לחלק בין מלאכות חלו לשאר מלאכות. וכן משמע מדברי המרדכי שהבחינו לעיל כיומן תק"ם שכתב ואפי' בהנח חין לישראל לספר חבירו ואין לחלק בין בהנח בין בכתב כו'. משמע דאי הוי שרי לעשות מלאכה בת"ס לא הוי מחלקי בין לספר ובין שאר מלאכות ח"כ כן זה דשרי נמי לא מחלקין וק"ל. וכן משמע דכתב דוקא ישראל חין לספר לחבירו אכן מהרי"י בדרשיתיו אסור אף ע"י גוי וכן משמע מדברי מהרמ"ם ב"ד סיומן ש"ס. אבל לפי דיי נראה שיש להשתדל בשיעור הדמיה לא הפסיד :

כתב

ע"י גוי אחר לדין דלית לן ר"ה עכ"ל. ונראה שהיה מה שכתבתי בסמוך דליתא במרדכי בשם ח"ו. וע"כ לא שרי לדין דלית לן ר"ה דלוריתא חלל במקו' מזה כגון לבער את ההמץ מהבית או מפני דרכי שלום כשהיה דעיוני ששלה אחר מהלך יסודי. אבל היכא דליכא מזה ולא דרכי שלום מודה ח"ו דאפילו לדין נמי אסור אע"י דלית לן ר"ה מ"מ איכא למיהא למראית עין. והיכא דליכא מזה או דרכי שלום כהא ליכא מאן דפליג אה"י והכי קול"ן וכן פסק מהרי"ק ז"ל גופו בש"ע בס' ש"ס ח"ו היכא דליכא משום דרכי שלום או בגוי חלל מותר לכת לו או לשלה ע"י גוי. וכתב מהרמ"ם ז"ל בהג"ה וה"ה לנרץ מזה כגון להזיז חמץ מציטו כפסח והיינו ממש דעת ח"ו. ומ"ם מהרי"ק בסימן סמ"ד חינו עיקר :

תקם הבכורים מתעמים בע"פ משום הכס שניאלו במארים. וכתב רמב"ה וסמ"ק אפי' בכור לאם. וכתב באגדה אפי' בכורה אשה ורמי' ממדרש דבת פרעה אהנה לה זכות מרע"ה אלאמה דהם גם היו באותו הכס. ואולי שאר פוסקים חשבינהו בגדול הבית דלא נרץ דרמי' רמב"ה. ושפלה ע"פ שבת יקדימו להתענות ביום ה' שלפניו כרוקה וכ"כ מהר"ם שבתות הדשן וכן כתב מהר"ל. ואמר שאין רשאי לטעוד הלילה ערס בזיקת ההמץ וז"ל מתי מהל כן ים בכורים של ריך לבדוק הרבה חדרים ועלויות בציר גדולה ומאפשרים מפני התענית לזריזין לבדוק ההמץ ג"כ באותה לילה. ומהר"ם דקאן דעתו נוטה שיאכל בין השמשות רואיל דאשכחן ראב"ן דגם בתענית דיימים גורא' היה לעולם חלל אחר שיהא מצית הכנסת דתשב' לכו לערבא בעלמא ותענית זה קל מאד דהא ר' יהואל מחיר לו מיני תרומות ועדיף ליה לאכול בין השמשות דעדיין לא התחיל זמן בזיקת חמץ ממה שישלל אחר השוכה ועובר תפלת' דרבין. אלא כיון דבריו ואמר לא סמיכא אפסיה אך אי מנעבר ליה מחזיון אחד הצדוק שבזילו או יטעום טעמי' בעלמא דלא שייך בה אשמושי :

תקסא אביר מהר"ם מה דאין מתענין גדולי הבית דדי לזו כמה שמתענים גם בכור לאאן ואמר דמנהגים האב או האם להתענות בשביל בן קטן הבכור. ואם האב גם הוא עצמו בכור מחזר דהוא מתענה לעצמו אינה נרמיה הנה להתענות בעד הקטן דתענית האב עולה גם לבנו הקטן :

תקסב כתב הרובה איסמיה שהוא מעונג יתענה כרב ששם דמי' כולא מעלי פיסחא בתעניתא פ' ע"פ. ואמרין התם צירולמי ר' לא הוי אכול לא חמץ ולא מצה לא מפני שהוא בכור חלל רבי איסמיה הוי ואי הוי אכול ביומא לא הוי אכול בליל עכ"ל. **תקסג כתב** הטור א"ה סיומן חס"ה העושה מלאכה בערבי שבתות וי"ט מן המנהג ולמעלה אינו רואה כיומן ברכה לעולם. ובע"פ מהות ולמעלה אסור ומשמחין ליה. וקודם הזות חלוי במנהג מקום שנהגו ליכור אסור. ובמקום שלא נהגו מותר. וכתב אבי העזרי דוקא שטעם מלאכה להשתדל אבל מתקן

זכר ללחמי תודה" שהיואל מצית האסורים מצית תודה.
ותודה הים בה ג' מינין של מלח הלות רקיקון ורזוסה
וכל מיין הים בה ג' עשרונים ושלם ומכל מיין היו
עושין י' הלות הרי שהגיע לכל ג' הלות עשרון אחד.
וע"כ עושין שלשתן מעשרון ועוד להם עוני הקרי ועני
מייטת עשירית השלש :

תקעד ולבתהלה עושין המלות דק דקאמר
עושין בקיקון כמו רקיקון

כו' ופרש"י ובלבד שהיו דקין ומקלשין דלחין מזהרין
להחמין. אבל לא מתיירין העבין כמין גלוסקאות
דמחרין להחמין עכ"ל. וגם לא יהיו רחבים יותר
מדלי דהוי כמו חשיה וכתוב להם עוני. ויגשן בהם
סימן לידע חוזה רחשוה ולחיה שנייה וחלח שנייה
כדרך שהיו עושין בקופות פתורמין בהן הלשכה שהיו
כותבין חב"ג לידע חוזה נחרמה רחשוה שממנה לוקחין
החלה. ה"כ עושין מזה רחשוה בלחות גשעית
רחשוה. וכתב מהר"י דהמלה שנייה יעשה גדולה יותר
מהסתרות משום שאריך לחבול ממנה כל אחד ב' כזית אחד
בשעת המזלח ואל' לאפיקומן :

תקעה ולא יגדוש המדה ולא ידחוק הקמה במדה
דח"כ לא ילוב יפה. ומי שאפה כליל י"ט
הג' מלות כדי לחבב המלה. ימדוד הקמה מב' הלילות
בע"פ. ואם שבה חזי יקח בלמוד הדעת ולא ירבה
על עשרון :

תקעו ואין להחמיל ללוב את המלות עד אחר מלות
משום דבלות במקום פסח וחלון נשחט
אלא בשבט ומחלה. ואם בני ביתו רב שאריך להפוס
הרבה ולהקדים מ"מ יזהר לאפות הפלגה מלות אחר חזי
היום. ואח"כ שטנינו יולחין במלה ישנה היינו דיעבד אבל
לכתחלה אין לעשות :

תקעו וצריך לומר לשם מלה מזה הן בעשיית
המלות של מלה. הן בשאיבת מימן.

הן במדידות קמה הן בנותן מים חוץ הקמה כי המים
והקמה נחשבים כאחד. ור"ח"ה דהתם מהפך בלחך
הנותן מים אחד הנותן קמה ללוב מלה עירוב חם עולה
העירוב לשיהם :

תקעה ואין לעלול לא הקמה ולא המים ולא המלות
מגולה תחת הרקיע במקום זריחה
השמש. וצויחא דעיבא תחת כל הרקיע ון יזהר במקום
הליה וירחיק הליה מן החמור. ועוב שאין להניח הספל
שלשין בו על כר של צמר מפני שממחם הספל. ועוב
להניחו על כר של עור. ואין ללוב כלל שם שם בקשים
וגומות דלי אפשר לקחתו מן הבצק מהר"י :

תקעט וראוי להקדים לבשל כרוזין של עובס
הנפולין מתחת ידו קודם שובלו לבא

לידי חימוץ. שפעמים יש בהם פירורין דחשיבי שגולי
לקם. ומה שאמא שפעמים יש בהם פירורין דחשיבי
משום דקיימא לן דבעלמא חמירין פירורין הפקר פירוש
מחליקין בלא ביטול להם כתב שפעמים יש בהם פירורין
דחשיבי. ומהר"ר זלמן רוקול ז"ל חילק הא דחמירין
בעלמא פירורין הפקר היינו פירורי פס. אך פירורי
בזק מחמר דעדיין ראויים לידבק יחד חשיבי ולא
בשילי

דין תיקון המצות

תקמו כתב רב אלפס שאריך לשמור הקמים שיואל
בזן ידי מלות מלה משעת קאירה שלא
יבא עליהם מים. והרמב"ם כתב שאין לריך אלף משעת
פרישה וז"ל טהרים בהשכנו ותרפת לשמורו משעת פחול.
לפי שמהל מקרבין אותו למים טהורים ברחיים של
מים וכן כתב בשאלות תשובה בגאון ליקח קמה מן
השוק. בבעת הדחק ויאלץ בה ד' מחזיקין חיוסורא אבל
לכתחלה בעינן שימור ל' מורים :

תקמה ירושלמי רבי יעקב הוי משקיד לטמיו
ללא למימן קופא חילין על

חילין ללא לירכתון ולהמין. פירש שלא ישימו קופות
של קמה זו על גב זו פחה ירמיוה ובעת ליפה
יחממו המים ויהיו נוחים להחמין. יש מוכיחין מכאן
שאריך לעשות הקמים יום או יומים קודם ליפה. ואם
מקו בע"פ דהיינו י"ד יחא חסור ללוב ממנה מים בו
צייס לפי שהקמה בשעת עשייה רותה ומתחיל את המים
והעיסה נוטה להחמין וקרבן הדבר לבוא לידי חיבור
חמור. וכן לריך לומר שלא להניח שקים מלחין קמה זו
על גב זו הכי חוזה בסדר עולם שגילי לקם :

תקמט נהגו לנקר הכחיים משום דזימנין מהיו בה
הבואה להותה לבולח וקמה ראשון
שנשחט אחר הניקור פומרין עד אחר הכגל
שהבט מהר"ל :

תקע כתב הרומק סימן רע"ב מנהג כשפותחין
הולך ישראל עם הכותן לשמור כדמבמע
בפרק ח' דהיפס חולין דהוא גברא דרי חייט
לפוסחא ע"כ. ואח"כ מעשה רבליס לריך עמא לרחיים
לרלות לפחית קמחיהם ור"ח"ה למנהג מהל דליתא
בירושלמי פ' חלו עובדים צר פסא חזיל לגבי
קמחיה כו' ומשעת דהם שהמוראים בעלמא היו הולכים
לצית הרחיים :

תקעא שקים מנותנים בהם קמה כל השנה אם
רואה ליתן בהם קמה ומכבדין אותם
יפה. לריחים להחיר קודם הכיבוס כל השפירות שבהם
או אם הם ממילאית תרומת הדגן ס' ק"ו :

תקעב ובשמוריהבין השקים שיש בהן קמה
למלות מן הרחיים אחר
להניח על גבי הכוס או על החמור להוליך כך פירומת
הדגן סימן ק"ה :

תקעג אין לשין יחד יותר משמור חלה שהם מ"ג
בזים כמתיין חלה. ויבד יעשה מדה
לשימור חלה. ימלא כלי מלא מים ויערה ממנו מים
לכלי אחר. ואח"כ יתן בו מ"ג בזים לכלי הריקין
ויחזיר לתוכו המים שיערה ממנו והמים שיוחירו זה
המדה. ויש מגדולי חכמה שאומר בתמור גדול ורבי'
בני בית עדיין למיט עיטו גדולות ומח"ס החמיר
ושינו ראות דזמנין בתמור גדול שהיון פני מבקענים
ומאן דאפשר ליה קוב להחמיר. וכעב החמור וז"ל
ואני המחבר ראיתי טהרים בעלי נפש מחכמה ללוב כדי
שימור חלה לבד אפי' בתמורים גדולים ע"כ. אכן
שש המלות מנהגים בלשכנו ובלשכנו לעשותן מעשרון

הכלים ישפכם במקום מדרון כדי שלא יתקבלו במקום אחד ויהמין:

הקפג כתב בלכות גדולות מזה שלשה ג' חש"י לא נפיק בזה ידי הובחו פי' במזה המשומרת. ועבד ופסחה דלא צבילי אסירי לזליות מזה ביום ראשון חלל שחר יומי כרי והכי חזין לרב כהן דק"ז למיבו טוב ונכון הוא שפיראליס בני דעת יתעסקו אפילו בשחר כל המלות דהא חס נאנד אפיקומן סוממין על מה שחלו בסעודה. ומזה לכל אדם שיעסקו עמנו במאז' וכן נהג האשיר"י היה משחלל בזה ועומד על עשייתן ומזרז העוסקים בזה והיה מכייע בערייתן דלמריין במכילתא משארות לרורות בשמלות ובי לא היו להם עבדים ושפחות חלל חסיו מהצבי' את המלות ועו' למזה מתקרי' להם עוני ודברו של עמי הארץ ונאמרו ונאמרו חופה. ובמהר"ל כתב עוד שיצטל בעמנו הפירורים בכל פעם ופעם טרם יחמלו. ולפי טעם זה היה די בעומד על גבס אף אם חסיו מכייע. ולפי טעמים הרפסומים נכון שיכיע כל ח' בעמנו וכלל לא יעשו המלות אך בני מא' ולא הקטנים. והא דגוי חש"י כתב מהר"ל אם גדול עומד על גבס שפיר דמי. מיהו אמר דנכחש לו דגוי אפי' ישראל עומד על גבס אכור דגוי אדעתיה דנפשי' קעביד דלמרי' לענין גטין כו'. ומלתי לו עוד משפחת הגאונים שכתבו ששאלתם אם יש רשות לישראל להשתמש בגוים בין נשים בין אנשים בפסח או בחסות של פסח או לא. כך ראינו שאכור להשתמש בפסח בנשים ובענין ולענין חסה של פסח אפי' בחול קודם הפסח יאמר כו'. ואפי' נשים של ישראל שלא למדו ענייני הפסח בזה מיתרלל און מתמנין לכן לענין אפי' ולישם בפסח. משום שאנו המקום להשמר בפסח בכמה מקומות כהוא רבוי דקרא ותמרתם את המלות וכחיו את הג המלות השמור והכרע פסקים מוצא לענין זה. ומעשי' בכל יום שחלמים הכימים ויחזר הרבני' מוק' את ההפס בדי' ומוליכ' אותה אל הרחיים הם בעמנו ועומדים על הרקידה ועל אפייה ועל ליש' משום שהכרע דברים יעלו על לב הנשים שהן מותרין. או שמה שזכרנו ועשות דבר שלא כהוגן ואין יודע' שבר מזה והפסד עבירה ואם יתא' אדם עומד עליהן וישר מהירות. כ"ש שלא ידעו הגוים ולא ישיגו על ישראל ויותר הם שמחים אם נחייב כרה או שום דבר. אם הביא מים מן הביר שמצוין הגוים לישראל עד פסח הבית והולכים. כגון זה מותר חלל עיכס לריב להשמר שיהא עיבת חמץ נמנה למוכה כדי להשלין ואין גוי נוגע בה ואין משתמשין בזה כלל ע"כ:

דין חלה וברכותיה

תקפד כתב רש"י בלכות פסח הרוצה להפריש חלה מן העיסה. מצד אקב"ל להפרי' תרומה ומפריש ממנה לכל הפחות כזית. ולא יאמר להפריש חלה דלא בררה היא. ופי' חלה היא עוגה והכרס ואין בו שום הפרשה כלל וחלה יתנו תרומה וכו' מה אלה מן העוגות תרומה לז' תרומה. ומיהו

צבילי. ובמהר"ל כתב דשאי כהל דחיישין שמה לאחר האפייה מכבדים הבית ויקבלו יחד ורואים ליהושע. ורבים שונים בזה שאומרים שהמה פירורין הפקר דשמע פירורין מהמהם הם הפקר. וזה טעות גמור הוא כדכתב' אך יאמר טרם שילוש כל הפירורין שיכלו מהבאק הזה יהיו צללים והפקר כן הוא ברורה סימן רע"ג ובמהר"ל. וכן משמע באורה חיים:

הקפ ויזדרז לאחר שנאפו המלות לכבד בית האופה ומה שנמא' לשם ישרף. דחמץ בפסח אסור בהנאה ואפי' לבהמת הפקר. ואין נכון שמהרין כל כך שלא לכבד הבית. ועוד ח"י דלא חסי לידי מאכל בבוס ד' כגון שיפול מידו דבר וידבוק בו פירורי הבאק ולאו אדעתיה וכה"ל כתב מהר"ל ומהר"י:

תקפא האשה לא תנבש ידה מן הפס להחמק עסק אחר עד שתגמור כל הפס. דלכתחלה נריך שלא יתהוה בלא עסק אפי' רגע אחד וכ"ז שמתעסקין בו אפי' כל היום אינו מהמין. ואם יתהוה בלא עסק שיעור מיל הוי חמץ והוא רביעי טעה והלך ב' מן הכעס. וכתב בהגה"מ מיימוני בשם רמ"ם שיעור זה הוא בבית שאין בו אש חלל אם יש בו אש או יתרון חמיות משאר דברים לפי יתרון החמיות ממהר להחמין ונריך להט לז לפי הענין עכ"ל. ואם יתעסק בו בידים נתחמם תחת ידיהם ויניחורו בלא עסק יחמין מיד עיין בתשובת הרמ"ם כלל י"ד. ומהר"ל כתב בתרומת הדשן סימן קכ"ג דשהיות מאטרפות לכן יזהר כל אדם למהר בעשייתם לרדותם לחזר חקף לטעייתן דלילמא שהיות מאטרפות כדעת מהר"ל. אף שדעת האגור בשם מהר"ל מולין אינו כן. מי יכניס עמנו בספק חיבור כרה. ומכ"ס אם יהיה במקום חם שממחר להחמין שאין להחמל במלכא. וראיתי לדוני מורי הגאון מהר"ם ז"ל שיהי עומד בעמנו ובכבודו ומורז את העם העוסקים בעשיית המלות שלא יתרו בלא עסק אפי' רגע ח'. ומה שרבי' העולם לשפסף עם ידיהם על בני המלות אחר שתיקנס קודם אפייתן ואומרים לא יהיו מונחי פנוין. אין בו ממש דלון זה מתעסק אדרבה מהמת שיעסקו יתחממו יותר ויהמלו. וכן ארון המניחין על המלות מדקר אחד או מגלגל אחד אין בזה מועלת והמלה תעלה ותחמין בלי מונע. ויותר נכון אם ירא שלא תכל לידי חיותן ויפיר אותה ויחזור ויקטפנה ויגלגל אותה פעם אחרת וכן הוא במהר"ל בשם הרוקח ואגוד:

תקפב והכלים שמתקנים בו המלות והסכין שחמין בו העיסה יגברם

חמיד בשעת עשייה שלא ידבק מאומה מן הבאק. ולאחר עשייה ידיהם ויגבס היטב. ובי"ג מותר להדיק ע"י גוי. ואם אין גוי יתולס לזקן או יתס להנור שיהפס הבאק שעליה. ואנן שלבו בו אם אין גוי אף ישראל מדיחו דלא הוי כמתקן לחול דהא חיוא לנאזי בה מידי כן סורו מהר"ם ומהר"ל. ואוקן מ"כ ברה"ט דכרכניס.

יעשה. כיון שביצט מזה השנייה לאפיקומן אז יתע
השני מאות שלימות ובצורות בכלי לפרס ויכס ויקח
פרוסה קטנה מן הצנע ומצדק וישמור אותם להחיה
ובורפה. ואפי' אם שנה ואכל קצת יפרים על
המות' דחלף ח"ל חולך והולך וחה"כ מפריש בלתיא
בדדיו בצבורות פ' עד כמה:

תקפט בתשובת הגאונים ז"ל אם שיקא לו
לחדס מן הפרשה חלה אם
הפרישה אם לאו. מפריש אותה בלא ברכה שבולו לקט:
תקצ ואם לקח מעקצה העיבות וממקזת לא לקח
ונתערבו ויקח חלה מכל אחד וא'
או ילוט עיסה אחרת ויך ממנה גם כן על חלקו
שנתערבו. ואם מזיר מזה חלה שחייבת בחלה נוסף
ממנה על האחרות:

תקצא כתב מהר"ל כיון לעשות לה מדורה צפני
עליו במק' שאין מבטלין שם אר
במזר שפושין בו המזת טרס הדורד וחבו המזת שאז
ידועה על חלה ליד המזת ישראל טרס קיייה
איסורא. וכן איתא בפ"ק דביצה הירא דמקלי קיי איסורא
ללא מקרי הנאה בחד הכי:

תקצב תנור שפושין בו חמץ. לריך ליהרר כשויקוסו
כדי לחכות בו מזה שילכו הנחלים על
פני כולו ואין די לו בלהבה דמחו שבולע ע"י הנחלים
כך פולט ע"י הנחלים. ושימו יליטת תחזין ממנו הנכד
אם הסיקוה כמה פעמי' קודם הפכה חזיו מספיק חלה
אם כן כיון להחירו לנודק פכה. כי שמא לא הלכו
נחלים על פני כולו כ"ז שלא כיון לכך. ויש נוסבין
להקיל בו קרקע חדש כדי שלא יערכו היסק ומנא
יפה הוא

תקצג מהר"ש הקפיד על מי שהוציא המזת
קודם שנאפו ויחזירם לגמור
אפיית' חולי יתרחמו טרס החזיר:

תקצד מצה שכתלה אם הוא בערב פסח פורסין
מקום הדיבוק והשאר מותר. ובפסח
המזה כולה אכור. כן הורה מהר"ם ומהרש"א בפרומם
הדשן סימן קכ". ודווקא שנדבק הכפל לגמרי אז אין
החור שולט בנחיים ונתחמץ חבל אם חזיו מדבק לגמרי
דאז החור שולט לית לן בה. וכן חטט הנמאלת במזה
בערב פסח החור הסמ"ג המזה כולה בנחלת מקום
החטט. חבל בפסח הנריך מהר"ל שרפה לחיטה מזה.
והנריך מזורה לעמזה. ואם נמאלת בעיסה היה חוסר
מהר"ם ומהר"ל כל העיסה וכן נוסבין:

תקצה יאבד חסד לחזירו האופה עמו אם הואלפו
מזה שלא צידד יכה חלוק ומחזה
גמורה דחיישין שמא ישכח חכילת אפיקומן או נאבד
ואז כומכין על מזה שחלל ובלא דליה לא נפיק ורחב"ן
כתב דאז גזל ים בו מהחיס דנתחלפו לו כליו בביט
המרחק ואפי' הוי מזה גזולה אם לא מחל לו חזירו
ואל יא' דמזה בזה בעצירה הוא. וק"ל כר"מ דדרשי
מאכסם וקף ע"י חליפ' בזה"ל מחקרי גזל צירופלמי
דאמר ר' יוחנן מי שנחלפו לו כליו בביט המרחק חסור
לנזבסן. וכן הוא בחזקת הבקיס נחלפו לו כליו בביט
מנא

ומיזה חרומה נקראת וחרומה שמה ואין לשנות. ועש'
אותה ביט שהכריס דק ומרחיבו כעין חררה מדקרי
ליה קרא חלה וחה"כ משליכו להור ובורפו בזה. ונראה
ממך דנבדיו דיעשה כן כל השנה לעשות אותו ביט
שהכריס עונה קטנה לא בפסח בלבד. לא כמו שראינו
רוב השולס ונוהגין בשאר ימות השנה בורפין החלה
כמות שהיא בלי פיס תיקו ובפסח עושין אותה כעין
עונה. ומ"ם פסח משאר ימות השנה בעניין זה ובביט
מהר"ם היו שורפין את החלות גם בפסח בלי פיס
תיקו והגבין לעשות כרס"י גם בשאר ימות השנה:
תקפה כתב עוד בשם רבו רבינו יעקב דר יקר
המפרים חלה ביו"ט חזירי יעשה.
מפרים עונה קטנה בלא ברכה ויאפה אותה עם שאר
עוגות ואחר אפייה יפרכך הכל בכלי אחד העינות
והסרומה ונרפין כאלו הן מהצורות בידד והכל מרפן
חלה ומצדק עליה ומליישו עד הש"מ כמי' הדיא אפויס
וישרפו בש"מ. וכ"כ הר"ר שמואל מפליי"א וכן הוא
בזה"ל חבל לקרא לה עם קודם שחאפה לא. לפי
שמסקרא לה עם אכור לאפוחה שלא לנודק חכילה.
וגם אין שורפין הקדשים ביו"ט. ואם שנה וקרא לה עם
חלה וצריך קודם אפייה תמיל לזון שלא תחמין עד
אחר יו"ט ושורפה:

תקפו בפי' חלו עוברין ר' אליעזר חומר לא תקרא
לה עם עד שחאפה רי"ף והגאונים
ור"י פשו דווקא בחלה ח"י. חבל בחלה ח"ל ח"י אך
יוכל לקרות עם דחזי ליהן קטן או לכהן גדול שכל
לקריו ולא נהגו כן. אך כר' אליעזר דאמר לא תקרא
לה עם אגודה וכן היה מהר"ל דורש ברבי' שלא
למו לבוש כהן. וז"ל הסגור לשון מורי חזי חרר"ר
יורה לגד"א בשבועה ועל ענין החלה בלילי פסחים
ודאי מנהגא דידן ודברין קשתי שיהי בדורינו דמחטק
ר' כר"א פ' חלו עוברין. וכן נהגו רבינו יעקב דר
יקר ורש"י וכן דעת הרמב"ם וחיינו מחלק בין חלה
ח"ל לחלה ח"י. ור' שחלק לעמזו חלק וגם מהר"ם
כתב שחזיו המנהג טוב ונכון הוא כדי להסתלק מן
הספק וכדי הם חלו שלשה חזירי ישראל לממך עליהם
שלא ליתסם לבוש כהן:

תקפו כתב רש"י ז"ל ובשאר יו"ט שאין של פסח
שאין לחוש בהם משום הימון יבדך
עליה מיד ביו"ט ומפרים' ומיזה אותה כמו שהיא עיסה
עד לאחר יו"ט וחה"כ שורפה בימות החול. וכן הוא
בזה"ל ומהר"ל דרש מתי שפושין ביו"ט כיון לעשות
עם החלה כדפרישית ועל ע"י אירוף הברישה אחר
אפייה דמה שנובגין להפריש עיסה ולהחזיקה כך בלי
אפייה עד אחר יו"ט לאו הגון היא משום דאז נדבק
העיסה במק' ההחמה ואפי' לזלזולי בחלה:

תקפה ואם נאפת העיסה ופכה ולא הפריס ממנה
חלה ביו"ט בין בחול. יבטע מן
העונה לאחר אפייה ויבדך עליה כאלו היא מפרים מן
העיסה. וכן נמאל בקצבות הגאונים ז"ל ונא' שלשה
מאות הנריכים להיות שלימות אם שנה ליקח מקן חלה
עד שנאפו השלשה מאות כיון ליל רחשון או שנייה כיצד

ואפילו לדעת המרדכי שכתב שהם דאמר רבא הלכה כרשב"א ל"ט תנא קמ"ט תנא גדול אפטר דב"ג מודה דדוק"א חס הלוח עיבה גדולה מותרת למלאה כל התנא דהד מירחא הוא בלישה ח"ג דכל פת ופת זרי"ס חפיה ורדייה מ"מ בלישה חד מירחא הוא . אבל ללוח עוד עיבה אחרת כדי למלאה הסמך בזה ח"ג רשב"א מודה לרבנן דחין לאפות :

וכן משמע בדברי רש"י שפירש בדברי ח"ק אהא דאמר ממלא חסה כל הקדורה בשר ח"ג ח"ג שאין צריכה חלה להחביה ח' . ממלא נחתום בשריות של מים חט"פ פה"י חלה לקיחון אחד אבל לאפות חינו חופה חלה מה שאריך לו ופרש"י ממלא חסה קדורה כ' בזהד מירחא הוא סגי . וכן הנחתום לגבי מלוי . אבל לאפות כל ככר וככר זרי"ס חפיה ורדייה לענין ולשה לא הזכיר משמע דבהד עיבה קמיינו . וללוח שתי עיבות חפי' רשב"א מודה ח"ק ח' כי חלה דהות לדרבנן דח"ק פ' הכי דח"ק חס חינו חלה עיבה ח' ובהד מירחא הוא הלישה . חפ"ה חין לאפות דכל ככר וככר זרי"ס חפיה ורדייה מ"מ משמע מינה דבהד מירחא יש להקל פה"י . וח"כ הסבירא נותנת להקל בשתי עיבות דח"ל הוי פלוגתא רחוקה דח"ק סביר דחפ"ה עיבה אחת דהד מירחא הוא בלישה חין לאפות ויחר מכדי זכרו רשב"א סביר חפ"ה ללוח ב' עיבות מותר . ועוד דיותר היה לנו להשמיע כמו דרשב"א דכל דוכתא כה דכחילא עדיפא . ובאלו הכי דפת המרדכי בכל ברוב ענין וברוב מניין . אבל חס דעתו חס יערכו הספקות הרי טוב . ואם לאו חזי יאכלם על שלהנו כי נוה לו לחבול פת חמין חס רצוי ב' היות שצריכים חלו ג' מלת בודליא ברי . אבל חס חין זריכין חין לאפות ויחר ממה שאריך לו . וכל זה מספיק . אבל חס נחתמן חתה או נאבדה . נכון לאפות אחרת משום חסמכא דעשרון בצירוף חיצנה מורה שעתה . וכן מלאמי במהר"ל ח"ל חמהר"י סג"ל שנתנה בענינו . וכן שם ממנהר"ס שחם נבדלה ח' מהמלות שאין חוזרין ואופין שנים . דכלאו הכי זריכין לפסור ח' מהמלות לאפיקומן וישם הסבורה לשם ואיסור גדול הוא לערוה ב"ט חסם ולהכין מזה אחרת . אך חס נאבדה ח' מהמלות נכון לאפות מזה אחרת משום חסמכא ב' מעשרון ח' . ועוד דזמנין לזיכא סימור גמור לשאר מלות לישול חתה חתה הנאבדה ובעינין סימור לשם מזה מזה חמין חמין נעשים ע"ה גיוות או קטנים . ואם הקילו חכמים לענין אפיקומן שהוא זכר בעלמא . לא יוכל לעניין מלת דחורייתא אבל לגיין שצרכה כדפרשית לעיל וחפ"ה היא בפליש' משום הקדמה סימן חב"ג לא יפשה אחרת . וכן דנתי לפני מהר"ם ונענה לי ראש ע"ב :

תר כב חסם חסור לחבול פת סמוך למנהה ואסירא ח"פ ע"פ סמוך למנהה קטנה קאמר . וכאב הרא"ש סמוך למנהה קטנה חס' שעות ולמעלה . דמנהה גופא חס' שעות ומתלה ולמעלה וסמוך לש' חס' שעות . אך פירות ובשר בלא מזה פרי כדי שיהא תואב בערב למלה . לפי' יחר צע"פ ויחלל מיד

משה

הטבל צבית המעטה לח ישתמש בהן :
תקצו כתב הר"ר משולם בשם רבינו אליעזר הגדול שם ליחר בשאופין המלות בלא יתכן בכלי שיש בו קמה שחם ידבק הקמה במלה וחל"כ יפשה במרק המלה והקמה פעלים יבא לידי חימוץ ואיסור גדול הוא עכ"ל מרדכי :

תקצו בשחל ע"פ בבבא ים בזה דעות שוות בחפ"ה רש"י ור' מתתיה ור' יודא כהן סוברים דחין לאפות כלל בע"ס . חדא דחיתקם לפסח . ועוד דהביצה מורה בשעתה . ורזב האי גוון כתב מנהג אבותינו לבצר חמין בע"ס ולאפות מלה וגדר דברו קדמוניו בלא לאפות מלה בע"ס בלא יבא לידי איסור . ובח"ס חופין מזה כתקנה ואלו חין לנו חלה מנהג אבותינו לאפות מע"ס ולא לפרוה ב"ט ולאחר חילת מזה חלה חרין מקדמין למנה ע"כ . וכ"כ המהר"ר ז' דקדוק בר ר' אברהם הרופא בספר שבלי לקט שחבר בשם בעל דברות ובשם בעל יריאים וביים וכן כתב מורי יעלה ז"ל וכן הרא"ש ז"ל היה אופה הכל מע"ס וכן מר"ל היה אומר שבו ויחר לאפות מע"ס כי כמה קלקולים שיארכו ב"ט כמו כבוי של לזרר וכו"ג :

תקצה כתב הסור סימן קכ"ה וחלי רחמי בצרלוגי מהמדקדקים שהיו אופין כל מה שצריכין למועד מקודם המועד שחם יתערב עמו משהו מחמין שיבטל קודם היסור . וכן היה נוהג מורי הגאון מהר"ם ז"ל ומהר"ם מאוסטרז"י כתב על זה דחומרה יחירה הוא :

תקצט נשארתי אותם האופין בלי י"ט משום חיצוני מזה שעתה חס ים לאפות מזה ספיקות שמהר"ם בחרוהו ללוח לאפות עוד ג' מלות שחם יארכו תקלה בזהם שהבא לידי חימוץ או שחבר או תאבד חתה מהנה ויהיה חז' לו אחרת מוכנת וקורחין אותן ג' מלות מזה ספיקות ואם מותר ללוח ב' בלי י"ט מהא דחיתא בפ"ג דביצה ר"ס בן אליעזר אומר ממלאה חסה כל התנא פת מפני שהפת יפה מעי' שהתנור מלא . ופסק רבא הלכה כרשב"א . וסבדי דחין לאפות דחא פרש"י בזמן שהתנור מלא שהתנורים קטנים היו ומדביקים פת בדפנות ומתוך שהוא מלא מתמעט הללו חמין מקום לחמימחו להפשט והפת נחפית יפה . ומשמע שכל חמין במדבקים הפת בדפנותיו חס לאו הלכה תנורים דידן אפילו קמין שבקטנים השב גדול לגבי תנורים דידהו שהיו מדבקים הפת בדפנות והיו חמוי יותר כשהוא מלא . וכן הרא" מרדכי הרופא שכתב סי' רנ"ו ח"ל רחמי הלכה למעשה שח"מ הרצ"ק וכל רבני מונגלי חסרו לאפות בתנור ב"ט יחר מכדי זכרו . דח"ג דפסיק רבא הלכה כרשב"א ממלא חסה חת התנור מפני שהפת יפה בזמן שהתנור מלא . היינו תנוריהם הקטנים ולא בצדוליס שלנו . אבל לפי הסבירא היה יכול לאפות בתנור בפעם ח' הרבה אך כל רבותיו אוסרי' . וכ"כ היסור סימן תק"ז כתנא אבל בתנורים שלנו חין לאפות יותר ממה שצריד לו . משמע בין גדולים בין קטנים

הזה ואלו יום חג המזלות זמן הרוחניו מקרה קודם . ולא יחמר בזהב ; ויעלה ויבא . והשימו . והוא . מקדם ישראל והזמנים . פי' ע"י ישראל קודם המועדים . שב"ד קובעים חות' . ואלו שבה חין הומרים מעריב שמא יטה את הכר . וכן בכל י"ב שנה בשנה . ואומר בזהבם ונקודות את יום השנה הזה בזהבם ואלו יום חג המזלות הזה . ושמעתי דווקא בשנה יש לומר בזהבם . לפי שקבלו את השנה בזהבם ובראון הכל שאר המועדות שקבלו בזהב סמי לא קבלו בזהבם שפסע עליהם הר' כגויות אבל שבה בזהב נאמרו . וה"ל הכי פסח ג"כ במזמרים נאמרו ולא בזהב סמי . י"ל דמ"מ נהדרשו הקדמות בסיני כעמין שחוב בפי חומר ובחמשה עשר יום לחודם חג המזלות וגו' . ביום הראשון מקרה קודם יהיה לכם על מלאכת עבודה לא תעשו והקדמות השם לה' וגו' . לכן חין לומר בזהבם מקרה קודם . וגם משום לא פליגי בגמלים . וה"ל למה לא חומרים בזהבם מועדים לשמחה מאחר דלא קבלו מלאכה לא לימרו גם הכה . י"ל דהכי פירושא ותקן לנו ה' אליהם בזהבם מועדים לשמחה לוו עלי ואני פורע חט"פ שאני חולקין ושוקן נקבל עליו שבר היינו בזהבם מועדים לשמחה ושוקן פסיר בזהבם מה שאין בן במקרה קודם שהוא עול מזהב בזהבם מלאכה ולא קבלו בזהבם רק בשנה קאי בשנה : הר"י כתב בעל העיטור על שם רבינו נחום שפסח בשנה ח"ה ברכה מעין ז' . שנהקסם בשביל המזמרים בב"ש שלח זיקוק המזיקין והחידל' ח"ה דליל שמורים היה . והנהגים בזהבם שאין עליה ליבור מקדם בב"ה לפי שאין עני ביהרל שאין לו חרבע כוונות ואם כן כל אדם מקדם שמינו :

דיי ארבע כוסות הואיל ואתא לידן נימא בהו מילתא

תרורארי שדע למה נזה חותמו ח"ל לשמות ד' כוסות ביטל פסח . וכבר קדמונים לחזו שער וכתבו על זאת טעמים ומוקדם עמם ורובם יסובגוהו יסובגוהו יזמרו על מאמר ר"ל ד' כוסות כנגד ד' לשמות גאולה האמורים במזמרים והולחתי . והולחתי . ונחלתי . ולקחתי . עד פסח הכס אחד דבר חותמו שקוט וקס בחמתו לפלוט על כל יושבי הארץ עד שחמר על הקדמונים חין גם אחד מהם אשר דבר דבר המתיישב על הלכ ועיקר יסודו וסודו בניו על מה שהקשה לפי כולי עלמא ד' כוסות שפסוק הזה מאן דבר שמים ואמר ח"כ למה להפיק עמו ד' כוסות ולא ד' לם לאלו לשבע נפשו ד' דוגמא זה . והלכתי ואומר כי עוד לאלו מילין . בד' כוסות חילין . כי כל קוץ וקוץ יש לו טעמים חילי חילין . והנהגים לפרש טעמים על ד' דברים :

הדרה הראשון הוא ע"ד הפסח והסדרה הוא שבה הכוס הראשון להודות לה' על אשר בנה בנה להיות לו לעם סגולה . והבחינה הזאת בזהב ביום חזרה חזינו במלות המילה כמ"ש והקמתי את ברייתי ביום

בשנה מאכלים קלים . ומהגים במאכלי חלב שהחלב מיוסן . וכדי שישן ביום ויטעור בלילה לשפר ביו"מ ויטעורו גם ההמונות ויטעורו מה שמחה . וכל זה לא יאכל ולא ישתה ח"ה מעט ולא ימלא כריכו מהם ויון מעט לא ישתה דמסעיד סעיד . אבל טובה מגריב גריב . וקודם שיהי עשירות מותר לאכול מזה עשירה . אבל מזה הראויים לאכול בלילה חסורה כל יום י"ד . ומשום הכי יש מרחין שפחל ע"פ בשנה לעשות סעודה בלילות בזהב עשירה . ובמדינות חלול לא נהגו כלל בעל עשירה וקיים סעודה ג' בפירות וכדי הוא הרשב"ל פסיד מניי חמשתא שבר או פירות לסמוך עליו בשנה הדחק :

תרא איתא ביורחמי האוכל מזה בע"פ כאלו בעל חרובתו ביום חמיו והבא על חרובתו ביום חמיו לוקח מזה חרובתו הר"ף והר"ש וה"ל דליהא ביורחמי כאלו בעל חרובתו . פי' דגם הוא לריש ז' ברכות . ומאמתי כחוב דללו חן ברכ' חין . וקידוש . ובחמיו . ובכרת ירק שלפני האגדה . ובכרת כוס שני גאל ישראל . ובכרת המזינא . וחילת מזה . הכי לך ז' ברכות לפני חילת מזה ע"כ . וכן הכי לפי חשבון הזה הם שמה . דברכת כוס ב' וגאל ישראל חרי ברכות ניהו ועוד ברכת ענ"י למה חרע משה ברכות . לך נראה כמו דחשבינה : מהר"ו בשם ח' . קידוש ב' . שהחיינו לא קחשיב דאומרו חפי' בשוק ובכר' דטיבול ח' לא קחשיב דחויב' לדרבקי . ואמר גאלנו ג' . בשם ג' ד' . ענ"י ה' . המזינא ז' חילת מזה ז' :

הרב כתב בהרומות הדפן דקטן שלח הגיע לכלל דעת כ"כ שידע ומזין מה שמספרים לו מנסים ונפלאות ביאות מאתם פרי להאכילו מזה בע"פ . אמנם הם הגיע הקטן פיזול להזין כדלעיל נראה דחין להאכילו מזה :

תרגי כתב רבינו ירוחם יש שנהגו שלא לאכול חרות קידם פסח . וכן היה נהג הרשב"ל . לא שהיה חסור ח"ה שלא לשנות מנהג קדמונים עכ"ל :

הדר כתב הכלנו ח"ל כזה הר"ר אבר ז"ל יש חכמים שנהגו למעט חילתן ביום ח' של פסח כדי שיחלבו מזה לחיובין חיל' ז' ע"כ . וי"ל בדרשות חין שמיני שכן היה מנהג הרמב"ן ז"ל ומזמן נהגו אחרי מעשה שנס חין לאכול חרות ביום ח' של פסח כמו שנהגו בע"פ :

הביטו וראו ותפקחו עיניכם כי נעים כי תשמרו בבטניכם : סדר ליל פסח והגדרתם לבניכם : אסדרם בשרחן ערוך לבינים : **הרה בערב** מדליקין שתי נרות ומבכר בה"מ ח"ה חקב"ו להדליק נר של י"ט ומתפל' מנהג חול . קידוש בלס . ברי . ומעריב ליל שמורים עד פסח ואומר וידבר משה . וכן בג' רגלים בחפלה חומר חסר בחמתו ותקן לנו ה' אליהם בזהבם מועדים לשמחה . בשנה חומרים שפסח והמנהג מועדים לשמחה חמים חמשים משמן את יום השנה

ועד עולם אחת אל ומלך מהולל בהשפחות. ואולי
מפני זה אמרו האומרים שאין לבדך על הגפן ועל פרי
הגפן כ"א על הכים הכישי הזה. לפי שבזמן השפוע'
זה תפוצר הגפן ועל תפוצת ארץ ישראל ותהיה ארץ
חמדה מובה ורחבה במקום שבהרצן העם הייתה שמה
כמהפכת זרים. ולכן נאמר בצרכה וזאת רחם על
עמך ועל עירך לפי שיהא ממורסם לגולה. וכבר
יעדו הנביאים שבזמן השפועה וקיצון גלות יבנו
התפוצות והגפן תתן פריה וכל עץ השדה ימלאו כף.
אמר יחזקאל ואחרי כן ישראלי עשיתם חקו ועריתם
חשלו לעמי ישראל כי קרבו לכם כי הנני אליכם ופניתי
אלוכם וצדקתם ומצדקתם. והשוע הנביא אמר ויהי
ביום ההוא יצאה גלגל ה' אשנה את השמים והם
יעשו את הארץ והארץ תענה את הדגן ואת העריות
ואת היער והם יעשו את ירשאל. וזכריה הנביא
אמר ועתה לא ביוםם הראשונים אני לשארות העם
הזה נאם ה' נאחית כי זרע השלום הגפן תתן פריה
והארץ תתן את יבולה והשמן והשמן ימלאו את פארת
העם הזה את כל אלה ויהי כאשר היית קללה בגוים
יום יהודה ויום ישראל כן אופיע אחריהם יסיונם ברכה
אל תיראו מחוקה ידיהם :

הדרה השני הוא דרך מדרג ר"ל תמי האמת.
אשר הם אמת ודבריהם אמת. והוא אומרם
ז"ל בפ' ערבי פסחים הרבע כוסות כנגד הרבע לשונות
גהולה והוא אמת. והוא אמת. ולקחה. ובאור
הדבר כך הוא פ"ס כאן ד' ענינים גדולים של גהולה
פעל כל אחד לנפשו יש להרבות שבה והודעה אל הש"
הראשון הוא והוא אמת אהבם מתחת כלות מנחם
שבתחלה לרוב סבל העבודה הקשה היה מספיק לנו אם
יקל מעלינו עול העבודה אפי' נאמר תחת ידו וממשלתו.
ובזה יסיה לנו גהולה אמת של והוא אמת וזה שאמר
והוא אמת אהבם מתחת כלות מנחם והוא אמת הבטחה
שיהיו נפשיהם מן השעבוד והם תחת רשות. וכן מצינו
שעמדו כן ששה חדשים וכמו שארז"ל ב"ה כולם
העבדים מאבותינו במצרים. והוא ית' הוציאנו מתחת
יד שיהיו נפשיהם מתחת רשות לגרי זהו שאמר
והוא אמת אהבם מעבודתם. והוא אמת הוציאנו מתחת
רשות ואלו יהיו תחת ממלכת נאם עבד כלל אף
יהיו בני חורין גמורין. ואלו הוציאנו מתחת ידו וממשלתו
ולא דכאם והאמת בשפטים גדולים דייט. והוא ית'
האמת בשפטים גדולים זהו שאמר וגהולה אהבם בזרוע
נפשו ובשפטים גדולים. וזהו רמז לקריעת ים סוף
שלא נחשבו גלגלים כי העבד הוציא מתחת יד הארון
הקדש אשר מרר את חיו במהם חיו שפגודין והוא
לשלה מארצו לעשותו בן חורין על כרחו עוד העבד ירא
ומתעורר פן ירדוף אדוניו אחריו ואין גהולה שלימה
אלא העבד עד שיפוצר במיתת הארון. וזה שלא תמלא
לשון גהולה בלידת מנחם רק אחר אפדן המצרים פ'
וינער ה' את מנחם בדרך הים וסמך לו יוסיפס'
ביום ההוא את ישראל כי לא נחשבו גהולה ונפשיהם
ולא הייתה השפועה שלימה. ומה שהזכיר בדרך נפשיהם
ע"ש שבת בקריעת י"ס וירא יסאל את ה' הגדולה
ועתה

ימי יבנה וכן ויפך אחריו והוא אמת על אמת
לך לאלהים ויפך אחריו ונחתי לך ויפך אחריו את
אמר מנחם אף על ארץ כנען לאחיה עולם ויהיה להם
לאלהים. ולזה את זה השם הראשון שקבלו ממנו ית'
וזה דם שפועה וסבה לתר השפועה כלם ולכן תפועה
העם הראשון ותהיה הכרעה אשר בחר בנו מכל עם
הארץ וזו היתה ימי הכרעה. ומה נאמר שפועה
מכ' לשונות הארץ. ומנחם מזה ג"כ שקדשנו במנחם
ונתנו לנו חקוק ותורת אמת. לא עשה כן לכל בני עד
שמה נאמר שנתנו לנו בהכרעה רבה מועדים לשמחה
היום ומנחם לשפון. כי מהכרעה ה' נתן לנו מועדים
ואחרי שפועה הכרעה תכתיב לעלי. להשתדל בהם
שיתקבל מה המלך הזה שפ' וי"ט מקרא קודש זמן
חיותינו. ולפי שהדברים האלה שפועה מהמועדים בלו
ע"ה השפועה מזה הכרעה בחירה ראשונה שעליה נתקנה
הכרעה. לכן חזר ואמר כי בנו בחרת ואותנו קדשת
מכל העמים וחתם מקדש ישראל והעמים. הרי לך
מבואר שפועה הכרעה שפועה הראשון בל לשפועה את
העם על אמת בחירה ראשונה שפועה בנו ימי א"ה :
היום השני בל לשפועה לש"ה על גהולה מנחם
שפועה שפועה בנו פדה וגלגל חתמו מדי
אדומים קדש. ולכן היה משפך כוס הכרעה היה אשר
גהולה וגלגל את אבותינו מנחם והוא הילל הזה
לחבול בו מזה ומדור. בזמן שפועה המקדש קיים היו
המרים לחבול בו פשה מזה ומדור וזה לא והיו חיותינו
מיד בל גלגל יסר זל. אהבם חתמי הגלות הוסיפו
בכרעה בן ה' אלהים יעשו למיפדים ולרגלי' אחר' וכו'
והוא השלישי בל לשפועה לה' אשר שפועה והוא
גלות הזה בדרך נפשו ואיפיו. והוא
שומר חתמו וזלגל חתמו כמזה אפיו ונתן לנו להם
לחבול ובנה לגלות. ובנה זה בל בכרעה המון שפועה
ושפועה לשפועה על אשר לא חזר לנו חזון ועל ארץ וסוף
השפועה שקבלו. ומיד נתפלל על גלותנו רחם ה'
א יסיו עלינו ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך
ועל הבית הגדול כו'. ובנה שפועה גלותו הוא
דועינו חזינו שפועה כו'. ולכן נתפלל לפני מירוח
לנו מכל אדומים ואל ירבינו ילדי מתחת בשר ודם שכל
זה הוא לזכר גלותו. וכן אמן חיונו שפועה עיר ציון
וגו'. שהענין כלו מורה שפועה הכוס השלישי הזה כנגד
זמן הגלות. ולכן אמרו שפועה שפועה בן כוס שני
לפני שפועה. לפי שפועה שפועה נבדלים בזה האמת.
השני הוא כנגד גהולה מנחם. ה' הוא כנגד גלותו
זה וסרפן בית המקדש :

אמנם הכוס הד' כנגד הגהולה השפועה ולכן אין
ראוי שפועה בן כוס שפועה לרבינו לפי שפועה
מדובקים זה בזה השלישי והרביעי גלותו היה עם
הגהולה השפועה. ולכן תתן לומר על הכוס הרביעי
הזה שפועה המקדש על הגוים ובכרעה השיר שפועה יוסר
השיר בדרך יסירה ואמר כי יסירה ה' אלהים על כל
משפך. לפי שפועה השפועה יסירה אל העמים שפועה
בכרעה לקדש כלם בשם ה'. ולפי שהגלות והשפועה
הוא לא יספך ולא יחלל. לכן הייתה השפועה ומשפועה
9

ותרם חכמים לפני ולפנים חביא האלה קפנה ככף איש וממנה החכם אשר עיניו בראשו יבין וישכיל מוכן הענין בחר היסוד והוא מה שאמר המניד ויולאטי ה' מתארי' לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו כו'. ועצמתי בארץ מזרים אני ולא מלאך. והבחי כל בבור אני ולא שרף. ובכל אלהי מזרים אעשה שפטים אני ה'. אני הוא ולא השליח.

אני ה'. אני הוא ולא אחר:

והנה אעיר הספיקות אשר נפלו בזה המאמר. ראשונה מה שאמר ולא ע"י שליח ולמה לא אמר ג"כ ולא ע"י אחר כאשר אמר לבסוף אני הוא ולא אחר. השניה מה שאמר אני הוא ולא אחר. מאחר שפרט ולא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח מאן הוא האחר. השלישית וכי שייך לומר כלפי הש"י ולא אחר. הרביעית מה שאמר אלא הקב"ה לא בחר בזה אלא ליסגף. ה"ל אלא ה' בעצמו. או אלהים בעצמו וכדומה לזה. ובצירוף לזה ק' למה משולם כותבי' שם זה ר"ת הקב"ה. ההמשיות למה מורה ד' עיניים לא פחות ולא יותר. מה ראה על ככה:

ונראה לי דהכי כוונתי ולא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח. ר"ל לא ע"י ג' אלו שלוחי' אלא הקב"ה ר"ל הש"י בעצמו בעיקר מדותיו. והם הנ' מדות אשר כולם ישלשלו מהם והם אד"ד ידו"ד דה"ד והם בגימ' הקב"ה. לכן כותבי' אותו בר"ת ובאלו אמר לא ע"י ג' אלו שלוחים אלא הוא בעצמו בג' מדותיו.

ומאחר שחלם רמזות בשם של ד' כמבואר למקובלים. אמר כבודי ובעצמו. בכבודו הוא הכבוד אשר שם אדני רומז עליה. ובעצמו הוא שם העצם ידו"ד. והנה הוא השם בכתיבתו ובקריאתו כאלו אמר הוא בג' מדותיו רמזות בשם הנקרא אדני והנכתב ידו"ד. ואחר זה נחית למדרגה אחרת גלית קצת ברמז. ואמר ועצמתי בארץ מזרים אני ולא מלאך. אמר לי כנגד כתר הכבוד אשר י' של שם רומז עליהם. ואמר ולא מלאך כי השמי מדות אלו נקראים רוח הראשונה רוח סתם כמבואר בשערי אורה שער ה'. והשנייה רוח אלהים כמבואר במערכת שער השמות. והמלאך הוא ג"כ רוח על דרך הכתוב עושה מלאכיו רוחות. אומר אני ברזח שלי ולא מלאך. והבן זה. אני ולא שרף. אמר כנגד מדה ההמשיות אשר היא מדת דיני ורמזיה בג' של השם כי היא ההמשיות. ונקראה אש אובילה כמבואר בשערי אורה שער ו'. לכן אני במדת דיני שהוא אש אובילה ולא שרף. ואחר זה אמר אני כנגד השפיות והיא הפארת אשר י' של השם רומזת אליה. והוא אשקלגריה המאירה. ולא השליח אשר אדני שולח לגביאם באשקלגריה שאינה מאירה. אני ה' הוא ולא אחר. אמר זה כנגד ד' החרונה שבשם והיא העשרה ונקר' שד". לכן אמר אני הוא ולא אחר אשר שמו כשם רבו והוא מעשרו"ן בר השנים כי מעשרו"ן בגימ' שד". ובו היה טעם אלישע בן אהיה כמבואר במערכת פ' אין דורשין. ולכן היה נקרא אחר והמשיל ביו"ן

ואחר אשר עיניו תחזית מיעשרים מזה השלן כוונת מו"ל בארבע כוונות. והוא על דרך כוס יפושות

ועליה אחר הנביא עורי עורי לבשי עוז וזרע ה'. והעיר בשפטים גדולים ע"ש שדונו בים בכמה דינין. וכמו שדרשו רז"ל כוס ורכבו רמה בים הסם קשור ברוב והרכב כסם ושיניהם עולי למדור ויורדי לתהום ואינם נסרדי' זה מזה. וכענין שכתוב ירדו במלולות כמו אבן ואלכלמו כקש גללו בעופרת. ואלו עשה כל זה ולא הגיע לנו יתרון רק לגופות לבד דינו. והוא יתעלה לקחמו לו לעם כנולה והותר לנו שריר לנפש בתחולתו וחרמו הנכבדות. זהו שכתוב ולקחתי אתכם לי לעם וזאת ההכנסה במתן תורה כענין שכתוב בו היום הזה נהייתה לעם. וכנגד אלו ד' עיניים שאירעו לאבותינו באלהם ממזרים הנמשלים לגפן כענין שכתוב גפן ממזרי' ססית. תקנו לשבח להש"י בפרי הגפן בד' כוונות אלו:

והנה על כוס הראשון שהוא כנגד גאולה הראשונה שאירעו נסרדי' מהשעבוד. וקנו לומר הקידוש ותקנו ה' אלהינו בארבעה מועדים לשמחה את חג המנוח הזה. שכל חג המנוח נאספו בעודם במזרים כענין שכתוב בפס' כל ויהי היום הזה לכם לחירות והגוים אותו חג לה' וגו' שבעת ימים מנוח תאכלו וגו'. ומשך אחר זה שכתבו על חג המנוח אותו שם וזמן היה זמן חירותו נמשכו בני חורין משעבוד מזרים:

ועל הכוס שני בשם להודות לש"ת שהולאמו ממזרים שילאו מרשותם כענין שכתוב והולאמו וגו'. ולכן היה מטעם כוס הרכבה הוא אשר נאלמו וגאל את אבותינו ממזרים:

ועל הענין השלישי שהוא קריעת ים סוף כענין שכתוב וגאלתי אתכם בצרוע כוונת תקני להודו' להש"י בטוב נכרת המזון כמו שסמכו' המשורר ע"ה לגזור ים סוף לגזרים והמין ליה נותן לתם לכל בשר ובמזרם ז"ל קשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף:

ועל הרביעית שהוא מתן תורה תקנו לומר ה'ל והודו לה' כי טוב כל"ה דמייני בשניות התורה. בדאיתא במדרש גמ' על החרש שנתן להם לישראל שנקרא חסד שנקרא חסד ותורת חסד על לשונה. וכן הוא חומר חסדי ה' כי לא חמנו. ואומרים עליו הלל הגדול והם כ"ו הודו כנגד כ"ו דורות שחלפו קודם שנתן התורה לישראל כמבואר בער"פ. עוד נאמר כי ידועה שהשועת האדיקים נמשל לכוס כענין שכתוב ראשון כוס רויס. וכתיב ה' מנה כוסי. וכתיב כוס ישועות אשף. ופורענו' של רשעים נמשל בג"כ לכוס הוא שכתוב קח את כוס יין החמה וכתיב כוס זהב בצל ביד ה'. וכתיב רוח זלעפות מנה טוסס. וכתיב כי כוס ביד ה' ויין חמר מלח מסך. וביאור מזה היה כוס יפושות לישראל ובו המדעלה לפעמה ומארים בדאי' בתחומה מוילא' אחרים כבושפות ר' וכן אמר כבושפות אלו בוכים ואלו משוררים והיינו בטופות בני וסירות. מארים בוכים דכתיב ומארים מקבצים. וישראל משוררי' דכתיב קול רנה וישועה באהי לזיוק' וכנגד שהיו לישראל ד' כוונות של יפושות ולמארים כוונות לפורענות תקנו לשבח להש"י בארבע כוונות אלו:

הדרגה ה' הוא הדרג יפוש אור המסילה העולה צית אל והוא הדרג האמת על פי הקבלה.

הד' גלות. וכנגד נמלך ד"פ כוס הוא כמבוס קה חס' כוס יין החימה. וכתיב כוס זהב בכל ביד ה'. וכתיב ורזח זלעפות מנת כוסם. וכתיב כי כוס ביד ה' ויין חמר מלך מלך. ומלמתי כשין זה במדרש רבא חמר ריב"ל מהיכן קצבו חכמים חרצב כוסות בליל פסח. כנגד חרצב כוסות של כוס התרעלה שהקב"ה משקה לנאות עולם. הרי הוא דכתיב כי כוס ביד ה'. כה חמר ה' קה את כוס יין החימה מיד. כוס זהב בכל ביד ה'. ימטר על רשעים פחים אש וגפרית. רוח זלעות מנת כוסם. וכנגדן משקה הקב"ה לנשר"ל חרצב כוסות של יצועה לעמוד לבא שנאמר ה' מנת חלקי וכו'. דשנת בשמן דרשי כוסי רויס. כוס יצועות אשא. כוס יצועה חין כתיב כסין אלא יצועות שמי יצועות ואחד לעומת העמים ואחד לעומת גוג ומגוג ע"כ :

דיני הלכות סדר של פסח

תרח בשבאין מצינו הכנסת יאה שחלנו ערוך ועליו קשרם וזה שלש מלות כדורין אב"ז ז' על גב' וז' ואמר מהר"ש יטן כי הקב"ה הוילאו ממלכים והיואל מצינו האסורים צריך להביא תודס ויש זה חרצב מיינן חלות ריקיון רבוכה וג' מיינן של מלה כנגדן הויין ה' מלות. ואמר מהר"ש אב"ל מלה עליונה מוליא ומיינן לאפיקומן ולאבילת מלה שלישית לכריסה ואם הוחלף לא עיכב ואם נשברס חסס יקהים לאמנעית כדלעיל :

תרמ וישני כבשילין אחד עלי ואחד ומבוסל. הלל זכר לפסח והמבוסל זכר לחגיגה. ומנהגיו לעשות עלי מזרוע בהסמה זכר לזרוע נפיוס. ואין זליון חותם בשפוד רק על גחלים. והטעם לפי שהוא זכר לפסח ופסח לא היה נללה חלל בשפוד של רימון לפי שאין בו מוח שסל ילאו בשפוד של עץ אחר שמה לחות העץ יבשלה ויהיה מבוסל ואסור. וגם לא בשפוד של ברזל שמה חמימות הברזל ילאו ולא יהיה עלי אש רק עלי ברזל. ואין זליון חותם רק על הנחלי שסל נחזור אחר שפוד של רימון יהיה טורה גדול. והמבוסל עושין מבינה זכר לאבילות ב"ה. ויש חומרים מפני שהיה קלה לנפול ומתה"ו מולי"ן כתב דתרגומו ביעל דבעא דחמנא עלן ופרקן. ובאחרת חיים כתוב בעל דחמנא למפרק יתאל דזרעא מרוממא. ויאלה חותם מבע"י כיון דלא נהגו לאוכלי בלילה הראשון ח"כ היו שלא לזכר יו"ט מהר"ו ווי"ל :

תרי"ז פסחסהל הל להיות ממוחלי שנת שאין ליקח חלל תבסיל אחד זכר לפסח חלל לא הסיי כנגד החגיגה לפי שאז לא היתה חגיגה בזה עש הסכה שליונה דוחס את השבת. וזה"ש כתב חז"ל חמים משנת רבינו יהואל בר יוסף מפרי"ש משמע דאין לחוש בזה כלל כיון דאין חלל זכר ואדרבא המדקדק בזה נראה כעושה חותם כשאר ממש. וכסון לעשות שני תבסילין בכל ענין גם כשהל יו"ד להיות בשבת ע"כ וכ"כ בעל השיעור וכן המדקדקי וכן כתוב החוססת ב' ע"פ דף ק"ד וכתבו עוד דגם י"פ לחוש שמה לא יעשו בשאר פסחסח וזין כוס חסס אש חנו עושים חע"ג דלא

יעושות אשא ובסס ה' חקרא. יצועות בנימ' ז"ה הוא חרצב כוסות כלומר כוס של חרצב כוסות אשא ובסס ה' חקרא כלומר לרמוז בהם שם חדני אשר הוא בעלמו בחרצב וחיותיו עשה שפטים במלכים. וזהו ובסס ה' חקרא. והנה כוס דלשון של קידום כנגד חות וי"ד שהוא קודם. וכן הוא חומר שאל ידועס קודם. כוס שני שאומר עליו ההגדה והוא סיפור הנסים כנגד חות הה"א שמשם נמשכים הנסים והמכות. כוס שליש של ברכת המזון כנגד חות וי"ן חקרא שמים ממה שכתוב ואחרי השמע השמים. ומשם בא המזון ממה שכתוב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. כוס רביעי שאומר עליו שפוך חמך כנגד ה"א החמונה שהוא מלך הדין וזה מבורך לכל משובל :

הדרק הרביעי הוא ע"ד השכל. והוא כי חלית

יחלס מלכים וירופס חרצן היה כדי שכלך בדרכי ה' ולדבקה בו. כמו שכתוב בירמיה הדבר הזה אשר היה אל ירמ' מלח ה' לאמר שמעו את דברי הברית הזאת ודברתם אל אש יהודה ואל יושבי ירושלים ואמרת אליהם כה אמר ה' אלהי ישראל אורח האש לא יסעו אל דברי הברית הזאת אשר אומר את אבותיכם ביום הוליא חותם מארץ מלכים מכור הברזל לאמר שמעו בקולי ועשיתם חותם ככל אשר אני מולא חתכם ויהייתם לי לעם ואנכי אחיה לכם לחללי למען חקיס את השבועה אשר נשבעתי לאבותיכם לחת לכם את ארץ זבת חלב ודבש ביום הזה ואנני חלומר אמן ה'. הרי בהדיא שהיה חותם במה שזכו שיאלו מארץ מלכים הוא בזכות שיבעלו יצר הרע ויעבדו את ה'. ולכן היה הפסח יחברך ביחיהם ממלכים שבעת ימים שאור לא ימלא בבתיכם כי החמץ והשאור הוא הפסח הוא היצר הרע. והוא אשר קראוהו חכמים ז"ל שאור שבעסה. ולכן היה יתעלה שכלל הקרבנות לא יקריבו כל שאור וכל דבש לפי שהשאור רמו ליצר הרע להדבש ומחית החיים בהמייס כרוך עמו. ולכן אמר כי כל אוכל ממנוח וכו' זה הנפש הדיא. לפי שהחמץ והיצר הרע הוא מכרית ומשחית הנפש ממנהגה. ולכן אמר שבעת ימים שאור לא ימלא בבתיכם. רמו לבסל השאור הוא היצר הרע שבעסה כחיותו. ולכן היה בלילה ההוא לאכול פסח מלה ומרור רמו שפסה ה' שפטים במלכים ובאלהיהם. וזהו עליית הפסח והוא י"י לבסל היצר הרע בז' כוחותיו. ועל זה רמו חכילתו על מנות שהוא בלי חמץ ושאור. ואכילתו על מרורים לרמו בזה ח"ו יתחמץ לבסלו ויתגבר היצר הרע ויעוות נבדו. חזי מרורים נחלל שהוא לענה וכו' וימרו את חיינו בחורבן בית אלהינו. ולכן חותם ילס שהוא פסח הוא כ' בזה :

ורכן התקינו ד' כוסות שסל נלך בדרך ה' כאשר

זמנו חזי יסעה חותם ד' כוסות ב' יצועה כדכתיב ד' פעמים כוס חזי יצועה הוא שנאמר רשמי כוסי רויס. וכתיב ה' מנת חלקי וכו'. וכתיב כוס יצועות אשא. וכתיב למען חיקוק ושבועתם משוד חמיותם והטויה בו כוס של חמיות. ואם יתגבר היצר הרע יבא ח"ו עלינו חרצב כוסות של פורענות והס

רביעית הלוג דהיינו צילה ומחלה. וצירושלמי
מזה לחזור אחר יין ארוס. ונראה לי שחס
הלבן יותר טוב ממנו שהוא קודם. ויין מבוטל כחב
רב הלי גלון שאין יוצאין בו וכן הוא ב"ב. וצירושלמי
יש ביוצאין במבוטל ובקודמין כן הכנים מהר"ר שלום.
במקום שאין היין מזה כחב מהר"ל דנוטלין ל' כוסות
מי דבש שקורין מ"ד ויש אוסר' ונראה לעניין ד'
כוסות יש לשמוך אח"כ דאחר דמקדשין בשאר משקין
חס הוא חמר מדינה כמבואר בפור ח"ח סי' רע"ב:
תרומו כתב הרשב"א מי שאינו פוסח יין כל השנה
כולה מפני שמיוק או שוגלו שאלת
מהו שיעשה הסדר על הפת. השוכה מהכתבה שכל
שמי לו יין נריך לדחוק ענמו ולעשות ענמו כר' יודא
בר אילעי דלא הוי פסח ופסח ד' כוסות יודא
חוגריי דרעי מפסחא ועד פגרת. וכרבי יונה דגרסין
צירושלמי ר' יונה פסח ד' כוסות צליא דפסחא וחזיק
רישא עד פגרת' ופסח דר' יודא בר אילעי איתא בדרב'
פ' הסדר מן המבטל:

תריי ולעניין נטילה יש מי שאומר שאין ליכא
כלל קודם הקידוש ויש מי שאומר שמי
שרגיל ליטול קודם הקידוש בשאר ימות השנה יטול
גם עתה. ומורי הגלון מהר"ל ז"ל כתב בחדר שלו
וה"ל כל ח' נריך לפסחא אחר שהסך כדי פוסח מחויב
ליטול ידיו קודם שיקדים דח"כ הוי כנוטל ידיו לפירות
שהוא מניח הרוח ובהסך רגליו בלא שפסוף חף נטילה
לא בעי צפרם מאחר שהידים נקיות הן שחרי בלא
מב"ה. ולקדש קידוש בלא נטילה ג"כ אינו מן הראוי.
כדי שלא לשנות מכל הקידוש' שבפסח שוטלי' ודיהם
מקודש חף שקלא היה ראו ליטול ידיו אחר הקידוש
בכל השנה כ"ס האידל' שהרי בלאו הכי נריך אח"כ
נטילה לאכילה. ושי' חס תננה תוציא לעז על כל
הנטילות במה שבו קודם הקידוש בלא בוא הכלה.
וכשיוטל ידיו לא יברך ענ' חלא אשר יצר שהרי אין
מזכרין ענ' חלא לאכילה או לתפלה כאשר כתב
האשכנזי והפור אחריו. ומה שכתב הפור הרוח לאת
ידי כולם שסך רגליו ויפסוף בו' לא הורה נכונה
והגלון מהר"ל בחדר השלחן שלו השיגו מדברי ענמו
כאשר כתבתי עכ"ל:

תריי ויקדש בפה"ג. ובפסח ויכלו. במ"ס יקנה"א.
ואין מזכרין על הבשמים ממנה
מעט' ומסקנת היר' במסכת צילה דמחמת י"ס משגיב
הנפש וכחב מהר"ו דדרשתי' וז"ל יש מוהגי' לעמוד
בפסח הבדלה וכן בכל ימות השנה מהגין לעמוד בל'
הטעם משום דכחב גבי הבדלה לכס בשאר אחר
הבדלתו לכס עכ"ל ולא נהירא לי דחף בשאר ימות
השנה היה מן הראוי להבדיל מיושב דעת המדכירין
שהגו כך וחלקו דהאידל' אין מהסרין לשמות ואין רגילין
בקציעות ישיבה והסיבה כמו שכתב מהר"ר מו"ז ז"ל
במשפחה. חלא האידל' שקבע ענמו לאכילה בקציעות
ישיבה והסיבה בורא' חלא יש לעשות ב"ח מיושב. גם
לעשות הקידוש וברכת פה"ג מיושב והבדלה מעומד
אינו נכון לחלק הבדלה משו' מזכרת פ"ה. שח"ב
תנאי

נריך. לזכר למחשבה שמה יבנה בית המקדש ויאמרו
השחקד עשיו זכר להניגה בפסח והפסח נמי נקריבה
בפסח דהקריבה מסורה לזרזין. וכשיבנה משה ואהרן
יהיה עמנו וליכא למעשי אף הבא להיות מלפנות
שני תפשיין חין מזכרין אותו עכ"ל:

תריי וישני מיני ירקות מין ירק כרסם שקורין איפ"ך.
והטעם משום דכרסם למפרע ס' פ"ך
ר"ל פשים רבוא עבדו במצרים בפך והסא שקורין
למב"א ומעמא משום דחס דהמנא עלן ופרקין. גמר'
פ' כל פעה איפ"ך לטיבול ראשון והסא לטיבול שני:
תריי ויעשה הורסא והוא מדברי סופרים זכר למיט

כחב הר"ר ולסמוכי פ' לעשותו עב
זכר למיט שהיה עב לנריך לקיום וס"ך כתב וצירושלמי
קאמר איתא דעבדא לה רבא זכר לרס. וחומר כר"ר
יחאל דהא וסא איתא בפסח עשייה עב וכך הוא
מביאו על השלחן ובפסח טיבול מקלשין אותו ציין
ועושין אותו כך ע"כ. ויכיל עושה אותה בפסחא זכר
לחמא הספוח שורדתי. ותמרים זכר למתה לחמר.

אנשים זכר אל גנת אנוז ירדתי. ובפסח זכר לפסח
סמדר נתנו ריח. ובצירושלמי נגד כפלה הרימון רקתך.
ועליו יהיו מונחים קידה וקנמון וזנביל לפי שאי אפשר
לדובק היטב שלא יהיו צדן חוטין וקשין וזהו זכר לטיט
מרדכי בשם רוקח. ובפסח פסח בפסח יהא כזכר כל
אדם לקלם ההרובת מצע' דהוי כמו לישה. חלא חס
קלם מעט קודם פסח יכול להוסיף עליו בפסח:

תריי ויבאר מהר"ר מו"ל ח' מלות והתבטליין
וירקות והרובת כולן יהיו מונחין בקער'.

לאשקין מאותן אשר מניחים מקלשין על גבי השלחן חין
לקערה דחין תהבא אז עקירת הקערה במקום עקירת
השלחן חס נשאר דברים שם והיאך יחלל התעוק.
ומעטם זה נמי חין לבוס שום מלה יותר על השלחן
עד אחר הסדר כבסועי'. ויחיה את המלח כסדר זו
על גב זו ח"כ. ויכרך את המלות במפה לכסות הרפ'
הפת שמקדימין היין לפניו לקידוש. ובשמהחל עבדים
היינו אז יגלה לזיוס מלמעלה מעט לקיים להם עוגי
שטענין עליו דברים. עוד חמר שמראה צעניו נכון
להניח ירק האיפ"ך בקערה שהיה סמוך אליו יותר מן
המלות דאי המלות סמוכי' לו היה מעביר על המל' וק"ל:

תריי וליא יחלל קודם שתחשך. חט"ג דבשאר
פסחא וי"ט יטולין להוסיף מהול על

הקודש פסח שאני דמון אכילה מזה חיה חלא בלילה.
וכתב בתרומת הדשן וחט"ג דקודש שסיים ההגדה ויגיע
לאכול מזה ומרור יהיה לילה ממש. מ"פ שם שלקידוש
שהוא ח"ד כוסות ונס אכילה שאר ירקות ויחר
שמי דעבדין כדי שישאלו הסיוקות וכ"ס האגדה עלמה
בשי נמי דלבו בפסח שראוי לאכול מזה ומרור דכל
היי המלות מזה ומרור שייכי וגמרי. ודרשין והגדה
לבקך בו' צעור זה לא חמרתי חלא בפסח שיש מלה
ומרור מונחים לפניך. ר"ל בפסח בראוי לאכול מזה
ומרור דהא מצע' נמי היה יכול להניח לפניו וח"כ
ע"כ חין למר קודם הלילה ממש:

תרומו וישני הכוסות ומחגי' הכוסות לכל ח'

הרכב דלא דלא מוצרין על ד' כוסות אשר קב"ד לשמות ד' כוסות חפ"י שם להם שמך מן המורה. לפי שכן מפסקים ועוד דהאריך יצחק על הכוסות וזונו לשמות ד' כוסות בלילה הזה והלא שנים מהם דשל קידוש ושל ברכת המזון מחויבים בשמך י"ם נמי:

הרכב אחר ששם כוס ראשון אפי' אם יראה לשמות כמה פעמים הרשות בידו. וכחז אפי' העזרי רק שיזון על לבו בלא יטעך לבדך פסח שנית בלא יראה כמובין על הכוסות וכן כתב מהר"ם פסחלוה אפי' יטען לבדך על שני היין העוב והמטיב בלילי פסח. והשיב ביכולין לבדך שאלו נראה כמובין אפי' יצחק בפס"ג כמו שמבדך על חרבע כוסות:

הרכב ונומדין ידיו למיבול ראשון וזין לבדך על ההיא נטילה דמנה רק חומרה בעלמא משום כך תרומה ולירידן האידנא לא שייך. ומה שכתבו בסדורים ברכת ענ"י בנטילה זו היינו לפי המנהג שצימים קדמונים שהיו חולקין תרומה דענ"י נטילה כך הוא דעת המוספת בפי' ערבי פסחים דף קט"ו ודעת מהר"ם ומהר"י מו"ל וזה לאוהן דלא היו נופלין קודם קידוש אבל מי שנהג בדעת מור"י ז"ל דשפסך ונטל קודם הקידוש. א"כ ממילא מציבול לא עני נטילה דלא עדיף ההיא מיבול מהאילה ממש שכיב בכל השנה לא הוי קידוש הפסק ואוכלין ע"י נטילה דמקודש קידוש כ"ש מיבול:

הרכב ויקה חפ"ד או פיטרי"ל אפי' מרור נח דאחר שמילא כריכו ממרור בעיבול ראשון יצחק על אכילת מרור בתימה. וכוונתו בזה מלח ויצחק בפס"ה וא"י היסבה וזכרה אחרונה לר"י חייב לבדך ולרשב"א ח"כ וכן הכינים הרא"ש. ומורי ז"ל הכריע ליקה פחות מכזית כדי להוציא נפשו מפלוגתא: **הרכב ויבצע** מהם אמצעות לשנים דלם יבצע הראשונה יהיה המוציא על השנייה ואסור משום דאין מעבירין על המזאת אבל עתה יהיה המוציא על הראשונה ואין מזה נצטרות לשנים והא דלא מצאנו השלישית ויצחק ברכת המוציא על הראשונה ואכילת מזה על השנייה דלר"ד לבדך אכילת מזה על הפרוסה כדרכו של עני ואי היה בוצע השלישית היה מבדק אכילת מזה על השלישית דאין מעבירין על המזל וק"ל כ"ל:

הרכב וישים ההיזק בין השלישית והאלי ישים חתה המפה לאפיקומן זכר למשפחות צדורו בשמלותם על שמם. וכחז מורי ז"ל שראוי לכורכה בחוך המספחת וליתנה בין הכרים ולא להנייע בלבה ודברי"ל כתב ליקה חלק הגדול לאפיקומן וכן כתב מור"י ז"ל:

הרכב והא דפורסם אפיקומן סמוך להסתלת הא לחמא עינא לפי אותו סי' דדרכו של עני בפרוסה:

הרכב ויגביה הקערה ויחזיל הא לחמא. וכי גדול בדורי מהר"י מו"ל ז"ל כשמחזיל הא לחמא מגביה הקערה וגם אחז המלה:

מוציא לנו על כל ברכ' פ"ה ששפעת הגדלה שהם מטומד בלא כהלכה הלא יש לעשות או כולם מעומד כמו צמר ימות השנה וצמ"ה של בו י"ם יש לעשות' כולן מיושב ולא מקלמין מושב ומקלמין מעומד וכן לא ראויה רבין קשיא דעבדי הכי:

תריט ואינו מבדך ששם נכיס י"מ לפי שפסיד לחומרו בלפידך את כל היכיס האלו כו'. וי"מ משום דכומבין על מה שאומרי' אשר גאלנו ומהר"י מו"ל דהה דעות הללו וכחז משום דמלוא הכתובה בתורה היה ואין מבדקי' ששם נכיס הלא אמצות דרבנן כנוו העונה וזורים דתיקנו בהכרעה משום הכס אבל מלוא ופסח דאורייתא גס אם לא הכס. ובשם רב עמרם ז"ל מלואו וז"ל לא נטעי אינש למימר ששם נכיס דוי' ישועה הוא ועדין מנכיס ע"כ:

תרד ושותין היסבה שמאל רוב רביעית. ואם היה כוס גדול שם בו ב' רביעיות שותין בו ב' או יותר לפי הרביעיות ויולאין. ואחר ששם מלא לגמיו אפי' מכלי קטן שאלו מחזיק רביעי' משקל לבני ולבני ביתו הקפידים. והרמב"ן כתב שר"ך לשמות רוב מכל כוס אפי' מחזיק כמה רביעית וכ"כ מורינו הר"ר ב"ט עכ"ל ח"ה. וכן לכל ד' כוסות דין ח' להם לבדך בפס"ג ולשעור ולהיסב להסתלה ובדיעבד כתב האגודה בפ"ט ע"פ וז"ל ונראה דעתה בזמן הזה לא יחזור וישתה אם שכח ושחה בלא היסבה כי כדי הוא ראוי"ה לסמוך עליו שכתב ששם חין להסב דאין דרך שרים עשה לעשות קן וכן הוא דעת מורי ז"ל בסדר שלו. ולי נראה אם לא שחה כוס ב' או ד' בסיסבה חין לך לחזור ולשתות בסיסבה דשם ב' שש שנהרס כמובין על הכוסות אבל בשני כוסות ראשונות יחזור וישתה בלא ברכה. וכן יש למידק קלח מתוך לשון ההו' פ' ע"פ וז"ל וכל ד' כוסות לריבין היסבה בשעת שתייה וז"ע אם שכח ולא היסב אם יחזור וישתה. וכן אם כוס ב' לא היסב אם יכול לחזור ולשתות בסיסבה אפי' דצין ב' ל' לא ישתה ע"כ. ומדקדייק בלשונם וכחזו כסתלה אם יחזור וישתה ולא כתב אם יכול לחזור. ואם כוס ב' לא היסב כתבו אם יכול לחזור. משמע דה"פ ז"ע אם שכח ולא היסב אם יחזור וישתה. פי' אם מחיב לחזור אבל רזה לחזור בלא ברכה ודאי יכול לחזור. והם כוס ב' לא היסב ז"ע אם רזה לחזור אפי' בלא ברכה אם יכול לחזור. ומדקמסקיין פ' ההו' ממילא בזמן הזה כדי היה הראש"ה לסמוך עליו וז"ל לחזור כוס ב'. וה"ה בזה דכתבו הפוסקים דאשח תשובה לריבה היסבה והמדרכי כתב דהאיד"ל כל הנשים שלנו הויין שטריות וזריבין היסבה אלו לא נהיגין הכי דסמכין הראש"ה:

הרכב ברכה אחרונה דכוסות אחת זה פלוגתא דרבנן ואמהר"ם דרשאה וז"ל לנהוג כהר"ם דפסק דאין לבדך ברכה אחרונה על שום כוס עד אחר כוס רביעי. והממעט בברכות לא הפסיד וטוב יותר מבדך ברכה לבטלה וכן דרש מהר"י סג"ל בדב"ס לנהוג בדברי הרא"ש וכן הוא מסקנת הסוד וכן כתב הר"ר יונה וכן נהגין:

תרלה נמצא כחוב ציומוקי רבינו שמחה אס"י
שם קצין הסולא אז אינו אומר כל
האגדה וראייה בגמ' דאמר התם שמתנו לומר מה
נשתנה ומתחיל ע"ד עבדים היינו ומחזור הקצרה לפני
קודם שיתחיל עבדים היינו לקיים פ"י להם עונו שצונו
עליו דברים ולכן יהיה אז המזות מגולות :

תרלו חכם מה הוא אומר מה טעמות והחקים
והמשפטים אשר אזהר ה' אלהינו אתכם.

פסוק זה כחוב ב' וחתקו וכתיב בחרים ואתרת לבך
עבדים היינו וגו' ויטן ה' אותות ומופסים וגו' ואתנו
הושיא משם למצן הביא אותנו וגו' ויזנו ה' לעשות את
כל החקים וגו'. ויחלתי בשם רבינו קלוימוס ז"ל זו
היא השאלה של בן הכס למה אנו אובלים החגיגה
קודם הפסח והלא הפסח עיקר הכס והיה לנו לאכול
תהלה. אף חתה אמור לו בהלכות הפסח שלפניך אנו
אובלין החגיגה תהלה לפי שאין מפטירין אחר הפסח
אפיקומן בגמר חילתה כשפטרין מתוך כבודן אנו
אובלין הפסח כדי שיהיה טעם הפסח בפיו. ולאחר
שיחל הפסח אין מפטירין אפיקומן כלומר אפיק' מיני'
מזון' לקיומו טעורה שלא להפקיע טעם הפסח משיו.
וזהו שאנו אובלין מזה בחרונה זכר לפסח מקדש.
ואחריו החס כשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן
כך אין מפטירין אחר מזה אפיקומן וכן מלחמי בשם ר'
ישיעיה ז"ל :

תרלו כתוב במקום ספרים אשר אזהר ה' אלהינו
אותנו וטעונו הוא כי כן הוא לשון
הכתוב אשר אזהר ה' אלהינו אתכם. ומה שאמר אתכם
ולא אותנו פ"י דקיים בך בנימין ז"ל שאין בזה מושיא
עלמנו מן הכלל כיון שאמר אלהינו אלא לפי שאין בוחטין
פסח על הקטן אחר אתכם :

תרלה כשאומרים אין מפטירין אחר הפסח
אפיקומן כתב הר"ר יחיאל
בספר תנאי מהגנו לאחוז הני המזה העמונה במפה
שהיא אפיקומן ולהרחותה לכל בני המדינה כל' פה'
זכר לפסח :

תרלח כשאומר דם ואם והמרת עשן. צריך להטיף
מן הכוס נחון וכן בעשר מכות
ובד"ץ עד"ם בא"ח כד הכל פ"י כנגד חרבו של מלאך
המות שיש לו ע"ז פנים רוק"ה :

תרס גרסינן בפרק ע"פ אמר רבא מזה צריך
להגביר. פ"י כשאמר מזה זו שאנו
אובלין. צריך להגביר המזה כדי להרחותה לכל בני
המדינה ומלחמי כחוב שצריך לטובל בידו הפרוסה כי הוא
לחם עמי שמצרכין עליה חבילת מזה. מרור צריך
להגביר. בשר אין צריך להגבירו שלא יאמרו בשר זה
לפסח הוא וגרסה כחובל קדשים בחוץ. וכתב מהר"י
מולן חעפ"י שאין מגבירים בפרק מ"מ צריך להניח
מגולה דהוי זכר לפסח :

תרסא ומגבירה הכוס ויכסה המזות שלא
יראה הפסח בנפתו ומתחיל
בקול רם לפיכך וכו' פ' מיני שבה כנגד פ' תיבות בקק"ק
עד כבודו רוקס :

בענין

בידו ועם הנפתו מסלקו מן השלחן לגמרי עד שנגיע
לעבדים היינו לפרעה כדברי בעל הסמ"ק שצונו עליו
דברים. ולכן תהיה מגולה קצת בשעת ההגדה דלא הוה
מכוסה בוי כמאן דליחא דמי כדאשכחן בפרשת מזה
בשבת וטעם שלא יראה הפס בנפתו. אף כשנמול הכוס
בידו כשנגיע ללפיקר נכון לכסותו מהאי טעמ' שלא יראה
הפס בנפתו וכן מהאג נקיי הדעת ע"ב :

תרלואין לשבש ולומר כהא להמא אזי ה' כלחמא.
כי ל' הפ' הוא למצן ויראו את הלחם אשר
האכלתי אתכם וגו'. וע"כ נכון לומר כחוב הקדמוני
הא להמא עניא ונקרא לחם מוי לפי שצונו עליו
דברים כגון קריאה ההגדה והלל. ד"ל מה דברו של
עמי בפרוסה אף כהן בפרוסה. ד"ל מה עמי הוא
החיק את ההמור ואשתו אופה לפי שאין לו עבדים
ושפחות אף כהן הוא חסיד ואשתו אופה כדי למרר
עשיות מזה שלא תחמץ. ד"ל לפי שאין לשון אותה
אלא כשיעור קרבן עמי דהיינו עשירות האופה הבאה
בדלי דלות :

תרלא כל דצריך ייתי ויפסה. מלח כחוב בשם
רבי ישיעיה דל"ג ליה לפי שאין לנו פסח
עשה. ויש כותבין דים לאומרו ומפסדים כמו ויפסע
בגמרא יעבור עלי ויטעור אלא. וי"מ שם לאומרו לפי
שהוא מחוקק על סדר הפסוקים. ועוד שהחוב עליו
לעשות דבר זכר לפסח שהרי אנו עושים עמי כשצולין
אחד זכר לפסח ואחר זכר להגיה. ועוד שאנו אובלים
אפיקומן זכר לפסח לפיכך ראו והגון לאומרו. וי"מ
כל דצריך כלומר כל מאן דצריך לרבי פסח כגון כפרס
חרוסה ומרור וד' כוסות ייתי ויכסה כלומר יקח ממני
לרבי פסח. וי"מ ייתי ויפסה ר"ל יהוה עמו :

תרלב י"א בששעת ההגדה ההיא צריך להסיר השני
תשלין שלא יהא נראה כמגבים קדשים
וכ"כ הר"ר יוסף טוב עלם בפיומו. וכתבו חוספות ב'
ערבי פסחים והרשב"ם דחין צריך דדוקא כשאמר פסח
שהיו אבותינו אובלין בזה קולמוס שלא להגביר כדי שלא
יהא נראה כאלו הקדש בהמתו מהיים לך. אבל
במה שמגביר הקערה אינו נראה בזה כאלו הקדש
בהמתו הלכך ח"ו להסירו. ועוד לחד טעמא דלעיל
הרי צריך לומר כל דצריך ייתי ויפסה והואך יסירו :
תרלג ומה דלא מצרכין על ההגדה לפי שאינו אלא
סופר דברים. וי"מ לפי שזאת המנהג
היא מזה שאין לה שיעור וקצרה שאפי' בדיבור
בעלמא כסופר יראה מארים ויחלף אלא כל המרבה הרי
זה משובח :

תרלד כוס שני מוצין לו בזה לומר מה נשתנה
כדי שישאלו התנוקות מה מוצין עוד
לשות כולי האי ולא אובלין מיד. ומטעם זה עוקרים
הקערה קודם שיתחיל מה נשתנה כדי שישאלו התנוקות
למה מסלקין הקערה ועדיין לא אכלנו. ואם שואל אז
משיבין לו דחין לנו לאכול עד שגורס להקב"ה על
שעשה לנו נסים ואז שואל מה הם הנסים. אז אומר
עבדים היינו דל"כ מה ענין השבת עבדים היינו
למלכות עוקרת הקערה כ"כ מהר"ל בשם רבינו שמחה :

תרומה בעניין

ברכה הלל איכא פלוגתא דרבנן רי"ב"ה הוה מנצח עליו ב"ם. אחת קודם חילת וחת חת' חילת וכן הוה הר"ם מרומבא וכן יתב רב הוה רב למה ורב עמרם. חבל הר"ן גי'ה. וחזי העזרי כתב שחין לברך עליו כלל לפי שהיוקם חורו לשמח לפני הסעודה ולהחמיר ור"ם הי"ך יברכו כיון שפוסקים בחלוצי. וכן היה מנהג הר"ם וכזה העור וכן רחוי לעשות בכל דבר שיש ספק בצרכו שחין לברך דברבות חיון מעכבות. וכן מהר"ם ומהר"ל לא היו מברכין וכן היה מנהג מורי"ל.

תרומה ומברך

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו. וזריך לומר ונחלל שם מן הצדקה ומן הפסחים דלריך להקדים וכן דהיינו חגיגה קודם הפסח שהוא נחלל על השוכים. כשהלל פסח במוצאי שבת חומר מן הפסחים ומן הזמנים מהר"ם ומהר"ו דלח חגיגה קריבא בשבת. ואין לומר שירה חדשה שהוא חומר על הגולה שלעמוד והוא חומר בלשון זכר לפי מה שדרשו ר"ל בנגד חיות. לפי ששילוח ופרהל ממזרים יושב בקדשה היתה שמועלת עישור נכסים. כך ישרא'ל ו' חומות שכן עישור שבעים חומות לסיק חמרו פירה בלשון נקבה או ישר משה את השירה הזאת. חבל לעמוד בזה יורשים הכל בזכר ויחמרו פיר בלשון זכר שנאמר פירו לה' פיר הדם. והשינו כי בזה בזה ולי פתחם פירות אלה בלשון פירה מיוסדים כי השועות יכולה לבא נרות ומכפר חוקק פיר אחרון כזכרים לא יולדים. פירו לה' פיר הדם חלהו בקהל הסודים. ואם חתמה על פתחם פיר הדם דמשמע לעמוד. ואין לריון לחתום בגולה מנרים להמדין ק"ם וכלל גאל ישראל דמשמע לשעבר כשהלל גולל ישראל על העמוד ואין פה מנין החתומה סמוך להחיות חן זה תימא דשם גולה אחת היא משמע להבא שמשמע לשעבר וחותם ברוך אתה ה' גולל ישראל ע"ם בגולה מנרים כמו שכתבנו וכן כתב בספר תניא:

הרמב"ם ונזמר

ידיו נטילה גמורה בצרכה ע"י לברכה המוציא. והטילה ו' עזרי הסעודה היא משום דכספור ההגדה וכלל הסיומו דעתם מנח לה ראשונה ולא ידבר שיהיה בטילה עד הכריכה א"ה:

תרומה וזל

האגור וא"י המהבר חתום מנהג של מורי חזי ז"ל שהיה לוקח ב' המנחות כגומר הכרחה בהלכות ומברך על שלשון המוציא כדי לקיים נחם משנה בשתי שלמות וגם לקיים מה דרבו של עמי בצרורה ור"ה"ם היתה השלישית והחזיר בידו הקדשונה והסמיך הכרחה ומברך על שהיון יחד על חכמת מנה וכו' וכו' משתין יחד כזית מכל אחת וזוהי יואה כל הדעות והספקות ע"כ. וכן היה מנהג מהר"ם ומהר"ל מול"ן וכן הוא בכתב תניא וכן היה מנהג מורי ז"ל ויחלל משתין יחד כזית מכל אחת. ואם אינו יכול לאכול לפני זמיון בזה יאכל בשל המוציא חתום

ואח"כ של חכמת מנהג. ויחלל בהסודות שחלל וכתב מהר"ם בכתביו סימן קכ"ב בכזית רחשון של המוציא ח"ה הכריכה:

ויקח

כזית מרור וישקטנו לנו בהרומם. ולא יבחנו בחיובו שלא יתבטל עמם מרידתו. ומשעם זה כתב הר"ר יונה שזריך לנער ההרומם מעליו שלא יתבטל עממו ויברך על חכמת מרור ויחללו בלא הכריכה ולא יברך עליו בורה פרי האדמה. ופי' רש"ם לפי שפסטר בצרכה ב"ם האדמה שזריך על הירקות בטיבול רחשון. וי"ה לפי שצרכה המוציא פוטרתו שהיה בדברים הכריכה בחור הסעודה מחמת השעירה אשר שהיה בזה לאורך מנהג ואינו רשאי לאכול סעודה בלא יאכל מרור אחר המנהג. ומשעם זה נמי חין מברכין על ההרומם וכן השיב מהר"ם למהר"ל חגשיל. וי"מ מפני שהיה טפילה למרור ותכן כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוסט את הטפילה והטעם זה עיקר דאלו לטעם רחשון נהי דמחמת שהוא דבר כזה בחור הסעודה מפטר מצרכה פרי העין מצרכה חכמת הרומם מי מפטר. שהרי מנהג מדברי סבורים הוא והיו ליה לברך על חכמת הרומם כמו על חכמת מרור. ולטעם האחרון יחלל והוא באורה חיים ובספר האבודרהם:

תרומה מצודה

לחור אחר חזרת אפינו נקטנו בדמים יקרים סמ"ק:

ואח"כ

יבצע מנהג שלמים לכריכה וכסב חזי העזרי שחין לטובלו בהרומם דשני טיבולים מאין בזמן הזה דרמלין למיעבד כהלל ב' לא מנינו ור' שמעון יבצע רש"י כתב דלריך לטובלו בהרומם וכן כתב הר"ם ז"ל וטובלו בהרומם סקר היה הלל עיפה חוכל פסח מנהג ומרור וטבל בהרומם וז"ל כמ"ל רבינו יוחנן היה מוצל הכריכה בהרומם דנחמך דקיה זכר הלל עבדין כהלל דכרך פסח מנהג בהרומם דהם לא כן הוין חבל מרומם ידידי. וכן היה מנהג מהר"ם ומהר"ל מול"ן וכן כתב חכן סודי ומחללי כחוב דכדי שלא להוכיח על הטיבולים יטבול ב' ימייה שני זמנים ויחלל חתם לכריכה:

תרומה וזל חוכלן וכו' כל זרע ומנהג לאכול ביום פסח כל דבר. וכזה מהר"ם ז"ל שפסח דהרומם דביא ביע' דע' רחמנא עין ופדקין. ומהר"ם כתב הטעם משום שחל פ' בזה נקבע ביל פסח ועוד זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח:

תרן ואחר

גמר הסעודה אכולין אפיקומן ואמר מהר"ם סג"ל דלריך לאכול כשיעור ב' זמנים דהיינו כביא תרגומה דהביי הי' מברך המוציא דשיעורם בכזית שהוא חזי בילה ויחלל על סבובת וגם כדי שביעה. ואם לא יוכל לאכול כולי האי מכל מקום לא יפחות מכוזית וצ"ה היסוד ויחלל זכיר לאכול קודם חיות:

תרומה א"ה שפסח ולא חלל אפיקומן ולא זכר עד סמל ידיו או שפסח ה' לן ונצריך חוכל

חזק העולמים. וכחז שחרי כל הפוסקים פאזר מיד אחר נשמת מברך ומכרס היה שותה כוס יד' לאחר שיאמר כי לו נאה כדי שלא יאמר קודם שישכר וכן הוא בבידורים:

תרנה ואחר כוס רביעי מברך ברכה אחרונה מעין שלם ואין שותין עוד רק מים. ובידושי מהר"י וי"ל אוסר הפס"ל מר"ק:

תרנש בזהר"י מול"ן בסיום אז רוב נסים לא היה חומר ויהי בחצי ה'ילה. וכן בסיום אומן גבורותיד אין חומר ואמרתם זכה פסח. אכן טרם פתיסתן אומרתם ואז קאי עליהם אז רוב נסים ואומן גבורותיד. ומאחרי בסדורים ישנים שאז רוב נסים אומרים בלילה ראשונה. ואומן גבורותיד בליל שנייה:

תרס והייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מארים ולספר בנסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתתעצמו שיהי אורח הייב. ואין קורא קריאת שמע על מטתו כי אם פרשה ראשונה שמע ישראל כי ליל שמורים הוא מן המצויקס. לכן אין לנעול דלת הבית אור זרוע ואשר"י מי שכוונתו לשם שמים:

סדר בדרך קצרה

תרסא הגה אסדר הסדר בדרך קצרה. יהא פלגנו ערוך ועליו קערה. ובה ג' מצות סדורין זכר להיווצר מצות האסורין. ומסמיט אותה כמו קופת הלפפה. עליו"ל למוציא ושייה לאפיקומן ושלשית לכריכה. והם נשברה אחת מהנה. ואז לאחמיט תקתה. ויהיו שני חבצילין אחת מנוגל ואחת לאוה. וכן בזה וזרוע נעווה. ואף לשבח יהיה זה דבר נחמד. ואדברא המדקדק נראה כמקדים קדשים בחון. ושני מימי ירקות חמה ואחרת. ואם איש יקח אחרת. ומי מלח ואחרת. ובוספין ומוציא הכיסות. ויין אדום דמים יקרים קראו. ואם הלזן מנוגה אז לא חבט אל מראהו. ובפסקי ויטול בלא ברכה. כי כל השנה טפה ככה. ויקדם פרי הגפן ואשר חצר בנו. ויברך ברכת שהחיינו. ובשבת ויכלו סהים ההסחיה. ובח"ש נר והבדלה. ואינו מברך על הבכורים. גם לא טפה נסים מפורסמים. וישתה בהיסבת שמאל כפי יבולת. ולהפנות כביבת הרנוגות. וכולם שוים נשיטור ולהיסבה ולברכה ראשונה. ואחרון אחרון חבט בברכה אחרונה. ומי שלא נעל קודם הקידוש לרך רחיה. ומי שנטל קודם אין הקידוש הפסק והנזילה. ויקח חופך פחות מכזית. ויבטל במי מלח להנצל משחיר ופיה. ויברך הבורא והקונה. ולא יברך ברכה אחרונה. ויקח ר"ה שניים ויזעננה. ותלק הגדול שימין מי ימאנה. גם יברך אותה במעטפתה. כדי לזרורות בשמלות' לא יהא נכדתה. והיה השנייה ישוב למקומה. ויבטל הקערה ויחזיל בקלף רמא. הא נחמא עינא די אכלו אכסחאג אחרעא דמארים. השתא הכה לשבח הבאה בירושלם. וא"ל להסיר נא הבנה ולא הנשר. ומוציא כוס שני כדי שיבטל הסיוק על ח' מהנה. ואם

אכל הפיקומן בלא ברכת המוציא. ואם לא זכר עד שברך בהמ"ל אם זכר קודם שברך בפס"ג יכול ידיו ויברך המוציא ויכלל האפיקומן ויחזור ויברך ברהמ"ל ויברך בפס"ג וישתה הכוס. ואם לא זכר עד אחר שברך בפס"ה לא יכלל הפיקומן ויטמך על מנה שאכל בחון הסעודה כפולן שמורות סן משעת לשה כך היה הסכמ' הפוסקים אחרונים:

תרנב כתב הרורה שאם נאכל האפיקומן בחון הסעודה. יקח מנה אחרת כי מצות שלנו בחזקת שימור הן: **תרנב וכתב** עוד אל יהא לו אכילה הפיקומן למשא ולטורה. דאמרינן בזמיר אכלו לשם אכילה גסה עליו נאמר וטופשים יפגלו כס:

תרנד ואח"כ ירחן המברך את ידיו ואינו מברך. ומוציא כוס שלישי לברכת המזון. ומאיה לחזר אחר זימון וכן להודו כדי שיאמר לשנים הודו והם עונים אחריו. והם דמאנים הצעלי בנים לברך ברכת המזון בענין ב' לילי פסח כדי שיברך הוא על כל ד' כוסות. אבל אין קפידא אם יברך אח' אחרת. ובסם מהר"ם מפני שרעה גדול הבית ממה שטפה הסדר ע"כ. ויש מי שכתב משום דגרסינן פ' חלו נאמרים אריב"ל אין נותנים כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר טוב עין יברך. אל תקרי יבורך אלא יברך ועשיו נראה בעל בית טוב עין כמה שמהלק לכל בני הבית ומה ענינו דרך חירות. וכן אמר בההלל אגדה כל דפסין ייתי ויכול שבה נראה טוב עין. גם נראה דאומר כל דפסין כ' כדי להראות ענינו בחירות כי זה חירות ושמה. וא"כ לו נאה לברך ולהודות כי גלות מארים היה ע"י רע עין כי ר"ע עי"ן גימ' ארבע מאות שנה כמבואר בבבלי פ' לך לך ע"כ. ומהר"ם אומר שיכול ליתן לברך בהמ"ל בלילי פסח למי שיראה כמו שחר לילות של ימות השנה תשנ"ן:

תרנה ומוציא כוס רביעי ואומר עליו שפוך חמך על הגוים. והטעם מפני שד' כוסות הלז הם כנגד ד' כוסות של פורענות שעפיד הב"ה להשקות את האומות כמו שכתבתי לעיל ואינו אומרים על כוס רביעי לפני הב"ה בזה הסם אנו מטיילין המנה מעשה מה שכתבתי בפסוק חותן ד' כוסות של פורענות על העו"ם. ומנהיגו לפתוח הדלת כדי לזכור שהוא ליל שמורים ובזכות אמונה זו יבא משה וישפוך חמתו על הגוים. ועוד להראות אמונתו בביאת משה כאילו אנו מאפים ומקוים ומהכ"י על ביאתו אף כי יתמהמה. ובזכות זה יהיה ה' את גאולתו וישפוך חמתו ל הגוים:

תרנו וגומרינן הלל ואין חותמין ביהללך רק אחר יפסח והחומין בתי העולמים כי למח לחסות תרי זמני. ואין לומר רנו דיק'ונו' כי אינו מן המזמור של הלל הגדול והוא תהלה המזמור של הודו לה' בצינור:

תרנו מורי מהר"ם ז"ל היה מברך בפס"ג מיד אחר

אין שואל לעצמו מה נשתנה. ואומר כד עבדים היינו צנינו מלה במלך. ולא יחזור הקטרה לפניו כשתלה ומשתחיל עבדים יהיו המלח נגלים ולא נשתחיל לקיים לחם עוני שטוני עליו דברים. ובמלה זו נריך להצביע להרחוק. ומרור זה דינו כמות. ובפסח זו חט"ע שחטור להצביע הרוע. והא נפסה בה ורואה. ולא המלח במטה יכסה. ויום ישועות ישא. ומתחיל לפיכך אהנו חייבים להודות לאל. עד בא' גאל ישראל. וישקה כוס בחדה ודיעה. ויכול ידיו ויברך על הרחייה. ויחפוס הג' מות כלם. ויברך למלך עולם. המושי' אל לח"ס ומזון. ומיד יברך על אכילת מלה בחיפזון. ויאכל שני זמס דהיינו כביצה מרגנול. ואם הוא מבלתי יכולת. או זקן או חולה. יאכל כזית של המושי' חלה. וחל"כ יאכל של אכילת מלה בחיפזון. ויער דרך חדה ודיעה. ויקח מרור ובחרוסת יסקעמו. ויער החרוסת ממנו. שלא יתבטל טעם מרירות. ואז יברך על אכילת מרור במהירות. ואז יקה המלה הרבול' חתם. לברוך עמה מרור והרנסת באגודה אחת. ויאכלם ביחד בלא ברכה. דבזמן ציצת המקדש קיים עשה הלל ככה. וחל"כ אוכלין הסעודה. וזאת לפנים ציחודא. ליקח מלה הסמונה. ולאכול ממנה כזית בחרוסת. ואם הם שבעים מרזון. ירחן המצרך ברכת המזון. ומזון כוס אחרון. ואז בשיר ירון. שער חממך על עובדי פסילים. וינתנו חייביו בפילוס. ויפתחו דלתות ולא נשכים. לחרור בימות משיח לשער בה רבים. ויגמור הלל והלל הגדול כדוד לאל המשיח. ויחטט רק בישבש כי אין לחסות פעמים. ואז יהיה הטם מסובב בברכות. ומתחיל בשירות והשכחות. אז רוב נסם הכתוב לפניך. ובלייל שניים אומן בבורתך. וכל המרבה לספר הרי זה משובח ומחודר. לדקדק עומדת לעד וישועה לדור דור. חסל סידור פסח כהלכתו במשפטו והקטן. ואל ברחמינו ממעונו. ויפיע את ברכתו. ויביא אהנו אל הר ליון מקום שכינתו. ואז נפיר שיר חדש ובקהל הסידים תהלכו :

תרסב ואומר יי רלון אחר הספירה משום ששכחו ספירה מדרבנן הואיל ואין בית המקדש קיים על כן חנו אומרים יח"ר שיבנה ב"מ ואז יהיה מן המור וקיים מלחמה. ויש מזהים אומר ובי מה עמין עבודת ב"ה להזכירה עם ספירת העומר והלא ספירת עומר אינה תלויה בציון הבית והיא חובת הגוף והזכרה בכל מושבות. ומאחזי בשם ההבדל ר' ציימן בר אברהם הרופא ז"ל חט"ע שהספירה אינה תלויה בציון הבית הרי הקצרה וההבדל תלויה בציון הבית : **תרסג ואומר** עד ש' שבוש. ובספירות ז' ימים יאמר ז' ימים שהם שבע

אחד. כי שבע לשון זכרון פסח' בהדיח גבי מלח שבע זאת בפ' ואל. וחי ימס יאמר שהם שבע ויום אחד וכן לעולם כי צריך למימיו יומי ושבעי :

תרסד ואין מברכין זמן אחר שבע ספירות המאור הביאו

הר"ן ים שואלן מ"ס אין אומרים זמן בספירת העומר. מ"ס אין חנו סופרים בלא ברכה בי"ט של פסח בראשיתון בברכה בשמיני ספק שבעי מיתב יתבין ברכוי לא מברכין מפני שברכת הסוכה עומדת כנגד הקידוש היום. וגמני ממני ולא נברך ברכוי. ועוד מ"ס אין חנו סופרים ב' ספירות מספק כמו שאנו עושים ב"ס מספק. והוא ז"ל השיב כיון דספירת עומר אינה חלה לזכר בעלמא דהיי אטיקן בדוכתי' במהות אמימר מי יומי ולא מי שבעי אחר זכר למקדש הוא. ואנו שאנו מוין ימים ושבעות מנהג הוא בדינוי חל להטעינו זמן אין לנו. ועוד שלא מנינו ברכת זמן חל בדבר פסח בו כוס החלה כגון נמילה לזכר שהיא באה לשמחה. ותקיעת שופר לזכרון לחייתו שבשמים. ומקרא מגלה דחם רחמנא עלן וצריקין. ופדיון הבן שמכר חיי הבן שהחיותו לוי בילה מספק נפל

אין שואל לעצמו מה נשתנה. ואומר כד עבדים היינו צנינו מלה במלך. ולא יחזור הקטרה לפניו כשתלה ומשתחיל עבדים יהיו המלח נגלים ולא נשתחיל לקיים לחם עוני שטוני עליו דברים. ובמלה זו נריך להצביע להרחוק. ומרור זה דינו כמות. ובפסח זו חט"ע שחטור להצביע הרוע. והא נפסה בה ורואה. ולא המלח במטה יכסה. ויום ישועות ישא. ומתחיל לפיכך אהנו חייבים להודות לאל. עד בא' גאל ישראל. וישקה כוס בחדה ודיעה. ויכול ידיו ויברך על הרחייה. ויחפוס הג' מות כלם. ויברך למלך עולם. המושי' אל לח"ס ומזון. ומיד יברך על אכילת מלה בחיפזון. ויאכל שני זמס דהיינו כביצה מרגנול. ואם הוא מבלתי יכולת. או זקן או חולה. יאכל כזית של המושי' חלה. וחל"כ יאכל של אכילת מלה בחיפזון. ויער דרך חדה ודיעה. ויקח מרור ובחרוסת יסקעמו. ויער החרוסת ממנו. שלא יתבטל טעם מרירות. ואז יברך על אכילת מרור במהירות. ואז יקה המלה הרבול' חתם. לברוך עמה מרור והרנסת באגודה אחת. ויאכלם ביחד בלא ברכה. דבזמן ציצת המקדש קיים עשה הלל ככה. וחל"כ אוכלין הסעודה. וזאת לפנים ציחודא. ליקח מלה הסמונה. ולאכול ממנה כזית בחרוסת. ואם הם שבעים מרזון. ירחן המצרך ברכת המזון. ומזון כוס אחרון. ואז בשיר ירון. שער חממך על עובדי פסילים. וינתנו חייביו בפילוס. ויפתחו דלתות ולא נשכים. לחרור בימות משיח לשער בה רבים. ויגמור הלל והלל הגדול כדוד לאל המשיח. ויחטט רק בישבש כי אין לחסות פעמים. ואז יהיה הטם מסובב בברכות. ומתחיל בשירות והשכחות. אז רוב נסם הכתוב לפניך. ובלייל שניים אומן בבורתך. וכל המרבה לספר הרי זה משובח ומחודר. לדקדק עומדת לעד וישועה לדור דור. חסל סידור פסח כהלכתו במשפטו והקטן. ואל ברחמינו ממעונו. ויפיע את ברכתו. ויביא אהנו אל הר ליון מקום שכינתו. ואז נפיר שיר חדש ובקהל הסידים תהלכו :

תרסב למחר נכנסים לב"ה ומתפללין והקבל מתפללין במוסף משיב סרוח ומוריד

הגשם רק במנהג מפסיקים. וחל"כ עד מוסף שמיני עזרת כן מסיק במנהגים. ומה שנהגו להתפלל על צי"ט ראשון של פסח כי אז אורות טללים נפתחים וכן מוכח בפרקי ר"א בפ' ל"ב דאמר התם הגיע ליל י"ט הראשון של פסח קרא יתקח לבנו עשו הגדול ואמר לו בני הלילה הזה אורות טללים נפתחות כו' עשה לי נעשים כדי שאברך כו' :

ענין ספירת העומר

תרסג ערבית אחר התפלה מתחילין לספור העומר. וזמן הספירה מתחלה הלילה ואפי'

אינה לילה ממש חל ספק הדיעה יכולין לספור כיון דספירה בזמן הזה דרבנן קי' הוא במספק' לפי רוב הפוסקים. והגפון לשמות כמו שכתב בשם רכ"ז ז"ל ור"י בר יצחק ז"ל דכשהצבור מההרים להספיל חפלת פרצות מצב". מונה עם הצבור הימים והשבעות

עפ"י מנצח בשעת קיום המעשה, וזכור נמי שפעם זמן, שהרי יש בו מעשה של תקיעות וכלל הני סוכה ולולב וזכור יש בו מעשה משל"ב בספירת עומר: **תרע"א** שנה לספור בלילה יספור ביום בלא ברכה. ואם שנה לספור יום ולילה שלם כתב ב"ג בלא היו תמימות. אבל האשר"ל כתב שישפור אחר כך בשאר הלילות וגם יבדק, ופסקו האחרונים דאם שנה בודלי יספור בשאר הימים בלא ברכה. אבל אם הוא מסופק כדי הוה האשר"ל לסמוך עליו לספור בברכה: **ת"ע"ב** ששולל את חזירו בין השמשות עומה ימי הספירה בזה הלילה. יאמר לו אהמול היו כך שאם אמר לו היום כך וכך חזרו יכול לאחר ולמנות בברכה. אבל קודם בין השמשות כיון שזינו זמן ספירה אין בזה כלום:

תרעב בע"ש מבדקין ספירה לאחר קידוש ובמ"ש קודם הבדלה. אכן אם חל יום אחרון של פסח ביום ח' שאז מקדש' ומבדיל' בפעם ח' גם לספור קודם קידוש תרומת הדשן:

תרעג פ"ג ח' הספירה ל"ב' ואחר תפילת ערבית ברכו על הספירה ולא בידק ר' יודה עמיה. וכן באגור ב"ה ח"ף שש"א כתב והב"י מתשובת מהר"י מולין דאשה יכולה ללכת לבנים אחר תפילת ערבית כשעדיין הוא יום וראיה מספירה בשבת. דאש"ג דמי' שבת דאורייתא מ"מ לא הפסקו לילה אחר תפילת ערבית ב"ה ע"ש. אבל בתרומת הדשן ההמיר להפסיק בטענה דוקא קודם תפילת ערבית הראשון הי' סופר בע"ש כשמשכיומן ל"ב' צדוק יום אבל לא בבשר ימים מהר"ח:

תרעד ב"ה הפלוגה שהוא חול המועד אין הומרים מומר לתורה. משום דאין מביחין חודש בפסח י"שום הלך חזון שנה. וממילין תפליין ומנצח עליהם כמסקנת ה"ח ובמך לזה ש"ן של תפלין כדלעיל: **תרעה א"ן** גומרין הלל בחול המועד. לפי שזיום שביעי ושמני שבוט י"ט אין גומרין בהם. לפי שאמר הקב"ה מעשה ידי עשבו ביום וחתם חומרים פירה. ואם גומרים בה"ה אז יהיה ח"ה המור מ"ט עמנו. וי"א טעם אחר והוא דכיון דהג המצות לית בייה חובת מלה רק לילה ראשונה ושניים. לפי ששבת ימים אספר ספירות ויולא זה. לפיכך אין מברכין על ההלל רק בימים הראשונים שבה חובת מלה שהיא עיקר מצות היום. אבל בהג שכל שבעת ימים צריך שיטב במוכה ויבדק ליטב במוכה בכל עם שיכנס ליטב בה. צריך שיבדק על ההלל ויגמור אותו בכל יום. ובשמיני של חג ג"כ שהוא רגל בפני עמנו. וגם בה' ימי חנוכה ראו לצדק כל הימים לגמור לפי שכל יום היה הסם הולך ורוק. ורש"י יהיב טעמא שאין גומרין הלל בה"ה דפסה. לפי שאמר כאלה העשה ליום שבעת ימים ואין חילוק בקרבנות משל"ב בה"ה דכוותה: **תרעו ס"ב** לבדד הקריאה "משך" תורה "קדש" "בכספא" "פסל" "בחדצרה" "שלח" "בזבחה". וסיומן זה נקרא חקיון כחלל פסח בלג"ז. אבל כחלל פסח בה' שבעת משכן הסדר. לפי שצריכין לקרוא

בכל דלל ששה ל' יום בלדס חזון כפל ובספירה עומד חזון בו זכר לשום הנחה חלל לעצמה נכפ להורצן בית מלוית. ואם אמרו בה' ספק ז' לא סוכה יחזק יחזקין צדוקי לא מברכין בלא הכת ברכה מכה וי"ט שני דרבנן וספקור וי"ט ראשון של שמיני של חג דאורייתא שהוא עומד כנגד. ומשום הכי יחזקין ולא מברכין. אבל חזון היקד נפקור ברכה ספירה עומד ב"ט שני דרבנן שהוא עומד כנגדה. ולא אחי דרבנן ודחי דאורייתא. הלכך מונין ומברכין. ואם בלחזו לספור ב' ספירות מספק מלא ספירה שהיא מופתה עד י"ט ראשון של עשרה ואח"כ לזולתי ב"ט ראשון דאורייתא הלכך אין לנו חלל מה שנהגו עכ"ל. והטעם בכתב דלא אמרינן זמן אותו טעם בעמנו כתב הרשב"א בשבועותיו סיומן קב"ו ובעל עקדה כתב כי הוא מבוחר בספירת הזמן לדבר מה יורה. על השער ההוא בהעדרו ועל התענוג ספירות בהמיתו כמו שהוא בכל ספירת ימי העמלים והטמאות. וכמו שכתוב וכי יוצא זב דמה ימים רבים ימים שנים רבים שלשה. ולפי שהיו ימי לער קורא אותה רבים. והנה לפי שזאת' ממלכים היתה לקבל התורה האלקית דקדוש בהולך אף הם ממלך' תצדקן את האלקים על הטהרה הספירה הנה להודיע ולזכור בכל דור ודור כי מעלה עשו בזה' בשעת קבלת התורה. והוא כי לגדול מעלתה לא קבלה יחד בספירתו ממומלכת מלכים עד שיעברו עליהם ז' שבועות שבהם גמרו להסור את אלהי הנכר אשר בקרבם ויטהרו להחליף שמואלם ותכונתם. כאלהם זו שהיתה בזבב טומאתם. ואש"ש פסקו דמי זובה צריכה להמתין עוד ז' ימי קיום. ק"ו לשניה ז' יבולס חלל דיו לבא מן הדין שהייתה שבע שבתות ימים. כי האלקים סייע בשהרת'. כמו שכתוב והשם אהבם על כפי נשיות והציל אתכם אלהי. כלומר בשבועות קלה ומהירה אשר לא יזייר. כן על מנהג הסבני. ולזה אמר וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' כי כן יולאו ימי השמאי' הברושית מצות תענוגיהם. ולפי שהיה חלל לפלמי הבחנה הם ימי לער כמו שאמרנו. לפיכך לא קבעו לצדק שהיווין בתחלת מספר'. כי אין הצדק שהיווין ההפך המנוגדת מצות תענוגיהם וספר ימים אדרבה קיום מוצע להם. אמנם קבעו חקף מלכות ימי העושר והשלמות והמספר ביום חמשי'. וזאת הוצרכו עד ימחרת השבת השביעי' הספירה חמשים יום. כלומר שיום הנעת הכוסף המקוה הוא יום ההמשום ע"כ. ומהר"ק נתן טעם משום דעדיין לא היה גמר המעלה ומהפך מכשירי מלוא כי הוא בשביל שבועות. ובעל אדם וחזו דחק טעם זה מסוכה דלא היו גמר מלואה עד ח' ימים ומברכין זמן. ומהר"ם מ"ץ כתב דאין יבדק זמן משל"ב. ח' יום אחד וגמלא ברכה לבטלה. ובשם ר' בנימין בר אברהם הרופא ז"ל מאלף לפי שזמן הספירה תויה בקביעות הסכה. כיון דמיומא וספרתם לכם ממחרת השבת. לכך נראה דאין מברכין עליו זמן ודי לו ברכה הזמן של וי"ט עמנו. ואינו דומה לסוכה ולולב שטעוני' זמן ואין שטעוני' זמן של וי"ט עמנו. דהנה התחייב זמן משעת

לכרם בשבת אל ח"ס פסל לך . ומתחילין לראה אתה לפי שהקוראין הן שבעה דלמא רב הון בר רבא שבת שבת ב"ה בין בניסן ובין בשבט קרינן ראה אתה . ומתחילין קורא וסוקרבתה ומתחילין ביהוקאל היתה עלי יד ה' בעלמות היבבות . ופאלו לפני רב הלי גאון מה ענין למחם שהסיו יחזקאל בפסח ולענין גוג ומגוג בהג' וזהו כי מוסרם בידיו מאצותיו שבתות המהים היתה בפסח ומלחמת גוג ומגוג בהג' . ולפי חרבו ירופלי של פסוק ויהי בשלה משמע שמי יחזקאל היו משפט אפרים שיהיו ממלחם מלפני הקן ונכסלו ודומה קלם שהא' משין המלחמה וכן מוסרם ביהוקאל דר' אליעזר תרעו בברכת הכהנים הוסיפו רק בשבת ולא בהזמנים . ב"ה חין שבת חין הפסח

ענין ימים שבין פסח לעצרת

תרפו ימים שבין פסח לעצרת הס ימי הספירה אשר נזמו ה' אלהינו לספור מ"ט יום . וז' הרא"ם יש מקשים כיון שהכתוב אומר תספרו ל' יום למא חין אלו מניין אלא מ"ט יום . ודוחקין לפרש הפסוק עד ממחרת השבת השביעית שהוא יום ל' הספור . אל' המשים יום אחרתה דנחת קלי וה"ק עד ממחרת השבת תספרו ולא עד בכלל ל' והקדמתה מנחה הדשה . ולי נראה שאין אלו לריבין לדוחקין הללו כיון שכתוב בפסוק שבעה שבועות תספור לך חין לספור יותר מ' שבועות . ותספרי ל' יום לא קשיא מידי שכן דרך המקרא כשמציע המנין לכסוד עשירות פחות אחד מונה אותו כשצנן ואינו משיני על חסרון האחד . כיוצא בו כל הנפש הבאה לבית יעקב ממצרים שבעים . וכן ארבעים יום מ"ט . והטעם שיהי הקב"ה לספור את העומר מפני שכל אחד מיהרל היה עוסק בקציר שלו והיו משפוחין כל אחד בנפרד וליה למנות כדי שלא יבטחו זמן ענייתם לרגל . כפיס אחר במדרש משל לא' שהיה חבוס בצינא האכרין ונשק למנחם להחירו . קצט לו המלך זמן ולהס לו בחו ויהיה מונה והולך עד בא הזמן . כך עשו ישראל בלחם ממזרי' . וי"א טעם אחר מפני שהעולם בל"ג מסכת עד שבועות על התבואה ועל האילנות כדאיתא פ"ק דר"ה תימא ח"ר יודא מכי מה אמרה חורה הביאו עומר בפסח מכי שהפסח זמן התבואה הוא . אחר הקב"ה הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתבדק לכם התבואה שבעה . ומפני מה אמרה תורה הדיחו שתי הלחם בעצרה מפני שבעה זמן פירות האילן הוא . אחר הקב"ה הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתבדקו לכם פירות האילן . ומפני מה אמר חורה נכחו מים בהג מפני שהג זמן בגמי שיהי הוא . אחר הקב"ה נכחו לפני מים בהג כדי שיתבדקו לכם בשמי שיהי וכו' . ולפיכך צוה הקב"ה לספור ימים אלו כדי שיתבדק לער העולם ולשוב לו בלבב שלם ולהתחיל לפעול לרחם עליו ועל הבניות ועל הארץ שיהיו התבואות נתקנה שהם כנה חיינו שאם חין קמה חין חורה . והש"ה ולא אמרו בלבבם מרע כל חה ה' אלהינו הנותן בשם יורה ומלקטם בגמול שבועות הוקות קציר יסמור לנו . אלו שבעה שבועות שבין פסח לעצרת . יש מקשים על הא דממרינן הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתבדקו לכם פירות שפאלין שכל אותן האמרים הוא הקרבן ממין המתבדק . אבל שתי הלחם חין ממין חילן . ומתרי' דאיתא במתבדק דאמר

לכרם בשבת אל ח"ס פסל לך . ומתחילין לראה אתה לפי שהקוראין הן שבעה דלמא רב הון בר רבא שבת שבת ב"ה בין בניסן ובין בשבט קרינן ראה אתה . ומתחילין קורא וסוקרבתה ומתחילין ביהוקאל היתה עלי יד ה' בעלמות היבבות . ופאלו לפני רב הלי גאון מה ענין למחם שהסיו יחזקאל בפסח ולענין גוג ומגוג בהג' וזהו כי מוסרם בידיו מאצותיו שבתות המהים היתה בפסח ומלחמת גוג ומגוג בהג' . ולפי חרבו ירופלי של פסוק ויהי בשלה משמע שמי יחזקאל היו משפט אפרים שיהיו ממלחם מלפני הקן ונכסלו ודומה קלם שהא' משין המלחמה וכן מוסרם ביהוקאל דר' אליעזר תרעו בברכת הכהנים הוסיפו רק בשבת ולא בהזמנים . ב"ה חין שבת חין הפסח

תרעו בברכת הכהנים הוסיפו רק בשבת ולא בהזמנים . ב"ה חין שבת חין הפסח

תרעו בברכת הכהנים הוסיפו רק בשבת ולא בהזמנים . ב"ה חין שבת חין הפסח

תרעו בברכת הכהנים הוסיפו רק בשבת ולא בהזמנים . ב"ה חין שבת חין הפסח

תרעו בברכת הכהנים הוסיפו רק בשבת ולא בהזמנים . ב"ה חין שבת חין הפסח

תרעו בברכת הכהנים הוסיפו רק בשבת ולא בהזמנים . ב"ה חין שבת חין הפסח

תחילה. ויש נהגין להסתפר עד ראש חדש אייר וכן הוא בשביל לקט סימן ע"ד:
תרפ"ג שטור שאל ציוס דלשון מהספרין ציוס שני שלפניו הואיל ואינו אלא משה משה וכן הורה מהר"ר חזקיה מו"ש'ו' לרא' וכן פסקתי גם אני. לשון מהר"ר וי"ל. ומהר"ל אומר ע"ש. והמקיל לא הפסיד

ענין שבועות

תרצ' בששה בסיון חג השבועות. דמחז' וציוס הביבורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם מקרב קדש יסיה לכם. ומהו וספרת' לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התמורה שבע שבתות תמימות תהינה עד ממחרת השבת השביעית תספור תחשים יום וקרבנתם מנחה חדשה לה'. ובשבתה מונה לעומר מיום כ"ז בניסן נמאל' שבעה שבועות כלים ב' בסיון שש מ"ט יום. ויום ו' בסיון הוא יום חמשים. ובו ציוס נקבע חג השבועות. ובמדרש אגדה למה תלה הכתוב חג השבועות בספירת עומר מה שאין כן בכל המועדות. לפי שבשבתספרו ישראל לנאח ממאמרים נחשברו שכן עמידין לקבל את המורה לסוף חמשים יום ליצאתן ממצ' דהוא אך את העם ממאמרים תעבדון את האלהים על הכר הזה. הרי הו"ן של תעבדון יתירה לומר כך לקח' ל' יום תעבדון את האלהים תתקבלו את התורה. וישראל מרוב החביה היו מוויין בכל יום ויום ואומרים הרי עבר יום ח' יום ב' וכן כולם שהיה נראה בעיניהם כזמן ארוך ממון חיבתן לסיק נקבעה הספירה לדורות ובס' הר"ר יהודה החסיד ז"ל מלאח' לפי שהימים הללו ימי מלאכת השדה הן ואין מי יציל לפקדים את אייר מלא או חסר. לכן אמר תורה תספור תחשים יום ואלה"כ מקרב קודש יסיה לכם. וארבע שנות נקראו לחג זה נקרא שבועות לפי שהוא בא אחר מספר ז' שבועות כדכתיב וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה וכתיב שבע שבועות תספור כך. ולמה לא אמר ששה בסיון ששה שבועות. לפי שכל הרגלים היה כל ח' צביון אצל בחג שבועות לא היו מוויין בעיירות אצל היו כל ח' בשדה אלא פוזאחו כמו שמו"ו בבעז והואיל ולא היו בעיירות לא היו יכולין לדעת מתי יהיה ר"ח סיון לכן זה לספור שידעו בכל מקום ימיהו הוא חג השבועות. וזה לספור בליל שז' חגים מרודי' בתלמודי' אומר עוד חג זה עזרת לפי שהוא כמו ח' לפס'. ויחיתא בפסיקתא רחוייה היתה עזרת של חג להיות רחוקה ממנו ל' יום כשם ששערת רחוקה מפסח כ' יום אלא משל למה הדבר דומה למג' ששאת לו ממחה וסיו לו בנות בשואות במקום קרוב. ובנות בשואות במקום רחוק. אלו שכן בשואות במקום קרוב דלית ציומ' דילון וייסון. ואלו שכן בשואות במקום רחוק דלית ציומיה דילון וייסון. אמר המג' אני ואח' נשמה ציוס אחד. כך בפסח על ידי בשראל ויחזין מן הסורק חל הקין לפי' היא רחוקה ממנו ל' יום

דאמר חסיה מין חילין הוא ואחיתא כמאן דאמר עין שאלכ ממנו אדם הראשון חסיה היתה. ויש מתרמים תיורין אחר כי שתי הלחם הם ציבורים ששל שמה נקרא עזרת יום הביבורים ואמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם מזה העין המובחר והטוב מכל מיני האמחים לנזרק היו הדלם כדי שתתבררו לכם שאר כל מיני חילין שתצויז מהם ציבורים. ובס' הר"ר שמואל מלאח' שלכן אדם הקב"ה למנות ציון פסח לעזרת יומה מבשר מועדים לפי שא"י הוא ד' מאות כרסה על ד' מאות פסח וב"ה באמצע הרי שני מאות לכל ד'. ובכ' יום יק' לביית כי מהלך אדם ציוני ציוס י' פרסאות. ובכ' יום יחזור לרגל שבועות הרי מ' יום. ו' פרסאות שמינו הולך הרי מ"ו נשאר עוד ב' ימים. לכן נזה הקב"ה למנות שלא יפנה לעצב ציבורי יותר מ' ימים: **נוהגין** בכל המקומות שלא לישא אשה ולא להסתפר. והטע' שלא להרבות בשמחה שבאותו זמן מחר י"ב זוגות הלך תלמידים לר' עקיבא מפני שלא היו נוהגין כבוד זה לזה כ"כ המור ח"ה והאבודרהם. ובס' החבר ר' בנימין בר אברהם הרופא ז"ל מלאח' מה שנהגו שלא לישא אשה ציון פסח לעזרת. לפי מה שמו"ו בסדר עולם פ"ג משפט רשעי' צביהם י"ב חדש שנא' והיה מיד חודש בחדשו רבי יוחנן בן גורי אומר מן הפסח ועד עזרת שנא' ומידי שבת בשבתו והיא משנה שלימה כוף פר' שני דעדי' : **תרפ"ו כתב** רבינו רבי חסדא מה שנהגו שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עזרת משקיעת החמה עד שחרית. משום תלמידי ר"ע שכולם ממו משקיעת החמה ונקברו אחר שקיעת החמה והיו העם בטלים ממלאכה. ועוד דכתיב שבע שבתות תמימות תהינה מלאון שבות וסמיט דכדכתיב שבע שבתות שנים. מה שנת השמחה אסורה במלאכת קרקע חף זמן ספירת עומר דהיינו לאחר שקיעת החמה שובחין ממלאכה ע"כ. וכ"כ המור אלא שהוסף וכסב והנה הכוונ' שלא לעשות מלאכה משקיעת החמה. ובס' הר"ר שמחה משפיר"א ז"ל מלאח' עדיין אנו לריבין למודעי בבראשית כה' פ' י"ז דגרסי' הקס מפני מה הנשים מהלכות ה"ל המת תחלה. אמר להן מפני שגרמה מיתה לעולם. והלכן בדיקין וצוקן וסוגות מזה זו זכירות ושכרות להודיע שכן בכל דור ודור שקדמו ה"ל אותן התלמידים לבדן ולהתעסק בכן. לסיק נהגו שלא לעשות מלאכה בזהו ערב זכר לנשים דקדויות שהיו בזהו הדור : **תרפ"ח כתב** המור יש מהספרין מלג"ז ואילך שאומרים שז' פוסקי' מלמות ע"כ. ובדל' הוא הדין לישא אשה דכיון דפסקו אז מלמות למה יהא אסור לישא אשה אלא חדא מינייהו נקט. והנו נוהגין שלא להסתפר רק ציוס ל"ג. ולפניו ולאהרין לא. והמנהג הזה לפי הטעם שכתבו האחרוני' דל"ג בעומר הוא משום דכל ימים שלא אמרו בו תחיה מתו. והס' ז' ימי הפסח ובלש' ימים דר"ה שנים דלחיי ונ' דסיון ושבע שבתות עדיין ישארו ל"ב ימים נמאלו שמתו ל"ב ימים. ע"כ במחשים ציוס ל"ג. וה"ה צו

י"ס דלית ציומי' דילון וייתון. אכל בחג ע"י שישאל
 נכסיו מקון לחורף קשה להם טרדת דרכים אינה
 רחוקה ממנו ל' יום דלית ציומי' דילון וייתון. אמר
 הקב"ה אני ואתם נשמה ביום ה'. הכה נמי אמר להם
 עזרת היום לכם ולהלן הוא חומר עזרת לה' אלהיך
 הכל בידה ובחיו זה היום עשה ה' נפילה ושמחה בו
 פ' עמו וכתב הרמב"ן פ' אמור וז"ל וזה בחג המזות
 ו' ימים בקדושה לפניהם ו' אחריהם כי כלל קדושם
 ובחוסים ה' ומונה ממנו מ"ט יום והשבעות כימי עולם
 וקדוש יום ה' כח' של חג. והימים הספורים נתיים
 כחולו של מועד בין ה' וחס' של חג. והוא יום
 מתן תורה שהיה את אלו הגדולה ודבריו משמו מתוך
 האש ולכן יקראו הנתיים בכל מקום חג השבועות עזרת.
 שהוא יום ה' של חג שיקראו הכתובין עכ"ל. ואפשר
 שלא ריחם התורה לומר שבתות המעשר והעני
 שחמרו שהוא מלשון שביטה. וזהו מבין בלל לעשות
 הנשים מלאכה בלילות הספורים שהוא כמו רמז שהעבירו
 חולו של מועד האסורין במלאכה. ובעבור זה לא
 נתקדם יום אחרון של פסח בקרבן חליק משאר ימים.
 ואין בו למד עד יום ה' הנזכרים שיקרא קדושה
 היום הוא ענין ה'. ומשום זה ב"ב לא אמר בשמי
 ציון תעשה חג השבועות כמו שזכר בכל שאר המועדי'.
 אלא ששאלו התורה סוף לחג הפסח דכתיב בחג
 הפסח וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' עד ממחרת
 השבת השביעית הספור ל' יום והקריבתם. כל' ביום
 ה' הקריבו קרבן ולא הספרו. ונבאר מכל זה שחג
 השבועות נקרא עזרת. והאבן פושט חזק טעם
 קריה' שמו עזרת שכן בא ו' שבעות ומ"ט יום וביום
 ל' עזרת כנגד היוכל הגדול. והוא מל' מלכות שיתלך
 הכס על כל מעשה מלשון זה יעזר ענינו. וזהו בו
 תורה לענין נגד שהיא עיקר הכל ותכלית טוונת בריה'
 עולם ולפי זה אין קדושת היום ומעלתו בעצמו מתן
 תורה לבד. אלא בעצב קדושה אחרת שהיא הגדולה
 כנגד היוכל הגדול סוף השמיניות. ולכן לא נתיחד לו
 זמן בחורש בפסח שהוא ב"ד ביטין או בסוכות בט"ו
 או ברי"ה או ב"ה לא אמר בשמי ציון. אלא ששאו
 התורה סוף לחג הפסח. הרי נתבאר מדבריו שנקרא
 עזרת ע"ש מלכות שיתלך הש"י.

ועוד נקרא יום "מתן תורה לישראל דק"ל כרבין
 דאמרי בו' ציון נתינת התורה. ואע"ג דליתיה
 סברי דלית ה' שח' עברו. וא"כ היה ביום ה'
 וז' ואחריה אין מעברין חוץ לעל ולעולם הוא חסר
 וי"ו דאמרי' ששבעה ציון נתינת ע"ג שהיה יום ל'
 וא' אין לעשות אלא כמו ששאלו תהלה בו' ציון.
 ולכן אחריו מזכירין בקדושה ובחפז זמן מתן תורתנו.
 וכתב אהר"ק חזק וקראתם בעצם היום הזה מקרא
 קדוש לא היה צריך לומר אלא מקרא קדוש יהיה לכם
 או וקראתם. אלא לומר לך בחג השבועות שהיה
 קריאה אחרת שאינה כחוצה בחג השבועות. דבשלמא
 בפסח אמרין זמן חירותנו כתיב צה בהדיא ויפדך
 מצית עבדים. בסוכות אמרין זמן שמחתנו כתיב צה
 בהדיא והיית אך שמח. אכל בחג השבועות אמרין

זמן מתן תורתנו ולא כתיב'. לכן נאמר וקראתם מקרא
 קדוש יהיה לכם הוסיף קריאה. או יהיה לכם יומא
 לומר שזכר זמן מתן תורתנו בו'. ולמה לא הזכירה
 התורה בפירוש כי בו' ציון נתינת התורה. כמו
 שאמר בפסח כי ביום הזה הוצאתי את ישראל ממצרים
 ובסוכות אמר כי בסוכות הוצאתי את בני ישראל וגו'.
 לפי שיקרא החג לא נקבע לכך אלא שהוא עזרת של
 פסח כמו שזכר. ושיקרא קדושה היום הוא ענין ה'
 כמו קדושת היוכל שאלה מזות התורה וספרתם לכם
 שבע שבתות שנים וגו' וקדשם את שנת ה'. ובעבור
 שיום ה' מקדוש לענינו הגדול לנו וזכרים ב"ב מתן
 תורתנו. והיה פסח וסוכות שהם ו' ימים נתינים
 לנו חומרים זמן חירותנו זמן שמחתנו. אכל ברי"ה
 וי"ב שהיה אלא יום ה' לנו חומרים יום תרועה
 יום שלחה. וזה השבועות ב"ב אינו אלא יום ה' לא
 היה ראוי לומר זמן מתן תורתנו אלא יום מתן תורתנו.
 אכל אחריו חומרי' זמן מתן תורתנו לפי שיום זה אינו
 יום מ"ט משה. כי מיום ה' עלה משה להר ונתעסק
 בקבלתו ימים רבים ואל ההר אל העם ומן העם אל
 ההר. ועוד כי לא נתנה לה התורה כולה ביום זה כי
 בח' ימים נתנו קצת מצוות. ה' לחדש הראשון ו'
 מצות. ב' חזר מן ההי' לנה. ג' המילה לאברהם. ד'
 גיד הנשה ליעקב ה' היבום ליהודה. ו' קדושת החודש
 במצרים ופסח ופדיון בשרים. ז' במרה שם שם לו
 חק ומשפט וארז"ל שבת וקצת דיוין במרה חיפקד. ח'
 בטיני כל התורה. ולכן לנו מזכירין זמן מתן תורתנו
 כי הוא הזמן ה' והוא כנגד יום שמיני עזרת כי
 הוא בתהלת השבוע ה'. ומזה לממנו יומי ושבועות.
 ובעל עקדת יצחק פ' ב' טעמים למה לא זכרה תורה
 מתן תורה. אמר כי אין דרך ומבוא כלל להאזין על
 שמינת יום קבלת התורה. אחר באת אין תורה ה"ו
 אין בבלא מצוה כלל כמו שאלה ראו למנות חיליות הש"י
 בכלל המצות שהוא אין מלואו ה"ו אין מקום למלוא.
 ועוד פ' טעם אחר שלא ראה הקב"ה ליהד יום לקבלת
 התורה. אלא שכל יום ויום חייב אדם לראות כאלו
 היום קבלה כמ"ש היום הזה בלז מדבר סיני ואומר
 היום הזה מתן ה' אלהיך. ובמזמרת המאמר מאריך

למה טעם העניין זה ע"ש:
ונקרא עוד החג הזה "יום הביטורים כמ"ש וביט
 הביטורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'
 בשבועותיכם. ונקרא יום הביטורים לפי שהוא ציומי
 קציר חטין ואין מקריבין מנחה חדשה עד שיקריבו שתי
 הלחם. ושתי הלחם הם רמז לתורה שכתב ולתורה
 שבעל פה כמו דכתיב לכו לחמו בלחמי ואומר ריה
 ניהוה בעומר ובשבועות שאל"ש שהשומר הוא
 שיערים הוא ריה ניהוה. ולכן בשבועות אומר ריה
 ניהוה ללמדך שכל האוכל לחם נר ומים לחן כדי ללמוד
 תורה ריה ניהוה הוא יומא ממור וגבורה ודאיתא
 במעשה דר' אליעזר. אמרין בידינו דר' ר' ר'
 משרשי' שם רב אחא חומר. בכל הקרבנות כתיב
 חטאת ובעזרת לא כתיב חטאת. אמר להם הקב"ה
 לישראל מיום קבלתם התורה עליכם כאלו לא תתקנסו

שכל העשר בלש לויים נקראה הם מותר לרחוק בלש
או אם יב לו לרחוק עד לאחר השעה בלש. והשיב
אם ידמיון סוף דבר לאחר ר"ה לאחר אסור לרחוק
עד שיעבור השעה בלש שאין לו חזירות גדולה מזו
שחבר בית אלהיו. ודמיון לו כדקדמתי רבן במשכנת
תעית לגבי הכל דמיא כפסוקו חזירות חזר אחר זה
אם הכבוד שער מוקל בלש ומכנס כסותו במים
לחמא כחמין חבור ה"ל כדפסוקו חזירות דמיא וחבור
ברחיה עד אחר השעה בלש. עוד שאלתי אם ידמיון
לחמא נדה לרחוק משומחתה קודם פ"ב אם מותר
ברחיה לאו. השיב לגבי אשה נדה שיודמן לרחוק
באלו ימים משומחתה מותרת לרחוק ע"י פוסקי ולגדר
במי מקורם הם מהעסקת לפרע עתה לבטלה ומשום
פריה ורביה הקולו נה. כי הא דחמרו הכמים גדולה
פריה ורביה לפני הקב"ה מבניין בית המקדש שחמרו
חדש יסיה בלבנון ושנים חדשים בביתו ועוד שאלו
אסור בתעשים המעשה כ"ל בהשעה בלש בלש הכל
קודם לבן מותר ע"כ. וכן הוא בשבולי לקט. ובתמיה
הכל אסור לטבול בהשעה בלש אפי' מביט מטה וכן
כחב המוספות פ"ב דפילה וכן כתב המרדכי והר"ר
יחזק מדר"ס. וכדי הוא בית אלהיו לאחד עליו טבילת
חמה בשעה:

תנא בענין כיצום ח"ה ואשירי ומרדכי וסמ"ק
אין לומרין רק שבע שנה שכל השנה
בלש בתוכה וכן משמע בהדיא בהרומה הדן. ואפילו
הל השעה בלש בשבת מותרין המרדכי וההשירי בשני
השנעות וכן באורח חיים וסמ"ק ציוס חמישי משום
כבוד שבת. וגרסה דודלי חיוב להקל דהא מסקינן
כלי פשטן אין בהם משום גיהון והוא כביכוס שלנו ומותר
כדי להניח עד אחר השעה בלש אפילו לכנס בשבוע
שכל השעה בלש להיות כהנהגה וכו"ל לפני שבת זו
דלנו אסור משום ציוס. וכן במנהגי ישינו מותר בלש
שבועות כשהל פ' בלש בשבת. אכן כתב בשם סמ"ב
דנהגו לאסור. חשפ"י מנחה מ"מ הא גם העור הניח
הסמ"ב שכתב בהנהגו כן ומייתי עליה גם כן דברי סמ"ק
שכתב פ' לפירושם דכל השבוע חוץ מיום ה' קלומר
ע"כ מלאמי. ומה שכתב דודלי חיוב להקל דהא
מסקינן כלי פשטן אין בהם משום גיהון. והוא כביכוס
שלנו כו'. לומר אי דלדבריה דלנו נקטין כאבי העזרי
שכתב שנהגו אצותיו חבור אף כביכוס שלנו. וכן כ'
מרדכי קלרו דלון להקל כיון שנהגו כ"ל אפשר דמדינ'
אמי אסור שחיי ים מי שכתב דכביכוס שלנו קרי גיהון
לש לזי בגל שני מתלבנים יפה לפי שמימיסם הם
עטורים שאינם ארץ הרים וגבעות אחר ישראל.
וכיכוס של שאר ארצות אפשר שהוא כביכוס של ארץ
ישראל ואסור. ועוד שהרי הב"י פירש בפרק חילו
מגלחין דגיהון היינו נתר ועפר או צורית וכיכוס היינו
במים למד בזמן הזה אין מבכסין במים לבד. מלא
שכר כיכוס של זמן זה היו גיהון ואסור מדינא אפי'
בכלי פשטן וכן משמע בכללנו. ומאחר דלנו מואינס
מר"ה וסוף אסור כיכוס שלנו עכ"ל וכן כתב מהר"ה
בהגה"ה להומרה. כתב עוד דאסור ליהן כלים חפיו
לכובכת

דלח מדינא הוא. אבל אם הל פ' בלש מקמי הכי מנהג
של שטות הוא ואפילו התרה אינו נרין כדמיא בירושלמי
פרק מקום שבתו כל דבר שאינו ידוע שהוא מותר
והוא טעה צו כאסור נשאל הכס ומותרין לו. פירש
בלא פסח ומרסם כאשר פירש הרמ"ה להדיא ואף
שמועין עתה מבשר ויין כתב מורי מר"ה ז"ל בתשובה
סימן ל"ב דמותרין ברחיה:

הרצו בין המהרים נמנעים מלברך שהחיינו על שום
פירא. וכן חותא בספר חסידים הביאו
מרדכי מו"ל"ן בהבובותיו ע"ש וגרסה לפי עניות דעתי
כגון מילתא דלפטר לדחוי כגון פירא או מלכות אבל אי
מיקרי גזון כגון און מהמניין את המלוא או את הכרסה
וז"ע בהשבות מהר"ל. ועיקר יסודו גזון על ספר
חסידים. בספר חסידים כו' חמ"ל כתב דים מצרכי
על פרי הדם כשחממו להם בשמות כגון שבעה עשר
בשמות להשעה בלש. וז"ל דהמקל בשבתות לא השכיד:
תמצא באיכה רבתי חותא שפירק לומר מו"ל
בשמות ע"כ. פ' בלש שאל לילך
יהודי מו' שעות עד פ' שעות. און להכות אפי' רב
לחממיו אפילו בראשית לפי שבתן קצו מירי שולט
וכנסו ים בדבר שאל כל רודפים השבוע בין המהרים
וכן הוא במדרש תהלים חמור רנ"ה וכו' הרוקה.
(אחר י"ן בשמות און חומרים פרקים בק"ק ורנבארט)
תמצא כתב שה"ע נהגו אצותיו שלא לרחוק מר"ה.
ויש עלינו לקיים משום אל טעם תורה
אמן וכו' המרדכי בשמו בשאלת מועד קטן. וכתב
בהרומה הדן צבי"ק"ן דמשמע דלפי' בלון אסור.
חש"ג לבשן הרמב"ם דווקא בהמין נהגו אסור. נר'
דח"ו ומרדכי פליגי עליה בלש דליטור סברי דהגו
מר"ה ואפילו לא כתב ללש בשבת זו. ה"ל ימא דבשר
כמי פלגו. חמס כמדות' לי שריתיו בימי חרפי
רוחני' בנהרות מר"ה ולא מיהו בידם והמחמיר טע"ב
עכ"ל. ומהר"ל כתב דמהג שלל לרחוק גם בלון.
ובדרשיו מהר"ל כתב דמותר להפוך הראש בערב
שבת דחזון ישעיה. ודווקא ביומי חפיות הר"ם לוגין
ולא חמין. ובקושי מותר גם כ"ל וכן הנהגו לבהורים
וגם הוא בעלמו עשה כן דאמר דהוא גביל לחוף הראש
בכל ע"ש מהקרי חולה אלו. ואם חירע ר"ה בע"ש
רוחין לכבוד השבת כן נהגו. ובמנהגי דור"ה דרבותיו
שבמנהל"א חזקין ומקדימין לרחוק:

תש אשה לפיכחה רוחה וטובלת בדרסה. ואם
חירע ליל פ' בלש או י' בלש חותא
וטובלת ליל י' בלש. ואם חותא מרחק ובהך ערב
השעה בלש ורשול ליל מולחי השעה בלש אגודה. וז"ל
הרוקה סימן ט"ז אלו שאלות שאלתי אי יקר מן
רצוני קלוימוס מן רומי מחומתי חייב הדם למוע
מלרחוק קודם השעה בלש. יוס קודם ראש הדם או
ר"ה עתמו. והשיב חייב הדם למניע מלרחוק מר"ה
אכ ובדלש הדם עתמו אסור משום שאל' מנה הדשה
ושאלה. אבל קודם ראש הדם מותר לרחוק צו ציוס.
ועד אם ידמין לבד מינן ששלימו לו שלושים אפי' יוס
ז' לא פני ימים או לאחר ר"ה ללחלח באותה שבת

לכוננת מותה מר"ח וחילך :

תשב כתב בהלכות שמחות חסידים הגדולים לספר לקמים ולכנס כמותם בשבת שחל ב'

שבת להיות בחוכה ע"כ. והוא דאסור לכנס כמות קמים משמע דלא בצגדים שמלפין בהם קמים המולידים ריע ומשתחים בצגדיהם קאמר דהכרו משרי שרי. ודיק לשיני שבת לשון כמות ולא לשון בגד. וכן הוא בפרנס דרואין לקמים הראש ומבטין את הסדינים שלהם שקורין וינדלי"ן כל ארד ואחד לבדו ולא הרבה בית. וכן בתוספת פ' בשרא דתענית משמע דמותר לכנס בגדי תיזוקת ופי' בלא מינוי :

תשג בכתב מהר"ח בפרומת הדפן כיוון ק"ד דאסור לטבירות לכנס בגדי ארמאות. אבל אותה מלאכה שפוט' הנשים לנשיפות קודם הכניסה שמואלין הקמות אין לאסור בשבת זו כל עיקר בלעזים ארמאות דפי' בלעזים ישראל' איה לא חומרה יתירה. ומשמע שהם דלע דוע ומטורסם שהוא של ארמאות שרי : **הערך בתיקון** בגדים ראוי להחמיר מראש חודש אורה חייס סימן הק"א. ובגדים

הדשים בהחלתן לארז דווקא מהמירין אבל מויה לאורך תפירה וכו"ל מותר הירומת הדפן. ובתנן הנהגות מיימוני בשם הרוקח דאסר ליקח אפילו מנעלים חדשים וכן הוא בלמוד פ"ב ב"ה דהענין וכן שהניג מהר"ל. ומהגנים לתא לאומנים כוחים לתקן כלים חדשים תוך זמן זה כדי שיסיו מוכני' לאחר התענית. ומיהו טוב למעט בזה במקום דאסור דלא עדיף משאר משא ומתן דממעטין :

תשה בכתב הכלבו יש מנעלים מחבילה בשר משכנסם אז לפי שאין שמחה חלה בשר. ואעפ"כ אין להמנע מהתבטול שנתבטל בו בשר דלעזרי נפשיה קא מכוון והא מנעט. ועוד דהמירין בגדרי' הנידן מן הש' מותר בהבטול :

תשו בצגניים מראש חודש ואילך הסבין של שחיתים שאין בוהטין כ"ה לאורך מזה לחולה או שבת או מילה. ובסעודת מזה כגון מילה ופדין הכן וסיום מסכתא וסעודת חירוסין אוכלין בשר ובתוין יין כל הפייסות לסעודה. אבל יש לנמסר שלא להסוך. ובשבוע שחל תשעה באב בחוכה אין לאכול בשר ויין רק מגין מומאס זה אפילו בערב תשעה באב שרי. וצ"ב שלא יהא בסעודה המפסקת שבת ה"ה מהר"א אברה' קלויגר ז"ל :

תשו בכתב בתשובת מהר"ל לשמות יין הבדלה לה ראיתי רבותי מהר"ס. וגדולה מזו אמר לי מהר"ס מפיר"ה שכן לפני מהר"ס שמונה לבקר ברכה המזון על כוס של יין ולטעמו ויבדלה לו מהר"ס. חכן לבי מנמסר בזה כיון דמזמין ליה לגדר כמו שפסק מהר"ס דאריך הכרה למי פהגה אסור. גם בסחר אגודת הסיר לבשל דגים בחומץ יין דהמורד בין מותר בחומץ משמע דליכין יין חשוב נדב עכ"ל. ומהגין להחמיר היכא דאיהא מינוק וזמין למינוק ובמק' דליכא מינוק מותר בעלמא :

תישג ר"ה אז שחל בשבת מפטירין שמעו כדי שלא

לדחות הסיומן דש"ה (גם הוא מנהג ורמקבורט) ומהר"י מול"ן בתשובותיו כתב עוד טעמה דראש חודש אז רמזו בזה בהדפס ימאמה דפירשם שם רש"י ז"ל וטעם הגון הוא מאוד. כיוצא בזה כתבו רבותיו הפוסקים על ההפסדה דשרשה שקלים והחדש שאיהו נדחות מטעם זה דלוח. גם מעין ר"ה כמו שפ' המרדכי פ' בשרא דמגלה :

תשט ערב תשעה באב מנהג לאכול סעודה קצוטה קודם מנחה. והח"כ מסתללי' מנחה ואוכלין סעודה מפסקת. ומהגנים להרבות קאח בסעודה הראשונה כדי שלא יזיק להם התענית האולל ופוסקים מצ"ע" כמו ביו"כ. ויש קאח רחיים להם ממדרש איכס רבתי (בפתיחה דף ק"ג ע"ב) שיחיו בי יופי שער חלו ישראל שכן יושבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ונגינות שווי שער מאהר שכן יושבין ואוכלין ושומעין ומשחקין בסעודה תשעה באב יושבין וקוראין קיוין וגיה ואיכס. ומיהו אי מלי לעשר נפשיה ואינו אוכל רק למלחות האות נפשו כי ירעב חלו הם בכלל בזמן רשעים שכתב הרמב"ן ז"ל. ועל המחמירים נאמר לדיק אוכל לשבוע נפשו :

תשי י"ח חומרים שאין לחמירם ממוחל לחודש גם בערב תשעה באב כמו בערב יום כפור וכן בתשעה באב. ואפי' שמעתי מפי מורי הגאון ז"ל דעניות הוא ב"ה יבנה ב"ה המקדש יהיה האם הים לבית יסודת וישראל לשון ולשמחה ושיבו הלויים לדוכן. ובהגים לפיכך. ויקריבו קרבנות כחקאן. חמירין כסדרן ומחסינ כהלכתן :

תשיא בתיפרי'י מנהג אחר חכילה ואין מופלין דאקרי מועד. וזה אוכלין סעודה המפסקת על הארץ. ובתנן הגאון מיימוני ודומה כמי שמחו מוטל לפניו לכך נהגו ליטב על גבי קרקע בסעודה המפסקת. וכן כתבו האוס' לריך לטות מקומו שיהא רגיל לאכול כמו שהיה מנהג רבי יהודה בר הלעזי שיטב ואכל ערב השעה באב בין חמור וכיריים מקיס שהיה מוטל ע"כ. ובתנן בפרומת הדפן בסעודה המפסקת לריך ליטב על גבי קרקע ואפי' אין לריך לחלון מנעליו. דהא דבעין בה שיבס קרקע לא מטעם חבילות הוא אלא טעמא משום דבעין סעודה עניה ופפלה דבהני חשיב' פפלה ועניה בדאמירין בכמה דוכתי להשיבות סעודה מייסב ואוכלי'. ולדין דלא להיגן עלולים דהייב' אין שפילות הסעודה יוכר חלל בישינה על גבי קרקע. ומתוך דבריו משמע שאחר הסעודה המפסקת מותר לחזור ולישב על הספסל והכסא. וכ"כ הרמב"ן הביאו הטור ז"ל אבל נעילה סנדל ושאר חבילות אין מיהגין עד שתתקן וכן ראיתי מאדוני מורי מהר"ס ז"ל שיטב על הכסא אחר סעודה המפסקת : **תשיב בכתב** הגהות מיימוני ז"ל הביאו ח"כ ז"ל וז"ל רב שרידא גאון פהגה שלא לחמן ב' צו הסעודה חלל כל אחד ישב לעצמו דכתיב ישב בדר וידוס. וכן נהגו ר"י ורבינו משולם לבקר לעצמם אפי' כשחלל עם שלשה בני חסד. ונכון הוא שלא ישבו שלשה יחד לאכול שלא יתחייבו בזיומן חלל כל אחד יסב

ועלית הסדל והשמים המטה. ולילו כיומו לכל דבר ואין לזכרון חלל מצביד יום ובין השמחות שלו חסור כ"כ. אבל שחר הדברים מותרים עד בחשך:

תשד אין לקרות בתורה ובנביאים רק בחינה ואיז וקיות ומדלגין פסוקים דנקיות. אבל הקורא דברי תנאים פנימי' וצופים כתבו הגהות מיימוני דעבירה היא כדו:

תשכא בתשובה מהר"ל כתב ללמוד בתשעה בזה פירוש ירמיה ואיז לא

ידעתי כמה נסתפק חדושי הלחן בין הפירוש והקריאה כמו בשופטי עסקין שאינם מצויים מה שמוציאים מהם. ואי משום שיש בו דעון מכ"ם דעדיף דהא רבי מאיר מחר אשילו אינה תיכחה לקרות ולשנות במקום שאינו רגיל. והע"כ דקיימא לן בר' יודא מ"מ חזין דכל מה דמאמרי ללמוד ומתקפה מפי עדיף. וללמוד בפרק אלו מגלחין הסור גס כן בזהות השוה אע"כ דלאו עניינה דתשעה בזה הוא. דהא איחא דהיה ביה שום שמחה לא היו מותרין לאכל לקרות בו. וגם החירו אלו מגלחין הסור אע"כ שיש בו כמה דיני מורה ומותרם הכל לא חשיב שמחה. ועוד דחשיב נמי תוכחה כמו איז בזהר הוא סוף כל חסד וסחי יתן אל לבו. ודאי ליטא וליתן לפני דמסרמי מילתא טובא אפשר להסור דמסרם הכ"ס בזה ע"כ. וכבר עוד בזהות השוה: וללמוד ע"י הדבור חסור דעממא משום שמחה ובסידור איכא שמחה כמו במדבר ופעמים מפי ושיקר השמחה היא מן ההרהור. ואם יקרא חסד כל היום ולא יבין מה שמחה היה לו חלל ח"כ יבין ח"כ כי מהרהר בלא גירסא מאי פנא ומדכתיב ומשמחי לב ילפין לו וסכא נמי שמחה לב הוא: **תשכב בר** חובת היום מותר גנון קריאת שמע ומזמורים וסחי גונגא. וכן לחזור הסר' בהשעה בזה מותר:

תשכג חולצים המעלים קודם תפלת ערבית וטוב לילך יחד לב"ה כן משמע בדרשות מהר"ל:

תשכד בתב המדדי בלחות שמחה ונהנו שלא לסדוק גרות צדית הכנסת בט' בזה כי אם נר אחד לאורך החזן. וזה גרסא מה גס כשר כדאמרינן בחינה רבתי (דף כ"ה ע"ג) שאמר הקב"ה למלכים בשעת חורבן בית המקדש מלך בשר ודם כש ואכל מה הוא עושה מכזה את הפנסא אף איז אשפה כן דכתיב שמה ויורה קדרי וכן כתב הכ"ס וסבור. והאגודה כתב דמיתין עוד נר אחד לכדליק בו נר החזן אם יכבה וכן הכינה מהר"ל אחריו:

תשכה בזהר"ל הכיני האכל לילך לבית הכנסת בליל ח"כ עד סוף כל התפלה

ובשחר עד סוף קיות וכן מסיק המדדי וסבור ח"ה: **תשכז חייב** חסד לעצב ולמעט בדיבורו ובתנאיתיו פהא היה רגיל לשכב על פני כריס לא יכבד כי אם על אחד. ועיברה ומניקות אין חייבין חוס' פרק בתרא דתענית. ויש בני אדם שמשמיעו אבן חתה רחשם ליל השעה בזה ורמז לדבר ויקח מלכני המקוס וכו' וביה"מ ראה דכתיב מה מורא המקוס הזה והמורכן

י"ב דד יודים ויבצר לעמנו ע"כ. וכיוצא בזה כתוב בהגהות חסרי בסוף תענית וכן כתב הסור שהר"ס היה טוב להסוד:

תשיג אין חולצין דתבטלן אפילו בשל מין ח' בשמי קדירות מקרי ב' תבטלן. וכן י"ס להחמיר ולחזר משני מניס וקדירה אחד חלל אם כן הוא דבר שדרכו בך כל השנה כגון אכוס שמתין עליהם בליל וצא ח"ה. והמדדי כתב פרק בתרא דתענית דכל דבר לא יקרא כמו כן תבטל כדכתיב ויבטלו את הפסח. וכתב הכמ"ג ריב"א היה חסר לאכול תפוחים מבטלי' אחר תבטל אחר בסעודה המפסקת כדאמרינן בירושלמי דגדרים ואלא בתפוחים מיושלים משום עירובי תבטלן:

תשיד כתב האגודה דנהנו שלא לשנות שר' בזהות סעודה. ומר"ל ז"ל כתב בתשובה אכן כוס לבה"מ שרי. וכל זאת למאן דאפשר. אבל מי שלא הורגל לשנות כ"כ שבר או הוא חסד שלם בודאי שרי לו לשנות שבר אף בסעודה המפסקת:

תשטו מרב לאכול בליל קריס וקסיס הכ"ס מיימוני וכן ברוקה. או ערשית שהוא מאכל אכלים. וירא משום יחמיר כהא דרבי יודא בר אלעאי שדעב ע"כ היה מביאין לו פת חריבה במלח ויושב ביו חסור לבדים וקיותו של מים ודומה לו כמו שמהו מוטל לפניו. ויש המתירין כי הוא דליתא בלילה רבתי (דף ע"ה ע"ה) רבי כיון שהיה אוכל בסעודה השעה בזה היה מוטל פרוסה ומובלה בזהר לקיים מה פנא' ויגיוס בזהר שני הכפשיני בזהר וכן רב בירושלמי:

תשטז אע"פ שהכל סעודה המפסקת מותר לחזור ולאכול ח"כ קבל בפירות שלא לאכול עוד היום. כן כתב הר"ף פרק קמא דתענית והסור טמן תק"ג וכן הוא במיימוני פרק שלשה דהלכות תענית:

תשז כתב בזהות חסרי סוף מסכת תענית יחיד שקבל עליו תענית בשני וחס' מי וסני כל ימות השנה ואורע ערב השעה בזה לסיח בשני. מתפלל מנחה ואוכל סעודה המפסקת ערב יצא השמש וכן כתב האגור בשם שבו לטק וכן כתב הגהות מדדי דמועד קטן וכן במהר"ל בשם מהר"ק ועיין בזה בחר מה הדפן סימו רע"ה. ומאחרי כתב בזה בלשון ובדידי הסופר הוס עובדה שדרכו להחמיר בתענית בזה"ה שמה תמורה ואורע שמה השעה בזה אותה פה לסיח ביום שלשה. והחסרי לי ההצר ר' ליפמן מנישפאט ומר"ר מעדל קלויז"ל ז"ל לסעוד אחר תפלת מנחה רק תבטל אחד מעדשים בלא שום שומן ובלא שום אירוק אחר:

תשיח בזהר"ל שלא ללמוד אחר חזית לפי שהמורה משמחה לב. ולא יקר חסד לשיח בשוק הרי התורה בטלה משום שכתוב בה פקודי ה' ישרים משמחי לב ומי יקל רחבו עוד לשמחה עמנו בטיולים כך מאחרי כתוב בשם רש"י ז"ל. ובלאו כח' שלא ימילא מעט' כדי שלא יצא לידו שחוק וריחוק. **תשיח תנע"ה** כתב חסור באכילה ופשיטת וריחוק

והזכרון ראה מתחבט הנאונים מלאכי עכ"ל הנהום
מרדכי בנ"ק :

תשבו אם חל רשעה בלב בשבת אסור בשבת
המטה ומכריזין ביום השבת דברים
שבעה ימים פ' נוכח חבילות :

תשבת ואם חל במזלי שבת או בשבת ונדחה ח"ה
ל"ן ואין אומרים פרקים . וחולקין גם
אחר מזה ח"ה כסעודה שלמה בשבת . וחולקין
במזלים לז"ה רק יעשה המזלים בהרואה באופן
שמיד אחר נכחו יחולקו מזלים מן הרגל ברגל אחת
אם חזרתה לאלתר רוקח סימן ט"ז :

תשבת ואין אומרים ויהי טעם וכתב המרדכי לפי
שמוקם שנהגו שלא לעשות מלאכה בנ"ק
בבן חין עושין . וזה דלקרי מועד והסמ"ק כתב
הטעם לפי שהסוד על הקמת המסכן ועתה חין לאומרו
ביום שנהג וזה עיקר . דלי הטעם משום איסור
מלאכה גם ככה באמצע השבוע תשעה בלב לא היו
לן למימר מאחר דלא וכל לומר ומעשה ידיו . ולפי
טעם הסמ"ק מושב ספור :

תשל ומתפרדקין אחת חוננתו . ואין אומרים
ויקן לך . ואין מברכין על
הכוס ח"ה בציור חלל כשרואה נר מברך בורא מאורי
השם קודם איכה . ואין מברכין על הכסמים דאסור
משום טעמו . ובמזלי ח"ה דהיינו בלי שני מדילין
על הכוס בציור . ומתן דשים גם ליל עשירי ל"ל שח
יש חללו מי שיבדיל במזלי תשעה בלב יכוון ללכת עמו
בצרכה ויענה חמון ושוב יולא שפיר ח"ה שאינו מועם .
וח"ה דלא חיי למשתי כדאיתא בהדיא בנמ" פ' בכל
מערבין לענין קידוש דיום כסוד דלי לא היו חייסין
ביוקא דילמא חתי למיסרך . היינו מקדשין על הכוס
והיבין ליוקא למשתי וזה נפקין ידי חובת קידוש .
וח"ה דלא לא שתיין ולא חזין למשתי . וכן איתא
בבב"א בשב"ר סוף מכתב טענית לענין הצלה בלי
תשעה בלב דהוי ספור דמי לאבדולי למיחב ליוקא
למישח' או לאו משום דחתי למיסרך . וכן כתב הסור
בענין זה וכן כתב הרמ"ה פרק מי שמתו לענין חזין
במזלי שבת דלי לאו דאסור הוא לענין חמון חפילו
אחר בצרכה היינו מבדילים לפניו ח"ה לענות חמון ללכת
עמון . וח"ה דליהו נמי לא חיי למשתי וין נפיק
בטעימת חבירו והוא הדיון בנדון דידן דנפיק בהדי
אחריו . וכל דהכי עדיף טפי שמימחין עד למחר
דכל אקרובי אבדלתא לשבתא עדיף טפי :

תשלא בתשעה בלב מותר להיט תפלין משום
דמי לחבילות יסנה . חמס

רבינו מאיר לא היה מניח תפלין ולא היה מתעטף
בשלים גדול בצוקר משום דאיתא באיכה רבתי השליך
משמים ח"ה זה טיח ותפלין . אבל בערב מניח תפלין
ומתעטף בצינים . ובצוקר לובש טיח קטן לפי שאין
נראה לעולם מרדכי . והטור כתב בשמו דבתשעה בלב
חין להיט תפלין כמו ביום ראשון של אבל שאין יום
מר ידבר חמון יום קביעות זכיר לדורות ושלל להתעטף
משום דאיתא בלע אחריו ומתרחמין בזה פורפרין

דליה וכתוב בבב"ה ומעט זה מסריח הפרוכת :
תשל שריה זכור אומר ענין בין גולה לרופא
לפי שנקרא לוס חמישי כן משמע
באור זרוע ובמרדכי ובבב"ה וברוקח ובנהגות מיימוני
וכן הנהג מנהיג ומנהל"ק . דלא כר"י הלוי שהסכים
שלא לאומרו :

תשלג אם חל תשעה בלב ביום ה' חין אומר אל חרך
חפס . ח"ה דלור זרוע ומרדכי ור"ה
כתבו לומר אל חרך חפס מ"ה חין ויהגין כן :

תשלד כתב בתשכ"ן סימן חס"ה שנימי רבי יעקב
סגן לויח מ"ה חס"ה אחד בתשעה בלב
ולא היטח לומר עליו דרוק הדיון משום דלחיי קרא
עלי מועד וכן ויהגין . ח"ה שדגס מורי ז"ל חינו כן
כבר נכתב המנהג שלא לאומרו :

תשלח מירה בתשעה בלב מלין אחר שגומרין
הקניות . ומסוך בב"ה דמברכין על
הכוס ושומין החינוקות . ח"ה דלין מבדילין על הכוס
דשאי הבדלה דחייב קביעה . כיון דלפי קביעות השני
בא כמה פעמים בב"ה בשבת וחייסין דילמא חתי למיסרך
מה שאין כן במילה דליתא קביעה . וי"ל במנהג
מלין כדי שימול בשמחה על פס פס חכמי על המרדכי .
ואז לובש המוהל ובעל בית לבנים ח"ה לא לבנים
ממש ולא חסדים :

תשלו וכן בשבת של חין חין מחליפין רק הכהונה
כן הוא במרדכי וכן הוא באגודה וברוקח

סימן ט"ה ובבב"ה חס"ה מאור זרוע וכן הוא במנהג
לאפוקי אותן המחמירין שלא להחליף חס הכהונה
ומורי ז"ל כ' בתשובת הטעם מ"ה כהונה משאר בגדי
דבשאר בגדים חין נראה כל כך לחבילות . אבל בכהונה
חין עני שבישראל שאין לו כהונה לכן בשבת חס כן
נראה . ועוד שהכהונה חינו בכלל שני בגדים כי הוא
משום זיעה בעלמא ופעמים ח"ה באמצע השבוע לובשין
כהונה משום היטח שחמשה ימים בפרט בארנו .
לכן חין זה קריי שני בגדים שאינו כל כך לכבוד שבת
לכן מותר . וכן חיי רגיל להורות . וי"ל חסידות של
שמות המהמיר כהן ומבטל עונג שבת . וכל שכן אותן
שמראים חבילות על הקרובים הפסולים לעדות כאשר
כתב מהרמ"ה משום מהר"ס חס"ה שחיס משנים הבגדים
ואסורי' ברחות חמון ח"ה פניו ידיו כ' ח"ה מסריח
בכהונה כמו בשבת של חזון יעיה שסאור ג"ה ברחות
חמון ח"ה פניו ידיו כ' כאשר כתב מהרמ"ה ומהר"ס .
וכתב במרדכי שמוחר בכהונה וכן באור זרוע בבב"ה
באשיר' כל שכן לאותן שמרין חבילות ב"ה שהוא רק
מנהג ואין רמז מזה מלא בהלמוד ובפסקי הגאונים
כ"ה בהלכות שמוחה של מהר"ס שמוחר בכהונה :

תשלו בשחר מילה בתשעה בלב שחל להיות
בשבת . באותו שבת אומר יולד ואופן
חולת דברים מילה מהכר רבי בצרכה קלויח"ה ז"ל :

תשרה נוהגים בכל מקום לילך לבית הקברות
בתשעה בלב . שחרי תשעה

בלב הוא תענית ציבור כמו שחיי עושין חפני הגאונים
הוספת במסכת טענית דפ' י"ו . ועוד דאיתא באיכה
רבתי

באב נ"ל דיש ג"כ למעט כה"ג למו שמוג של לחבל
במולאי חפעה באב. דלון זה משום חומרא דריב"ש
דבר נשדק הדין דלפילו מי שאוכל ביום עשירי כפר ים
שנמנעים במולאי ט' באב משום חומרא דהענין יאבולו
של יום ושיך לזין המזרים עכ"ל:

דיני תענית

תשמו שני וחמישי הם ימי ראון של ארבעים יום
שעליהם משק דביו ע"ה ביום חמישי
וירד ביום שני וקבל לחותו להרבות. וגם ב"ד שלמנה
יושבים דין. לפי שדק משום בתחלת יום ה' ובתחלת
ליל ב' לפי הס' ה"ל כ"ג ביום כ"ג הל"ה בליל
ולק ב"ד יושבין כיון דבר ב"ד חפשי. ולכן רמב"ן
להתענות ביום לפעמים. וכיון דלדבר דרשו ה' ב"ד
ב"ה מאלו. נהגו בכל תפלות ישראל להתענות ב"ה
אחר פסח ואחר סוכות משום דלמריקין פ' י' ויחסיק
קב' דשחא רגלא פי' הבורה של כל השנה הוא הרגל
שאוכלין ושוקין שבעה ימים יותר מדלי. ומרוב חילת
ושחיה והשמחה פוחין ומפזזים ולריקין להתענות לכפר
עליהם וסמכו קרע' דליוז ויהי כי הקיפו ימי המשקה
וגומר ועלה עולות מס' כלל כי חמר ליוז חולי
המאור בני והס' היו ז' ימים דומה דכסה וסוכות
משכ"כ בעצרת דליוז חלל שני ימים. וחומה אין לריק
כי אז חין בני חרם פנוין ממלאכתן וליכא שמחה
יחירה. גם כי לא למשקה ושמחה נהנה חלל להודות
ולהלל. וז"ל בר נחמן כחז שבעה שחחר הסוכות
ופסח האור משמחה ותולדות חרם משמחה וגופו של
חרם מתחלם של הרגל עדיין בחורו חזיר כדלמריקין
שיליה קייטא קשה מקייטא. על כן אנו מתענים
שיחזק קב"ה חת גופינו עכ"ל. והמרדכי במסכת
תענית כחז בשם אב"ה דשיקק הענין הו"ל לפי שאין
במר בני בכל גירויקין והם היו מתענים אחר החג ביום
רביע בשלל ירדו גשמים. ובני נטו אחר הפסח. אבל
אחר חג השבועות לא מלינו מתענים בשום קיום עד
כאן לשנו. ולהי טעמא נראה דלון להתענות אחר החג
עד שבעה עשר מרחשון דהוי רביע ראשונה. וכן
הנהיג מהר"ל ומהר"ו וכן כחז השב"ץ וז"ל תענית
שני וחמישי ושני באייר קודם ל"ג בעומר ובמרחשון אחר
י"ז עכ"ל:

תשמה דא דקריין ויהל תענית. סומכים על
ספרים חילונים מוסכס כפסחים ובסמ"ג
על מכת סופרים. וז"ל פהוא למוק שני פסוקים
מספרה ולא סובין על המטה דקמי שבעתים
קורין ברכות וקלות. והא דמלא כחוב בפסוקים שאנו
מתחילין ויהל שני פסוקים אחר הפרשה ובספרים שלט
המדוייקים אינו כן. בשלל על זה גדול דבר מהר"ו
מו"ל והשיב דכמה סיפיק פשוטים יש בספר תורה של
נרשתי ללא כרמ"ס. ובסקרין ויהל בתענית שותק
החזן והקורא בתורה עד שימארו הקהל סוב מרחק
חפך והנהם על הרעם לעמך. וגם ה' ה' ה' רחום
לומר כי הקהל חומר חומר כעין תפלה ומתחננים לנס
בלשון בקשה. והחזן והקורא אינו רשאי לקרוא בלשון
בקשה

דבתי הדויקים גם בקבר מתחלפין על ירושלים מהר"ל
בשם מהר"ק:

תשלט ואסור במלאכה במקום שנהגו וכן נהיגו
עד חצות. וה"מ ע"ה עמנו חבל ע"ה
גוי מותר לפילו בדיח רוקח:

תשם קודם האם קרינים להתחמיר בכל מלאכה
שים בה שהיו קנה לפילו מעשה
הדיוס. אבל דבר שאין בה שהיו כיון הדלקת נרות או
קשירה וכדומה מותרת. ולהחוב הפרות טוב לעשות ע"ה
כתי חס חפשי בדיח עיין מהו בתרומת הדשן:

תשכא ואם היה יריר או שירית בלא עכשו או
מותר לפילו קודם האות לקנות חס ע"ה
גויס וכל שכן למחר דהוי דבר האבוד ומותר באכל
כדמשמע ביורה דיער בהלכות חלל. ע"ה הדעה
נוטה להחיר:

תשכב נהגו העם שלל לשחט ולהכין סעודות
מואלו חפעה באב עד לאחר חצות
כי ינסו ללי ערב מרדכי וכן באורח חיים. ובכח
הרשב"ה בהפוסק על אחד ששחט קודם חצות. כלל
דברים אלו לא נהגו בזה אלא כדי שיהא יושב ומושב
באביה על ירושלים והסתלקו ולהתעסק בדי וקיות
כאכל. ואם נהגו שלל לשחט עד חצות או עד הערב
להקל בזה עכ"ל:

תשכב איך נותנין שלל להתמוד חסם בנ' באב.
והדיוס משיבין בשפה רפה. והמהלך
בדרך יעלו מנעלו עד שיבא לעיר למבוי היחודים ולא
יהלון הגהות מרדכי וטור:

תשמד במנהגה יושבים על הכסאות. ולבושין
טלית. ומניחין תפלין. וקורין
ויהל. ומספיק דרשו. וענינו כמו בבאר תענית ליבד
ממא. ומספיק נחם בצורה ירושלים. ותמ' הר"ה למא
אין אומרים אותו חלל בתפלת המנחה. ובכח מהר"ק
הטעם שלטת ערב הויא חס הלקר בלוחה שפת מזריקין
שפלות ירושלים ומתפללים על התחומה. וז"ל עוד טעם
בדבר שבערצית וסחרית הוא כמי שמתו מוטל לפניו
ואינו נחמה. למנחה הוא כמי שנקבר מתו לכן
אומרים נחם וכן כחז הירשב"ה בתשובה על אותם
דמנים ואומרים שסחרית נחם ובמנחה נחם:

תשמה וסוב שלל לחלוב בשר ולשחט יין גם
בגיל עשירי ויזונו דלמר ר' יוחנן אי
הייתי חס קבעתי בעשירי שרובו של היכל צו נשדק.
והם מתענין תשישי ועשירי כי הא דרבי אבין ז"ס
תשישי ועשירי. וזה שהם הלוחי כה ללוס שיהיה
מתענים תשישי ולל עשירי כי הא דרבי לוי ז"ס תשישי
גיל עשירי. ומרי מהר"ל בשבועותיו סימן ל"ב כחז
דלסור רחיה בעשירי:

תשמו כתב בתשובה מהר"ל העשין שני ימים
ט' באב וי' באב. וט' באב שהל
בשבת ונדחה. וראה דלון לריקין להתענית יום י"ה דהא
י' גוסא חומרא יתירא הוא והא קמן תזין דלפי' ביום
י' גוסא חקלי' בעוד' דרבינו יעב"ו דלפי' י"ה מנין
לע. אבל שלל לחלוב בשר ולשחט יין ליל מולאי ט'

זקקה לא לאמר ערב ומשום הכי נכון לאומר ערב
אחר שעשו זקקה ע"כ. וימין לדבר תענית אחרית
ה"ת ע"י:

תשנו תענית שמעלימים לרץ להטעות עד שיראה
ג' כוכבים או עד שתזרח הלילה בכה
הג"ה אשכנזי מה"ז במסכת תענית:

תשנו במגלת תענית אר"י בן דוכאף משה ר"י
הגלילי מי ששבע להטעות ערב
שבת הרי זה שצועט הוא שמקנה ע"ש בשבת לכן אין
להטעות להחלה בערב שבת. גם אנשי המעמד לא
הטעו בע"ש. וכן בתהומא פרש' בראשית מדייק
לדון מהטעין בע"ש עמי רבות. ומעט זה מלאכי בשם
הרי"ו דריש דליקלע ר"ה בראשון שבת ארון המהבני
להטעות בערב ראש חודש יתענו ציוס ה'. משמע
אבל איקלע ראש חודש שבת יס להטעות בערב
שבת דזמנו הוא וכן הורה מורי מהר"ם ז"ל. ולא אדם
הל ראש חודש ציוס ראשון דציוס דמקדימין התענית
לא קדימין בערב שבת כמו תענית אחרת אבל הכא
זמנו הוא:

תשנה כתב מהר"י מולן בתשובה סימן קנ"ז תענית
יחיד בערב שבת מנהג דילי עד אחר
תפלת ערבים כדברי מהר"ם. אבל תענית יציור לעמאי
אני מחמיר להשלים ככמה רבוצת גדולי אשכנז דמהמיר.
ולעמאל אני אומר דעבד כמר עבד והכל לשם שמים
ועמך כלם דליקס. ואמר מהר"ל דתענית יחיד מהקרי
דגזר יחיד על עמלו להטעות עכ"ל. וכדבריו קן מנהגין.
וערב ר"ה הוא כתענית יחיד ואין משלימים. ויוס שמת
בו אביו או אמו כחז מורי ז"ל בתשובה אשם
התעני' הראשון איקלע בע"ש. אז המנהג שלא להשלי'
ע"י תשובתו סימ' ט':

תשנה מחר"ם כשהוא היה מהטעה תענית הלום
בערב שבת מהטעה עד זאת
הכננים. דכיון שהוא חמור כל כך עד שיתענה
תענית הלום אפילו בשבת להחלה. וכל שכן אם
התחיל להטעות בערב שבת שצריך להמקין עד
זאת הכוכבים:

תשם עכשיו אין לנו להטעות בשבת מחמת
הלום שאין אנו בקיאין בפתרון
חלומות ה"ה בהלכות תענית. אבל בהלכות שבת סימן
רפ"ה כתב שבות' להטעות תענית הלום. ומלאך
כתב בשם רב האי גאון שאין אנו מתענין תענית הלום
בשבת רק על ג' דברים. אם רואה ס"ת שנשרף.
ויס כיפור בשעת נשילה ושינוי או קורות ביתו ונפלת
ע"כ. ויס אומרים שרואה יוס כיפור אף שלא בשעת
נשילה. וי"א הרואה שקירא בתורה. ויס אומרים
הרואה שנושא אשה. וי"א מי שראה בחלום שמת
מנשקו לרץ להטעות אפילו בשבת. והאידנא נהיגי
עלמא להטעות על שלשה חלומות דרב האי גאון.
והמתענה בשבת יאמר עמינא בלתי נאור בלא התענה
בס יאמר רבין העולמים כו' כמו בחול. והמתענה בשבת
לרץ לעקוב כל היום בתורה ויתכפר לו הנה"ה בהשכר"י
ממסכת תענית:

זקקה אלא כך עשה משה היאך היה המעשה במשה
בשם ומספר כל הענין רחום אלהי. והמונ ב". ארץ
אפיס ג". ורב הסד ד". ואמת ה". נאור הסד
לאלפים ו". נושא עון ז". ופסע ה". תפחה מ".
וקנה י". וכלתה לעוניו יא". ולהפאלינו יב".
ונהלתו יג". הרי יג. מדות כמו פלגיו חותם.
ודע שכן יש למנותה שהרי אמת"י (פי' בס המהמר
הפומון היה אמת. ורשם שמו בראשי חרוזות"אזכרה.
"מדת. "המכתי. "הי. ומינו פס זק בכתוב כמו
יונה בן אמת"י פוסד הפומון ה' ה' מנה בן שלם עשרה
מדות. ויסד באתרוגה תמכתי יהדותי בשלם עשרה
כו'. הרי כמו שמינו לך. הברס יהד לאומר' ע"כ
הס דברי ספר חסידים. ולא יתכן בעיני רי ה' ה'
אל גם בן שלם מדות הס כמו שכתב הרמב"ן ורבינו
צחי'. ושלם עשרה מדות אמר משה רבינו ע"ה כשעבר
ה' על פניו ואמר כך אמר דרך בקשה וסלחת לעוניו
כו' ואינו מן המדות הוא. וכן אמת"י ז"ל לאחר
פוסד שלם עשרה מדות יסד וסלחת לעוניו כו'
שאחר הזכרת המדות יס לומר דרך בקשה וסלחת לעוניו
כמו שעשה משה:

תשמש אם הסכימו הקהל להטעות בה"ב לא קריין
בצוקר כ"א פרשה דשבו. ולערב ויחל.
אגודה פרק ב' דתענית:

תשנ אין קריין ויחל ועמנו אפילו בתענית
שמתענים בעת זרה אלא אם כן
יש עשרה צבים הננסה שמתענין. אורח חיים
סימן תקפ"ו:

תשנה כתב מהר"י קול"י בתשובה בתענית
יציור של בה"ב אף על גב
דתענית אינו אלא מנהג מנהג. אפ"ס דוחין כבוד
הכהן שאינו מתענה שלא חוץ נב"ס ועומד ישראל
המתענה במקומו:

תשנב שכה שלום יציור עמו אם מחר קודם
שומע תפלה ויאמר בשומע תפלה
יחיד מהר"י קאר"י באורח חיים סימן קי"ע. ואם
עקר רגליו אין מחזיקין אותו. ויחיד ששכח יאמר באלהי
נאור בלא תימנה:

תשננ במנהגה בתענית יציור ויחיד המתפלל
עס הש"ן ואומר עמו קדושה
ולדוד ודוד. כ"ל דמ"א לא יאמר עמו עמו כן מלאכי
משה מהר"ל:

תשנר יחיד המתענה יאמר עמו ציוס תעניתו
דלעולם ליסתקף כהדי יציורה תשובת
הרשב"א סימן כ"ה:

תשנה מנהגה ליתן זקקה במנהג דתענית. דאגרה
דתעניתא זקקה וכתוב לעבדו בכל
לעבד ויש אדם כהניב ממנו מנובו ושפעתו מני מורי
ז"ל דמהאי שעתא מפטירים דרבו בתענית שנאמר בה
בה אמר ה' שמו משפט ושעו זקקה וגומר. ואח"כ
מלאכי בחובס' פרק הקורא עומד ח"ל והטעם
שמתענין במנהגה בתענית ולא בשחרית. תשוב דמהיב
בהפטרס דרבו משפט ושעו זקקה ואגרה דתעניתא

יוס שנקבר צו כי ים בני אדם המתענים יוס קבורה ולא יוס המיתה והכל הוא כיום שנהרג גדלי' בן אחיקס אגודה פרק ג' דפשוות וכן הורס מהר"ל וכן הוא בתרומת הדשן סימן רל"ז :

תשמו אם מה לו אב או אם באלד ונתעברה הפנה . הפיז מהר"ל מולן בהפוסה דמנהג שלו להתענות באלד ח' . ור"ח"ה מפטרת מרע"ה דאורו יוס נהג עלמא באלד האשון ופטרסו סמוך לניסן כדמוכח ספ"ק דקדושין וכן כתב מהר"ל בתרומת הדשן סימן רנ"ד . וכתב בסוף דבריו אמנם בזה מודיעא דאם נפטר בשנת העיבור בשני . שיעשה לנפול בשני :

תשמו מי שאינו יודע איזה יוס הוא יוס שמת בו אביו או אמו . הורה לי מורי מהר"ש ז"ל לבדור יוס מיוחד ויתענה בו ויאמר קדים . אך אם ים יתום חל יסוג בגול ודאי :

תשמו אם חוקע יוס שמת בו אביו בשנת ח' בר"ה . כתב מורי ז"ל בספרו הגדול

אשר עדיין כמות באגרות המלך שלמה שאין להתענות כלל וכן משמע בספודותיו סימן ט' . דלא במהר"ל קלון ידיחה למחר . ומאלף בקובץ ים שכתב בשם מהר"ל שאמר שדעתו מסכמת עם מהר"ל שאמר בשם מהר"ל היכא שהל יוס שמת בו אביו או אמו בשנת ח' בר"ה . שאסור לאכול בסעודה של שמחה כמו סעודת נפוחין או כה"ג . וכן נמלא בשם מהר"ל בגליל שיהרגו יוס מיתה אביו שאין לאכול בסעודת שמחה . ומשם דרשק סעודת שמחה אכל סעודת מריעות וכה"ג שרי :

תשכט מי שמתו סוריו בניסן . קבלתי מרבותי וכן פסק הגאון מהר"ל וייל"א שאין לרדף להתענות . אבל החר הפסח ואסרו חג קבלתי שיש להתענות כי לאו י"ט הוא . וזה דלא אמרינן תממן אינו חלל אב לאלו אמרו רובו של חודש ע"כ הוא מכהיבס יד מהר"ל יודא בן מהר"ל וכן מאלתי במנהגים ימים מדור"ה :

תשע יטבה ואכל כזית לא איבד טעמיה חלל מתענה ומשלים בכל הענות אביו

ותענית הלום ויוס שמת בו אביו . אבל נדר יוס שהס ושכח ואכל איבד טעמיה ואוכל ומתענה יוס אחר . מיהו המוקדקדש מהמור"א פ"י ביום זה חייב להשלים ועבד' תרומתו משלימין וסרע' עי' בהרומ' הדשו"ס קנ"ו :

תשעא בשבת ענין בה"ב אחר החג או בעשר' ימי תשובה ואירע ברית מילה מצוה לאטיל ואין לרדף החרה . ואט"ש שדבר שאינו כ"ה מנהג לרדף החרה כדמשמע במדרים . הכא אין לרדף כי לא נהנו להתענות כה"ג דדוקא האולפין שם אבל הם שולחין מנה לאדם מן הסעודה אין לו לאכול . מי שקבל עליו תענית במנהג בעצרת ימי תשובה לרדף החרה בכס מהר"ס ה"מ :

תשעב אם קבל עליו להתענות בה"ב או במה ימים וא"כ צורר יוס' ידוע להתענות בעד ח' מאתין ימים . אפי' אם קבל במנהג שיתענה באותו יום מקרי יוס סתם לענין ללות ולפרוע . דכיון דחורו

תשעא אף שמוחר להתענות תענית הלום בשבת . מ"מ לרדף להתענות יוס אחר שיתכפר על ביטול עיקר עונג שבת . וכזה הוזכר בפרשת ויקהל שרדף להתענות מיד ביום המהרה כדי לתקן את אשר עוהו בביטול עונג שבת . וכן הוא במדרש משלי אמר רב ליתב בתעניתא באלד בשבת . וכן כתבו הגהות מרדכי ההדפות בשם הרשב"א דהא דלון לרדף מיהא תענית מיד ביום ח' . דווקא מי שתפש כהן ואינו יכול להתענות ב' ימים רגופים . שאל"כ ראוי לו שלא יתעב לבקש סליחה ויכפר ע"כ . והר"ר שמואל תבונברק חסיד דדוקא לאשה שלא יוכלה להתענות שני ימים רגופים להתענות אחד מיומי השבוע ולא ביום ראשון . וכן הוא בזה"ל דמנהג להתענות באלד בשבת ואין משני :

תשעב כתב הר"ר אלהן היושב בעתות הלום בר"ה חסידה וסורים יתיב תענית לתענית כמו בשנת מרדכי ס"ק דשבת וכן הוא הגהה מיומני פ"ה דתענית :

תשגו מצאתי כתוב בשם הר"ח שם יסן חלס בזה"ל ויחלס הלום רע שרדף תענית שיש לו להתענות מעת לעת מאלתי בקובץ וכן כתב מהר"ש מפס מהר"ש שהתענה בשבת כשיסן שנית להרים ובא לו חיוס שמתענין עליו אז היה מתענה מאותו חיל יוס שבת ואליך עד חיל לילה ולא הבדיל והא' שזה עולה ליום שלם . והא"כ ביום ראשון היה מתענה תענית לתענית :

תשדד מה שמתענין ביום שמת אביו . שהרי דוד התענה על שאול כי קראו אביו ואם על יהונתן ועל אבנר כי ים ללום על מיתה הדם חסוד . וכתיב על כן לא יחילו בני ישראל את גיד הנפש יי אמרו והאיל ופשיעו ומהנו חזקן הלילה לבדו לכך אירע לו בשבילו לבך מדור שלא לאכול עד הנפש . ד"ה דין שהאב והבן גוף אחד ודין שילעטעו הגנים כי הנה מעשה ברב סעדי' בן יוסף ההכס באלד שהלך למדינת הים עם עבדו והולך עמו ממון גדול ואשמו היה מעוברת . לימים מת האדון והיה כל הממון והלך העבד והחזיק בנכסיו והוא העבד חיל בנו כפגל הבן ש ולידה שמש שמת אביו וכן נחבוע נכסיו שהחזיק בבן העבד ונתתקן בגדולי הדור והיה ירא הבן לפתוח פיו פן יסרגוהו ונתאכסן בבית רב סעדים והיה לפניו לאכול ולא אכל עד שסם לפניו אלו הדברים . וכן לו ענה לדבר אל המלך שלא החר רב סעדים לדון דין זה . ואז רב סעדים להקין דם זה בספל חדר ודם זה בספל אחר ולקח עטל לעומת עטל של אביו הבן והיהו בספל העבד ולא נכלע הדם . ולקח העטל ושם אותו בספל הבן ונכלע הדם בעטל כי הוא גוף אחד . ולקח רב סעדים התמון ותמנו לבנו שבה . הכי ראוי לבן שיתעב ביום מיתה אביו . וכן אמר חייב כי לא סגר דלתי בפני ולא אמר בן אמי שהכל בנוף אחד . וכתיב ויקלל את יומיו לכן ים להתענות ביום שמת אביו :

תשעה דרדף להתענות יוס שמת בו אביו ולא

מגלהו מעשה באשה שחלה בזה והקופה העזרה. מנחם
נראה האונג להקוף בית הקברות ומרצים שם בתחומות
ונוחנים שם לזקק לעניים. ורחמי חזוני מורי נחון
מהר"ם ז"ל שהיה נוחן הזקק ערס שהחזיר להקוף
ואחר שכן הוא נכון שהרי מרבי' שם בתחומות לכן ית'
ליתן קודם לכן לזקק על דרך צדק לחזיר שני' ים
תשע נבצא כחצו בשם ר' יהודה גאון שהסביר
להתענות בשני ימים טובים בנ' ר"ה

משום דמקרי חג כשאר הימים טובים שנאמר תקעו
בחדש שופר בכסה ליום חגינו. וכשם שבשאר ימים
טובי' חסור להתענות כך חסור להתענות בנ' ר"ה משום
עונג י"ט. ורבינו סעדי' ז"ל פי' בפי' עזרל ובר"ה
חסור להתענות בין מדברי תורה בין מדברי ספרי'
בין מן הדברות בין מן התלמוד. מדברי תורה מנין
ששור הוא לכל המועדות שנאמר בו מקרא קודם כמו
שנאמר בכלם. וקרוי חג ככל ההגיון שנאמר תקעו
בחדש שופר בכסה ליום חגינו לזה חג שבהם מסכים
בו היו אומר זה ר"ה. וקרי ליה חג וכתיב ביה חג
ושמחת בחגך. ויעד אחר ר' יונה הקושקל המעיד'
זה לזה. ה' למדת ששור ר"ה לכל ימים טובים.
מדברי קבלה שכן כתוב בעזרה ויאמר להם הפסחא
לכו אכלו משמנים ושמו מ' חקי' וגו'. וענין זה ביו"ט
של ר"ה כתיב. מן הדבריות מנין דחזיו וכל שביותה ולא
מתענות ולא מתעירות שכן מילוי ב"ה מתענין ביה ולא
מתענין ר' עקיבא אומר מתעירות ולא מתענות שכן
מילוי בנ' מתענין ולא מתענין. מן התלמוד מנין
דהכי גרסינן בתלמוד ארץ ישראל ח"ר כיוון כתיב כי

מי גוי גדול כו' ר' חנינא ור' אבטיה חד אמר לזה
אומה כאומה זו. בזה שבעולם אדם שידע שיש לו
דין. לזה שחורין ומתעטף שהורי' ומגדל זקנו ואינו
חושך לפרניו. לפי שאינו יודע היחך דיונו יואל חבל
ישראל חינו כן לזכר' לבנים ומתעטפים לבני ומגלהם
זקנם ומתחנך לפרניו ולזכרון וסומן ובמחיה בנ' ר"ה
לפי שידעין שהב"ה עושה להם נסים ומזלי' דינם
לכך זכותם וקורע להם את גזר דינם. הרי נכמה רחמי'
שחסור להתענות בנ' ר"ה. וכן מלאכי בשם רב האי גאון
שחסור להתענות בשני ימים טובים של ראש השנה
ובן השיב רב נחשון גאון. ובכ"ר ר' אליעזר מגרמיהא :

ונוהגין להכיל דברים מתוקים לומר תהיה עלינו
שנה טובה ומתוקה. ודבר זה כתוב בחזרה
ושני צדיאים ומשלים בכתובי'. כתיב בזה שם שם
לו חק ומשפט ור"ה הוא יום המשפט. ובמין ליה
וימתקו המים. ר"ל ביום המשפט יאכלו מתוקים. שני
צדיאים גבי הצניעל כתיב ויהי בעשרת הימים וימתו
נבל וכתיב בזה וכל יין ומתוקים ועשרת הימים היו
עשרת ימי תשובה. אי נמי מהבא דכתיב על י"ט בללו
וארז' דהוי ר"ה ובמין ליה דהיא הצניעל לדוד צדיק
וימתקו שם מתי מתוקה. משום בכתובים בזה
תהלים כתיב משפטי ה' אמת לדקו ויחידו וסמך ליה
ומתוקים מדבש ונפת נופים. משפט רואה לומר יום
הדין של ראש השנה. ח"ל מהבא כתיב תקפו בחרש
שופר וגו' ובמין ליה ויאכלוהו מהבא חסר ומזר דבש
לשני' ע

ע"כ. ומסתמא מי שקבל עליו להתענות ב' או ג'
ימים ולילות רזופים דעתו להתענות עד לילה לכן
חל חוקלע בע"ס לרדך להשלים. ושומר נפשו ימנה
בקבלת התענית שלא להשלים מפני כבוד שבת :
תשעה נורה להתענות בערב ראש השנה ובמך
לזה ממדרש ר' מנחמה ולקחתם

לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא חלל
ראשון להשכון עונות משל למדינה שהייתה מס' למך
ולא תתן לו ב' עליה בחיל לגבותה כשנחקר אליה
ב' פרסאות ויאלץ גדול המדינה לקרחתו ואומרים לו
איך לנו מה ליתן לך הניח להם שלש. כיון שנחקר
יותר ויאלץ בינו העיר לקרחתו הניח להם שלש השני.
כשנחקר יותר יאלץ כל בני העיר לקרחתו הניח להם
הכל. כך המלך זה הקב"ה. בני המדינה אלו ישראל
שמשגלין עונות כל השנה. ערב ראש השנה הגדולים
מתענין ומותר להם שלש עונותיהם. בעשרת ימי
תשובה בימים מתענין ומותר להם שני שלשי'. ביום
כפורים הכל מתן ומוותר להם הכל. במזלי' יו"כ
עוסקי' במצות סוכה ולולב ואין עושין עונות לכך קורין
יו"ט ראשון להשכון עונות. ובשבו הנהגות מיימוני
בתחלת הלכות ר"ה ים בני אדם שמהרי' שלה להתענות
ערב ראש השנה משני חוקות הגיון. מיהו בשמחת
ב"פ ביום השמיני ים מצוה להתענות בערב ראש השנה
וכן ים בירושלמי פרק ב' דתעניות ר' יוחנן צייס כל
ערות ריש שחא חסר רחיה למנהגיו עכ"ל. ומכאן
נחפשי המנהג שנהגים להכיל בערב ראש השנה קודם
עלות השחר כדי ללכת ידי פנייה :

תשע נבצא כתוב בשבת מר' מולין בערב
ראש השנה יכולין ללכת בבית
מילה כל השייכים לבתיה ומו שירא :

תשע נורה ומתפרין בערב ר"ה ע"פ מדרש
ח"ר סומן כתיב כי מי גוי גדול
וגו' ר' חנינא ור' ישעיה אומרים חזיר אומה כאומה
זו שידעת אופי' של חלויה (פי' מנהגו ודיונו) במנהגו
של עולם אדם שיש לו דיע לזכר שחורין ומתעטף
שחורין ומגדל זקנו שאינו יודע היחך דיונו. חבל
ישראל חינו כן לזכר' לבנים ומתעטפים לבנים ומגלהם
זקנם ומתפרין לפרניו כו'. ויש מקשים לפי זה
ילבם בגדים מרקמי' ולא לבנים לא היה מציור יום המיתה
ולא היה לבי נכנס ושפך. אבל עשוי וכו' את יום
המיתה אי מראה הסליחה על דרך חס יחסי חסידים
כש' כעל ולינו. ומה הפעם נהג' המדקדקים
ללבוש הקטל שבו לכן ולבוש מחס :

תשע נורה למבול בערב ר"ה ומר' כנ"ל הי'
טובל עמו ג"ס בין בער"ה בין
בע"כ וכן איתא בזהר משום שנא' מקוה ישראל ג'
פעמים. וכן הוא בספר חסידים והפעם דהייב ג'
פעמים טהרה וזקתי עליכם מים "טהורי" וטהרתם
מכל טומאתי' ומכל גלויה "טהרה תהיה :

תשע נורה ללך על בית הקברות ומקפין אותו
כמו שכתב בגמרה בפרק ואלו

אשכנזי. וכתוב ג' ה' ה' ה' נצב בעדתי אל בקרב ה' ה' ה' וכן בספר עזרא כתוב להודיע השבויי אכלו משמנים ושתו ממתיקים ושלחו מנות לחין נכון לו כי קדוש הויה להודיעו. לכן מובא העולם לחלל דגש בר"ה ונכון הוא. כשיאכל דברים מתוקים יקצומו בידו ויאמר דרך חפלה יהי רצון שמונה לשנה טובה ומתוק. וכן ה' מכתב קדמונים עיין בבלבד דף ע' ע"ד וכן במרדכי ובמדרשם לי שכן רחמי מלדוני מורי ז"ל: **תשנא נוהגין** לחלל הרחש ברחש השנה כדי שיהיה רחש ולא לזכ. ומאדירים אחר רחש של חיל זכר לחלו של יצחק. ונכון לו מר כשיאכל לחמו יהי רצון שיהיה לרחש ולא לזכ ומעבילין את הרחש בדגש הג"ה מאור זרוע וכן עשה מהר"ל. אף כי מורה למנוח ולהרבות מנות ברחש השנה ולאכול מעדנים ולשתות ממתיקים כמזכר. מכל מקום כתב האגודה בפרק בשרא דרחש רשעה האוכלים ברחש השנה לא יאכלו כל שבטם למען לא יקילו ותהיה ירמיה ה' על כניהם:

חשנב רבי אליעזר אומר לעולם יסדר אדם סתלתו ורח"ל יתפלו ואוקימ'ל בברכו' של רחש השנה ויום כפור ושל פדקים של אדם חייב להסדיר סתלתו כדי שלא יעשה ויחילו ויחידים כ"ש ש"ץ שומע הציבור יתיר עליו. לכן כל אדם יחזור וילמוד התפלה והרחוב מן מקדש להיות שגורים ביו ברחש השנה בשבת החפלה. וכן ילמוד ביו ובי ביו דר האפלה וסדר הצרכות והמלכות וזכרונות ובפירות כדי שלא יטוץ ברחש השנה להספיק בתפלתו להכרחות להם או הסדר:

תשנא מתפדריין ברחש השנה ויום כפור בקול רם כדי שילמדו זה מזה. ולא הישקין שיטעו זה את זה הוול ונאלי בידם מחזורים וספלות מרדכי במסכת יומא. ובבית יוסף כתב בטור אורח חיים סימן ק"א לפי שהם ימי השבוע משמיעים קולם כדי לבון יומם. ואידי דחביבי להו יחבי דעמיהו ואינם משמיעים זה את זה אף על פי שמשמיעים קולם: **תשנא בארז** הימים נהנו שלא להעמיד חזן אלא הסקילן לכל הקהל. וה"ה לכל שאר חטיות כדאמר במסכת תענית בתענית לא מוקמיין אלא זקן ורגיל ומרוא לעם תשובת מהר"ם וכל המתפלל שלא ברשות אלא מהמת לחמות וגלות חין עינין אמן אחריו שנאמר ובזעם בך נאץ ה' ושא"י שחיו מואלי אחד מן הקהל חסילו האחרים לא ילאו. מהר"ם השיב חלילה ליחיד כל דבר למחות בלי פנים טוב אף יעז דבריו לפי מצי העיר אם יהיו דבריו נראין שראוי למחות עליהם הג"ה אורי"ן וכן תשוב' הר"ם ח"ו וכן כתב הר"י ווי"ל בדיוק סימן כ' בשם ר' שבת ז"ל. ובספר הסידים בפיוגם בגבעה שתי פעמים ששאלו ע"י כהן שלא היה פתוח נפלו ובגלישת שיהיה פתוח נלחו. לכן כל העוזרים לבחין הגוים שיתפללו הקב"ה מונע את השבט ממה הקהל ומעלה על כל שביעיו כאלו גזלו הטוב מן הקהל ועתידים ליתן את הדין. וכתוב

והמה עזרו לרעה. וכתוב משה' פנים בתורה והתורה לויעקת על כל יודעי התורה על כל שבידס למחות או מחזיקים. וכתוב ותפסי התורה לא ידעוני וכתוב על הרועים הרה אפי. לכן אם יש אדם רוע מעללים או בעל מחלוקת וגורם מריבות ויודע להרים קול בנשימות ורואה להתפלל להוציא רעים ידי חובתן או יודע לתקוע בשופר אם יד הצדיקים תקיפה לא יתנוהו להתפלל או לתקוע בשופר לפי שאין קטיוור נעשה סניגור וכתוב מליוך פשעו ביו ואלו בני ישראל בה' ושמ ארון ברית האלהים בימים ההם. ופסחם בן אלעזר בן אהרן הסבך עומד לפניו בימים ההם. הרי מתחלה לא היה פתוח לכן נפלו מישראל. הרי כשהיה נדיק משה מלממה ונקי מנחים. לפיכך אם שואלים לנדיק ראוך פלוגי קרובך יתפלל ביום הכיפורים או לעזר המנפה ויודע שחזר יותר נדיק להתפלל ותלוי צו משה שחזר נדיק שיותר טוב יתפלל. ולא יחשוב שגמלו כיון שבעבור רעים הוא אל יתקף. ואם יבא ליד מחלוקת אל ידבר שום דבר. ואם בעבורו לא יעשה זה או זה למה יקבל שנא' וגם אל יאמר יתפלל פלוגי אם אינו הנוהק יתחוק בלא יחא ע"י עכ"ל:

תנצצה כתב עוד בסימן תשנ"ה נדיק אחד היה רגיל להתפלל ברחש השנה ויום הכיפורים כי הציבור בחרו בו לפי שהיה נדיק ובטוח ימיו לא ראה להתפלל אמרו לו למה לא תתפלל אהם כמו בכל שאר שנה. אמר להם אם יתפלל וימות יאמר בני אמי רואה להתפלל תחת אפי. ואני הפך שביוני יתפלל אדם הנוהן חקבוק פלוגי בן פלוגי שבוה נדיק וחכם בתורה וגומל הסדים. ועל זה נמשך עלי הסבך שהיה לו להעביר בינו ולחבור בזהים נדיקים ובתוב ולא כהה בס. כי המלות חיון ירופה אע"פ שכתוב מורשה קהלם יעקב וכתוב ירשה שמך נחלתי עדותך כנון שממלה מקום אבותיו כנון מן וכן רגיל. אבל המלות חיון ירופה אלא הזקן הנדיק בעיר הוא יקבור יו"ת ולא אחר שגמר ותופשי התורה לא ידעוני. וראוי לנדיק זקן להתפלל ברחש הג"ה ויום הכיפורים. הם רואה שמחלוקת עושים לא יתפלל. אע"פ שחזר חוים הנון יורד לפני הדיבס להתפלל. זהו חטאת אותה שיטלין למחות ואין מוחים עכ"ל:

תשנא ערבית ושמירת ומונה מתפללים חבית וגזירות וקדישת השם יתצרך. ויגדלו להסיף בלבות זכריו. ובגזירות מי כמון. בקדושת השם ובין. ומוחם ה' ה' הקדוש. וכתוב בזהרם. ובספר בברכה אחרונה. ומוחם עושה השלום כי השלום בגימטריא ספרה"ל המשתק השקן ומלמד זכות לישראל. ואומרים זכרנו בחפץ קמן לבון בקבה אבל זכרנו בחולל הוא לבון זכר שגנו. מהר"ם היה אומר לחיים בשב"א כי לחיים בפתח משמע מו חיים וכן כתב הטור אורח חיים. ומאדוני מורי מהר"ם ז"ל שיעתן שאין לחוש אם הומר לחיים בפתח דלשון הכתוב הוא כל ה טוב לחיים בירופה' ומאד"ס לטעמי' אולי דסבר כל הנה [דאיה] למעט לא סמירין אקרא כמו שגם בברכת המזון היה אומר מהר"ם מודל ולא

עוד

יא

11

הצרכים שהם עיקר המאכל ותקיעות אלו אינן אלא כדי לערצב השטן. לכן אין מטריחין את האצור לעמוד ע"כ. והר"ר יחיאל בספר תוהו כתב גם כהנהגה הנכונה את המאכל הוא שלוח צבור והוא במקום כל האצור הוא חוקק בעמידה ומאחר שגלגול הוא ושינוי של אדם כמותו לדרך אין צריך לעמוד. או ים לומר מה שאין האצור עומדין כבעלי דיוני צבור שאין תחתיה רגלי לן לתקוע להוציא כל השומע מן הארץ או שומע לא יזכר ולא יפקד השעה האחת צריכה להיותו בני יעקב חיים הם ולא נעשה עבדתו שומרה נחם פה הם ושלום ברום על עשו יתול וינחה. ואף אם אדם רחוי ומותר בשגלותו כיון שאלו הסכנים עליו הקהל אשום אשם הוא. ואם נכביל שגלותו צורה מן המאכל ויאמר וישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חובש על הכר הצורר להרוג ובשיל כך יקול ראשו ויזכר ויעמלוהו בחול. רולין הוא לו להקל בציבור שמים להוציא חובש צבור. בדרך ה' אשר נתן לנו המאכל האחת לוי ולצניו להחיות עם רב. והוא מלך מלסגל מלכת צדרי המקוא אשר זיכה הרבים במאכל זה להפך משמין ור מעלינו. ובפרט במי שהחזקו בו הקהל וגם הוא רגיל ובודאי כשם שעל הש"ן לחזר ולכדר עמלו בתפלה זו באה משנה לשנה שיהיה זה דקה מן הדקה. כן החוקק רחוי לו שיהא רגיל בסמורו לחקור אחר הכתמה כי לא דבר רק הוא: תתו **אמר** רבי אביהו למח תורעין בשופר של איל כדי שאלכור עקידתו של יחזק ומעלה חיי עליכם כאלו עקדתם ע"ל. בודאי עקדת זו מראש לנו עקדת יצר הרע ידים ורגלים ועיניו ולבו לשמוע עולה תמימה כאלו נתפסו כל הרגשותיו ולא יהיה בוס מהשבת פסול בלבו. הן בינו ובין קומו או בינו בין חבירו לא הקווקק לבד כל השמוע יחזק לי. ויוון עמלו כאלו עקד ודיו ורגליו אסורות ויתחרט במעשה ידיו. הן בגזל הן בשליחות שיש בו חסרון יד המורה הן בגזל אשר לא הלק צעק רשעים ויהיו לבו ועיניו כפולות לשמוע על מי כסוריו עבירה להשיב בתשובה כל מה שבלבו על רחמים על אויביו ועל שונאיו. וכל מה שראו עיניו ושמעו בדרם את הכל יפה עשה בעתו בקול שופר להרע על עמלו בהתעוררת רב:

תתו **מצאנו** עם היות שהעקרים כולם הם שלם עשרה לדעת הרמב"ם. מ"ח הם גלויים אל שלם מהם שהם מ' יאח הכה. השנה. תורה מן השמים. שלם אלה הם העקרים הראשיים של שאר עשרה גלויים אלוים. סומן לדבר ראש בדרך אמת. פי' הדי' לעקרים הראשיים אמת. ויפירקון אמת. אלהינו "משנים" תורה. או בדרך זה "אדני" אלהים "מלי" תמיד. הדי מליאת הש"י. אדי "אלהים" "משנים" "התחומים" הדי השנה. "אדני" אלהים "מחילנו" "תורנו". הדי תורה מן השמים. עוד מלאנו שכתב השם את העקרים הראשיים הנזכרים תקנו לנו ר"ל בהפלה מוסף של ר"ה על התקיעות שאנו עושים מעמוד ג' סדרים. שהם סדר מלכות. זכרון. ושפירות. וכן כתב הר"ר אלו בפי' מהמר א' סדר מלכות יורק

קדש רוע מייגן לאימרה במרכא מישחא קרע רוע. כחציו בטפחה: **יתב ומוציאין** מי ספרי תורות וקורין בפרשת וירא מן וה' פקד את שרה וכתב **הס"ך** בפרק במ העיר העטס לפי ששרה ומה שיהיה גפקדו בראש השנה לכן מתקורין גם כן ויהי אים אחר וגו':

דין שופר ותקיעתו

תתג בפרק ראשון דר"ה אמר רבי ליהויה למה חוקקין בשופר של איל אמר הקב"ה סקצו בשופר של איל כדי שאלכור ללם עקדת יחזק כאלו עקדתם עמליכם לפני. וכל זה למאד וגל לעבדו דככל הסופרות יולא חזן משל סרה כך הוא דעת הסופרים אמר ר' יחזק למה חוקקין ומריעין כשהן יושבין ותקועין ומריעין כשהן עומדין כדי לערצב את השטן ובפרק בתרא סדרי תקיעות שלם של שלם שלם סדרי הסמן בשלם עיניים יורד ותהיה עולה ומקורב יורד וממית כנגדם תקמו שלם תקיעות של שלם שלם לכפר. לכן בהשפעה ואמר סלו סלו פנו דרך ים בספי תיבות **סמן** רפ"ה ויט"ו און"ן שלום וסמך ליה בשופר הרם קוקל לערצב השטן. וכתיב און"ן **סמן** "און" פנע "רע" ראשי תיבות שוכ"ר וכתיב און"ן שכן כי הוא מעורב. לכל מאד ומאד סירשו במשנה או בגמ' הלכותיה. אבל הלכות תקיעות הקוקל ר' אבהו בקשרי. ובתורה היו מסתפקין אם הוא צדיק או תרועה ממש והואך בכל עיניו ספיקות מן יבא השמן בעיניו אחר לכן רמז שופר אלל השמן. ולפי שהשמן הוא יצר הרע בשלם עיניים מהקיא ומתקרב ממית. לכן שלם תיבות בין השמן לשמן כנון והשמן עומד על ימיו לפסנו. ויאמר ה' אל השמן יעצר ה' את השמן ויגער לכן חוקקין שלם של שלם שלם ולא זכר הקב"ה ג' אבות. וכן ג' תיבות מן האבות וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יחזק ואף את בריתי אברהם אצור והארץ אצור. ולכן יספיק השופר ללד ימיו שגאמר והשמן עומד על ימיו לשטן. ולפי שכתוב עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר צריך לזקף השופר למעלה:

תתד ויעמוד החוקק דילפין לכס לכס מעומר דכתיב גבי עומר וספרתם לכס וכתוב יום תרועה יהיה לכס מה להגן מעומר אף כהן מעומר. ומלתי בשם תפוצת הגאונים ז"ל דתקיעת שופר מעומר דגמירין לה מהלוצרות דכתיב ותקעתם בתלוצרות וגמירא דהלוצרות בעמידה. ומו גמירין לה מן ובי תבולו מלחמה בלרצאס עמד' ונ' ותקעתם בתלוצרות והיה תקיעה בעמידה. וההדר רבי בינוין בר אברהם הכופא ז"ל כתב דמחילא מסתברא שזריך החוקק להקוצ בעמידה. כיון שהיה יום דין ותקיעת שופר היא מלמדת כינוני' עליו לזכר עקדת יחזק. לכן ראו לעמוד המחיל לפני הדין דכא קיימא לן בעל הדין בעמידה. ואם תאמר אם כן יעמוד גם האצור סדרי הן בעלי דיוני הנדונים לפני הדין. מהסתברא כיון שחודין לעמוד בתקיעות שעל סדר

מורה על מציאת הש"י שהוא מלך מלכי המלכים ומלכותו בכל משלה וזוהי הדברים והפסוקים שבו מורים על העיקר הזה ממחיל עליו בפעל לאדון הכל למען גדולה ליוצר בראשית. להורו על מציאת הש"י שהוא אדון הכל וברא הכל. וכן ההמו כל הפסוקים על ממלכתו ומלכותו. סדר זמירות כנגד עיקר השגחה וכן מחיל אלה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם לפניך נגלו כל תעלומותיו כל זה מורה על השגחה. סדר שופרות מורה על העיקר הראשי שהוא עיקר התורה שנתן לנו משה ה' מן השמים ע"י מרע"ה ברי סיני. ומחיל אלה נגלים בעצן כבודך על עם קדשך לדבר עם מן השמי' השמעת' קולך ב' בהגלותך מלכותו על הר סיני ללמוד לעמך תורה ומצוות הרי בהדיא עיקר תורה מן השמים. וכתב הר"ד וויט"ל פעליה' תקנו לתקוע כל סימני שהם תשר"ת הש"י תר"ת ח"ת לסדר מלכות המורה על מציאת הש"י תקנו לתקוע סי' תשר"ת מורה למציאת הש"י. כלומר ששימיתו שורה בכל מקום כי מלא כל הארץ כבודו:

קרי נראה שגלת תשר"ת הוא במספר קמן תשר"ת מורה על אחדותו. וגם יש צד קלות לרמוז על שאר העיקר המסמכים מזה העיקר והם קדמות ונחיתות אחדות שלילת הבטחות תפלה. לסדר זמירות המורה על השגחה. תקנו לתקוע סימן תשר"ת שיש בו ג' מיני קלות כנגד שלשה עקרים הנחלים בה שהוא שבר ועושה. משיח. תחיית המתים. וכן לשון תשר"ת רומז אל השגחה השם יתבאר שם לבו. כלומר השגחתו על כל דברי בני אדם ומשכיר ועומים ומתים כח ונלחם ומייסר ונותן חסידים. לסדר שופרות המורה על התורה שנתן לנו מן השמים תקנו לתקוע סימן תשר"ת שיש בו שלשה מיני קלות כנגד שלשה עקרים המסמכים ממנה. דסיני חין לה לא חילוף ושני ונבואת משה ונבואת שאר כל הנביאים. גם כנגד תורה נביאים כחומים. מקרא משנה תלמוד. וכן תשר"ת לשון תורה הוא. סוף דברי הכל נפטר שם שלשה סדרים והקטנות שאנו עושים על כל אחד מהם ציוס ראש השנה מורים על השלשה הראשיים לכל שאר העקרים שם מציאות השם. השגחה תורה מן השמים. לכן ראוי ונכון שיכוון התוקע בסימן תשר"ת שהוא מלכות כי הוא עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה היה הוה ויהיה. בסימן תשר"ת יקו אל לבו כי הוא עומד לפני אדון הארץ היושב על כסא כבודו וזופה ומביט ומשגיח על כל יצורי עולמים ולפניו גלוי וידוע כל תעלומות אפילו שפניו שמוני מהשנות חדרי קירות לב האדם ובזמן פוחות וכליות וכל העולה על רוח בקרב לב האדם ואין נסתר ממנו עניו. ובסימן תשר"ת יתבאר כלבו שהוא עומד לפני ה' אלהיו אשר נתן לו את תורתו מן השמים מלכותו אש מקולות וברקים וקול שופר חזק מיד. וישמח בלחמה וביראה ובקרת חיותה כאלו עומד במעמד הר סיני. ועל התוקע שמכוון בזה וכוונתו בו נאמר אשרי העם יודעי תרועה. כלומר אשרי העם שיוודעים רמז התרועה שרוממת על שלשה עקרים המכריזים. וזה אמרו ה' בבור פניך יהלכין

אופק רך שחור הכל. והם כן גרסה דשיר עמי
לומר מלבד עולת החודש אחר ומנחתם ונסכים כו'
דאי אמרו קודם ח"כ כשסיים בלוח הפסוק ועולת
התמיד ומנחתם ונסכים כו' הרי הזכיר שני תמידין
כהלכתן כדפירש רש"י בפירוט החומש אם כן זיכור
ח"כ ושני תמידין כהלכתן הזכיר שלא לזרוך הוא.
אבל כשיאמר חלה ומנחתם חש"י ממכיס בהן ושני
תמידין כהלכתן ח"כ קפידא אם שוב יזכור ועולת התמיד
ומנחתם ונסכים דקרא כנתיבחו הוא מזכיר ואין ראוי
לדגל בקטנתם. אבל ומנחתם ונסכים נוסח חכמים
הוא ואין ראוי לפסול בה דבריהם ע"כ. וכן מלאהי
בחידושי אגודה פ"ק דרשב"ה השנה שיש לומר שני פעמים
לכפר מלבד עולת החודש וכן הוא במחזורים:

תתמו ברתב הריב"ש בתשובה ח"ל הוכיח המפורסמת
הוא ועקדת יצחק היום לזרעו חזקור.
והמדקדק לומר לזרע יעקב חזקור. משום
שנבטו חכמים בברכות ואינו אלא טעיה כי לא מהכמה
שאל על זה. שהרי מצינו קונס שאינו נהנה לזרע
אשר יצא חסור בישראל ומותר באומות משום שנה"י
ביצחק יקרא לך זרע עכ"ל:

הרמב"ם דין עליו עיין לעיל סימן ר"ו. ומה שאמר
בקול רם ה' הוא ההלכה לפי שצריך
להפלה יה"ר שיהא השם שלם והשם שלם. דהיינו
"הוא" ה"ו וכו' מהשם ש"י על כס"ה ח' הכר מן כסא
ויהיה כסא שלם והשם שלם. מלאהי. טעם אחר כתב
הרמב"ם משום דחייב גבי ארור היום אשר יעשה כסא
ומכנה ועמו כל העם חמון לפון עמייה בקול רם גבי ייחוד
אבל כולל ארור כתיב ואמר כל העם:

תתנו וישריה יצור מחזיר התפלה ואומר הסומא
טלולה בשומא אם שמונה ופוחתין
האחרן למלך עליון וכו' חצי חלפי בחד"י כי הוא מיוסד
החלק למלך עליון כו' למלך רציון. ה' למלך עליון
וכן כולם ואנו ח"כ אומרים שום מלך אציון רק הראשון
והאחרון דהיינו ה' וכו' מלך אציון בל"ה ורד שחת.
מלך אציון תמונה תפוסנו ולכן יש לגר' בלה בצי"ת
ולא בלה בכף ויגיד עליו רעהו בשלול ובחרת בליאות
בלי נחם. כולם בצי"ת וכן מלאהי במחזורים יפן:

תתיה ואומר ומתה חוקק יח"כ והשומא והפלה
ולדקה כך נמלה בכל המחזורים חדשים

גם ישנים. רק חדשים מקרוב בלו אומרים והפלה
ולדקה ותפוסה על פי המדרש אחר רבי יודן בל"ה
דברים מבטלין גזירה קשה של אדם ואלו הן הפלה
והדקה והתפוסה וכולן בפסוק אחד ויכנסו עמי אשר
נקרא שמי עליה ויחפלוהי הרי תפלה. ויבקשו פני הרי
לדקה שנה"י חני בלדק אחיה פניך. ויפסו ח"כ מדרכו
הרבה הרי תפוסה. וח"כ ואסלה לעולם. ונראה דאין
לשנות כלל כמו שכתב בדבריו מהר"ל ח"ל אחר"כ
שגגה הוא ציד המגיהים את הספרים של הציבור שמה
המסדר היה גדול יותר מהמגיהים כ"ש הכא דאין לשבש
ספרים קדמונים דלא אשתמיט שום אחד מהם פה
כוחם כזה הסדר. וכן יסד הפיימן ביוצר דעתם שובה
סדר תפוסה תפלה לדקה וכן מהר"ל שיהא מדקדק
בכל.

למול הנער אחר קריאת המורה והפסוק קודם
למקצו בשופר כדי שפסח ברית מילה חכופה לחקיעת
שופר שיזכור לנו ה' ברית אברהם ועקדתו של יצחק.
והציור סמך לדבריהם ממעטע שטבעו חכמים בתפלה
היום וקיים לנו את הברית ואת ההסד ואת השבועה
אשר נשבעת לאברהם אבינו בשר המוריה. ותראה
לפניך עקידה כו' דהיינו ברית מילה וח"כ עקידה
דהיינו חקיעת שופר שנשחט תמורו ח"ל. ועוד דחסימת
הברכה ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמינו חזקור ברוך
אח"כ וזכר הברית וסמך ליה אהה נגילה דהיינו
שופרות וחותמין שומע קול מרועה עמו ישראל ברחמי.
הברכה מן היציאה הקדושה היה קשה בעיניהם לטב
חקיעת שופר בשביל המילה ורצו לדחותה עד גמר כל
התפלה. והשיבם רצונו גרשם אם ח"כ מילה ח"כ
חקיעת שופר בשלם שנאמר אם לא בריתי. ועוד דמלת
מילה קודמת היא לחקיעת שופר וכן הוא דעת הרמב"ם
שכ' ח"ל ואי הקטן מלאהי סמך לדבר בהשפעת רבאזים
אלעזר בן רבנא יודא ורבינו קלוממוס איש רומי בן
רבנא שבתי בבואי לגרמני"ה אחר פטירתו של רבינו
יעקב ח"ל שאלו ממנו דבר זה והואיל חוסם עדות
קודם והראיה שכתבו שכתב נשאלה שאלה זו ברומי.
ובתוה כן שאל מר שלמה הלחמי ח"כ רב"ל מר' רבי
נתן גאון שכתב ספר הערוך ומן מר דמילא אחיו ומן
מר אברהם אחיו והשיבו שכבר נשאלה שאלה זו בבית
המדרש של אביהם מר יחיאל גאון והשיב בשם רבינו
יעקב מר גאון ריש מחיבתא דמתא רומי דמנאג כבר
הוא להיות המילה סמך לקריאת המורה ולחקיעת שופר
ועוד דמלוא מן המוכרח הוא להקדים המילה בהקדמה
משום דרצויה מקדמייה למלת ח"כ וכן נכון להחריט עד
לאחר זמן כל התפלה דרוב פעמים גומר התפלות עג
בוף שמונה שעות. והמלאה מלות מילה כל כך הרבה
דמלות מילה בזויה עליו. לכן נכון להקדים היות חכופות
המילה לחקיעת שופר ח"כ קריאת המורה:

תתנו בשבת ח"כ אומרי אבינו מלכנו לפי שיש
בו שומא י"ה. ועוד שאמר רב
עקיבא בעת ארס בלשון תחינה ובקשה ואין לשלול
לרצו בשבת ואין חוקצין. ומלך אחר אשרי. ואחר
המילה אומר יהללו:

תתנו תפלת מוסף ומפני החליטו. ואין אומרים
ואין אנו יכולין לעלות וליראות אלה
ואין אנו יכולין לעשות חבורינו ח"ה. ובענין שצרי
מוספי' אנו מורגי' לומר ושני שצירי' לכפר כדעת
רבינו חס וכן הוא באגודה ובמנהגים. וגם אומרים
מלבד עולת החודש. והיון מקומו בתפלה קודם מנחתם
ונסכים או לאחר ונסכים. כתב מהר"ל בתדומת הדשן
סימן קמ"ב ויראה דלפי משמעות החבורים כאור זרוע
פרק בכל מערבין וכן במנהגים דיש לאומרי קודם
ומנחתם. אמנם אחד מהגדולים היה רגיל לאומרו לאחר
ומנחתם. ונראה דאין זרוע ומנהגים לא ח"כ לאורוי
לן סדר הטעם ה"ך לאומרו אלא ח"כ להורות לנו הנהגת
הפסיקים וענין המוספים בראש השנה. והאשר ח"כ
מל גב דנקטו בסדר זה יכיל קפידא לא ח"כ אמרין

כל מה ומלה היה חומר ותפוצה ותפלה ולדקה דלה
בפדר קראו. ואמר השורש ותפלה ר"ל ע"י התפוצה
בקדומה לתפלה ולדקה על דרך נידו לנס ניר. ואפשר
שזהו היה כוונת המסדר ומי יצא אחר המלך שכבר
עשהו דולרי התפוצה קודם דל"ל יצא מדרכו העשה
מה לו לעזוק עוד על פני המלך ה' בתפלה. והתפוצה
היא אחת משפחה דברים שנבראו קודם שנברא העולם
ראוי להיות קדומה ורחוק לדבר בפיך ובלבך לעשותה.
בפיך זו תפוצה שהיא בודו פה ע"ד מודה ועוזב ירושה.
בלבך זו תפלה על דרך' ועבדתם אליהם בכל לבבך
לחיות היא עבודה הסלון בלב היו חומר זו תפלה.
לעשותה זו דקה והיא מעשה הדקה שלום. ומי יודע
מה היא כוונת המסדר ואפשר שהיה כוונתו על דרך
הע"ס' סוד שהוא סדר הבנין ביה' תפלה מלכות
ואכן זה' לכן חין לפעם. וכן ראיתי כל רבותי וזהו'
שהיו חומרי' ותפוצה בראשונה וכל המשנה ידו
על ההתחלה:

התיש לשבת חומרים הכללה במקום חנוכה

משום דחין מוכר זה שופר
רק קול ואין חוקעין בשבת. וחומרין היום שבעה
פעמים. ובמחזורים כחובים היום שמנה פעמים ויש
לדג היום הכתבו כי חין זה חושבין עמיתו כלדיקס
גמורים להיכתב לה' בראש השנה כלקמן דבית יוס
כבוד. ויש חומרי' חותו ומדלגין אחר כי חין לומר
ויהר משפחה פעמים כנגד שבעה רקיעים. היום'
בגיתפירא חלו' ובימיתפירא חלו' והיעל חלו'':
תתב **נוהגים** לילך חלל ימים ונשרות משום דחיתא
במדרש בשפה שבה חברה ויחל
לע"ה גירה בזה השפן ורשע לפחותה' שלא ילכו
לה השגיחו זו מה עשה עשה נהר גדול לפני' לעבד
שלא יוכלו לעבור הנהר להר המוריה. וכנשו בזים
עד חורגם נשאו עיניה' למדור וחמורו הושענו אליה'
כי בלא מים עד נפש. חן גמר ה' בשפן וחמורו להחוריה'
ע"כ לשון המדרש. ומשום זה הולכים לנהרות לומר
העקידה ואכז כי רואין דגים חיים לפי שאלו ממשלי'
כדגים חיים הללו שנחמור פתאום במלוד ואומ' חג
זה שבי' תרחמו:

התבא בנהגין שלא לישן שינת אהרים בראש השנה

ויש קצת סמך למנהג זה מהא דחמרי'
צירושלמי על הד גס דדמין ביום שבת ודיינין
ימים. ומנהג אבותינו חורר חיים ואין לבנות:
התבא **ישודדין** בין מנהג למעריב כשאר יום טוב
ואין עושין שום מלאכה לערך
הלילה. והא דחמרי' קדושה ח' היא חיינו דוקא להומרה'
לענין ידע ומחובר ובינה לאסור כל ד' ימים' ולא לקול':
התבא **זמן** שמצדדין בלי שני דרש השנה דרש
מהר"ב כג' דהיה ביום פלוגתא דרבנא
יש פוסקים שיעשה כל הקידוש חסום יין יסן ולא חתירות
דהא חירות חינו מוסיף את היסן בצרכו דהא חת
צירושלמי בל' לו יין יסן בחור הסעודה יברך שנים
חע"פ שכבר בירך על החדש וכיון דין היסן קובע ברכה
לעצמו שהוב הוא ומוקדם לקידוש שיעמית לומר זמן

החדש חע"פ כן מבדק זמן:
בתבר ביום שני משפלות' כמו בראשון ומצדדין'
שהחיינו על השופר וקריין ב' וירא'
מן וס' אליהם נסה את חברה עד סוף הסדרה. ומפסיר
צירמיה מלא חן. ועשם הספירה כתב הכלבו לפי שיש
בו ענין זכירת ישראל לטובה כדכתיב זמור חזכרתו עוד.
התבא **כתבו** גמחות מיימיו בפה יס' לנו קבלה
מקדמוניו שהתענה פעם ח' ברה'

תענית חלום יתענה כל ימיו ברה' שני הימים וכן נהג
הרה' ע"י שהתענה פעם אחת ברה' תענית חלום
התענה כל ימיו. אבל בלאו כה"ל חמר גם הוא
בכריתו המכרי' שאין להתענות וכן כתב החומר ח"ל
ראיתי בספר הגודש שקבלה בכל ש' שמתענה פעם
אחת ברה' תענית חלום לירך שיתענה כל ימיו ואם
לא יסתכן מאבד שרואה פעם ח' ברה' והא' סי' רע.
וכתב עוד ח"ל מלאכה כחוב שיש מקימות שקבלה בידיה'
שכל מי שרגיל להתענות ברה' ומשה רבינו' שהרגיל
וחינו מתענה חינו משלים שנתו. וכתב במדבר הדשן
סי' רע"ה בגדול אחד נכתב ח' דברי' חלו חמרים
דוקא במתענה ביום ראשון אבל המתענה ביום ב' לא.
או דילמא ה"ס להתענה ביום שני. ועוד נכתב
המתענה בכה"ל חי לירך למחב תענית להשמיא.
והשיב לו רבו שרשם בענינותו בני אדם שהתענו פעם
אחת ביום שני דרה' ע"י חלום והורו להם גדולים
להתענות כל ימי חיים ויום ב' דרה' דוקא. וגם רש"י
הרבה בני אדם שהיו מתענין שני ימים על רה' ע"י
שהתענו פ"ה ביום ראשון בבביל חלום כאשר הורו להם
הגדולי' להתענות חפי' כשהל רה' בשבת. וכל חלו
לא יפכו תענית לתענות. ונראה לי משום דחיתא
כמה רבותא דבטורא להו דמנא להתענות בכל רה'.
וה"פ חפי' להם דבשרי דמנא להטיל בכה"ל חלום דלוקא
כל

בערב יום כפיר בשחרית :

תתלו כשיאחו התרגול להספד בו נכון לומר זה 'הליפתי זה' 'תמורתי זה' 'כפרתי ר"ת המ"ך הוא שם המלאך הממונה על זה ויולא מפסוק פותח "חם" ידיר" . ס"ת המ"ך . והוא הכס הנזכר בהאחו ההתק חיים לכל חי . וגם חת"ג נג' מ' "זה" יהיה "לך" לכפרת רמז כי מלאך זה ממונה על זה הענין :

תתלו ויסמוך ידו עליו דמות קרבן וישחוט אותו לחלוקת חקף לכתיבה שחטיה . וישנו לעניים או יתו פדיונו לעניים וזהו טוב יותר לפי שמחבישיין כשנותנין להם התרגוליו כמו פדרס מהר"ל : **תתלה בודהיין** להד"ר אחר תרגול לבן על דרך אס יחיו חסידיו כשני' כשני' יליצו ומוציא ז"ל לא הקפיד . והעובדות חקקו פני כפרות תרגול והתרגולות דלמא הולד זכר . ויש כתבו דלריכין שלשה ולא ידעתי למה אם העובר נקבה די בתרגולות אמת עם אמה לכן די בשנים כמו שכתב גם המהר"ל : **התלמ וואח"כ** הולכי' על הקברו' להשתטח על קברי הדיוקים לומר אם אס אמה מרחם עלינו הרינו השופים כמחוס הלו . ועוד טעם אחר למה לנו משתטחים על קברי המתים כדי שיבקשו הממס רחמים עלינו . כעובדא דרבי מאמי דמשתטח על מערתא דאברהם . וכן כלב אשתטח על קברי אבות וכן משמע בפי' אלו נאמרים :

תתמו וימוררים אחר חלי היום ואין מצריים כי חיים אלה בעהרה בעלמא והמזכר הוי צרכה לצמח . ואמר מהר"ר יודל ומהר"ם דאין להם לנשים לטובל ביע"כ כי אין יכולין להיות כמלכים וכעו' הוא צידם כי לא שייך להן טבילה גביהו :

תתבא מתפרקין מנהג עד עומה השלם ואין לומר אלהיו ואלהיו אבותינו וכו' . אשמנו מה נאמר בפרק . ומה ידע . ויז' ראו לפניך שתכפר על כל חטאתינו ותסלה על כל עונותינו ותמחול לנו על כל פשעינו . מתחלה הטא . ואח"כ עון . ואח"כ פשע . שכן מלינו דודד ע"ה בזמור ק"ו הטאנו עד אבותינו העונו הרשענו . ודניאל הטאנו העונו והרשענו . וכפרה שיק גבי חטא פל' אולי אפשר בעד הטאחטס . סליחה לעון פל' סלה לא לעון חטא הוה . מחילה לפשע שנאמר אנוכי אנוכי הוה מוחה פשעיך . על חטא בחלפה ביתא מברכ"י ז"ל בכתבו סימן ק"ח כתב וז"ל כך אני נורב ע"ה שאלו חייבים עליהם עולה . ועל חטאים הטא . ועל חטאים שאלו חייבים עליהם קרבן עולה ויורד . וע"ה שאלו חייבים עליהם חטא ודאי וחלוי . אלו רובן בדין לפניך על השוגג . וכך הוא מסודר בפר' ויקרא . ושוב אמר העושים על המזיד . וזה סדרן מכות מדרות . מלקות הרבצים . מיתה צדי שמים . כרת וערירי . הרבע מיתות ב"ד . הרומח חומר הארון דניהא טפי לפניך בתהלה חטא הקל מחטאים ההמונים . דלמדין הח"ק עלי איום דמברק חסידים . ואין תומכין בשאל הסולקן כך מסיק בזה"ה . אלהי עד שלא נוצרתי אלהי נאור

אחרי יכול למיכל כולי חטא בטורה אכול . ואי לא . אכול שבעה ימים בשחא . וכתב ראבי"ה אלו שבעה ימים הם שבעה ימים שבין ר"ה ל"ב וקרא אותם שבעה ימים לפי שבר"ה לא היה צריך להזכירו לאכול בטורה דפשיטא שאוכל בטורה שחייב אדם לטעם עלמנו ברגל ולא נשאר עדיין אלא שבעה ימים שהולך דאזכר עליהם וט"ו נהגו בלשונם שאף מי שאינו נזהר מזה כל גוים . בעשי' נזהר עד כאן לשון האגור :

תתלב כתב הכה"ם בהתגותיו שיש לקרוא באילוף עשרה יומין בלגרת השופה שהיבר החסיד הר"ר יוסה . והר"ר אברהם כתב בספר צורו שלא ישבו בעיניו מומצרי דרכי התשובה אלא ספר הישר המיוחס לר"ת . ולדעתו ראוי להעתיק בחומר ספר המורה חסידים בדרך תשובה כי מתעורר לב ונפש לשב חל"ה וירחמנו :

תתגב שבת שבין ר"ה ליום כפור נקרא שבת שופה . ונקרא כן ע"ש משפטיהן בו שופה ישראל והוא בתי עשר סוף הושע ומסיים אותו נביא ומדלגין אז לנבואות ויאל ומתחילין חקבו שופה בליון קדשו אס עד לא יבשו עמי לעולם . ונראה מבוס דסיף הושע הן רק השפעה פסוקים ואין פותחין בנביא פחות מכ"ה פסוקים לכן צריך ליתלות מנבואת ויאל כדפרשתי . ויהיה שאלו נער חומר איתא הפטרה . ויהיה לנו לרקת ולרקת לרקת דלא כמהר"ל . ומהאין לדרוש לפסח ז' וכו' שבעה פסלי ר"ה כדי לעבור העם בתשובה . ומאחרי סמך לזה בדרש משלי שכתב אמר הקב"ה שבעה שהם יושב דורש אני מוחל ומכפר עונותיהם של ישראל על כן ראוי לדרוש שבעה זו כדי שיכפר עונותיהם . וכן תמלא סמך לזה בס' הזוהר ויקרא עמוד י"ה ע"ש וכבר זה לא לזכור כי מנהג אבותינו חורס הוא ובלוי יס להם פורס ענין ויסוד מוסד : **תתלד פו' שירות** האזינו הוי' ז' לך . "האזינו : "זכור . "רמיזהו . "יורה . "לילי

כעס . "כי ידיו . וכתב רב סעדי' גאון ז"ל סימן ה' ז' לך . ה' כנגד ה' פקודין בתורה ב"ה . ז' כנגד ז' פקודין בתורה ב"ה שחל להיות בשבת . י' כנגד י' ימים שבין ר"ה ל"ב . י' כנגד י' פקודין בתורה ביום כפור . ז' כנגד ז' תעניות שחייבין בראש השנה : **תתלה ערב** יום כפור כתב מה"א מירנה שאלו חטאים חומרי' מומצרי לזכור ואל ארך אפים ולמנחה . ונראה דלדידי דאל ארך אפים ולמנחה דינם שיה בכל מקום אבד שיפסא דלמנחה נהג אל ארך אפים שלא לזכר אלא עי"כ אנו חל אלא בלדך דימי אבד . ובעל הגה"ה ראה ליהיה ח"מ בתיקון אל ארך אפים ולא ראה לפנוי ולאחריו דלעיל מיתה צדיני נשרת ימי תשובה כתב וז"ל ואמרי' ח"מ בכל י' ימי תשובה אפי' בעי"כ . וגם לקמן ביאור דמי' בדין ח"מ חביב ב"כ עי"כ . וא"כ ח"ק יעלה על לב להגיה וא"ה ח"מ בתיקון אל ארך אפים מאחר שראו סוגר דלומרי . ולענין המנהג ארצנו שאלו לחומר . רר אס חל י"כ בשבת שאלו חומרים ח"מ ב"כ אז חומרי' אחר

תתנו ואסור בתשמיש המטה וילך מקרא דהשיב עמי ואסור כפסחיה מקרא שנהגו להדליק את הנר בליל י"ב מדליקין מקרא שנהגו שלא להדליק אין מדליקין. דרש רבא ועמך כלם דליקים לשלום ירשו ארץ בין שאמרו להדליק בין שאמרו שלא להדליק שיהיה לא נחזונו אלא לדבר אחד. ופרש"י לא נחזונו אלא לדבר אחד להיפרע עמנו ממעבדי אשה. האומרים להדליק משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר. והאומר שלא להדליק סבר כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאוה לה. ומאחר שמקרא שנהגו להדליק הוא משום שאין אדם משמש מטתו לאור הנר. ואנו נהיגין במקרא שנהגו להדליק לכן ידליקו בחדר משבצו דלא הוא מונע את עמנו מלקרב לאשתו דישראל קדושים הם ואינם משתמים מטוהיהם לאור הנר. ואי מדליק בבית לא עבד לא כמקרא שנהגו שלא להדליק ולא כ"קרא שנהגו להדליק. דלאו מקרא שנהגו שלא להדליק סברי כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאוה לה והוא רואה ומתאוה לה. ולא כמקרא שנהגו להדליק דמבני משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר ובאין כהשיכה ישלכו לחדר משבצתו ונמצא תרתי לריעותא דבבית מחסלל בה כפשיה מתקפעת ומתאוה לה. ובחדר אין לה שום היכר ויבא עליה בלי מונע. לכן ידליקו בחדר משבצתו. וכל אותה לילה ויום יתרחק מאשתו שלא לינוח בה ובבגדים כאלו נדה שהרי החמירו להדליק או שלא להדליק ובגדה לא החמירו כן הוא בגמרה בפסחים וביומא. וגם לא ירבה בדברים עמה שלא יבא לידי הכנה בעיניה שלא יבא לידי היריון ולידי קרי:

תתנה בעינא גדל אסור ודוקא של עור אבל של גמיוא של קפא של גדלו של שאר מינים מותר הפי' ללכת בזה לר"ה:

תתנו כתב מהרי"ל כשרואה אדם לילך לל"ה ליל כל נדרי שילקח מעליו ויחיה בביתו ולא יולידם לבית הכנסת משום טעמו. וזה הוא יום שהיבים לכבדו בכל דבר טהרה. ואי איסורים הוא וקשה עליו לילך יתקן עד לל"ה. ית' במעליו עד פתח ב"ה ויתנם לבני ביתו להחזירם לבית או יציעם במקום מוא:

תתנו ההיה כל שלשים יום מותרם לנעול סנדל. והחולת כוונתו ב"ה ח"פ שאין בו סכנ'. וכן מי שיש לו מכה בגדלו. ולענין כרים וכסתות של עור הם מותר לעמוד עליהם כבד בחרומת הדשן סימן קמ"ט כראש דהמילק לאורך לא הפסיד והחמיר ט"ז ומשמע שם דעל כרים וכסתות אחרים לית בהון בית מיוחד כלל ומותר לעמוד עליהן. מלבד כשתכלל י"ה יעמוד על הארץ:

תתנה ואם ירדו גשמים ורואה לילך לביתו מבית הכנסת או להפך והוא איסורים מותר לנעול מנעליו עד שמועט למקומו כך הוא בהגהות ט"ע והוא מדברי מהר"ל מו"ל ז"ל. וגרסה דוקא כשהוא איסורים אבל בלאו הכי לא ינעול הפי' לשמור רגליו מלכלוך שלא יעטרך להדיחם לכסוף. ומנע"פ שיתלכלך ויבא

וקידוש שבת. אך מ"מ מאחר שהיו מהויבים כגוף לא שייך בהם הגרות הללו. ומהניס שכל חיש גדול או קטן עושים לו נר כשהם לאביו ולחמו שמהו. וכן כשהם מקלם כריותיהם. ואם כבו הנירות הללו ב"כ אין לומר לגוי שיחזור וידליקם. מי שכתב נרו ב"כ יהאזר וידליקו במזא"י י"ב ולא יכבדו עוד אלא יניחו לדלוק עד גמירא. וגם יקבל עליו שכל ימיו לא יכבה במזא"י ויום כפורים נרו לא הוא ולא אחר. כך נמצא במנהגים וימים:

דיני יום הברפורים

תתנ יום כיפור אסור בכל מלאכה ובאכילה ובשתיה וברחייה ובסיכה והשתים המטה ונעילת הסנדל וכולו נפקא לן מקראי. ומיהו אין חייב כרת אלא במלאכה ובכילה ושתייה. אבל בזה אין בהם כרת אע"ג דנפקי מקראי חסמכתא בעלמא ניהו:

תתנא תניא אסור לרחוק ב"כ מקאת גופו ככל גופו ואפי' להושים אלצעו במים אסור. ואם היו ידיו מלוכלכים בטיט ובצואה מותר לרחוץם שלא אסור אלא רחיצה של העונג. הלכך בצוקר דסמך ידים כמו מלוכלכים מותר לרחוץם. וכן בכל היום אחר שטעה נדביו ואפי' לקטנים ואפילו לא שפסף ה"מ. ובכל אלו לא ירחק אלא מקום הרריך כגון ראשי אלצותיו ולא כל הדין כן הוא דעת הפוסקים. ובזה רבינו מאיר כהן העולה לדוכן מוטל ידיו שאינו מכוון להנחת רחמים. וכתב מהר"ל דיעלו ידם נפילה גמורה עד הפרק וכן היה קידוש ה' הניס במקדש:

תתנב יוהר אדם שלא ירחק פניו וגם אם הוא איסורים שאין מיושב דעתו כל היום אם לא רוחו בצוקר מ"מ אסור לו לעשות כן ב"כ דלא כה"ה שכתב להחיר כן משום מהר"ל סג"ל מרבו המוצקת מהר"ל ז"ל. ובזה השב"ץ סימן קל"ז מותר לו לאדם לרחוק עיניו ב"כ מפני שהוא רפואה לעיני' כדאיתא במסכת שבת פ' שמנה שרשים טיפת און שהרי' וטיפת המין ערבית יפה לעינים מכל קילורין ורפואה שבעולם ומותר ב"כ. כדאיתא במסכת יומא כפי"ה היה לו השטים כדרכו כך כדרכו ואינו חושש. אבל לרחוק פניו ופניו אסור שאלוהי הוי שיעור אסור כהר"ה. כדאיתא אפילו כל שהוא לפי שהוא יבא מעט לגרונו. ובזה שם בה"ה ומיהו טוב שלא לרחוק עיניו ביום כיפור דלא הוי רפואה גמורה וכן הוא במהרי"ל ובמנהגים:

תתנב כתב המהר"ק ואין שורין מפה במים דהיישין דלמא אתי לידי כהיטת אבל לאחר מוטל ידיו כדרכו לשם נקיות אבל לא פניו וכן היה מנהג מהר"ם. ומסיק בה"ה דכל חייבי טבילת' וגם בעל קרי אין מובלגין ב"כ. ואם האם קרי אם הוא לא ירחק אותו מקום לבד ויקנחנו. ואם הוא יבש יתפשטו בידו כן פסק ר"ת ואין חילוק בכל מקום שהוא בגופו:

ויצרכו עליו ועמלד ש"ן אחד מינו ואחד לשמאלו
שנאמר ואחריו ואחר המנו ידיו וגו'. ויאלר כל נדרי
ג"פ ואומרים דאנידנא להבא מיום כיפורים זה עד
יום כיפורים הבא עלינו לטובה כך הנשיג ר"ח. ורל"ה
לדבר הא דאמרין בנדרים הרוזה שלה יסקיומו נדריו
של כל השנה יעמוד בראש השנה ויאחר כל הנדרים
שלי עמוד לידור יהיו כפלים וכלנדר שיהיה זכור בשעת
נדר. ומה שתקום לומר נ"כ ולא ב"ה כמו שהול
במשנה. משום ד"כ בעל ממלאכה ואיכא כפולא
טובה וסמוך הוא לר"ה. ופעמים ש"כ נקרא ר"ה
בדכתיב ב"ה בשעור לחדש השביעי ואמרין חיה הוא
שנה שראש השנה שלה בשעור הוא לומר זה יובל והוא
י"כ כל אלו מדברי ר"ח ז"ל. ומה שנהגו לאומרו ג"פ
מאלי בש ר"ח ז"ל שקד רוב דברי הכמים משולשי
מגל זו מגל זו מגל זו קופה זו קופה זו
במנחות וכן הלז הנעל וכן מותר לך מותר לך מותר
לך. ורבינו ישעיה הכה שחקנו לומר ג' פעמים שמי
שלא שמע בפעם ראשונה יכוון לבו בפעם שניה ושלשים
וכן כהן ראש"ן אלו שני הסעמים :

תתסה כתב בתהניג ויאמרו עמו בנחה כי התרת
נדרים בשלש. ובהנחה נהב
והפעם שנהגו הקהל לאומרו בנחה עם הש"ן כדי להחיר
לש"ן כי אין יכול להחיר לעצמו. ואמה שכן הוא
במרדכי וז"ל במשנת יומא וגם נהגו לקרוא כל נדרי
עם ש"ן כדי שיהיו לכל הפחות ג' מחירין. וכן כאשר
ש"ן מחיר להם אף הם מחירין לו לש"ן שאין יכול
להחיר לעצמו כדמיוה כל הנדרים * ארס מחיר חזן
מנדרי עצמו ע"כ. וכל זה אינו אלא לאוקן האומרים
מ"כ שבער עד י"כ זה דהוי כמין התרת נדרים .
אבל לפי מה שנהיג ר"ח מ"כ זה עד י"כ הבא עלינו
לטובה ואומר שאין אומרים משום התרת נדרים שבערו
אלא משום תנאי בנדרים העתידים לנדר בשנה הבא .
אין אנו צריכין לכל זה רק יאמרו עמו כי כל אחד
יתנה לעצמו. ומתהומא על בעל המנהיג שכהן זה
וכהן דנוהגים כר"ח ולא דק במלומים שלפי דעת
ר"ח אין כהן התרת נדרים :

תתסו תקנו כל נדרי בלשון חרמיה לפי שבעל
תקנו ושה היו מדברים בלשון חרמית
וכדי שיבינו הכל ה"ס במהר"ק. ומהני לאומרי
קודם נכרו משום דאמרין אין נשאלים לנדרים בשפת
אלא לזורך הפכת ח"ח :

תתסו וקודם שיתפללו מחירין לכל העבריינים כדי
להתפלל עמהם ואפי' הם לא יבקשו
שיחירו להם דמור ר' שאשון סודאל כל העתים לצור
שאין בו מופשטי ישראל אומי שניה שהרי חזקתיהו
רע ומנחה הכתוב עם סממי קבורת. ואומרים
בזה הלשון בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה על דעת
הזקן ועל דעת הקהל אנו מחירין להתפלל עם העבריינים.
תתסו ויש"ן מדרך שהיהו בלא כוס. ואחר כך
מתחילין ברכו. ומהני לומר בקול
רס ברוך מם כבוד מלכותו לעולם ועד. וסמך לדבר
ממדרש אלה הדברים רבה בבר' ואחרת כשעלה רשע
לרקות

ויבא לידו דהוי שירחן רגליו משמחיר לו כנדל. ואע"ג
דנעילה כנדל ורחילה תרביהו דרבען כ' נימוקי יוסף
בפרק מזה חליה בשם הרשב"א והרא"ה דף תל"ה .
מיהו ישמור עצמו בהליכה שלא יניג רגליו במי
הנשמים דאמר להוסיף חלילו חזקע קטנה במים
משום טעמו :

תתנט דין חכילה ופשיה ידוע'. ודין סיכה לא
נהוג בימינו לכן לא אחרק בשני
ענינים הנלו. והטעמוקא מותרים בכל אלו חזן
מנעילה כנדל שאין חוששים כל כך אם לא ינעלו. אבל
שאר הדברים שהם מנעטרים אין למונעם מהם. ומותר
להחלים בידים. וכזה הר"ר יודא שמוחר לומר לגוי
לרחוק החיטוק אפי' בהמין סכוחמו בו ביום דסחם
חיטוק חולה הוא אלא חמין ודבר שאין צו סכנה אומר
לגוי ועושה. ומ"מ מחנכי אוחס להרגילם בנחמה
ומונעים מהם מאכל שעה אחת או יתר ממה שרגיל .
שהם הוי רגיל לאכול בשתי שעות מהכלים אותו בנ'.
ואם היה רגיל בנ' מאכליו אותו בנ'. כיוד חיטוק
הבריא מחנכי אותו לשעות בשנת י' וי"א. ובשנת י"ב
וי"ג משלי' מדרבנן. ובשנת י"ד משלים חן החורס .
והחולה שאינו חזק לסבול הסענים מחנכי אותו לשעות
בשנת י"א וי"ב. ובשנת י"ג משלים מדרבנן. ובשנת
י"ד משלים חן החורס. והטעמוקא שמהמרה ליהפב
גדולה קודם החיטוק שנה אחת הבריאה מחנכי לשעות
בשנת ט' י'. ובשנת י"א י"ב משלמת מדרבנן. ובשנת
י"ג משלמת מדאורייתא. והחולה מהנכים חותה לשעו'
בשית י' י"א. ומשלמת מדרבנן בשנת י"ב. ומדאורי'
בשנת י"ג. וכדרך שמהנכים חותה לאכילה כך מחנכי'
אוחס ברחילה וסיכה בלון הכורים :

תתס חזקה שירק לאכול אם יס רופא בקי שאמר
אם לא יתנו לו אפשר שיכבד עליו
החולי ויסתכן. ומחלי' אותו על פיו ואפי' לומר שמה
ימות. ואם אין עס רופא מחלי' אותו על פיו .
שמהמך שהדיעטור שהוא י"כ והוא שואל לאכול אין
צריך להקדק עליו יותר ל' כורים :

תתסא כתב מהר"י קלון בפרוס קנ"ט בענין אכילה
חולה ביום כפירים שמעשים בכל יום
שהיו סומכים על דברי רופאים גויס להאכילו :
תתסב חזקה שאל ביום כפירים ומתפשט דעמו
בענין שובל לבדך. היה אומר
הר"ש ז"ל שצריך להזכיר של י"ב בברכת המזון שאומר
יעלה ויבא בצורה ירחמים וכן הוא בתש"ב ס' חס"ה:
תתסג יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל. מג'
עד ז' אם אמרה לריכה אני
נחמי' לה כמו לחולה מכאן ואילך היה כסא על ארס.
וכתב בתרומת הדשן נראה דמור ג' לא השיב לה מעת
לעת כגון אם ילדה בז' בתפרי בערב שיהטלוה בז"כ
בנחמה היום דעדיין תוך ג' ימים מעת לעת. אלא
השנינו לפי סדר הימים. ומיד כשנגמס יוס ד' ללידה
מקרי לאחר שלשה ימים והסריך ברחוית ע"ש :

תתסד ערבית ש"ן ושאר העם מתעטפי מצע"י
סדר יום כיפורים ותפלתו

התעב **שחריר** אשכנזים מאד לב"ה כדי לקרוא ק"ם בזמנו. וה' מתחיל המלך יושב כמו ב"ה וטה"ג' לומר לאל עורך דין קודם הסילוק מי יתנה ופותרין הארון קודם אמרו עד אחר האדרת והאמונה עד הסילוק מי יתנה קדושה כבודו כ"י עם אדיר אדירנו וכן בכל הדבר תפלות לפי שיש בו ממקומו הוא יפן ששייך לומר כן ב"ה לפי שבו ביום מרבי' בתפלה ותשבחות ואף הכסא כבוד עולה ונגבה. גם ה' אומרי' בו משרתיו שואלים זה לזה איש מקום כבודו כי אף המלאכי' לא ידעו מקומו ממקום שבו עולה ונגבה ואין שייך לומר ממקום. לכן אין לומר נקדש שיש בו ממקום. ומהו הענין אומרי' בכל שבת ממקומו למוסף לפי שכבר הרבו בשירות ותשבחות. וי"ה בשחרית אומ' ממקום לפי שאז עדיין הם ב' שעות הראשונות שישב הקב"ה על כסא כבודו וזו אחת כל העולם כולו מקריני ראשי' ועד צי"י כניס ושייך לומר לשון נוכח. אבל במוסף כבר עמד מכסאו וישב על כסא דין ודן כי סרה מוסף בשניות ואנו מתפללי' שיפנה מכסא דין לישב בכסא רחמים כן הוא בתוספת פ"ק דע"י. ולכן ב"ה שהוא דן את כל העולם כולו אומר בכל ה' תפלות ממקומו. ממקומו הוא יפן. "מקום הוא שם של ד' כי מקום עולה קפ"ו והשם של ד' עולה ג"ק קפ"ו במספר מרובע ע"ד י' פעמים י' ה' פעמים ה' כ"י. וזהו יפן ברחמי'. כלומר השם של ד' הוא בזה"ב ב"ה. מהפ"ן והוא בנימין ברחמי' ולכן יי' הוא מזה ברחמי'. וזהו שאנו אומרים ממקומו הוא יפן ברחמים. פ"י יי' שהוא מקום הוא יפן באלהא ביהא ההפך לברחמים. וכן מעולם בנימין קפ"ו וזהו שמך מעולם וכן וי' אלהים חיים בנימין קפ"ו וזהו ברוך כבוד ה' ממקומו :

תתעב **ומפקין** ב' ספרי תורות בא' קורין בפרש' אחרי מות. מפני שיש שם עבודת היום ששה גברי כנגד היום שמכפר על יצוריו עולם שנבראו בששה ימי בראשית ועל מעשה עה"י אשר הוא ביהא אלהא. ובשני קורא המפטר בפנים ובעשור להדש. ומפטר ביבשים סולו סולו לפי שיש בו מעניני של יום הלא זה אום אזהרהו. וכן לקדוש ה' מוכבד ואמר מר זה יום כפורים כן הוא בתיאור. והמפטרין אין צריך לומר מלך מוחל וסולח כי מה ענין מוחל וסליחה אלל ס"ה אלא אומר וצריך אחת קוים' לעד בא"י מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הכיפורים : תתעד **בהג'ו** לפסוק דקדק בעד המעשים ודאיה לזה מפרק עגלה ערופה דמניח ספר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדיתם אלו הנשים קלמה שהמקום לרבי' כפרה מרדכי. ומה שפוסק' דקדק בעד המעשים ב"ה ולא בשאר י"ה או ב"ה. י' להם אשכנזי' שכתוב בפרק פרשת ואתה תאזה הכפורים אחת בשנה יכפר וכמוך ליה ונתנו איה כופר נפשי לה' בזמן שיזון לכפרת הכפרה. ומה מועיל למה שבהי יתן דקדק בעדו אלא שה"י בוקר לבבות החיים והמעשים אס אותו המה ביהימים ונתן דקדק. ואם היה ענין אותו המה אף כבוד והיה נזמן אס היה לו לא עשיל לו קמח. כי

הנה

לרקיע שמת למלאכי השמים שהיו מקלס' להקב"ה בשמאל' והורידה לישראל למה הדבר דומה לאדם שנגזר הומו' (פי' הפך) ממך פלטרין של מלך ויתקין לאשמו ואמר להם אל תתקבצו זה אלא בליעל בתוך ביתו. לכן כל המעשה כולם אומר אותה בלשון אומר אותה בלשון אומר אותה בפרהסיא לפי שאנו כמלאכי השמים כ"כ הא"ה בסי' תרי"ט ואומר אני התינו להורא מדרש אך לפי מה דאיתא בפסחים בפרק מקום שנהגו כשקרא יעקב לבניו בקב' לגלות להם את הקץ וכתלוקה ממנה שכינה. אומר שמה יש בכס שאינו הגון פתחו כולם ואמרו שמת ישראל ה' אלהינו ה' אחד פתח הזקן ואמר בשמאל'. ואמרין נמי התם היכי נעביד וימרי' לא אמריה משה. לא ימרי' הא אמריה יעקב. תקנו לומר אותו בשמאל'. ולפי זה למה אמרין אותו בקול רם ב"ה. וי"ל שכל השם אין מיוחדים השם כולם כלבב שלם ושמה ימלא אחד שאינו מיוחד בכל לבבו ונמלא כל העדות בעלה כי כל העדות שנמלא בכן קרוב או פסול כל העדות בעלה. לכן תקנו לומר בשמאל דאז מי שאין לבו שלם לייחד את ה' בלבבו אז הוא שותק ואינו בכלל העדו'. אבל כי יאמר בקול רם אז מהמנו בזה על כרחו יאמר שיש ונפשו וכו' כל עמו אז הוא פסול גמור ואין כל העדות בטל. אבל ב"ה עם ה' אלה כולם כא' ואומ' עומים בשמאל' בכל לבבם. נכון לאומרו בקול רם כי כל ייחוד ראוי לאומרו בקול רם כדכתיב לעיל כי חתי'. וגם לעורר הכוונה וזהו כוונה המאמר וימריה בלו' בקול רם לא אמריה משה מאחר דלא היו כולם בלבב שלם ונמלא אחד מהם פסול לא ימריה אמרו יעקב

לכך תקנו לאומר' בשמאל' וכן דרשתי ברבים :
תתעב **ואחר** ברבו מתחיל לעמוד מי שרגיל לעמוד. ורשקין לעמוד על כסא או על כל דבר שיראו רק בשמאל' י"ה ברכות יעמוד על הקרקע ע"י ממעמקים קראתיו. ואם חלש דעת העומד רשקין לשכון ולסמוך מתי שיראה. ונשים ר"ל שאין תועלת בעמידת' שהי' אין יכולין להיות כמלאכי' וטעות הוא בידם והשבו שיש בזה תועלת והלואי שלא יזיק דמלאכי נפשיהו כמה שלא אותה תורה ואין זה לא יסוד ולא מנהג :

תתעב **ואותן** העומדי' לא יעזרו נקביהם אחד דתפלו תועבה ואות ביה משום כל פסקו מהר"ד יעקב ווי"ל :

תתעב **כתב** בא"י נהגו ללון בצית הכנסת ואומ' שירות ותשבחות כל הלילה וסמך מהא דתנא מוקרי ירושלים לא היו יושנים כל הלילה. וכתבו הגהות מיימוני מהג' בני אדם לישן בצית הכנסת לפי שאומרים זמירות ושירות רוב הלילה. ויש שפוסקין כדי לעמוד הנרות ואין באן השם איסור וכן נהג הר"ם אך היה יפן במערב רחוק ממק' התפלה או בזה"ל של ימים בשלם היו שם נשים ע"כ. ואותה נערי' הקטני' שמרבים הלילה נסה ומרבים בחלוצי' שירות והם מרבי' רוחות גופם נכון שלא ילינו בזה"ל כן היו יסיו מלאכי' בנפשות. ומי שיהיה ש"ן וסר מלפנין כל הלילה כי רלו נעדר ונתעם מזה :

הוא יכול לבקש להקל דין המת כדוד מל אנשלו ובר' יוחנן על אחר לבשאות הפסוק עשו מקברו. אבל אם נתן בעבור רשע חן מוטיל. וזמנן לכבוד הממסח שהלדיקס מליים על אנשלו' כי יולאום מתחת הכסא שהוא הלול למטה ממקום שכינה. חעציר כל מוצי על פניך טוב' בל'ה ב'ש נפס'ה דרך דלת הכס יולאום. כס'ה בל'ה'ס דל'ה' וס'ה הקורה מגלה עפה כס'ה בל'ה' ב'ש ל'ה' הכסא כחנן ספיר הלותות כנפירין. כס'ה לח'ה' בנימט' חס'ד וחל'ה'ת. וזהו דקד ומשפט מכון כסאך חסד וחמט וקדמו פניך. והלמוד ספר לשם שמים וזהו לנן עדן מקום ספיר אבני' חירגס וניתא דעדן אחר דשיחא ולכן אבן ישכר ספיר. וכשיפראל עוסקים לקרות בתורת אמת אז הלדיקס מליי הנדק למעיה אמת מארץ תלמא ולדק משמים נשקף. לכן בשעת קריאת אמת אמת ולדק. וכן אם הירע למוח בר'ה מוהלים אותו לאחר קריאת החורה והאחר כך מוקטין. ובי' אחר קריאת החורה מליים בשעת שפוסקים לדק. לפי שהשכינה אלל החורה שהרי כתוב אני עם לבדי לבנות מניחה להרין ברית ה'להדום רגלי חלמינו. עוד עטס למח מוזירין המתים בי'ב. לפי שהזכרת המיתה שובר לב ההדום ומכניע ילדו. ואפשר שכל לנן קורין אחרי מות שיתא אל לבס המומי' כמה נריך חסד להזהר מן הכמא שהרי הרין שהיה אורב את הבריות ומקרבן לתורה לא עמדה לו זמנו ותערבב' לו שמהו במיתת שני בניו הגדולים על שהעלו לפני השם. ומתוך זה שם שמים יתקדש ע"ד בקרובי קדש ועל כני השם הכבוד. ועוד להורות שאין ראוי לזלזל במצות הנדרות חליו קלות שהרי חלו ועשו במצות קלה שאין בה לא כרת ולא מיתת ב"ד לפי פשט המקרא. והוא בהקריבם חס זיה ואמרו ז"ל מזה להביא מן ההדיומ' והע"ס פשט יודע מן השמים ולא חטיו רק שעשו שלא כהוראות משה רבן ואם היה דודם שהדבר ידוע שהיה מוחל על כדוד ולא היה מקפיד להעניש' כל כך על כך. ואף לדברי האומר שהיו יין נכנסו לא מליו שהזהירו על זה. ונוכל ללמוד מזה שאפי' בדברים שלא נמלא בהם אזהרה מבוארת והשכל מורה עליהן עונש גדול אם לא נבחר מהם : **יתענה אם ים מילה** אומרים זכור ברית דמילה ואל תכר ופזמונים חרס. ומלין אחר אשרי קודם יהללו. ומבכרין על הכוס ויטמין לחינוקות ללא חייסין דילמא אחי למסכר כיון שאינו דבר קבוע :

ענין מנהג של יום כיפור

תתענה לאחר שסיימו קדוש שלם אחר תפלת מוסף מולאין ספר תורה. והיה ראוי לומר מקודם אשרי ואל לזיון כפאר כל רגלים. הן מאחרים עד סיום תפלת מנחה להפסיק עמו בין מנחה לנעילה. וקורין שלשם גברי בעריות. ופעמא לפי שפשו של חסד מתקנה לכן ויריד לקדש עמנו מהן. ובתשובת הגאונים ז"ל מפני מה קורין בי'ב במנחה בעריות. שום כיפורים חין מתכפרין בו עוונות עד שיחזרו בתשובה ויזיון דלא מתכפר יום כיפור חלא בתשובה עמו לפיכך קריין בעריות שאם ח"ו ים בר ישרא'ל שפרץ בעריות או בנה. כיון שקורין לפניו חוזר עבירות שגשגה לידו וחוזר בתשובה כדי שיתקדש לו אותו עון. והתשובות פרק בני העיר כתבו שהעם שאנו מבקשים שגם הקב"ה לא יגלה ערותינו :

תתעט ובבטורין ביומה ויטעס ללמד לבני חסד שאין ביכולתו של חסד לברוח מאת השם אם עבר עבירות כדכתיב חלא חלך מרחוק. ואחר מפניך החרב. ועוד לעורר התשובה כמו שפ' אשני נורה ובה יוכבדו בראות השם מעשיהם כי שבו : **תתפ בברכה** חוהם בזמן דוד ואין אומרים על החורה כן הוא במנהגים ים ים. וכן הביא המרדכי פ' ב' דשנת מחו' הר"ר ישראל בשם הר"ר שמואל בן הר"ר ברוך ואם פירוש שפמא למה ירגיע הכי וכן כתב מהר"ם. ומהר"ל כתב בתשובה

הוא יכול לבקש להקל דין המת כדוד מל אנשלו ובר' יוחנן על אחר לבשאות הפסוק עשו מקברו. אבל אם נתן בעבור רשע חן מוטיל. וזמנן לכבוד הממסח שהלדיקס מליים על אנשלו' כי יולאום מתחת הכסא שהוא הלול למטה ממקום שכינה. חעציר כל מוצי על פניך טוב' בל'ה ב'ש נפס'ה דרך דלת הכס יולאום. כס'ה בל'ה'ס דל'ה' וס'ה הקורה מגלה עפה כס'ה בל'ה' ב'ש ל'ה' הכסא כחנן ספיר הלותות כנפירין. כס'ה לח'ה' בנימט' חס'ד וחל'ה'ת. וזהו דקד ומשפט מכון כסאך חסד וחמט וקדמו פניך. והלמוד ספר לשם שמים וזהו לנן עדן מקום ספיר אבני' חירגס וניתא דעדן אחר דשיחא ולכן אבן ישכר ספיר. וכשיפראל עוסקים לקרות בתורת אמת אז הלדיקס מליי הנדק למעיה אמת מארץ תלמא ולדק משמים נשקף. לכן בשעת קריאת אמת אמת ולדק. וכן אם הירע למוח בר'ה מוהלים אותו לאחר קריאת החורה והאחר כך מוקטין. ובי' אחר קריאת החורה מליים בשעת שפוסקים לדק. לפי שהשכינה אלל החורה שהרי כתוב אני עם לבדי לבנות מניחה להרין ברית ה'להדום רגלי חלמינו. עוד עטס למח מוזירין המתים בי'ב. לפי שהזכרת המיתה שובר לב ההדום ומכניע ילדו. ואפשר שכל לנן קורין אחרי מות שיתא אל לבס המומי' כמה נריך חסד להזהר מן הכמא שהרי הרין שהיה אורב את הבריות ומקרבן לתורה לא עמדה לו זמנו ותערבב' לו שמהו במיתת שני בניו הגדולים על שהעלו לפני השם. ומתוך זה שם שמים יתקדש ע"ד בקרובי קדש ועל כני השם הכבוד. ועוד להורות שאין ראוי לזלזל במצות הנדרות חליו קלות שהרי חלו ועשו במצות קלה שאין בה לא כרת ולא מיתת ב"ד לפי פשט המקרא. והוא בהקריבם חס זיה ואמרו ז"ל מזה להביא מן ההדיומ' והע"ס פשט יודע מן השמים ולא חטיו רק שעשו שלא כהוראות משה רבן ואם היה דודם שהדבר ידוע שהיה מוחל על כדוד ולא היה מקפיד להעניש' כל כך על כך. ואף לדברי האומר שהיו יין נכנסו לא מליו שהזהירו על זה. ונוכל ללמוד מזה שאפי' בדברים שלא נמלא בהם אזהרה מבוארת והשכל מורה עליהן עונש גדול אם לא נבחר מהם : **יתענה אם ים מילה** אומרים זכור ברית דמילה ואל תכר ופזמונים חרס. ומלין אחר אשרי קודם יהללו. ומבכרין על הכוס ויטמין לחינוקות ללא חייסין דילמא אחי למסכר כיון שאינו דבר קבוע :

ענין מוסף של יום כיפור

תתעו מתפללין תפלת מוסף. וחמיה הוא קודם שעה שביעית לכן טוב לקרר ציפונים ובסליחות שהרים כדי למחר בענין שיתפללו מוסף קודם שבע שעות. ב"א יאחרו עד ז' שעות שכבר הגיע זמן המנחה ויטמין להקדומה כיון שהגיע זמנה. לכן לריכין למחר כדי שיתפלל מוסף קודם שעה ז'. והרמ"ם כשהיה רואה שהיו מתפללין היה מתפלל מוסף יחיד כדי להתפלל בזמנה. ואומרים סדר העבודה ומנהגים ליפול על פניהם כשהומרים והכהנים גם בענינו.

לפיכך חוקשין במוצאי י"ב להודיע כי נלמדקו דין.
וכן מנהג העולם כשחוזרים מעירי המלחמה ונלחו את
שנאיהן חוזרים בחדוש ובתעוררה להרים קול עכ"ל.
והדוקה כ' הטעם לומר נלחו השבט ע"פ ההגדה דפרקי
ר"א ראש המחל שחזרו מולא בכן חטא כו'. עוד
מלאחי רמז לסילוק שבינה שנה' עליה אלהים בחרוה.
עוד מלאחי טעם בשבט' נעילה הקב"ה חוסם על הרעה
וסבורה לפי' חוקשין בשופר שזכרו עקידתו של יצחק
ויהתוס גזר דיום לנפשה. עוד שיכור קולות של
תקיעות מתן תורה שקבלו התורה בלב שלם ובנפש
חפה. והכו' פ' אלו קשרים נקבו טעם תקיעה זו
להרמות שהיא י"ט להרבות בשמחה בזה הליה שנקבע
ימי שמחה ועוד בת קול מכרזת ואומר' במוצאי י"ב לך
חבול בשמחה לחמך וכו' השמ"נ בכו' ס"ט בלאוויין
וכ' מפני שאין י"ט זה מפורסם עשו בו חק' לפרסמו.
ומלאחי פתח דלך ינקדו חיש את חתו בלאחו מבית
הכנסת ויהמר חיש לרעהו כדרך שאמר בשבט וי"ט
בלאחו מבית ע"כ:

תתפז שארז מקמי רבי יצחק בר יודא מפני מה
חוקשין קודם שמצדיקין והלא הכור
לעשות מלאכה קודם הבדלה. והפזי ודאי מלאכה
אחרת אבל תקיעת שופר הכמה היא ואינה מלאכה
וכיון שעבר היום אפי' בראש שחל להיות בשבת חיש
אכור אלא מבטח בזירה שחל יתלנו בידו ויולינו חל
בין ויעבירו ד' אמות בראש שהיא מלאכה גמורה.
והיכא ליתכא אלא חדא תקיעה דמנהגה ליכא למיהש
להכי משום דנחמא תקיעה לא צריך למיזל אלא בקי.
ועוד שהרי כבר תקעו בראש וזוהי עדיין תקיעת שופר
והשופר הוא מונה בבית הכנסת מראש השנה ואין
צריך להביאו ממקום אחר לשם עכ"ל מרדכי וכו'
רש"י בסדר שלו:

תתפז ומתפללי ערבים שאין חפלת נעילה
פוסרת של ערבים. ואומר
הבדלה בחזון הדעת. ומבדיל על הכוס בכו"ה וצביו
בפ"ג בורה מאורי האש על אור ששבת מעצירה כגון
נרות שדלקו בכו"ה ולא נעשה בהם מלאכה. וגם ידליק
נר המיוחד לו צביו להבדלה ויצרך על שתיין כן הוא
בתשובת מהרי"ל וצדקתיו. ואם מ"ש יבשה נדכו"ה
ויחזור וידליקו לבדק עליו בורה מאורי האש דכיון
דצמ"ה הוא צריך לשם שגברא דמורה באשק' שבת'
חיברא כדאיתא בפ' מקום שהגזו:

תתפז כתב הכלבו ח"ל ואין מצדיקין על השפמי'
צ"כ ואפי' חל להיות בשבת. לפי
שטעם בשמים צמ"ה להביא הכסף היחידה הכואפת
להליכה שבת ובשבת זו אין צו נפש יתורה מפני התענית.
ולדברי האומר טעם בשמים צמ"ה מפני שכל שבת
שבת אש של ניהסם ואינו מסריה וצמ"ה חוזר וסורף
ומסריה ועל זה מרית' בשמים להגין מחמתו רוח.
לפי זה הטעם נצרך על השפמי' ח"ל במוצאי י"ב שחל
להיות בשבת. ולא כן כתב הרמב"ם ח"ל כן הוא עופין
עכ"ל. וכן הסכים הכ"י דלון לבדק על השפמי' אפי'
אם חל להיות בשבת וכן מנהגו:

העושה

תתפז ח"ל דהנהגה תימוני הוצא הרבה גאונים
והנהגותיהם לא חזו מ"מ ניהגין כה"ר שמואל לפי
שכבר עבר טבוחה היום ח"ל על מה ואמר על העבודה
וכן כתב האגור:

ענין נעילה

תתפז סמ"ג מלות עשה להתפלל בכל יום כיומן
י"ט. חפלת נעילה ביום. ואם התפלל
בנילה ולא ומפרש בגמרא בירושלמי מאי חפלת נעילה
ענה נעילה שפרים בעצרה וחד חמר נעילה שער שמים.
ומתפללין כההוא דתניא אור י"ב מתפלל ז' ומתוודה.
בשחרית ז' ומתוודה. במוסף ז' ומתוודה. במנחה ז'
ומתוודה. בנעילה ז' ומתוודה עכ"ל. ה' ודוים.
ה"פ ז' ברכות. הס ל"ה אלו מצדיקין לל רינו סיככים
ואינה עם ל"ה תימונים ומלאי יופר ואי יהיו הרוב
אחרי רבים להטות לפיכך ולא לרעה. וחמשה ודיוין
כנגד חמשה חושים הן מה שחמ"ה בראייה. ושמיעה.
ורוח. וטעם. ומישוש. ועל כולם צריך להצבון
ולתפלות ובה חמש טבילות של כהן גדול ביו"כ:
תתפז כתב הגהות תימוני לפעמים לא היה
אומר הר"ם אצינו מלכינו עד אחר
נעילה כדי להתפלל נעילה ביום:

תתפז אהר הסגנונים חומר שמע פסח א'. בדרך
שם כבוד מלכותו ג"פ כנגד ההיט
ליום ישראלים. ועוד על שם הסבוק שנה' ה' ימלך
לעולם ועד. פי' ה' מלך קודם שגברא עולם. ה' מלך
בשנה' ה' ימלך לעד:

תתפז ד' הוא האלהים ז' פעמים. כנגד ז' רקיעים
שקדע לישראל והרבה להם שאין עוד
מלבדו. טעם אחר כיומן לסלוק שבינה שאלו מליון
השכינה משמים לשמים משמים ליומן כו' לפי ששרפה
ביומו מערב עד ערב כדאיתא בע"ז. והכו' נכתב
פ' חין עומדין מה שאומרים אחות ז' פעמים ביו"כ
וביום ערב. כנגד ז' רקיעים משמים לבדא שהוא
דר למעלה מן מהג נשר הוא. וגם מליים בקרב
צ"פ ה' הוא האלהים בני אליהו וכן כתבו הר"ר יונה
והר"ר אשר ז"ל:

תתפז ואח"כ חוקשין תקיעה אחת. וטעם תקיעה
זו כתב השבלי לקט ח"ל שמימי משום
דשמן ב"כ ליה ליה רשות' לסמוי ובמוצאי י"ב בחזירתו
מוטריין בו. ורבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובותיו לא
מלאחי טעם אלא דומה שהוא זכר ליוכל שגמר ב"כ
הטבירו שופר כהן ארבע ואפי' שאינו ברור השבון זמן
היוכל התקינו בכל פנה לתקוע זכר ליוכל. ואני מלאחי
טעם אחר לפי מה שמתנו בפרקי ר"א בשפלה מרעה'
לבקל לוחות האחרונות עלה בראש חלול וירד י'
בשחר וזה לתקוע בשופר בעלייתו וירידתו. לכך
התקינו דורות האחרונים לתקוע בנילה חלול וצמ"כ
לזכר חזון התקיעות שקבלו לוחות האחרונות בשמחה.
עוד מלאחי טעם אחר לפי שבר"ה כל בלי כולם עופין
לשמו כני מרון וגזר דיום נחמם ב"כ. ואלו הימים
ימי תשובה הי והבט בנחמ' מוחל' לו כל עוונותיו.

בסוכה. וזה יראה לכל שפליט המלך היא עלינו לעשות'
 ע"כ טורים. והחכם רבי אברהם בן עזרא כתב צפ'
 בשלה צוהם אל מדבר כיני עשו כלם סוכות כי שם
 עמדו כמו שנה. ומשה הידיע כי שם יתעבדו עד
 שיעשו המשכן. כי בעבור זה הוציאו עליו פנים ממלרים.
 ולהיות זכר לסוכות שעשו שם ה' חג הסוכות כי הכתוב
 אמר כי בסוכות הושבתי את בני ישראל ואף יבנו
 בעננים כי הסכות חנים דומים לעננים. ובפרשת חור
 כתב כי בסכות פהיו עושין אחר שעבדו יס סוף ככות.
 ואף כי במדבר כיני שעמדו שם קרוב מענה וכן
 מנהג כל המהמות. והנה גם זה המועד זכר לזיאת
 מלרים ואם ישאל שאל למה בחברי זאת המנהג יש
 להשיב כי ענין ה' היה על המהמה יומם והשמש לא יבס
 ומימות תשרי החלו לזיאת ככות בעבור הקור:
 והרבה כתב וז"ל יומם כשצדו על ארצות של

סיחון ועוג ועל כרכים שבארץ כנען אז
 יבנו ישראל בסכות כמו שכתב והאחרון וישראל ויהודה
 יושבים בסכות כי בשדה היה מוסך עליהם עד שכבשו
 רבם בני עמון כך ישראל עד שכבשו ארץ כנען.
 וזהו כי בסכות הושבתי את בני ישראל כשצדו את
 האומות וכו"ל שלא כבשו ותקפו קירא וילתם מלרים
 כמו שכתב אחר הכה משה ובני ישראל בלאתם ממלרים
 והיא שנת הארבעים. וזה למען ידעו דורותיכם כי
 בסכות הושבתי וגו'. שלא יחשבו מאבותינו אברהם
 יצחק ויעקב אלהינו יושבים בארץ חלא ידעו שילאו
 ממלרים וזרו על הערים ונתחם ביד ישראל. ומה
 שכתב בעורא כי לא עשו כן מימי יהושע בן נון ולא
 אחר מימי משה. לפי שמה לא כבש רק סיחון ועוג.
 אבל יהושע לבד וכבש כל הערים. לכך אמרו
 במגלה כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון
 ולא מימות משה. כך לומן ידעו דורותיכם שהקב"ה
 הציב ממלרים וכתלרים על הערים של מלכים יושבים
 בסכות עד שכבשו כדי שיקוימו מלות התנאים בדרך.

והקב"ה כובש ארצות והוא כי גרים והושבים אתם
 עמדי. ולמה צוה ליסב בסוכה בחודש שבציו לפי כי
 תחלת ימות החמה הג המלות וסכות תחלת ימות החורף
 כי כל ראשית להקב"ה. והר"ר יצחק אבוח"ב כתב
 בכפר מגורם המאור באמרים צפ"ק דרכה לא מדירת
 קבע ובב מדירת ערלי. הייתה כוונתם בבית' מלות
 סוכה זאת ללמדנו שלא יפסיד אדם ביהמות בנבונה ביום
 וחזקו ותקומו הקוב ואף כי יסיה מלא מכל טוב.
 ואל יבטח בביטע שום אדם אע"פ שהוא אדון הארץ
 ומושל בה. אבל יפסיד ביהמותו במי שחמר והיה העולם
 כי לו לבדו היכולת והאמונה ובמה שפצתיה חינו
 מחמם מומנו כדכתיב לא חים אל וגו' לבדו המהמה
 והמהמה כדכתיב והבנות צד' חסד יאבדו והאמר
 לומר לה' מחסי וגו'. ולהעיר לאדם על זה בזה מלא'
 סוכה בזמן הזה אחר חסיפת גורן ויקב בזה' כמו של'
 בלספק מגדלך ומיקבך. לפי שבזמן הזה הוא זמן
 בעיניה לכל שהארצות מלאים כל טוב והאדם כבר נאסף
 לעיר ומימינה את גגו ומחזיק בידו להשמר בו ומרס
 וממקד ומרות ופאר פנשים. ולשיך צוה ללאת מביטו

החוק

תתפח הענישה ב' ימי' י"ב וארבע יום ב' בע"ש
 שלו אסור להכול בשבת מה שבבטלו
 גזרבו בע"ש אפי' ע"י הערמה. אך מה שיהיו לאורך
 זמן אכול. אבל היבא דמהסון המבטל להרבות בשבילו
 אסור מהר"ם:

ענין ימים שבין יום כפור לסוכות

יהתצ בין כפור לסוכות חין ופלין. לפי שכן
 נאלם הננין בית המקדש מיבנה במהר'
 בימינו. שנאמר ויעש שלמה צעת היסא את ההג וכל
 ישראל עמו וגו' עד שבעת ימים ושבעת ימים י"ד יום.
 ועוד שאוקן ד' ימים נקן הקב"ה מחנה לישראל שמואל
 עומותיה' כל חזק ד' הימים ואינו מסהיל למות עומותיה'
 חלא מיום ראשון אל סוכות שנה' ולקחתם לכם ביום
 הראשון וליאתם מדרש תנחומא ובי ראשון הוא חלא
 מ"ו הוא חלא ראשון להשבין עניות. ואבד גררר אכסוב
 פיורושא דהאי מדרש דהיכא למידק חיימא ראשון להב
 קאמר. חלא הכי קאמר ובי ראשון הוא כלומר ראשון
 לכל שבעת הימים דהיינו יום י"ד וחלא חינו חלא בש"ו
 חלא מאי ראשון כו'. וכדאמר' פ"ק דפסחים אמר רב
 נחמן ראשון דמשקרא משמע דלמר דלמר ראשון חלא
 חולד. כלומר קודם חלא כהאשון חלא מקרא ולקחתם
 לכם ביום הראשון הכא גמי ראשון דמשקרא משמע
 כו'. חלא מהכא ראשון דכתב במקרא לא חוקיב לרב
 נחמן כלומר דהאי ראשון דכתיב בזה לאו למשמעותיה'
 קאחי חלא מצבי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל כו'.
 וזה מייסכו האי ראשון דלין. ויהא גמי חוכא למימר
 הכי בזהאי דרשה חלא חאי ביה ראשון למשמעותיה
 דהיינו קודם השבעה. חלא לומר מאי ראשון ראשון
 לחשבון עומות. וכך הציב ההכס הכ"ר משה חלפכ"ר
 לבנו בתנחומיו סימן ק"ט:

ענין סוכות

תתצא בסוכות תשנו שבעת ימים וגו' למען ידעו
 דורותיכם כי בסכות הושבתי את
 בני' בהוציאו אותם וגו'. תלה הכתוב מלות סוכה בצי"מ
 למה לו תלות בצי"מ הג' בסכות הושבתי את בני
 ישראל במדבר. וכן הרבה מלות לפי שהוא דבר שראינו
 בעינינו ובהוציאו משמנו ואין חיל יכול להכחישנו
 והוא מורה על אמונת מציאת הבורא ויברך שהוא
 ברא הכל לרצונו. והוא אשר לו הכה והממשלה בעליזות
 ובתחנות לעשות בהם כרצונו ואין מי שיאמר לו מה
 תעשה. כאשר עשה עמו בהוציאו לאותו ממלרים
 בלחות ובעבוסים. והסוכות שחמר הכתוב שירשבו
 בהם הם עניי כביד שהקפן בהם לכל יכה בהם שרב
 ושמם. ודוגמא לזה אנו לעשות סוכות כדי שזכר
 גפלהו ויזרחותו. ואע"פ שאלו ממלרים בחודש ויכן
 לא יצאו לשבות סוכה בלחות זמן. לפי שהוא ימות הקץ
 ודרך כל דם לעשב' סוכה ללא ולא היית' נוכח עשייתו
 בהם כהם במלות הבורא ויברך. ולכן צוה אותם שישם'
 סוכות במהם שבציו שהוא זמן הגשמים ודרך כל דם
 לגשת מסוכותו ולשכב בציתו. ולהחזק יולאי' מצית' ליסב

בזרבים. מאלי משתו והס הכוסת בנו מלללללל ר' ח'ר
הנדיקיס לעו"ב נמשל לבוס הוא שנאמר רחמי חסי
רויה. וכתוב ה' מנת חלקי וכובי. וכתוב כוס יבועית
השא. ולכן כל דבר המקבל פומיה פול לסבך הרמוז
למקום קדושה וטהרה. וכן כל דבר פול לסבך דברול
מקל' ומי' והסבך רמוז לשכר עו"ב הוא יום שבו לא דרך
חיים. ולכן הדפנות ג' בהן עשרה רמוז לעו"ב הנכרה
צו"ד. ומעשרה עד עשרים הוא הכשר סוכה
כי יו"ד מלא היא עשרים. וכל העשרים בסוכה
י"ם פחות ב'. וסוכה דומה לב' הרי י"ם. כנגד
עמוד הנחיל לכל דיק י"ם לעומת כמאמר במכנת
עוקין. ובענין הכשר דמות אפלינו צדקת דוכה
מנו רבנן שחיס כהלכתן ושלשית אפי' פסח. ר"ם
אומר שלם כהלכתן ורביעית אפי' פסח כי הדפנות הם
מקבלי הסבך כנגד חומה ישראלית אשר הן המה
המקבליים שכר עו"ב. ואח"כ צ"ל דערכין כל
האזרח ישראל יבנו צרכים הכל חייבין בסוכ' כהנים
לויים וישראלים. הכל לרבות קמן שאינו צריך לאמו.
נמלא דעת ר"ם ג' מהיות כנגד כהנים לויים וישראלים.
ורביעית אפילו פסח כנגד הקטן ודעת חגל קמא
שחיס כהלכתן לפי שכהנים ולויים חד פסח הוא לכן
אין לרייך רק כנגד כהנים ולויים הדא מהיה. וכנגד כל
ישראל הדא מהיה. ולישית אפי' פסח לרבות אף חק ו;
ובמאור שמתח סוכה רומזת להשתדל לז' האדם
על חבלי עו"ב. לכן אור ג"ל ולקחתם
לכם ציוס הרהבון כפות חמרים וגו'. כי ההתרוג
ולולב רמוז לשכר הטוה"ז ועו"ב. והדשוערבה הן רמוז
לדרכי התשובה והן האצור וההכנסה. פרי עץ הדור
ירמוז לשכר עולם הזה לפי שיש מצות שאלם וכל עליהן
פירות משנה לשנה כשם שההתרוג דר בחילנו מבנה
לשנה. פירות חמרים ירמוז לשכר עו"ב כשם שהלולב
גדול כך שכר עו"ב גדול. כשם שהלולב עליו פלו זו
למטה מזו כך מדרגות עו"ב זו למעלה מזו. וכשם
שהלולב אין פרייו אלא לסוף שבצים בנה כך שכר עו"ב
אינו אלא בסוף ימיו של אדם שכתוב בו ימי שנותיו
שבצים בנה. הדשים בו מריבות וריחו טוב ירמוז אל
העצור שהוא הדרכי התשובה. והוא שישכר אדם עליו
ושיסבך. אף גופו בתנויות ומלקיות ובגדרים רבים כפי
מה שהקא ושלשער כפי מה שנהנה ועם זה יעלה
ריחו לשמים. וערבה רמוז להכנסה ושלשער וכן לוינה
גדילה על הקרשים אלא הוא גדילה בנהל במקום נמוך
ושפל כדי שיכניע לבו וישפיל עצמו ויתכפר לו. ואפי' הדרכ
הזה גדלה לויול בדי ימין הלולב עם הדשם והשכר
כדי לרמוז על שכר הגדול שכר עו"ב המשתדל לו בסוף
עם האצור וההכנסה. וכן התרוג רמוז לשכר עו"ב ליעלה
בד' שמאל שכן עו"ב נמשל לימין וטוה"ז נמשל לשמאל
ממה שכתוב אורך ימים צימיה וצמחלה עושר וכבוד.
ובאורו למימינים בה למי שהלך במצות ללד ימין ומכוון
בהם לשכר עו"ב. למשמאלים בה למי שהלך בהם
ללד שמאל ומכוון בהם לשכר עו"ב לזה נותן אורך
ימים ולזה עושר וכבוד. הרי מצות סוכה ולולב רמוזים
לשכר עו"ב. וביום השמיני הוא שמחת בית השוא"י

השכר

החוק וישב בסוכה כדי שיתעורר וישם מנעמו בשם
יתברך. וימן אל לבו כי כל הדבר שהגיע אליו מן
היוצא בשדה הכל בא לו בראון השם יתברך. ועל
זה רמוז לעשותה מפסולת גורן וקצ' לומר זה שהקפ
הפירות להכל והפסולת לסבך בתחו מטר בעתו ויזכור
שכל שמירת גופו וכל אשר לו מזה השם יתברך ולא יבטח
באשר לו ע"כ:

ובהיות

כי ע' פנים למורה ויודע כל תעלומות
הכמה העליות ונתן כתובים בלשון
שוין מכל מלה המורה כפסוק. וגם מורה בענין
הרמוז בה למע היתה כוונה המורה. לכן אענה
ואומר אף אני טעם מורה זאת. לריך אהל לדעת כי
הסוכה רמוזה לשכר עו"ב כמו שאר' אמרו במדרש
כי עשו הרשע רחל להפול הנאה זה העולם ויעקב לא
רצה בהנאה זה העולם אלא לעו"ב כמו שאמרו על
פסוק אס לא כי אורס מכרס. כי אברהם ציר לו שטבוד
מלכיות ולכן אמר עשו נסעה ולכסה וללכה כנגדך. כל'
שיחלקו בשוה זה העולם ויעקב לא רצה ואמר אדוני
יודע כי הילדים רבים. כלומר אדוני יודע כי האוכל
הנאות זה העולם סופי יורש גיהנם והילדים רבים
ואני יכולין להפול אף הקשה של גיהנם. ודפקים יום
אחד צדינה של גיהנם ימותו כולם. לכן יעבור אדוני
לפני עבדו ויכל בשמחה הנאות זה העולם. ואני
אחלה לאחי סובל עול גלות ויגלו מלכות כדי לירש
עו"ב. ובפסוק זה רמוז לו כל הגלויות יעבור אדוני
לפני עבדו בגלות מלרים. ואני אחלה לאחי בגלות
בכל. לרגל המלחמה אשר לפני בגלות מדי. ולרגל
הילדים זה גלות יון. עד אשר אבא אל אדוני שטירה
זה גל ת' אדום. ואף אמר אצנה כי עמך וגו' ולא
רצה לקבל שילך לא חור ולא עמו. וישב עשו לדרכו
שערה מרת כמאל זה דרכו ככל למו. ויעקב כעט כמות'
בהר לו העה"ב אשר היא הסוכ' אשר עמוד לעשות הקב"ה
ללדיק' כדאי' ב"ק דע"ז. ובענין פ' וברא ה' על כל
מכון על הר ציון ועל מקראיה עין יומם ועשן וגומר
וכוסה חסיה ללל וגומר ודרשו פסוק זה ב' היוצור
אף הספיקה אמר רבה שר בר הנה חמר ר' ויחנן עמוד
הקב"ה לעשות לכל דיק ולזין ז' חפוטת ב"ע שנה'
וברא ה' וגו'. ומאחר שה"י מהל להם עונותיהם
ועתה הוא ראשון להשבון פניות אמר בסמות תשוב'
ימים. ודרשו רי"ל תשוב כעין תדורו מבנה אמרו כל
ז' ימים עושה אדם סוכתו קצת וד רתו ערף. ביזר היו לו
כלם נאים מעלן לסוכה מוצע' נאה מעלן לסוכ'. ר"ל כל ימי
האדם הוא ימי שנותיו ע' מהם יבשה סוכתו קצת. ר"ל
יעשה חבליה העו"ב קצת ועיקר ודירת עו"ב ערף.
יש לו כלים נאים מעלן לסוכה מוצע' נאה מעלן לסוכ'. כל'
אס יש לו כל' נאים ומות' נאים ימים חבליה לעו"ב.
כל' כדי שירחיב לבבו להנות באצלת אהבים ע"ד אשה
נאה ומתה מוצעת לת"ח כמ"ם הרמב"ם בהקדמה למסכת
צמות פ' ה'. ואחר רבא מנה מבלי צר. מבליה נא
מנה מבלי הוא תאות עו"ב. והסוכה הוא רמזיה
לעו"ב אשר אין שם לא חבילה ולא שתייה אלא לדיק'
יבשים ועקריותיהם ברהם והנני מויו השכינה כמבואר

מפי הנשמים ולהחזר ולבוחתן. ואפי' צ"ט שרי לסוגר ולפוחתן אם יש להם זריט סגור ופוחת בן ואין צד משים סתירה וצניין ב"ט :

תתצא כתב האורה חיים ח"ל נזכר לומר שאלו העושים כוכבה בתוך הבית ואין מסורין הרעפי' עד אחר כ"ד הסוכ' שאין לריך לנענע הסוכך. ח"כ משום העשה ולא מן העשוי. לפי שהסכר הרעפים ופקוק ודפין הוא המעשה להכפיר הסוכך הנעשה בסיכול עד כאן לשונו. וכן הוא דעת הא"י והר"ר חלקן וכן כתב השלבו לדעת צלל בהשלמה בסמ"ע ע"א :

תתצא אותן סוכות עשויין גתם הגג ומגביה"י הגג לפעמים הארצים משופעים יזכר שלא ישל מהם השיפוע :

תתק פירש שדון תחת הסכך לנוי אם הוא בתוך חרבע מפחים מן הגג כסולה. ואם אינו לנוי ח"כ שואר בתוך חרבע מפחים כסולה. ויש לומר שלא לתלות בזה מוי סוכה רק בפתח מארבע לסוכה. אבל אם אותה עמדה בעושים לנוי חממה מרובה מלת' ליכא למיחש דלא מני פוסל דלא מתקרי סכך. אלא ח"כ למה מרובה חממה :

תתקא אג"ר מהר"י כג"ל כל דבר המקבל טומאה חסור לסכך בו. לכן יזכר כל אחד שלא להניח כולם או שברי בליש של ספחים וקטדראות על הסכך להחזיק את העברה דהיינו שמה נטמא במדרס ע"כ. ומהר"י כתב בהרומם דשן סימן ז' דברי אפילו לכסות בסולמות ע"ס. ובתשובת להרמב"ן סימן רט"ו וכספק בדבר ואותו סולמות העשויות צוירי העגלות היה נראה לאכזר לכסות בהן וגם להניחן על הסוכה דכסות ס' לומר שפלי. דלמאן דמחזיר סוכה ליה דאע"ג דעולין ויוירדין בהן אינן מתמזין מדרס מעט משום דאינן עשויין להנחת מדרס אלא כדי לטלות ולירד בהן. אבל סולמת העגלות לפעמים יושבים על הסולמות והוא הנהל מדרס ממש. ואע"ג דעיקר עשייתן אינו להכי מ"מ יש לדמות אותה להל דכתב הכמ"ק באותן הכובשים של לבדים ח"כ שאין עשויין לקבל מים מ"מ ע"י הדחק מוגבים לטול מהם שטורי דרכים רגילין לפתח מהן ע"כ. ואע"ג דעיקר תשמישן אינן להכי מ"מ כיון שצוברי דרכים רגילין לפתח מהן חבוב תשמישן להכי ה"ה נמי הכא. ועוד דהוי כמו סמיכת כסא וספסל דהא סמיכין בהו בבעה ושיבס בעגלה. ח"י כי יש להלק דמיכת כסא וספסל הם מנוקף דכלי כגמטא במדרס אבל הסולמות כלי אחד הוא. מ"מ יש מהם שהם מחוברין. לכן נכון להחמיר לכתחילה וסולמות של לולין מותר לכתחילה דאע"ג דכלי היה מ"מ לא מקבל טומאה דכלי עין שאין בו צד קיבול אינו מקבל טומאה ומשם מדרס נמי ליכא בהו :

תתקב להבר כלונטות הסוכה במטמאות של צרא או לקשרם בצללות שהם מקבלים טומאה כ' מהר"י בהרומם דשן כס"ל לא דאין קריאה תתקב דהא דהגו לסכך בערבה ולא בנכרים אפילו פחותים

אשר על יד אר"ל מי שלא ראה סמחה בזה השואבס לא ראה סמחה כ'. ידמוז שאל יעשה אדם כל שבעת הימים אשר הם כנגד ימי שמתו של אדם סכתו קבע רגלה לומר שפוסל כל תכליתו לעו"כ. ואי מיד אחרי מותו הוא מזומן להיות עו"כ ולשמוח בשובע שמתה אשר עליו נמחר עין לא ראתה אלהים וזולת. ונאמר וישמחו כל חסדי כך. ונאמר שובע שמתה אם פנד [נעומות] [תעו] בזמנך נא. זהו הנראה לי בטעם מלת הללו. והשם יתברך ידאנו נפלאות ומתורו אמן :

תיקון סוכה והבשרה

תתצב אג"ר שדון סוכה שהם להלכתן ושלמים אפילו טפה. והגו עשוי לעשות מחיצות שלימות כי אין הכל בקוין דין המהירות. ומי שאין לו ברי נכון למחיצות מהר מ"כ כג"ל דיותר טוב שיעשה אדם שלשה מחיצות שלימות לסוכה. ממה שיעשה חרבע מחיצות רעועות. ומאחר דנאנו לעשות חרבע מחיצות שלימות. מטעם זה נהגו שטוין עיגול בתוך הפתח כשאר פתחים דאל לא הייתה עגולה בעצמים הוי ליה צורם הפתח מו האד דרוב בני אדם מחברין אותו הנכס שיהיה המפקד מן האד ואיכא מאן דאזר דלא שמים פתח. אבל אינו סוכה הצמיות משה לשה שפתח גמורה אין לריך אותו עיגול ואפי' מנהגא ליכא :

תתצב אג"ר לסוכך על היריעות המצוירות שולין אלא המהירות לנוי. דלו הוי מלוה הבאה בעצירה היריעות מתקוות וברוח מזוה אין עימדין ולא שום מחי'. ועוד דרוב פעמי' מסככי הסכך ואח"כ שולין היריעות והיו מן העשוי :

תתצב מותר לתלות בהיריעות שטעם דק שיהיו שולין למעלה מהשמים אדם. ואם מליין למעלה אין להמה והרות אין לחוש מהר"ל ומהר"י :

תתצב מותר לעשות מחיצות סיהא בין כל דף ודף פחות משלשה טפחים להמירין לבד. יתלה גם יריעות להזיל מן הרוח והיריעות אינן יכולין להחזיר הרקתה דהיון ביניהם משלש טפחים :

תתצב העושה סוכה למטה ביה תחת הגג שהסכר הרעפים. אע"פ שגארו עדיין

העושים הדקים שהרעפים מונחים עליהם כסיר'. אבל אם הרעפים חסוכין זה לזה פחותים מן טפחים כסולה להמירין לבד. ואם סוכך על הלפי"ה אפי' הם סמוכים בפניהם משלש אה איריין כהוי גומא לבד להסכך הבית דאין כבד רבב עליו ומצטלי. ואפילו תחת הגג נמי אם הוא צננין דאס מולקת לסכך פתחה הלפי"ה הוי חממה מרובה מלתה פסולה. ולדעת הר"ר ויחל מבר"ב והר"ר פתך בכל ענין לריך לרקוק קרב מן הסכך עד הגג לזכר בני הסככים יחד להות הכל סכך אחד. ויהא דבר ה' יחיש לזכריהם לכתובה וכן שבע דברסו מהר"ל :

תתצב מותר לשבות סוכה תחת הגג העשוי לפתח ולסגור ומותר לסגור

וכמה ערלי מסיק אבי כד פשים בר כי רב ומיל
לכלה פרש"י שזהו כביסה. וערלי דקמי לא אשמייה
קאי דכל פשים ערלי הוא כן כבש הר"ל א' כספר
ירא' וכן כזב הכבש"ן דמכר"ס ז"ל שם יין חוץ
לסוכה. והמחמיר שלא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים
טע"ב. אבל עכ"פ אין מברכין לישב בסוכה אפילו
אשתיית יין כי מסיק האשור"י והמרדכי :

תתקבץ פירות מחר לאכלם חוץ לסוכה. אהמס
מהר"ם ז"ל מחמיר על ענין שאינו
אוכל חוץ לסוכה אפי' פירות לפי שיש בפרק בשרא
דיומא ב' לפנות חד אחר פירות בשי סוכה וחד אחר
פירות לא בשי סוכה והוא עושה כדברי המחמיר
הפ"ן. והר"ר פרץ כבש בבי"ס ומימי המסקנא הוא
דפירי לא בשי סוכה והמחמיר טע"ב. כדאמרין
בסוכה גבי הסוף דל' לזקק שהביאו לפניו כותבם ודלי
של מים וחומ' העלה לסוכה. לפי שרצה להחמיר על
ענין. ודוקא פירות הוא דלא בשי סוכה אבל בשר
וגבינה ובהר דבר חוץ מפירות בשי סוכה טע"פ דלא הוי
פת דאמרין בסוכה אם הפלים במיני תרומת יאל .
ומיני תרומת היינו בשר וכוונתו בו ומדמהי' השלמה
ש"מ דבשי סוכה. ודלא כפי' הק' שפי' מיני תרומת
היינו פירות ודולי פירות לא בשי סוכה ולא מהני ביה
השלמה עכ"ל וכן כתב הטלבו בשם הר"ר יואל. אבל
הוא דקיימא לן דמיני תרומת הוא מאכל ששמי מר'
מיניס דמנוכה בלוי' והפסחא אין רחיה ממני תרומת
לכשר וגבינה וכן הרמ"ם דחה לדברי הר"ר שרץ :
תתקבץ ריבוי אכלים ערלי חוץ לסוכה ואין ישימם
ערלי חוץ לסוכה. מ"ס אחר אבי

גורם שמה ירדס ורבי' אחר לפי שאין קבועה לשינה
פי' שינה כל שהוא מקרי קבע וק"ל כרצו' הלכך
אפי' הויה רחשו בין ברכיו דקום לי' שלא ירדס אסור
תתקבץ ריבוי דלא מברכין אשינה לישב בסוכה משו'

דשמה לא יאן ויהי דברכה לבטלה
אשור"י פרק בשרא דסוכות ופרק קמא דברכות. וכן
כתב השב"ץ סימן קמ"ב והסו"ר כתב בשם רבינו סם
דברכה סוכה שמבדק על האכילה פוטרת כל השאר :

תתקבץ ריבוי אכלים לישב עם השמן בסוכ' מדאמר'
בירם סוכה הכל חיביב' בסוכה
ופי' כהנים דסד"א חשבו כעין תדור ופרש"י דכהני'
הוי בני עבודה ואין יכולין לדור אים ואשמו דאין
מקצין לנשיאיהם משני הרב ב' לימא לא לחיוב בסוכה
קמבעט לן. ומטעם זה מקילין עכשו בשניה משום
שאין יכול לישן עם השמן שאין לו סוכה מיוחדת ולכן
פטור. והמרדכי ע' שאומרים השולח על דבר זה שירא'
מן הנייה והוי כחולש שאין בו כונה דפטור מן הסוכה :

תתקבץ ריבוי ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות
משתכרה המקפה וכבש ר"ל ממז"ן מי
שאינו צריך בזה השיעור יאן לבדו אם מלעזר בלוחו
דבר שמשאר כזה יולא מצינו רשאי ללכת מסוכתו .
ואם פסקו גשמים אין צריך לחזור לסוכה לחלוט. וכן סי'
יין בסוכה וירדו גשמים וירד אין מברכין לו נעלות
עד שיעור משכחו אחר שיעלה עמוד השחר. כגומר
דגמרי

פחותים משלש. משום בזירת חקרה הוא הנה מיומתי
תתקבץ אומר מהר"י סג"ל מה שאמר' העולם
פולקין לסכך הסוכה עד שיהיו

הסוכים נראים דרך הסכך. ודלי יפ פסקים כן. אכן
שמוע מרבו מהר"ם ז"ל שהיה מהק' הסכך עב בזירת
דלא לסכך כל כך שלא יהא נראה מתוכו דרך הגג
בשום מקום. גם אם אין רואים בלילה מ"מ צוים
רואים כמה חורים וסדקין בכמה מקומות ע"כ. אבל
נכל מקום אל יסכך חוץ עב בזירת שלא יוכלו
הגשמים לירד בתוכה כך דרש מהר"י ווי"ל :

תתקבץ לא יקללו הישרא' לסכך בעצמה אלא יקנה
חוץ ממנו דכל גזל אין עושין ממנו
סוכה לבתחלה. והיורדים המביאים בעצמם יתנו לגוי
פרוע טרם שקוללים הערבה ואז הוי מותרת לו
בשמי רבות :

תתקבץ ויעשה סוכה במקום שיהיה יכול להיות חדר
שם הו לאכול שם הו ללון שם כגון
שלא במקום טיפות וסירחון או במקום סכנות לסמי'
וגביס דלא אפי' ידי חובת אכילת סוכה לה יאל מאהר
דאין יכול ללון שם כן פסק הרמ"ם בבי"ס מיומתי
בהלכות סוכה וכן כתב בספר ירא' סימן קכ"ג :

תתקבץ ריבוי רבין בסוכה חשבו בעצת ימים. השבו
בעין תדורו מכאן אחרו לה שבעת הימי'
עושה חכם סוכתו קבע וזהו ערלי. הויה לו
כלים נאים מעלין לסוכה. מלעות נאות מעלין לסוכה .
אולם ופחה בסוכה. ומסיל בסוכה. ואפי' אם רוצה
לספר שמעושת עם חבירו יתכנסו לסוכה. ופחה בסוכה.
פוחם למגרס ולא לעיוני. והמחפיל ראה מתפלל
בסוכה או חוץ לסוכה א"ל בשם הרמב"ם וכן הטלבו :

תתקבץ ריבוי דם היב לאכול בסוכה חור זרוע
והשב"ץ וקולוניל' בבי"ס בחור זרוע
בסוכה דף ס"ד ודמי להא דכתב הר"ה שאין לעשות
סוכתו חתלה במקום ריח רע או רוח ולומר מלעזר

חמי. ושוחקים בסוכה מהר"י בדרשותיו :

תתקבץ אומר רבא מנה מכלו לבד משלללל. ים
מרביתו ז"ל מפרשים משום מילום.

ומאני מכלי היינו כגון קערות שמשאסות אחר אכילה .
ויש מרביתו ז"ל שמשפרים קדירות ואינו דושא .

וטעמא דכתיב תדורו בעיני. והני אין רגילין להיות
בבית דירה אלא בית ים להא לבדם. והנהו שלא להשתמש

בסוכה דברים של ים כגון שפית קערות וכוונתו
צדן דלא להוי מלכות בציות עליו כלל בשם הר"ר אשרי :

תתקבץ ריבוי נר חרס אם הסיכה קטנה לריק
להולא מן הסוכה אבל בסוכה גדולה

כמו שלנו אין צריך. אבל המנהג שאין מביאין נר חרס
בסוכה כי אם מנורת ברזל ונחשת ונר שפי' עכ"ל

הרמב"ם אחר בסוכה קטנה אפי' נרגה של
זהב או הדסה מותר זרע. ובאשור"י פ' יושן מפרש

הטעם משום שמה יתקרב הני לדפני הסוכה ותאחו
בין האור. והמרדכי הוסיף לבאר משום דמבעית
וסיק וגם משום דמבעית בשערות :

תתקבץ ריבוי אכלים ושימם ערלי חוץ לסוכה .
12

דיני לולב

תתקנב ולקחתם לכם ציזם הראשון פרי עץ הדור וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחת' לפני ה' אלהיכם שבעת ימים . בפרק לולב הגזול ולקחתם סיהא לקיחה לכל ח' וז' . לכם משלכם להוסיף את השאלו ואת הגזול מלמד שאין אדם יואל בלולב של חצירו ב"ט ראשון של חג אלא ח"כ נתנו לו במתנה . לולב"ב בגימט' מיוחד"ל לומר סיהיה לכל אחד לולב מיוחד ולא בשל יבירו . ואיתא נמי בירושלמי לכם ולא בגזל . ציזם ולא בליה . לב"ס ציז"ס בגימ' ל"א בגזל"ל ובל"ל . וכל ד' מינים יהיו לכם ולא גזל שהגזל פסול לכן במתניא חפי ד' פסוקים יש בהן ד' סיבות וסימך בוס"ק "בפקודיך אשיחא אביטת" אורחתיך . "ואשפעת צמחתיך אשר אהבתי . "ספתי" מנחתי ומורתיך אהבתי . "קראתיך הטיני ואשמרת עדותיך . בד' פסוקי' חלו ים בכל פסוק ד' סיבות ויש בהן כל חמיות חלפ"ל בית"ל לבד גזל"ל כי ד' מינים שבגזל פסולים הם הם גזול"ל . לכן יזהר שלא יקנן ערבה לאורך לולב משדה גוי חפי' ברשות הגוי רק יסבור את הגוי לקנן כי סיני דלחוי ים ביד גוי ופניו שפי' אביטת **תתקנב לולב"ב** בגימ' חיי"ס לכך יבש פסול . ואיתא בירושלמי ר' אבין בשם ר' יודא בן פזי היבש פסול לא המתיב יהללויה . אבל בשעת הדחק יקחו חפי' יבש ואמר ר' יודא תעשה בנאשי כרבים שהיו מורשים לגבי ביהמ"ד ולגביה' . אמרו ר' משה רביה חין שעת הדחק רביה . וכן הדם כשר ביבש אור זרוע וח"ה . אבל ערבה פסולה ביבש . ואריך סיהא פיה חלק ועלה שלה משוך וקנה הדום : **תתקנב שיעור** הדם וערבה טפחים ומחיה . ואריך סיהא שדרה של לולב יואל מן הסדס טפה :

תיקון הלולב

תתקנב מצות לולב לאגוד הדם ולולב וערבה יחד משום זה חלי ואמור . לא אגדו כשר . ואם הותר ב"ט חסור לקשור חלל יתרוך ויתחוב בלגודם של ירק . ואין אגודים ורשו חלל במינו לכן יחיר המשיכה שפכזי הדס של יסיה חלל . ואגוד יחד קף תמר אחד ושלס ענפי הדסים ופניו ערבות ויהיה בין הכל עם האחרונ שבע כנגד שבעת רקיעי' כן כתב מהר"י ווי"ל . ולי נראה כנגד שבע שמחות את פניך אל תקרא שבע אלא שבע דדמיון אחרת חממות לולב . וכן יסד הביט ערבה שחוס וכן מהר"ש אומר הערבה נגדו הרשעים . לסיפק כל מה שכול למעט עדיף טפי לכן חין לוקח רק שני ערבי' ללולב . ואם לקח יותר כשר . ומזה שיתגדו שלא יתפזרו ענפי ערבות לבדן ולקחן . ויהיו לעשות שלס אגודות כנגד שלס חנות . אי נמי לולב"ב בגימ' כ"ה ושלס אגודות הרי ע"ה כנגד כ"ה כהדדיון . ואם לא נאגד אגד אחד כשר . ויאגדס דרך דילתס לכן יזהר בזהדס להצור הערבה לרחות חס מוגה כתיבו כי בגימ' לפעמים נותים עוקף של זה לצד עיקבו של זה ולפעמי'

יהיה ענין שיעור ופיעלה עמוד השחר שאם עלה עמוד השחר ולא הקץ חין מקיטין אותו . או אם הקץ ולא עלה עמוד השחר חין מטרתיין אותו לעלות ואפי' ירדו גשמים מועטים יאל דגשמים כל דהו מלפער שלא יוכל לטון מהר"י :

ותתקינו ובר זה בשאר ימים אבל בליה ראשונה חייב להכליל כיות בסוכה חפי' ירדו גשמים סמ"ק וכן בלשון"י משמו . וכ"כ הכלבו וז"ל והר"ם ז"ל ארבינו יודא בכתב ידו בתוספתא דסוכה דאף על גב דמוסר להכליל ביות משום וידיה גשמים מ"מ בליה ראשון של סוכות נריך להכליל בסוכה חפי' ירדו גשמים דגמריין ט"ו ט"ו מחג המזות מה לטון לילה ראשונה חובה מכלל ואלך רשות אף כן לילה ראשונה חובה ומכלל ואלך רשות . ועל כרחין בירדו גשמים קאמר דאי בשלל ירדו מאי קאמר מכלל ואלך רשות והלא ב"ט ראשון מיהו חובה להכליל בסוכה ציזם משום כבוד ו"ט . אף על גב דבחנו של מועד אי בפי חילי פת אי בפי לא חילי פת כ"ה פירות מ"מ ב"ט נריך להכליל פת משום כבוד ו"ט וא"כ אי הוי מיירי בלא ירדו גשמים מאי חירי' בליה חפי' ביומו עצמו . חלל ש"מ דמיירי בירדו גשמים דהוי רשות חפי' ב"ט ראשון ואפי' קאמר בליה ראשונה חובה דומיא דמלא . דהתם אי אפשר להפער בשום ענין ממנה בליה ראשון . ומיהו כיות פת בסוכה בגי דומיא דמלא חך נריך סיהא ודלי לילה ולא להקדים דומיא דמלא כדמפרש הכ"י מחור' ליינו"ס פרק ע"פ ע"ל . אבל בליה שני כגב בתרומת הדשן דנוטה שח' ירדו גשמים כל זמן אכילה עד פת ה"ינה דהשתא ח"ל להכליל בסוכה בלא מלפער דסמכין להאגודס הסמכין :

ותתקינו כתב מהר"י ווי"ל כשורדי' גשמים יש נוסגי' לבדך ברכת המזון ביות . ולא שפיר עבדי דלריך לבדך במקום סעודה . וכן פסק ד"י בר נחמן בליה ראשונה חס ירדו גשמי' איכל כיות בסוכה ומבשר בהמ"ל בסוכה ואח"כ אוכל ביות כל ארכו : **ותתקינו נשים** פטורי' מן הסוכה ולא דמי לארבע סוכות בפסח דאמרין גם הם היו בכותו גם דתסם היו דרכן אבל בדלורי' לא אמרי' הכי : **ותתקב קמן** הלא ר' לחנו והולא רק פתח בדרבא או בעיניו הוא ומשמשו והעוסק במלוא ושלוחי מלוא והמבשר מחמת גשם וזה או רוח דע שכל לו במקרה כולן פטורין מן הסוכה . ומי שכתבו לו כרות בליה שבת כהן הסוכות ויש לו נר בבימו שרי ללחא מן הסוכה כדי להכליל ביות במקום הגר המזאת הדכן סימן ז"ל . ובס"י ז"ב כתב דמי שגר לו הסוכה בסוכה לפניה דענין זה שאינו יכול לטון בפיטוף ידים ורגלים לא קרי כה"ג מלפער והייב לטון בסוכה : **ותתקנב בר** הפסוק מן הסוכה ואינו יואל חין מקבל שכר והדיות הוא הכה"ה מיימוני :

ותתקנב כשיצא מהסוכה מרחמ גשם יזהר שלא יבטע בלילה לומר מה לו לישב עתן . רק יאל בלעגעה כגודל בלחיות ופחד חלו . הוא עבד ורבו מזהב בעבודתו מהר"ל בדרשותיו :

המהרי"ל בשבועה ל"ל להקוף בלולב דרך ימין כשמוענעו. מזרח דרום מערב זפון ודלא כאכא דמהפכי לה ולא ידיעי טעמם עד כאן. והנענוע הוא שצריך לערוף הלולב ולכבסו כן הוא דעת הפוסקים :

התקלה כתב הרקנ"ט פרעה אמר צריך לסמוך האחרון ט"ז שאר המינים שלא להפרידו מן המניין. וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל י"ט ח' של חג הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד אח' אשכנזי שמו הר"ר יצחק רחמי בחלום שהיה כותב השם ביו"ד כ"א והיה מרחק הה"א האחרונה מן הו' אחרונה הראשונה ואמרתי לו מה זה עשיה והשיב כך נהגו במקומותינו ואני מחייב בו וכתבתי אותו שלם. ואשתמוס על המראה ואין מניין. לאחר בעת נעילת לולב רחמי שלא היה מונע רק הלולב ומימי בלא אחרון והבנתי פחרון חלומי וחזר בו. וכתב מהרי"ל דכן יש לנהוג וכן הוא בזה"ה מהרש"ק ק"ב בשם הערוך :

התקלה כתב האכן שועיב דדרשותיו צריך ליטול פנים כנגד פנים. פני הלולב כנגד פני המוטל והשדרה להוץ וכן כתב האבדור"ה בשם רבינו סעדי גאון דלא כיש שמהפכים ואומרים כי יש סוד ורחוק את חוררי וכי לא ידעו :

התקלו המעם דל"ו נעושיין מלאכי כבוד כנגד ל"ו דיוקים ל"ו מליצי יושר. ואני שמעתי דכמו שהנעושים הם ל' רוחות למי שה' רוחות שלו ולמעלה ולמטה למי ששמים וארץ שלו. כמו כן הם ל"ו נעושים לרמז שאלו לחרוץ עיניהם וראו מי ברא אל"ה בגימטריא ל"ו :

התקלו אסור לאכל קודם שיטול הלולב. בנה ואלו קודם שיתלו והוא על שלחנו ביום ראשון שהוא מן המורה יפסק אפי' יש שהם הרבה ביום ליטול אחר שאכל ומינס ראשון וחילק הם יש שהם ביום לא יפסק. והם לאו יפסק ח"ה :

התקלה דורב הבא מתוך לחוס כשר הואיל ואינו לאכילה. ולא חיישין שמא יאמר לגוי להביאו דלא שכיחא שיטפה אדם מזה הבאש בעצירה הגה באשירי. דרשם השנה אור זרוע בשם הרשב"ה :

התקלה אדם שהיה לו אחרון ולולב והדם כל שנה והיה מצדך על שלו. שנה אחת שלחו אנשים מעיר אחרת חוץ לגוי אחרון ולולב והדם לכן השלה לו את שלך. מופט שיצרך משל הקהל וישלח להם כדי שילאו רבים ידי חובתם. הנה במהרש"ק :

סדר היום של סוכה

התקנה מתפרר ערבית ליל כיסוסה אחת בהרמנו את יום חג הסוכות הזה זמן שמהמנו. "משום שנאמר בו ב"פ שמחה ושמחת בחגך והיות אף שמח. והאכן שועיב כתב כי בעצור שישראל יאלו נקיים מהעונות והפסעים וזה הזמן נמחל

גם כופפים ראשים לחוץ כדי שלא יאשרו העליו ולא לא מונח כדרך גדילתו. אך יזקוף וישטו ראשי הגבעול ויניחם כולן דרך גדילתו. ויאגד ערבה בשמאל. וההדס בימין. ולולב בלמנע. כך הוא בדרשות אכן שועיב והוא על דרך סוד. וממעט זה יאגדו ההדס גבוה יותר מהערבה וכן כתב מהרי"ל ווי"ל. וישקענס בתוך אגד של לולב שיהיו כולם בידו בשעת נטילה. כתב הרוקח מנהיגו בלולב לכפותו ששת ימים. ובהושענא רבה מתירין אגודו למעלה כפס כתיב ששה ימים כפות כפופות א'. וכן מהרי"ל בששה הימים לולב פתוח למעלה רק טפה. ובהושענא רבה הותר אגודו עד תליו :

דיני נטילת הלולב

התקנה בשנוטל הלולב יקחו שלא כדרך גדילתו. ובשנוטל האחרון יקח יגבו מן האד או למעלה ויבדק הברכה דאמרינן בפרק א' דפסחים כל הברכות מצד עליהן עובר לעשייתן ואחר שיבדק יסוף הלולב ואחרון דרך גדילתו כן הוא ברורה וכן עשה מהר"ם ז"ל ומהרי"ל ז"ל :

התקנה ונוטל הלולב בימין מפני ששלשה מינים אגודים בו וסימן לדבר לב הכ"ס

לימין בנית' לול"ב. והאחרון בשמאל. וכתב האכן שועיב שיש לאדם להקדים נטילת אחרון בשמאל ואח"כ לולב בימין. ובשמיניו או נותנו עות' הלולב תחלה כענין חפזין. וכן הקדים הכתוב פרי עץ הדור וכמו שאמר בחפזין והיו לאות על ידך כל זמן שהיו הביטפות בין עיניך. וכן כל זמן שהלולב בימין יהיו שניהם שום בקדושתא: **התקנה מהרי"ל** הסיר הרצועות בשעת נטילת לולב גם בהושענא. ומהר"ם לא

הקפיד וכן הוא באגודה פרק מקום שבהו דלון צריך : **התקנה ויברך** מעומד דילפינן דכוחות תלתא לכס חיון בלולב בעומד ובזניית. בזניית כתיב וחי' לכס לזניית. בעומד כתיב וספרתם לכס ממחרת השבת. בלולב כתיב ולקחתם לכס ומה עומד בקומה אף כולן בקומה. ועומד גופה מנלן מהחל חרמם בקמה אל תקרי בקמה אלא בקומה :

התקנה ויברך על הלולב ולא על שאר המינין לפי שהוא גבוה מכלן. והוא עיקר ושאר המינין טפלים לו ומצדך על העיקר ופוער את הפעל. וי"א מאחר שהוא חשוב במינו מכלן כל האגודה נקראת על שמו והיו כמו שצריך בפי' על כל אהת בשמו :

התקנה ואחר הברכה יענוע ומהרי"ל ז"ל כתב יזהר גם ביום שמצדקן שמים להיות השמי ברכות עובר לעשייתן שלא יענוע עד סיום הברכות :

התקנה וסדר הנענוע כתב הר"ר יצחק ז"ל וי"ל נהגו ברוחיות עפ"י ירוש' לנענע שלשה נענועים על כל דבר ודבר א"כ צריך לו' רוחות ל"ו נענועים הולכה והבאה של ד' רוחות והעלאה וידידה זהו ו' פעמים שלשה נענועים והנענוע הולכה והבאה זהו לו' רוחות ל"ו נענועים עד כאן. וכתב

וש"ץ ביאמר נא מנענע ולא ביאמרו נא. אור זרוע.
ומנענעם בהביעה נא תחלה וכו' ולא ביאמרוהו נא.
כי הפסוק כן הוא אז ירנו עמי היער וזה"ל הודו לס'
כי טוב כל"ה ואמרו הושיענו מש"ץ. ואין מנענעם בשם
לא כבודו ולא בזה"ל המ"ל:

תתקמו בהודו בשבטן כלל מנענעם ב"פ ל"ו
ופסלין הפסוק כלבו והרומז
הדגן. וממלא שמנענעם בחלה ב"פ ל"ו בני"ג ע"כ
ובחלה ב"פ ל"ו. ובסוף ב"פ ל"ו. ב"פ ע"כ בנימ'
ר"י נמלא שהנענע מורה שו' למרום עיניכם ורחו'
מי ברה"ק הו"א השם המיוחד שממו ע"כ שמוס'
ויר"ו חסידות וכמך להו ויקרא בשם ה' ויעבו"ר הוא
ביאור גמור ששם ה' ומנו ע"כ שמוס' ויר"ו חסידות וזהו
יעברו חסידות ע"כ ר"י. מפסוק למבין:

תתקמו א הוא שנה אין נועלין לולב גזירה
שמה יעצורנו הרבץ חמות ברשות
הרבים ויש שוללים למה גזרו ז"ל בשבט וולוב וממלא
שמה יעצורנו הרבץ חמות ברשות הרבים ויתר ממילה
בשרי מילה דוה"ש שנה. וי"ל דכיון שהמילה חונה
מופלת רק על יחידים כגון על האב או על ב"ד לא
השבו שמה יעצורנו הרבץ חמות ברשות הרבים כי
ההרים שאין המילה מופלת עליהם ימנעו מהו וזהו יר'.
אבל שלשה חלו הם עמי נים מופלים על כל המון שכן
הכשר פטעו בהם רבים מעמי הארץ עד כאן לשון
הכלבו. ולי נראה דהיה שאלה אין לה שחר דגני'
מילה מרבוי קרא ילפי ציוס השמיני. ציוס השילי
בשנה. אבל בזה דליכא דקרא גזרו הכמים
בשבט ואל תעשה:

תתקמו וקורין בתורה. ומתפללין תפלה מוסף.
ומזלין כ"ס ומושו על המגדל
ומוטל כל אחד לולבו ואחריו צידו והש"ץ מתחיל
בהושענא. ובשיאמר הושענא מנענע לכל ד' פסם אחת.
ומקוין המגדל ואחר הושענא למען אחרך. ואומר
מכיל"ל מה בש"ץ פונה לשמאלו מארזו הקודש לסבב
המגדל ש"ג דלמר מר כל פונות בזה"ל פו"ל לא יהא
אלה ד' ימין ימיו משום דעיקר הסיבוב חינו אלה
לסבב הס"ס שעל גבי הבית ה"כ כשפונות החזן והקהל
חת פניהם נגד הס"ס שעל הבית אז כשפונות צדו חת'
הפנייה דרך ימין. ומי שאין לו לולב לא יקוף.
ובשנה אין מקוין ואין מוזלין כפר מורה אלה
פוסחין הארון:

תתקמו והמדקדק יאהו הלולב צידו כשנכנס
מצינו לזה"כ גם בשעת
ההפלה וכן יחזירו לביתו כדי להבדל המאוס דביושלים
היו מהצבים המאוס שכל היום היו לולבין בידן כדל"פ
לולב הגזול דף מ"ה.
תתקן בותר להחזיר הלולב במים ב"ע ולהסותף מים
אבל לא להחיות:

תתקבא ער הפלגן מדרך בורא פרי הגפן. לישב
בסוכה על הכיס. וכן ציוס ב'
ובשנה בשכונות לפי שמוס' קודם חילוק. אבל במזל
שאוכל קודם שמוס' מדרך על הפת המזויל ולישב בסוכ'
ערבית

המחל עון העגל ונמנעו בהקמת המסכן מאורף
להם סהוד זמן האסוף ואדם שמה בתבונתו לכן אומר
זמן שמהמיו:

תתקבא בריר ראשונה ממחיתים עד הלילה משום
דליפסין ב"ס דמ"ו מ"ו מפסח
דכחיד ביה בערב תחלו מלות. ומצרכין לישב בסוכה
ואח"כ פה"ק שקהי על הי"ט ועל הסוכה. ויש מנהגים
לקום עד שברכו לישב להשכב עובר לעשייתן. ואמר
מכ"י כנ"ל דמחזי כיוהר"א וכו' לעשות ופסח הוא
דלישב חונה לשון ישיבה רק עכבה כמו והשבו בקדש
ימים רבים וכן בל"ה וכן כתב הכלבו וז"ל מנהג רבותיי
ורבני לרפח לקדש מעומר בליל רביעון של הג' הסוכות.
והראב"י ז"ל כתב מנהג קדמוניו נא היה מעולם כזה.
והטעם כי הישיבה חונה חלה על דעת ההכילה וכל זמן
שחיו חוכל הברכה עובר לעשיית המילה הוא חסות.
וכן כתב בטל העיטור ז"ל וזה לשונו ומנהגו לקדש
בדרכו מיושב ושל"ג דבשיען עובר לעשייתן להפוקי
אחר עשייתן דלא והמקדש מעומר דעת חזו"י הוא
עד כאן:

תתקבא הא דלא מצרכין על ישיבת סוכה
כדמצרכין על חילת מה. היינו
פועל דבאכילת מה מצי למיפטר נפשיה בכוזת מצרכין
על חילת מה. אבל הכה דבשיען השבו כעין חדורו
לא מצוי לברוכי על ישיבת סוכה דחי אומר על ישיבת
סוכה משמע הדא זימנא ואין ציטון שבו כעין חדורו.
לפיכך מצרכין לישב דמשמע ישיבת קבע פעמים הרבה
ע"ל התורה:

תתקבא כתב הכלבו וז"ל צריך לתת טעם למה
מצרכין על הסוכה כל בבעה ויתר
מזה שאין מצרכין עליה אלא לילה ראשונה בלבד.
כתב הר"ז ז"ל כין דליכא חיוב פניה כל בשנה וז"ל
לחד ליתום בשנה ימים בלל סוכה נמלא חיוב סוכה
נמשך כל בשנה וירר מזה דאפשר דאפטר בלל מזה
כלל. וסר"ד במזל שקיל"ו ז"ל כתב דמצי מזה
שחילתה בשחר ימים חונה לבוס מלות מזה אלה
והשביע רעבו לפי שהיו רשאי לאכול חמץ ולהשביע
עצמו. ודומה למי שאכל ישר בהמה כהורס לפי
היוני רשאי לאכול בשר בהמה טמאה שחיו מצרך
הקב"ל לאכול בשר בהמה טמאה. אבל הישיבה בסוכה
ודחי לא צורך גופו הוא להשביעו רעבו אבל לקיום
המאכל לבד ולפיכך צריך לצרך:

תתקבד בשהרית מתפלל תפלה כמו בערצ'.

ומוטל הלולב והאחריו ומצרך
על כמיל' לולב ושההיינו ומנענע דלמאריץ במדרש
אמרתי לכם שתקרו את הלולב ומנענעו לפני למה.
בשנהם בה לאחי אהבה מארץ מארים נענעתי את הכרים
בנאמר הכרים קדו כללים. חף לעמוד לבא חני עופה
כן והכרים והנצעות יפאחו לפניהם רנה וכל עני השנה
ומהו כף:

תתקבא ומברך לקרוא את הלל ומנענעם
במהל' הודו. ובסוף שהוא
די לעולם הסדו. והקלל מנענעם בכל הודו שיהמרו.

התקנב ערבית

מתפלל כל התפלה כליל ראשון.

ואם מ"ש מתפללים ותודיענו.

ומקדשים על הכוס בזה"כ יקנה"ז. ועל השלחן מסיק

הא"ה ואביו לבדק שהחיינו קודם ליטב בסוכה כי אין

נריך לבדק שהחיינו יותר על הסוכה רק ליל ראשון

ואחר כך בליל שני הוי הפסק. לכן מצרכין זמן

ואחר כך ליטב בסוכה וכן הוא מסקנת בית יוסף

וכן נוהגים:

התקנב ביום

שני אין מצרכין שהחיינו על הלולב

רק אם הל יום ראשון בשבת אז לכל

השעות מצרכין זמן הלולב ביום שני. והא"ה מצי' שנה

במצרכין שהחיינו על הסוכה ב' ימים. וז"ל זמן ליל ר"ה

מדרבנן משום דלפני' לו י"ב ר"ה וי"ב הוי כרגלים ולא

אפשרות לכן אין פוסק את השופר מלבדך זמן אכל זמן ליל

מג הסוכות דאוריית' לכן פוסק הלולב מלבדך זמן. והא"ה

א"כ יום ראשון לא יבדק זמן הלולב וי"ל דליל ראשון נריך

זמן משום סוכה לבד מ"ט לכן אינו פוסק הג"ה במהג"י

מהר"ק ז"ל. עוד טעם אחר שאין נריך לבדק זמן

ביום שני הלולב וגבי קידוש הומר משפך דשתי זמן

דלולב דאף אם היה חול ולא נדחה העוסק לולב לעצמו

מבדק שהחיינו עיין בהגהות סמ"ק וצ"ל:

התקנב קורין

נדרתהוול ולא מניין למימר ב"ט שני

פרשת וציוס השני דה"כ עבדין ליה

חול. רש"י שלח הליל:

התקנב בחור

המועד מצדך על התפילין כן מסיק

הא"ה וההשור. יעלה ויבא

בצפלה. וגומרון הלל. קדים שלם. ומוציאין ס"ח.

אם הוא יום ג' דסוכות קורין לכהן ביום ב'. לוי ביום

שלישי. ישראל ביום הרביעי לרביעי חוזרין למעלה

וקורין ביום השני וציוס השלישי שכן סביקא דיומא.

וכן כל חול המועד קורין לרביעי סביקא דיומא והומר

הושענא אערך שושי משום גליתי ביום פשעי שייך בחול

הסמוך ליה"כ:

התקנב סדר

הושענא דחול המועד אערך שושי

אל נמוקצות. הדון המושיע. ואם

יבא ערבה ביום ראשון אז אומרים בששי שהוא שבת

אום גאורא ואז ים לומר זה הסדר אערך שושי. אום

אני חומה. אל למושעות. שאין אומרים הדון המושיע

שמייירי צמים קודם שבי לחג כי המים הם סימן

קללה נהג. אכל בששי אין קריאה דכבר רומז הכתוב

בזה נסוך מים דמקב בזה ונכסיה. ר"ל שני יסוכים.

ועוד נרמז מים בששי ובששי כדפרש"י פרשת פנחס.

ובשנה יום ראשון בשבת לומר זה הסדר אום גאורא.

למען אהמך אערך שושי. אכן שתייה. אל למושעות.

הדון המושיע:

עניין הושענא רבה**התקנב יום**

שני הוא הושענא רבה. ולמה נקרא

שמו הושענא רבה. אמר הקצ"ה

לאברהם אני יחיד ואברהם יחיד אהן לבניך יום המיוחד

לכפר בו עוונותם וזהו הושענא רבה. פירש שמי אחיה

ב"ה. ואחר בזה"ה. שפרש דורות מהלך ועד נח וי'

דורות מנה ועד אברהם והושענא רבה כ"ה יומא
למדת השני. אמר לו הקצ"ה לאברהם אם אין כפרה
לבניך בזה"ה יהיה ב"כ. ואם לא יהיה הושענא רבה.
וזהו אידעתי על שמי. וסוד החסידים שהיה בליל
הושענא רבה ולא ב"כ היה לה להיות ביום. אכל
הכוונה בזה דע כי י"ב הוא ב"ה למודש. וי"ט של
סוכות אחר ה' ימים הרי מ"ו יום. והושענא רבה אחר
ו' הרי כ"ה. חרבע כ"ה פעמים כ"ה. יעלה תמ"ה
למפרע הוא חמ"ט וחומתו של הקצ"ה חמ"ט וזהו
ההחימה הוא בליל הושענא רבה. ועוד כי י"ב הוא ב"ה
לחדש כנגד י" של שם. ואחר ה' ימים הוא סוכות
כנגד ה". והושענא רבה אחר ו' ימים הרי תשנ"ט.
שם ד' דה' אחרונה כפולה. ובהב הרוקח בסי' רכ"א
בר"ה וציוס ז' של סוכות כתיב כמשפס. לומר מה
בגור בר"ה וחומה ב"כ. מרחא בלל הושענא רבה.
לכך כתיב בתהילים ב' פעמים לפני ה' כי בלל כי בלל
לשכוח את הארץ. למה ביום שבעה לפי שאין מקריבין
נדריהם וצפון נדרים גשמים נעלים וכל שבעה ימים
מסכים מים ורמז מים בשני בששי ובשני בשבת
פנחס על שם שופך ב"ז על נדיבים. לפי שבה עת
המים והולרכו בלילה שלפניו נלחוח כמ' קרקפתא
דגברי דריסם לפרסם וממלאם בלל. והומרים המלכים
פלוני לא יהיה הרי אינו נריך למים ולפרנסה. כך
אלם מעליהם וה' אחמו "סר"נלם "מעליהם צנמטריה
"סר"נלם למי שסר לו לא יהיה שנה ע"כ. וכבר
הרקט פרשת שלח סר אלם מעליהם כהב הרב ז"ל
יהיך שירמזו למה שמדע כי בליל החותם לא יהיה
אל לראש האיש אחר ימות שבעה היום. ולכך
נאמר כי סר אלם מעליהם וגנדר עיניהם מיתה וה'
אחמו ע"כ:

והמעם

הענין ארמזו כבר הודעתך שאין דבר קצין

וגדול למטה שאין לו כח למעלה. ובכיו'ן

כחו עמו מנין עליו ויש לו אל כענין ה' אלך על יד

ימייך. ובסדר החם מעליה הירח או השמש או השור

שולטין עליו בכל נדדיו. ואין לו אל. ובצבור או הגהות

העולם השפ"ע"ה שכינה שנאמר ורוא' יפסוק חבל.

"בזקק וכל מעשהו ב"אמונה. והיא פועלת למחיה

בהשגחה פרטית על כל אדם ומעשהו כענין בהחיה

היפלה מה' דבר. וה"כ כפולת' עליו ה' שומרו

ויאללו כענין וצבא ידיו כסופין. ארנס כהן רבא מונח

למקריב פתחא שפלה אין ללה על ראשו רק הוא

הפקר. אף כי הכל חלוי בצפונה ומעשים טובים.

אמנם הכולל נריך זכות וספלה שירפאהו הש"י יותר

מן הכרחי שלא יבא עליו חולי. וכך היא המדה בענין

ובצפון מאיר עיני שיהיה ה'. וכבר שמעתי מהסידר

ואלשי מעשה שראו בזה"ה אחד שלא היה לו ללבוש

הלילה עומה עשה תשובה וינחם ה' וצלוהו הלילה רחם

צילו להצילו מרעתו:

אמנם

המעם בליל הושענא רבה יותר משאר הלילות

הצנתי מדברי הרוקח כי בנה: דלויס על

המים. והוא יום אחרון שבה שא נחתם לחיים כי

כפי צורך החיים כך המים באים לעולם. וממיה אפי'

שמעתי

בשקף והעריפו שמים ממעל. לך בסוף כל נדרי יושב צדון על המים. לך המון לבוכים אש כי ידור נדר לה' שיתב צדון אם לא עברו נדריהם יתן להם מים מדה במדה שדבור נקרא מטר ופיהם פתרו למלקות. יערוך במטר לקמי. אם יתן נדרי' בטהו ונחיה מטר חרנכס בעתו. ומצוי' קרבים' בהושענא רבה אז הכרו ואלא פי' יעברו כל תהור והיו קושר' הבהמות בענפי. ערבה אסרו חג בעבוהם עד קרנות המזבח ואומר רבש"מ ע מה שנדרנו הבאנו והענפי' שחברנו בידנו הם הואיל ולא עזרנו מהם. גם חתה חל תעזר הכשמים. נדר תלוי ברות פיו יב רוחו יזלו מים. נדר תלוי בקול קל ה' על המים. עשיו ה' מה שזיומו כשם שחם גדילה על המים כך לנו מים. ועושי יס גדול שחם סוף השנה ואומר הושענא חת עמך נו'. על שם זה היו קורין חתה הושענא רבה. רוקח:

תתקסא אין מקויון דס בהושענא רבה שחם יוס רבה. ולא בשום עי"ט דגזירין כל עי"ט משום ערב שבעות. ומיטו כיון דהורגלו רבים שומר פתאי' ה' מידי דהוי אש"ט חג' דקאי מלדים בזויו גדלותא בפ' משני מהר"ר פנ' בה"ה שפס"ץ סי' רס"ו. וכל מקום שחבור להקין דס משום סכנה כהב מהר"ו לחבור להקין גם שקורין שרעפין (פי' בל"ה קעפף) מה"ר דוד לנאכס ור"י העידו על מהר"ל שהחור לבס להקין בריבד' דכוסלתא בעי"ט דלית ביה סכנתא. ובהושענא רבה יש רואים לומר לחבור שחם יוס דין. מזה משמע קאש דעי"ט האחרון כל פסח כשיטע דמותר להקין הואיל ותלוי בזה דהוי יומא דדינא:

תתקסו בשבת דה"ה נראה' לומר קהלת לפי שם בקהלת חן חלק לז' וגומר וזה נדרש על ההג. ויש מי שכתב הפסע לפי שכוין הוא זמן שמתקו וספר קהלת שכתב השמחה כי כל השמחה בחלקו ואינו רודף אחר מנוח וגם מה שיש לו מתח חללים הוא. והר"ר יוסף אבן יהוי' כתב יען כי הורה לזה לנו משה שמקן ז' שנים במועד שנת השמחה בנה הסבות בצוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיו כו'. הקרא את הבורה הזאת נגד כל ישראל כו'. הקהל את העם הזה האנשים והנע' וגבר אשר בשעריך כו'. שר"ל כי אז להיותו מועד נעלה אשר יבא כל ישראל לשלש רגלים ולא ישרה פרסה. הן להיותו היותו משובח משלשן כאשר אמרו. וכן להיותו זמנו בזמן החסיד אשר אפי' עניי' וסדלים לא היו חכמים דבר להיות מאין הלך שגחה ופיהם. וכן להיותו זמנו שוב בהזיונות וקור אשר הנערים והחולס וחלופי המזג הנדרשים אחר משני הקור או ההום או הגשמים וסבת הדרכים העיוניות בבור הסבה המונעת היו חוללים כלם בשמחה ובצו לב היה מזה לקרוא התורה נגד כל העם וליהורם לשמור את מצות ה' אלהים למען יב לם. וליהיות כי מגלת קהלת היא שאלות ותשובות' מאשר אין להם לב אשר ענייני העולם בעיניהם כמחשבותיהם ובלתי מיושרים הטיב לזכורם עם ההכם היודע

כי ביום הזה הוא קיום המחימה שאלו מנקה' מלפני הכורה ביום הכיפורים שיהפמנו לחיים. ולכן נהגו להדליק נרות של יום הכיפורים. (ב"ק פקק פקקקקקקק ח"ה פסוקי דזמרה של שבת ולא נעריך ואין משנין שום דבר כלל רק חלון עולם מנגינ' כמו ב"ב וקדים אחרון מנגיני ציגון י"ט):

תתקסא וקורין לבסן וציוס החמישי. לוי וציוס הששי. ישראל וציוס השביעי. ואל' לרביעי חוצין וקורין וציוס הששי וציוס השביעי. ואל' להתחיל לקרוא וציוס הששי כהלך ימים הראשונים שאל' מגאל ישראל קורא וציוס השביעי שהוא קודם והאך אליו לקרוא קודם ביום שהוא חול. חלל מוטב לנו לילג הסדר שיהיה כהן פ' ח' למעלה ויכוין שליש לקרא ביום השביעי. ולא לעשות ע"י קריאתו את הקודם חול וכל המבנה ידו על ההתחנה:

תתקסב ומקריין ז' פעמים זכר ליריחו שסבבוהו ז' פעמים ולפי שכתב במלכים חלל יריחו אם יהיה טל ומטר כ"ה לפי דברי. מכלל שסבבו טל ומטר לרץ להקיף כמו ציריח. ומר"ס ז"ל מביא רמיה מן החבור' והסובב' ב' במסור' אלקומה נא והאובב' בעיר ולידך והאובב' את רזבה ה'. כל' כנגד שסבבו את העיר ז"פ זהו יריחו האובב' את מזבח ה' וכנגד ז"פ ככתוב בתורה עין ונחיה ונחיה בשמים ה'. למטר השמים נשמה ב'. ונחיה מטר ב'. לתת מטר הרך ד'. יערוך במטר ה'. כשערים ו'. כרבים ז'. ח' קולות על המים. ח' עניות ו'. הללוהו עתקע שופר בתהלים. וצפרפת חליוור ז"פ עין העיני. ח' חסידים ח' בחרות ביהמק ח' בחר כתוב ביעקב ח' צור כתוב ביוסף. ובבראש' שבעה מים ממרחפת על פני המים עד ולמקור המי'. ובשנין הענן שבעה ע"פ ה'. וגם ז' ממי' כסופי היותו שרפת וציוס השביעי ומחש'ה'. ויכסיה'. לפריס'. לחלום'. לבשמים'. במספרס'. כשפסס' והאזכרהם כתב כנגד שבעה רקיעים. ורוקח כתב עוד הרב' רמז' מזה:

תתקסג ובר חים יקח פנים או שלשה בדי ערבה לחים וקשרם זה לזה. וזה קורין הושענא. ואין ואלין ערבה שכלוב. ומנענע אותה או חובטה ב' או ג' פעמים ורוא מנהג ציוס' ואין מצרי' עליה. ומר"ס לקח ז' בדים להושענא נגד ז' הושענא. ואינו מוסיף בידו חלל כשאוור הושענא: **תתקסד ולמנה** ערבה בהושענא רבה לפי שהערבה גדילה על המים ואז דנוי' על המים. ולא היה יום מרובה בקרבנות ביו' ה' של סוכות שבו עוצר בכל תאחר על נדרו אם עבר ההג. ובטון נדרים גשמי' נעלר' נשיא' ורוא וגם אין חים מחלל בנחת שקר. ורמז לדבר מן המסורות וי' לא ב' במסורת ויכלל הגשם מן השמים. ואחר ויכלל העם הצידי. רמז שחם וכלל העם להביא את נדריה' אז ויכלל הגשם מן השמים. ולכן רוח צפון החולל גשם. כי הקרבנות שחוטקו בצפון ובתיב אחת מתוך האמח יצ'. וגם בעבור האמת שמדברים בדרך אז נק' משמי'

הוא. ואי שמיני עזרת הוא לאו יום טובה הוא. ומשום דשפאק תרומתו עבדין לחומרה יחזיקו בטובה ולא מברכין. ומהנין בו מנהג י"ט דהוא יום שמיני עזרת ועבדין לחומרה. אבל בלולא לא רצו לחקן שיטתו בלא ברכה מספק מפני שהוא מוקף לטולטל ומינכרה מילתא שהוא טהור בה מנהג חול. אבל טובה פעמים שפאק ערבים עליו וחובל בה ב"ט ההחרון של גשם מל' טובה ולא שפאק ב"ט בשיבחה שישגו חולשוד דלולא כל שפאק הוא דרבין ש' ולקחמס לכס ביום הראשון. ולכך אין לר' לטולטל הלולא ביום ח' בלא ברכה מספק. אבל טובה היא דאורייתא אובלין בה מספק. ולכן בלולא שמיני עזרת לא היה מהר"ר טע"ז ז"ל אובל ביום ד' ג' היה לר' לברך לישב בטובה ולומר בקידוש יום חן הסובות כי שדיין יום הוא. ו' המדרש יחזיקו יחזיקו ברכו לא מברכין פי' רב"ש' כיון דאיכא היכרא דלא מברך כהשר עשה כל שפאק ימים לא היו כמסוף. אבל לישן בטובה חסור משום דמחזי כמוסע ע"כ וכן הוא במהר"ל ובמהנהגים :

התקעא בתב בעל הגהות מנהגים מה שמחזיקין עזרת דהג. ומוריד הטל במוסף ראשון דשפאק כדי שיטלו כל המועדים בטל. כי טל הוא סימן ברכה לעולם. אבל גשם בחג סימן קללה הוא לכן מחזיקין בשמיני עזרת ע"כ. ואני אומר דמה שאומרים על ביום ראשון של פסח הטעם הוא כמו שכתבתי לטיל כ"י תרס"ג. ומה שאומרים גשם בשמיני עזרת דהג דלא נדונין על המים דכתבתו לטיל כ"י תרס"ה לכן מחזיקין עליו. וכ"כ האבן שושב וז"ל תן חלק לשבע! שבע ימי הסובות פה עיקר השמחה. וגם לשמחה זה שמיני עזרת כמו שאר"ל כי לא מדע מה יהיה רעה על הארץ כלומר אם חוקר עשה כן חוקר יודע מה רעה תהיה בלחן מהשמים הנזכרים בזה היום כמו שאמרנו ח"ל. ולכן היו חומרים בשבס בזה היום אם ימלאו העבים גשם על הארץ וירקו וגו' לכן אם כמו ואם מקריב מנחת ביגורים ואם יהיה היובל שאינו חסרי חלא ודמי כלומר אם תתן חלקו לשמיני ומלאו העבים גשם וירקו צלל העולם בדרוס ובאפסן. חע"פ בברכת השנה נזכרה הכל כמו שהזכיר ועל המדינה כי יחמר. דין הוא ב"ה כמו שזכרנו במעשה של איתו חסיד. אבל הנמר דין הוא ביום זה כמו שדין של חסיד הוא ב"ה וגמר דמי הוא ביום כפור. וא"ת מה הוא דין ומה הוא נר דין. הדין הוא שואמרו ברכת השנה פלוגי זמלי ופלוגי חייב. אבל הפסק מה יהיה השכר לו השנים וכן ביום כפור. אבל הגשמים ב"ה גוזרין לחוק מרובים או מועטים. אבל בצורת חותמין שיתכן שיהיו מרובים ויפלו למקום שאין בו ישוב או שלא בעתן בצורת גזרין היקר יבולו ויטון יבואו ע"כ :

התקעב במוסף מברין השנים משובה ברוח ומוריד הגשם כן קיימא לן לנחוב כדי שגם הציבור מתפללין במוסף משובה ברוח כן מוסק ב"ה ובמהני מהר"ק עיין לעיל סימן קכ"ה קכ"ח :

התקעא ה'א דהיינו מקצת בני חסיד לאכול הא כעודה

יודע דעת עליון ומה להשיב אל האשקורים. וזאת זה מצינו דברי העולם השגל ומדריכה אל היסוד וידעת אלהים והצדקו בצומרו סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא. והוא יראתו ית'. ומלכותו שומר והוא אלהים ית'. אשר בעבורם יושב עיניו המית. לכן נהנו לקרוא בהם הסובות עת החוב לקרוא הספר תורה והדומי' לו מהדריכו' אל ח"ה למעלה ומהמפילי' לבור משאל חסד מהענינים החומריים אשר שבע האד' דבק בהן. ולכן בלולא נקרא שמו קהלת לזכות דברי' נאמרים בהקבל כספר התורה הנקרא בהם הסובות שהקטל את העם עכ"ל. וכן כתב האבן שושב בדברותיו שלך נקרא קהלת שדבריו נאמרו בהקבל. ואם חל יום שמיני בשבת אז חומרי' בו קהלת :

התקעו ער להמגלות מברכין על מקרא מגלה חזן מעל קהלת ברחמים ספרים וכן כחצר' שמחה. וכן נהג מהר"ם וכן ה' בהג' המיומני בהלכו' ח"ב. וטעמא משום דהינו משי"ח את הדיים לעיני פרומה כמו שאר כתבי קודש שגזרו הכהנים עליה' דחזי' פ"ק דשבת והא לא גזרו משום דשלמה בהכמתו אמר

ולא ברח הקודש במגלה ד"ף :

התקעא בשבת דה"מ מפסיקין ביום בל גוג לפי שעתיד תהיה מלחמות גוג בעשרי ח"ה. ומברך לקדושה ולתורה לשמן ולשמחה וחותם מקדש ישראל והזמנים. מהר"ל בשבת דהוא"מ על פסחעין לעיל סימן תרע"ח :

עניני שמיני עזרת.

התקעט ב'שמיני עזרת בקידוש ובתפלת י"ח ביום שמיני חג העזרת הזה. וטעם למנהגם דבכני היותו מברכין על הנהלס כיון חן המזל' חג הסובות חן הסובות ואי חמר הכא שמיני יחוד לא נדע מאיזה שמיני הוא חן חומר נמי העזרת. ואי חמר חן העזרת יחוד ה"א ש עות חן דמי ומקרי עזרת. דשבע חסד מהרגמין בעזר חיקן לך חומר שמיני כן כתב מהר"ל. וכתב עוד ושוב מ חתי וז"ל חס בל לומר חן יאמר חן יום שמיני חן העזרת הזה דלא משמע שהוא עפל לחן ולא חן בפני עצמו. בהאזרין דרים יומא מו איכא מירי דשוקר רגל לא דעא פרישה טפל דריש בעי פרישה. ואפי' למחן דחמר שמיני רגל בפני עצמו הוא הני מילי לגון פז' קט"ב אבל לענין חילומין השלומי ראשון הוא. הלכך האומר את יום שמיני העזרת חס טעות הוא בידו שמיני' שהוא חן בפני עצמו כהאר חגים עכ"ל. ויש שאין אומרים רק חן יום שמיני עזרת הוא ואין אומרים חן חן חלא בטובה שוקר יום שמיני חן. ומורי ז"ל היה חומר יום שמיני העזרת חן הוא כמו שכתב בשבועותיו ולא נהוג עמא כותיה :

התקע ווארברין כמנהג ואין מברכין על ישיבתה דמסין בגמרה והללחא מיהב

יחזיקו ברכו לא מברכין. וכתב הרא"ה והיינו שבעה דלא מברכין דכ"ו ד' שמיני עזרת הוא ח"ה לברכי בטובה דקשן אהדיי או יום טובה לאו שמיני עזרת

סעודה בסוכה ואזי השלח בצה"י ים ראיה למנהג' ממדרש תנ"י ומה פרשת פנחס ולמדנו רבינו כו' עד ולמה הוידו חמשים להפטר מן הסוכה ב"ט האחרון של חג. לא כל שבוע ימי החג מתפללין לטללי' ויום האחרון מתפללי' לשבועים ולכן נפטר' מן הסוכה כדי שיתפללו על השמי' כל שנה :

תתקעו בשארי' צבא הכל סעודה שלישית בסוכה תשב"ץ פרט מיד אחר בהמ"ז של פסחית עיין לעיל סומן ט"ז חיד ים לנהוג : **תתקעה לדידן** דמורידין כלים מן פסחית ולמעלה ב"ט אחרון. חין לערוך השלח והכלים במקום מושבם של הלשון מ"ט להבדיל. אך יבואם צבית וצילוי וסדרה. ולעולם דליל מנחל סוכות הלך ונטל ממנו רשות ואומר יהי ראון מנחל לשנה הבאה לשב בסוכת לוחן השב"ץ :

תתקעו יום שני הוא שמחת תורה ולמה נקרא שמחת תורה על שם שבועה שסיימו ישראל את הסוכה זה שכן לפני הקב"ה לקטרג עליה' ואומר ישראל למודיס תורה ואין גומרין אותה. וכי שמיסימס אותה חומר לו הקב"ה הלא סיימתי. והוא משיב אש"י שסיימתי חין מתחילין אותה וכשתחילין אותה ע"י פרשת בראשית משיב לו הקב"ה הלא הסתיימה. נמלא שאין יכול לקטרג על שם זה נקראת שמחת תורה. וגם גרילין לעשית סעודה שמחה לכבוד התורה. והמני התורה גרילין לעשות לשפצתיה סעודה ומזמנין את הקהל. ונחמני' להם מתכלים טוב'ס. ומלאמי עקרו של מנהג במדרש חזקת בהחלת שיר השירים ויצה ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית וגו' ויעש משתה לכל עבדיו. אמר רבי יצחק מנח' שפסוק סעודה לגמרה של תורה הג"ה מנח' צאשיר"י סוף מסכת סוכה וכן כתב הרוקח סימן רכ"ב :

ענין הסוכה ונרותיה

תתקעו צלילת במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריבו שבט לוי וראה אהרן והלשם דעתו כשלא היה עומד. בהסוכה לא הוא ולא שבטו. אמר להם הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו יש הנה אהרית שיש בה דלקת הנרות ואני עומד זה לישראל ע"י בניך נסים ותשועות. והנה סקרוים על שם והוא הנקב בית השמונתי. ולפיכך הסמך פרשת בהעלותך את הנר' לפרשת זאת הנס המזבח. וחזית' נמי ביולדנו ובמדרש רבה אמר ליה הקב"ה למשה לך חומר לאהרן אל תפירא לגדולה וזאת למען שכן לקרצנות כ"י שבה"ק קיים הם נוקבים. אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה. ודייק הרמב"ן והנה דבר ידוע שכתבין בהמ"ק קיים יקראצנות בטלים מפני הורבנו. חף הנרות בטלים אבל לא רמזו חלל לנרות של הנזק השמונתי שהיה נוקבת חף לאהרן אהרן בגלותו. הנה רמז גדול בסמיכות פרשה זו לנרות הנזק. וז"ל הנזק בליל זרעה רחשונה בנזק פטמים לבן נר בהעלותך את הנרות דאשון. אל מול פני המנורה שני. יאירו שלמי'.

שבועת הנרות רבינו. ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה חמישי. העלה נרותיה ששה. וזה משנה המנורה שבעה. כן עשה את המנורה שמונה. רמז לשמנה נרות של תמיכה. ובפ' אמור אל הכהנים החזקו שבת ורגלים פסח עזר' ר"ה ויה"כ סוכות וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל וסמך' להם ויקחו חליד' שכן זית זך כחית לחמור רמז לחמור שכן זית זך מן המוצהר. ואמר להעלות את הערוך את הנרות ללמד לילה רחשונה נר אחת ואח"כ נרות סמך שכן זית לסוכות מה סוכות שמונה ימים חף הנזק שמונה ימים ובפרק כמה מדליקין ט"ז בעשרים וחמשה בבטליו יומין. סמנתי חזין דלא למסד כהון ודלא להתענות כהון. כשבכנסו וימים טמא' אל השמיטה שביכול וכשנכדו מלכות השמונתי ואחלס בדקו וז"ל מלאו חלל פך חח' של שמן שהיתה מונחת בכותל של כהן גדול ולא היה צו להדליק חלל יום אחד וששה צו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה השנייה קבעו ימים טובים בכלל ובפרט. וא"ל למע קבעו מונח על שם שכן ולא קבעו על שם שח' הנסים שעשו בימים האלה כי נאמר רבים ציד מעשי' כו'. יש לומר שחזון הנסים יש פתחון פה למינס לומר מקרה הוא ולא ה' פועל כל זאת. ח"ו כי יקרה עינין כזה ליכול רבים ציד מעשים לחיות כזה. אבל גם אשר כזה ששמן אשר צו להדליק רק לילה אחת ונמרה מעלמו עד שישפיק לשמח לילות חין עד לזמ' כי מקרה הוא. אבל כלם ידור ויאמרו מנח' ה' היתה זאת היא נכלת צעינו ולאמר נס זה תקנו חז"ל להדליק נרות בכל לילה מלילות חלל :

תתקעה בדריקין נר הנורה בצה"י בדרום זכר למנורה שהיתה בדרום. ומסדרין אותם ממזרח למערב ויפה משתלל לימין כ"כ מורי הגמון מהר"ם ז"ל :

תתקעו ובבית מדליקין הנרות חלל השבת מצפנים בצפח הסמוך לשבת לימין ביאתו. ואם יש מזוזה בפתחו יניח בשמאל ביאתו כדי שיכנס בין שתי מזוזות. וכשב' בהנחות מדרג' ברוב השנים הזקק' אל בפרשת מקן' וסימך מקן שנה"ס מוטרקין" שמאל נר"ל "תדליק" ימין "מזוזה" וכתב מהר"ם שמתחיל להדליק משמאל ומסיים בימין דהיינו משמאל לימין כי כל פונות שאתם פונה היינו דרך ימין. ובגון שהינס בדוכן וז"ל מהר"ק ח"כ ראוי להסתיל להדליק בנר הרשון בנר היותר ימיני ויבדק' וציל שני שמוסיק נר אחר סמוך ויחיל ויבדק על הנזק שהוא יותר במחלי. כדי לפנות לגד ימין כדברי מהר"ם. וכן בליל שלמי' יבדק על הנזק ויפנה לגד ימין. וכן תמיד על הנזק שהוא מורה על הנס ונמר"י כתב בסומן ק"ו דהאידנה ברוב מקומות ורובא ברובא דעלמא חפ' חלמידי חכמים חין להם מזוזות בבתי חורף שכן מדליקין. ח"כ ריכין להדליק בימין הכניסה צד השפה הסמוך לפתח. חף לידן דמדליקין בפנים כדאיתא במדרש ואם כן אותו נר שהוא כנגד ימינו הוא הסמוך לפתח לעולם. וכן נרד' להסתיל

דשרי מרים מנחות האפילות. ועל ידי כך זכה שאלו למנחות. ונר של הבדלה קרוי נר של מנחה. אבל אחר שהבדלה עליה כבר עבר מנחות ויכול להדליק ממנה. דאפי' נר המנחה אחר שיטור שוב אינו קרוי נר של מנחה :

התקפה מירא קטנה שמן והקיפוס פתילות אס כפה עליה כלי. כל פתילה עולה בשביל נר אחד לא כפה עליה כלי אפילו לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדור. ע"כ יש לזהר להעמיד הנרות בבירה בשים ולא צננול דהוי כמדורה. גם לא יתחבס אחד כנס ואחד יוצא כ"כ מהר"ל. ומהר"י כתב דלא ידבק יחד אפי' אחר שהדליק גם חין לתוהבם סמוכים זה לזה עד שמתחממת ונפילות או נוספות ח"ו ומדארי' כתב בחרומת הדפן ק"ה דמותר להדליק בפמיות שקורין לאח"כ מאחר שכל נר מובדל הרבה מהבית. ומורי ז"ל כתב דלריך לתלות בנפח הסמך לפתח ויתחיל מלד האלמני שהוא סמוך לפתח ויסבב ללד ימין. אבל המדקדקים מזהים שלא להדליק בפמיות שחן בה הידור לנרות חנוכה :

התקפה בידור ז"ל הים רגיל בשרות קטנות של מתכות. וטעמו היה דאלו היה של חרס היה צריך לילה חדשים דמיתא ביוספא דשבת חין מדליקין בנר יין. ואפי' כשהיית שולב מים ממשיני היפוס ממקור מים חיים הוציט מים של שלמ"ה מורי הגאון ז"ל ראיית פקיה לו שרגות קטנות של כסף וזלזל שני החיל להדליק בה וצריך להדליק ופשה נסים ושהייתו. וטעמו גדלות בשרות ציה בית חדש וקנה כלים חדשים מצרך שהייתו. אף שהר"ם זכנו הסוד כתבו דבשעת קניין יש לו לברך אפי' שלא נפתחם שני דעין. מ"מ היה יתחל ליה להדיר ברכת שהייתו עם אלו שני ברכות כמו שמשדרין שהייתו ללוב עם ברכת נמילה. ושהייתו דבוכה עם קידוש היום. וזכנו שמשדרים ברכת על נמילה ויום עם שאר הברכות בכה"כ כאשר הגוי הוא ז"ל :

התקצ' שמן זית מנחה מן המובחר או ששים וכן הסנה. ומנחה לקנות ששים מן הדק' מה שנתפ מנחות של כה"כ מאחר דלחפזיז בהו הדא מנחה וישמור מזה שלא יקנה ששים מנחות של בתי פתלות בלתי כי אפי' שפחצולו מ"מ מחוסרם הם לתשימי מנחה. ובסנה"ה כתב"ן כתב וזה לשונו ונרות של ע"י רגוה שלא לעשות בהן פוס דבר מנחה אפי' ללמוד בהן ע"כ. ובאגודה במסכת מנחות דלוק שוין דבר ימן למנחה כגון מעלין שניו בו חין לעשות לס"ה והבית ראייה ע"כ. כ"כ דבר מוטעב ומנואל הכה מע"ז שחן להשתמש למנחה :

התקצא נר של שבת ונר חנוכה נר שבת עדיף וכ"כ נגד קידוש דאף נר חנוכה עדיף משום פרכומו יוסא. וכמה מורי הגאון ז"ל ומהלויטעמא ראו לומר במה מדליקין פתיל נגד הנר קודם קידוש היום שהרי נר קודמת ע"כ :

התקצב נר של שבת ונר של חנוכה ידליק של חנוכה ברישא ואפי' דמדיר קודם. הכה

למנחה. נר החנוכה יקנה שלא לשם נר חנוכה. שחם יסתמם יסתמם לאור חורו היר. נסתרב נר של שבת בין שני נרות של חנוכה לא חסרין בטל כרוב דהוי דבר שבמניין ואסור להשתמש לאור שלשון תרומת הדפן ס"ק"ג: **התקפו קודם** הדלקה יתן בה שמן כשיטור הוא שיטור שידליק חיו שיהא אצל לא ידליק ויתן בה שמן אחר כך. עבר זמן זה הביטור יכול לכבוש או חס ירנה להשתמש לחירן מלוא והלכה שחי. ויש מהמפרשים שדוקים על זה ואומרים הותר מן השמן והפתילות בליל ראשון. מוכיף עליו ומדליק בליל שני. ונותר בליל שני. מוכיף עליו ומדליק בליל שלישי. וכן בכל הלילות. ונותר ממנו בליל שמינה. שחם מ"ו מדורה וסופו בפני עצמו שהרי הוקנה למנחה ואמרין שחם נסתרב בשמן ואין ששים לבטל שחין לכוסיף עליו ולבטלו. ואחר גם כן להסרתו לשנה בבאה לנר חנוכה דהשנין שחם יבא ליהנות ממנו כיון ששחם לזמן מרובה. ואפי' חס נחנו בבלי מילום חסר להסרתו. ויש שהשוו השני הדעות ואמרו שהאומר בכה"כ מוך זמנו מותר להשתמש לאורו. היינו דוקא כששם שמן יותר מהביטור. והאומר שהותר אסור היינו בשלא שם אלא כשיטור. ומר אמר הדא ומר אמר הדא ולא פליגי. וכן כתב המדרי בכה"כ וכו' מהר"י קליר ומורי הגאון ז"ל ואיכא למידק למה צריך לעשות מדורה למנחה השמן והפתילות מהי צדא מעלי סוכה ומוייה דשרו אחר ההג. כבר תירץ מהר"י ז"ל דהתם לא מנחה לכו אלא לזמן החל לפי ששניין להשחר אחר ההג ולא מקנה להו למנחה לגמרי. אבל שמן ופתילה ששנים להשבע לגמרי כי יקוב להו כבר לגמרי מקנה להו למנחה דחין דחם מנחה חיוני תכבה נרו. כשהייתו הכי רן אסורין שהרי הקנה אותם למנחה לגמרי ודומה לעלי סוכה ומוייה שכלו בהג שאסורין דדוכה בפרק המבוא כדי יין. ולא דמי לנר של שבת ששנייה להיות כולה למנחה ואפי' נהנין אחר השבת מן השמן ומן הפתילה משום דהתם אף בשדור דולק לעלמו למנחתו נהנין ממנו מבח"כ בנר חניכה. וכיוצא בזה כתבו הסופות פרק כירה בכה"כ מעלמה קודם זה הזמן חין צריך לחזור ולהדליק. ואפילו חס בכה"כ בערב שבת קודם קבלת שבת חין מקק לה. כן כתב מהר"ם בחרומת הדפן סימן ק"ב ובחשבות הרשב"א שאפי' חס צד לתקנה אחר שהדליקה וכבהה אותה ציגג אינו מהויי לחזור ולהדליקה. ואם מדליקה חיו מברך עליה. ומורי ז"ל פליג אהרי דמים הללו וכו' בשמים דנראה דלריך לחזור ולהדליק. ומייה ים להשתק חס לחזור ולהדליק בברכה קאמר או לא. ונראה להדליק בלא ברכה :

התקפו מדליקין מנר לנר אפי' ע"י קוסט שרי לפי סוגיא הלכה המפורסמת רק בעל פי התוספות ראו להחמיר. וצריך להסיר כשהיה השמן שמדליק בו הנרות. שלא ידליקו מן הנרות אלא מנר של חול. ובבבב"ל חין צריך לזהר שכל הנרות בפתוק של יראה הן. ומ"מ יש למחות ולגער אותן שמדליקין בנרותיהם ע"י שפחות מנר בכה"כ. מוך ממ"ש

עלמין לפני הפסח ויעשו הפסח בטרררה . ופרשת החודש
בדבשויות מפני ר"ח ניסן שעניינו של יום הוא חודש
ניסן הוא ראש לכל חדשים ולחדרי הרגלים . ואר"ל דין
היה להקדים פ' החודש לפ' פרה . שהרי בחדש ניסן
הוקם המשכן ובשני לו נשרפה הפרה . ולמה קדמה
פרשת פרה לפי שהיא פתחתו של ישראל . פי' מעומאת
מת כדי שלא יהיו נדחין לפסח שני :

תתקצת כתב הכלבו בענין פרשת פרה מעשה היה
בהזן שקרא ופ"ק להגר הגר בחורס

וגלל ספר תורה וישב במקומו . וקפד רבי על הדבר
ואמר לא קרייתם ה' כלל דומה כאלו לא קרינא כלל
שלא אמרנו אלא רמו בעלמא וחזרו וספחו וסחלו
בראש הפרשה והקורא בדרך לפניו ולאחריה מעט
רבי וגמרו כל הפרשה עד תמא עד הערב :

תתקצת רא מלכו מלך לקרות דס"ח אלא פרשת
זכור מוספת פ' ב' דמגלה וכן בסמ"ק

השיב עשה לזכור מעשה עמלק והוא פרשה זכור כו'
פ"ח כחז מהר"ם אהרן שח"ס יטולס לנח למיין
לפרשת זכור יש להס לזכר לאמר במינו ובטעמים .
ובתו' פ' היה קורא כחזו דפ' זכור ופ' פרה
דלורייא הביאו הכ"י כה"ה פ' קמ"ו ובס"ה מרפ"ד .
ומורי מהר"ם ז"ל כ' בספר חממה שלמה דעשות הוא
ומחק פ' פרה .

ק. פורים וקריאת מגלה

תתר מנהג פשוט להעשות ערב פורים לזכר

דברי הצומות ועקבת עשו צימי
מרגלי ואסתר . ואשכ"ח שח"ס הצומות היו צימי פסח
כהגו העולם לסמוך התענית לפורים . ובשח"ל אורים
להיות בחדש בשנת נהגו להענינות צימי חמישי שלפניו .
ולא דמי לת"כ דמאחרים דאין מקדימין לפורענות פ"ק
דמגלה . והרב המגיד כתב הסעס שמקדימין ליום ה'
לפי שח"ל לאחר עד ימי רחשון לפי שהוא פורים . וכן
אין מתענין צ"ע שמי כבוד השנה ואשכ"ח שנספקא
הלכה בע"מ מתענה ומשלים . דווקא כשזמנו הקבועה
לו בע"מ . אבל כשהוא נדחה מזמנו אין קובעין לו
בע"מ וכן מפורש בחסות הגאונים ז"ל עכ"ל . משמע
מדבריו דאם חל ר"ח בשנת ע"מ זמנו הוא ואין
להקדימו וכן פסק מורי הגאון ז"ל כדכתבתי לעיל
סימן תשנ"ח :

תתרא ערבית מתשללן חפלת ערבית כשאר ימי
החול רק פשוטין על הסוס .

וממחזיקים עד שתחשך . ופורסין המגלה כולה שהיא
פתוחה כאגרת . ואסיר לחון לקרוא המגלה עד שאומרי'
על קרא . והא קורא עומד ומצדק על מקרה ושפסא
כסוס ופסחיו . וכל עומד יושב ומשמיש לקרא
הקורא כמו פתח השבלי לקט וז"ל כתב הרב רבי
צמיון כשהחן קורא את המגלה לריבין הציבור לשמוק
ולגוון דעה בקריאתו . ואסור להס לקרות עמו דכיון
שאין כתובים בגליון כתקן ה"ל בקורא פה . וכן
הפסוק קורא הציבור לעשות כולם יחד . הקורא
חוזר עליהם וקורא מתור הספר . לפי שקריאת הציבור
לא

ואסמין זכ"ו . ועל אותו הסימן עשו ז"ל סימנים
אחרים לדעת בהם . ענין הפרשיות וענין ההפסקות .
ועליו הן הסימנים זמ"ו ב"ו ד"ד וז"ו . פי' זמ"ו א"ס
בב"ה אחר הסמוך לניסן צימם שביעי . קורין בו צימם
פרשת שקלים . ובשנת שמיים שהוא שנה בו קורין
פרשת זכור . ובשנת שלישים שהוא מ"ו בו . מפסיקין
אחרי מחרת פורים . וזהו סימן זמ"ו . כלומר חל ר"ח
אחר בשביעי מפסיקין צמ"ו בו . ופירות ב"ו . א"ס חל
להיות בשני בשנת מקדימין וקורין פרשת שקלים בשנת
שלפניו . ומפסיקין לשנת הבאה שהיא שנה בו . וזהו
סימן ב"ו כלומר חל בשני מפסיקין בו צימם . ופירות
ד"ד חל להיות בד' בשנת מקדימין וקורין פ' שקלים בשנ'
שלפניו ומפסיקין לשנת הבאה שהיא ארבע בו וזהו סי'
ד"ה כלומר חל ר"ח להיות צימם ד' מפסיקין ד' בו . ופי'
ובי"ו א"ס חל ר"ח יום ו' יש בו שני הפסקות שמקדימין
וקורין פ' שקלים בשנת שלפניו . ומפסיקין למחרת שהוא
ב' בו . וקורין פרשת זכור בשנת שמיים שהיא השנה
ס' . ומפסיקין פסח אחרת בשנת שלישים שהיא י"ו
בו . וא"ו סימן ובי"ו כלומר חל ר"ח להיות יום שני
מפסיקין ב' בו וי"ו בו . ולעולם אין מפסיקין בין
שלישי לרביעי . וסימן כמו לארבע כוונות של פסח .
בין הסוכות ללול א"ס ר"ה לפנות יפנה בין שלישי
לרביעי לא יפנה . ולעולם קורין פרשת שקלים או לפני
ר"ח אדר או צימם ר"ח . והענין לפי שבהחדש בחדש
משמישים על השקלים שהתורה אמרה זאת עולת חודש
בחדשו להדפי הכנה . ומפי השמועה למדו שמר"ח ר"ל
ואמר בחדשו כלומר חדש והבדל לי קרבן מתורומם
חדש . פ' מתורומם שקלים חדשים . ולפיכך משמישים
חדש אחד קודם ניסן כדי שיכין כל אחד ואחד מחלית
השקל שלו והיה הכל גבוי ומוכא למקדש כשיבא ניסן .
ועל כן כשהל אדר בחור ימי השבוע מקדימין להשמיע
צימם שנת ששברה שח"ס יאחרו עד שנת הבאה לא
יהיה חודש שלם בין ההכרזה לראש חודש ניסן . אבל
כשיבא ראש חודש בשנת אין לרין להקדים שהרי יש
כאן חודש :

יעוד אמרו ז"ל טעם אחר במסכת סופרים לפי
שהיה גלוי וידוע לפני מי שחמר והיה העולם
שהמן הרעע היה עומד לשקול שקליו לישראל . לפיכך
הקדים שקלים לשקליו . וזכר אחר שקלים קורין פ'ר'
שקלים בשנת הסוכות לר"ח חול המועד . ופרשת
זכור קודם פורים . להקדים זכירה לעשייה כמו שכתב
והימים האלה זכרים ועשיים . ועוד דכתיב זכור את אשר
עשה לך עמלק ואמר חז"ל יכול יהא בלב . כשהוא
אומר לא תשנה הרי זכירה בלב אומר הא מה אני
מקיים זכור הוי אומר מה . ופרשת פרה הדומה
להודיע לעם שהם עמא משה סיטתו בלאר פרה
לפי שבר"ה ניסן וחתולין הרהוקים לעלות לירושלים .
ולפיכך אין מפסיקין בין פרשת פרה הדומה לפ' חודש .
ועוד שחז"ל דורסין בהלכות הפסח קודם הפסח שלמים
יום ופסח לא היה יכול לעשות פסח עד אחר הזאה
זמורה . ולפיכך קורין פרשת פרה בשלישית שיש בה
שלש פסח דמי האלה כדי שילמדו ישראל לעשה

הניקוס הם נמחקים. ולמנהג הזה יש פורש בהגדה דהמרים כי מזה חמשה את זכר עמלק חפ' מעל העמים ומעל האבנים "מזה" "למנהג ציוני" זה "המון לכן חין להלטיג על המנהגות כי לא להנח נקבעו והמנהג הזה מהגים בלשון ובפרובנצ'ה וזמני' טעם ע"ש ופס' רשעים ירקב וזמן לדבר וזהו "חם" בן" הכות הרשע ס"ת המון:

תתרו הקורא להחלה וליוולדה חפ"י שכבר ילא בב"ה מנצח לשנים ולחמשה חפ"י שאין מניין. אבל אין לנצח שהחיינו סולל וכבר ילא מהר"י וי"ל:

תתרה כתב בתרימח הדשן מי שהיה חנוס קצת שלא יכול ליתן לבית הבנות לקריאה המגלה וזריך להסתיין עד לאחר שקראו הקהל וקצת עליו ליטב כ"כ בתענית. יכול לשמוע קריאתה מצד"י לאחר חפלת ערבית מפני המנהג ואולי דהיינו טעם ורצוני קודם היולד:

תתרג מוגלה צומה ציחוד ופלא צומה בעשרה. ופר"ש שלא צומה כגון כפרים המקדימים אין קורין אותה אלא בעשרה דעתיקן פרסומי ניסא. ובתב הר"ן דלא נהירא דיימי רב ורב חמי כבר בטנה הקדמת הכניסה. אלא שלא צומה כפחל י"ד לבני עיירות או י"ז לבני כרתי בשבת שמקדימין וקורין בע"פ ע"כ. ומ"ש כפחל י"ד לבני עיירות לפס ריהטא לא דק דלאו י"ד לשלם לא יכא בשבת כמו שכתב העור ח"ה סימן הרפ"ח. והכוון בעיני דפלא צומה היינו מי שז"א בייצא או דנפיק בספינת' ואינו יכול לקרוא ב"ד קורא אותה ב"ה ב"ב צ"ב כמו שכתב הסוד בזיומן הכל. וכ"כ הרוקח והמדרכי פ"ק דמגלה וכ"כ בהגות אשיר"י בשם ח"ו וכן הוא כמנהגי המדכ"פ:

תתרי שחרית הנזכר על הנסים בחדוה. וקורין ב' בשלח ויבא עמלק שלשה גברי עד סוף הסדרה. חפ"ג דלוינו אלא ע' פסוקים כיון דכליק עייניה פסיר דמי כ"כ בעור ח"ה סימן קל"ז. והאורחת חיים כתב פרשת עמלק ט' פסוקים ולא הוסיפו בו מלמעלה ולמטה מפני שחמך הקב"ה עמלק גורס להיות שמי וכפ"י הסריס קר פרשיותיו הכרים וקורין המנהג ומבדקין לפניה ולאחריה ומבדקין שהחיינו דעיקר ציוס דכתוב הימים האלה וז"ל אשר היום:

תתריא במנחה יתפללן על הנסים ואח"כ אוכלין סעודת פורים ומתחילין

לאכול הרוב ציוס ואם משכ' כעוד' בליל' כתב הרמ"ש ז"ל שח"ה על הנסים. אבל הנהגות מיימוני כתב בפ"ב דהלכות מגלה בשם הר"ם שזריך לנצח על הנסים כדאשכחן רב לוי של שבת במ"ש וכ"כ בזה"ש בשם הר"י מקור' ב"ל. ומהר"ר חזק סירנה כתב מיד דהוה אסעודה שלשית על שבת שמפסקה בלילה שמוצקין שבת ה"ג על הנסים והואיל והתחיל ציוס ולא ההפלה ערבית. ואם שבת על הנסים אף על גב דבתפלה אין מתחזקין אותו בסעודות פורים

ל' ילאו ידי חובתן שהרי קראו אותם על פה וכן ענה עכ"ל. והרשב"א כתב בהפוסט חמי חומר שכל מי שחפס בידו מגלה שאינה כשרה לקרות בה פ' לקרות בה עם השלח ציבור גרמינו טובה חפ"י שקראו אותה מפני שזמן דעת בקריאתו בלילה מגלה ע"כ. הרי כתב בהדף דיפה שהיקחו מדיובור לקרות ממגלה שאינה כשרה. ומה שאנו קורא' בחומשים בעת קריאת החזן. על קריאת השלח ציבור חמי סמיון. וקורין בחומשים מנחם דלז פני יכול לשמוע מלה במלה כמו שכתב הרמ"ש בהפוסט הביאו הסוד סימן ג"פ. אך אותה הקוראים בחומשים בעת קריאת החזן אל יגביהו קולם. רק קול דממה דק' ישמע דאם יגביהו קולו שמה יתן לב השומע לזה שקורא בחומש ולא לקריאת החזן. וזריך לגבור במי ששומעין כך כמו שכתב באורחות חיים יסגו לגבור במי שחפסין להחזן על פה. וכ"כ הכלב ח"ל מנהגו לגבור במי שחפסין אל החזן בעל פה. והטעם שמה השומע יתן לב לקריאתו שהוא בעל פה ולא לקריאת החזן ע"כ:

תתרג ואם קראה סירוגין פ' שפסק בה ושהה וזה"ל חזר למקום שפסק חפ"י שהה כדי לגמור חפ' כולה ילא ואח"כ סח בנשים. ומיהו אין להפסיק בדברים במלים וגו' ערים במי שסח בנשים. וגם לא יפסיק רק כדי נשימ' בין בחלוצ' פסוק. בין צין פסוק לפסוק מנחם דהייב לקרות כלגרת. וזריך לומר עשרת בני המן ועשרת. בנשימה אחת. ויהיב טעמא בגמ' משום דכולן ביהדי הדדי נפקין גפמחייסו. ולכתחלה טהגון לומר בנשימה אחת חמש מאות חים ואת פרשנותה כ' עד עשרת. והמנהג הזה הוא נפלא בעיני הג"ה מיימוני שכתב שהרי הטעם משום דכולה ביהדי הדדי נפקין גפמחייסו וזה לא היה אלא ב' בני המן. וחמש מאות חים לא שייכא ביהדי טעמא ע"כ. וכבר נתעורר על זה ג"כ בעל רוקח וזמן טעם לדבר משום דלוי בני המן היו שרי' על הוקה' מאות חים כל ח' היה שר ופקיד על ל' עכ"ל. ואם קבלה הוא נקבלה בסדר פנים. וכתבו ההוספת דהיינו דווקא לכתחלה אבל בדיועד חס הפסיק ביוהס ילא:

תתרג ונוהגים לומר ד' פסוקים של גאולה בקול רם וכתב המחזיק דלוינו לא חובב

ולא מנהג אלא שמהם טענות וקולות לפסוקין כדי

שישמחו. וגם בראותם שגוי בהשוא'ים מה זאת ומחזק ק' אחת בל לפסר גבורותיו של הקב"ה למען ישמחו ולמען ילמדו ליראה אותו כל הימים:

תתרג ומוענעים המגלה כשאומר' האגרת אחת. וכן ב"ס' כשאמר ונסן לנו את

מורנו ובצרכה אחרונה כשאומר מרת המון:

תתרג ואח"כ גוללה ומנצח הרב את ריבנו כו'. ופ"ה התחיל החזן הברכה קודם

שגללו וגער בו מהר"ל עד אשר בנה כולה והניחה אלא הקורא על המגדל וזה הזקוק לחזור להתחיל ולבדק:

תתרו כתב באורחות חיים כשאומר הקורא שם

המן וציוס מנקשים המיטות בהפסוקים

או בלחות עץ שזרס וכחוב בזה המן ובניו וע"י

פורים ורחוקי חומו כי פסק מור הרון ז"ל בשבועותיו
בשם גדול דבור מהר"י יטקס ב"ק. ואם חל פורים
ביום ו' אוגולן בטובת פורים שנתים ולא שברב אחר
מאסה כי חלן לזכס"ק ב"ש בין משה לערבים מפני
כבוד שנה וגם שלא לקלסל טעור"ל של שנה. ומהר"ר
פוסק"ן ז"ל כתב שהוא ורבותיו נהגו בכל השנים עוקר
סעודה שחרית *

התריב מצוה להכנסת בטעור פורים ולרין

בשבת עד שלא ידע בין הרור
המן לירך מרדכי מיתר"ל דרבא ב"ק דגולה. וכתבו
התוספת דלא ידע בין הרור המן לירך מרדכי הרור
זרם ברובה אחרת הרורים כל הרשעים נזורים כל
היהודים. וכ"כ הר"ן כלומר דאי בין הרור המן לירך
מרדכי לאחד אפילו שנה טובה לא עשי ביד. ובג'
מיימני דהרי מיתר"ל להטות קאמר ולא לעבד וכן
השיב מהר"י מולן ז"ל בשב"ז ח"א הא דהמר"י
חייב היום לזכומי ודאי מזה פלמ"ח הוא. והכי
משמע לישנא חייב לרין ולא קאמר דסעודה פורים
הוי דינא הכי דיומי משתה פסח וליכא משה בלא
בכרות הדע דלרב יוסף ויבן מיהם פלסור דהיי"ח
מכלל דהייק בלא שבת ויבן ויבן כולי האי. וכן אמר
מהר"ם דלמחור קאמר ולא לעבד עכ"ל. ובקצת מהר"ל
א"י פלמ"ח א"י ח"א הוא לרין להשתכר ביום וסביב
לו דבספר הגורס פ"י ר"ל בירך מרדכי והרור המן
שוין בניהם ואפילו נחיו דליו סיגור כל כך בקל הוא
עומט שרשב"ג. והשודרת כתב ו' ובעל המדרש
כתב ויראה שמי פסחם הים בעל הבית נהנה עומט
לרור המן ועל הבית אחד עומט בירך מרדכי ולרין
ליתיה שפעמים שאין אדם מתעורר וטועט. והר"י
עשה פסח דבוגמא זו חו שנה מפני שלא היו ר' ין
לפסח יין כדאמרין בירושלמי רבי יונה שני ד' כפי
בלינו דכסחה וחזק ריבוי מדפסחה ועד שער. רבי
יודא ברבי אפילו שמי הרע כפי וחזק ריבוי עד
ההג. וע"כ היו מתבטלן וירגישין בטעם יין. אבל
הנהנו שרגילין בו ואין להו מתקדקן מהרה לין לפסח
יין כ"כ ע"כ:

יא"ת היך יחייצו חכמים להשתכר בפורים והלא
בשנה מקומות שורס מזכיר שהוא ממשל
גדול השכרות כמו מה ולס. וי"ל מפני שכל הנסוס
לישרא"ל ביום הרפורים היו ע"י משתה כי בהמה
טערה ושרי מן המלכות ע"י משתה היו. שגמר
ביום השביעי כבוד לב המלך ביין אמר להצוה ובתי
וגומר. אהרן התמים ע"י משתה שגמר ויעש
הכל משתה גדול לכל כרי ועבדיו את משתה אהרן
וגמר. וכן יניין המן ומפלתו ע"י משתה היו. ויהי
לכן היינו להנהיג בפורים מפני שנה הנס בעבור
בשנה יין בטענה אהרן. ועתה יהיה מוכר ה"ס
הגדול בשמחת סיון. וסכלנו כבוד לא תשתכר בהשכרות
אסור גמור דאין ולין לך טערה גדולה מזה שנה גורמת
לגלו עריות ונטיבות דמים ולכמה פזירות ואלן. אך
ישתה יותר מלמודו מוט כדי בירכה לשמח ולבנה
השכונות וינהא אומם וידבר על נכס וזו היא הכהנה

הכלות ע"ל. גם הכהנים יתנו ויחזקו יד יד ששת
וירכס בשבתות ולא יבא עד של ידע בין הרור המן
לירך מרדכי. וכבר עוד ח"ל מ"ס אלה הרבות
במחשבות השוים מרבות דשודרו ובעל"ח מזה חס
לרשעו שאין שם שמה גדולה ומפארה חלל לשמה לב
עומט ויהיוס ואלמנה ובריס שמשמח לב האומ"י
האלה דומה לשניה שגמר להיות לב ודכאום עכ"ל.

ואף חפץ שמשכרים יהיו כל כוונתם לב שנים כדי
לזכור הים שנה בשבת היון ולא כלום המשכרים
כדי למלח גרוס כאשר ראונו רב"ט ז"ל אדם אשר
הם בין שני בקו כל"ל ומרבים ביום שפורים ה"ה
לפסח שחוק וקלס ראש ואומם חובב להפסח
ביוםם היום ואדרבה מרבים קולות בשעת ההנהג
לקריאת גולה ומעבדים ההון עד כי קולו לא יפגע
גם באלה לב ושייחם שם על מעבדים ואל
יחלי חס ראשם לא היינו הטוב המיון אשר ה'
אלהי ישראל ב"ז. ולא יהיו לא שני ביום ידים.
ולא על ברכת החולא. ולא על ב"ה"י. עד כי
דמה לרוב ציון בשני היוםם האלה הוהר לגמור
לפרק פול מזה רטלו וממט. וכל המרבה להיות
משוגע הרי ען משוגע. וכל זה הוא בני ספק רע
ומר וזהו עון פלילי כי לא הוהר לו רק שמה לא
שחוק וקלות ראש. וכן החבט. שלא יחיו שומע
מקרה מגלה מלה במלה כדי י"ח חופא ומחייב בנפשו
ואי אפשר לכל אשר בשם ישראל יכונה לפרק וטלו
על מלכות שמים אפי' שם אדם. ולא מליו לרשעיו
שיו מתעסקים בקלות ראש בפורים ה"ו אבל בדברי
מלוא היו מתעסקין כמו שגמור דשומי ז"ל בנכדריין
מרדכי מפורא לפסחא תלמן יומין ובפורים דרשין
בהלכות הכהם כו'. הרי שנים הפורים היו דורשין
בהלכות פסח:

והנה ביום ע"י נאמו לכל יור להזכיר לכל
אדם לחם מהות השקל. גם מהר"ל היה
ריבא השב"ל על שאלות בפורים ולא היו חס ופלוס
מנבילים שמה פורים. אבל זה דרכו היו מתפללים
הפסח ובה"כ בכל דיוי ת"ל ובמונה הר"ה שכל
שאר הימים. והיו בומשים (ריחא מלה מלה בולס
מ' יתון ולא מפרסם אפילו שיהא קלס. והיו מהלוקן
לוקה לים כפי מוכה ידו בשמחה ובכי"ל לב. והיו
הולכים לבתיים והיו הולכין ובוחין ודקוס בשילת
ידים ובכרת החולא. ובכרת"ל ד"ר י"ח מרש חס כל
הנסים אשר עשה ה' ללחזותיו. ויבטחים בשמו גרדול
אשר בכל דור ודור מל' פורים אהרן גמור ובמחשבת
כמו שגמר קדוש ר' יבירס דהיי"ל. וקודם כל
שמה מעיליט בשמחה לימוד מורה כדדרכין ליסודים
היה אורס זו הורה ובמחה בל' חס"ל בשמה. ומחזין
ומתפללין בכוונה ובשמחה ובי יחזרו לקרות המגלה
ישמחו בכוונה וכלי הפסח שים שיהא חליל ה"ו וכל
ב בורח כ' ובורח"ו כמו ב"הר עבדו ה"ה ב"ה
וגילו ברעדה. וכל הוזהר בעקבי הרעים לעשות חס כל
המעשים האלה ע"ל דרכ' מוס' יהיו לאחרי משוכל אשר
הפן ה' בירו ילנה. וס' הוא המורר חזק. ד' אהל

בשמה נחמד. ומה בלב טוב ייך. כי כבר ראה האלהים את מעשיך:

תתריג בתרומות

הדשן כחז זה לשון מלכות
העמק השוכה אחת וז"ל
שמעתי מהר"ר מוציה בשם ריב"א בכל מאכל שלוקחין
החברים זה מזה אפילו שלל בשרות משום שמחה
פורים בשעת קריאת המגלה עד ליל שבת פורים שכן
שמי לילות ויום אחד. אין בזה משום גנבה. ולא משום
גזלה ואין להזמין לב"ד ואין חוששין עליו ובלבד שלא
יעשו שלא כהוגן ע"פ שצוה מוצי העיר עכ"ל. ויש
לומר שזה דאס הזיק אחד את חברו מכה שמחה פורים
פסוק מלשם ועין שכן משפט דברי מיוקן סימן
שנ"ט ע"פ:

תתריג בתשובה

ר"י מיוקן סימן י"ו כחז
דמותר ללבוש פרעופים
ולשנות בגדיהם מבגדי אדם לבגדי אשה וכן להשיך.
מאחר שאין מתכווין אלא לשמחה בעלמא ה"ל לבישת
כלאים דרבנן:

תתריג חייב כל אדם אפילו אצל לשלוח שמי
מנות לאדם אחד ושמי מחנות
לשני עניים. ומנות מנות הוא דווקא מיני מאכל
ומשחה. ובתרומוהו הדשן ב"ה המשלחים להחריסם
בפורים חלוקים וסדירים ובהאי גויה אין יולאים ידי
ומשלוח מנות איש לרעהו. ולא מקרי מנות אלא מידי
דמלי ושמתי כו' אצל מחנות לאביוני' היו מאכלים או
משוח. ודווקא משל כחשר השיב מהר"י מו"ל דמשוח
משער לא נפיק ידי מחנות לאביונים. ומזה נראה לי
באותן המקומות שמתנים קצת מכל נפש להחן קדם
קריאת המגלה מעות פורים. בזה לא נפקי ידי מחנות
לאביונים כי הוא בכלל הצדקות. ואם לא יתן הקצבה
ההוא לזה צריך להצבות הצדקות ההוא וא"כ הוא הצדקה
ההיא לזה ולא לעניים. אלא צריך ליתן בלאו הכי רפי
גדען מהם ידו ואין ליתן מעות פורים לשמחות גויות.
ואם הורגלו אין לבטל מפני דברי שלום ה"מ. ומאז
כתוב בשם הרמב"ן שכן מנהג בכל ישראל ליתן אפילו
לגוים דהואיל ואין מדקדקים בדבר ונתנים לכל הם
אין מזהים לגוים אולם משום איבה וכן"ל הסוד:

תתריג פורים מותר לעשות מלאכה. ובמקום
שנהגו שלא לערות אין עושין.

והעשה אינו רואה סימן ברה לטוב. ובג' מיימוני
בשאלות כתב דמאן דעביד עבירה בשבתא דלא ידע
תשמתי' ליה עכ"ל. וכתב הכלבו וז"ל וכבר כתבנו
למעלה שחסידין בעשיות מלאכה בקבלת מנהג על כל
ישראל ואין לזלזל על המנהג כיון ששפט איסורו בכל
ישראל. אמנם כיוון של שמחה כגון לבנות בית חתונה
לבו ונטיעת של שמחה כגון הניטע פורנקי של מלכים
מותר. וכן מלאכה מזה שר' כגון כתיבה של מזה.
ומותר לכתוב פסקי הלכות ופסקי המקראות שהם
שמה כגון פקודי ה' ישרים ושמתי לב ואלהם של שלום
שלום וככות בספר הזכרונות. וכן כל דבר שאינו
צריך עיון נראה שמתיר עכ"ל. ובמהרי"ל אהר"ם
שלמאן דאמר שפורים אס' לעשות צי מלאכה אסור

גם כן לכתוב בצי הימים דכתיבה היא מלאכה גדולה
ומהרי"ל היה כותב תשובות על שאלות אשר שאלו לו
בשעה שהיה מיכב על השלחן בסעודת פורים עכ"ל.
ובתרומוהו הדשן מה שנהגים לעשות כמה מלאכות
בפורים בחפירה ואיורים ומהם מיני מלאכות לזרך
פורים יפה הם עושים או לא. תשובה ירא' דשפיר דמי
והכי מוכח מהר"ק דמשני לעולם נהגו איסור מלאכה
אפילו באתרא דרבי אלא רבי נסיעות של שמחה נטע.
אלמא אש"כ דמלאכה גמורה היא לשם שמחה מותרת.
וכ"כ מידון דיון אפילו אם תמצא לומר מהתירושה
דנאה של לעשות מלאכה בפורים. אך קשה לי דבאשורי
פרק שני דמגלה מייתי ירושלמי האם דהאן היה כותב
ודורשה דאם אחרת דפורים מותר בשמחה מלאכה.
פירש מדשני לכתוב המגלה והשחא לפי סברתי דלעיל
היכא מוכח דשני במלאכה דלמא משום דמלאכה שמחה
היא לא אס' כלל. דודאי כתיבת המגלה שהיא עקר
מנות פורים שפי חסידי מלאכה שמחה ממלאכה שעושין
לשמח' רבות. מיהו נראה דלא צרי לאורווי אלא
שלא קבלו עליהם י"ט ממש כדכתיב בגמ' דהי היה
י"ט ממש ודאי היה אסור עכ"ל:

תתריג בדרשות מהרי"ל אחר מהר"ם
שמהר"ר שלומי היה אצל

בפורים והלך מהר"ם אלו והגיד לו דהכל שמהר"ר
יונה הורה לו לנעול מעליו וליך לבת"כ לשמוע מקרא
מגלה ערבית ובהרית ולחזור חת"כ לחבלו אך צריך
לקיים משלוח מנות איש לרעהו. דאכל חייב במאות.
ודווקא בשר או מעות יסלח ולא כמקוים העבויים
לשמוח בפורים הוא לא יסלחם. וגם אחרים לא יסלחו
לו כיון דלשמוח הם עשוין וכן נהג מהר"ם וכן הורה
מהרי"ל. אך אף אשכנז לקנץ עשר לקרוא עמו
בציתו הרי זה משובץ עכ"ל. ומהר"ם הכיני והורה
שאפילו חל פורים באמצע השבוע יך ערבית ובהרית
למקרא מגלה אחר שהתפללו בצית האכל. ולזה הסכים
הרא"ם ז"ל וכן יש במנהגים ישנים ע"כ הוא בהגהות
מנהגים. אצל באשורי סוף מועד קני ובעור סימן
הרנ"ו משמע דבשחרית מותר לו לילך לבת"כ להשתלל
שכתבו בשם מהר"ם דאין להשתלל כלל בפורים. אצל
דברים שבנינו' נהגו דלא עדיף משבח. ולאחר שהתפללו
בצית האכל בלי פורים בערב הורה שילך בבית"כ
בשעה קריאת מגלה. משמע דווקא בערב דעדין לא
נכנס ימי משחה ושמחה עד קריאת מגלה. אצל בשחרית
אינו מרג אפילו כלל כמו בשבת כנ"ל. והע"פ שאינו
עושה אפילו בפורים עולה לו למיוקן ז' וז'
אבלו חת"כ כן פסק הסוד ח"ה כ' תרנ"ו והסוד י"ד
סימן ס"א וברע"ה סוף מ"ק:

תתריג ורעניין משלוח מנות מהנינו שהאכל

שולח לאחרים אצל אחרים
אינם שולחים לו כלל לא דברי העשו ללשמוח ולא
דבר שאינו עשוי לשמוח מידי דהוה אשחית שלום דאין
שולחין בשלומי כל י"ב חודש כמ"ם הסוד יורה דיעה
סימן ש"י. ומשלוח מנות אין קר שחית שלום גדול
מזה כמ"ם מהר"ר זקניל באלבסי דביתו מהר"ל בכתובותיו

סמון ל"א. אך אם אין בעיר חלל האכל עם אחר חייב לשלוח להחלל כדי לקיים משלוה מוות. חלל ח"כ מחל האכל על מנתו:

תהריט עניין

קריאת הלל גרסיון בגמרא ח"כ הלל כמו יומא ח"ר יזאק לפי שאין אומרים הלל על הנס שטעה בחוזה לארץ. מתקין לה רב נחמן והרי גם דוילתה מזרים נה העשוי בחוזה לארץ וקאמרי היולא. התם כדתינה עד שלא בלו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר בזה שירה השתכחו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר בזה שירה. רב אמר קריאותה זו ה' היולא. מסקיף לה רבא מי דמי התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה. הכה מאי יומא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחרונם חכמי עבדי אחרונם חזו. הלך לא אחריון היולא בפורים:

תתרכב אם יש מילה בפורים

מלין בין קריאת הסורה לקריאת מגלה וכן נהגמרי"ל משום דכתיב בגמלה ליהודים היתה אורה ואם לא מילא קודם לא היה בכלל ייודי. וגם כתיב זה אורה ושמון אורה זו חורה שנאמר וטורה אור ושמון זו מילה שנאמר שם אנכי על אחרתך ודרשין ויקר זו תפילין. לכן ל"ל שלא לחלוץ תפילין עד אחר קריאת מגלה: תתרכב א"כ ההפ"ל שאלה אם מותר לישא

אשה בפורים מכזרם שהוא מותר דומתה בגיך כתיב בהניך ולא בהשתך אבל בפורים מותר ועוד דל"ל חד יומא ומשום חד יומא לא משהי חנים נפשיה וכמ"ל משום פריה ורביה. ובעיניהם חלו הולכין בכן להקל דמדרבנן הו:

תתרכב יום י"ד וע"י שבאדר הראשון אין נופלין על פניהם ואין אומרים למגלה. והסור בהספד ותענית. ויש אומרים שחייב להרבות משקה ושמחה ב"ד שבאדר הראשון ואין מוסיפין כן מכל מקום ירבה קצת בסעודה כדי ללאת ידי המהמרים ומוב לב משקה חמדי:

תתרכב בעיבור גרילין לקבוע תענית לסמון שוב"ש פירוש "שמות" "אורח" ב"א "בשלה" יתרו "משפטים" וי"א גם ת"ת "תרומה" "תורה" וממנה" בלללם שמעתי גם כ"ף פ' "כי תשא" "ויקח" "פקודי". וכל יום ה' שמעתי וקורין פ' השבוע שחרית ואומר שומר ישראל. ובמנהג ויחל ודרשו. ולכן מתניין לפי שהסנה ארובה ויש יותר מחי' שנה בין ב"ב שמעתי אחר סוכות לב"ב שמעתי אחר ספח מדר"ש:

ובזה נשלם עמוד העבודה

ועתה אתחיל בעמוד השלישי להביעה מדבר בצדקה ורב להושיעה

עמוד גמילות חסדים חקק ראשון

ג"ח. כדאיתא במסכת סוטה ובמנחותא. תהלתה ג"ח דכתיב ויעש אלהים לאדם ולאשתו כמות עור. בהמלעות וירא חלו לזכר את החולה. ויזכר את יזאק ו' ברכת אבליה. וסופה דכתיב ויקבור אותו בג' ורליה לדבר בג' בגימטריא ו"ה:

והיא אלה משלם המניע שזרע ישראל הקדושים נכרים בהם כדגרסין ביצמות צפרק הערל ג' המנין יש באומה זו בייבנים רחמיים גומלי חסדי'. רחמיים דכתיב ונתן לך רחמים ורחמך והרבה. ביישי' דכתיב למען תהיה יראתו על פניהם לבלי תחתא. גומלי חסדי' דכתיב כי ידעתי למען אשר יאמר חס בניו ואם ביהו חסדיו וגו'. מי שיש בו ג"ח הוא מורשו של אברהם אבינו ואזכיר את מדותיו שהיה בו מדת חסד כדגרסין במסכת בלה פרק כ"ד מרקדין דרש רבא כל מי שיש בו ג' מדות הללו בידוע שהוא מורשו של אברהם אבינו רחמן ודיין גומל חסדים. בשלמא גומל חסדים דכתיב תתן חסד לעשק חסד לאברהם. ביישן נמי כדדרים רבא דדרים רבא הכה נא ידעתי כי אשם יפת מראה את ולא עד עכ"ז. אלא רחמן הא אברהם לא רחם על בנים. היינו רבותי' דאברהם להודיע חסדו בהקב"ה. וג"ח הוא אחד מהדברים ששקט בעה"ו ובעה"ב. כדתיא במסכת פאה פרק קמא תניא חלו דברים שאדם חולל פירותיהם בהם וזוהרין קיימת לעה"ב. ואין כבוד חב אב ואם גומילות חסדים בו. והרואה לזכות במדת החסדות ורואה לזכק במדת הנקראת ג"ח. יעשה לכל אדם לפנים משורת הדין כדי שלא

עמוד גמילות חסדים פרק ראשון

אזהר מהעמודים שמועד עליהם הארץ ויושביה היא גמילות חסדים עם כל אדם. כמו שפנינו בפ' קמא שמעון האדוק היה משרי כנסת הגדולה הוא היה אומר על שלמה דברים העולם עומד על התורה ועל השבועה ועל גמילות חסדים. וגרסין בפרקי ר"א חזר להם הקב"ה למלאכי השרת בורא וגמול חסד לאדם ולעזרו שכל מדת ג"ח העולם עומד ש"ה אמרתי עולם חסד יבנה. ואמר הקב"ה חסד לפני ג"ח מחבתי ועולות שהן מקריבין לפני על גבי המזבח שנאמר כי וקד מפלתי ולא זבח ודעת אלהים מעולות. ועוד גרסין בפרקי ר"א פי"ג"ה מהין אנהו למדים מהקב"ה ש"ה בעלמא גמל חסד למשה ואהרן וקברן בידו והלמלא הדבר כתוב ח"ה לאומרו שנאמר ויקבר אותו בגו'. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר לא על משה בלבד גמל הקב"ה חסד חלל חף על אהרן בשעלם על הר הכר היו מרכיני כל שבטי ישראל היינו את אהרן בשר הסר וירדו להם ולא האמינו שמוע לגמול לו חסד. מה עשה הקב"ה נמל ארוננו על אהרן והעביר אותו מעל המזבח ורחו כל ישראל ארוננו של אהרן פורה באור והאמינו כי גוע וגמלו חסד עמו שנאמר ויראו כל העדה כי גוע אהרן וגו'. נמשח לא גמלו חסד חלל אנשים בלבד שנאמר ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב. ונאמר גמלו לו חסד האנשים והנשים והטף שנאמר ויבכו את אהרן כל בית ישראל. ומלינו שהתורה תהלתה והמלעיתה וסופה

ג"ח בין לחיים בין למתים. ואמרין נמי הסם ח"ר
חינא בר פפא כל חדס שיש עליו חסד כדכתיב
ירא שמים שואמר והסד ה' מעולם ועד עולם על
יראיו. ובעבור שהמלמד להארים לשם שמים עושה
עמהם חסד אמרין שם עלה אמר ר"א מ"ד פיה פתחה
בהכמה וטורח חסד על לשונה. וכי יש טורח של חסד
וטורח שאינה של חסד. ללמוד זו היא טורח שאינה של
חסד. ללמוד וללמד זו היא טורח של חסד. וגרסינן
ביוקרא רבה (סדר בשר) ר' סימון בשם ר"א אומר ר'
שסין מי שעושה חסד אפי' עם מי שאינו לריק חסד.
אברהם עם מלאכי השבת דכתיב והוא עומד עליהם
וכי היו אובלין אמר ר' יוחנן וראין כאלו אובלין והרששו
ראשון מחסלק מה פרע לו הקב"ה לו ולבניו המן והבאר
והשליש ועניו כבוד מקיפם עליהם. והלא דברים ק"ו
ומה מי שהוא עושה חסד עם מי שאינו לריק לו פרע
לו כך הקב"ה שכרו. מי שהוא עושה חסד עם מי שהוא
לריק על אחת כמה וכמה. ור' סימון בשם ר"א אומר
שטה אחרי ומה עם עמון ומואב לפי שלא עשו חסד
עם ישראל דכתיב על דבר אשר לא קדמו אחכם בלחם
ובמים וכי לריק' היו והלא כל אותן מ' שנה שהיו
במדבר הים המן יורד והבאר עולה ועניו כבוד מקיפין
עליהם. אמר ר"א דרך ארץ הבא מן הדרך מקדימין
לו מאכל ומשתה. רבה מה פרע לו הקב"ה לא יבא
עמון ומואב בקהל ה'. והלא דברים ק"ו ומה מי
שאינו עושה חסד עם מי שאינו לריק פרע לו הקב"ה
כך. מי שאינו עושה חסד עם מי שריק חסד על אחת
כמה וכמה. רבי סימון בשם ר"א אומר שטה אחרי
שעושה חסד עם מי שחייב לו כיסור עם משה דכתיב
ויאמר אל בנותיו ר"א אומר יתרו עשה חסד עם משה
דכתיב למה זה עזבתי את האיש קרין לו ויחלל להם.
וא"ר סימון אין כאן חסד בשכרו נתן לו ובשכרו האכילו
דכתיב גם דלה לנו מתי פרע לו הקב"ה. ר"א בנו אל
ר' יוחי הגלילי אמר ביום דכתיב ויאמר שאל אל
הקיי לבו סורו רדו סימון העמלקי פן איסרע עמו ואחיה
עשית חסד עם כל בני ישראל. וכי עם כל בני ישראל
עשה חסד יתרו והלא עם משה בלבד עשה. הלא
ללמדך שכל מי שעושה חסד עם אחד מבני ישראל מעל'
עליו הכבוד כאלו עשה חסד עם כל בני ישראל. והלא
דברים ק"ו ומה מי שעושה חסד עם מי שהוא חיוב לו
רבה מ' פרע לו הקב"ה שכרו. מי שעושה חסד עם
מי שאינו חיוב עאלו. ר' סימון בשם ר"א אמר שטה
אחרי מי שעושה חסד עם מי שריק חסד כדכתיב
רוח דכתיב ויאמר ל' בועז לעת האכול גסי הלב והלכת
מן הלחם וגו'. ח"ר יונתן מלאי שהחזיק יפה לשרב
ויבט לה קלי קליל זעיר בראשי אלצנותיו. והבשר
אמר ותאכל ותשבע ות ח"ר חסידיו מניה מרטי. או
שרטה ברכה בידו של אותו לדיק. או במעי של אותה לדקת:
וחיב חסד לשמה עם הדבריו ביום במחתו ובהשעת
סובו. וביום ארסו לריק שיבתתו עמו בליתו
ויסתדל להניו ממנה כדגרסינן בפסוקא ביום טוב היה
בטוב. ח"ר תנחום בר חייה ביום טובו של חסיד
היה עמו בטובה. וביום ארסו ראה. חס מדוג לחסידו
יוס

אלא יגע בשום עול וחמס. וישמור עלמו שלא יבא
ינגל שום חק בגוף הדבר או שום הסד בממונו על
ידו אפי' בגרמי. ויהא בקי בכל מיני מוסר הנהגת
המדות עם כל חסד ויבדק את הפ' על כל החסדים
שעושה עמו ועם אחי ביתו בכל יום. ועל זה אמרו
במסכת בבא קמא פ' המייה את הכד אמר רב יהודה
האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דמזיקין. ואמר
ל' מילי דאבות. ואמר ל' מילי דברכות. כלומר
דבריו דזיקין ישמור עלמו מכל דברי מזיקין שלא יבאו
על ידו. ובדבריו הכתובים במסכת אבות יקנה וילמד
כל מוסר וכל מדות טובות. ובדבריו ברכות ישבה ויודה
לאל יתבאר כחמיו לו כל זכרו עושה עמו חסד והוא
ללמוד לעשות חסד עם בריותיו כיון שהכל שלו. וההפך
שם בין חסד לזדקת הרמב"ם ז"ל פירשו בהבדלו הנקרא
מורה נבוכים ב' ג' מהחלק ה' ואמר שחשד ענינו
ההפלה. כאיה דבר שמלגין בו ושמשו בו בהפלה
מילות הטוב יוסר. ר"ל כי לשון חסד מורה על דבר
שהוא יוסר מן הראוי לטובה או להפך. אבל ברוב
אינו כתוב חלל על מורה יתירה:

דעוד אמר ידוע שג"ח הטוב כולל ג' ענינים. הא'
תסע לגמול הטוב למי שאין לו חק עליו כלל.
והב' להסיב למי שהוא ראוי לטובה יותר ממה שהוא
ראוי. ורוב שימוש ספרי הגבוהה במלת חסד הוא
בהסבה למי שאין חק עליו כלל. ועל זה כל מורה שהגיע
מלאו ית' חקרא חסד אמר חסדי ה' אציר ובעבור זה
המלאי' כל. ר"ל המלאה הפ' אותו הוא חסד אמר
עולם חסד יבנה ענינו עולם חסד הוא. ואמר
ית' בסיפור מדותיו ור' חסד. ומלת דקדק היא נגזרת
מזדק והוא היוצר. והיוצר הוא שהגיע מכל צדל חק
להקי ולתת לכל המלאה מן המלאה כפי הראוי. ועל
זה הדרך מה שהסד נותן ממנו לעני הדמוק בפרנסתו
שהוא מחויב עליו נקרא דקדק. אבל מה ש'סד נותן
ממנו יותר מהראוי לו. וגם למי שחק עני כ"כ
חלל שאינו יכול עתה להתפרנס משלו. וגם מה שהסד
מסוי' מנופו להדירו. וגם לעשיר ולחולה ולהנח וימת
או לכל מי שאינו מחויב בעשייתו נקרא חסד. לפי
שהוא דקדק הנעשים במדת חסד בלי שום חיוב וג"ח
היא גדולה ממדת הדקדק. כדגרסינן בפ' ג' לזכר ושרב'
ח"ר אליעזר גדולה ג"ח מן הדקדק שהאמר ורשו לכם
לדקדק וקצרו לפי חסד. חס חסד זורע ספק אובל
ספק אינו אובל קוצר ודאי אובל. ואמר ר"א אין דק'
מסתמלת חלל לפי ג"ח שבה שחאמר ורשו לכם לדקדק
וגו'. פירש חלל ג"ח שבה. הכוונה היא הדקדק.
והטורה הוא החסד כגון מוליכ' לבית' או סרה שהעלה
לו להרבה. כגון נותן לו פת אפיה או בנד לבנות או
משהו בעת שהבואה מאיה שלא ילכו מעות לאיבוד וכו'
חסד שנותן לבו ודעתו לעונתו של עני שנאמר ורשו
לכם לדקדק הדקדק היא הזריעה שזריעה כדי לקצור
לקבל שר. וקצרו לפי חסד מקבלו השכר לפי החסד
שבה. ח"ר בג' דברים גדולה ג"ח יותר מן הדקדק.
שהדקדק בממונו. ג"ח בין בממנו בין בגופו. דקדק
לעניים. ג"ח ביו לעניים בין לעשירים. דקדק לחיים.

הלק ראשון מערת ג'ה

הס א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן מנין לגזר דין שיש עמו שבעה שאינו קרע שחומר לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם. אמר רבא בזבח ובמנחה אינו מתכפר אצל מתכפר בתורה ובג"ה. רבא וחב"י מדבית עלי קאמי. רבא דעסק בתורה חיי ארבעין שני. אב"י דעסק בתורה ובג"ה חיי שתיין. וזכרות ג"ה שאלס כופס מוהלין לו כל עוותיו שנאמר בחסד ואמת יסיר עון. פסח ח' היה ר' יוחנן בן זכאי מהלך בירושלים ור' יהושע אחריו ראש בית המקדש שהיה חרב אמר ר' יהושע חיי לנו על חורבן הבית שהיו מתכפרין בו עוותיו. ח"ל רבי יוחנן בני אל ירע לך יש לנו כפרה אחרת כמותה ואיזו זו ג"ה שנאמר כי חסד הפתחי ולא חובה ושכרה הרבה מהלך דגורסין בפ"ק דב"ק אמר ר' יוחנן משום רשב"י מ"ד השריש זרעי על כל מים משלחי רגל השור והחומר כל העוסק בתורה ובג"ה זוכה לנחלת שני שבבים. ואין זרייה אלא דקה דכתיב זרעו לכם לדקה וקצרו לפי חסד. ואין מים אלא חורה שנה' היו כל אמה לבו לחים. משלחי רגל וגו' זוכה לנחלת כיוסף דכתיב כבוד שורו הדר לו. וזוכה לנחלת ירשכר דכתיב ירשכר חמור גר. וח"ד חוביו מופלים לפניו כיוסף דכתיב בסע עמים יגמל יחדו אפסי חרץ. וזוכה לבית ירשכר דכתיב ב' ומני ירשכר יודעי ציה לעמים לדעת מה יעשה ישראל. וגרסין גמי בפ"ק דע"ר ח"ל מ"ד השריש זרעי על כל מים וגו'. השריש ישראל בזמן שעוסקים בתורה ובמזות ובג"ה ירש מסור בידם ולא הם מסורים בידו שנאמר השריש כו'. וזכרות ג"ה נותן הקב"ה דקה ושלוש בחרץ שנאמר חסד ואמת נפשו דק ושלוש נשקו :

יום רעה ראה הידך העשה חסד עמו ולהצילו ממנה. כך היתה אמו של ר' תנחום בר חייה ביום שהיתה לוקחת ליטרא בבד היתה לוקחת שהים אחת לו ואחת לעניים וביום שהיתה לוקחת לו חזרה של ידך היתה לוקחת שהים אחת לו ואחת לעניים. גדולה ג"ה יותר מתלמוד תורה כדגרסין במסכת ע"ז ת"ר כשנכנס ר"א בן פרטא ור' חנניא בן תרדיון למינו' אמר ר"א לר' חנניא אשריך שנתפסת על דבר ח' חיי לי שנתפסתי על ח' דברים ח"ל ר' חנניא בן תרדיון אשריך שנתפסת על ח' דברים ואחרי נטול חיי לי שנתפסתי על דבר ח' ואיני נטול. שאלה עסקה בתורה ובג"ה ואני לא עסקתי אלא בתורה בלבד כדבר דאמר רב כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו חלום. שנאמר ימים רבים לישראל ללא חלום וללא כח מורה ולא מור'. מאי ולא תורה אמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד ובג"ה לא עסק דומה כמי שאין לו חלום. דבר גדול אר"ל בג"ה שכל העוסק בג"ה עושין חסד עם זרעו אחריו. ולמדנו מיהונן בן שאול בשביל העשה חסד עם דוד ולמד עליו זכות לפני שאלו שאלו שאלו להם יומת עשה. בגל דוד חסד עם מיטבוסה בן יהונתן אחרי מות אביו שנאמר ועבדת לי את האדמה ויהי לכן חנוניך לחם ואכלו ומפיצותם אוכל על שלהם כאלה מצני המלך. ובעבור שביקל דוד החסד מפיצותם וסתלקה המלכות מרחבעם בן שלמה ולא נבחר לו מלכות אלא על שכן יהודה דתני' למה תרבה עוד דבירך אתה ויבא חתלקו את השדה. שבעה שאלו דוד אתה ויבא חתלקו את השדה יאחזה בזה קול ואמרה רחבעם וירבעם יחלקו המלכות :

גדולה גמ"ה שגזר דין ושבועה נקרה בזכותה. כדגרסין במסכת ר"ה פ' ארבע ראשי שני'

הלק שני במערת הצדקה

גדול ופריה חיים. זהו שאלמר באורח דקה חיים. כלומר תוספת חיים על הגזר. וכמו שדרש רז"ל בזימין האדוק שהיה ממונה על קופה של דקה באה לפניו אשה בשני בלורת אמרה לו ר' פרכני אמר לה העבודה שאין בקופה של דקה כלום אמרה לו אם אין מפרנסני הרי אשה ושבעה בנים מהים עמד ופרנסה משלו למים חלה בזימין האדוק ונטה למוח אחרו מלאכי השבת לפני הקב"ה רב"ע חלה חמרת כל המקיים כפס אחת מירשאל כאלו קיים עולם מלא בזימין האדוק שקיים אשה ושבעה בנים ימות בשנים מועטות תנא הוסיפה לו כ"ב שנה. ודרך נתיבה אל מות כלומר וכיון שכן בטוח הוא כי בדרך נתיבה לא ימלא מוח כי כל הדורך נתיבה לא יראה מוח קודם הגזר וקודם זמנו לא ימות. וכענין שכתב ודקה הויל ממות. כלומר שהיא מגינה עליו שלא ימות קודם זמנו כי מאחר שהצדקה היא מוסיפה על הגזר כ"ב שנהגין וקודם הימים על הגזר ולא ימלא מוח קודם בא זמנו ג"ה מגינה לבטל כל גזירה כדגרסין בפ"ק דר"ה ח"ל יחלק ארבע' דברים קורעים גזר דיו שג' חסד

פרק ראשון

באורה דקה חיים ודרך נתיבה אל מות. שלמה המלך ע"ה בא לפרנס בכחזה הזה על שכן מדת הצדקה כי בשמרה עקב רב וימים על ימי המחזיק בה חסוף. והנה הוא תשועת הנפש והגוף והוא העולה על משפט מערכת הכוכבים. שהרי צידוע כי חיי האדם נגזרים הם כפי משפט המערכת. ומעיד על זה מה שכתוב או יומו יבא כלומר יתקרב זמנו ויומו האחרית. וכן ויקרבו ימי דוד למוח הן קרבו ימיו למוח ואין ענין קריבה אלא על עת הגזר. ואף עפ"י שמתפרת הכוכבים מהיית היום ימי האדם נגזרים. יפ על כח המערכת כח עליון כפי השכר והעונש להוסיף על הגזר. כמו שהוסיף לחזקיהו שנאמר חנני ויוסף על ימיו ט"ו שנה. ולקצר מן הגזר כמו שקצר מן יהורם בן אחיה בעונש שדרש בחליו לע"י. שכן אמר לו המבלי אין אלהים בישראל לדרוש בדבריו כה אמר ה' יקרא הלכת לדרוש בצעל זכוב אלהי עקרון לכן המטה אשר עליה שמה לך חרד ממנה כי מוח חמות. וע"כ אמר שלמה כי הצדקה היא מדה עליונה ועליונה כחה

היה. ואלו הן זעקה. צדקה. שני הסם. ושני
 יעשה. צדקה דכתיב וצדקה תהיה ממות כו'. וגרסי'
 נמי בפ"ק דבבבא ח"ר יודא אמר רב מפני מה נעשה
 דמאל מפני שהיה ענה לנבוכדנצר מלכא שנ' להן
 מלכא מלכי יספר ע"ך והט"ף בצדקה פרוק. וכתיב
 כולא מטא על נבוכדנצר מלכא ולקטא ירחין תרי עשר
 על היכל מלכותא דבבל מהלך הוה. מלמד שהחריף
 שנה ח' גרסו בצדקה וכ"ש אם היה שם בתשובה.
 ואם זה מצינו בגוי כ"ש בישראל שחבטל הגזירה מכל
 וכל. למדנו שהצדקה מבטל' הגזירה וגם מלאת ממיסה
 ענשה כההיא דבנימין הדיוק דלעיל. וגרסינן בב"ר פ'
 כ"ח ר' מאיר חזיל להדא נמלא ראה חותן שהורי רחם
 אמר להם שמה ממעפחת עלי חסם דכתיב וכל מרביית
 ביקר יומאזו אשש. אמרו ליה התפלל עלינו אמר
 להם התפללו בצדקה והיו זקנים של' עשרת תפארת
 שיבה בדרך צדקה תחלה. וגרסינן בפ"ק דב"ב מיתה
 קשה צדקה מבטלתא שנאמר וצדקה תהיה ממות.
 וגרסינן נמי במסכת בבא סוף פרק מי שהחשיך דשמואל
 ואבלא הוי יתבי חזקיה להכך אנשי דקאזלי לאנאזי אמר
 אבאלא לשמואל הוי גברא חזיל ולא חיי דקטריק ליה
 חויה ומחיה. ח"ל שמואל אם מושראל הוא חזיל
 ואחי ודכתיב והכי חזיל ואחי קם אבאלא שדי' לגוי'
 לשכח ביה חויה דפסוק ופדי בחרתי גוי'. פי' ב'
 התיבות ח"ל שמואל מאי עבדת ח"ל כל יומא הוי
 מרמינן ריפסא בדידי הדדי ואכלינא. האידינא הוי
 איכא חד גבן ולא הוה ריפסא בדידי' הוי קמכסוף.
 אחינא ליה חנא קאמנא ומרמינא ריפסא כי מטאי לגביה
 שוי נפשיה כמאן דסקל מויה כי היכא דלא לוכסך אמר
 חנא עבדת נפך שמואל ודרש וצדקה תהיה ממות ולא
 ממיסה משונה בלבד חנא חפי' ממיסה ענשו. והמרינן
 נמי הסם ר' עקיבא הוה ליה ברתא ואמרו ליה גלדתי
 פי' חויה כובדים הוהו יומא דשיילי לבי גנאזא פריק
 לה חויה ומוסה והוי דלוגא מילתא טובא. ההוי יומא
 קרי עניא אבאלא הוי כולי ענשה טרידי בעסודתא
 ונפקת אייה נפלא לדיסחנא. פי' חלק ויהבנא ליה.
 כי מטא לבי גנאזא שקלא לאכבנא' דחש בבזעא
 דגוזא. פירש תהבס בחור הכותל. איסרמא לה צעינא
 דחויא למחר כי קא שקלא קא כריך ואחי בתרסא פסיקתא
 קמיא דאבאלא. אמר לה מאי עבדת ח"ל הכי והכי הוי
 עובדא ח"ל מזה עבדת. נפק ר' עקיבא ודרש
 יצדקה תהיה ממות לא ממיסה משונה חלל אפילו ממיסה
 ענשה. ולא עוד חלל חף וזה לבנים בעלי הכמה
 בעלי עובר בעלי חגדה כדחיתא בפ"ק דב"ב רודף צדקה
 והסד ימלא חיים וקא וכבוד. ריב"ל אמר זוכה
 לבנים בעלי הכמה בעלי עובר בעלי חגדה. בעלי הכמה
 דכתיב ימלא חיי' ובחבת' כתי' כי מואלי מלא חיי'. בעלי
 עובר דכתיב דק'. בעלי חגדה כתי' הכי כבוד ובחיתא
 כבוד הכמים ויחלו:

וגרסינן נמי הסם בפ"ק דגיטין תנא דבי ר'
 ישתעאל כל המזין מוכסיו ועושה מהן
 צדקה יחול מדינה של גיהנם. וגרסינן נמי בפ"ק דב"ב
 וילבש צדקה כשריון מה שריון זה מגין על לבשו של
 חסם במלמחא. חף הצדקה מדינה של צבלה מדינה
 של גיהנם. וגרסינן נמי הסם והכי כעמא כלנו וכבגד
 עדים כל דרתינו. מה בגד זה מגין על צבלה בחמה
 מפני החמה ובגשמים מפני גשמים. חף צדקה מגינה
 על צעליה מדינה של גיהנם. ולא כ"ד שמלאת מדינה
 של גיהנם חלל חף זוכה להקביל פני השכינה.
 כדגרסינן נמי הסם דרש ר' דובחאי ברי יואל בא
 וראה שלא כמדת ב"ר מדת הקב"ה. מדת ב"ר מביא
 דורן למלך ספק מקבלין ממנו ספק חין מקבלין ממנו
 וא"ת מקבלין ממנו ספק רואה פני המלך ספק חינו
 רואה פני המלך. והקב"ה חינו כן חסם נותן פרומה
 לעני זוכה ומקבל פני השכינה שנאמר חיי בלדק אחזה
 פינך. ר"ל היב פרומה לעני ומאלי אמר חיי בלדק
 אחזה פינך. והמרינן נמי הנותן צדקה לעני זוכה
 ומקבל פני השכינה. שנאמר כי ידוק ה' דקות חסב
 ישר ויחזו פניו. ואפשר שלא אמרו בתשובות פ'
 מילאות השם תנא חייא בר רב מדפתי כל המעלים
 עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע"ו. כתיב הכא השמר

לך. ואחרי מותו מילתו מדינה של גיהנם כדגרסינן
 בפ"ק דב"ב תניה הוה ר"מ אמר חס יס לו
 שמתון פה לבדל דין להשיבך וגומר חס אלהים חובב
 חס העניים למח חינו מפרנסן. ואף חס חמור לו

הרי מתוך הצדקה יצא הנותן מנוח רעו וממיתה ומדינה של גיהנם וזכה לראות פני השכינה ולביאת הגואל ולצניין ירושלים ולתחיית המתים. וכן כתוב במלך דבי אליהו משום אדם אחד אמר גדולה צדקה שמיים שנברא העולם ועד אותה שעה שנחמה הרי זה משכבה וקולט עולמו מדינה של גיהנם שנחמה אשרי משכבה אל כל ביום רעה ימלאהו ה'. ואין יום רעה אלא יום דינה של גיהנם שנחמה וגם רשע ליום רעה ואומר אשרי שומרי משפט עושה צדקה ככל עת :

אבותינו הראשונים מפני מה זכו בעוה"ז ולימות המשיח ולעוה"ב מפני שנחנו עולמו בצדקה. אברהם מן שנחמה כי ידעמיו למשן אשר יצא את בניו ואת בנות אחריו ושמו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו'. יצחק לא נשחבה אלא בצדקה שנחמה וירע יצחק חין זריעה אלא צדקה שנחמה זרעו לבס לצדקה. יעקב לא נשחבה אלא בצדקה שנחמה קטנתי מכל ההסדים חין קטנתי אלא מעט חין מעט אלא צדקה שנחמה מוב מעט בצדקה. משה לא נשחבה אלא בצדקה שנחמה צדקה ה' עשה. אהרן לא נשחבה אלא בצדקה שנחמה תורת אמת היתה בפינו. ואין אמת אלא צדקה שנחמה אמת מהלך תלמוד וצדק וגו'. דוד חינו משחבה אלא בצדקה שנחמה וצדקה לכן מלך. חף הקב"ה נשחבה בצדקה שנחמה והאל הקדוש נקדש בצדקה. חף כהא הכבוד נשחבה בצדקה שנחמה צדק ומשפט מן כסוף. אדם נותן צדקה להצטרף מתכונן אליו שיחיה ולא ימות. חף הקב"ה נותן שיחיה ולא ימות. שני וצדקה מילי ממות. מנין אתה אומר למי שיש ספק בידו לעשות צדקה ואינו עושה לקיים נשפט ואינו מקיים גורם מיתה לעולמו. שנחמה ויען כל אל עבדי דוד ויחמר מי דוד ומי בן ישי ולקחת את לחמי וגו' וצדקי ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל. מנין שמארכת ימיו של אדם שנחמה כי היא חייו. במעלה הלה נבחרה כחיו לחטון ייעב לך והארכת ימים ק"ו לצדקה שהיה חמורה נבחרה. מנין שהיה מביאה את האדם לחיי עוה"ב של אשרי האיש אשר לא הלך וגו'. וכחיו אשרי שומרי משפט עושה צדקה וגו'. מה אשרי האומר כן עוה"ב חף אשרי האומר כן בן עוה"ב. מנין שזוהי לחורה שנחמה אם בחקותי תלכו וגומר ונחתי שלום בצדק ובצדקה הוא אומר והיה מעשה הצדקה שלום. ומנין שהחורה משולה בצדקה שנחמה וצדקה תחיה לנו כי נשומר לעשות וגומר. ומנין שהיה מהחיה להביא לימות המשיח ואת הגואל. שנחמה שומרי משפט עושה צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות. ומנין שהיה מעלה ומשיבה את נוחם כנגד כהא הכבוד. שנחמה הולך צדקה ודובר מיערים וגו' הוא מרומים ישכון. ע"כ יהא אדם זריו בצדקה כפי מיתה ידו לש"ש והרודף צדקה ימלא צדקה והייתו וכבוד ממלך הכבוד ה' נאחם הוא מלך הכבוד כלה :

פרק שני סוה ענין הצדקה

עניי הצדקה היא שיתן האדם משלו למי שצריך ויחן

לך פן יהיה דבר עם לבדך בליעל וכחיו התם יאלו אמים נבי בליעל מקרבך. יראה כי הנותן צדקה לעני זוכה ורואה פני השכינה. ומי שמעלים עינו ממנו מתרחק עולמו מהשכינה והיו כאלו עובד ע"ז. וגרסין ברובם אליה רים הנותן צדקה עולה ויושב כנגד כהא הכבוד של יד צדקות ודובר מיערים וגו'. וכחיו במריה הוא מרומים ישכון וכחיו מלך בפינו תחזיקה עיני וגו'. וכל העושה צדקה נקרא ישר דרך שנחמה צדקה תמים תישר דרכו. והעושה צדקה נועל שכן בעוה"ז ובעוה"ב. בעוה"ז מנין של צדק לפניו והלך וישי' לדרך פעמיו כפאדם יורד ימים ויכרות והולך הרים ומדברות ומה לבטים והיות. צדקתו הולכת עמו ומשמרתו מכל רע ומורה אותו דרך ישר ושומרת פעמיו שלא יפלו. בעוה"ב מנין של והלך לפיך צדקך וכבוד ה' יחסך. כשיפטר אדם מן העוה"ז ובידו צדקות ומעשים טובים. צדקותיו הולכים לפניו לחור לו מנוחה ויהיו מליני יוסר בינו ובין קונו ולא ייחיו מקטרג לקטרג עליו של אס יש עליו מלאך מלין ח' להגיד לאדם יוסרו. והרצל"ה פ' ס' מאות ושעשה ושעשים מליני רע ואחד מלין טוב להגיד יוסרו ניטל מדינה של גיהנם של וייגנו ויאמר פדעוהו מרדת שחת מלאכי כופר :

גדולה הצדקה שהקב"ה נקדש בה של ויגבה ה' נצבות במשפט וגו'. וכחיו הכבוד הוכן

צדקה של צדק ומשפט מכון כסוף. דוד המלך נבחרו הכבוד צדקה של ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וגרסין בפ"ק דכ"ב ה"ד אברהו שאלו את שלמה בן דוד עד היכן כהא של צדקה. אמר להא לאו וראו מה פירש דוד אבא פור נון לאלביונים. רבא אמר מהכא והוא מרומים ישכון מאדודת סלעים משגבו לחמו נון מימיו נחמיים. וגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנחמה כה אמר ה' שמוי משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות. והמלך המשיח שנגלה במהרה בימינו תמיד לעשות משפט וצדקה בצדק של ידיו עמים בצדק וגו'. ובנימיו יהיה שלום וצדקה בצדק של יסוף הרים שלום לעם ונצחות בצדקה. וגרסי' במס' שבת פ' ר"א אמר עולא חין ירושלים נפדיה אלא בצדקה של ליון במשפט חפדה ופדיה בצדקה. וגרסי' בפ' לולב וערבה ח"ל אליעזר גדולה צדקה מכל הקרבנות של עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מנחם. ובכה הצדקה עמידן המחסים להחיות כדאיתא במדרש ח"ל שמשון בכה הצדקה המחסים עמידן לחיות מנין אלו למדון מחליים החפזי שהיה הולך מהר להר וממעה למערה הלך לו לצרפת וקבלתו אשה חלמנה בכבוד גדול והיתה אמו של יונה ומפסה היו חובלן היא והוא ונגה ימים רבים. לימים הלה בן האשה ומת עמד אליה והסתפל לפני הקב"ה ואמר רבון העולמים לא די לי כל הרעות שעברו על ראשי. הגם אל האשה האלמנה אשר הני מנורר אהה בבית הרעות להחיות את נני. השב את נפש הילד אל קרבו וידעו וילמדו הדורות שיש תחייה למתים. ונעמר לו של וישמע ה' בקול אליה ותשב את נפש הילד אל קרבו ויחי.

באחרים הימים וזהו הוא ההלואה לה' כדכתיב מלוא
ה' חנוך דל' וזהו אמרו הרואה שיתקיימו נכסיו יטע
בהם אחר. ר"ל אל יהפוך אדם חייך אל חסן אחר
מהו ואנכי עמלתי בזה וכתיב ועולם ידי עשה החול
הזה ואף יתכלו אחרים חילי את חילי לאחר לא חסן
לזה אמר הנחמתי' הוזהר איזה מחסר ממון אחרים
הרואה שיתקיימו נכסיו יטע בזה אחר. כלומר
יעשה בזה אחר אחר שיתקיימו נכסיו ויעשה נכסיו
לאחר. ונקרא' אחר על שם שהאדם דומה למים כמו
דחשה אומר שלח לחמך על פני המים. המים מכני
באם המצוי. כמו כן האדם מכנה הימים חסן אל
הרואה. כמו שנאמר מן. באתר יבנה אף. וכאמרו
ז"ל במדרש קטות ממרום שלח אל שם שנים היו גומלים
עמומות ביד גבריאל עבור יסוריו שיראל בשפוקה
כיון שראה שלא חזרו בקש להשליך עליהם צחמה
שפוקה. אמר ליה הקב"ה גבריאל גבריאל לטובך
יש להם בעלי אדם שנאמר וירא לכרובים צחמתי יד
אדם תחת כנפיהם:

וכן נמשלה האדם למים חיים ונכסיו שכל עוד שנמשך
מים מהשמיים עוד יוספו לנכסיו. כמו ענין
האדם יותר שמפזר עוד נוסף. ע"ד אמרו ז"ל בפ"ק
דגטין אל רוחה אדם שמוטותיו מלומאמין יעשה מהם
אדם וזה המה המים האדירים הכתובים בחילי קריא
דאדיר במרום ה' לכך נקראת אחר. והנותן אדם בלי
כסף ויתקיימו נכסיו כחש"י בלתי מתסכל גטין. וליה
נמי בצחמות מלח ממון חסר ואמר אדיר במרום ה'
ר"ל נרצבה לפני הבורא כדכתיב אמת מחרץ
הנחמה ודק משמים נשקף. ה"ל אדרס נשמה כדאמרו
אנשי דקיימי לדרי דרי. כלומר זכות האדם קיימי
לדרי דרי. וכמך לזה שאמר ישעיה ע"ה ויעמוד לעד
אדקו וישועתו לדור דורים. וכן אמר שהע"ה הן
ועושר צביון אדקו עומדת לעד. כלומר לא יעשה
אדם אף יתקיים הן ועושר שצביון וזכית אדקו
יעמוד לעד ולדור דורים. וגרסין בפ"ק דב"ב אמר
ר' יתחן כל הרוץ אדם הקב"ה ממנו לו מעשה
לעשות מהם אדם שנאמר הוזהר אדם והסד ימלא
חיים אדם וכבוד. וגרסו' במסכת שבת תיא' אמר
ר"ג בר ר' מאיר מאי דכתיב ונקן לך רחמיך ורחמך
והרבך. כל המרבה על הבריות מרחמים עליו מן
השמים. והוא מפי שהעניים מבקשים עליו רחמים
והקב"ה שומע תפלתו שאל' כי שומע אל אביונים ה'.
וכתיב קרוב ה' לגבירי לב. וכתיב שועת עניי' תהיה
תשמע. וכתיב ברכת חובד עלי תהא והוא יצורך
בבדחת לבו שאל' מוצ עין הוא יצורך. והקב"ה מבך
חובו שאל' כי בגלל הדבר הזה יצורך ונ'. אבל אל
העשיר לא יעשה אדם ממנו הולך הוא וממנו מן
העולם שנאמר והאדם העושר הוא צענין רע. וכתיב
התעוף עיניך בו ואנינו כי עשה יעשה לו נכסים וגו'
וליהא במדרש הנותן אדם לפני מחשבה שאל' כי מופזר
ונוסף עוד. וכתיב ונקן לך רחמיך. והקב"ה אף
ידו מלעשות אדם מתרועע שאל' והושך מיושר אף
למחשבו. וכתיב ומעלים עיניו רב מחשבות. ואפי' אל
נותן

יטען פזר לאביונים ומלחמו לל'. ואל יעלה
בלבו ענה לומר חייך אהבך ממנו לחמו לעניים. כי
יש לו לעשה שחן התמון שלו אלא פקדון לעשות בו
רצון המפקד וזה רצונו שיהלך לעניים ממנו. וזהו
ההלך הטוב שהיה לו ממנו כדכתיב והלך לבניך אדקך
והאדם הוא כלי של הקב"ה שכל' ה' האדם. ועוד
כי חין אדם עושה אדם אלף משל הקב"ה שכל' ה'
המחלבה והמנשאל לכל אדם והעושר והכבוד מלפניך
וכתיב לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות. ונמינו כי
ממך הכל ומידך נתנו לך והקב"ה נותן לאדם עושר
וכבוד לנכסיו אל יעשה ממנו אדם יקיימו בידו
ויזכיר לו עושר על עשרו. מעשה בחסיד אחד שירד
מנכסיו והיה אשתו כשרה לבסוף נעשה שיר. פעם
ה' היה חורש בשרה. פגע בו חליו ז"ל בדמות ערבי
ה'. ה"ל שכל' שנים טובות חימתי אשה מבקש
עכשיו או בסוף ימין. ה"ל קוסם אשה חין לי מה
ליתן לך אלא הפטר מעלי בשלום. וחזר אלו עד ג'
פעמים בפעם שלישית ה"ל חלך וחלונך בלשתי. הלך
אל אשתו ואמר לה בא אלי ה' והכרית אותי עד ג'
פעמי' ואמר שכל' שנים טוב' חימתי אשה מבק'
אות' עכשיו או בסוף ימין. ה"ל ומה אשה אומ'.
ה"ל לך חמור לו הבא אותם עכשיו. ה"ל לך הבא
אותם עכשיו. ה"ל לך ליתן ואין אשה מגיע לשער
החור עד שחראה ברכה פרוסה צבית. והיו יושבין
בניו לחפש בידם צפפר ומלאו ממון פיוזנו בו ז' שנים.
וקראו להמן. ולא הגיע לשער עד שאלה אשתו
לקרחתו ובפירה אותו. מיד הודע להקב"ה ונחה
דעתו עליו. מה עשית אשתו הכשרה. ה"ל מ"מ כבד
מכך עליו הקב"ה חוס של חסד ונקן לו ממון מזון ז'
שנים לנכסו בג"ה שנים הללו שמה הקב"ה מוסף לנו
מאלו. וכן עשית כל מה שעשית בכל יום ויום אמר'
לבה הקב"ה כתוב כל מה שאלו נותנים וכן עשית. לבסוף
ז' שנים בן חליו ז"ל אמר ליה כבר הגיע עונה ליטול
מה שנתתי לך חמור ליה כשנעלתי לא נעלתי אלא
מדעת אשתי אף כשאתי מחזיר לה החזיר אלא מדעת
אשתי הלך אלה חמור לה כבר בא הזמן ליטול את שלו.
אמרה ליה לך חמור לו רם מאלת בני אדם נאמנים
ממנו וכן להם פקדון. וראה הקב"ה וגמ"ה
שעשו והסוף להם טובה על טובה לקיים מה שאל' והיה
מעשה האדם שלום:

וגרסין במסכת ביא' פ' י"ז טוב אר"י משום ר"א
בר שמעון אמר להם הקב"ה לישראל בני
לוי עלי ואני פורע. ואר"י משום ר"א בר שמעון
הרואה שיתקיימו נכסיו יטע בהם אחר שנאמר אדיר
במרום ה' ה"ל אדרס נשמה דקיימי לדרי דרי. פירש
בעל הערוך אדיר במרום ה' יעשה מהן אדם שהיה
השופה לפני ה' במרום כדכתיב אמת מחרץ הנחמה
ודק משמים נכסף ע"כ. ואני צדקו במסכת ביא'
הספתי קצת על דבריו כדי להלכס להתקשר הענין
יפ. והבי' ז"ל ואמר ר' יוחנן כלומר כמו שאמר
שאל' ה' להלוות עליו ולקדם קדושת היום והוא פורע
הסוף אמר עוד ענין שאל' הקב"ה להלו' לו והוא פורע

גיהנם. מפל לשתי רחילות שהיו עוברות צמים א' נזחה ולא' שאינה נזחה. נזחה עוברת שאינה נזחה אינה עוברת. ועוין וקדח אחר מר זופרא אפי' עני המהפכנים מן הצדקה יעשה צדקה. ולא העני עוד. תהלה רב יוסף כל המקיים בעלמו כך שוב אין מרחין לו כיוון עניות. ומלא שבכות הצדקה יוכל מעט גדול כזה שהוא קשה מכל מכות שבעולם. כדגריס' במסכת בחרה פ' ים נוהלין דרש רבי פנחס בר חמא קשה עניות בחור ביתי על אדם יותר מהמנושים מכות שנה' מונו חנוני אהם רשע כי יד אלוה נעשה בי. ומאי אהדרוהו הבריה לאויב השמי' אל ספן אל און כי על זה בחרתה מעוני ואעפ"י שהעוני לישראל בכלל הדרס בגלות זה. כדגריס' בפ"ק דחגיגה אמר ליה איני לבר הא' הא' מאי דכתיב הנה נרפסין ולא בכסף בהתקדש בבור עוני. מלאך שחור הקב"ה על מות טובות ולא מלא תהקדש לישראל חלל עניות. אמר שמואל ואיסימא רב יוסף היינו דאמרי אינשי יאי עניותא לישראל כוורלא סומקא לסוסא חיורי'. להראותו שהיו צריכין לשפלות הלכ כדי שלא ייבאו דעתם נמלא שאין דוחק גדול מזה:

והנומ'ר מן הצדקה נותן ממנו לעני אפי' אינו נלך גדול שכרו. כדגריסין אמרו עליו על רבי זכריה הנביא דריב"ל שהיה נוטל מקופה של צדקה והיו מרגיין אחריו שהיה נוטל שלא לצורך. ובשבת הכשו אחריו שהיה נותן מה שהיה נוטל מן הצדקה לעניים אחרים. רבי יעקב בר חיי ירד נחמן בר יוחנן גבאי צדקה היו והיו נותנים מן הצדקה לרב חמא מפני שהיה עני והיה צריך להם והיה נוטל מהם הצדקה ומחלקה לעניים אחרים. ומי שאין ידו משגת אעפ"י שלא יתן חלה פרוטה כל פרוטה ופרוטה מאשרת לו להשבון גדול. כדגריס' בפ"ק דבבבא אמר רבא האי מילתא אישתי לי עולא משגת ארחתיה דלמיה משמיה דרבא' מאי דכתיב וילבש צדק כסויו. מה שרין זה כל קליפה וקליפה מאשרתו לשבון גדול. אף צדקה כל פרוטה מאשרת להשבון גדול. ורבי חיינא אמר מהכא ונהי כפמא כליו וכגד עדים כל דקדמינו. מה בגד זה כל יומא ויומא מאשרת לבגד גדול. אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מאשרת להשבון גדול. וגריסין בואלה שמות רבה הם כסף חלה את עמי הא' הוא דכתיב ים רעה חולה רחמי חתם השמש וגו'. והאד העושר הוא בענין רע. אשרי אדם שהוא עומד בנסיונו שאין לך בריה שאין הקב"ה מנסה אותה. העשירי מנסה אותו אם חסד ידו פתוחה לעניים. והעני מנסה אותו אם יכול לעמוד ביסורין ואינו בועט. אם עני בנסיונו העשירי ועושה צדקה הרי חולל ממנו בעה"ז והקדן קיימת לעה"ב. ואם עמד העני בנסיונו הרי הוא נוטל כפליים לעמוד לבא שנה' כי אחת עם עמי מוחש. והעשירי שטני רעה בשל אחרים, הולך הוא וממנו מן העולם שנה' והאד העושר הוא בענין רע ואומר התעני שניך בראויני ואל ידמה בנפשו שהוא מטיב לעני. חלה שרעני מטיב לו ומחילו חי עה"ב. כדגריסין ביוקרא רבה אחר

נותן ואינו עושה כפי ממונו נעם כדאיתא בכתובות פ' מילתא האשה מעשה דריב"ל שהיה רוכב על המור ואם יולא מירושלים והיו מלכין תלמידיו אחריו ראה אשה אחת שהיה מלקטת פטריות בין רגלי בהמתן של ערביים כיון שראה אותה נחתה בפערה ועמדה לפניו ואמרה לו ר' פרכסי. אמר לה בת מי את. אמרה לו אני בתי של נקדימון בן גוריון. אמר ממון של חניך היכן הוא. אמרה ליה רבי ולא כדון מתלין מתלה במעברא מלה ממון חסד. רואה ל מר אם חסד ממוןך בצדקות פלו נחת בו מלה שמוחלים בו הבשר כדי שיתקיים ויעמוד ימים רבים. ואמרי לה חסד. ר"ל הריאה שימור ממנו ועשה ממנו חסד עם עניים. ושל חמיר היכן הוא. אמרה בא זה ואינד את זה. אמרה לו רבי זכור אחת כשהתמת על כתובתי. אמר לשם תלמידיו כשהתמתי על כתובה של זו והייתי קורא בה אלק אלמשי דינרי זהב של בית אביה חון משל חמיס. בכה ריב"ל ואמר השריכס ישראל בזמן שעשין רגונו של מקיס אין כל הומה ולשון שולמס בהם. ובזמן שאין עושין רגונו של מקיס מוכרין ביד הומה שפיה. ולא ביד הומה שפלה חלה ביד בהמתו של הומה שפלה. ונקדימון בן גוריון לא עמד צדקה והתמיה אמרו עליו על נקדימון כשרי יולא מביטו לבית המדרש כלי מילת היו מלישין תתיו ומקפלין אותו רעניים מחארי. איבעית חיימא לכבודו דעבד וא"ל כדכשי ייה למעבד לא עמד כדאמרי אינשי לפוס נמלא שיהא. על כן צריך האדם למלוא ממנו כל' לעשות צדקה כפי הראוי כדי שיתקיים בידי ויחלל פירותיו בעה"ז והקדן קיימת לעולם הבא:

וארז"ל בשעה שהאדם עשיר יעשה צדקה ויחסר ממנו קודם שיהיו עליו הגלגל ויחורש. ומעשה בזהבד א' כשהיו העניים עומדו על פתחו היה אומר לאשתו רחם על העניים הללו כדי שירחמו בני אדם על בניך אם יעברו לדבריה. מהרה לו אשתו להם הפתח פתח לשבון. אמר לה גלגל הוא שחור בעולם. וגריס' בפ' חבית במסכת שבת כי לא יהיה חנין מקרב הארץ מיא ר' אלעזר הקב"ה אומר לעולם יבקש אדם על מדה זו שאם לא בא הוא. בא צנו ואם לא צנו בא בן צנו שנאמר כי בגלל הדבר הזה. ומה דבי ר' ישימאל בגלל הוא שחור בעולם. וכל לבבות דורש ה' ורואה כשהפך של אדם ועדנה לבו וכוונתו. ובספ' שבזון שב"ה קיים הקב"ה מקבל מניה קמה כמו פד בן צקר. כך בזמן היה שחרב ב"ה בעוונותיו מקבל נדנת פרוטה לני שאין ידו משגת כמחה מנה לעשיר והאד המרבה וה' הממשיט ובלבד שיונין לבו לשמים. ואפילו עני המתעני מן הצדקה יעשה ממנו צדקה כדגריסין בפ"ק דגמין דרש רב פורא זמנין א"ל משמיה דר' חמי וזמנין אמר ליה משמיה דר' אבי כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן ננוו ועבר ועניך לא העניך עוד. אם רואה אדם שמונחיו מן המלמין יעשה צדקה מהם וכו"ש כשהם מבורים. וכן ננוו ועבר תהא דבי ר' ישימאל כל המניין מנכסיו ועשה מהם צדקה ויולא מדינה של

חלום את עמי כו'. עמיו ועמיי עירך עמיו קודמים.
עמיי עירך עמיי עיר החרת עמיי עירך קודמים.
ומהלה האמורים מקדים חכם לאדם מפני שהחכם
בונה לבקש פרנסתו. ומוקדים הזקן לבחור. והחולה
לבריא לפי שאין חזק' ליגע. היו לפני עמי הרבה
וחזן לו לתת לבס. מקדים כל אחד לפי מעלתו.
הכהן ללוו. ולוי לישראל. וישראל לחלל והלל לשחקיו
ובחוקי לאסופי. והסופי לממזר. וממזר לנחין. ונחין
לגר. וגר לעבד משוחרר. ועבד משוחרר לגוי. כי
מפרנסים עמיי גוים עם עמיי ישראל מפני דרכי שלום.
ומה שאנו נותנין לאומות העולם להעמידנו בחזרת
אלהינו נקרא צדקה בזהבם ושימיו פקודתך שלום ונוסף
צדקה. וכל אלו האמורים בד"ה בזמן ששנים שונים
בחקמה חלל את הים כהן גדול עם ההרץ וממזר ת"ח.
ת"ח קודם דכתיב יקרה היום מכירים. יקרה היום
מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים :

וכן

מזינו צד' בשני בורות שהקדים כל לימוד מקרא
או משנה או תלמוד לשם ההרץ. דגריסין צד'ק
דבחרה ר' פתח חולדותיו בשני בורות אחד ויכנסו בעלי
מקרה בעלי משנה בעלי תלמוד ועם ההרץ אל יכנס.
דחק ר' יוחנן בן עמרם ונכנס ח"ל ר' פרנסין ח"ל
קריט ח"ל לאו. ח"ל כמה הפרנסך. ח"ל פרנסין
ככלב וכעורב פרנסיה. לבתר דנשיק יתיב ר' וקא
מזעער אמר חזי לי שנתתי מפני לשם ההרץ. אמר
לפניו ר' ישמעאל צד' יוסי שחא יוחנן בן עמרם הוא
שמינו רואה ליהוה בכבוד הורא. בדקו ומלאו בדבריו.
ח"ל יוסי רבי לפעמים דל"ה חזן פורענות בלא לעולם
אלא בשביל עם ההרץ. והצדק שחש נותן לפרנסת
יתומים הוא מזה גדולה לפי שהם קטנים עגומים ואין
להם אב שירם עליהם. ועל זה קראוה עופה צדקה
בכל עת. והיינו לתת להם מזונות ולהשקות. והיותה
קודמת ליתום דגריסין צד' מילואה האשה דף ס"ז
ח"ל יתום ויתומה שגלו להאפרנס מפריסין את היתום.
ואחר כך מפריסין את היתום מפני שהיה דר ו לחזור
והשה חזן דריכה לחזור. יתום ויתומה שגלו לישא
מביתן את היתומה ואחר כך משיאין את היתום מפני
שבוסתה של אשה מרובה משל איש. כמו רבין יתום שגל
לישא. בוכרים לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי
השמישו וחל"ה משיאין לו אשה שנאמר די מחסורו אשר
יתבר לו. די מחסורו. זה בית. אשר יתבר. זה
מטה וכסא ושלטן. לו. זה אשה וכן הכתוב אומר
אעשה לו עזר כנגדו. גם מזנו לחסודי ישראל שהיו
זכירין מאד בצדקה יתום ויתומה דגריסין צד' סדר
הנשים החלו דף כ"ד הלעזר איש כפר דבסותא כד הוו
חזו ליה גבאי צדקה פשו מיטת דכל דהוי נקוט הוי
ידיב להו. יומה חד סליק לנפוק למיזן ליה נידויה
לבריתא חזייה גבאי צדקה פשו מיטת. חזיל בהרייבה
המר להו בעמלו שביקשו חמיי ליה ביתוס ויתומה.
אמר להם השבורה כהן קודמין לבתי פלל כל דהוי
בידויכב ליה פס בדיהם חד זוחא. זין ביה הוי וריסק
גדיה באלגה. חלה דביתיה חמיה לס לבריתא ומאי
חייסין דהון ח"ל כל מאי דחייסין באלגה חסין.

ק"א

אמר רבי יוחנן אריב"ל יותר ממה שצטל הבית עופה
עם העני. העני עופה עם צטל הבית ספק אמרה רות
לנעמי עם האדם אשר עשיתי עמו היים בזע. עשה
עמי חזן כתיב כאן. חלה עשיתי עמו כלומר אני
עשיתי עמו יותר ממה שהוא עשה. אמר רבי חזין
העני הוא עומד על פתחך והקב"ה עומד על ימיו
שנאמר כי יעמוד לימן חזין. אם חלה נותן לו דע
שאינו עומד לימן חזין ושחיד אני לשלם שכר. והם
לא חתן לו דע שאני עומד על ימיו ועתיד ליפרע
מחלות איש דכתיב להושיע משופתי נפשו. ולא חלה
הורה שיפור כדאי' בכתובת פ' נערה חנו רבין המבזבז
ה' יבזבו יותר מחומם שחא יערך לבריות. מעשה
באחד שבקש לבזבו יותר מחומם ולא היהו חזירו
ימיו רבי ישבב כולי. והממשיט אל ימיעט משלשית
השקל כדגריסין צד'ק דבחרה חזיר רב חשי
לעולם אל ימוע חדם משלשית השקל לשנה שנאמר
והעמדתו עלינו מזהה לתת שלשית השקל בשנה
לעבדכם בית אלהינו. והנותן כפי כמו כן ירבה
וכן יפרוך :

פרק שלישי בכמות הצדקה

צדקה חורה שיפור חדם כל אשר לו וימותו צדעב
או יבא להפרנס מן הצדקה. כי חייב חדם
להקדים פרנסתו נפשו על כל בני חדם ואינו חייב לתת
צדקה חלה שיהיה לו פרנסתו. ובסביבה לו יותר
מפרנסתו הוא חייב לתת צדקה לנזרך שנאמר וחי
אחיק עמך ואחירו רז"ל חזק קדמו לחי אחיק. כל'ו
כסביבו לו יותר מפרנסתו הוא חייב לתת לנזרך ש'וחי
אחיק עמך וכאשר תצטע השביע רעבים וכאשר תסקה
השקה לנחלים. וכן אמרה הנרפי' לחליוה י"ח ובאיתי
ועשיתיו לי ולבני לי בראשונה וחל"כ לבני. והודה
לה חליוה ואמר לו ולך ולבך תעשי בזהרונה.
הקדים גם הוא חיה לחי צנה. ואחר שיפרנס
נפשו יקדים פרנסת חזיו ואחר לפרנסת בניו. לפי
שהם ראויים לבדש. והיא צדקה גדולה למעלה ממנה
על כן בברה חריבות יתום הוא שכתוב למען יחריסין
ימך. ועל צדקה חומר שהע"ה בבורת צדקה חיים.
ואחר פרנסת חזיו ואחר יכנסם בניו. ואחר בני
יעקב חלביים ונחיה ולא נמות גם אכנו גם חסה
גם פמינו. הקדימו את עולמם תהלה וחל"כ חביהם
וחל"כ חביהם. וגריסין נמי במסכת כתובות פרק
גיטת אשרי שומרי משפט עופה צדקה בכל עת. ופי
שכבר לו לתת לעשות צדקה בכל עת. רבותינו
שביניה ואמרי לה ר"ה חומר זה הון בניו ובנותיו
כשהן קטנים. רבי שמואל בר נחמני אומר ר' חסדל
יתום ויתומה בזהו ביום ומשולן. ואחר כך נותן לו
לקרוביו שנאמר ומבשרך לא תתעלם. וחל"כ לעמיי
עירו. וחל"כ לעמיי עיר החרת שנאמר פתוח תפתח
את ידך לאחיק לענייך ולאחיבך בדרך. ואמרו על
פסוק את חזקן קודמים לענייך. וענייך קודמים לעמיי
עירך. ועמיי עירך קודמים לעמיי עיר החרת. ואמרו
גם כן במעלה פרק חזיר נשר על פסוק את כסף

קעציד צי האוה מיצותא. האוה יומא נה ליה למר עוקבא צי מדרשא אחיה דביטורו בדה' כיון דחזירא דקא מאלו ליה לדשא נפיק בפרווייה רהוט וקס בדה' אסונא דהוי גרופא נורא הוי קמקלין כרעיה דמר עוקבא אמרה לה דביטורו שקול כרעך לויתוב אכרעי חלש דעסיה ואמרה ליה אלסא שכיחאנא צנו דביטור ומקרבא שית'. ומאי כולי האי אמר מר זוכרנא בר מוציא אמר בר חנה בר ביזנא דאמר ר"ס חידורא ואמרי לה ה"ר יוחנן מפוס רשב"י נוח לו לאדם שימסור עצמו למוך כשנן השם ואל יצוין פני חבירו ברבים מ"ל מתמר דכתיב הוה מוצאם כו' :

המדרגה התפישות והיא גדולה מכל אלו שיתן דקא לעני ולא ידע הנותן למי נותן :

ולא ידע העני ממי נטל. והנה זאת המלה נשמה כנון לשכת השמים שהיתה במקדש שהיו לדיקים ונמנין בה והעניים צי מוצים מהפרנסים בה בהשגה. וקרוי להם הנותן למוך קופה של דקא שהיא דקא הנמנה בהשגה שאין הנותן יודע למי נותן ואין המעיל יודע ממי נטל. ועל דקא כזו אמר שלמה מן בכתר יספה חף :

יאמר כי גם אם הבורענות ראויה לבא עליו זכור מתן בכתר יסלקו מעליו. והנה זה בפרק מפעלת ההפחד שהוא אבן חן אל המעיל. וכי אמר שלמה אבן חן הפחד בעיני בעליו אל כל אשר יפנה יסביל. ובאור הכתוב כי הנותן מתן בכתר שהוא מורכב לעצמו. הלא בכתר הזה מרויח שיהיה הפורענו' מעליו שהוא ראוי לבא עליו. והפחד שהוא נטל בידו ומצאו אל חיקו בכתר וציתוהו הזה יסביל שיבא על עצמו חימה עזה. והלא למדס שהסכרון הזה למאור גורם לו שכר. וישתדק הזה בגלל וחמס גורם לו הפסד :

המדרגה השפירות והיא המלוה לעני מחון או ישתתף עמו כדי להחזיקו שלא ימוט ויהא נארך לצרייות. שנאמר כי ימוך אחיך ומסר יד עמך והחזקתו כי יד גר ומוסר וחי אחיך עמך. ואומר והי אחיך. וגרסינן במסכת שבת פרק כמה חשה ויאלה

ח"י אבהו אח"ש ב"ל גדול המלוה מן העושה דקא. ומטיל לבים יותר מכלל. והמלוה לעני לטוב לו ולהרחיב לו מותרו נקרא חוקן. שנאמר טוב חיש חוקן ומלוה. ור"ל אמרו גדול המלוה לעני בשעת דוחקו מן הנותן דקא. ודקא המלוה מסתקיימת לעד שנאמר ונתקשר עומדת לעד. איזהו דקא שעומד לעד. זה הנרציל עצמו להלוות לעניים. וכשישצו לו המלוה ילנו לעניים אחרים. וכשיצטרכו אחרים ילנו לאחרים נמאלת הקרן קיימת לעד וזוכה כמה פעמים בה. ובדקא חין לו אלסא שכר מלאה חמה. וי"ל זה הכותב או הקוהה כפרי' להשאל לתלמידים. ואם יקשה בעיניו להלוות בלא משכון ילוה להם במשכון ויקבע לו זמן להלוותו.

ובחקר ימי ההלואה לא יקרא אותו לעשות מלאכתו או כל דבר אם לא יתן לו שכירתו מפני שמהיו כרבים. וגרסינן במסכת סנהדרין פרק הנשפטים וביבמות פרק הבא על אשתו פ"ד האוהה פ"ד האוהה חת ומקרבא חת קרוביו והעושה בה חתוהו והמלוה בלע לעני בשעת דקא עליו הכתוב אומר אז תקרא וי' יענה וגו' והעטס

סלקא חייה לאכלא דמלוה חמי וקא נפיק בצנורא דדשא כי חתא מצי מדרשא אמרה ליה בא וראה מה עשה לך אונסך. אמר ליה העבודה הקדש הן עליך ואין לך כהן אלא כאחד מעמי ישראל. וברור הוא שדקא יתום ויתומה שכרו גדול :

פרק רביעי באיכות הצדקה

מתן בסתר יספה חף ושחד בחיק חומה עזה. שט"ה בא לשבח מדת הדקא שהיא דוהה חת הצרות ומסלקת חת הפורענות כשהיא נעשית בסתר. ומתן בסתר הוא בלא ידע הנותן למי נותן גם העני לא ידע ממי נטלה. ודברי נוחני לדקא נחלקים ל"א חלקים והם י"א מדרגות זו למעלה מזו :

המדרגה הראשונה הנקראת שצנול והיא הנותן דקא ברבים או נודר ברבים לעשות לו סס. שכרו קטן שצנול וכ"ס הנודר ברבים ואינו נותן כדגרסינן בשעטות אמר ר"י חין הנשמים נעצרים אלא בשציל פוסקי דקא ברבים ואין נותנין ש"ל נפילים ורוח וגם חין חיש מחלל במחת שקר :

המדרגה השנייה גדולה מן הראשונה והוא הנותן או נודר וכוננו לשם שמים כדי שיהי' לו שכר חף כי דעתו גם כן שיהללוהו צי אדם שכרו גדול מן הראשון הוה חתא הוא לשם שמים :

המדרגה השלישית גדולה מן השנייה והוא נותן דקא בכתר לש"ס ואין שום אדם בעולם יודע דקא זו אלא נותנו ומקבלו לבד חף נותן לו בעצמו: **המדרגה** הרביעית גדולה מן השלישית שיהן בסתר פנים יפות פחות מן הראוי :

המדרגה החמישית גדולה ממנה שיתן לו בסתר פנים יפות וכראוי רק אחר שישאל :

המדרגה הששית גדולה ממנה שיתן לעני בידו קודם שישאל כדגרסינן במסכת שבת פ' הצווה יושאל דקא דרדקי דרדקי האידנא מצי אמרו ליה רבנן ל' יהושע חסן דרדקי האידנא מצי מדרשא ואמרי מלין דאפי' צימי יהושע בר נון לא אחאמר כוונתיהו אל"ף ב"ח חלף בינה. גמ"ל דל"ח גמול דלים. מ"ט פשטא כרעא דג' לגבי ד' שכן דרכם של גומלי חסדים לרוב אמר דלים. מ"ט פשטא כרעא דד' לגבי ג' דלמאי ליה נפשיה ולא לצוריה מ"ט אסדר אפיה דד' ח"ן דליתן להי' בנענא כי הוי דלא ליסבף מיניה. ה"ו שמו של הקב"ה. ז"ה ט"י. כ"ל. חס עושה כן הקב"ה ח"ן חוקך וחוך חוקך ומטיב לך ונותן לך ירושה וקושר לך כתר לנע"ב. ואעפ"י שהנותן דקא בסתר טוב יש לך חמרת גדולה היותה והיא: **המדרגה** השביעית שיתן לעני יודע העני ממי נטל. ולא ידע הנותן למי נתן. כעובדא

י' אבא דגרסינן בפ' מציאת חשה ר' אבא הוה צייר בסודריה צוזי ושדי ליה להחוריה וממילא לנפשיה בן עמי מלי עיניה מרמזו והיה עושה כדי שלא יתביישו : **המדרגה** השמינית שיתן יודע למי נתן אבל העני לא ידע ממי נטל כעובדא דמר עוקבא

אז איכא עניים שצצבוהי דהי רגיל כל יומא דשדי ח' צי צנורא דדשא. יומא חד אמר חזיל ואחזי מאן

ותרבות לקח והיה לא יחיה לכך מחזור הכתוב "אם כסף" תלוה :

המדרגה

האחד עשר והוא המעלה הגדולה שבגן חלקי הצדקה היא היתנות לפדיון שבויים. וע"כ מקדימין נתינה זו לפירוק עניים ולכסותם ולכל דברי צדקה. לפיכך אם גבו מעות לכל דבר מזה ואפילו לבנין ב"ה יוכלין לשנות וליתנם לפדיון שבויים. ואע"פ שהחילו לקנות הדברים הנזכרים לבנין הבית מוכרין אותן לפדיון שבויים שהוא נקרא מזה רבה כדגריסין בפ"ק דתהר"א אפרסא דרמיזא חמיס דשבור מלכא שדרה ארנקי דדינרסא לקמי' דרב יוסף ח"ל' ליהוה למלוא רבה. יתב רב יוסף וקא משיין בה מה. היא מזה רבה. ח"ל' אביי מדתני רב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים ואפילו לפדיון שבויים ש"מ פדיון שבויים מזה רבה היא. ח"ל' רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן פדיון שבויים מזה רבה היא ח"ל' דכתיב והיו כי יאמרו חלוק אלה נלא וחלמ' חלוקים כה אמר ה' אשר למוות למוות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי ואשר וחסד כל המאחר בפסוק זה קשה מהגירו. הרב קשה ממות ח'בשים ח'מא קרא וח"ל' סברא. ח"ל' סברא הא קא מוול והא לא קמאול. וח"ל' קרא יקר צעיר ה' המותה לחסדיו. רעב קשה מהרב. ח"ל' קרא ח"ל' סברא. ח"ל' סברא הא קמאסער הא לא קמאסער. ח"ל' קרא טובים היו חללי הרב מהללי רעב. פני כולו ח'סדו בו. ועל כל זאת חז"ל אין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן שלא ימכרו האויבים את נפשם עליהם ברחות שמוכיפין על קצתם. וגם אין משיחין לקרובים לפדותם יותר מכדי דמיהן. חלל פודה ח'סד לאו עממו בכל מה שיראה כי לב יודע מרח נפשו. וגם פודה את אשתו בכל מה שיראה לפי שהיא כנופה. גם למדנו מדבריהם שפודין ח"ה בכל מה שיוכלו לפדותו ואפילו שאלו מובקש חלל אם רחוק בו שהוא ראוי להיות ח"ה אם ירגיל עממו בלימוד פודין אותו בכל ענין. כדגריסין במסכת גיטין בפרק היזקין ח"ה מעשה בר' יואשע בר חניס שהלך לנכר גדול של רומא אמרו לו תיזק אחד יש בבית האסורים ופה עניים ועובד רחוי קונוותיו סדורות לו חלתים הלך ועמד על פתח בית האסורים ואמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבחוזים. נעמד אותו היום ואמר הלא ה' זו כו'. אמר מוצתה אני בזה שמורה הוראה בישראל. העבודה שאין אני זו מחלן עד שהגדנו בכל דמים שפוסקין עליהם. אמרו לא זו מחלן עד שפדונו ממון הרבה ולא היו ימים מעטים עד שהורה הרשות בישראל ומנו רבי יסמעל בן אלישע. גם אמרו אין מצריחין את השבויים כדי שלא יכבדו תפוסות עליהם. גם אמרו מי שמכר עממו לגוי או שבנה אותו הנוי בחובו. פסע ראשונה ושנייה פודין אותו שלישיה אין פודין אותו. חלל פודין את בניו אחר מיתת אביהם. פודין את האשה קודם לאיש. ואם הבנה שניה לדבר עבירה. פודין את האיש קודם לאשה לפי שאין דרכו בך. וכל מדותיו של הקב"ה מזה כנגד מדת

קטות

והפסע שהיא גדולה מכולם לפי שהלואה גדולה מן המתנה שהוא מחזיק בידו ואינו מחביש בזה. ולפיכך נקטוהו ב"ע שבמורה על חוב ההלואה לפני. וזהו שכתב אם כסף תלוה את עמי את העני עמך. קבלו רז"ל אם זה חובה וכמו אם מוצא אבנים תעשה לי. וכן אם פופר יושע עליו ובאור הכתוב "אם" כסף "תלוה חייב אחר להלוות כסף. למי" את "עמי. שאם בא הרוכב גוי ללות ממך וישראל ג"כ. וישראל קודם. "את" העני שאם בא ישראל וגוי ללות ממך. גוי בריבית ועמי בהסם. עני קודם שנאמר "את" העני עמך. עשיר ועני. עני קודם. עני עירך ועני משפחתך קודמין שנאמר עמך. עני עירך ועני עיר אחרת. עני עירך קודמין של עמך. אולם שעמך "את" העני. אחר עני כלומר חייב אחר להלוות לו ואם לאו דע כי העניות עמך. זהו "את" העני "עמך. לא "היה" לו "כנופה. לא חסיה לו כמלוה שהוא מושל בזה כענין שכתוב עבד ליה לאיש מלוה. אלא חסיה לו בכל דבר כאלו ליה ממש מעות. ולא חסיה עליו בך. שהוא בך כסף בך אורל. חלל חסיה ההלואה חסד. לא תטול ממנו מוטלה כבוד ולא תועלת ממנו ואפי' להקדים לך שלום אם חיו רגיל בך. והוא שכתוב במקום אחר בך כל דבר חפ' דבור חסור. ובמדרש "אם" כסף תלוה את "עמי. כל ברייתו של הקב"ה לוין זה מזה. היום ליה מן הלילה. והלילה ליה מן היום ואין דנין זה עם זה כמו הבריות. שנאמר יום ליום יביע חומר וליילה לליילה יהיה דעת אין חומר ואין דברים בלי נשמת קולם. הלכנה ליה מן הכבדים והכבדים לוין מן הלכנה וכשהקב"ה נותן אין מוציא' שנאמר החומר להרם לא יורה ובעד כבדים יתחום. האור ליה מן השמש והשמש ליה מן האור שנאמר שמש ירח עמד זבולה. והחמה ליה מן הצינה והצינה ליה מן ההבמה שנאמר חומר להכמה אחותי את ומודע לצינה הקרא. השמים לוין מן הארץ והארץ ליה מן השמים. שנאמר יפתח ה' לך את אוזניו הטוב את השמים לתת את מער ארץ בעתה. ברייתו לוין זה מזה ומשלמין זה לזה. ובשר ודם ליה מהגירו ומבקש לבלעו בריבית. זהו שאמר הכתוב "כספו לא נתן בנשך ופחדו על גבי לא לקח. בא וראה שכל מי שיש לו עושר וטובן צדקה לעניים ואינו מלוה בריבית. מעלה עליו הכתוב כאלו קיים את כולן. של עושה חלל לא ימוץ לעולם. ומי זה. זה עובדיה שהיה עשיר ואפטרופוס של אחאב מלך ישראל. שנא' ויקרא אחאב אל עבדיו אשר על הצית והיה עשיר יותר מדאי והואיל כל ממונו בצדקה שהיה זן את הנבחים. שנאמר והנבחים מביאיו ה' מאת ח'ס המשיח חמשים ח'ס במערה ואכלכלם לחם ומים. וכיון שבה אל אותו רעב הארך ללות מן יהורם בן אחאב כדי להציל נפשות ושיהא מספיק לנבחים והיה מהשכחו שלא יתנו. זה קיים כספו לא נתן בנשך. חלל יהורם שחשב בלבו ליפול בריבית חמר הקב"ה יבא יהורם ויהרגנו. שנא' ויהורם מלא ידו בקשת ויך את יהורם בדרעו וינא' החי מלכו. לקיים מה שנאמר ע"י ותקראל בנשך נתן

הנזק מנכסיו לפדיון שבזים הקצ"ה יוללו לו ולזרעו
מלפניו בצידי. והמהלך מנכסיו לא יבא הוא וזרעו
ללמדך לקבל צדקה. שכן כתוב כי בגלל הדבר הזה
יברך וגו'. ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיזון
לבו נשמים:

וכנגד אלו י"ה מדרגות הצדקה מאזן במורה
שהזכירה י"ה פעמים על ענין הצדקה
א' אם כסף תלוה את עמי הם העני עמך. ב' לא
תכלה פאת שדך. ג' ולקט קצירך לא תלקט לעני
ולגר תחזיר אותו. ד' ובי ימנך אחיך עמך ומעט ידו
והחזקת בו. ה' אל תקח מאתו נשך ותרבים בו וחי
אחיו עמך. ו' ובי תשיג יד גר ותושב עמך ומך
אחיו וגו'. ז' לא תאמץ. ח' לא תקפוץ. ט' פתוח
תפתח. י' נתן תתן לו. יא' כי קלוי קצירך בשדך
ושכחת עומד וגו'. וכנגד אחד ישיע י"ה ברכות
שנאמר ותקטל לרעב נפשך וגו' והזכיר אח"כ י"ה ברכו'
האלוהים. א' וזרע בהפך אורח. ב' והפלת בזהררים.
ג' ונתן ה' תמיד. ד' והשביע בזהררות נפשך.
ה' ועלמיהו יחליץ. ו' והייתה כגן רוה. ז' וכמולא
מים אשר לא ייבשו מימיו. ח' וזנו ממך הרבות
עולם. ט' מוסדי דור דור תקומה. י' וקורא לך נזר
פרץ. יא' משוכב תיבזבז לשבת. ולכן בפסוק ויהי
מעשה הצדקה שלום. עשרה חיבות כנגד עשרה מעלות
הצדקה ועם הקריאה הוא אחד עשר כנגד המעלה
הי"ה הגדול שבכלל. וכן משמרו משפט ועשו צדקה
עד סוף הפסוק עשרה חיבות ועם הקריאה אחד
עשר חיבות כנגד י"ה מדרגות אלו. וכתוב במורה
הנכתרות לה' להיותו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם.
כדלה הן. א' ענין הצדקה הנכתרות ר"ל הצדקות
שהם נכתרות אותן צדקות הם לה' אליהם כל' לש"ש
בי מי שיתן צדקה בסתר בודאי כוונתו לשם שמים
או בדרך זה הנכתרות אלו צדקות שצדקת בכתר.
הם לה' אליהם כי על צדקה כזו נאמר מלוא ה' חוק
דל כאלו הלוה לה' אליהם. אבל מי שיתן צדקה
בגלוי לא ימלט מעני דרכים אלו. או כוונתו כדי
שיראהו המון וישבחוהו ויהיה לשם ולהסלה לו ולזרעו
אחריו. או כוונתו כדעת אותו חסיד ששכחו עמים
עמדו על פתחו היה אומר לאשתו רחם על העניים
אלו כדי שיראמו בני אדם על צדן אם יטערו
לבריות כו' כדכתיב לעיל פרק ב' מהצדקה. וזהו
שנאמר והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. ר"ל הצדקות
הנגלות הם לנו ולבנינו עד עולם. או לקנות שם
לנו ולבנינו. או כדי שיראמו לנו ולבנינו כי בגלל חזק
בעולם כדכר:

ובידי צדקו העני לידו יתן לו מיד בלי צדקה
ובלא עיטוב שאל ימות ברעב. שכן אר"ל
א"ר יודא בודקין לכסות ואין בודקין למזנות תיבא
כוותיה דרבי יודא אמר כסוי בודקין אחריו פרנסו
אין בודקין אחריו ואין מעבדין מלהליל אותו מיד
כדי שלא ימות ברעב. ומעשה נחום איש גס זיויכיה
כדגריס' במסכת תענית פרק סדר העניות אלו. אמרו
עליו על נחום איש גס זו שהיה כותא משה עיניו
וגידם בשתי ידיו וקטע בשתי רגליו והיה כל גופו
מלא בשר והיה מושב צדיק רעועה ורגלי מטהו
מוזקין כשלי של מים כדי שלא יעלה עליו מליץ.
פעם אחת בקשו תלמידיו לפנות מטהו ואח"כ לפנות
כלים. א"ל פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטהי שכ"ז
שמעתי בדרך הביט מובטח לשם שלא תפול. פנו את
הכלים ואח"כ פנו את מטהו מן הביט ומיד נפל הביט.
אמרו תלמידיו רבינו וכי מאחר שצדיק גמור אתה.
למה עולה לך כך. א"ל הוי ששתי בעלמי בפעם א'
הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה לי משוי שלשה
חמורים פעוים. אחד של מאכל ואחד של משק
ואחד של מים מגדים. מזמן לי אחד אחד אמר לי
רבי כרסני אמרתי לו הממן עד שאתקן מן החמור
לאחר שפרקתי חזרתי לחמורי ומלאתי שמן ונפילתי
עליו

ובידי צדק זה הנכתרות ר"ל הצדקות הנכתרות לה'
אליהם כאלו אמר לפני ה' אליהם. כלומר
התעלומין ויהי לשם צד"ב לפני ה' אליהם כענין וצדקה
היה לנו לפני ה' אליהם. וכמו ולך תהיה צדקה לפני
ה' אליהם. כי הנותן צדקה לשם שמים זוכה לעוה"ב
זוכה לרחות פני השכינה כדכתיב לעיל פרק א'
מהצדקה והנגלות לנו ולבנינו ר"ל הצדקות הנגלות הן
השמות לנו ולבנינו בעוה"ב שלא יבא הוא וזרעו

עניא דהוי מחזר על הפתחים לחתא לקמיה דרב פפא לא מזדקק ליה חמר ליה רב סמא בריה דרב ייבא לרב פפא חי מר לא מזדקק ליה חנינא אחרניא לא מזדקק ליה נימא ליה והנחיה עני המחזיר על הפתחים אין מקקין לו חמר ליה חמי אין מקקין (אין מקקין) למחנה מרובה אבל מקקין למחנה מועטת . ופרש"י אין מקקין ליה לתם משום מן הקופסא אחרי שלמד לחזר על הפתחים דיו בכך ולא חזקק ליה חסילו לפרנסו וכן פירשו התוספות והרא"ם דרב פפא גבאי דקאס הוה ולא נתן לו מן הקופסא . אבל כל יחיד ויחיד אל ישוב דך נכלס ולא יחזירוהו ריקס . ואם יתן הרבה שכרו הרבה מאוד :

המוערה השנייה כמה נותנים לעני האורח העובר ממקום למקום . הן במסכת פאה אין פוחתים לעני העובר ממקום למקום מכרז בפונדיון מד' שלשים בסלע ציוס . ואם לן נותנין לו פרנסת לילה . שבת נותנין לו מזון ג' סעודות . בפ"ק דב"ב ובפרק כל כהני מחי פרנסת לילה . פוריא ובי סדיא פי' כר . ובתוספתא דסוף פאה תניא לן נותנין לו פרנסת לילה שמן וקטנית . ונראה דפירושו דהתוספתא לילה לחוד ושמן וקטנית לחד דלילה הוא פוריא ובי סדיא כדמפרש בגמרא וכן כתב הטור יורה דיעה סימן ר"ן :

המוערה השלישית כמה יתנו בגשוף יהומה ענייה . אין נותנין לה פחות מחמשים זוז כדתנן בפ' מילואות אשה כשמשאית את היתומה לא יפתחו לה פחות מחמשים זוז . ואם יש בנים מפרנסים לה לפי כבודה . וכתב הר"ן אפשר דחמשים זוז נותנים לה חסילו חניס בנים שמחייבים את הגבאים לנות. דהי גישון בנים דווקא מחי אריא ג' חסילו טובא נמי לפי כבודה ופולגתה היא בירושלמי :

המוערה הרביעית שיעור מה שיתנו ליתום עני כשנשא אשה חייבים להסכים לו בית דירה ולתת לו מטה ושלחן וכלי תשמיש ובגדים שילבש כדאי' בספרי די מחסורו אשר יחסר לו . למה נאמר כולם ללמדך שהראוי ליתן לו פת ונותנים לו פת . עישה מותני' לו עישה . דיעה מטה . הראוי ליתן לו פת חמה חמה . זון זון . להחילו אורך פיו מחסילו . אין לו אשה ובא ליפא משיאים לו אשה ובוכרים לו בית ומייעים לו מטה וכלי תשמיש ואחר כך משמין לו עד כאן :

המוערה החמישית כמה נותנים לעני בן עוביס . הרא"ם די מחסורו חתה מלוה לפרנסו ואי חתה מלוה עליו לעשרו . אשר יחסר לו חסילו סוס לרכוב ואפילו לרזן לפניו כדגריסין במסכת כתובות בפרק מילואות האשה ח"ר די מחסורו אשר יחסר לו חסילו סוס לרכוב עליו ועד לרזן לפניו חמרו על הלל האקן שלקח לעני אחד סוס לרכוב ועד לרזן לפניו פעם ח' לא מלא לו עבד לרזן לפניו ורץ הוא לפניו שלש מילין . ח"ר מעשה בלתי גליל עליון שלקח לעני אחד בן עוביס מנפיר ליתרה כשר בכל יום ויום . מחי רבותין חמר רב הונא ליתרה משל עוביס וליך

עליו ואחרתו עניי שנה חסו עליך כך וכך תעלה להן . ידי שלא מהירו לפרוק מן החמור כך וכך תעלה להן . ולא נחקררה דעתי עד שאמרתי יהיה כל גופי מלא שמין ח"ל חוי לנו שראינוך בכך . ח"ל חוי לי אם לא ראיתוני בכך . ע"כ אמרו רבותינו ח"ל אם חמר העני פרנסתי אין בודקין אחריו אלא מאכילין אותו מיד :

ורא יתן לו בפרהסיא כי אם בגנעה כחמר . אבל אם נותן כדי להתייחר לא זו שאינו מקבל שכר אלא אף נופל בגיהנם כדאיתא ג"כ דב"ב רבן במילא אומר מחי דקאס תרומם גוי . אלו ישראל . והסד לאומים חטאת . כל דקאס והסד שאומות העולם עושין חטאת הלא להם שאין עושין אלא להתייחר וכל המתייחר נופל בגיהנם שנאמר זד ייחר לן שמו עשה בעצרת זדון . ואין עברה אלא גיהנם שנאמר יום עברה היום ההוא . ואם יבאו כמה עניים אל ידעה לשום אחד מהם כדאיתא ח"ר עקיבא אם עני בא אלך כשחריט ונתת לו חיור והלך לו ובא אחר במנהגה . אל תאמר כבר נתתי לראשון ודי לי . אלא קן לשני ואל תחזירוהו ריקס שנאמר בבקר זרע וזרעך ושלרב אל תנה ידך ואין זריעה אלא דקאס . והנותן לעברה עניים יש לו יותר שכר מהנותן עברה פרוטות לעני אחד . והטעם לפי שכשנותן עברה פעמים לבו מתעורר לטובה בכל פעם ופעם . אבל כשנותן בפעם אחת אין לבו מתעורר אלא פעם אחת ונראה כדאס המשליך מעליו המשו . ולזה כוונת רז"ל כמה שאלמו במסכת אבות והכל לפי רוב המעשה . פירוש לפי רוב מספר המעשים שאם יתן אחד חלק והוציב צבת אחת למי שראוי לא יעלה בידו מדת הנדיבות כמי שהתנדב חלק והוציב בחלק פעמים שפעם חלק פעמים מעשה הנדיבות כי ברצוי מספר המעשים מלא ההרגל קנה קריו מעלת הנדיבות והיה קיים בנפשו . ואם אין לו מה ליתן לא יעברו בו ויציב את קולו עליו . אלא יפייסו בדברים ויהא מראה לו שדעתו ליתן לו אלא שאין ידו משגת . ובזה שכרו גדול כדאמר רב יוחנן כל הנותן פרוטה לעני מתצרך בשש ברכות . והמפייסו בדברים צאחד עשר ברכות שנאמר והפק לרעב נשך וגומר . וזה כחשך אורך ומונה ואולי אחד עשר ברכות כנזכר לעיל . ואם אשה מראה לו פנים שוחקות ומאירות במעשה הדק שלם . אז יאר ה' פניו אליך וישם לך שלום :

פרק חמישי בשיעור נתינתה

מרכיני וזכרנו השוקן את דכא כוונת בחרה לתת דקא לעניים לכל אחד ואחד די מחסורו . שנאמר כי פתוח תפתח את ידך לו והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו . ולא נחזר לנו שיעור הדקא כמה יהיה . וממעשיקי השמועה קבלו ולימודו שיעור הדקא שהוא על שמונה מעלות :

המוערה הראשונה כמה נותנים לעני המחזר על הפתחים . איתא בפ"ק דב"ב ההוא

וצריך קודם לזון את העמי כפי מה שהיה רגיל לאכול קודם שנחלדל. בפרק הנזכר ההוא דלמי לקמיה דרבי נחמיה אמר לו פרכיני אמר לו מה היית רגיל לאכול אמר ליה בשר שמן ויין ואל רבי נחמיה ראובן שחגגל עמי בעדשים בגלג עמו בעדשים ומת אחריו עליו או ליה שהרגו רבי נחמיה. אדרבה או לנחמי' שהרגו לזה מבני ליה. אלא ליה לא בני לפוקי נפשיה כולי האי מפני שגלג עמו בעדשים. ומפני שלא כלכלו במה שהיה רגיל אחריו עליו שהרגו. והסוד שהיה עושה עם העמי אינו מפני אלה משל הקב"ה והוא מזמין פרכי' העמי והעשיר כדגרסין בפרק הנזכר ההוא דלמא לקמיה דרבה אמר לו פרכיני אמר ליה מה היית רגיל לאכול אמר לו תרגולת פסוח' ויין יין. אמר לו לא היית לדוחקא דצבורא. אמר לו הו' מילך קאפילא מדרמנא קאפילא דמיא עמי כל מילך יצבר ואחיה עתה להם את כלכל בעמי. בעתה לא נחמי' אלא בעמי. מלמד שהקב"ה נותן לכל אחד ואחד מזונתו בעמו. עוד מדברים והנה אחותו של רבה ב'א' לעיר מעיר אחרת והיה לה פנים רבות של צדקה לעיר אלא אותו היום הביאה לאחיה תרגולת ויין ויין מיד ידע רבה כי בשביל אותו עמי ויין לו הקב"ה הסתגלות והיין לפרנסו כמו שהיה רגיל לאכול קודם אמר ליה רבה נענתי לך קום חטל :

המערה הששים כשתיצא העמי לקבל צדקה חייבים ישראל לנכדו ולפקדו במתנות ואם אינו רואה ליקח נותנים לו לשם הלוואה ואחר כך נותנים לו במתנה דתמו רבנן והעבד תעביטו זה שאין לו ואינו רואה להספקנס ממה שנותנים לו נותנים לו לשם הלוואה וחוזרים ונותנים לו לשם מתנה לא ראה אומרים לו הנה מתכון וכול כך שפוח דעתו וכן אמר רבי שמעון בפרק מילואה האשה וגרסין בויקרא רבה אשרי משכיל אל כל ביום רשע וגו' אמר רבי מונא אשרי נותן אל כל לא חסדן. אלא אשרי משכיל הוי מחסכל בו איך יקבל לזכו' בו. רבי מונא כך היה עושה כשהיה רואה בן גדולים שהיה יורד ממכסיה והיה מתצבים ליקח היה הולך אליו ואמר ליה שמעתי בשבילך שפלה לך ירושה ממדינת הים הא לך חסדן זה. ויטין שפלה נטל דמיה אתה נותנה לו לשם שהיה נותן לו אומר לו במתנה נותנים לך. אמר ר' אלעזר כתיב נותן להם לכל בשר ובה זה. ותסף את הפאה אמר ליה הקב"ה עלי לשלם לו גמולו הה"ד וגמולו ישלם לו. ויש לך אחר שזינו רואה לקבל בהלוואה מתם על משכון או בלי משכון עד שיריה לאומנתו או עד שימרח את שלו ויפיר מיד. מי שהוא משכיל לבסוף זכו מזה גולה בלי חסדן כיס שאינו צוה העמי בדבר דגרסין במסכת שבת פרק במה אשה אמר רבי שמעון בן לוי גדול המלוה יותר מן העושה והמשכיל לנים יותר מכלם. פירות המכיל לנים מעות ומלואי להשתכר מהו למחזיק השכר :

המערה הששים כשתיצא העמי לקבל צדקה חייבים ישראל לנכדו ולפקדו במתנות ואם אינו רואה ליקח נותנים לו לשם הלוואה ואחר כך נותנים לו במתנה דתמו רבנן והעבד תעביטו זה שאין לו ואינו רואה להספקנס ממה שנותנים לו נותנים לו לשם הלוואה וחוזרים ונותנים לו לשם מתנה לא ראה אומרים לו הנה מתכון וכול כך שפוח דעתו וכן אמר רבי שמעון בפרק מילואה האשה וגרסין בויקרא רבה אשרי משכיל אל כל ביום רשע וגו' אמר רבי מונא אשרי נותן אל כל לא חסדן. אלא אשרי משכיל הוי מחסכל בו איך יקבל לזכו' בו. רבי מונא כך היה עושה כשהיה רואה בן גדולים שהיה יורד ממכסיה והיה מתצבים ליקח היה הולך אליו ואמר ליה שמעתי בשבילך שפלה לך ירושה ממדינת הים הא לך חסדן זה. ויטין שפלה נטל דמיה אתה נותנה לו לשם שהיה נותן לו אומר לו במתנה נותנים לך. אמר ר' אלעזר כתיב נותן להם לכל בשר ובה זה. ותסף את הפאה אמר ליה הקב"ה עלי לשלם לו גמולו הה"ד וגמולו ישלם לו. ויש לך אחר שזינו רואה לקבל בהלוואה מתם על משכון או בלי משכון עד שיריה לאומנתו או עד שימרח את שלו ויפיר מיד. מי שהוא משכיל לבסוף זכו מזה גולה בלי חסדן כיס שאינו צוה העמי בדבר דגרסין במסכת שבת פרק במה אשה אמר רבי שמעון בן לוי גדול המלוה יותר מן העושה והמשכיל לנים יותר מכלם. פירות המכיל לנים מעות ומלואי להשתכר מהו למחזיק השכר :

ואם אינו רואה ליקח נותנים לו לשם הלוואה ואחר כך נותנים לו במתנה דתמו רבנן והעבד תעביטו זה שאין לו ואינו רואה להספקנס ממה שנותנים לו נותנים לו לשם הלוואה וחוזרים ונותנים לו לשם מתנה לא ראה אומרים לו הנה מתכון וכול כך שפוח דעתו וכן אמר רבי שמעון בפרק מילואה האשה וגרסין בויקרא רבה אשרי משכיל אל כל ביום רשע וגו' אמר רבי מונא אשרי נותן אל כל לא חסדן. אלא אשרי משכיל הוי מחסכל בו איך יקבל לזכו' בו. רבי מונא כך היה עושה כשהיה רואה בן גדולים שהיה יורד ממכסיה והיה מתצבים ליקח היה הולך אליו ואמר ליה שמעתי בשבילך שפלה לך ירושה ממדינת הים הא לך חסדן זה. ויטין שפלה נטל דמיה אתה נותנה לו לשם שהיה נותן לו אומר לו במתנה נותנים לך. אמר ר' אלעזר כתיב נותן להם לכל בשר ובה זה. ותסף את הפאה אמר ליה הקב"ה עלי לשלם לו גמולו הה"ד וגמולו ישלם לו. ויש לך אחר שזינו רואה לקבל בהלוואה מתם על משכון או בלי משכון עד שיריה לאומנתו או עד שימרח את שלו ויפיר מיד. מי שהוא משכיל לבסוף זכו מזה גולה בלי חסדן כיס שאינו צוה העמי בדבר דגרסין במסכת שבת פרק במה אשה אמר רבי שמעון בן לוי גדול המלוה יותר מן העושה והמשכיל לנים יותר מכלם. פירות המכיל לנים מעות ומלואי להשתכר מהו למחזיק השכר :

המערה הששים כשתיצא העמי לקבל צדקה חייבים ישראל לנכדו ולפקדו במתנות ואם אינו רואה ליקח נותנים לו לשם הלוואה ואחר כך נותנים לו במתנה דתמו רבנן והעבד תעביטו זה שאין לו ואינו רואה להספקנס ממה שנותנים לו נותנים לו לשם הלוואה וחוזרים ונותנים לו לשם מתנה לא ראה אומרים לו הנה מתכון וכול כך שפוח דעתו וכן אמר רבי שמעון בפרק מילואה האשה וגרסין בויקרא רבה אשרי משכיל אל כל ביום רשע וגו' אמר רבי מונא אשרי נותן אל כל לא חסדן. אלא אשרי משכיל הוי מחסכל בו איך יקבל לזכו' בו. רבי מונא כך היה עושה כשהיה רואה בן גדולים שהיה יורד ממכסיה והיה מתצבים ליקח היה הולך אליו ואמר ליה שמעתי בשבילך שפלה לך ירושה ממדינת הים הא לך חסדן זה. ויטין שפלה נטל דמיה אתה נותנה לו לשם שהיה נותן לו אומר לו במתנה נותנים לך. אמר ר' אלעזר כתיב נותן להם לכל בשר ובה זה. ותסף את הפאה אמר ליה הקב"ה עלי לשלם לו גמולו הה"ד וגמולו ישלם לו. ויש לך אחר שזינו רואה לקבל בהלוואה מתם על משכון או בלי משכון עד שיריה לאומנתו או עד שימרח את שלו ויפיר מיד. מי שהוא משכיל לבסוף זכו מזה גולה בלי חסדן כיס שאינו צוה העמי בדבר דגרסין במסכת שבת פרק במה אשה אמר רבי שמעון בן לוי גדול המלוה יותר מן העושה והמשכיל לנים יותר מכלם. פירות המכיל לנים מעות ומלואי להשתכר מהו למחזיק השכר :

מלחמה אלה יסעו יכול למשפוחיהו מבי' גמח' דמלכא. אלא דחייבי לייסורא למישרע עליהו מתנא. דנפשיהו לבי גמח' דמלכא. ואפי' היו עשירים שבשרא לא יצור חייבם לפרוע בעצורם. אלא מפני עוונת ופסורא אלא מפני יסורין עכ"ל. ק"ף שהר"ן כתב מהשברא דבי אמרין שהם דרנן פסורי מבקף גולגולתא ומשפוחיהו מתנאיהם. דווקא כגון שהמלך הטיל על בני העיר ליתן כך וכך מהמת מעשר הכותשים. או מהמת מניין גולגולתם שיכולין ט"ה לומר לא הטיל המלך עליהם כלום אלא בשבילם. אבל אם אמר המלך שיתן כל אחד ואחד כסף גולגולתו ומעשר תפוחיו אין עמי הארץ פורעין בשביל ט"ה. וסייעו להשכחן מקצת רבנן דיהי' כרגא בדמאר בבגדורין דבר חמא קביל עלי' כרגא דרב פפא כולי שני. והוכח משכחת לה דרב פפא יתיב כרגא אלא שטע מיהא דכתיבנא. וכן נראה מדברי ר"ה וכן כ' הרשב"ן ז"ל עכ"ל. הלא גם הסוד ראה דבריהם והביא סברתם במדבר חושן משפט סי' קפ"ג ז' שאינו נראה להרמ"ם אלא שכל ענין פסורים וכן כ' הרמ"ה והרמב"ם ז"ל. וגם בעור יורה דיעה סימן רמ"ג סתם דבריהם ומה שהביא הר"ן ראייה לדבריו מתהדורין שהיו דבר חמא קביל כרגא דרב פפא כולהו שני כ' יע"ז בעור חושן משפט דיש לדחות דדילמא רב פפא משה ומוסר להשפער הוה יצוין שכן לא הוה תורתו אומנתו ולא מופער מברנא. אי נמי לפי שהיה עשיר גדול היה פורע כרגא ממדת הכידות והשתא קביל עליה בר חמא כרגא דכולהו שני. ובסוד י"ד כסב ד"ל דעד אחרו שטע שפיר פורעים הליבור כרגא דרב פפא ובר חמא קביל עליה לפרוע בעוד כולהו שני ולא יתקרב רב פפא להחזיק מוצה לציבור. ובמשנה אחת מלאחי כתיב שאפי' פירש המלך ואמר שהתלמידים יורשו חלקם במה. יש מן הדיון על הקהל שהתלמידים שוכים בחובה לפרוע חלקם דלא תלמיד כסף גולגולתא חקקתהו דנברא מנה אפי' אחרין צפ' השותפין שהם פטורין. ואם הדור כפני כלב ויעיזו פניהם ולא ירצו להבדיל וזהרורי דמלכא מיניה יוכל התלמיד לנדות ולשמת' על זה ואפי' ההריו הקהל לפרוע המה וכללו התלמידים בכלל ההרס חין ההרס חל דלדורו כשעוה ואין נשבעין לעבור על המצוה. ואם תקשה לדבריו מההרס דרב חמא דקביל עליה כרגא דרב פפא דכולהו שני אלא דלורבא מברנן יתיב כרגא. מיהן הר"ר מאיר ז"ל דהם שלא בדיון היו תסלין עליהו ובעובדא דשני ע"ה למירמא דמי כלילא דרבנן. והיינו דש' ול רב פפא כרגא דרב חמא ולא הם לשוהדא דליתו אלא להבדיל ארי מנכסי חבירי עכ"ל עד כהן דברי רבי. ומ"ם שאלה מכתובתם צפ' אחת בקשתי את פארהב נפשי ומלאחי גם אני תשוב' זו והיא אשר הסיב הר"ר נחמיה להר"ר יעקב ובר"ר יהודה בני הרב רבינו אשר ז"ל והשריך בשפוחיהו והתימת דבריו ואפי' ט"ה המלוה בריבית חין מהייבין אותו בשום מקום שלא הותרה הריבית אלא לזרעא מברנן כדלויא צפ' אחיה נשך ולגם הארץ כדי חייו. זכ"ז שחוררו עיקר העפ"י שהיה לו מלחמה אחרת הוה פסור. שהרי רבותיו בשתלמוד רובם היו בעלי

מלחמה אלה שהיה' ספלה לתורתם כ"ם כשאין לו שום מלחמה אלא שהוא מלוה מעיזו לגוי בריבית שהוא פסור כמו שכתבנו. מיהו צעין שהיה התלמוד חכם בעל מעשה והסוד דכתיב כל קדושו בידך. אבל אם הוא לורבא מברנן וסמי שומעני' הרי הוא כעס הארץ וגרע ממנו כדאמרין במועד קטן דוק והשתא. אבל כ"ז שהוא בעל מעשה ותורתו עיקר הרי הוא פסור כמו שכתבנו. וכן היה דן הרמ"ף ז"ל ובר"ר יוסף תלמידו וכן הרמ"ה וכל הנאמרים ואנשי מעשה ז"ל. ואם בדורות הראשונים שהיו ט"ה מאיין לאליהם ולרבנות כך. כ"ם עתה שנתמעטת התורה ולומדיה שהם פטורין ז"ל בשפוחיהו הנמוס. ק"ך רבים משמון שבו דורו דווקא צ"ה שחוררו אומנתו ויהיה צורתה' יומא וליה ולא ילא הוהה' אבל ט"ה שחוררו אומנתו ומקצת היום הולך להשתקק בעסקיו שחוררו או להלוות בריבית או לעשות אחת מלחמה כדי לפרנס ממנו את עצמו ואם אנשי ביתו וחורו ללמודו צעין שאינו מתבטל מלמודו אלא לבקש סרף לביתו. על זה אומרים שישא בעול עמהם וכאחד מהם. אבל הנה לא יעשו ולא יבינו דברי חז"ל שהרי כתב הרשב"א והסוד דין רביו הגדול רבי חננאל היו ז"ל שהיה דן שלא נאמרו דברים הללו אלא בתלמיד הכס שחוררו אומנתו. כלומר שחוררו קצת ועסקיו ערלו אבל לא בני ששקו קציעה ואין תורתו קבע ע"כ. וכן מיהו הסיב הרמ"ה ז"ל להר"ר יונתן דקונק"א וכסב בחתימת דבריו ז"ל ומכלהו הני שמתשתא שמעין דבי פטורין רבנן גמח' דרבנן דעסקי בצורית' לאו אדעתיה דלא סרתי במזונייהו ופרנסתן ופרנסתם אנשי ביתו פטוריהו. אלא כל היכא דמקיימא וסגית צו יומא וליה כפי כהן וכפי יכלתן ולא בעלי תלמוד תורה אלא לדברי מוזה לבקש כדי מזונות ופרנסתן ופרנסתם חזיר על דברי תורה בכלל דרבנן הוא דפטורי מכל הני מילי דאמון. אבל מי שאין תורתו אומנתו ולפעמים הם שונים ולפעמים יואלם לא פטרי מהקך מילי ע"כ. וכן כתב הרמ"ם שם פ' השותפין ח"ל ונראה שהתלמיד הכס שיש לו אומנתו או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר וכל עת שהוא פטוי מעסקו חזיר על דברי תורה ולמוד ד"ה הוא הקהל תורתו אומנתו ע"כ. כ"כ בשפוחיה כ"כ בו בעור יורה דיעה סימן רמ"ג ובחושן משפט סי' קס"ג. וכן כתבו ההרהורים. ונראה דמה שכתב הרמ"ם ז"ל כדי להתפרנס כדי חייו לאו דווקא כדי חייו צלמאם אלא כל שהיה מתעסק כדי להחיות נפשו כדי חייו קרינן ביה. דווקא דכסב ולא להתעשר ולא כסב ולא ליותר מכדי חייו. ודבר פשוט הוא שיבואר על אחד פתאום כמה מקריים מחולאים וחולת שיתקרב בהם להולאה מרובה ודבר שאין לו קצת הוא. ודוגמא' כהן המו' במציעא גבי רביה דגוי אפי' דלויבנה קמא לא הוהר לעב הארץ אלא צ די חייו אפי' כדי להחיות לפי שיש עליהו מלך פסיר וסכל היו כדי חייו. והרמב"ם שכתב צפ"ג מהל' ט"ה גבי ט"ה ח"ל ועושה מלחמה מעט כדי חייו אם אין לו מה יאכל ופאיר

ואל נשאר לו כלום עניו הכתוב חומר כל אחי רש
שלאורו אף כי מרעשו רחוק ממנו . אך . הוא הנצרך
לבריות כל ימיו מפני קורות הזמן וגלגליו שסבבו ועליו
הכתוב חומר וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת
בו וגו' . עני . פי' יגע ועמל שיגע כל ימיו לבקש כל
פרנסתו ולא יפג אלא מקצת נצרו בעושר גדול ולא
יספיק לו וכל ימיו מכאובים . ועליו נאמר כל ימי עני
רעים . מסכן . המאפה למחמת בני אדם והם לעושים
עליו ובזוים אותו ואפי' יהיה חכם ובעל חסד ועליו
נאמר והמחמת מסכן בזוים . חזיון . הוא המתאווה
לפרנסה ולא יפג אלים והוא אדם שאינו יודע לשנות
מלאכה ולא להצטעק בסחורה ואפי' לבקש צדקה אינו
יודע לדבר כהוגן . ולפיכך הוא כל ימיו מתאווה ואינו
משיג משהוא עליו ועליו נאמר כי לא יהיה חזיון
מקרב הארץ . וחזיון פסיו הגבאים חכמים וגזוים
ויודעים כל אלו הענינים ומיני הענינים ושיעור הראוי
לתת לכל עני ועני מהצדקה :

פרק ששי ענין גבאי צדקה

כל עיר שיש בה צדקה חייבת להעמיד בהם גבאי צדק'
דועים וגמלים . וזרעים גבאים פסיו חכמים
וגזוים שידקדקו על כל עני ועני ליתן לו הצריך .
וידקדקו עליהם שלא יהיו רמאים חזן ממי שמבקש
שיאכלוהו שאין מדקדקין אחריו כמזכר לעיל פרק ד' .
ויה' לדקדק על העני שמא יש לו קרובים שיש סיפק
בידם לפרנסו לעיל חזיון ח' לו קרובים עשירים פסיו
לפרנסו חזן גבאי העיר חייב לו לפרנסו כדאיתא בירושלמי
פ' פותחין כל הסופל אינו מוטל על הגבאי חתלה . ופי'
רמ"מ ז"ל כלומר אינו מוטל על הגבאי לפרנסו אלא
הקרובים מחויבים לפרנסו ועליהם מוטל עשה דוחי
אחיק עמך חתלה עד שיעיניו ב"ד אם אין סיפק לקרובי'
מוטל על הגבאי הביאוי המרדכי פ"ק דב"ב וכן הוא
במשניות הרשב"א . והם הוא מחלק צדקה צריך לזהר
שלא ירבה לקרובו יותר משאר בני אדם כשהיה דפרק
כל כתבי דר"י יוסי יהא חלקי מנבאי צדקה ולא ממחלקי
צדקה . ופרש"י שהמחלק מרבה לקרובו וגזול שאר
עניים . וכשחשבו בנים של צדקה צריך הגבאי לזון כמון
שמוכר מהסרסולמי הביאוי הבהים המרדכי פ"ק דב"ב
ובזה שם בנים ראשי' מדקדקי ליה הלואה ש"מ ספרע'י
חכים של צדקה כשימלא בו לאחר זמן ואין צריך ליעול
רשות מהותנים בנים . ובסד המרדכי שם פסק ר"מ
דהגבאי שאמר בעוורו גבאי כך וכך הלויית לתוך בית של
צדקה נאמן בלא שבועה . ואיתא גמי בפ"ק דב"ב חזן
מחשפין בצדקה שם גבאי המרדכי שם ולא בהקדם שם
הגזורים ואפי' שאין רחום לדבר זה לדבר שנאמר
לא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם
לתת לעושי מלאכה כי באמונה הם עושים . וחזו דוקא
כשהם בחזקת נשירים הא לאו הכי מחשפין כמו שדקדק
הטור י"ד סי' רנ"ז . כי משמע בשבועה מהר"י ווייל'
סימן קט"ו ולא די שמשפין מעשה חלל לא זמן שפין
בחזקת נשירות חסור אפי' לתת צדקה על ידם . כדפי'
בפ"ק דב"ב רמב"ם אמר לא יתן אדם שוטים לנים של
צדקה .

ושאר ומו וילינו יעסוק בצורה . נראה דבכדי חייו
דווקא הוא חייב בשפין לו מה יאכל . הא אם אין לו
מה יאכל דכתב הרמב"ם על כרחין לאו דווקא הוא
דאפי' אם יהיה לו מה יאכל הנה צריך לבגד לבגוש
יכלל הדברים הנריכים לכל אדם לבד האכילה .
והצדקה הרי אמרו חכמים צ"כ כסוי הדם לעולם יאכל
אדם ויפתה בצחות ממה שיש לו וילבוש ויהססה ממה שיש
לו . עוד אמרו דלמדי אפיו עשוק לבגד ושו לבריוך .
וחזו ג"כ דעת רש"י צ"כ וינא שפי' ונתן לי להם
לאכול כמו שאמר לא אעזב . והמבקש להם קרוי
נעזב שנאמר ולא רחמי לדיק נעזב וזרעו מבקש להם
אעפ"י שאמר יעקב אבינו ונתן לי להם לאכול ובגד
לבגוש וסיקו הבטוחו הש"י על בגד שהרי אינו בכלל
לא אעזב רק להם . אלא דעת יעקב אבינו ע"ה
מאחר שהבטיחו הש"י ליתן לו להם לאכול במה שאמר'
לא אעזב בכלל זה הוא ג"כ בגד לבגוש . דאם לא
היה נותן לו בגד לבגוש כדאוי כמנהג שבעולם היה
ודאי ממהם בתפלות באכילה להם כדי למכור המותר
ולקנות בגד לבגוש כדאוי כמנהג שבעולם . והמבקש
להם כל' שאין לו כל נצרו להם נקרה נעזב . א"כ על
כרחיק לומר דגם דעת הרמב"ם במה שכתב אם אין
לו מה יאכל אף בגדים במשמע ומכ"ם דאף אם היה
לו מה לאכול אם אין לו בגדים צריך למכור ולקנות
להצליח ולהסבבה ע"ד עשוק לבגד כמזכר . ובפרט
הה"ח שצריך לבושת יותר מזוין צבגדים מעם הארץ
כאשר אמרו לעיל בעמוד המורה פטר ד' . והנה
הרב ז"ל כתב שם בסוף חז"ל כל המשים על לבו
שיעסוק בצורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה
הרי זה פגל בשם ובהם את המורה וכו' ע"כ . ולא נחל'
חורה ומלאכי הפרה שאין צריכין לדבר מוצרי העול':

ברעא דמילתא דקפול' מכלל דבריהם דבני
רבות' דה"ה פשיטת את חוררתו קצת ואינו
מתבטל מלמודו כ"א לזון אם בניו ואם בני ביתו ולפרנס'
ואפי' שהוא עשיר הרי הוא פסור מכל מיני מוסים
והרעיוני' . מינו מלאכי כתוב בשם הרשב"ם ז"ל דאוחן
ח"ה הלומדים עם התלמיד' בשכר און מן הדק לפוטרו מן
הסם דבשכ' הם לומדי' :

המועלה

הבחינים חזקן עני העיר לתת לכל אחד
ואחד כפי עניינתו וכפי הכסודו וכפי
מעלתו וכפי עניינו שלא לכלכלם בשוה מלאו רז"ל
שמות ממי העניים בכתוב . ואמרו שבעם שמות יש לו
לעני ואלו הן דל . הקד . דך . עני . רש . מסכן .
חזיון . דל . מי שהיה עשיר ונתחלל עליו נאמר ודל
מרעוהו ופדו . מלמד שהיו לו אחים ורעים ואהובים
כשהיה עשיר וכשנתחלל נתפדו ממנו חבריו ויודעו
לפנים . וע"כ ראוי לפרנסו ולעשות עמו חסד ולהלו
במנהגו כמו שצארכו . חקך . הוא הבטוחי שיש לו
פרנסתו ביחוס ובשאינר לו חול או שום מקרה
יטרופש מיד וגולה עניונו ועל זה נאמר רש
ואפי' חכמים נפשו כלומר חקך חבר לרש על כן
ראוי לתמוך ידו קודם שיתרופש . רש . הוא שהיה
מתפרנס בכבוד ונשתר ואח"כ נתחלל וגולה עניונו

צדקה אח"כ ממונה עליהן כר' חנניה בן חרדיון. וכחצו
הח' פי' נאמן כמוהו חבל לדיק כמוהו לא דלא
גבאים שבמי האמונאים לא היו לדיקים כמוהו ומדברי
הרמ"ם נראה שצריך שיהיה חכם שכתב בסוף הלכו'
מחנה עניים ולא יתן לתוך קופה של צדקה אח"כ
יודע שהממונה נאמן והכס ויודע להנהיג כפורה כר'
חנניה בן חרדיון. וגם הסור י"ד כתב בסיומן רמ"ם
שיהיה חכם ויודע לנהוג בה כפורה. ובסיומן רמ"ן
כתב לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה אח"כ ת"ה
ממונה עליה ובזמן הזה לא נהגו להקפיד בזה. ואפשר
שהטעם מפני שהם סוברים דחכם לא שצריך שיהיה
חכם בחכמה הסורה חלל שיהיה חכם בחכמה
הגבאים. גם ידקדק ויזהר שלא יבא לידי שום חשד.
וזו אמרו רמ"ל בפ"ק דצ"ב גבאי צדקה חין רשעין לפרוש
אם מזה. ופירש"י טעמא דהון פורשין זה מזה מפני
שלא יאמרו מעשה של צדקה הוא גונב. ולכן נמי
העפ"י שאין מחשבין עמם מ"מ כדי שיהיו נקיים
מה' ומישראל טוב להם שיהיו חשדן. גם חל יהא
לכארי ואדם שנותן צדקה יזהר מן הראוי לו הו' שמיצר
עמו ומתן לגבאי כדי שלא יתבייש אסור לתבועו
ולגבות ממנו צדקה והגבאי שמכירומו יתחלל ממנו
עמיד ליסרע ממנו שנה' ופקדתי על כל לוחיו.
והרמ"ל חלו גבאי צדקה גם יהא בכלן והם העניים
יחשבו חין לו לחם כי יותר טוב הוא לו מזה
שמכריח אותו כי יותר זכותו גדול. כדאמר בירושלמי
דפ' בחרה דפאה רבי אליעזר הו' פרים. פי' גבאי
צדקה חד זמן כותה לביטא אמר לון מאי עבדיהון אמרו
ליה אתו חד כיעה חכלין וסמין ואלו עלך אמר ליה
לן אגר טוב. התי' זימנא תיימנא אמר לון מאי
עבדיהון ח"ל אתו חד כיעה וחכלין וסמין וחלקיך
אמר לון צדין חיבת אגר טב. הרי אתה רואה
כשצרכוהו לא היה שמה. וכבר פסוקהו הוי שמה מפני
שמקבל פטר גדול :

ואם הציבור הפנים צו למנותו גבאי של צדקה יש לו
לקבל על עצמו להיות גבאי כדאמרין בירושלמי
דפ' בחרה דפאה ר' יוסי עאל לכפרין בעי אוקי'
עליהון כרנכים. פי' גבאי צדקה ולא קבילו עליהון
עאל ואמר קומיהון בן צבי ממונה על הנפקשין. ומה
זה שמומנה על הפיתלות וזה להטעות מגדולי הדור
חכם שנחמית' על דמי נפשות לא כ"ס. ר' הני כד
הו' מיקס פרכי פי' גבאי צדקה הוי מטעים להו'
אורייתא לומר כל פרכה מפורס ויתנה שנה' כי
מליכס ימלו: ואם יתעסק בלחמנה וציושר שכו'
הרבה מאוד כדאיתא בפ"ק דצ"ב והמשכילים ויחירו
כושר הרקיע זה דין שדן דין אמת לאמתו. ומלדקי
הרבים ככוכבים נעולם ועד חלו גבאי צדקה. במחמית'
מא' המשכילים ויחירו כושר הרקיע זה דין שדן
דין אמת לאמתו וגבאי צדקה. פי' שהן משכילים חל
דל מה לריק. ומלדקי הרבים ככוכבים נעולם ועד
חלו מלמדי חינוקות שמלדקים ומחנכים ללמוד החינוקו'
דרך טובה. נראה לי לדעת הגמ' שפיהם זכירות
צדקע להדן דין אמת לאמתו. וחירות הכוכבים

הצדקות פה שביעי בצדקות הנשנים
מן הצדקות שהנשנים עשו. כדנראה

תחת סאה דחויקין מי גרס לו ע"י שהזיז ונעשרותיו כראוי. וגרסין בלילה הדברים רבה ברוך אחה בעיר וברוך אחה בשדה ח"ר יתכן שלא יאמר אדם אלו נתן לי הקב"ה שדה הייתי מוציא מעשרות מתוכה. אלא אם אין לו שדה יתן ממנו שיש לו בעיר. לפיכך אל ירבה אדם מן המעשרות ויתכן כראוי מן השדה ומן הבית. ואפילו המשתכר הן לכתוב הן לפשוט מלאכה או ימלא מציאה או יתנו לו מזנה או מכל דבר שיבא לידו הן כסף הן שוק כסף מן הכל יפריש מעשר. כדאי' בספרי עשר מעשר את כל תבואה זרעך היוצא השדה שנה שנה. אין לי אלא תבואה זרעך שחייב במעשר. ריבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין. מ"ל את כל דהוי מצי למומר את תבואתך מצי כל. לר"ת את ריבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויה בו. ה"ז את הסו' פ"ק דתענית. ואם להחך אדם לומר הכי אמר הש"י עשר מעשר והביתות שיתעשר בשביל המעשר. ואני רואה כמה ב"ה הנזכרים במעשר ולא יצית להם מזה שום פוסק ודביו מוכיח. ח"ק אחה חומר לי מי שלבו נקפו יאמר זה שגבר אחר שהע"ה כבוד את ה' מהוק ומראש' כל תבואתך וימלא הסמך שבע מוכר ה' בני אל תמאס ואל תקן תמוכתו פ"י אם לא יהיה לך כן להמלא חסמך שבע בתוך מהוק ומראש' כל תבואתך לעבודת ה' אדקדק בכל יחזוק ימי עוני אל תמאס מוכר ה'. ודע כי גם זה צריך לומר כי את אשר יאכל ה' ויכיר להשיב בהרפתיקא להיות תמורה שבר העוה"ז ותחת כבודו שבר חמת והטוב האופן העומד לעד לעולם. ואם אין לו מעות מעשר וכלו עניים לביטו. ליה ומוקן להם משל. וכשיהי' לו חוזר וגובה מה שנתן בלי נטילת רשות כך העלם מהר"י מול בהשגחתו סימן כ"ד :

פרק תשיעי בהבנת אורחים

גדול מזה זאת שהתחיל זה אברהם אבינו כ"חתיב וישעיהו אצל ופירשו חז"ל רש"י ר"ת הוסיף פסוקי' וי"א וי"א. ועל דא שמינו במסכת חבות יוסף בן יעקב אומר יחי ביתך פתח לרווחה ויחי' עניים בני ביתך. ר"ל שתדור במקום המזומן לעניים ובתים ומהיה ביתך פתוחה תמיד לקבלם בסדר פנים יפות. וגרסין בבב"ר פ' ר"ב שרשי פתוח פני מים ועל ילין קארי. אמר חזון ע"י שהיו דלתות פתוח לרווחה היו הכל קאריין יבשות ואני מלילות של שרשי פתוח עלי מים וגמאר בחוק לא ילין גר דלמי לאורח הפתח. ואם היו האורחים ח"ה שכרו גדול כדגרסינן במסכת ברכה פ' רהבין אמר ר' יוסי בר הניחא משום רבא"ל כל המארח ח"ה בתוך ביתו ומאכילם ומשקם ומהנה אותם מנכסיו מעלה עליו הכתוב כללו מקריב תמריין. שחמך הנה נח' עמי כי חים אלהים קדוש הוא עובר עמי תמיד ויציבואו לאורחים לביטו של אדם ואפילו עליו ההלך ויכנסו בסדר פנים יפות. ומיד צבואם ישים נפיהם לחם לחבול כי פעמים שהעני רעב ומתישע נפשו על כן צריך לית לחמו ומימיו מיד בפנים מהירות. והפילו היה ע"כ וכלנו

המעשרות אברהם הפריש תרומה גדולה דכתיב הרימוני ידי אל ה' וגו'. ואין תרומה אלא תרומה דכתיב והתרומה ממנו תרומה לה'. יתכן הפריש מעשר ראשון דכתיב וזרע יתכן בלחן הדין וגו'. ח"ר אברהם צר רב והלא הין ברכה שר' לא על דבר המדוד ולא על דבר השקול ולא על המנוי ולמה מדד אותן כדי לעשרן הכ"ד ויברכהו ה'. יעקב השרש מעשר שמי הכ"ד וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך. וגרסין נמי ההם פאמי בשם ר' רחמים בונה בשעולם אדם ית לו שדה אחת ונתנה לאחים לעבדה למחלה לשנים לרביע. אכל הקדוש ברוך הוא אלו כן אלא הוא משיב רוחות ומעלה עננים ומוריד גשמים ומפריח פלגים ומגדל צמחים ומדשן פירות ולא אמר להפריש אלא לתת מעשרה :

גם בזכות המעשרות תפלתו של אדם נשמעת כדגרסי' ההם מי ע"ה שמים וירד. מי הוא שפולה לשמים תפלתו ומוריד גשמים זה המהלך ומשורותיו יצאמו מוריד על ומטר לעולם. מי אסף רוח בחפניו מי צר מים בשמלה ומי הקים כל אבני ארץ. מי הוא זה שאין תפלתו עולה לשמים ואינו מוריד גשמים זה שאינו מחלק מעשרותיו בחפניו שהוא עושה השמים מלבושיו של ומטר. וגרסין נמי במסכת חבות פ"ה ד' מי פורעניות באין לעולם על ד' גופי עזירות מקלן מעשרין ומקלן אין מעשרין ואלו הן רעב כ'. גם באין במדרש תנחומא פ' ראה מעשה בהחיד' ה' שהיה לו שדה שמעלה לו אלק מדות בכל שנה והיה אומר די לי כמה שנתן לי הקב"ה ואני נותן המעשר שהוא ק' מדות לשנה. כשהגיע למות אחר לבנו בני הוי וזכר במעשרות שפ"י המעשר זכיתי לאלו הנכסים. שנה ראשונה נתן המעשר מאלף מדות מאה. שנה השנייה אמר למה נתן לי כל כך חומר והמעשר ה' חומר השדה מאה. לשנה השלישית חומר מהמעשר ה' חומר השדה ק' לשנה. וכן בכל שנה וסנה עד שהזרה השנה לתתה מדות. והיה מתעצב מאוד. בואו אליו החיו זכית אביו מקישעין בלבושים נאים אמר להם וכי לשמחה אתם בזהה היה לכם לנחמני. אמרו לו מה לא נשמח שמחהלה היית אהה בעל הבית והקב"ה בן. ועכשיו נעשה הקב"ה בעל הבית ואהה בן. מיד נתן המעשר כהוגן וחזרה השדה לכמו שהיתה בתחלה. ואיתא במדרש מעשה בזהה שהיה כונס יין ופחו ולא היה מוציא מעשרותיו כראוי. וכנס בו רוח חזית וגסל המקל והתחיל משבר הכביות. גבר בו גו מה עשה בעל את המקל ופגעו על ראשו. ח"ל הרוח משיע ימי ואהה גער בי. ח"ל תן לי המקל בידי ואשבר ח"ק אני ונתן לו המקל. הוא מתברר חזק חזק. והוא מתברר מרי חרי מי גרס לו זה ע"י שלא הוציא מעשרותיו כראוי ועליו נאמר אהב יין ופחן לא ישייר. ח"ר לוי מעשה בזהה שהיה מעשר פירותו כראוי וריתתה לו שדה אחד ונתן הקב"ה בלבו ופשה תליה זרע ותליה בית מקואות מיד בזהה שנת בלרס והיה מוצין סאה חסין בשלש וסאה מים בתלת שלשים וסאה מצינו וסאה אלא זבין סאה דמיה דעבדתא

כדגרטין במסכת שבת כפרק מפני ח"ר יוחנן גדול
הכנסת אורחים מהשכמת בה"ב דקמח מפני הכורחים
והדר מפני ביטול בה"מ :

וגדול הכנסת אורחים מהשכמת בה"ב" ומקבלת
פני השכנים שנאמר וירא אליו ה'. וכתיב
וישע עניו וירא והנה שלשה אנשים נלכס עליו וירא
וירץ לקראתם וגו'. מלמד שגדולה הכנסת אורחים
מהקבלת פני השכנים. בוא וראה אכסניא שריחקה שתי
אומות מישראל שנאמר לא יבא עמוני ומואבי בקהל
וכתיב על דבר אשר לא קדמו אהבה בלחם ובמים
וגו'. אע"פ שהם הים יורד להם והשיליו מניו והבאר
הולך עמם דרך ארץ הים לקבל אורח הבא באכילת
ובשתייה. ודר"ל בזכות אכסניא לא תתעב אדומי כי
אחיד הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. וכתיב
ביום אשר יולדו להם דור שלישי יבואו להם וגו'. ומה
מארים נמשעבדו בישראל כפרך ע"י שעשו להם
אכסניא זכו לבוא בקהל דור שלישי. המכנים רעבים
ומאילים לסוף ביום והאכילם והשקם על עמלק".
לא ולמד משודד אדום דכתיב ויבדק אלהים את בית
עובד אדום הגיטי בעבור ארון אלהים. ומה בשביל
שכיבם וריבן לפניו והדליק ברות כך. המכנים רעבים
ומאילים עמלק". לא ולמד מהלשע דכתיב ויעבור
לשע על שונם וסא אהב גדולה ותחוקו בו להחיל
בשביל קרן זכרה להחיות את בנה וגרמה להחיות
המחיים לבא שלא בעונתו. המכנים רעבים ומאילים
על אחת כמה וכמה. לא ולמד מישרו דכתיב שמואל
ח' ס' ס"ו ויאמר שאל אל הקני סורו רדו מתוך
העמלקי פן אוסיף עמו ואחא עשית הסד עם כל בני
ישראל. ויורו לו עשה חסד חלל עם משה בלד.
שנאמר קרא לו ויאכל לחם ואת"פ שנחמיו על אכסניא
האכילה מפני שהשקה ודולה ללאו. ומה בשביל שהאכילו
אמר הכתוב עשה חסד עם כל ישראל ולא עוד חלל
בזנו בני בניו להיות מיושבי לשבת הכניס. שנאמר
ומשפט סופרים יושבי יעבדו מרעתיים שמעתיים סוכתיים
המה הקנים הבאים מחמת אבי רבי. המכנים רעבים
על אחת כמה וכמה :

גדולה הכנסת אורחים ששקולה כנגד כל הקרבנות
של ביחזקאל המזבח שלש אמות וגו'. וכתיב
וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' פחה במזבח וסוים
בשלחן. לומר לך בזמן שבת המקדש קיים מוצת מכפר.
בזמן שאין בית המקדש קיים שלחן של אדם מכפר
עליו אם יאכלו בו העניי"ל. וכן ארז"ל כל המאריך על שלחנו
מאריכין לו ימיו ושנותיו. וטעם הדבר לפי שהשלחן בבית
כמוזב בבהמ"ק. מה מוצת מכפר אף שלחן מכפר כשהוא
מאכיל שם את העניים ומתוך שהוא מאריך על שלחנו
יבא עני ויתן לו פרוסה ומתפרנס ממנה. והנה הריכבו
על השלחן בכוונה זו סבה לזקק דכתיב באורח זדקה
חיים ולכך מאריכין לו ימיו ושנותיו. ובכח רבינו בחיי
בספר שלחן ארבע עשר ח' וז"ל והנה בלאוניו שמענו
ורבים ספרו לנו בגדולים שנספדו והספרים בעלי
אכסניאם שנהנו מנהג נכבד מאד ותפסנו ביושבי
חיים קדמונים שהשלחן שלהם שהאכילו עליו את
בערים

דלגה יסירה פשימים ויוחמם בדברים ויהיה להם למשיב
נפש. ואריך לידע ממנו כמה הוא רגיל לסעוד. שאולי
הוא רגיל בעידונים אם הוא בן טובים כחזק לעיל פ'
ס'. ויאכיל אותו מן החלק הפזו והיפה ששכלחו כמו
שכתב הרמב"ם בסוף הלכות אסורי מצה. הרואה
לרבות לנפשו. יתן יצרו הרע וירחיב ידו ויבא קרבנו
מן היפה המשובח ביותר שצארו המין שיבא ממנו.
הרי נאמר בתורה והכל הביא מצבורות לאו ומחלביהן
וישע ה' אל הכל ואל מנחתו. וה"ה בכל דבר שהוא לשם
הכל הקוב שיה' מן הנאה הפזו. אם בנה ביתה. ויהי'
נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב יאכיל מן הפזו והמחוק
ששכלחו. ככה ערוס יכסה מן היפה שצרכו. הקדיש דבר
יקדים מן היפה שצרכו ויון הוא אמר כלח לב לה'. ויושיב
איתו על שלחנו במצבת המקומות כהוא דעשרה יוחסין
דשמן אדומי כעני' לפלגיו ואמר כ"ע אכסניא ואחא
בלמודאי. ולא כאותן בני אדם הנותנים לעניים משוורי
אולכים אם יש לו ברביו הוא הנותן לו הנותן דקטרה.
גם כי נותנים לו פרוסה נותנים לו בפנים זעזעו ובעגרה.
ועליהם נאמר את כספך לא תתן כסף ובמרבית לא
תתן אכלך ר"ל הוא לנשך לעני. ובמרבית ר"ל כמה
שהוא נותן לא תתן אכלך כ"א רחמי' אובך תתן לו די
מהסורו אשר יחבר לו :

ואפירו אם יתן לו מאה עבדים יסרה הוא
בעצמו ויעמוד עליהם. מי לא גדול
מאברהם ע"ה ששימם למלכיים בעצמו והיה לו כמה
עבדים וכמה שפחות ואשילו שדמם לו כעבדים.
וכל מה שעשה אברהם למלכיים בעצמו עשה הקב"ה
לישראל כבודו. וכל מה שעשה אברהם למלכיים
ע"י שליח. עשה הקב"ה לישראל ע"י שליח כדגרטין
במסכת בבא מיעא פרק הבורח את העושים אמר
רבי יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם אבינו
למלכיים השרת בעצמו. עשה הקב"ה לבניו בעצמו. וכל
מה שעשה להם ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י
שליח. מה שעשה הקב"ה בעצמו עשה אברהם אבינו
בעצמו. כתיב ואל הבקר רץ אברהם. וכתיב ורוח
נכח מות ה' ויגז שולים מן הים וגו'. ויקח חמאה
וחלב לאן. וכתיב הגני ממסיר לכם לחם מן השמים.
וכתיב והוא עומד עליהם תחת העץ. וכתיב הגני עומד
לפניך שם על הצור. כתיב והצדיק הולך עמם לבלחם.
וכתיב וה' הולך לפניו יומם. ומה שעשה אברהם ע"י
שליח. עשה הקב"ה לבניו ע"י יוהנן נח שליח כתיב
מעט מים וכתיב והבית צור ויאלו ממנו מים. ופליגא
דרכי חמא בר הניגא דה"ר חמא בר הניגא. וכן חמא
דבי רבי ישמעאל בשכר שלם. זכו לשלם. בשכר חמאה
וחלב. זכו לתן. בשכר והוא עומד עליהם. זכו
לתמוד העני. בשכר יוהנן נח מעט מים. זכו לבארה של
מים וא"ל יספר בעשרו ובכבודו בפני האורחים מפני
שגראם מתכבד עליהם. וגם כן אל יספר פשימים
בצרותיו ונחלאותיו כי דברים אלו שוגרים את נפשם
ומפחית את רוחם ומדוזה להם כי בשבילם הוא אומר.
וכמעט אין לו שבר בעולמו ויכבדם כאדומים שכן מלינו
באברהם שקראם אדומים. וגדול שכר הכנסת אורחים

העניינים בלבה לצד עונתם שפושן ממנו ארון ולחות
הקברים בהם. וכן זה לעורר ולקבוע בלבוש כי
האדם אלו יגיע שימו לעב ויעל' עשרו לעושר המלך
שלהם לא יפא בידו מאומה מעמלו שיעמול תחת השמש
כי אם יקבוע שפועה והלוקה שהוא מרחם את העניים
יכמו שחמר והלך לפניך דרך עבד' וכו' בפ' תרומ'.
ואם ילכו אורחים אלו וישיבו בתיבס במיטב מפותיו כי
גדולה מנוחה העוף בהיותו טוב במטה נאה ויותר
נחת רוח עושה לו המשיכו היטב יותר מן המאכילו
ומשקו. שנאמר מתוקה שנה העובד אף משע ואם
הרבה יאכל וגלגל הוא שחזור בעולם. וביציאת האורח
מאחר לדרך ולא עמם וילווה בצרכה וימתין להם
במלח עיניו. ובאחש מביטו יתן להם פת דה לדרך
כי על פת להם יפגע נכר פתם לא ידמין לו פת לדרך
הסובג לרעהו למלחות נפשו כי ירעב ובשבל שלם נסן
יכוונן פת לרוע לדרך בהפרידו מאחר תגלגל הדבר
והכירו כהני נוב שמונים וחמשה חים נושאי אפוד בד
ואכזה העיר לפי חרב מגער ועד זקן טף ונשים. ומי

שאינו מלוח לאורה בלחשו לדרך וחיו נסן לו דה
כאלו שפך דמים שנאמר ידינו לא שפכה את הדם
הזה שלא ראינוהו לתת לו קצבה לדרך. ועינו לא ראו
לנוהו בצרכה. וידמו לא שפכה כתיב ב"ה שלא כמשפט
הלשון ללמד שבעל הציב חייב לאורה שלו כי דברים
שפולס מסיימי ב"ה א"ל כלה" שחיה" לוי"ה מנה"ה
ודע כי מלוח לוי הוא גמר המלוח בלחשנא' ותכלית
השכר וכן כתוב ואברהם הולך עמם לשלחם. ומתרגמין
לאלוהין וסומך לו מיד וה' אחר. לבאר כי בזכות
הלויה בא אלו הדבור צענין סדוק. וכן כתוב כי
יעקב בחר לו ית קרי בחר לו"ה. וכן נרמז בלעזר
ה' תאחרו' אותי וי"ה הללתי. ושיעור לוי דרשו רז"ל
הבז לחזר עד שיבדוק של עיר. הרב לתלמיד עד
היום. תלמיד לרב עד ג' פרסאות. בעל בית לאורה
מיל שנאמר כי מלאכיו ילוח"ך. והזכיר בה ילוח
לרב מזה לרוב צ"ע. ארזיה מן המפורסות כי וטע
ריש פסוק. ה' ויטע בן עדן מקדם. ב' ויטע אשל
ללמדך כל המחזיק במלוח חכמא' יורש בן עדן.

חלק שרישי בהכנסת ברה

אחיו אף הן שושביו מקיפס אורו. ויש מקומות
שנוהגים שכל השייכים בה נושאים נרות הרבה לפניו.
ובים מקומות זורקין נרות דולקות כמו שכתב הספד"ך
רמז למחן תורה שנאמר וישי קולות וברקס. וזים
מקומות אין המנהג הזה רק השני שישיביו כל אחד
יש לו נר אחד בידו. וגדלה לו הפעם נשי נרות אלו
כי להם יש לה ר"ב אברים ולחם רמ"ח ובדוק חים
ואשה הם ח"ק ב"פ נר. לכן נושאין שתי נרות לפניו
לריוח לזיווג חים ואשה. ועוד ב' פעמים נר בנ"י כר"ו
ורב"ו הוא סימן שיהיו פתח ורצון. ומתעטשין החסן
בעליה לבנה כדי לקיים בכל עת יהיו בגדיך לבנים כן
כתב הכלבו סימן ע"ה. ומעטם זה מלבישין אותו
הקטל בשעת כניסת חופה. ולי נראה שכל מנהג
זה על דרך דאיתא במדרש שלמה מהלין להם עונותיה'
מלך נשיא והתן. מלך דכתיב בן שנה שאל במלכו
פירות ככן שנה בלח עין. נשיא דכתיב מפני שיבה וגו'
וסמך' חסן ובי יגור חתכם גר וגר שנאמר קקסן הוגלד
דמי. חסן דכתיב וילך ששאל ישמעל ויקח את מהלח
ובי מהלח שנה ואלה בשנת שנה שאלת ואת בשנת
בה ישמעל. אלא תלמד שנמחלו לה עונותיה.
ומהר"ם כתב סמך' לוח המסורות דמיונו ונקד שלשה
במסורת כנגד אלו שלשה שמוחלין להם עונותיהם. הן
דכתיב ונקד החים מעון. נשיא דכתיב אשר שלח ידו
במשיה א' ונקד. חולע דכתיב על משענתו ונקד.
ומאחר שנמחלין עונותיהם לכן הוא לבוש הקטל הארז'
הסלחה על דרך חסן יהיו חסאכס כשנים כשלג וליביו
ומעטם זה מוכנים גם כן שיתענה התחן ויס שלמי
חופתו כי הוא יוס כפור שלו. ויש אומרים כדי שלא
ישכרר ויבא ליד קדשו טעות. והרוקה כתב מה
שמתנין ההתמים עד ללח הדברה מלחתי באגדה
שמלוח הניבס עליהם כדרך שפושן חסידים הראשונים
שהיו

פרק ראשון בהנהגת הכנסת ברה ומעטם
משנתנה תורה נאמנו ישראל שחם ירלה חים
להיות נושא חשה שיקנה אותה לו
תהלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו ללשה. ומלוח
עשה של תורה שיקה חים חשה שיהיה מיוחדת לו
ללשה לפרות ולרבות. ותהיה כוונתו בה לקיים המין
לא להלחט עצמו. ובאחד משלשה דברים הלשה נקיים
אליו בכסף בשפר ובציחה. ואחר שנקיים באחד מג'
דברים נקראת מקודשת. כלומר שנאסרה לכל זולתו
בהקדש. ואם ירלה לגרשה שזריכה גם שהרי הוא חשה
חיה גמורה. ונהגו כל ישראל לקדש בכסף ולא באחד
משני דרכים אחר' ואין מקדשין בציחה. והמקדש בציחה
מבין אותו מכות מדרות אע"פ שקדושין גמורים. ובזמן
החמי התלמוד ע"ה היו מקדשין מיד ששדכו ולא היו
נושאין עד אחר זמן. והאידול אין מוכיגין ליארם אלא
בעת חופה ומבשרין ברה אירוסין וברכת יישוף וחד
זה אחר זה. ור"ך כוס לכל אחד ואחד כמו שכתב
הסור ח"ה ס"ב. והחופה הוא שחושפין אותו בעליה
או בסוד ומכניסין אותו תחתיו וחי נקדש בנשיא.
ועוד שכל המנהגים של הון וכלה הנו למדין מח"ה
שהם היה מורא עמנו כחשו נגד כלם שהם ישראל
כמו שכתב הספד"ך סימן תס"ז. ולכן מניסין אותם
החת החופה כיוציאבו בתחתיה הסר. וזים מקומות
עושין החופה בעלים והרמז כי יקה חים חשה וסמך
לוח גדלים תעטם לך. ומוהגין לעשות החופה חס
השמים לסימן מזה שיהיה זרעם ככוכבי השמים לרוב.
ב ובישוריי החסן להכניס לחופה. אלו ב'
שפועים מולכים אותו אחד
מימין ואחד משאל דאיתא בב"ר פ' שבעה ח"ר יודא
בר סימן מוכא ונכריאל היו שושביו מה אל אדם הראשון.
והספד"ך כתב החסן דומה מלך מה חיליו מביפי'
14

שהיו מתענין על מצוה החביבה כגון לולב ושאר דברים
 עכ"ל בסיומן ג"ם :
ג ומשימין אפר מקלה על ראשו כדאיתא ב'
 חזקת הבתים אם השכח ידועים
 וגו' ולא אעלה אותך על ראש שמחתי. מאי על ראש
 שמחתי. אחר רבי יוחנן זו אפר מקלה שבראש התנים.
 אמר ליה רב פפא לאביי הייא מנה לה. אמר ליה
 במקום תשלין שנה' לשום לאביי ליון פאר תחת אפר.
 פס"י פאר תחת אפר מכלל שהיו רגילין ליתן אפר
 במקום פאר דהיינו תשלין כדכתיב פסלך חבוש עליך:
ד ואח"כ מציין הכלה ומוסרין אותה להחתן
 שלשה פעמים. ובתנן מהר"ם טעם
 למנהג זה נגד כי יקח איש אשה וצא עליה ושנאה.
 וכי יקח איש אשה ובעלה. וכי יקח איש אשה חדשה
 רמז ג' מסירות. ואחר כך מעמידין אותה ליומן
 החתן ובתנן הרוקח"ס סמך נבזה" שגל" לימיק"
 ס"ת כל"ה :
ה צריכין להודיע להחתן אם היא טהורה מיד
 אם לאו דשמה חובת בעילה קנין
 ואלו ידע החתן שאינו יכול לבעול עתה לא היה כונס
 עתה. אבל אם מודיעים אותו שהוא נדה ואפ"י כן
 כונס להופס הא ודאי קמיה לו מיד כן כח המרדכי
 בשם ר"י פרק ח"ע" וכן כ' הגאון אשירי שם וכן הוא
 בכלבו סי' ע"ה :
ו בענין ברכה אירוסין יש שכתבו שצריך לברך
 ברכת אירוסין קודם הקדושין כדאמר' כל
 המצוה מברך עובר לעשייתן. ויש שכתבו שצריך
 לברך אחר הקדושין דלמא הדא דהא דהא והיו
 ברכה לבטלה. ועוד שכל המצוה שמצרכין עובר
 לעשייתן היינו לפי שמצרכין עשיית המצוה אבל כאן
 אין מצרכין אחר קדשנו במצותו וזונו לקדש את
 האשה. וכן שאין המצרכין מצרכין עשיית המצוה אין
 צריך לברך עובר לעשייתן :
ז נוסח ברכת אירוסין ברך אשה ה' אלהינו מלך
 העולם אשר קדשנו במצותיו וזונו על
 סעירות ואמר לנו את האירוסות והסיר לנו את
 הכפואות ע"י חופה וקידושין ברך אשה ה' מקדש
 עמו ישראל על ידי חופה וקידושין. וזה ביאורה
 וזונו על סעירות ודוגמת לו ועשיית לבס פסל
 תמונת כל אשר נזק ה' אלהיו כלומר נזק שלא לעשות.
 ואמר לנו את האירוסות פירש רש"י מדרבנן הוא
 שגזרו על הייחוד פשוט והף ארוסה לא הסירו עד
 שכתב' להופס. ובברכה כדאמר' כלל בלא ברכה אסור'
 לבעלה בדה"ע. ואע"ג שאסור זה הוא מדרבנן וכול
 לברך כמו שמצרכין על סכר תוספת ומקרא מגלה והסיר
 לנו את הכפואות כל' את נשיותיו הנשואות לנו ע"י
 חופה וקידושין. ורבינו חס הגיה ברוכה והסיר לנו
 את הכפואות לנו ע"י חופה וקידושין. פי' ע"י ברכת
 חופה שהוא גומרת הקדושין ועפ"י שהחופה היא
 באחרונה הקדים להזכירה לפי שהיא היא נותרת ועליה
 אנו סומכין. אבל בעל העיבור כתב בגל"ע ע"י חופה
 בקדושין שהעולם הוא ששמו לומר ע"י חופה וקידושין.

ר"ל וכדת שההנינו בנות ישראל חסילו ראות ספס
 דס כהרדל יושבות עליו בשבעה נקיים. ובעל העיני
 פ' דרת משה וישראל כלומר שמסרה האב לבן או
 לשלוה בעל ולא כעובדא דבר נש דלא דרת משה
 וישראל הוא דלחיתא ביבמות בפרק ב"ב הוא עובדא
 דבר נש דלמקדשה כשהיא קטנה ואחאזיה אבי כורסיס
 אחא חניס והשפס מיניה. רב ברונא ורב הנחל
 הלמידי דרב הוו תס. ולא חזקיה גיטא מבתרא.
 ומפרס טעיה הוא עשה שלא כהוגן ואפקעו לקדושין
 מיניה דכל מקדס אדעסיה דרבנן מקדס. ויטעס שאין
 מקדסין בשבעה שיש בו אבן מפני שאפשר שסמכה
 דעתה על האבן שספסו יותר משהיא סבורה הוא להו
 קדושין בשעת ואניה מקדשה. והר"ל ס"ל היה
 קורא לפני עדים והראה להם שבעת הקדושין חי הוא
 שזה פרוסה. ואם הייתה קטנה היה נזאל עליה כמה
 ימי שותיה לדעת אם רחוקה היא לקבל קדושה:
חריב בעל זדה לדרך וז"ל במקומות יש שמהגים
 לגלות פני הכלה קודם הקדושין ובטולטילה
 חזרו לנהוג כן וישר כהס ע"כ:

ט ואלו הכרעה נותנין לחתן לשמות ואח"כ הוא
 משבד ואכסות. וכדת הרוקח סימן
 ש"ג מה ששוכרין כלי זכוכית ונכסיון לפי שנהגו
 פבדו ה' ביראה וגילו ברעדה במקום גילה שם חתא
 רעה ואח"כ מברכין ברכת החתנים. וכדת אבן הירחי
 ברכת אירוסין ונשואין אין לאומרה על כוס ה' שהרי
 בשתי מקומות נחקנו דמיא מברכין ברכת אירוסין ביות
 האירוסין וברכת החתנים ביות חתני' ר' יודא חומר אף
 ביות האירוסין מברכין ברכת החתנים ויטענה בנו
 כדי שיהיה לבו גם זה אבל בשאר מקומות ביות
 החתנים מברכין' אותה. וכיון שחקנו בשני מקומות
 ה"ל להיורס בכוס הזה. ועדי שזה מותר במועד וזה
 חסר במועד דתנן מארסין אבל לא כוסין. ובברכה
 אירוסין היא הרוסה ובסקילה הנה עליה. ובברכה
 חתנים היא נשואה ונחנק הכל עליה. ועוד דלמרינן
 צירובלמי ובמסכת סופרים אין עין ברכת אירוסין
 ומשואין על כוס אחד לפי שאין עושין מזאת הגילוח
 הגילוח. ואין לדמיס זה ליקה"ל. דהתם מעלה שבה
 וי"ט קה השיבא וקדושה ואחזלתא חתא מילתא היא
 שהרי בהדלתא עממה מוכיר קדושה שבה וקדושה י"ט
 בין קודם חומר לקודם קל והבדלה הוא כיצור הקדושה
 ע"כ. וכ"כ רבינו חס שצריך שני כוסות לפי שחומר ברכת
 אירוסין ביות אירוסין וגם פעמים' אחד מקדס אשה
 ונשואה לאחר זמן מרובה:

יא אמרינן בפ"ק דכתובות ברכת החתנים בשערה
 והחתנים מן המניין שנהגו ויחק בזעז
 עשרה אגשים וגו'. אי נמי ממה שנהגו במקדשות
 ברתו אלהים ממקור ישראל. ומפרס התם ממקור
 ישראל דהיינו על עסקי מקור מלבון את מקורה
 הערה. ומקשינן צירובלמי על רחיה זו של במקדלות
 מרי קהל מנ"ע. ומתבין במקדלות כתיב חסר וי"ו.
 ובתב רב אחאי דברכת אירוסין נמי בשערה. והגניד
 חולק עליו ואומר שאין לירך עברה אלא בברכה

חתנים בלבד שלא הוזכרו עשרה אלא זה. ועוד הרי
 קידושין בשני שנים ואחא מזריך עשרה. ובתב הרא"ש
 ולי נראה כדברי רבי אחאי דלמחי דילפינן מנזעו הרי
 בזעז עשה גם כן ברכת אירוסין בשערה ולמחי דילפי'
 ממקדלות גם כן ברכת אירוסין על עסקי מקד
 דה"ל ליטא בלא ברכת אירוסין ודי בשני לקדושין
 ובברכה לירך עשרה. ואם לא היו שם עשרה שרי
 בב' עדים אבל ז' ברתוס ח"ה לאומרה אלא בשערה':
יב ברכת החתנים הם שבע ברכות. ובתב הכלבו
 דשבע ברכות אלו הם כנגד שבע
 חופות שעשה הקב"ה לאדם הראשון בנן עדן. ולי נראה
 שהם כנגד שבעת ימי בראשית אשר העולם נברא בהם
 כי סבת היווג הוא עקר ויורס העולם התחתון שלא
 נברא אלא לפריס ורביס שנ' לא חיה בראה לשבח יורה.
 ולכן שבעת ימי המפסה ג"כ:

וסדר הברכות כך הוא מתחלה מברך צורא פרי
 הגפן ואח"כ מברך שהכל ברה לכבודו על שם
 עשה שלום וצורא את הכל. ופירש"י ברכה זו נחקקה
 לחסיפת העס הנאכססס שם לגמול חסד לכבוד המקדס
 זכר לחסדיו שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שופדין
 ונחשטק בו ומשעת חסיפה היא רחיה לברך
 ברכה זו אלא מכיון שיש שם ברכה על הכוס
 הקטן לכדריה עליו כמו ברכה בשמים בברכה
 על האור במ"ס כדאמרין צירובלמי דברכות דר' היה
 משוכן וחוזר וכוללן על הכוס ור' הייט היה מכנסן על
 הכוס והחיל ויש שם כוס. והרמ"ה פ' שנתקנה ברכה
 זו כדי להזכיר סבת היווג שהוא עיקר יורס העולם
 כדלשיל. וחסו כבודו של מקדס בליו כבוד הצורה
 נודע אלא ע"י צירובלמי של כל הנקרא בשמי ולכבודי'
 וגומר כנגד שהכל ברה לכבודו. יורסיו' יוצר האדם.
 חף עשיו' כנגד יצר האדם. ולפי שהוא משבע קאר
 וכלה הולדה אחת לא חתמי זה בברוך כמו ברכת
 הפירות וברכת המיטות. וכן יוצר האדם שחקטו
 ז"ל ליצירה ראשונה של אדם הראשון ואניה מסדר
 היווגו שהרי עדיין באותה יצירה לא נבראת הנקבה
 היא ג"כ אינה חותמה בברוך. ואח"כ מתחילין סדר
 הברכות שחקנו ז"ל על עסקי היווג והוא מאשר יצר
 ואליך שחיה ברכה מתחלת לדבר בשמים. אשר יצר
 את האדם מדבר על הזכר. ויחקקו לו מוכר בנין
 עדי עד מדבר על הנקבה כמו שכתבו ויחקקו האס
 מלעשותיו. ופי' בנין עדי עד נוהג לדורות. קורא חותב
 בנין על שם יובן ה' אלהים את האלע. ולפיכך ברכת
 זו פותחה בברוך ואניה נקראת סמוכה להברכה לפי
 שחמה מתחיל לדבר בענין זיוג שהוא עיקר ברכות
 אילו. וכן מוכח צירובלמי שטעוס חין ברכה פותחת
 בברכה אלה כשהיא תתחלה דבר. ומתוך שאלו
 מברכין על היצירה הב' שבה הייתה יצירה הנקבה חקט
 לברך חף על הראשונה. שום חשש ברכה זו נחקקה
 כנגד שמתח ירושלים העמידה שומלם ליווג חתן וכלס
 כמו שנ' ומשום חתן על כלה ישיס עליך אלהיך. והסעס
 שהקדימו ברכה זו קודם ברכ' ציווג החונה שמוס שר'
 מדבק בלוי נהני אס לא חזקריי אס לא חללה את
 ירושלים

במעונו של ה'. ולא לפניו. לפי שהיכולת שלו להדפיס לו פנים חדשות שהרי הרקיע שבו מלאכי השמים חומרי' שירה נקרא מעון ובכל יום ויום נברא' מלאכים. אבל השמחה השפלה והחסד' אלנו שאין חנו יטולי' להביא פנים חדשות לראינונו :

יג גרסינן בפ"ק דכרובות רב אבי חיילקל לבי רב כהנא יומא קמא ברין כולהו. מכאן ואילך חיי' חיבא פנים חדשות מברך כולהו וחי' לא אפשי' שמחה בעלמא הוא מברך בהשמחה במעונו ואשר ברה. והלוקי המפרשים בפ' פנים חדשות. י"מ שלא היו שם מחמתול שלפוש וי"מ שלא היו שם בשעת הנישואין. אבל הרמ"ה פי' שלא חללו בחופה עד עתה אפי' היה שם בשעת ברכת נישואין ואפי' היו שם בשעת חופה והביא ראיות הרבה לדבריו וכן הוא דעת רש"י ורי"ף והרא"ש. וכשב עוד הרא"ש ונראה דלא מקרי פנים חדשות חלל לבני אדם שמרבים בשבילם שמחה יותר. ואמרי ברובתא אפי' שאין שם פנים חדשות בשבת מברך ברכת חתנים שבשבת היא כפנים חדשות כדאמר' בפ"ר ויכל אלהים ביום השביעי. אמר הקב"ה. בואו ואמרו שירה פנים חדשות בואו לבחן זהו שנה' מזמור שיר ליום השבת. וי"א שם י"מ מקרי פנים חדשות ומברך בו ברכת חתנים כל שני הימים. ובשבת בסעודה שלישי' בירך ה"ר יעקב מנוטרנהוין שבע ברכות והבי' נהוג. וי"א משום שהדרשה הוא כמו פנים חדשות :

יד וצריך ג' כוסות לברכת המעון לחתן חשילו לאחר ברה. ומברכין ברכת המעון על כוס ה'. ולוקחין כוס שני ומברכין שם ברכות עליו או אשר ברה. והוצי' ולוקח כוס רששון ומברך עליו בפס"ג לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות :

זו ואם המסובין מרובין ואוכלין בשנים ושלוש מקומות ואפי' הוין מצות החופה כיוון שהסתילו לאכול כולן יחד ואוכלין מהעודה החתן מברכין שבע ברכות. וכן עי'א דבר ואפי' חין השמחה מולרפן עיין באבן העזר סי' כ"ב :

זו ברה שאמרו רז"ל דמברכין בהשמחה במעונו אפי' רמזי שיערי בחי'סח' כתב הכלבו הני מילי לדידהו דמקדשי מעיקרא וכבר ההיילו השמחה אפי' חק דל' מקדשין רובה דעלמא עד יום הנישואין לא מברכין בהשמחה במעונו אפי' בסעודות ליל חתני' בשופו שושן לחתן וכן מוכינס. וכן בדין היה לברך בהשמחה במעונו עד שלשים יום. אבל כתב בספר המצות והשילוח ערבה כל שמחה חין לומר אותה כלל אחר שבעה ימים נהוג :

זו כתב בברכות טמ"ק בהלכות חול המועד יש שמחה שאל לעשות שני חופות ביום אחד משום דחמורין שאל לערב שמחה בשמחה. בירושלמי מפי' הא שאל לערב כו' מיעבד חזינו דחמר ליה לבן מלא שבע זמא. מיהו לא דמי דהתם בתי שמחה לאדם אחד כו'. אבל שני חופות לשני בני אדם לא שייך בזה משום עירוב שמחה בשמחה. וכן היה מנהג רבי יוחנן בר יוסף לעשות חופות יתוב :

ירושלמי ע' וי"א שמהם. וגם פירך ברכה זו מבוס פסוק זה נתקנה. שמה שמחה ברכה להקין וכלה שם ריחם אלהים ואנו מתעללין להם ש' שמחה כמו שמחה אדם הראשון יצרו שמהם בן עדן והראהו קצוב האין לו בן עדן מקדש כמו יוסף ה' אלהים בן עדן מקדש וישם שם את האדם אשר ברה פיתחה בברך לפי שמברכין אות' בפני עמ' מיום ה' ואילך כי ליכא פנים חדשות לכן ה' מעין כל אשר ברכות מעין שכל ברה לכבודו כי שהכל ברה לכבודו י' שני שלם יעשה ציונו חס לא לקיים המין לכבוד הש' וזהו אשר ברה בשון ושמחה ר"ל לכבוד מכונו השם בשמחה הנפש כדי שיהיה מוכנה לקבל מהודו כי היגון כוסת מקדש הנפש והיה מחילה טפסות בינה לבין אלהים שאין ראוי לאדם שיכני' רק שיקבל גזרת השם בזהב שכל מי שנותן מהשם' היגון בלבו קרוב לכבוד השם' הלא תראה ש' ה' השכינה שירה לא מפור עליו ולא מתוך עצבות חלל המורק שמחה זהו לכבוד ית'. ואח"כ חתן וכלה כג' יצאם אדם וחווה. ואח"כ גילה רוב כבוד רבי עקיבא שה' ירושלי' וזהו שם ששים. ואח"כ שלום וריעות כנגד שמה שמחה רעים אלהים. וי"א ע"ד הפסוק למן אחי ורעיי אדברה נא שלום בך. סי' ג' חס' ורעים שם המדברים אפלה בשמחה ירושלים. ומייס שמחה חתן עם הכלה :

ודע כי ברכ' שמה שמחה היא דרך בקשה לבקש רחמים על חתן וכלה לשמחה ביוזם ולהאליס במעשה ידיהם בשמחה ציונו אדם הראשון בנ"ע. ובברכה זו היא דרך שנה והודאה למקום על יצירת השמחה והיוון בעולם לשעבר ולעוון לעתיד לבא על שמחה וירושלים. ולפירך הוחס בביתם ברה שמחה חתן וכלה מפני שהיה דרך בקשה וצריך לבקש רחמים על פניהם ואם היה חתם שמחה החתן עם ה' לא היה בשרמח פיהם חלל לחתן בלבו ש' שמחה בלה חלל חינו משמח לשמה הכלה עם החתן אבל ברכ' אשר ברה שהיה דרך שנה והודאה על שמחה היוון וייתם שמחה חתן עם הכלה שמחה החתן לבדו שמחה על עסקי הכלה שכן נתיב ומשום חתן על הכלה. ועוד מפני שבתולה יש לה לער בשולים. ויש מקשים על הא דהמרי' מברך בהשמחה במעונו דהמרי' ברה בפני עמ' מדלא קאמר מזכיר בהשמחה במעונו. והרמ"ה כתב דלאו למימר' דמברך לה בברה בפני עמ' חלל דל מה הכי נברך להלוי' בהשמחה במעונו. ופי' בהשמחה במעונו ר"ל בהשמחה שאלו שמחה לחתן ולכלה לא ממני היא כי השמחה במעונו ע"פ שאין לפניו עצבות שנה' עין וחדוה במקומו. וכשב בעל הטובות ואין הירחי שלכך הקי' בהשמחה במעונו ולא מכונו ולא בשולו. משום דהמרי' בהגיגה פ' חין דרשב"א רקיעי הם. יינון. רקיע. שהקים זבל. מ'ן. מ'ון. ערבה. ומשם שם מעון שבו בימות של מלכודי הברס חומרים שירה לפני המקום. והפיר' הוא השמחה לפני המקום כמו מנה' ההדגתי את הירושלמי המערה אלהים וחסדי'. לפיכך חומרים שהשמחה בתי' כתב בהשמחה השמחה

אז יאמרו עם חופת אחד מציון הכל ביום אחד. אך משפתי לחיות פי' בספר חסידים שאין לעשות בשבוע אחד. וכן היו הראשונים נזהרים הפי' בנכריים שני ואפס ביום אחד היבט שהלכות מנוחה מהכרתה משום איבה מרדכי פ"ק דמועד קטן וכן אהודה ומביא ממדרש רבתי בדים מועד קטן:

פרק שני בשמחת חתנים

מציון להקב"ה שהוא אדון כל העולם ויזר את האדם מאין התקין לו חופת עם הוה כלתו

ושמח לאדם הראשון בחופתו ושלח לו מלאכי השרת שיהיו שושבניו לגמול חסד עמו והוא ברבם ברבם התנים. כדבריו בפ"ג מפרקי ר"ה י' חופת עשה הקב"ה לאדם בן עדן וכן של אבנים טובות ומרגליות. והלא כל התן הין עושין אלא חופת אחת ולמלאך המשיח עושין פ' חופת שנה' בעדן בן אלהים היית כל חבן יקרה וסומך אדם פתה ויהלום תרשים שזה וישפה בסיור ענף וברקת וזהב מלאכת חופין ועקבין כך ביום הכרך כוננו הרי אלו עשר חופות. והיו מלאכים מחפשים ומרקדים כנקבות שני מלאכות חופין וגומר. וגרסין גמי במסכת בתרא פרק המוכר את הספינה ה"ר המה בר הניח עשר חופות עשה לו הקב"ה לאדם הראשון בן עדן שנאמר בעדן בן אלהים היית וגומר. מר זוטרא אמר י"ח דכתיב כל חבן יקרה. וגרסין גמי במסכת עירובין פרק עושין פסין ויביאה אל האדם מלמד שעשה הקב"ה ש מציון לאדם הראשון. למדע ויהיה דרך הרץ שיעשה הגדול ששביעות לקבן ולא ידע לו. וגרסין גמי בצ"ר פרק י' אמר ר' אבהו נטל הקב"ה כוס של ברכה וברך. אמר רבי יודא בר ר' בון מוכחל וגבריאל היו שושבניו של אדם הראשון. אמר רבי שמלאי חמיני שהקב"ה מבדק התנים ומקטט כלות ומבדק חולים וקובר מתים ומנחם אבלים. מבדק התנים דכתיב ויבדק אותם אלהים וגו'. ומקטט כלות דכתיב ויבן ה' אלהים אל האלע ברהא וקטטה. מבדק חולים דכתיב וירא אלו ה' בחלומי ממרה. קובר מתים דכתיב ויקבור אותם בגיה. מנחם אבלים דכתיב ויהי אחרי מות אברהם ויבך אלהים את יצחק בנו. ד' שמחל בר נחמתי חומר מרה פנים לאכל הדא הוא דכתיב וירא אלהים את יעקב עוד בצואו מפדן ארם ויבך אותו. מה ברכה דלמר ר' ריחב בש ר' יונתן ברבא אבלים דברו. ואם זה עשה הקב"ה עם בריותיו ימה לעשות לבני אדם שהם הייבם לגמול חסד זה עם זה. והוראם לידבק בשכינה ימחד ממדת בוראו. ואם ירגיל במידותיו נמלא שמדבק בשכינה. כדבריו בפ"ק דסוטה ה"ר חזח בר הניח מ"ד אחרי ה' חלבו וני השפח לו לאדם להלך אחר השכינה והלא כתיב כי ה' הולך את חיכלה הוא אל קנא אלא הלך אחר מדותיו של הקב"ה. ומי שהולך אחר מדותיו והולך בדרכיו עוין נאמר אשרי כל ירא ה' הולך בדרכיו יניב כפיך כי תאכל. ר"ל כי תאכל בסעודת הון ותאכל צניעות נפך כלומר שחיה משפח לפניו. כדחיתא במדרש נפך לא חבלו הכלים כפות ידיה ורגליה של

חיצול. לפי שהיה מרקדת ומשפחה לפני הון וכלה. אשריך וטוב לך כלומר אם לא היתה משפחה חתן אם לא שהשמה צניעות כפיך. אז אשריך שתקבל שכר טוב לך. ר"ל ומוחק כך חוכה לאורה שכן טוב של כי לקח טוב וגו'. כדגרסין בפ"ק דברכות אמר רב הונא ה"ר חלבו כל הנהנה מסעודת הון ואינו משמחו עובר בה' קולות כו'. ואם משמחו מה שכרו אריב"ל זוכה לאורה שנתנה בה' קולות. אשךר כגפן פוריה

ואיתא

זאת מסכתא כחצות ילוד מרקדון לפני הכלה. כלל נאה והבורה ואמר הכתוב בשבעה שמרקד ומשפח לפני ים לשבח הכלה ולומר אשךר כגפן פוריה. מה גפן פרוי לברכה הף אשךר פריה לברכה. ר"ל ע"ד השווה בלא אשה שורה בלא ברכה של להיות ברכה אל תוך ביתך כדחיתא במסכת יבמות פ' הא על יבמתו. או ימא פריה ממך כי במה שהוא מקיים פריה ורבים עמה הוא לו ברכה דכתיב ויבדך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו. בירכתי ביתך שחיה נמועם ולא תהא ילחית וזהו שזה האשה שני כל כבודה בת מלך פנימה. בירכתי וזוים ר"ל מתוך שהיא נמועה יהיו בנים ממנה כשילי וזוים. והמשיל לזוים מפני שאין לך חילן שאליו מקבל הכרעה בן מילין וית שאליו מקבל הכרעה כלל. וכן הבנים חזו אביהם שהרי אדם נמועה בירכתי הבית לא חקקה כ"א לבעלה. ועוד המשיל לזוים לכוונה אחרת. וכוה שהזית נושא פרוי לשפעה חדשים וכן האשה הזאת בשכר לניעותה חיה מפלג אצל חלד ביה לשפעה חדשים וכן דר"ל בצבורות שבהם גסה פהורה לשפעה חדשים ונגדה בחילן וית. וכן חמלה במעלות שהם חמשה עשר שאל הכתוב הזה במעלה ה'י. כיבד לשלחק שלא היו לריבין לבניות אלא סומכין על שלחן אביהם. הנה כי כן יבדך גבר ירא ה'. כלומר הנה כי כן יבדך הכלה לפני החתן אותה גבר ירא ה' המזכר אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו יבדך ה' מניין על דרך דחיתא בפ"ק דברכות המשמח את החתן רבי אבהו אמר כאלו הקריב חודה שנאמר קול ששון וקול שמחה קול הון וקול פלה וסיפא דקרא ומצינו חודה ביה ה' והוא ליון. לכן יזכה שהיא מבדק מהשם יתבדך המשרה שבינו ציון. וראה ציבור ירושלים על דרך דחיתא הים דברכות רב נחמן אמר כאלו בנה את אחד מהורבות ירושלים לכן יזכה לרבות ציבור ירושלים. וראה צינים לבניך בשכר שרא משמחו שיהיה לו צינים כשילי וזוים יזכה הוא לרבות צינים וצני צינים. מלום על ישראל בשכר שעשה שלום וגרם אהבה ושלוש ציונים יזכה לרבות צינים לצנים וצוה יהיה שלום על ישראל. כמו שדרש בספר נעיר בשמחתה חריב"ל כיון שצינים לבניך שלום על ישראל דלא חמו ליד חליה ויבוס. רבי שמואל בר נחמני אמר כיון שצינים לבניך שלום על דייני ישראל דלא חמו ללגיו. אז נאמר ציונות שהוא שמחה הון וכלה וגורם שלום ציונים. יזכה לשמחה שעתיד הקב"ה יבמה את ישראל ציוני הנחמה כשמחת הון עם הכלה

כי כוז הוא הפך וזיוס אכלי ממנו הייתי כאלהים. וזמה שאמר' וכי תאזה הוא לעינים. השעה בלשם עקר הלאה. היא תאזה שהיא לעינים צעדתו מי ורואה. אבל אחר מזה אין גמול ועונש הרי כפירת שר ועונש. ונחמד להכפיל כל' הפך הזה הוא נחמד להכפיל כל חכמות הכללות בחכמת התורה. וממנה משכילין לדעת טוב ורע דהיינו מזה עשה ולא תעשה הרי כפירת תורה מן השמים. ותקח מפריו ומאכל ומתן גם לאשה עמה ויאלכו ואז גרמה מיסה לעמם ולבטלה. ולכן נאמרה בשלש מיתות הלא נדה הדלקה כנגד כפירת מיתת השם יתדריך שהוא ראשית כל ראשית לכן נאמרה בחלה ראשית ערסותיהם מרימו להורות שיש אלוה נמאל שהוא ראשית כל. וכנגד כפירת תורה כפירת שר ועונש הנה אחר ימי שנותיו שבעים שנה אז תבא הנשמה למקום תורה וקדושה נאמרה שבעת ימים תשב בנדחה ואחר תספר. וכנגד כפירת תורה מן השמים אשר היא נר מזה ותורה אור נאמרה בהדלקת הנר בבעת שהיא בת זוגה של תורה. ומאח' שהזיווג הראשון גרמה מיסה לה ולבטלה. לכן ראוי לשמה החסן שלא ידאג שהזיווג יגרם לו מיסה רק יראה חיים עם האשה:

זוהר דמיסת ברכות אמרי ליה רבין לרב המנונא זוטרא בהלולא דמר ברבי דרבינא לישרי לן מר. אמר להו וי לן דמתיין וי לן דמתיין. ר"ל שזיווג המכמים ממחים בקיבו לב וראוי להזכיר דבר המעניין ביום השמחה. לכן אמר רב המנונא אע"ב דאנו ממחים ביותר אין אנו צריכים לעשות דברי המעניין ולא נאמר לשבר בלי השוה כמו שעשו הראשונים כי די לנו בזה שמחור השמחה הזו אנו זוכרים יום המיחה כי השמחה היא בשביל שגרמה הזיווג הראשון מיסה לעולם א"כ מחור השמחה זו אנו זוכרים יום המיחה. וזהו וי לן דמתיין כל' די לנו עכש בזה וי לן בזה דמתיין כלומר שמחור קר זוכרים שצריכין אנו למות. אבל על כל פנים מזה נ"ב לשמה הכלה ולרקוד לפניו כמו שמצינו חמשים הראשונים שהיו מרקדים לפניו כדי להצביע בעיני צלה. ע"כ הכולל להיות הסוד ולאחזר בסבכי דרכי הראשונים יגמולו חסד עם ההתנים לש"ס ויכבדו וישבחו. ומאח' ית' יצא משכרתו שלמה ויקבל ברכה ושלום:

הקדמה רביעי בביקור חולים

שנ' וירא חליו ה' בלוגי ממרר וגו' אף אשה צקר חולים כו'. וגרסינן במסכת נדרים פרק אין בין המודר ארשב"ל מניין לביקור חולים מן התורה דכתי' הם כמות כל אדם וי' ויפוקו כל אדם יפקד עליהם. מאי משמע אמר רבא אף כמות כל אדם שמה חולים ומותנין על משותיהם וזני אדם מצקרים אותם. וגרסי' נמי במסכת בבא מציעא פרק אלו מציאות תאנה רב יוסף והודיעה להם זה בית חיים. את הדרך זו גמ'א. ילכו וז' ביקור חולים. זה זו קבורה כו'. ומאח' גדילה היא לבקר שמחור כך יבקש עליו רחמי' וגמלא כל' ממיה אומי כדגרסינן בפרק אין בין המודר רבי

כמו שאמר ומשום חסן ענ הכנה ישים עליך אליהך וזהו יכיה שלום על ישראל. כי בעבור גמ'א הקב"ה מותן לך דקה ושלום בפרץ שנ' חסד ואמת נפגשו לך ושלום נשקו:

אף עדיין אנו צריכין למודעי למה אמר הכ' ומשום חסן על הכלה לא הזכיר רק שמחה חסן. גם רבי חלבו לא אמר רק כל הנהנה מסעודת חסן ואינו משמח ולא הזכירו שיש לשמח את הכלה ועוד דרך הפשט נראה כי עקר המעשה הוא לשמח את החסן ולשבע ולהלל הכלה בפרץ כדי שמהא חביבה עליו ולא תהא קלה בעיניו לגרשה. אבל אשה בכל דבר יוחא לה. נוסף על הפשט נראה כי ידוע שפיקר אמונה דם ישראלית הם שלשה עקרים. והם מיתת השם. ותורה מן השמים. ושכר ועונש. כנזכר לעיל בענייני מקיעת ר"ה. וכל הכופר בזהד מהם נופל הדם בכללה וכן המה הפלשה העמודים אשר האמונה והעולם נכון עליהם ולזה רמזו באומנם בפ"ק דחבות על שלשה דברים העולם עומד על התורה הוא התורה מן השמים. ועל העבודה שהוא מיתת השם יתברך כי מחור השם יתברך אשר אנו לעבדו ולשמרו יתאמת מיתת השם. דאם היה העולם קדמון ח"ו לא היה מזה לנו מזה. וכדכתיב צרעתם קדמון ואהבת את ה' אליהך בכל לבבך וגומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מתוך היום. ופרש"י מהו האהבה והיו הדברים האלה שמחור כך אשה מכיר בהקב"ה ומדבק בדרכיו. והוא בספרי. ופירושו דאל"כ הלא תפול אהבה בדבר שלא ראה ולא השיג מעולם אלא מחור שהיו חללה האלה אלא אנכי מתוך היום שמה המצות שעל ידו אשה מכיר את מי שאמר והיה העולם. שלולא צרעת העולם אם היה העולם קדמון ח"ו לא היה מזה לנו מזה. ופ"י שדעת שהוא הכוונא שברא את הכל אשה תורבו ומתאזה לדעת אותו. ועל גמ'א הוא שר ועונש שהקב"ה גומל לחם כפרי מעליו. ואמרנו בפרק הרבע מיתות אדם הראשון כבר בעיקר היה כתיב הכא המה כהנס עברו ברית. וכתיב התם את צריתי הפך והוא שמה הסתיוו מאלו שלשה עקרים כי צמה שאמר ותרם הוא כי טוב הפך למאכל ורש"י להיות כאלהים. וזהו כפרה במיתת השם הנקרא טוב שנ' טוב ה' לכל ורשעה שאין אלוה הכוז נמאל

פרק ראשון במעלת ביקור חולים
אמר ר' יוחנן צביה דר' יהודה לעולם יבקש אדם שכן ויהיה שם חלה אומרים לו הנה זכות וספטר. ואינו שחלה האדם מזה על כל אדם לבקרו שכן מצינו בהקב"ה שמצוקר חסן כדגרסינן בפ"ק דטועה ח"ר חמא נר הנינה מ"ד אחר ה' אלהים חלבו. וזו תפטר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כתיב כי ה' אליהך אם חלה הוא אל קא. אלא הלך אחר מידותיו של הקב"ה. הקב"ה מלביש ערומים דכתיב ויעם ה' אלהים לאדם ולתבוה כמותו עור וילבישם אף אשה הגבש ערומים. הקב"ה מבקר חולים

שיעור מאי חין לו שיעור סבר רב יוסף למימר חין שיעור למתן שכרו. ח"ל אביי וכל המוסיף יש שיעור למתן שכרן והא חזן הוי זכור במזוה קלס כבזמורה שאין חסד יודע מתן שכרן של מלו'. חלל אמר אביי חפילו גדול אלל קטן. רבא אמר חפ' ק' פטמים ביום ח' חלל בר חנינא כל המבקר את החולה נותן ח' מס' מחלו'. ח"ל אביי ח"ל נטיילי פמיחן בברא ולקמורו. ח"ל כעשוריתא דבי רבי ובין גילו דמיתא ר' חומר בת המונה מכבי אחים נותלת עיבור נכסיו. ח"ל לר' לדברין מי שהיה עבר בנות וכן ח' חין לבן במקום בנות כלום. אמר להם כך אני חומר רשום. נותלת עיבור נכסיו. שמיים כמה שהיה ח' רבחה. ש' פטמים ביום שביעי. חברה. וחזרוה וחולקת בשוה. רבא ביומא קדמא דחלס אמר לסו לא חבול מלחא לחיזים דלא לישרע מזלי' מכאן וחליך אמר להו פוקו אכריוזו עלי בשוקא רבא הלס רבא הלס דכני לי הדי לי וכתוב בפול חויבין חל חל שמחא וגומר והביד וגו' דרסו לי לבני עלי רחמי מכאן הויס מהר' מילן כשבידו ח' ק"ז פירול השונה לבקר ואדרבא מזה עפי לבקר מליזם אחריו דפוסה חת יארו והאריך בראיות. ח' כי חסד אחרון חולק עליו. נרחין דבריו. וכן כהן לעשות חס כוונתו לש"ס. וכחצ בספר הסידים ח' שס"ה עני חולה ועשיר חולה ורביס הולכים לעשיר לבדו. ח' חלל חסד חלל העני ואפילו חס העשיר ח"ה כיון שרבים מליזם חללו ואלא העני חין הולך חסד. חלל חס ח"ה נרחין והעני נרחין כבוד תורה עדיף. ואס ח"ה חמו ירח שמים והעני ע"ס ירח שמים [יר"ב] קודם שח' ראשית הכמה יראה ח' וחס ירחי' יכבד וכתוב חלל ביקור חולים של עני אשרי מבטיל חל דל ביום רעה ימליכו ח' יסעדו על ערש דוי ימחרו ויחיו ע"ל. ואין מבקין אותו לא בשלם שעות ראשיות של יום ולא בשלם שעות אחרונות כדגרסין בפ' חין בין המודר ח"ר שעת צריה דרב חדי לא לסעד חים קצרה. כלומר לא לבקר את החולה לא בחלם שעי קמיתא ולא בחלם שעי בשרית' דיומא כי היכא דלא ליסח דעתיה מן רחמי. בחלת שעי קמיתא דיומא דעתיה. פירוש בכל חולה חקל עליו חליו בבקר ולא יחוס לבקש עליו רחמים. בחלת שעי בשריתא חקין חולשים פ' דהו מכבד חליו עליו ויחיוש מלבקש עליו רחמים. ואיחא נמי סהא חין מבקין לא לחולי מעים ולא לחולי העין ולא לחולי הראש. חולי המעים פשוט כיסוף. חולי העין והראש פשוט יסודור קסא להס. הלכך כל חולה דחקין ליה לעלמא וקסא ליה דבורא חין מבקין אותו בשני חלל נכסין צבית החליו וסחלין ודורשין בו מה שצריך לו ושומעין לערו ומבקשים עליו רחמים :

וגרסין ב"ק דשבת בפרק חין בין המודר הנכנס לבקר את החולה לא יבט לא על גבי המטה

ולא על גבי הכסא ולא על גבי ספסל ולא על גבי פסוקה חלל מתעטף ויושב לפניו מפני שהשינה בריה למעלה מר שותיו שחמרה' יסעדו על ערש דוי. וכסא הר"ן חוכא מ"ד דדוסא כסהחולס פושב על גבי קרקע שחמרה

דבי חלבו חליש נפיק אכריו רב כהנא רבי חלבו צאים (פירש חלה) לא חוכא דקמתי. חמר להו לא כך היה מעשה בחלמוד אחד מתלמודי דרבי עקיבא שחלה ולא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס רבי עקיבא לבקרו ובשבל כבוד ורצן לפניו חיה ח"ל רבי החייתי יאל רבי עקיבא ודרש כל שאינו מבקר חולים כאלו פוסק דמים. כי חסד רב דמי אמר כל המבקר חולה גורם לו שיחיה. וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות. מאי גרמא. חלימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות. שימות סלקא דעתך חלל חומר כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות וכל שימות חלל שיחיה :

וגדר סבר המבקר חולים כדגרסין במסכת שבת פרק מפנין אמר רבי יוחנן ששה דברים חלס אובל פירוחין בע"ה והקדן קיימת לעס"ב וח' חס ביקור חולים וגרסין נמי כדגריסין ח' חין בין המודר אמר רב יודא חמר שמואל כל המבקר את החולה יוצא מדינה של גיהנם. ס' אשרי מבטיל חל דל ביו' רעה ימלכו ח' ואין דל חלל חולה של דודי נסע ונגלה מני כחולה רעי קפדתי כהרג חי מדלה יבצעני מיום עד לילה חפלימי. ח"נ חן הדן קרא מדוע חסד ככה דל בין המלך. ואין רעה חלל גיהנם של כל פלל ח' למעשרו ונס רשע ליום רעה. ואס עבר מה שכרו כדחמרינן יוצא מדינה של גיהנם. ח"ה מה שכרו בעו"ה. ח' ישמרו ויחיו וישמרו יאמר בחרן ישמרו מוצר הרע ויחיו מן היסורין יאמר בחרן שיחיו הכל מתכבדים בו. ולא חתנהו בנס' חויביו שיחמדו לו רעים כעמאור מלצרעו ואל ידמנו לו רעים כרובעם שחלקו את ממלכתו. וגרסין נמי כדמדרש חתילים אשרי מבטיל חל דל וגו' זה שאמר הכתוב מזה ח' חוק דל. חמר ר"ה הקפר מי שהוא מבקר את החולה מחים ממנו ח' משפס בחליו. ומי שאינו מבקר מוסיף ח' מס' לחוליו. ד"ה אשרי מבטיל חל דל מי שהוא קוצר מת מליס. ר' חסא חומר מי שהוא מבטיל יצר טוב על יד' ר' חסא חמר מי שהוא נותן פרוסה לעני של ח' ישמרו ויחיו. ורבין חמרי למי שבורח מן המלכות ח"ט דר"ה הקפר לחמר מבקר חולים דכתיב ח' יסעדו על ערש דוי. ח"ט דמ"ד מי שהוא קוצר מת מזה משום דכתיב יאמר בחרן. ח"ט דרבי חסא דחמר מבטיל יצר טוב על יצר הרע. משום דכתיב ביום חלל ימלכו ח' שהוא ממלט יצר טוב מוצר הרע. וח"ט דר' חס' דחמר הנותן פרוסה לעני משום דכתיב ויחיו. וח"ט דרבין דחמרי למי שהוא בורה מן המלכות משום דחמר ואל חתנהו בנס' חויביו. כלל הדברים כל השווה חסד עס ילך לו עס נסכר לו עס נדבה שלח ע"מ לקבל שח חלל לש"ס שכרו הרבה מאוד :

פרק שני באיכות ביקור חולים

גרסין בפ' חין בין המודר ביקור חולים חיו לו

בכל מי שיש לו חולה חזק פני הרב המוסר ישיבה
שיצרך אותו. ועכשיו מוסיף לברך את החולה ביהי"ח.
ובשבת כתב מהר"י ווי"ל כשהיו הרבנים צוורנבערג
והיה גם מהר"ר נתן לשם והיה לשם חולי ומהר"ץ היה
רוצה לברכו ואמרתי שגורמה לי שהוא חסור וראיתי
בכתב המימוני פסק ל' דלכות שבת חסור להשתנות
ולזעוק ולבקש רחמים אפילו על הצרות שהצבור מחזיקין
בו'. ומהר"ן וכל הזמנים שסיו שם הודו לדברי וכן
אמי משה ע"כ. א"ן הר"ן כתב בפ"ק דמסכת טעמים
על ברייתא דעיר שהקיפו גוים בו' וז"ל מפני רוח
רעה שנכנס בו רוח שד וכן והולך שמה יסבע בנהר
או יבול וימות או שהוא חולה ממנו החולאים. ולפ"ז
יש ללמוד לכל חולי שיש בו סכנת היום שמחזיקין עליו
בשבת. שלא אמרו מפני רוח רעה אלא מפני שהיה
חולי של שבת ביומו. ואפשר שכל זה סמכו בדרבנן
מקומות שאמרו מלאכין בשבת. ומ"מ דוקא שיש בו
סכנת היום שלא שנינו רוח רעה אלא דומיא דספיס
מטרפה בים ויחד הנרדף מפני גוים עכ"ל. והנה
מלאכין בתוספתא דשבת פיר' בים שמאי אומרים אין
מחפלין על החולה בשבת ובי"ח הלל מורין. על כן
כ"ל דבמקום סכנות נפשות אין לסמוך לדברי הרבנים
הנ"ל ומזכרין אפילו בשבת. ומוסיף בשעה שמזכרין את
החולה לקרוא לו שם דגריסין במסכת רה"ש השנה הרבע
דברים קורעים נזר דיו של חסד ומד מוייחו. שמי
השם. וכתב בספר הסידים חס נגזר עליו על פלוגי
שמו כך הרי הגיע ענין שפני מות וקורא לו שם שמו
וחי. כמו יולד בן לעמי והוא בן רות. כמו רחוב
שם לו בן ומוסר למוט ויבא שמעון ויאמר לאביו ולאמו
פלו' בן פלו' הלא לך שקל הלא לך ככר וכסף ויין ואמי
פודה את בניכם שיהא בני ויחיה. כך עושי' למי שאין
מקיימים לו בנים ואין בו משום ירושת ע"כ. השם
ישם לבנו לירשתו. ולאעזבו בלבב שם ואז יקיים בנו
כל המהלך אשר שמו במלכים לא אשים עליך כי
אני ה' רופאך :

פרק שלישי בענין רפואות

תנא דבי ר' ישמעאל ורפא ירפא. מתאן שנתנה
רשות לרופא לרפאות. שלא יאמר מה לי לעזר
הזה שמה אפסע ומלאכתי הורג נפשות אלא ירפא כפי
השגת חכמתו והוא שיזהיר מפגיעה. וכן לא יאמר
הקב"ה מותך ואף הרפא אני. שכן משה של בני חסד
ברפאות. ובלבד שלא יסיר בשמותיו תמיד מהשם ויהי'
בלבו שהכל חלוי ויפסל תמיד לחזור לרופא שלא
יטעה בו ויפסלחאו על ידו שהוא פלוגי של מקום אם
זאת וזאת. ולא יריא מהרר נאמר עליו גם בהלוי לא
דרש את ה' כי אם ברפואים וזוהי כר בשמות מהשם
ושם בשר זרעו ומן ה' יסור לבו. וכתב האבן עזרא
ורפא ירפא לאות שנתן רשות לרופאים לרפא המכות
והפגעים שיראו בחוק. רק כל חולי שהוא בפנים בגוף
ציד השם לרפאו. להאיר דבר הרופאים דברי יחד
הם כי לפי דעתי כי האדם להאמין ולהשקין ישר דרך
על צורתו ולא על ציטו. וכן דרך המזלות וכו' **וכד**
בשולח

שהמזכר גבוה ממקום שנייה. וב"כ הת' בפ"ק דשבת
וב"כ הנחות מיימיו בסוף הלכות חלל. חלל כשעובד
על המסע מותר ליטב על כסא וכסא וכן עמה דבר.
וכשחלן לפניו חזיריו לו שיתן דעתו על עניניו דחיה
במסכת שמונה משעלה חסד למטה ונכסין אלא וחות'
לו דברים מהיים. ולא דברים ממזים. שמה הליית
או שמה הלך חסד או שמה הפקדה חלל בני חסד או
הפקדו חלל. פי' אומרים לו שיתן דעתו על עניניו
ואל יפחד מפני זה המות יותר כי אין הדברים ממזים.
כן מצינו בחזקיה שח"ל ישיבה לו לביקור כי מת אחת.
וכתב בכפר חסידים שפעמים רוחו של מת בא בחלום
לחי שילך עמו. ומה יתרון יש למת כי פעמים הממו'
בלבו או המת המבקש שיתן לו רשות ללכת אחריו כדי
שיטב בשפופו. או להכין תקנות שיהיה נאמר לחזקיה לו
לביקור בו'. ובמקום אחר כתב כשאל חולה חל יבטיח
עצמו לומר הוא יבטיח וירפא ואין צריך לזוה. אלא
יחמר עשה בידו ליתן וללוות ולדבר פן ימות פתאום.
ובשבתק עליו רחמים חס מבקש לפניו ויול לבקש בן
בכל לבון בן בלשון הקדש. ושלא בפניו לא יבקש אלא
בלשון הקודש כשאר תפלה יהי דגריסין בפ"ק דשבת
אמר רבה בר בר חנה כי הוה חז"ל חלל דגריסין
לפולו בתפוח'. פירוש לבקר את החולה וימנין אמר
המקום יפקדיך בלשם. וזימנא אמר רחמנא ודגריסין
בלשם. היכי עבדי הכי והאמר רב יודא לעולם אל
ישאל חסד תרכיו בלשון חרמי ואמר ר' יוחנן כל השואל
גריסין בלשון חרמי חס מלאכתי השרת וחקקין לו שאין
מלאכתי השרת מבירים בלשון חרמי. שאמי חולה דשבינה
עמו כלומר ואין מחפלין צריך שידקדקו לו מלאכתי השרת
להכניס תפלתו. ויכולו חותו עם חולי ישראל שיאמר
המקום ירפא עליך בחוק חולי ישראל דלמריק בפ"ק
דשבת פ"ד הנכנס לבקר את החולה בשבת. אמר שבת
היא חסד ורפואה קרובה לבה. ר"א אומר ירפא
שבת שתרפא בכוונה. ר' יודא אומר המקום ירפא
עליך ועל עמו ישראל. ר' יוסי אומר המקום ירפא
עליך בחוק חולי עמו ישראל. שגגה חס ירפא
בכניסתו אומר שלום ויבטיחו שבת היא מלזעוק ורפוא'
קרובה לבה ורחמינו מרובים ושבתו בשלום. כמתאן
חלל הא דלמר רבי הניחא מי שיש לו חולה בחוק ביתו
צריך שיערצנו עם חולי ישראל. כמתאן כר' יוסי ופי'
רש"י בחוק חולי ישראל שמתוך שכוללו עם האחרים
תפלתו ששעט צדקות של רבים. ולתורה נראה כיון
דר' הניחא חתי כר' יוסי הלה כמותו וכן פסק הרמב"ן
והסבור י"ד סימן פל"ח. ובשבת פסק הסור כשנאם חס
ירפא חס ירפא חס מורי מביא וז"ל. חלל בפ"ד
ההלכות שבת פסק כהנא קמא וכן הוה עולם וזהו :
וגריסין בזה בחרה בפרק יש מוהלין דרש ר' פנחס
בן המה מי שיש לו לעזר או חולה בחוק
ביתו ויך חלל חסד ויבקש עליו רחמים שגאמר המה
גוף מלאכתי מות ואיש חסד כשפירנה. וכן מצינו בחכמי
התלמוד גדלחא בדרכות מעשה שחלה בני של רבי
גמליאל ופגר ב' ת"ה חלל ר' הניחא בן דוסא לבקש
רחמים עליו. וכתב בגמון יוסף מנהג זה בדרש

הרפואות כי הכתוב אמר כי הני' ה' רופאך ואין נריך
לעשות רופא אחר שותף. וכן אמר והסירונו ממלה
מקרבך ובדרך חם לחמך ואח' מימך והפך זה אשר לא
סוכל להרפא. גם כתוב באהא גם בחלו לא דרש את
ה' כי הם ברפואים. גם כתוב מהחיו ואני הרפא כי
הוא יכתיב ויחשב. והנה הכתוב הפריש כי לא אמר
ורפא ירפא מן הצנין הקל רק ורפא ירפא שהוא מצנין
הכבד. והמכה הוא מיד האדם ויכל לרפאו אדם.
אך מי ירפא מכה הש"י רק הכתוב אמר יך ויחשבונו.
ועם אשר לא חוכל להרפא כאשר תרפא ממכה בן
אדם ע"כ. אף שבפרי רח"ע שלפניו אינו כל כך
באריכות המקור חיים הציחו בלשון שכתבתי. וכתב
עליו מה שהיה והנה הכתוב הפריש בו. ר"ל כי הקל
מזה השורש הוא יואל כמו אל נא רפא נא. וזה
הקל ראוי לייחסו להש"י כי הוא רופא ע"ד האמת. אמנם
ורפא ירפא שהוא מן הכבד והוא יואל לשלש. כלומר
שגורס לרפאונו בסמי' צענינו' אחרים אבל חיו רופא ממש:
ורבינו בחיי כתב כל רפואה צדקה וכן מלאנוהו
בכל הכתובים כי אם צדקה. וכן רפאו את
בבל ולא נרפאה. אבל בהקצ"ה מלנו צדקה. והוא
שכתוב רפאו ה' וארפא. וכתוב הרופא לשבירי לב.
ארפא משונתם. וירפא אלהים את אצמך. כי הני
ה' רופאך. והענין בזה כי הרפואה צדקה ודס אינה
אלא ע"י לער וקורה הוא שיסבול הסם או המסקה
המר. אבל רפואה של הקצ"ה צדקה אין שם צדקה
כלל כי צדקה ה' היא תעשיר ולא יוסף ענין עמה.
ומה שאמרו רז"ל ורפא ירפא מלאך שניתן רשות לרופא
לרפאות. לא אמרו אלא צדקה שבתוך שהכתוב מדבר
בה. אבל חולי צדקים אין זה תלוי ביד הרופא אלא
ביד הרופא כל בשר אשר בידו נפש כל חי. הנה
רח"ע מחלק בין מכה הרפואה למכה השם. ורבינו בחיי
מחלק בין מכה פנים למכה חוץ. והענין לא נהנו
כחיותו בחרויותו כמו שכתב הרמב"ן פר' בהקותיו ח"א
הכלל כי בזהו ישראל שלמים והם רבים. לא יתרה
ענינם בצדקה כלל. לא צדקה ולא בארצם לא בכללם
ולא ביחיד מהם כי יצרך השם לחמם ומימם ויסיר
מחלה מקרבם עד שלא ילמדו לרפוא. ולא להשתמר
בדרך מדרכי רפואות כלל כמו שאמר כי הני' ה' רופאך.
וכן היו הצדיקים טובים בזמן הגזירה. גם כי יקרה
עון שהיה לא ידעו ברפואים רק צדקיותם כאשר היה
ענין אהא וחזקיהו בחלותו. ואמר הכתוב גם בחלו לא
דרש את ה' כ"ל ברפואים. ואולי היה דבר הרפואים
נהנו בזה מה שעם פזימרי הרפואים. כי הנהאם רק
בעבור שלא דרש השם. אבל הוא כאשר יאמר אדם
פלוגי לא אכל מזה בזה המצא כ"ל חמץ. אבל הדורש
השם צדקה לא ידעו ברפואים ומה חלק לרפואים
צדקה עושי רצון השם אחר שהצדקה ובדרך חם לחמך
והם מימך והסירונו ממלה מקרבך והרפואים אין
מעשיהם רק על המלאכה והמסקה להסיר ממנו וללוצת
עליו. וכן אמרו כל כ"ב שנים דמלך רבה רב יוסף
אפילו הומה לביתה לא קרא. והמשל להם תרעה
ולא פתח למנוחה פתח לאכילה. והוא מתאמר שאין

דרך של בני אדם ברפואות אלא שנהנו שאלו לא היו
דרכם ברפואות ויהא האדם כפי אשר יהיה עליו עושה
חטאו ויהרפה בנפשו ה'. אבל הם נהנו ברפואות והשם
הניחם למקרי הצדקים. וזהו כוונתם בזהאמר ורפא
ירפא מלאך שנתנה רשות לרופא לרפוא. לא אמרו
שנתנה רשות לחולה להתרפאות. אלא כיון שהשם
החולה ובה להתרפאות כי נהג ברפואות וכו' לא היה
מעשה השם ושהחלק בחיים. אין לרופא לאסור עצמו
ברפואתו לא מפני השם שמה ימות בידו אחרי שרוא
בקי במלחמה היתה. ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו
הוא רופא כל בשר שבכר נהנו ע"כ. וכן כ' בזהאמר
אדם הציחו הפור י"ד סימן של"ו ואם הוא כדברי
רח"ע וכדברי רבינו בחיי דסביר מה שדרשו חז"ל
שנתנו רשות לרופא לרפאות במכת שחין לנפך אלא
למה הורו לנו חז"ל בזהאמר דוכתי בתלמוד ענין רפואות
בפ' המוילא במכת שחין. ובפרק מי שחצו במכת
גטין ובפ' אין מעמידין במכת ע"ז. ובפרק אין בין
המודר בנדירים ורובם על עיני מכה פנימית. ואם לא
ניתן רשות לרפואות מכות הללו וכי עשו תקנה לעצור
עצרה. גם מה דמאס בב"מ פרק הפועלים שחולל
ירמונה חסיאה דר' הוה חלש ר' צענייה בו. והשם
במכת פנימית שחית ע"י השם ית' מימי וחלילה להו
לפני מאורות הגדולים לעשות שלא ניתן רשות לעצור.
אלא מה שאמרו שניתן רשות לרופא לרפאות בכל עיני
רפואות קמיידי הן פנימית הן חיצונית והוא רשות רשות
דמאס הוא לרפאות. ובכלל פיקוח נפש הוא והאריז
הרי זה משונה. ואם מונע עצמו הרי זה שופך דמים.
ואפ"י ש' מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות.
רבן אלא ימנע אדם עצמו מן הרפואות ואין להניח
האדם לסבך. אל יבנה בשם ה'. ואם יהיה
בקי הרפואה חלו ויעילוהו בשיכיר חלו וימנעוהו שלא
יאכל דברים שיכידו חלו ויחילוהו דברים המועילים
הן צמית מאכלים הן צמית הסממן. מיה לא יתעסק
ברפואה אלא ח"כ יהא בקי וידע בהכמה ובמלאכה ולא
יהא שם גדול ממנו. אבל כל מי שאינו יודע בשיכ
מלאכת הרפואה לא יהיה לו עסק בזה אם יראה שלא
להתחייב בנפשו כי רבים חללים הפילה הכורן הידועה
ועצומים כל הרגיה. ואם שאינו בקי בהוראות היסור
והיתר. ובמקום שיש גדול ממנו אין לו להורות מה
לעשות בסכנות נפשות שהוא שופך דמים וסופר יורד
לגיהנם. ואפ"י הבקי אם רפא שלא ברשות צ"ד הייב
לשם וכו' מי שאינו בקי. ואם הרשו בו למי שאינו
בקי פטור מדיו אדם וחיוב דיוי שמים. הרופא רשאי
ליטול שכר טורוהו ובעלתו. אבל שכר לימוד ההנהיג
חסור. שהרי אמרו על לימוד התורה והמלכות מה
אני צדקה אף אהה צדקה. כ"ש בסכנות נפשות והצדקה
הנוף. מי שיש לו סממן וחזירו חולה ולריך נהם
אסור לעלות צדקיהם יותר מן הראוי. ולא עוד אלא
אפילו פסקו לו צדקיהם הרבה מפני אורף הפעם.
אין לו אלא כדי דמיהם לפי ראות אומי הישמים או
הרפואים היודעים כך הסם. לפי הרגילות הרפואה
שהנהגו בשכר גדול רשאי שהרי שכר הכמה הוא מוכר

מן הדין שיקפחו שכרו דאם לא כן נעלה דלת כפי חוליס. רופא שאכסר הנאמרו על שמעון. והנה שמעון אם אין מנהג המקום ליתן לרופא שכר יכול לרפאותו אפילו בידו ואפילו יש אחר שירפאנו. אבל אם דרך ליתן שכר לרופא לא ירפאנו בחנם לפי שאכסר הנאמרו על חבירו. לא יבזה ממנו חזרו. אם יאכזב עליו בשכרו. אם שכיר הוא בא בשכרו :

הלך חמישי בהלכות חמת וקבורתו והספדו

המות ששפץ את שכרו במים שהיו באותו הבית לאחר פטירת המת עכ"ל. בסומן חמ"ד כתב עוד למנהג זה ששפחה מרים הנביאה פסק בבאר דכתיב ולא היו מים לעדה ששפחה היה הבאר הולך והיו מרמזין להם שהוא גדול וזדון הוא שיקפחו המים בשבילו :

ד כתב עוד התשב"ץ מדרש מה שמטריין המת לפי שכתבשמה יואל מן הגוף רואה פני השכינה ומחמת פחד פולטת זרע ומטמא את הגוף. והספר חסידים כתב כל עומת שזה כן ילך כשנולד רוחאית אורו. וכשמת רוחאית אורו. וכזה הרוקח בשם רבינו יהודה החסיד דכשמתריין את המת אין מהפכין את הדף שמתכחו עליו כי יש בכנה שמה ימות אחד בחור ג' ימים. וכזה עוד כשמוציאין המת מן הבית יש לומר שלא יאח אדם ראשון :

ה כשהמת קבור אז ילקחו עשבים ויאמרו יוליו ויפררו מעיר כעשב הסדה. ויש לוקחין וזורקין עפר ואומר זכור כי עפר אנחנו. מה שמוכנין להלום העשבים כתב הרוקח והתשב"ץ נרמז מהלך קרא יוליו ויפררו מעיר כעשב הסדה. שיהו מליץ המים כמו עשב בתחית המים ואפי שומעו לעשב ת לפי העשב. ומה שמשלימים ההוריים ולא לפניהם שראיתי במדרש שהשפחה מלווה את הגוף של מת עד הקבר ואינה רשאית לחזור לאחור' עד שיהי לה הקהל רשות וזריקה להחזרה הוא סימן לנשות כמו תלכי למנוחיי. וכזה עוד מה שנוסלן ידיה' כשבאין מן המס לקבורו זהו סימן שלא מת בעון הקהל. כלומר ידיו לא היו במיתת האדם הזה. כדאמר' גבי עגלה ערופה וזהו ידיהם ואמרו ידיו לא שפטו ויענינו לא ראו עפר לעמך ישראל. והמור י"ד כתב ונהו לקח צעפר ואלהו עשב מן החמורין ולרחוק ידיהם במים. והם אומרים שכן רומז לזירת אדם כענין שאמרו בהגדה ולקח הכהן מים קדושים בכלי הכסף ומן העפר. למה מים ועפר שחילת' מן המים וסופה לעפר. לפיכך נזקקת במים ועפר אם ערופה היא כזריחה ואם לאו חזרה לעפר. וכן המים ועפר אלו רמז לזירת ולמיתה. והעשב למחיה המים כענין שנה' ויוליו מעיר כעשב הארץ וכן כתב הרמב"ן בנדרות האדם. וכזה עוד על מה שנהו לקח בעפר ואלהו עשב ולרחוק ידיהם מפי אחד מרבותי שמעתי קבלה בידו שהוא רמז לזירת השומא לומר שומא זה אויב נעדרה אלא כענין ג' דברים הללו מים ואפר פרה ואוזב זה עשב יפה עכ"ל. והע"ג

ואין לו להכמה ערך יקרה היא משניות וכל הפנים לא יסו זה. והע"ג שמונה עליו לרפאות שהרי כל מלות עשה המומת על כל ישראל אם מזמנה לאחד ולא עשה אלא בדמים אין מוציאין ממנו ולא מפקשין ממנו חיובו שרין זה דומה לרבות שיואל בדו"ס החור' אמרה והי אחיך עמך החור לו מה שלקחת ממנו כדי שיהיה עמך. אבל זה שנתן לו החיים והשלום אינו

פרק ראשון כל עניני עסקי המת

הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו לכן אין עושין לו פוס דבר שהוא מעיין עוסקי המת. ואין מוציאין לו קבר ואפי' אם היה גוסס בע"פ אין מוציאין בדי שאל ימות קודם שבת שיקבר בו ציוס. וכזה הרוקח בשם רב יהודה החסיד דאין לקבור שום קבר אם אין מוציאין את המת בנפשו כעוד ויס. כי כל קבר אשר יחזק וישאר פתוח עד למחר לא ילכו ימים מעטים שימות אדם מן בני השיר עכ"ל. וכן אכסר לגרום למת שימות מהרה כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפריד אכסר להשמת הכר והכסת מתחיתו ככה שאל' פים נולות תקלת עופות שגורמין זה. וכן לא יזינו ממקומו. וכן אכסר לשום מפתחות בית יכנסת תחת ראשו כדי שיפרד. אבל אם שם דבר שגורם עיכוב יציאת הכסף. כגון יש סומך לאותו בית יכול דופק כגון חוטב עץ. או שם מלה על לשונו ואלו מעכבים יציאת הכסף. ומחר להסירו משם דאין זה עשה כלל אלא שסמיר המונע :

ב כתב הלבוש כתב רב רב שנתה אדם למות אין ראשי לפרד ממנו כדי שלא תא נפשו והוא יחיד וימות בעגמת נפש. מפני שהנפש משתוממת בשעה שהוא יואלת מן הגוף. ועוד שמה יקשו איכריו ויבא ליד גנות ע"כ. ומזה לעמוד על הדם בשע' יציאת שמה שנה' ויהי עוד לנלה לא יראה השמה כי יראה המים ימותו ונו'. וכזה בספר חסידים מי שיושב לפני חולה בשעה שנוטה למית ואין שם אדם אחר שידע בענין המת לעיין עליו מהו תא נפשו ויכשקו אכריו ויעזבו עיניו ויעסוק בו והגיע זמן תפלה אל יאח משם להפלה :

ג כתב הלבוש מנהג לשפך כל המים שאובים ששכונות המה. ופעם המנהג לסימן שידעו הכל שיש בו מקרה מות ולא יהיה מודיע בזה ויהיה מוציא דם. וי"א כי הטעם לפי שחלק המות מפיל במים טפה הם המות. ופעם הראשון כתבוהו הכו' בפרק אלו מגלחין. ולפי הטעם הזה אם אין שופך אותן אין השם לשמותן. אבל יש לומר לטעם בשני ואין לשמותו אלא על הארץ ישפכנו כמו שכתב ההשב"ץ פעם אחת נפטר מת אחד בצית אחד ובזה אחד מן המים שהיו בצית בשעה פטירת המה וכבר ראה הכהם נער בו שלא לבחור בשעה פטירת המה ולאח' שמה קלה יאלה נפשו של אותו בשעה. ושללו להכס בעה ראו' שגערס' בו. המור אני רחמי את המלאך

לשמש וגו' כי היו מזוני' לנערם שלא יבא להם מנוח' חפ' אחר מיתסם. כהוא עונד' דמלכה אחת חקקה מן שני אויבים קיבול' לנור' בל"ם וכן שני אויבים ט"ז מלמטה וט"ז מלמעלה לשחק שקל"י כדי שלא יבא להם מנוחה וכן השחק עוד היום ט"ז שחור' וט"ז לבנים לכך ויזילו עצמות מלכי יבד' והם עצמות ברי' ושטמו' האויבים כדי לשחק בהן לנערם כל הימים דוגמת עצמות יוסף שהיו מגולגלים עד בואם אל המנוחה כי עוד רוח עליהם כאשר ביארנו וכתב רבינו ירוחם בשם רבינו יצחק הכהן מלך לקבור ב' מחס יחד שהיו שוגלים זה את זה שחק במחס מין להם מנוחה יחד וכ"כ הרוקח בשם החסיד ז"ל :

פרק שלישי בעניני הספר

מצוה גדולה להספיד על המת כראוי. ומצוה בירים קולו לומר עליו דברים המשבירים הלב כדי להרבות בנים כדאיתא בפ"ק דברכות אגרא דהספד דלוי. ופ' הרמב"ן דלוי שגידה קולו בהספד על ההמנים והספרים כדאמרין אחים לי בהספדי דההם קאיתא. ויש להזכיר שבו ואמר להפליג יותר מדאי אלף מזכירין מדותיו הטובות שבו ופוסקים קצת רק שלא יפליג ביותר. ואם לא היה בו מדות טובות כלל לא יזכיר עליו. והסם והסיד מזכירין להם הכמת והסידות. וכל המזכיר על מי שלא היה בו כלל מי שמוסיף להפליג יותר מדאי על מה שהיה בו. גורם רע לעצמו ולמת כדאיתא בחבל רבתי ובזכרות כרך הראה ארשב"ג בשם שפרשנין מן המסות קל ופרשים מן הספרים כו'. ופ' הרמ"ם בפ' דלוי מלחין נפרעים מן המסות כשספידים את המת דבר שהין בו כלל הוא לו למזכרת עון. והספידו כראוי שפרו הרבה מאד כדאי' בפ"ק דלוי חזקת היום מפני מה נצו ונזונו על אדם מחס כשהם קטנים. כדי שיזכרו ויתחבלי על אדם כשר. אטו עירבונא שקלי מויה. אלף מפני שלא בכה והתחבלי על אדם כשר שלל הבוכה ומתחבלי על אדם כשר מוחלין לו על עוונותיו בשביל כבוד שטטה. וגרסי' נמי ההם אר"ם בן פזי אריב"ל משום בר קפרא כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומיחין צדית גנזיו. ש' גודי ספרת אחי שומע דמעתי וגו'. אלף מי שמתעבלי בהספדו על חכם עונשו גדול כדאית' ההם אמר ר' יואל אמר רב כל המתעבלי בהספדו על אדם כשר ראוי לקבור בחייו. ש' ויקברו אותו בגבול נחלתו בחממת סרח אשר בהר אפרים מלפון להר גושש. מאי להר גושש מלמד שגושש עליהם הכר לקבורתו :

וישי להקשות על מאמר זה מה ענין עונש זה למתעבלי בהספדו על חכם. והלא כל מדותיו של הקב"ה מדה בנגד מדה כדאיתא נמי בנחמד הסמוך לה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המתעבלי בהספדו על חכם איתו מאריך ימים מדה בנגד מדה. פי' רש"י הוא לא נתחבלי על שגגתו ימי החכם אף לחייב לא יתעון מן השמים. ונראה ליישב זענש זה ג"כ מדה כנגד מדה והוא כי ידוע הוא חז"ל שגדש

הי כגל צמ' ובאין ללוחו. ואם אין חבורות בעיר כל בעלי תלמים ירכיבו להחבטל ולהתעסק בו עד שקבר אל מות' אין ירכיבו להחבטל אלף בשעת הלאה כדפרישי'. ואיתא בפ' מי שמתו אמר רחמ' אמר רב יודא אמר רב הרואה המת ואינו מלווה עובר משום לועג לרש חפ' עשהו * וכבר הר"ר יונה כל הרואה את המת ואינו מלווה כלומר העפ' שאינו מוסיף אותו לקבורו כיון שרואה שושאי' אותו בדרך ואינו מלווה אותו עובר משום לועג לרש. ואם לומר מה שכתב עליו הכתוב אמר מלוה ה' מוין דל. יושלמי ח"ר יוסי חילין דקיימי מקמי מיתא לא קיימי אלף מקמי חילין דמלחין ליה חסד. וכבר הר"ן גיאות ש"מ עומדין לפני המת וכן ראוי הסידים ואחרי מעשה עשים. ר"ל חפ' במקום שהין ירכיבו ללוחו ירכיבו לעמוד מפניו. ואין ראוי לקבור דוק אלף רשע ורשע אלף דק. וראיה מלפני שגמר ויהי הם קובצים איש וכו' וישלכו האים בקבר חלישע ויהי ויקם על רגליו. וחר"ל בפ' נגמר הדין על רגלו עמד ולביתו לא הלך כדי שלא ישרו עצמותיו אלף עצמות חלישע. וכן אין קוצרין דק וכשר בינוי אלף הסיד מוסג. וכדאיתא נרבה מרבנן אמרי בפ' חלו מלחין עיניהם למערת' הסידים ולא קבלה למערת' דלייני וקבלה דעבד כר' אלעאי כו'. ואיתא בפ' הפועלים כשבאו לקבור את ר"ה בר שמעון אמרו יקבר הבן אלף האב. לא היתה נהם לקברו לפי שלא סבל עמו זעיר מחילה ובכח האויזי פ' ויהי וא"ם מה מוין לאב או לנדי' אחר להקבר חלם. אלף כשהנדיקים נחים על משכבם מגלין להם ריון עליונים ותחתונים. ואם נקבר אחר אלף שהין שיה להם במעלת' ימעטו העליונים מלהניד ולגלות להם בדות אשר בהם יהיו כאלו יתכלו כל טוב שבע"ז. וכן ר' יהושע בן לוי הלך עם חליה עד ר' שמעון בן יוחאי ח"ל חליה לר"ם את כרשותו יכנס ריב"ל לשאל לך הלכה ממה שאמר. ח"ל את גראה הקשה בימיו אינו ראוי לבא אלי. ולמה היה קשה לו כי היה ירא פן ימעטו לו סתרי יליונים וריון תחתונים בעבור ר"י. וא"ם את נקברים זה אלף זה מה מוין להם הלא הנפשות אינם יחד. אלף לבסוף מיחין הנפשות על העצמות ומדברים יחדיו עם המסות והנפשות חוזרות אלף עצמות. ומועד למקובלים שבעצמות ש' חלם ים דעת לשמוע ויכולת בהם להפוך את עצמם את יעשים מרו. שום מכל דל ולא חובל לפרש פן יתאוו בהם אנשי און כאשר כתב איש סודי רי"י. שוב כתב את מין סמיה וחין דעת לרוב אחריו נאסה מן הגוף כשמת ח"כ למה אזה יעקב חזינו ע"ה לקברו אלף אבותיו. היה ים מתחיל חלונות אומרים מופת אחרי שיוכל את לדעת שהין הרוב מת במיתת הגוף שברי אדם יוכל לתין מעצמות המסות קוביות שכל מי שירצה להרויח בשחק ירוחם כהפלו כמבואר ע"ל בפ' ויהי. ובפ' שגלה הוסיף וכתב ח"ל כתב סודי רי' למה אזה יעקב ויפך להטות עצמותיו לק"ה. הוא עשה מבואר ממה ש' היום הוא ויזילו עצמות מלכי יבד' ושטמו

במים חיימו. ח"ל לספר בשבחו שמתוך שמרצון לספר בשבחו ים פס שחזקין גומו. ים משפחה. וים מקהלה. לזה חמר שלמה ע"ה מברך רעהו בקול גדול בבוקר הפסח קללה תהפך לו. ולימא מני פס גט פס פני רב דמי חמה דרב ספרה לעולם אל יפער אדם בטובתו של חבירו ממחך טובתו בל ילדי רעתו. אבל להפך מזה של אדם יכול לספר עד תכלית שבחו ויהיה לו לשם ולחלה כי כלם כאלה עומים ואומרים בך ילמרו. וזוהי הזכירו תנאים בתי שלל לספר בשבחו כדלעיל. אבל במה הזכירו בהפוך שיש לספר בשבחו. והשי' להוסיף מעט כדליתא באלל רבתי אין מוסיפין בתהלה אלא מוסיפין על העיקר. פי' אין מספידין בצבור מי שאינו ראוי לכך בשפת הספד. אבל אם היה ראוי בצבור מועט מהריבין בצבור ומוסיפין מקצת. וזהו שהמר שהע"ה ושבח חמי הממים שבכר מזה מן החיים אשר חיים עדנה. כי בממים לא זו שיוכל לשבחם עד תכלית שבהם בלי מוג. אלא הוא הפי מלוא לשבח' ואמר שהוא מקיים מלוא זו ומשבח הממים וזהו משבח חמי את הממים וגו' מן החיים אשר חיים עדנה כי חזרי משבח את החיים אלא אוכל לשבח עד פס ים שבחו ואדרבה שבחו הוא גומו. וזה במתעלל בהפך ולא רצה לספר בשבחו של מת כללו הוא חי פהין מספרין בשבחו. ומלא במה שהיה לא רצה לספר בשבחו של קבור כללו הוא חי. לכן ראוי הוא לקבדו חיים מדה כנגד מדה. ולפי זה מתי דקאמר תלמידא מדה כנגד מדה התרויירו קין. ובשמי אדם מספידין על אדם כבר על פחד עולם מספידים מזהר שמהלל הקלה על אדם כבר מה יעשו החתרים שהם מומונים למגריים. כדברסין פ' הלו מנלתי ח"ל רב הפי לבד קפוצה הכוה וימא מתי חמרת. כל' כי נה נפשה דרב חמי חמר בהר' נפלה בלכתה מה יעשו חיוצי הקיר. לויין חכה הועלה מה יעשו דני הרקק בגלל שיף נפלה חכה מה יעשו גבים קטנים. ח"ל בר אבין ח"י דחכה ובלכתה חמינא בלדיקי. אלא מתי חמרת ב: לעובדים ולא להזכר שהיה למנוחה ואין להנחה וזהו שהמר ירמיה אל חביו למת ואל סוד לו בכו בכו להולך בלומר אל חביו למת שהיה לאבדה אלא להילכס חמרו שהם האובדים כי נפלה לאדם. אבל המה למנוחה. וזהו שמסיים בקרה כי יא יביע עוד ר"ל לעוה"י. ויראה אם חרן מולדתו ר"ל הוא מקום מחלצה אשר מומים נמצא וכוה העולם הנפוחה אשר פס יפוצו כלם ויפתגמו ברב טוב. והנה חומרו כי לא יפוצ עוד ויראה את חרן מולדתו כאלו חמר לא יפוצ עוד לעוה"י רק את חרן מולדתו ובה לא ביה חיים אשר מולדתו חקק חקק חקק על כן כל בן דעת יאמח על כל אדם בזה עליו שום מקרה. וכ"כ על הפטירה שהיה רפת פרופה על ג: אדם והתהמה מקלקלת את הכורה ויפחד על עולמו ויפוצ בתשובה:

ויראה שהר' ב' הלו מנלתי למת נסמכה מיהם

התחמם עליו יותר ממני :

ברכות כסדר הסודות מעשה היה בחדר תלמוד
החם שהיה לו בן וסיה בחור גדול והאב
מלמדו חסיד ונפטר הבן בלא בנים והאב אטעק במר
קעם יוסף בני באל ללמוד תורה ונפסיה לו לאכול סיה
קעק בני יוסף באל לאכול. פ"ה הפסיה האב ללמוד
והיה אטעק יוסף בני באל ללמוד כמו שהיה רגיל לקר'
כשהיה חי. וזה הסד בדעות בנו ועמד כנגדו. מיד
הבין באל היה בני באל שד הוא ורקק עליו לא לא
כמה מכון ורגל לך ברה הסד לקר חין ללמד להנפטר
יותר מדאי באל כמנהג האחרים. ע"ה בדברים האלה
ידבר על לב האב. והאב ידבר דברי נחמות כמו
שהיו עושין שהיו תלמוד ונפסיה בנתי. כדי שילמדו
מהם דברי נחמותיו וזה נכמה דומה בתלמוד בבבא
פ' מנחת האשם ובמועד קטן פ' ואלו מנחות וצ"ה
פ' הפרה ובשבת פ' שאל. והאב יודה למספידים
ולנחמנים על הכבוד שפשו לו ויפטרם בשלום. כדאי
צ"ה אלו מנחות ומשה ומתו בניו של ר' עקיבא ובאו
כל ישראל והספידים הספד גדול בשעת פטרה. עמד
ר' עקיבא על ספסל גדול ואמר אם בשביל שני בני
שפסיה לי זה הכבוד ואם בשביל עקיבא באתם הכי
כמה עקיבא איכא בשוקא. אלא כך אמרתם טורח
אלהיו בקרבנו לא תמנע חסריו כ"ה שפירכס סיה
רב ועתה לבו לבחוס לשלום. ובתם' שמה ח כשתם
שמוען בניו של ר' עקיבא ותקבלו קל גדול לקבוצי ה"ל
ר' עקיבא הו"ל זה שסל בין הקבוצות וישב עליו ודרש
ויאמר אחיו ישראל שמועני לה שחמי חכם יש כאן
הכמים ממני לא שחמי פטיר יש כאן עשירים ממני.
אחיו דרוס מביקין את ר' עקיבא אחיו הגליל מנין.
התנחם מביקין את עקיבא נשים והטק מנין. ה"ל
יודע אחי ששכרתי מרובה שלג להפטרות ובאתם אלא
לכם תורה נפש מלא מנוחה אחי שחלו סיה לו' בנים
וקבוצים יודע אחי שגני בני ע"ה הוא שוכה את הרבים
כו'. והתנחם הוא גמ"ה בנפטר כמו שהוא לאביו
כדגרוסין בתם' שבת פ' שאל ה"ל יודע את שחין לו
מנחמין הולכין י בני אדם ויפסין בתקומו. הו"ל
דשפי' בשפוטת דרב יודע לא סיה ליה מנחמין כל יומא
מודר ר' יודע בשפוטת יתבי בדוכסין. התחזי ליה
בהלמא ה"ל תמה דעקך שהתנחם את דשפי. ומה
נתפסע מה שכתב במהרי"ל מוסי' להשפיל ב' כל ז'
במקום שכתב שם ה"ה. והייתי על אדם שלג סיה
קבוצים ידועים להתאבל עליו. אלא אם יש לו בנים
מקום שמתאבלים עליו ה"ה ע"ה. כלל דמלתא ידבר
דברי נחמות שהתקבלים על לב מר. וכל המרבה
בנחמות יחם ויחלם בנחמות לין :

בבא למה לא בית הכנסת מנהג זה בית הכנסת
בבבא הוא סוף כל אדם והיה יתן אל לבו.
כי מתוך שיתן אל בית האב יתן אל לבו ויפסע
בנפשו ויפסע חסידה ומתוך זה יכופר עון. כמו
ההנהגה המהרה וזה תרגומה דקדק עב למחל לגבר
הבבא להחמיה' מלחל לבית משה דהמרה דמלחל
די בית אבילא תמו הוא סוף כל אבא למחל די על
בין התנחם בורה מוחל. ומו בגלל דית' לבית
הבבא בברה דקדק יתבי ויתן לבית מילי דמוחל. ולי
היה נדיר מידעם בית שפוקים ויחיו בחיובת קדס
היה עלתה וולת זה ההולך לנהל אבילים הענומים
בין ואחיה ומדבר על לבם דברי נחמים. ומל עמיה
הסד ומתדבק במדותיו של הק"ה כדגרוסין במסכת
בבא הק"ה מנחם אבילים של ויהי אחריו מות אדרס
ויכרד אהיה את יתכן בניו קף איה נחם אבילים כו'.
וזה צוים אבילים לנחם יאמר להם דברים של עט
כדי שילדיקו דין יורס ויקבלו תנחומים ולי יכיו ויחמיו
עליו יותר מדאי. כדגרוסין בבבא פ' שיר שגה ד'
וה' רב שמואל בר יעור שבי' ליה דבר' אמרו ליה
רבנן לעולא קום ניזל וינחמיה. אמר מאי אית לנבי
נחמ' דבבלי דגויסא הוא דאמרי מאי אפשר למעבד
הא אפשר להו למבד עבדי. אלא אינו להודים
לגביה אלא ויאמר הי אלי אל תאור את מואב וגו'
וכי עלה על דשפי את משה לעשות מלחמה שלג
בדשפי אלא נחם משה ק"ו בעלמו השתא ומה מדוים
שנה בלו אלא לעזר את מואב אמרה תרה לרור
את המדוים מואבים עומם לא כ"ה. אמר לו
הק"ה לא כשעלתה על דעתך עולם על דשפי שחי
פרדות טובות יש לי להוצא משה רחם המואבים
ונעמה הענומים. והלך דברים ק"ו. מה בשביל שחי
פרדות טובות הם המקום על שחי אומיה כל רשע
ולא ההריון. בתו של ר' שפשה סיה את רחיו
ללחם ממה דבר בוב עכ"ה דהות סיה. ויאמרו
לאב שלג יכפע על מתו יותר מדאי כדגרוסין בפ'
אלו מנחות אמר רב יודע אמר רב כל המתקפה על
מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה. כי ה' דרב
הוא סיה סך ליתתה בשפוטת דשפי את שבע. ו
שביד חד. מניחו סיה בבל עליה עובד אחר לה
רב. הו"ל לא תפיד הכי. ולא אשגחה ביה. שלג לה
אי צויה מוטב ואם ללו חכים סיה אתת אודת.
סיה תכריכן לאידך ומהו כוליה ויהי קבוצת שלג לה
סיומם. פ"ה תתן אודתה לעשה ומשה. אל תכיו
למת ואל תנודו לו. אל תכיו למת יותר מדאי ואל
תנודו לו יותר מכשוער. בלגה לבני. שבע להספד
בלגים להספורת. מתכן ויתכן אמר הק"ה חין התם

הר"ק שטיינברג בעניני בורה

את האמת מקטנותו ואחר שגלל הסחיל לרוב עמסה
לכבוש לידע שסל בל מהמניע הרשון. כדגרוסין
בסוף פרק הרבנ' דגריס ח' רמי ברה חמא בן שלג
שנים הכיר אברהם את בורגו שחמיר עקב חסר שמת
לל. ה'ה

פרק ראשון בגדול עניניה

אברות אביו ע"ה מלא את בני דורו בל סיה
בזה מסיג אמת המולדות ומי היה מניע
את העולם. והוא ברוב חממותו שהיה האל ית' הסג

האברהם בקלי. שמואל מ. הדרה קט"ה מה האחר
ג' למין עקב. ואמר רמי בר חמא כתיב האברהם והנח
אברהם בתחלה המליכו הקד"ה לאברהם על רמ"ל אברהם
ולכסוף על רמ"ה אברהם. ואלו הן ב' עינים. ב' אונות.
וראש הגוים. ולא ניתן לו טעם לדבר המילה. ולזה
דמוהו בחומרו ההלך לפני וסיה תמים ר"ל שלא ישאל
טעם. ועכ"ל לא הניחו אחרונים מלדבר בטעם המילה.
כזה הרב מורה דרך בסוף ספרו בטעמי המלות פ' מ"ט
וכן המילה אלה אחד משמעותיה למעט תלות המשגל
ולהחליט זה האבר כפי היכולת עד שימנעו במשגל זה.
וכבר נהגו שזאת המילה היא השלמת חסרון יצירה.
נמצא לכל חולקים מקום לחלוק ולומר איך היו הדברים
הטבעיים חסרים עד שילמדו להשלמה מחוץ עם מה
שהחסר מהטבע הטור האלו לאבר האלו. ולא יתכן
מזה ו' להשלם חסרון הדברים רק להשלם חסרון
המדות והנזק האלו הנפשי המגיע לאבר האלו. הוא
המנוון אשר לא יפסד בו דבר מן הפעולות שבהם
עומדת האדם ולא תפסל בעבורה ההולדה. אבל תחסר
עו התאווה היסודית על האורך. והיות מילה משלשת כח
הקדומי ופועמים שתחסר ההנאה הוא דבר שאין בו ספק
כי האבר כשפסד דמו ויוצר מחסרו מתחלת דרייתו
יחלש בלא ספק. ובציבור אר"ל הכשלות לערל קשה
לפרוט ממנו. זה הטעם החזק בטעמי המילה אלה.
ומי היה מתחיל בזה המעשה אלא אברהם אשר נודע
ביראתו חמור מה שזכרו חז"ל בחמורו הנזק נא ידעתי
וגו'. ויש ביניהם עוד ענין אחר לר"ד מאד לאנשי זאת
ההמונה עולם. ר"ל מאמיני יהוד השם אלה אחת נשמי
ביקבאל ולא יוכל מי שאלו מהם לומר שהוא מהם
זהו נכרי. כי פועמי יבשה האדם זה כדי להגיע אל
העולם או כדי להשתכל על אשוי הדם הזה. כי זה
המעשה בלומר המילה לא יעשו אדם בו או בזה רק
ממנון אמונת האמונה. כי אין זה שרע ולא כוונה
בזרוע אבל הוא ענין קשה מאד. וידוע גם כן רוב
ההלכה והעדר הנמצא בין אנשים שהם כלם בסיני ח'
ושהוא על אורח דת. וכן זאת המילה הוא הכרית
אשר ברת אל אברהם אבינו על אמונת יהוד השם. וכן
כל מי שאל יכנס בברית אברהם להאמין יהוד להיות
לך לאלהים ולזרעך אחריו וגם זה ענין חזק כראשון
טעם המילה. ואפשר שהוא חזק יותר מן הראשון
והוא זאת הדורה וקיומה לא נפלו רק בפניה ע"כ:
והטעם הראשון ככתב הרב מורה דרך בתורה ג"כ
מכר"ל אברהם ככתב מורח המורה אלה
בסוף ביהור וכתב חז"ל. ר"ל כי כמו שראתה המורה
למעט תלות המהלך וזהו ללות הפרי היותה רחבונה
מאמנים ולפי שרוב הנשים נותנים פרי ביהור ג' פנים.
על כן אמרה תורה בלש פיה וסיה לבס עינים וגו'.
כן קרא ערלה לעור שבראש הגיד שהוא התחיל הנחת
המפגול. וזהו לחורו בדרכיו ועל זכר אשר לא ימול
את בשר ערלתו וגו' להרגילו בנאות הנאות לנפשו
לגוף ולנפש. ומכאן למדנו מפורש שהמילה במקום זה
להרגילו במדות הנאות לנפשו לגוף ולנפש. ועל
דא גרסון במסכת שבת פרק שמונה עשרה מין למילה

הטעם הרביעי כמו שכתב רבינו בחיי בספר בד
הקמח חז"ל ע"כ ה"ה ז' על דרך
הפסח הוא שגלגולו פועם אורח קצו בשר על אמונת
היהוד לא ישתנה ולא יסור לעולם בין מהיום בין לאחר
מיתו וזהו לבן השבוע וממלכת חת אשר ערלתה וסיה
ללות ברית. למדך כי המילה הוא היא חת קצו
בשר ברית. וסיה בשר ללות ברית. ולכן נקראת מילה זו
אות נאמנה שבת ומפלין כי שפחה בלתי נקראת וזו
וזהו שאלו היתורים בבריתו ולאחיו חתם בלות ברית
קדם. ובמדרש פיר שהימים אחרו הכמי האמנה השבעתי
אחכס בנות ירושלים בללות. זאת פיר לי בזה חת
ועל אור זה נקרא האדם תמים שכן כתיב באברהם
הטהלך לפני וסיה תמים. וכל מי שהוא יומול הוא
נכנס באמונת היותו ובבריתו של אברהם אבינו.
וכענין שכתוב להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. וכל
מי שהוא יומול ראוי להשתמר מהעניות. וכן אמר
דוד והיה תמים עמי ואשתמר מעמי. ומפני שיהיה
חק לאמוריים שהיו חוקקים בשר גופם שם ע"כ פלהם
והוא כתיבת קעקע שחורה שחור שחור שחור שחור
לכבוד יראתם וזהו להם לסימן כי הם עובדים אלה
בכה והיו חוקקים חקין ואין ומכתיב עמל. לכך נלמנו
אנחנו זרע יעקב שבישה אורח זה בבריתו כדי שיהיה
לנו סימן שאנו חלק ה' וזרעו של אברהם המקדשים
לשמו. ובספרו שפחה לך לך הוציא ביהור וכתב שבת
מאות שפחה סן פנקדקת רות. ואלו הן מילה שבת
ותפלין. ושלשון עדות ואלו על היותו והאמונה. ואין
ראוי לכל אחד משהלך ללמוד זאת שיהיה ענין כי
קיום כל דבר על פי שנים טעם. ועל זה יאמרך

שלכו

על ידך ולזכרון זין עיניך למען תהיה תורה ה' צפוף .
 והתורה היא מעולם השכל והמלאכים כדנרטיק פ"ח
 דורשין אחר שמואל בר נחמני כנ דבור ודבור שיא
 מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך שנאמר וברוה פיו כל
 לבאש . ועל כן מזה זמא נקראת קדושה ויש בה
 פרשיות של עול מלכות שמים וכלי תשמישים וקראים
 כלי תשמישים קדושים . ולפי דרומות לעולם שאינו נראה
 לעין . על כן עיקר המאור שהיה הכתב אינה נראית
 לעין אלא תשמישים שהיה העור . ועל כן היא חוץ מגופו
 של אדם כמו עולם השכל . אלא ראייתיה שהן נקשרות
 בה רומח להשקות השכל הנקשרות באדם השכל . וגם
 אמרו שהיה מגיעות ראויות הרקש עד עיבורו שהוא
 אמוציות גופו של אדם . לרמוח בהשפעת עולם השכל
 במצות נוראו בהם עד עיבור העולם . לאפוקי מלבן של
 אומרים שהשגחה המשיגה מגעת עד גלגל הלבנה ולא
 יותר . מזה נאית דומות לעולם האמיתי ויש בה הער'
 למציאות גלגל העליון המכסה ומהופק על כל מה שבתוכו'
 שהם שאר הגלגלים המתנועעים בתנועתו בתנועת ההל'
 בכל ועדיו חכמה . וארבע כוכבים כדמיון הרקיע שכל
 ארבע היות שכן מאוירת בארבע תקופות השנה אשר
 הם חקוקות בגלגל המזלות אשר תחת לרקיע . וגם
 השלטים וליצירותיה מובדלים מעל גוף האדם כמו התפלין
 לפי שמיניהם למעלה מעולם השכל אשר בו שוכן האדם .
 אלא שמכסה בהן רוב גופו מה שאינו מכסה בתפלין .
 מפני שהעולם האמיתי הוא יותר קרוב לאדם וליצירות
 נראים לעין כמו הרקיע שהוא נראה לעין . והם מקראין
 תשמישי מאור ולא קדושה לפי שהם דומות לגלגלים שאין
 בו קדושה כמו בשלם השכל . וגם מזה ז' נזכרת בה
 ראות העין שהיה הגבה הנבנית מה שלא נזכר בתפלין .
 של' נאית וראית וזכרתה שהראות במצולת לידי זכירה .
 ר"ל כי נראת האדם נפלאות השם במצולת הגלגלים
 יזכור שיש מגיע לכל ויתן בלבו להשיג כל מה שיוכל .
 וכך אמר הנביא ע"ה שאו מרום עיניכם וראו מי ברא
 אלה וגו' . לא אחר שאו מרום עיניכם וראו הכוכבים
 אלא מי בראם . הכוונה במתוך ראייתם נאמא מתעורר
 למציאת בוראם . והתכלת שבני ית הוא דומה לזכב
 השמים כפי הנראה לעין מפני גובה האויר לא שהשמים
 בעלי גוונים כפי האמת . ולפיכך אין התכלת מעבב :
מצות מילה יש בה סודות ופעמים רבים ואחד
 מהם היותה הערה להסבוגות מציאת זה
 העולם השכל לפי שעלם האדם הוא חלק מה העולם
 ולא נבדל ממנו בשום זמן . לשיק מזה מה העולם
 חותם תמיד בחדר היותו מפני גובה האויר לא שהתאור
 בו יותר מושבמת בבחירות האדם . ולמה מורה להתוך
 המותר למעט ממנה בענין שלא ישחת דבר מכל
 הפעלים הנראים לזה ממנו להיות תמיד לאות ולזכרון
 בשני האדם להסבוק במציאות זה המומר ההיוול שהוא
 כל העולם השכל שצברא לתשמיש האדם השלם ולמאור
 בכל מותר מתדויו . לוי מה שצריך לקום הגוף
 והמין נאמא שהאדם הוריו השלם במצות ובמושבות
 כאלו הוא עולם כללי כפי עצמו . מוכתר בתפלין .
 עתוף בצינות ירם במילה . לכל יליו משינוי פעולת

הש"י

הגוף והוא רמו לחזון כל הגוף . והנה בא ר"ע
 לפרש דברי ר' ישמעאל ולא כהולק עליו ואמר ד'
 ערלות הן נאמר ערלה בחזון הנה ערלה אדם . ונאמר
 ערלה בזה הן הני ערל שפטים . ונאמר ערלה בלב
 וכל בית ישראל ערלי לב . ונאמר ערלה בגוף וערל
 זכר . ונאמר לו ההקדש לפני והיה תמים חס ימול מן
 האויר אינו תמים . מן השם אינו תמים . מן הלב
 אינו תמים . ומסיבין ימול ויהיה תמים . הוי אומר זו
 ערלת הגוף . כלומר בד' מקומות לריך תקון חס ימולין
 האויר אינו תמים כי עדיין חסר ה' השפטים . וכן
 מן השם וכן מן הלב הוי אומר זו ערלת הגוף והוא
 כולל לרבעתם . ופי' הענין למה לא יהיה תמים ואמר
 כ"ל ימול מן האויר אינו שומע . כלומר לא יתקן כי
 חס השמיים אשר לא ישמע לקול מלאכים . ואם מן
 השם אינו יכול לדבר ובה ימולין גם כן הדבור הרע
 והכלתי נאות . ואם מן הלב אינו יכול להשיב מחשבו'
 רעות אך אמוס יפעל הפעולות הפחותות והמנויות
 הוי אומר זו ערלת הגוף . והוא תקון כל כלות הכחות
 התמוריות ולזה הוכסם להיות בלתי תמולין הווא אשר
 הוא סבת תקון כל הגוף כאמור :

המקום השמי מה שבתב מהר"ל אבובי וז"ל האדם
 הסחיד הוא השלם במצעות המדות ובמעשיו

השכליות המעשים הנראים המתמידים ממוסדים הם
 הגשם מהפכה ומגישים אותה אל השלימות . וזה הוא
 צורת מותה ובהם הסבוכים ג"כ השלימות האלהים .
 באמרים כי בנדע ובמעשה הדבק הכפס בעולם העליון .
 וכן אחר ארסכו אין הסבך המבוקש לדעת בלבד אלא
 לדעת ולעשות . ולהיות הסחידים נקשרים בדתות
 וחקיות עניות המצות . הוא ליראה את השם ב"ה והיה
 המיישרת לעולם התמיד בדכתיב יראת ה' סהורה
 עומדת לעד . ר"ל להשכחות המתמיד והמדות הם ב'
 סגים עליונים . והאחד הוא קיום אמונה בצורא ית'
 וצורה בשכל ע"ד האמת . והשני התמדת הישוב . וזהו
 המורו האמת והשלום אהבו . והסוג הא' נחלק למינים
 והמין האחד הוא לדע שיש שם אלוה מצי ואחדותו
 וקדמותו ושלמותו בתכלית השלימות כלו . ובמין הזה
 נכללין מות לאהבו וליראה ממנו ולהסתפל ולדבק בו
 ולהשבע בשמו ולהדמות בדרכיו לקדם את שמו ולקרות
 ק"ם פעמים בכל יום ולימוד תורה וללמד' למול כל
 זכר ולהשתקף בצינים ולהיות תפלין . ואלו השלשה
 מצות תפלין וצינות ומילה הם מיישרים להשיג אמתת
 מציאותו ואין אדם יכול להשיגו כ"ל מאד פעולותיו הבחי'
 ממנו שהם מתקנים לשלם מעלות זו למעלה מזו . וה' הוא
 נקראת עולם העליון והוא עולם השכל שהוא מציאות
 השלם הגדלים . והשני הוא עולם השמיים והוא
 מציאת הגלגלים עם הסוככים בזהם . וה' הוא נקראת
 עולם השכל הכולל מה שחתה בגלגל הלבנה . ואלו הני'
 מצות תפלין וצינות ומילה הם מרחות להסתכל ולהתבונן
 בהם ללא הג' עליונות מצות תפלין לאות מציאות
 שכלים הגדלים שבעולם השכל . לשיקך אותה התורה
 להיותם בראש וברורע כנגד המוח והלב שהם משכני
 השכל . על כן אמר דבר' יאמא מררם והיה לר לאות

לנו ולבנינו לעולמי עד. לכן נקוד עשרה נקודות להורות שאינם לנו ולבנינו לעולמי עד רק עד עולם. והוא עולמו של אדם שהוא ימי שנותיו שבשים שנה. ולכן נקוד על ש"ן דעד שלא תזין עד עולם כשמותו. ויבאר הטעם לזה למה ברא אותו משני חלו גוף ונפש שני הפנים למה לא ברא אותו כולו שכלי מעשה הליכה ויהיה בכל בפועל כמלאכי מעלה. לזה אמר לעשות את כל דברי התורה הזאת. והלו היה פולו שכלי כמלאכי השרת לא נתנה תורה למלאכי השרת. וכן הלו היה כולו גופני עפר מן האדמה כחייו יער ובחיותו עדה. לא היה יכול לקיים ולשמור ולעשות את דברי התורה הזאת. לכן הייב' ההכחה לברא אותו מן העליונים והתחתונים כאמרם ז"ל ב"ר פ"ח ו"ל ר' הפרחי בשם ר' אחא לומר אם אני בורא אותו מן העליונים הוא חי ואינו מת. ואם מן התחתונים הוא מת ואינו חי. הלא הכי מצי בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים. שאם יתעל וימות ואם לא יתעל ויחיה ע"כ:

והבחינה הכונה מבוררת בדבריהם כי לא רא על החיים הנפשיים והזמני חלילה.

רק על חיי השלימות בלי ספק. כך יש לראות למה לא היה בורא אותו מן העליונים ויהיה בכל בפועל המיד שגורם שום שלימות למעלה חלילה אשר ע"כ יראה בחמת שכונתו למה שגורמו. ואומר שאם היה בורא אותו בכל בפועל כמו העליונים היה חי משכיל בפועל המיד ולא היה זוכה להשיג השלימות מזה ענינו באיורו בכלו ר"ל הכח אל הפועל. ואם היה בורא אותו מן התחתונים כבשמות עדה וחיותו יער היה מת בהחלט בלי שלימות בכל כלל נמשך בהחלט. אחר הדמיון. ע"כ ראה לזכותו וברא אותו מן העליונים ומן התחתונים שאם יתעל כבשמות שיהיה שומר מה שאם יתעל לו שיהיה וחי לעולם לאור צדק החיים בבוראם ז"ל גדולים לדיקס יותר ממלאכי השרת. והוא על זה הדרך שאין בהם מגד מזה בהחלט כמו שיש לדיקס כנזכר. והוא מכון למה שאמר הנזכר במסכת אבות פרק השישי בעשרה מאמרות נברא העולם ומה ח"ל והלא במזמר אחד היה יכול להבראות הלא להפריע מן הרשעים שמאבדן את העולם שגבר בעשרה מאמרות וליקח מזה מוב לדיקס שמקימין את העולם שגבר בעשרה מאמרות. אשר לדעתו כוונתו על עולם הקטן ואמר בעשרה מאמרות נברא העולם. וזהו שהקב"ה נתן בו עשרה דברים שכלים ואצלו ואמו עשרה דברים חומרים כנזכר. נמצא שאלה נברא מחומר וחלקים ואורה וחלקים. ויהיה שאלה התאם והלא במזמר אחד יכול להבראות. כאלו אמר שלא היה לדיקס ח"ל בברוא הדי' מתחלפות מהמלאכים הלא מברא אותם כלם נחמס ולא יהיה בחדם חומר כלל. או יהיה חומריו חומר הגלגלים בלי יצר הרע ולא יהיה אפשר להטות. בזה התשובה שרצה הדי' לברא נברא אחד שיהיה מלאכי בן התחתונים והעליונים שיהיה בעל בחירה ודון אפשר

הדי' בחירות העליונים והתחתונים וההחלוקה שמוך קדמית הם מי שחבר והיה העולם ויעבדנו בלבב שלם וחי לעולם:

המעשים השביעי הוא מ"ה המאור הקדוש ז"ל וז"ל ח"ל חנה וזכור חיון יברא דקב"ה חתרי צהון מכל שחר עמין וידיד לון את קיימה דה. דכל מאן דלית ביה הדי' את. לא נחית לגיהסם חנוניר לי' כדקח יתום דלח עייל ליה לרבותא חנה. משקר בשמים דמלכא. דכל מאן דמשקר ביהי כמאן דמשקר בשמים דקב"ה דכתיב בה' בגדו כי בנים זרים ילדו. וכשב עוד ומבשרי חנה חלום. מאי ומבשרי ומעלמי מצעי ליה. הלא ומבשרי ממש. ומאי היה דכתיב ובשר קודם יעברו מעליך וכתיב ויהיה בריתי בשפרכס. דתיח בכל זימנא לתהרשים בר נש ביהי רבויה קדישא דהאי את מתי. חמי לקבלה עומה ונשמתה קדישא קתהחדת ביה. חי לא זכי דלח נסיר הדי' את. מאי כתיב משמח חלום יאבדו. דהאי רבויה דקב"ה לא חסנר. וחי זכי ונסיר ליה שכינתא לא לתעשר' מתי כו':

המעשים השמיני הענה ואומר אף אני כי ידוע הוא שהאדם החומרי הוא מעשה הליכה בלידוף מעשה אדם. פי הנשמה הנכונה עם העשרה העליונים הנמשך לו חיון דהיינו רוח. ונשמה. וקולטת פנים. ורואית עין. ושמימה האוזן. ודבור שפתיים. ודילוק רגלים. ודעת וצדקה. והשכל. כולם חלק חלום ממעל. והגוף הגוף הוא עפר מן האדמה עם עשרה חלקיו דהיינו עלמות. וגידון. ופדריס. ומוח שגורם לו לזון שבעין. ועור. ובשר. ודם. ופערות. ושרור שבעין. כן הנה מעשה העצב ע"כ בני אדם שהיה הפפה שמוצא הזכר והקבה שמשם מטה ה' החומר עם חלקיו הללו. כדנרטיין במסכת נדה ח"ר בפסח שותפין ים בחדם אצלו ואמו והקב"ה. אצלו וזכור לזון שמתנו עלמות וגידון ופדריס ומוח שגורם לו לזון שבעין. אמו מורשת אדם שמתנו עור ובשר דם ופערות ושרור שבעין. והקב"ה וותן בו רוח ונשמה וקולטת פנים ורואית עין כו'. והוא מה שגרמו כשמוך הנשמות לה' אליהם והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. אמר הנשמות כ"ל חלקי הנפש והם רוח ונשמה וקולטת פנים והם הראייה והשמיעה ודיבור שפתיים כנזכר. אפר כולם הם נשמות. לה' אליהם כלומר הם חלקי ה' ממעל. והנגלות שהם העשרה עיני גופנים כנזכר. לנו ולבנינו עד עולם. כי הם מעשה אדם. ולכן נקוד על לנו ולבנינו עשרה נקודות לומר שגם הנגיות אשר הנה מעשה הפעם המיוחדים לנו ולבנינו אינם לגמרי מעשה אדם. כי אף הנגלות אי אפשר בלי עזר הליכה. או יאמר הנשמות לה' אליהם. ר"ל הנשמה והלקים הוא חלק חלום ממעל ואף אחרי מות האדם. הרוח תשוב אל האליהם אשר נהנה והנגלות מהם חלקי הגופני. לנו ולבנינו עד עולם. וכדי ביה חזין שחלקי הגוף המיוחדים לנו ולבנינו הוא עד עולם כמשמעו. הלא הם הנגלות אינם

מטעות הרע כי אחר שיעשה חתום הנס הוא עשוי.
והעפ"י ביושר העוונות ויעדר. לא ילדק בו שיחוקק רק
שיעדר. וע"כ אמר שהענה הכונה בהנהגת השכל
והעזרה עם החומר הוא כציוס שבת הנפש שהיא
הטובה בהם ויתחלם בה ויחשג בהענוג הנפשי.
וה"ל ביום טובה היה כבוד. ואמר שבציוס ביום
טובה יהיה המיד זכיר לראות ביום רעה לנפש שחש
שהוא עליו מפאת החומר. יען החומר מוטע בעצב אל
התענוג החמרי ואם ייחורו מעט לעצמו ולא יסניחו
בו יסע האדם כצבצו אל המוחשות. וע"כ אמר
וביום רעה ראה. וראה בציוסך פועל הטוב ביום
טובה ראה ביום רעה שפאשר שהא עליו מנחת
החומר. וביתר הטעם לזה והוא שאת זה לעומת זה
עשה החלשים. יראה שחלשים עשה שיהיה האדם
אפשרי אל הטוב ולא הרע זה לעומת זה מנחת בחיר
האדם שבמה עשה אותו. בעל בחירה וראו. עשה
בו את זה לעומת זה. ואמר שעשו בעל בחירה
וראו בעבור שלא ימלא אחריו מחומה. יראה שלא
ימלא האדם אחריו ית' מחומה מתעורר' ותלונה כמו
שפירשו המפרשים כי על כן ראה הוא ית' שיהיה הטוב
והרע נמשך מאת האדם עצמו כדי שכל תלונתו תהיה
על עצמו ולא עליו ית' :

ובזה יתייבש הפסוקים על נכון. אך ח"א לשמוע
לעצת ההכנס שלמה שלא יוכל להזהר ולהשמר
שלא יניח עצמו להספחות מהחומר. אף לא בהמול
בשר ערלתו. כי האדם הזה אשר הוא העולם קטן
נשען על שלשה עמודים. והם מזה לב כבד כי גם
משכן הנשמה והרוח והנפש. כי הנשמה היא ההכנס
ומושבה במוח הראש וממנה יא' כח כל ההנהגות
ותנועת ההפץ. והרוח בלב ובו חיי האדם והיא
המבקשת שררה להתגבר על כל העומד כנגדה וממנה
המודת קנייני העולם להשתוקק אחר רדיפת העושר
והכבוד כאומרים ז"ל השני רואה והלב חומד. והנפ'
בכבד וכבד כתוב כי הדם הוא הנפש וכבדו כולה
דמא והיא המתאווה לאכול וכבד כתיב כי תאור נפך.
ותאות המסגל ממנה ויכוון לדבר מל"ך במשפט יעמיד
ארץ. מלך היינו "מות" לב כבד. אם הם במשפט
פאקם בשלם ובמיושר יעמיד ארץ. והוא הגוף הנבדל
מארץ כי קיום האדם הוא עם. ההיבור הזה לעמוד
יהיו להנהיג זה עם זה לפאר לו רם על שם כבוד
מלכותו ולעבדו שם אחד. כי הרוח והנפש החלשים
בלב וכבד. כבדו לעבוד את הנשמה ולהיותם הרים
למשמעת הנשמה. ותלשמן יחד לעבוד ליהוה. ולא
הפך הדבר שהנשמה הרה אל משמעות רוח הנפש
עין הם נטיס בעצבם את תאות הגשמי. אך באשר
המה שנים והנשמה אחת ויהיה כגד בלשון. וטובים
השנים מן האחד כ"א יפלו האחד יקום את הבור
ואילו האחד שפול ואין פני להקטנו. ולא תוכל
הנשמה להגבר ולהתאמן עליהם למשכס בחבלי אהבת
הבורה. כי כל אצרי הגוף טרים אל משמעתם. וכשה
קם זה מופל. בכן חייב' ההכמה האלוהית שיהיה האד'
ממעת מחדת לבו באומרו ומתא' את ערלת לבבם.
ואח"כ

אל הטוב ואל הרע. שא' כשחשט' יהיה ראו לעונש
ובכלו יחשט' יהיה ראו לשכר. וזהו אומרו הלא
הספרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנבדל בעברה
מאמרו. והם המערה חלקי נפשי אשר הרשע
מאבד אותם בחיים היינו. כי רשעים באימים קרנים
מחיס והוא כי הרשע הלא הוא משתדל בעוורו בחיים
היוצו לעשות נחם רוח לילרו הרע למלכות נאון חומרו
הגוף הנגוף. וזה יהיה כבד להקרא מת בחייו מהחלק
הנפשי ואף כי אחרי מותו כי במות אדם רשע תאבד
הקוה. לא אמר במות רשע הלא במות אדם רשע.
לכא' כי הנמשך אחר מולדות האדמה והמשחקת
בהאות הגופנית נקרא רשע. וע"כ במוות תאבד
הקיומו עמו כי לא היה הקיומו כי אם בעיני גופו לא
בעיני נפשו. ומפני זה כבדו גופו תאבד הקיומו ולא
ראוי לאור באור החיים. נמלא במאבד הרשע הכה
השכלי בעו"ז ובטו"ב. אכל לא כן הצדיקים
שמקיימין את העולם שנבדל בעברה מאמרו. לא
זו שמקיימין אותו בעו"ז שיהיה חיי פעה. הלא אף
אחרי מותו יהיה חיי עולם כי צדיקים צמיחתם
קרונים חיים כמבואר הרב' מזה במסכת ברכות פרק מי
שמתו. לכן האדם הנבדל מחומר ואורה לריד שיכניע
ילרו הרע הכבוד בחומר. להיותו נכנע להכנס להיותה
בהאדם יהדיו יעבדו שם אחד את עבודת בוראו.
כמו שהזכיר שלמה בהכמתו ואמר ראה את מעשה
אלהים כי מי יוכל לחקן את אשר עותו ביום טובה
היה כבוד וביום רעה ראה גם את זה לעומת
זה עשה אלהים על דברת שלא ימלא האדם
אחריו מחומה :

ובוונתו צניי הפסוקים האלה הוא שמעשה
אלהים הנזכר פה הוא הנפש והנשמה
ההוצאה מהחת כסא הכבוד שמשיע אותה הפ"י
באדם שהיא מעשה ידיו ית' ביהוד ע"ז ונשמות חני
עשירי. כי החומר הוא מעשה הטבע ע"ז שהיא
הנפשה שמרית הזכר והנקבה שמהם בראש החומר
בנזכר. ובכן אמר שלמה ע"ה אל השלם אשר הזכירו
שלא יסע אחר התענוג הגשמי ויבהר בהכמה שהיא
שלימות השכל. והיא תחיה את בעליה בחיים הנצחיים
במדובר. ועל כן אמר ראה את מעשה האלהים. וראה
השכל הטוב במעשה האלהים שהוא השמאל והשדל
לשלימו'. והוא כאלו אמר הזכר והשמר שלא תניח
עמך להספחות מהחומר. וביתר הטעם לזה והוא כי
אחר שיתפסה האדם מהחומר ויטה אל התענוג ויטעה
דבר רע. לא יוכל לתקנו עוד כי ח"ע שיעשה אח"כ
כל טובות שבעולם הרע שכבר עשה ח"א לתקנו בעצמו.
כי עם היות שפאשר שיכורר לו בטובו ויטעה מובות
הרבה. הנה הרע הוא שהיה רע לא יוכל לתקנו
לעולם. כמו בהחושך שבער לא יהיה אור בשום זמן
בעולם אף אחר שיאיר יום. רק נאמר שנעדר ההפך
בזה האור אך ההפך לא יהיה אור יען הם הפכיים ולא
ימלא שניהם יחד. כן הרע לא יתקן לעולם אף אחר שיעדר
וגעורו. ח"כ מי יוכל לתקן את אשר טוותו האדם הראוה
לתקנו. והוא טעם לשראו שישתדל האדם להשמר

ואת"כ למנוח הדם כדי להחליט כח ההחלטת התלוי בכבד שכולו דם. גם פורע' ותגלה העטרה להורות כי בהתמטע כח ההחלטת התלוי בלב בהסרת העטרה ובהחליט כח התלוי התלוי בכבד. אז תוכל להסר הנשמה למוחכם עצמותם ההכנה לעבוד את בוראם ולסדק בו. בכן מיד תגלה העטרה שהיא כדמות יוד ותמלא השם של מדי החכמה בבשר ישראל. והוא ע"ד מ"י "עולה" "לנו" "השמימה" שהיא ר"ת מ"י"ל וס"ת שם של ד'. להורות כי לא נוכל להשיג עבודה השם וההתדבק בדרכיו. אם לא מי שנימול:

ומכיון לזה אמר בספר הזוהר תלמוד עבד קב"ה כתרין תתקין לאל קדישין תתקין. וכל חינוך דלא תחננון אשתאון ביון ורשיון תתקין. ומאי רשיון דביון דתחיו ביון ש"י דל"ת ולא יתור. ובגין כן יתחננון ביון ויתדבקון ביון. בשר דתחננון ופקדו מילין ועליו גנדפוס דשמימה. ותתגליה ביון י"ד בשמאל קדישא את קיומא שלים ותתפרים ביון שד". ותתגליה בקיומא שלים. ועל דא כתיב בראי הני אל מדי ההלך לפני ויהי תמים שלם דעד השתא אמה חסר' בריש' דש"י דל"ת. גור גרמך ותהי שלים בריש' דש"י. אשפר שכימותו דעבד הקב"ה כתרין תתקין אמר זה כנגד לב וכבד שזכרם. וכל מילן דלא נימול משתאב ביון. כי הנשמה סרה למשפחתה. ורשיון ביון חות ש"י דל"ת ולא יתור. כי בשר ראוהו של אדם ושמי' וזוהריו זקוקין למעלה. נראות כדמות ש"י. וכאשר זרוע השמאל פשוט ויהימינה. נרא' כדמות דל"ת. וכיון שנימול ועשה פריעה ותתגלה העטרה כדמות יו"ד. אז תמלא השם של מדי ויכנס תחת כנפי הכרית. ולכן מכסין העטרה וזה מנחם בעשר. להורות כי ראוהו בלבוש אל האברים כי כל הסר למשפחת שמימינו גופי' כאשר בא מן העשר כן שב לעשר כמקרה בהמה כן וקירו. אכן הסר למשפחת הנשמה תשוב אל האברים אשר נתנה. ולכן עובין פריעה וגי' העטרה למלכות שם של מדי. להורות כי בהתמטע אדם האברים הללו בעבור שהם באים מן העשר ונבים לעשר ובר אל המשפחת הנשמה. אז הנשמה תשוב אל האברים אשר נתנה והוא דם של מדי בדרהב ונשמת מדי תבינס. ואף גם זאת לא הביע האדם בזה אל תכלית השלימות אם לא בהתעסקו בצורת ה' תיומה כי היא המשלמת חותמו. כמו שכתב החכם הראש"ע צ"ח משפטים ג' אלף ט"ז אברים שהורו חז"ל והנה יש אדם שגברא שתינו' לו אלו השלם הנזכרות חזקות. או כולן רשות. או זו חזקה וזו רפה או לא חזקה ולא רפה. והנה צ"ח על כל זאת מניין רשיו' והם הנכבד וכן החזקה לחוק ולהגביר ולהגדיל בהשגה העליונה וזו לא ימשול הגוף עליה כו'. וכמו שהזכרתי בפרק א' מעמוד התורה: **והוא** המנוח לזר המלך ע"ה בלחמו תורה ה' כו' עדות ה' כו' פקדיו ה' כו' מלות ה' כו' יראת ה' כו' משפטי ה' כו'. אמר זה כנגד ג' אברים הללו ח"ך התורה משלמת אותם להשיגם אל ה' ולהשיג' בדרך הישר. ואמר תורה ה' משיגת נפש. ר"ל היא

משיגה את הנפש התלוי בכבד להיות' סר למשפחת הנשמה לעבד עבודה בורא'. ואת"כ בראו דבריו במה היא משיגה את הנפש ואמר עדות ה' מהותה פתי כי בה כבד תלוי השוקה הערב לאלוה ולשמות בכיונה וראון מה שיערב לו בכוונה וראון בהשמת השדה והיוו יער ולא בצחירה. והתורה מחיימתו שלא יחל רק לשבוע נפשו לקיום גופו. ועוד כי הכבד היא בעלת הכבש כמו שחמרו בצרכות פ' הרואה הכבד כועס וכתיב כעס בחיק כסילים יומה. ועדות ה' היא מהותה פתי שסיר כעס מלבו. פקודי ה' ישרים משמחי לב אמר זה כנגד הלב אשר היא בעלת חמדת עושר וקיימי עולם כחמר. וכל מי שחמד חומד דבר ואינו משיגו אף כל ימיו בכעס ומכאור' ובדמיון. ואף אם השיגו אז הוא חומד דבר יותר טוב ממנו. וגמולו כל ימיו בנער ופקודי ה' משמחי לב. וביאר ח"כ במה היא משמחו ואמר מלות ה' ברה מלכות עינים. יראה כי שוריו' דעיו' בליבא תליא. ועין רואה והלב חומד. ומלות ה' ברה מלכות עינים שיראה כי אין טוב ללדס ב"ח לשמח בהלקו ויראה טוב בטמלו וזו לא יחמוד ממון רעיו. ואמר יראה ה' כו' בזה בזה כי אלו השנים לריב' חיון להפסד מעצמם לייסורים לעבודת האל אלא הנשמה היא בטבעה לעלות במעלות השכליות ותשוק' אל ציח אביה תמיד. לזה אמר יראה ה' סהורה. היא הנשמה בלחמיה ז"ל בצרכות מה הנשמה סהורה עומדת לעד. יראה היא עומדת לעד ביראת ה'. ושלא תחמוד להחרי שהנשמה תשוק' אל ציח אביה תמיד וכל מגמתה ומחשבתה לעבוד עבודה בורא'. ח"כ למה הקב"ה מעט הנשמה מאמר שהיא לא עשקה מלחמה. ויראה ה' שכל במשפטו. לזה אמר משפטי ה' חמת דקון יחדיו. ר"ל משפטי ה' חמת כי יחדיו שכן השפ' והגוף יחדיו. כמו שהשיליו חז"ל בסוטה וחיגר בפי חלק. ואם להפך אדם לונד מאמר ששעם וצית מילה היא להכניע הגוף לנפש לעבוד עבודת האל הוא החזקה הקדושה היא המכלמת איתו. ח"כ למה נימול וגעור גופינו מאמר ש: כל לבא אל התכלית בהמשגת התורה. אף אדם חמור לו כשם שח"ה לבא אל התכלית זולת התורה כן ח"ה זולת המילה והשיליו ללמוד תורה ח"ה זולת המילה בלתיחב ויהיה בריהו בצרכים לברית עולם ובתנן קלם מתפרשים ויהיה בריהו בצרכים זו בריהו בשר. לברית עולם זו בריהו ה'יון. יראה שלא יוכל אדם לבא לברית ה' שהוא לימוד התורה כי לא בברית הבשר שהיא בריהו מילה. וכמו שהזכיר חזקוניס הגר לדודו אדרייטום כשאמר לו היה לך ללמוד ולא לזול. והשיב לו הין אחס יוכל ללמוד תורה עד שתמול שנה' מניד דבריו ליעקב חזקוני ומשפטיו לישאל. למה שהוא מל כיעקב. לא עשה כן לכל גוי שכל הגוים ערלים אז מה שראינו לזרר בעיני מילה בזה הפרק הראשון:

פרק שני בגודל שבחה

גריסינו במסכת בבא בתרא פ' המוכר את הספינה

חמר

להחיר על הארץ. וא"כ הן כי המאורות הראשונים שהזכיר ימי מאורות הם מאורות רוחניים מקבצין מורק מן האור הראשון ומשפיעין אותם במאורות של מטה. וזהו שפארם והיו לאורות כלומר והיו אותם המאורות למוקד בקיימו לאותיות המורה שהיו זוכין ומתעדיין בהן. או שקיימו המורה של' בהן אות כגון מילה ופכה ותפילין ע"כ כי אחרי לקימה דרבי אליעזר ח"ל עתידין ר' לא זו שזכין בזכות' לעומכ'. חלל חף חס לא קיימו חלל אע"פ שקיימו כל המורה בו' עתידין למן את הדין כמבואר לעיל. הרי שבזכות המילה מולד מדינה של גויסה וזוכין לעולם הבא :

ואמרינן

במדרש גדולה מילה שהיא עקולה כנגד כל המורה דכתיב "מי יעלה" לזו "השמימה ר"מ מילה. ד"ה מילה י"ס" לה ר"ל גור הים בשבילה וכמו קן לגור ים סוף לגזרים וארז"ל חלל תקרי לגזרים חלל לגזרים פירוש בשביל המילה. ובמדרש מורה עוללה" על" בני" חס". ס"ס למערע מילה וכמד' ליה הפך ים ליבשה רמז שבזכות המילה הפך ים ליבשה. ד"ה מילה מי בכל המורה דומה של' גדולה מילה שבזכותה מקבלין ישראל פני השכינה של' מבשרי אחיה חלום. ר"ל בזכות המילה שבבשרי אחיה חלום. גזירה מילה שבזכות' ירשו ישראל את הארץ של' ביום ההוא כרת' ה' את בריתו וגו'. וכשבטלוהו גלו מן הארץ שנאמר ובשר קודש יעברו מעליך. ובספר הזהר פתח ר' חזק' ואמר בפסוק פטרות ציבראל בהתקרב עם צרכו ה'. מהי קה המו דבורה וברק דפתחוהו בהרי קרא חלל הרי חתין לית עלמא מתקיימ' חלל על חס' ברית דכתיב חס לא צריכי יומם ויללם חזקות וימם חס' וארץ לא שמי'. דהא שמיא וארעא על הא קיימין. בג"כ כל זימנא דישאל קיימין הא' ברית יומיו שמיא וארעא בקיומיהו. וכל זימנא דח' ישראל מבטלין הא' ברית. שמיא וארעא לא מתקיימין וברכתא לא משתכחין בעלמא. מהי לא שמיא שחר עמין על ישראל חלל כד ציטלו קיימא דא. ומה ציטלו מטיחו דלא תתפרשן ולא תתגליין. וע"ד כה' ויעזבו בני ישראל את ה' וימנעו אותם ביד סיכרם וגו'. ויעזבו את ה' ממם עד דתתא דבורה ותתגדיהם לכל ישראל במלך דא. כדון תתגשו שנאסיון תתגדיהו. והיינו דתנין אמר קב"ה ליהושע ובי ישראל קיימין הירקן ולא תתפרשו ולא קיימי קיימ' דילי ואת שמיא לא עלא לחו לארעא לאתקעא שמיאיון. ושוב מול את בני ישראל ע"כ :

הגדה "פנים צנו" ויעד דתתפרשו ותתגליהו הא' "פריעת וזכו אמרו ברית לא עאלו לארעא ומול את בני ישראל ולא תתגשו שמיאיון. חלל הכי שמיא : כיון דתתגדו ישראל צהלי את חיהכנו שמיאיון תתגדיהו וברכתא תתתרו לעלמא ה"ד בפרוט פטרות ציבראל בהתקרב עם צרכו ה'. וכתיב במדרש כל חס' ואשר חסר יבא אל המלך וגו'. אחיה דמו להמיה. חלל כל הגוים חס' חו אשה חסר לא יקרה לחלל המורה חס' דמס להמיה המהיה

חס קיימא דא. דכל מאן דלית ביה האי חס לא נחית לגיהס. עוד פס מאן דתתגד. כל חסון דלא קדישין תתתקין מיניה ולא שלטין ביה. ולא עוד חלל דל' נחית לגיהס. עוד מלחמי אמרינן במסכת תענית עולם ה' משמש בגן. העלם הוא כמלה זרת של' ופנים בזרת חסן נמלא שבתן ששים זרמות. המרה הוא ג' פתחים נמלא שבתן הוא ק"פ פתחים. מילה במלוי "מס" יוד" למד" הא' יעלה ק"פ. לומ' המקי' מלות מילה זוכה לכן. ובזו"י "בראשית אבות" חס "ברית מלמד שהמילה מלאת מדינה של גיהס. וכן מה שאמר ר"ל שחס קיים כל המורה ולא קיים מלות מילה נפל בגיהס. זה בג"כ פליג עליו ר' יוחנן שהרי חס קיים מלות תפילין זוכה לעומכ' כדליתא במדרש למא נסחבה בזכות ההרץ לפ' תפילין. כך אמר הקב"ה עבו מזהו זו שבשבילה הכנסו לארץ ותזכו להרץ ותזכו לחיי ע"כ. והיותא שמיאיון' דהא אמר רבא כל המורה תפילין ומתעטף בציצית וקורא ק"פ ומתפלל מובטח לו שהוא בן עוב"כ. ואמר חביי מערב אני בו שאין גיהס מולפת בו. רב פפא אמר מערב אני בו שנותניו נמחקין. ומה דליתא במדרש שהצרכו וכל הערלים יורדים לגיהס דמשמע חף קיים כל המורה כדברי ר"ל. "ל' בערלי גוים משמשי דלא עבדי שום מזה. חלל מי שקבל עליו המורה וקיים מלות תפילין תתקנה מילתו מניהס ומיטתו לחי עולם הלא ואין גיהס פתח פיה חלל למו שלל ליד חפ' חק אחד. וזוהי יתיישב המלמד כל כיון :

ועל דא ר' יוחנן המלמד דהמורה את הכפינה במה שאמר רבא בר בר חנה דהו רזיל חלל צמדבר. רבא בו שהתקרב במדרש שהוא מקום התבודדות והעמיק כבוד הכלים ע"כ. ואמר כי דהא הו חיי חזון ר"ל ראי הככל העיוני השכלי והשכל המעשה הנפשי כמו שארז"ל הרוחא חזון כהולם יפא להכמה שאלה החמם כחון תרונה. דשמיא נדפסיוו בו. ר"ל אמר והתקון כחלית העניני עומ"כ ורב טוב האפין חסר הוא כל כך גדול חסר לא יוכל הגוף לקבל התענוג ההוא. והוא העולם רחיים חסר ממנו הא' העליון דכתיב כי עמך מקור חיים באורך נדא' אור. וקננדי נהלי משה' מתתיהו ע"ד דלית' בב"ר שר' אבהו כשנע' למות הרהס לו הקב"ה חלל עשר כרכין תתפרסמו. וכמו שם' הכי' גיוד ופיק קדמיהו חסרסמן נכרת'. ואמנה לחו חיהא לי מני' לעלמ' דלחא חד' דלית ליה בדפא וחדא דלית לי חסמא. כלומר התקון חס ים לו חלק בשפע המוצא ההוא לעמוד. והשג' שבזכות התפילין חסר רמז לו חס גדפ' בעבור התפילין הן בזרוע. או ע"ד שאמר אליעזר על כפי כפיית על התפילין וקרא' כפי יונה. גם בזכות המילה חסר הירק רמז לה בזכות חלו הבני' יהיה לו חלק לעומכ' כמו ככתב רמזו בחיי ב' בראשית וז' והיו למאורות על התפילין השמים היה לו לומר והיה לרקיע השמים המו שאמר והיו לאורות. חלל הכוונה שיהיו מן הא' הראשון שהוא מאורות המאורות שעל הארץ כי חלל הכתוב ימי המאורות ברקיע השמים

המיתה האמיתית שהיא עושה של גיהנם. לזכר
 "מאשר יושב" לו "המלך ר"ח מילה. ונשי ישראל
 שלא יחולו מין שילול' דכתיב "חם" שרביט "הזהב
 ר"ח חם. ר"ל חם של יחולת. ועל זה חומרים
 בצרכת המילה על כן בשכר זאת חל חי חלקו
 צוריו לזה נהגו' וגו'. ומאשהב הש"י בורע אברהם
 אברהם חם ברייתו בצרכת לחות ולבית עולם. של'
 והיתה ברייתו בצרכת לבית עולם ר"ל לחות ולמנן
 בעדם. וז"ל בנ"י ונתיך לך ולזרעך את כל ארץ
 כענין לחמות עולם והייתי להם לאלהים חם בריך מקבלין
 אלהות. הני אלהים להם לאלהים פטרון. לפיכך יש לנו
 לקיים תורתו. ולשמוח בבריתו. ולקבל אלהותו. וזהו
 יגן בעדיו :

המיתה האמיתית שהיא עושה של גיהנם. לזכר
 "מאשר יושב" לו "המלך ר"ח מילה. ונשי ישראל
 שלא יחולו מין שילול' דכתיב "חם" שרביט "הזהב
 ר"ח חם. ר"ל חם של יחולת. ועל זה חומרים
 בצרכת המילה על כן בשכר זאת חל חי חלקו
 צוריו לזה נהגו' וגו'. ומאשהב הש"י בורע אברהם
 אברהם חם ברייתו בצרכת לחות ולבית עולם. של'
 והיתה ברייתו בצרכת לבית עולם ר"ל לחות ולמנן
 בעדם. וז"ל בנ"י ונתיך לך ולזרעך את כל ארץ
 כענין לחמות עולם והייתי להם לאלהים חם בריך מקבלין
 אלהות. הני אלהים להם לאלהים פטרון. לפיכך יש לנו
 לקיים תורתו. ולשמוח בבריתו. ולקבל אלהותו. וזהו
 יגן בעדיו :

פרק שביעי בהנהגה

פרק שביעי בשמחתה

ב' איתא כפ' מרובה רב ושמאל רב ר"י איקלעו
 לבי פבוע כפן. ואמרי לבי לבי יצוע
 כפן ופי' ר"ח שולד שם בן וע"ש שכולד טעם וממלע
 ממצי אמו כדכתיב והמליטו זכר נקט יצוע. והיו
 גילין לשפות טעודה. ואחד מן הגדולים הוכיח מכאן
 דטעודה מלוא הוי. מדחיקלע רב להסת דהא אמרינן
 פרק גיד הנשה דרב לא הוי מחמי מסעודה הרשות.
 והיה רוצה לומר דאם שאלו מוכים עכשיו לאחר שולד
 זכר וכנשים לשם לביט בליי פכת הסמוך ללידא דהיא
 סעודה מלוא. והיוויו אותה סעודה דפי' ר"ת וקבעה
 בליי פכת פשעה שהכל מלויין בכתבי' :

ב' איתא כפ' מרובה רב ושמאל רב ר"י איקלעו
 לבי פבוע כפן. ואמרי לבי לבי יצוע
 כפן ופי' ר"ח שולד שם בן וע"ש שכולד טעם וממלע
 ממצי אמו כדכתיב והמליטו זכר נקט יצוע. והיו
 גילין לשפות טעודה. ואחד מן הגדולים הוכיח מכאן
 דטעודה מלוא הוי. מדחיקלע רב להסת דהא אמרינן
 פרק גיד הנשה דרב לא הוי מחמי מסעודה הרשות.
 והיה רוצה לומר דאם שאלו מוכים עכשיו לאחר שולד
 זכר וכנשים לשם לביט בליי פכת הסמוך ללידא דהיא
 סעודה מלוא. והיוויו אותה סעודה דפי' ר"ת וקבעה
 בליי פכת פשעה שהכל מלויין בכתבי' :

ב' איתא כפ' מרובה רב ושמאל רב ר"י איקלעו
 לבי פבוע כפן. ואמרי לבי לבי יצוע
 כפן ופי' ר"ח שולד שם בן וע"ש שכולד טעם וממלע
 ממצי אמו כדכתיב והמליטו זכר נקט יצוע. והיו
 גילין לשפות טעודה. ואחד מן הגדולים הוכיח מכאן
 דטעודה מלוא הוי. מדחיקלע רב להסת דהא אמרינן
 פרק גיד הנשה דרב לא הוי מחמי מסעודה הרשות.
 והיה רוצה לומר דאם שאלו מוכים עכשיו לאחר שולד
 זכר וכנשים לשם לביט בליי פכת הסמוך ללידא דהיא
 סעודה מלוא. והיוויו אותה סעודה דפי' ר"ת וקבעה
 בליי פכת פשעה שהכל מלויין בכתבי' :

ב' איתא כפ' מרובה רב ושמאל רב ר"י איקלעו
 לבי פבוע כפן. ואמרי לבי לבי יצוע
 כפן ופי' ר"ח שולד שם בן וע"ש שכולד טעם וממלע
 ממצי אמו כדכתיב והמליטו זכר נקט יצוע. והיו
 גילין לשפות טעודה. ואחד מן הגדולים הוכיח מכאן
 דטעודה מלוא הוי. מדחיקלע רב להסת דהא אמרינן
 פרק גיד הנשה דרב לא הוי מחמי מסעודה הרשות.
 והיה רוצה לומר דאם שאלו מוכים עכשיו לאחר שולד
 זכר וכנשים לשם לביט בליי פכת הסמוך ללידא דהיא
 סעודה מלוא. והיוויו אותה סעודה דפי' ר"ת וקבעה
 בליי פכת פשעה שהכל מלויין בכתבי' :

ג' איתא כפ' מרובה רב ושמאל רב ר"י איקלעו
 לבי פבוע כפן. ואמרי לבי לבי יצוע
 כפן ופי' ר"ח שולד שם בן וע"ש שכולד טעם וממלע
 ממצי אמו כדכתיב והמליטו זכר נקט יצוע. והיו
 גילין לשפות טעודה. ואחד מן הגדולים הוכיח מכאן
 דטעודה מלוא הוי. מדחיקלע רב להסת דהא אמרינן
 פרק גיד הנשה דרב לא הוי מחמי מסעודה הרשות.
 והיה רוצה לומר דאם שאלו מוכים עכשיו לאחר שולד
 זכר וכנשים לשם לביט בליי פכת הסמוך ללידא דהיא
 סעודה מלוא. והיוויו אותה סעודה דפי' ר"ת וקבעה
 בליי פכת פשעה שהכל מלויין בכתבי' :

ד' איתא כפ' מרובה רב ושמאל רב ר"י איקלעו
 לבי פבוע כפן. ואמרי לבי לבי יצוע
 כפן ופי' ר"ח שולד שם בן וע"ש שכולד טעם וממלע
 ממצי אמו כדכתיב והמליטו זכר נקט יצוע. והיו
 גילין לשפות טעודה. ואחד מן הגדולים הוכיח מכאן
 דטעודה מלוא הוי. מדחיקלע רב להסת דהא אמרינן
 פרק גיד הנשה דרב לא הוי מחמי מסעודה הרשות.
 והיה רוצה לומר דאם שאלו מוכים עכשיו לאחר שולד
 זכר וכנשים לשם לביט בליי פכת הסמוך ללידא דהיא
 סעודה מלוא. והיוויו אותה סעודה דפי' ר"ת וקבעה
 בליי פכת פשעה שהכל מלויין בכתבי' :

מספר הזכר כפחם בדקיה מנהג זה ח"ל א"ר אבא
 ביומא דהפיק בריה לא עליה להאי בריה קרי קב"ה
 לפמלוא דליה והמר המו מה בריה עבדיה בעלמא ביה
 שעתא חידמן ליה חליה ז"ל ועלם עלמא בהרעב מחסון
 וחידמן חמן. ועל דא תנינ דבעי בר נש לתקן כרסיה
 הלא ליקרא דליה. הוא סליק ואבדיד קומי קב"ה.
 הא חיי בנדמיא נתיב מה לך פס. חליה וגו' ונתיב
 קנא קנאיה לה' וגו' כי עזבו בריהך בני ישראל וגו'.
 אמר ליה חייך בכל אחר הזדמן ופומא דאבדיד הא
 יסדיד דישראל קיומן האי קיומא. וז"ל רבי מאיר בן
 גבאי בספר מולתה יעקב ונרץ לומר בפירוש זה כסא
 של חליה זכר לטוב ואם אין אומרים כן אין בזה לשם.
 כך ראיתי במדרשו של רשב"א ע"פ. וכן נהגין להניח
 הסכא הזה שלשה ימים אחר המילה וכן יסד הפייס
 בשלמות המילה יער קנא גלעדי בקאחך. ופיה על
 עזבו מורחך כסא לעדות מוכן לעדמך ערובים כסא
 שלשה ימים כו'.

ח כתב בספר מנהג להדליק נרות בצה"ל
 שיש בו בריה מילה. ונראה לי ע"פ כי נר
 מאוס ותורה אור והוא דרך שמחה וכבוד. עוד נ"ל
 טעם אחר שכתבו על ההלכה או על הירושלמי שכן
 היו נוהגין בימי הסדר להדליק נרות ביום שיש בו
 בריה מילה ללוח ולסומן לעובדים דרך שם שיטורו
 וידעו ישראל שיש שם בריה מילה ויכלו שם לשמוע
 הנצרות כמו סיד הקלירי בימי ח' של הנוהג באור
 הנר בצבור חיל השם בריה מנגנת. וחז"ל דבמלמודא
 דידן בסנהדרין בפרק אחד דמי ממונות לא משמע
 הכי דר"ה התם קול רחיים בצבורי שבוש הן שבוש
 הן אור הנר בצבור חיל השם' שם משת' שם.
 וז"ל דהתם מני פופא דרוב פופוס לא קלירי על פי
 הירושלמי וע"פ האגדות. עוד מצינו מה שעובין נר
 גדול בבת הכנסת ביום המילה כימן למשחה
 כדאמרינן בלחוד דמי ממונות אור הנר בצבור חיל
 משחה שם כו'.

ט כתב רב כמה גאון נאסות שאלה היכה לליכא
 חלא אומא דמחיל וגברא דהפס למוקא
 מנכך על המילה דהיכה דאכסר בעשרה עבדי.
 וס"ח דלא אפשר מנכך פסותא מעשרה. חלל לכהלה
 עכ"פ לריבוי עשרה ויהיב טעמא באורכר משום
 שהם נוק ואם מצינו האכורין ולרץ לחדות פגמי עשרה.
 ולכן אומר דודו. ולפי שהכרסה בזה בשבילי מטעמין
 לו. ובהנהגתו משום דחיותא בפרקי ר"ה דאין
 שום עדות שנתן הקב"ה לישראל לא היה חלל בעשרה
 והנה נמי יעידו עדת העשרה על האב שהכניס בגו
 בצריתו של אברהם עכ"ל.

י בברכה שמואל יורד לפני הריבה וסמך רוממות אל
 בגרונו 'אורב פסיות פידס. ומר"ס
 מו"ק פתח במשפח סומן מ"ג דהאי דרשה לא נאמא
 בשום דוכאא והדרשנים אומרים כו' ובצרכות נדרש
 כו' עוד כו'. ומתוך זה קנה דאין לרץ. ובפסיקתא
 נדרש לחדות ההל' ביום המילה מלהפסל ע"כ וישיק
 הטעם לפי שפסג צמא' לכן רמז לו להפסל עכ"ל.
 ולי

והסמך ליה בך ה' חילו. נפוך כל פעם היו
 מעשרין כהן אחר הכי נמי לא שאל. ומטעם זה גדול
 בענין ברי' יוסר ממוהל אחר מר"ס כ"ל דמקדימין אומר
 בקריאת המורה קודם המוהל:

ד מציאתי כחוש מעשה שבקשו להסיד להיות
 בעל בריה ולהיות שופעין להחן. אמר
 למבקשים מוטב לקנות לבם ארסיה. חבטו להחריס
 ויהסבו לחסד ואמי מעלה עליהם שבר כללו עשיהם.
 אמרו להסיד למע תיגע מן המוהל. אמר להם אפילו
 שבר טוב חקבל שקימתי לזה ארסיהם ובהדלתי מן
 הסכוד. ועוד יסנה מהם יותר ממני חלו הייתי בעל
 בריה נמלתי גזל את העני מהם שסיו מהידי אומר.
 ועוד בשם שחבריו וכלו לקיים אפסיהם במורה במוט
 חלל מצי' שאין רודפי' אחרים רדוף אחרים:

ה בברכה ההפ"ך סימן ש"ז שאל מיכנס האשה
 בריה הכנסת בין הארסיהם להיותה כדיוק
 להיומא חושך בחורק דחפ"ה חס בעלה מוהל או חפ"ה
 לו ביה דלח' אורחא ליהבם מקושטת בין הארסיהם כו'.
 וכתב מר"י מו"ק מכתמא מדרסקיד מר"ס שאל
 מיכנס האשה בעורה בין הארסיהם משתמא ג"כ לא יכנס
 איה בין הארסיהם ליקח הילד מהילדות. אך ההפ"ה שיהא
 בעלה בריה חקל הילד מהילד' והפ"ה עד כמה
 הכנסה ולא תיכנס אל חורק ובעל בריה יקחנה מידה:
ו בברכה האגדות בפרק ח' חלו מנלחן חלל אחר ג'
 ימול. ואם ח"ו שם חומן חלל הוא חף ימול ביום
 חמין ולעולם יקר יקר לב"ה. וכן הוא בפרנס כו'.
 ק"ל וכתב עוד בפרנס חלל מותר להיות בעל בריה
 בעל יוס כו' עד מותר"ס הים בעל בריה חף ל' של
 חזיו ורחק בלילה שלפני המילה וטעם נהן לדבריו דהוי
 כרנן לגבי דידו. ומותר"ס בעלמא רבנו אבוחינו
 ברחמיה והאכל הוא וחששו חוף שלשים לנפשים בגדי
 בשם כסין בעלי בריה עד לאחר ויאת ביה הכנסה
 עכ"ל. ומדחפ"ב רגל דידו מותר נמי לנעם לסעודה
 וכן. חב חשב"ן סימן תכ"ה להדיא דמותר הבעל
 בריה המוהל לחלול הם חלל דבר"ה גמנס וכחב
 דהכנ' לחלוט עם השפמים וכחב מר"י מולין השושה
 כימן ק"י דגמנומו הוא דלא הויב סעודות מאיה
 חלל כפאין שם שמחה כמון של עיבור ואין מסקנת
 החוססת דמ"ק ויתר רבותיו הקדמונים הכי. הלכך
 נע"ד החולל עם לש"ם כשהוא בעל בריה הרי זה רחיו
 ומסכר עכ"ל.

ז בברכה לטעות כחל להיטור וים סוף לדבר בפרק
 ר"ה כבצורו בימיו על הכרית ונתקנה
 לדבר וברח לו ונתנה במערה ויחזר ה' לו מה לך
 ה' חליה ויאמר קנא קנאיה לה' חליה ישראל כי עזבו
 בריהך בני ישראל. אמר ליה הקב"ה חייך על מה
 פקעתא כל השילם את שיעשו את המילה חמיד
 עליהם שקימור. לפיכך מצינו כחל למלך הכרית
 בקרא חליה שנה' ומלך הכרית אשר חסם הפנים
 בו הנה ב' אחר ה' אבוחות. כך כתבו כל הפוסקים
 קמלי דקמלי וצמרחי דצמרחי וכולם כחלל לא הביאו
 דחיים רק מפרקי ר"ה. והני מלמתי עוד סמך לזה
 15

שפירק ג"כ הקב"ו על" המילה. ואל" למול ולהלחך
הק"י יצרך להכניסו ואחר כן ימול. ושאלו אל הרב
ה"ל חס אריך לברך ג"כ שהחיינו מחלל דהאס כהל'
והפקיע' את בנה מן הסדיון ומצטל ברכה זמן של
פדיון. ולכן חס ביקר עתה הזמן בשעת המיל' ואמר שלא
יצרך זמן ולא היה משנה בברכה אשר קודם ואמר
פלוניבר פלוני ע"כ:

יד ואבי הבן מצרך להכניסו ואם הוא עומד מל

חם בנו מצרך קודם שימול כדלעיל.

ואם אחר מל אותו אינו מצרך אלא לאחר המילה.

ואם דאמרינן כל המצות 'מצרך עליהם עובר לעשייתן

שאי הכא מחלל שמי מול אלא ע"י שליח אין לו

לברך ברכה זו עד אחר המילה שמה לא ימול זה

המול ואמא שצרך לבטלה כ"כ הכלבו בשם הראב"ד

ז"ל בשומן ע"כ וכך הוא דעת החו'. וצדק ברכה

הריוה כתב שמה מתקלקל המילה ומאז ברכה לבטלה

וכ"כ האבודרהם בדים שפרו שער שליח וז"ל ואל"ס וארי

ברכה חצי הבן אחר המילה ולא הוי עובר לעשייתה

וי"ל שמה מתקלקל המילה ומאז מוציא לשם שמים

לבטלה. ואל"ס בשחיטה ובתקיעת שופר נמי ליוחס וי"ל

ששחיטה ותקיעת שופר הם תליות צדו ובדעתו.

הכל מילה היא תלויה באלה אחר אין מצרכין עובר

לעשייתה. וי"א שהעצם שצרכין ברכה להכניסו

בבריתו כו' אחר המילה. לפי שאינה כשאר ברכות

שצרכין לעשות המצוה אלא ברכ' שבה אודותיה

היא שהאב מודה לשם שמו לבן ולהכניסו בבריתו של

אברהם אבינו וזה הכוון ע"ל. ונעם זה האחרון

כתבנוהו הר"ן בפר"א והרמ"ם כתב פס ואומר ר"ת

דברכה זו אינה דווקא על מילה זו שיעשו' עשיו קאי

אלא מודה ומשנה להקב"ה שאלה לעשות מצוה זו

כשצדו עוד ילדו. ותקנו לה מקום זה לגלות

והלודיע דזאת המצוה נעשית לשם הקב"ה ולא לשם

הר גריות והוא מדברי החו' בפ"ק דפסחים. ובזה

מיושב ג"כ שאומרינן אותו בלמ"ד וכ"כ הכלבו וי"ל מאחר

שצרכ' זו מצרך אותה אחר המילה היאך מצרך

בלמ"ד. ופי' ר' יצחק חזקן שצריך ברכה זו להודיע

שלא היתה סמ לה לכונת מרא' עין בלבד אלא לכוונת

מא' ודבוק' היא עם הברכה שצרכו על המילה להכניסו

בבריתו ש' אברהם אבינו. וי"ל הסוד י"ד ואל"ס

הרמ"ם ז"ל כתב ומוצ' לברך מיד אחר ברכת המילה

קודם שפעה פריעה והפיו שציר עובר לעשייתן ולהבא

דמל ולא פרע כאלו לא מל ע"כ. ויש להקשות קודם

המילה למה לא יברך. אלא הואיל ותלוי בדעת המולל

ושמה יתחברט ומאז ש"ס לבטלה. ח"כ קודם השחיטה

נמי יחוש שמה יבא ליד ברכה לבטלה. מוכן הכלבו

פי' אחר שהחיל בלחמ לא ימכר מלגומר ואם אין

שם אבי הבן מוהיגן שמי שתוס' הילד יברך אותה כ"כ

הסוד י"ד. והנחות מיימוני בשם סמ"ק וכתבו וסמ'

הינו מבור שהוא כמו שליח ב"ד וכ"כ בלבו בשם

הרמ"ם ז"ל והאבודרהם בשם הראב"ד ז"ל:

מו ואם היו אחריים עומדים עם אומרים כש

הסכנתו לברית כו' כדאיתא בפ' ר"א

דמילה

ולי נראה נעם מהנהגה כי ש"ן הוא גשה בזמן הזה
במקום שהם המקריב כמו שכתבתי לגיל בעמוד העמוד'
סימן ק"ט בשם הר"ם רבי יוסף בשם ר' מנחם דמן
גליא זה שער לפני התיבה אין להגיד לו בזה והתפלל
אלא בזה וקרב עשה קרבתו כו'. לכן מחלל שעתה הוא
מקריב קרבן זו במה שכל הדין. ראו להקריב
קרבתו כמלה וזה לדבר מ"ה ר"ת מוסל "יורד
לפני" התיבה. ומהיגן שמוסל ילבוש בגדים נאים
דרגל ידיה הוא ורמו לדבר "מאור" הסוד "הסוד" לבשת
ר"ת מוסל:

סו והמילה וברכתה

מדיצין הדין קודם המילה. ובשעת אחר
הרמב"ם לחכמי לוי"ל שלא הסירו רק
בחמין שהחמו י"ג.ס. ואח"כ מלישין הילד משיל
כתבן כי נקרא חתן בשל חתן דמים למולות. וליקח
אותו האם היא בעלת ברית ומביאו עד פתח ב"ה.
וצה השל ברית לוקח אותו ממנה ומביאו לב"ה והעם
אומרים בקול רם ברוך ה' כי האב צימ' ח' ר"ל
ברוך הנימול לח' כ"כ מזאת המאור ואבודרהם וצימ'
וכל האחרונים. ובשמיאיו עד הכסף שהוכן משימו
הולד עליו כדי שיברכו אותו. ואח"כ יבא השל ברית
ויטול הדין בחיקו ויעמוד המולל לפניו ואבי הבן
עומד על המולל להודיע שהוא שמוח כדאמרינן לגבי
קרבן אשפר מיהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על
גביו כן מסוק בטור י"ד סימן רס"ה:

יב וי"א מליך לכסות ערוה הקטן בשעת הברכה

כיכ רבי יונה ב"ס פ' מי שחמו וכתב עוד

די"א שאין צריך דהא בניו קטנים אעפ"י שיהיו עמהם

במילת קורא ק"ג ואינו נכנס. ואינו ראי' דהא אינו

רוצה להטריחו וא"ל לבטלו בשעת הברכה ע"כ.

והרמ"ם כתב דברי הר"ב יונה והסוק וכתב וגם

נראה כיון דלשקויה המילה קאחי קרינא ביה ספיר

והיה מחניך קדוש. ואין בו אותה שעה ולא יראה

בך ערוה דבר. והכלבו כתב וי"ל כתב הר"ם בקטן

פחות מט' שנים אין לחוש דלא שייך בזה ערוה. אך

כשהוא מעונק בלואה ים מקפידין אפי' בן ח' ימים.

ומהו הא דאמרינן אין מרחיקין מאוזה קטן עד

שיכלל כוית דגן. אעפ"כ עוב לנקותו קודם ברכה.

ומורי ר' יחיאל ז"ל היה כויל לכסות ערוה אפי'

בלא פוס סינוק ואפי' בקטן בן ח' ימים בשעת הברכה

ע"כ. והמרדכי במסכת שבת פ"ה הכריע וכתב

וי"ל כתב הראב"ה מנהג הסידות שלא יגלה המולל ערוה

הסינוק עד אחר הברכה. ואם לבו נקפה ובהול מוצב

שיגלה קודם וכ"כ האבודרהם:

יג הבר מצרך בחי' אה"ה הקב"ו על המילה.

ואפי' אם חצי הבן מל בעצמו אינו משנה.

גם אינו מצרך שהחיינו אם לא שאל בנו הסבור

שחייב לפדותו מצרך שהחיינו בשעת מילה ואינו מצרך

בשעת פדיון. אבל כשפור מדיון אינו מצרך שהחיינו

מא שכתב בדרשות מהר"ל פ"ס אחת מל האב את

מא הסבור והאם היתה כהל' וזה מהר"י סג"ל

מסוד והלחץ במסל. בני צל ומתוך אותם בעפר
מסוד דכחב גם את צדס ברית שלהיו חסירך מזכר
לון מים ב. ולכך לוקח' חול לקיים דברי שיהם
שהיו נקרא עפר ומס כדלמתיך בחולן עופות מן
הרקק נבדלו ע"ל. וז' המהר"ל דוהבני לזרוק מפיו
דס המלצה בחול כמו הערלה :

יה אח"כ יטול המוסל את ידיו כדי שיכרך בנקיות
ויכרך הכרסה עד כורס הכרית. ואומר
קיים את הילד הזה לאביו ולאמו. ואם ח"ו נפטר
אביו או אמו של חינוך מדלג מן הכרסה חזק שהוא
ואומר קיים הילד הזה לאביו או לאמו. הנה
וקורא לו שם כי אברהם לא נקרא אברהם כי אם
בשפת המלה :

יש ומנהג כשאומר ואומר לך בדמייך חיי. וזמן
באצבע מן היין על שפת הסגור. וז'
האבודרהם העפע מסוד דלמתיך במדבר סיני רבה
סימו חים חרבו על ירכיו משה מל. והלך פורע.
ויהושע משקס פירות לפי של חותם הרעפים שם
לא היו מוליס במדבר מפני קורח הדקד ומפני שמו
בשפה רוח לפומס. ועבשיו שהיו עומדים ליהרג לא
רצו משה ואהרן שיהרגו בלא מילה. ובא קבל' מו'
ולכך הים משה מל ואהרן פירע ויהושע משקס חותם
עפר העגל. כמו שנאמר ויקח את העגל אשר עשו
וישרוף באש ויסחמו עד אשר דק ויזר על פני המים
וישק את בני ישראל. ואמרו רבנן ז"ל מלמד ענדקן
כסופות וחלום השקף היתה להם בשפת מילה ופריעה
למות ולא לחיים. ואמו חלומים השקף זו של שפת
מילה והפריעה יסיה לחיים. לא באותה של יהושע.
ומה שאומר ואומר לך בדמייך חיי שני פעמים. לרמוז
שזוכה ע"י המילה לשני עולמים העולם הזה והעולם :

ב ואומר הדור לה' כי טוב כי ליולד מסוד. ומכאן
המהר"ל נראה בעיני העפע מסוד
דליתא בגמרא אמרו לו אשמו ילדס זכר מצרך הטוב
והטעם. וי"מ משים חרבו לריכך להודות ולחד מהם
היולא ממים האבירים וכן התינוק ילא מאסורי משי אמו
ע"ל. והחוקקו כהב לפי שכתוב גבי משה ומרס חומר
כי טוב הוא ואומרים פניאל מל וכן כתב אשר דהרס
והרוקק כהב דלון נראה ובתב צבס רבי יהודה ז"ל
דכתוב גבי אברהם וברות עמו הכרית ואמרינן מלמד
שהק"ס משיע לברות. ובתב כהרית לתת לך את
ארץ כנען פירות ברות המילה. ובפסוק אשר כתב חתן
לשם ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי
קדם חלמה דקרי לשפוטס הארץ חסד. ומפוס הכי
למרינן כי לעולם חסדו במילה דהיינו בשפוטס ארץ
ישראל שנקראת חסד שיתיה ע"י מילה :

כא כתב הסוד י"ד ח"ל כתב דהיוני חבי הרא"ש ז"ל
בשפוטס מי שיש לו שני חינוקות למול יכרך
צרכס אחת לשניהם. ואפילו אם פנים מלך הראשון
יכרך על המילה. ושניה לפני. ואפיו לפני קודם
ועולה לראשון ואפילו חין הגער הפני לפני צעת הכרסה
כיון שדעתו עליו. רק פנה יסוד דעתו בנתיים. וכן
כתב הרשב"ם בשפוטס ודכריהם כהב המרדכי כמק

דעולה חבי סכן חומר להכניסו בבריתו של אברהם
לפניו. העומדים עם חומר' כהס שיהם לברית
כ'. וכתב האבודרהם כך יכנס לחורה ולחופה
ולתשמיש טובים סלון סן מלום סכן המולדות על האב
כמו שאלמו. והכרוס על זה הסדר דלמתיך לעולם
לומר חסד חורה והסר סן חסד. להסיר חסר סן
בשנים טובים חפ"י סן חסד בנאות מברוא סן י"ג
מכל מקום חינו סן עונס עד עשרים וכבר הים סן
שמונה עשרה לחופה :

מן מהא דליתא חסד העומדים עם חומרים כהס
כ'. הביא מהר"ס דרובנבורג רחיים
שם לעיני בשפה מלון חסדוק. ועוד דכתיב
ויסמר ספס בברית סל"ב הסב"ן סיון סל"ב והמרדכי
ע"ל דמילה והסלבו והאבודרהם והגהות חדשות סביב
המרדכי פר"ל דמילה דף קע"ו הביאו עוד רחיים
הסודותלמי שם לעמוד :

יו כתב האבודרהם כהס חכן הירחי והבו בדרפס
לכתיב סל מלס חול ועפר וסומינן סס
את חתך הערלה. וסס סלכר לבד בפרקי ר"ל כל
חרבשים סס ספיו ישרל במדבר לא היו פורעיו מסוס
עיני הדקד. וכססיו מוסינן היו מולון חותם ערלה
ויסומינן חותם בעפר. ומלוחס ססס וליך היו מתנין
את הערלה בעפר. וסס סמך לחול וסמתי את זרעך
בחול הים ולעפר וסמתי את זרעך כעפר הארץ וכן כתב
לומר י"ד והמורס העלור וסליו והמהר"ל והסתיא
והרוקק וכולס לא וזו ממשס זה. וזלס הארור הסור
מכס בעפר סלס וסמך עליו הארור הוא נחש
הקדמוני חו מסימס בשפת המילה כלי עס עפר
לחם סס הערלה לקיים שנאמר חס רעב סונאך
הסליוס לחס וכתיב בים ונחש עפר לחמו. ואפיו בקסתי
לס סססס נפיו ומלוחי כסוסס' כספר היסר
ולסחוס ערלה מתקני מלוח חול בעפרס לאסרלס
הסול ערלה בגוים. ברול דכתיב ונחש עפר לחמו
ועפר סלס כל ימי חייך. כסר דססול נחש סלסער
מקמי חסד סיו מדוריס בעפרס וסמקי לים כך.
דססול גוונס ממש חן לריכך כד מעכרין לערלה
לסמקל לים עפרס לריסיו בים מדוריס. וסלחין
חבי מלור הקדום ז"ל כתב סלסל כל מלן דקריב
בריס לקרנול דל סללו הקרי כל קרנול דלמלס קמי
קב"ל וסללו מן מדכסל סליחס קמים. גיון סן פני
לסרלס מדכסל כמלסל חד מלול ארעל למיכר עליס
היו קיימס קדיס. וסלסכס קמי קב"ל סללו מדכס
עליס עיון וקרננין עליו וסרי. וסלס לים יסרי
מכוסלו דכסו וסכס עיון סס עולחך וסל סלמך וג'
ככל מקוס אשר חזיר סס סמי דל מילה דכתיב סד
כ' לירליו ובריתו להודיע' ע"כ. וסעל סורי חבי
רחיים לזס מן הססורוס וימללס 'ל' בוסורוס חד
וימללס עפר וסלך וימללס למלך סלול גבי מלס
ערלס פלשס. רמז למס פסותין הערלה בעפר.
סרי סל מלס סססו קדמוני לא דכר רק סול
ומכסל אכוסיו חורס סל. ומס סלון לוקחין עפר רק
חול כסכו הגסות מיסיוני כני ח"י מתיני חורי כמיס

הכנסת שאין מלין בו משפלין דרדק עכ"ל הרקח .
וכן ח"ל פוטים כל מילה בליתו כ"ס שאין מלין בו
מכאן מהר"י סומ"פ א :

כה כתבו טהרות מיומן פ"ה טהרות מילה
שמה שנהגו להסיר ערלת הנפלים
בצירור אכן הוא מאוס חקת הפוסקים דלמדין
בצ"ר מעביר הערלה מן הקטנים שמהו ולא מלי ונחנה
על פושעי ישראל . וכתב עוד שם דאין מסדין ערלה
כפי ביום טוב אפי' הוא שני של גלויות דפסל אין
מזה לקובדו ואסור לסלסלו . ורבינו בחיי כתב דמאח
סהיכוס פערס פיה לבלי חק למי שחיו ימוול . פ"כ
והוא כל ישראל לגער המת שלא הגיע ימיו למצות
מילה שמהלן אותו בקבר ואפשר שזו גם כן כוונת
הגאון כמו שכתב סכלבו ח"ל נהגו למוול בן שמת
קודם שגיע להיות בן ח' בזור ובקנה ביום הקברו'
להסיר מרפסו ממנו שלא יקבר בערלתו כי הרפה הוא
לו . וכן כתב הר"ד אבודרהם בשם גאון וכתב עוד
בשם רב נחשון גאון רבינו דמהלן על קבריה ולא
מצדיקן על המלה ומסקי' ליה שמה דכד מצמחי ליה מן
שמיא והיו תחית הממס היו ידעה לחינוך ומצחק
ליה לאבוס . והא דרב נחשון כתבה הרא"ש בסוף
מ"ק וכ"כ רבינו ירוחם בשם רבינו הגרשני שיש לנו
קבלה שמהלס אותו על קברו ומביאים לו שם לזכר
סודותיו מן השמים ויהיה בתחית הממס ויהי בו
דעה ויכיר את חביו עכ"ל :

הדק כחיו הדם וכן כתב האגודה וקר' הורה מהר"י
ימולין וחמור שיש לומר קיים את הילדים והוא יבקר
לשמינס וכן הוא באגודה :

כב שאר הכ"ר לזכר בן הר"ר אהרן מאגור"א ז"ל
ממהר"י סב"ל על המל ולא פגע דכאלו
לא מל את חמור וחמור בבעת פריעה או לא . והשיב
הא לך לשון אגודה מל ולא פגע כאלו לא מל כחיו
בזוה"א או היתך שהוא שזריך למול פסע אחרת לזכר
לזכר פסע אחרת לפניה ולאחרים ולא יאמר קיים את
הילד עכ"ל :

כג כתב מהר"ק זי"ד סומ"פ רס"ו דיש לזכר שלא
ימוול בני אומות מילה אחת לכתחלה
בשם כגון סימס בייסס שזה ימוול חס יפרע חלל
המל הוא יפרע . וכן הורה מורי הגאון מהר"ס ז"ל :
כד כתב מהר"י מולין ביום שמקיימן בם מצות
מילה אין הליבור ופלין בתחיה שאין
תחיה חלל ביום גרה . ומה שחומרים למנהג אחר
תכלה משום צערא לימקא שהרי תרגס יוהנן יעקב
השם ביום גרה . יקבל השם לזוה"א ביממא דמולתא .
והרקה כתב בסומ"פ קי"ג השעס גדולתא בשומר טוב
ח"ר יהושע בן לוי השעס פסוקים יס במחזור הזה
סיגד השעס הדשים שהשעס מעוברת . ומחו לימר דעני
הייתא עני יסחור וית רביא הדין . ומשום דהיה ליה
לצערא לימקא לימר יעקב ח' ביום גרה . בהשעס אין
לימר תחיות חלל לערב מפלין . וביום הכניסה אין
לימר והוא רחוס ועיר שיש בני כחוס בליתו בים

תם ונשרם שבת ראל בורא עורם

ברוך צורי חי נסתר מעיני . ונגלה ברעיוני . אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם עבדו משה
אשר עורני עד כה להשלים ספר זה הנקרא ב"שמי* לכבוד השם בראתיו ויצרתיו אף
עשיתיו להיות שמי נזכר עליו כי זה זכריו זה שמי* וזה ינחמני מעצבון בני . אשר לקחם ה'
כעל פני . ואבקש מאל צורי וגואלי שינחמני ויזכני לזרע אנשים ורע קיימא אשר איכל
דהשתעשע בם באילת אהבים ואם לא בזכותי יזכור אלהים זכות אבי הקדוש רבי אברהם
ז"ל . אלה דברי המירוד המחבר היוסיום ר' פ-שת ויאמר אנכי אלהי* אברהם אביך אל תירא
כי אתך אנכי וברכתין והרבותי את זרעך בעבור* אברהם עבדי לפרש וזאת התורה אשר
שם משה לפני בני ישראל :

זכרון דרושים וכוונת מאמר* אשר בספר הזה עמוד התורה שער ה' שון

מועלת גוף ונפש בעה"ז ובעה"ב :
זכרון דרושים וכוונת מאמרים אשר בשער ב'
כוונת מדרש רחמים לחול הכמות למח"ד לתולדות של
עשר ב' : וכוונת המשנה דקדושין ה'הס ינק' ב'
דרכים : וכוונת המשנה הקבלה והספור ב' :
וכוונת מאמר רז"ל במסכת סוכה חמיו עליו על רשב"ג
כשהיה שמה שמתה בית השולחם היה ממל' ח' חנוקות
כ' : וכוונת מאמר רז"ל במס' קידושין דרכו של אדם לחזור
על חסה כ' : וכוונת בן עזאי במסכת בכורות כל הכמי
ישראל דומים עלי כחליפות השם כ' : ובזמור לשון
רש"י

וכוונת מאמר התורה ומה שיש שחורה על גבי חס
לכנס : וכוונת מאמר רז"ל חירא דא* מהרים : וכוונת
מדרש רז"ל סמכוי בלשונות ב' חיות : וכוונת מאמר
רז"ל ב' כ"ד מעצמן המהלך בדרך יסודי ואין עמו
לויה כ' : וכוונת המשנה הקבלה והספור והספור
מוטלין את האדם מן העולם : וכוונת מאמר רז"ל במס'
כופים חלה התורה בלור ומה המלך בנר כ' : וכוונת
מאמר רז"ל ב' חלק כל העוסק בחירה לשמה משום
שלוס בשמילת כ' : וכוונת מדרש רז"ל הטו חומים
עליו חלי כ' : ומתמרים רבים בענין התורה שהיה

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM
OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND
ANATOMY
OF THE
MUSEUM OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND
ANATOMY
OF THE
MUSEUM OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND
ANATOMY

